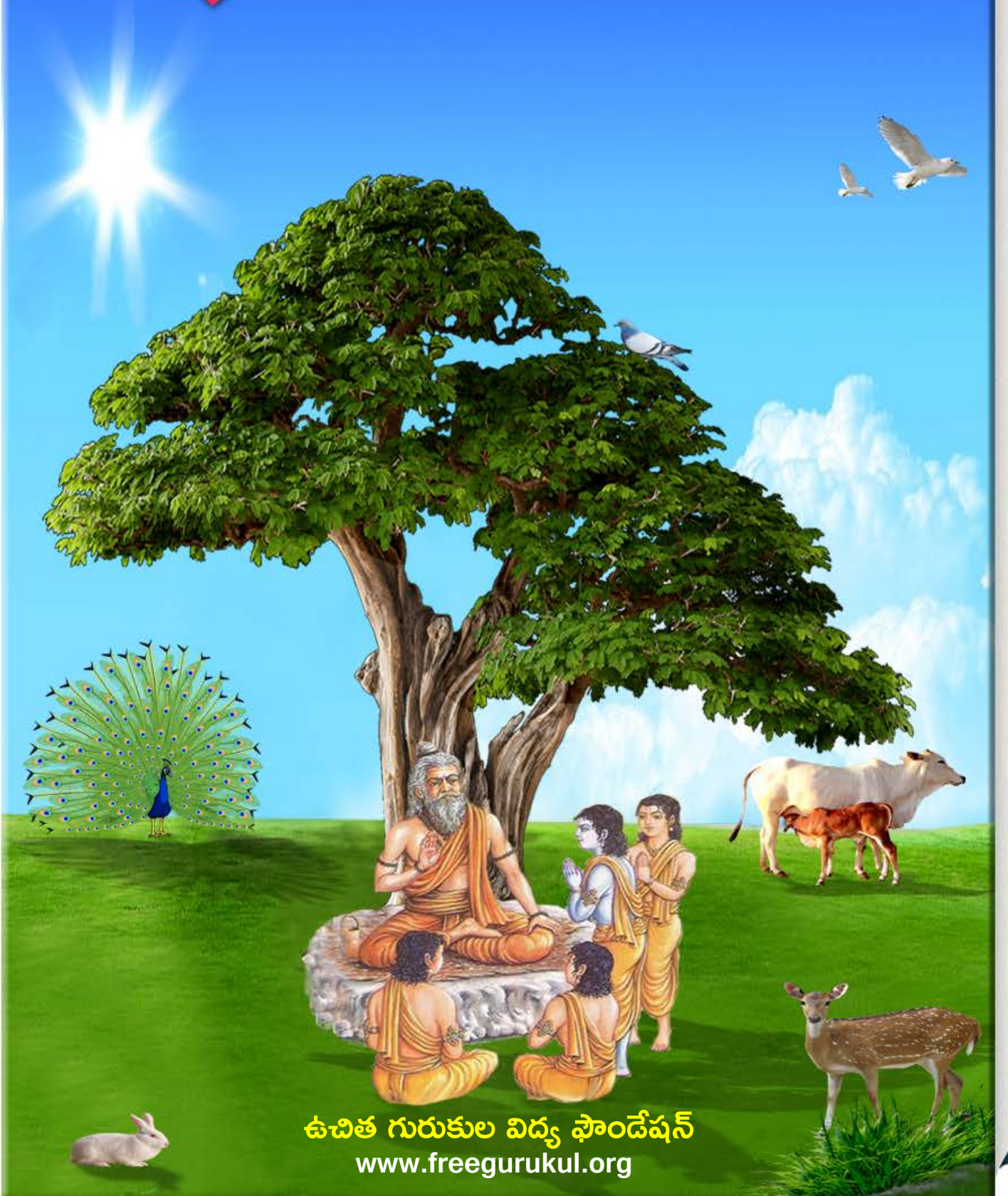

జ్ఞాన యోగం

బ్రహ్మ ధర్మము - శ్రుతి స్మృతి సంగ్రహ సారము

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు కృష్ణుడు

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాభాజ

గురు గోతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు మైత్రన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరభక్త్యేంద్ర స్వామి

యోగి బేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు చైలింగ్ స్వామి

గురు లాహీరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస

అమృత కారదా దేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయీబాబా

గురు అరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళ స్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

“ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్” ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో భాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా) నుంచి సేకరించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో భాగంగా ఈ ఫౌండేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు వ్రాసినట్లయితే (లేక) సేకరిస్తే మాకు తెలియచేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిచేయుటకు, భాగస్వామ్యం అగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రదించగలరు.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in>
- 2) ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
- 3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) మొబైల్ ఆప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన,ధర్మ ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు డిజిటల్ లైబ్రరీ సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలేని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైటు అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకొన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org

Mobile App: Free Gurukul

email: support@freegurukul.org

Facebook: www.facebook.com/freegurukul

Help Line / WhatsApp: 904 202 0123

“ మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేది ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందరికీ అందించబడాలి “

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పాద సమర్పణమస్తు

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc x

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none"> Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none"> INSA	<ul style="list-style-type: none"> Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	<ul style="list-style-type: none"> Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవనంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. ఆనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినిచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

ఓమ్

బ్రాహ్మ ధర్మము

అవంగా

భారతవర్ష బ్రాహ్మ సమాజము లకు

ప్రధానాచార్యులవారకు

మహర్షి దేవేంద్రనాథరామాయగారిచే

సర్వజనులకును పరమాగత తత్వజ్ఞానోదయము చేత

సర్వేశ్వరుని ప్రత్యక్ష దర్శనప్రాప్తి సంఘటిల్లుట కొరకు
రచింపబడిన

శ్రుతిస్తోత్ర సంగ్రహసారము

ప్రథమఖండము శ్రీ పాలపర్తి నరసింహముగారిచేతను

ద్వితీయఖండము శ్రీ పాలవర్ణుల లక్ష్మీనారాయణగారిచేతను

ఆనువాదింపబడి

ఆంధ్ర బ్రాహ్మ ధర్మ ప్రచారక నిధి పక్షమున, బ్రహ్మర్షి డాక్టర్ సర్

రఘువతి వెంకటరత్నం నాయుడుగారిచే

ప్రకటింపబడినది

ప్రథమఖండము చెన్నపట్నము 'వావిళ్లప్రెస్' యందును

తీయఖండము రాజమహేంద్రవరము 'సరస్వతీ పబ్లికేషన్' యందును
ముద్రితము

1935

[సర్వస్వామ్యసంకలితము]

ప్రకాశకునివిజ్ఞప్తి

విశ్వవిఖ్యాత కవీశ్వరుడగు ఋషివర్యుని జనకులును పూజ్యులును నగు మహర్షి దేవేంద్రనాథ టాగూరు పరమ యోగీంద్రులలో నొకరు. వీరు హైందవ వేదములలోని శాస్త్ర సత్యములను దివ్య తేజస్వంతమైన స్వీయ జీవితములో ప్రకటించి ధర్మజీవనమునకు సహాయకారియై శ్రుతి స్మృతి సారమగు “బ్రాహ్మధర్మము”ను సవరణరహితమున శౌక యమూల్యవరముగాఁ బ్రసాదించినారు. ఈ పవిత్ర గ్రంథము మన దేశములో ననేక ప్రధాన భాషలలోని కనువడింపఁ బడినది. గాదా పఱచినది సంవత్సరములై శ్రీసి, శ్రీధరులు నాయుడుగారిచేఁ గావింపఁబడిన యాంధ్రానువాదమును బెక్కిండ్లకుఁ బూర్వము శ్రీమన్నవ బుచ్చయ్యపంతులుగారు సంపాదించి ప్రచురించినారు ఆ ప్రచురణములో పునశ్శోధనమునకు నభివృద్ధికి సంతయో యవకాశ ముండుటవలనను, చాలకాలమునుండి యది యముద్రితమైకూడ నుండుటవలనను అనేక సూతనలక్షణములతో మఱియొక యనువాద మవసరమైనది. శ్రీపాలవర్తి సరసింహముగారు “బ్రాహ్మధర్మ స్రగమ భాగము” నాంధ్రమున వ్రాయుచున్నారని తెలిసినప్పుడు,

శ్రీ వీతికాపురము మహారాజావారిచే సుస్థాపితమైన “ఆంధ్ర బ్రాహ్మధర్మ ప్రచారకనిధి” ఆ యనువాదము సువయోగింపఁ గోరఁగా నరసింహముగారు కొంతకాలమునుండి కావించుచున్న ప్రథమభాగానువాదమును పూర్తిచేయుట కంగీకరించిరి. ఈ ప్రయత్నము ముగిసినతరువాత, నొకవేయి ప్రతుల ప్రచురణాధికారమును ప్రచారకనిధికిచ్చి, గ్రంథమయొక్క యితర స్వామ్యములను (కాపీరైటు) తమకే యుంచుకొనవలెనను సభిప్రాయమును వారు వెలువఱచిరి. అనువాదమునకును, అనుమతికిని నరసింహముగారు రెండువందల రూప్యముల గౌరవ భృతిని పొందిరి. ఈ మహాగ్రంథము రెండుభాగములును కలిపి ప్రకటించుట యత్యవసరముగాఁ దోచి నిధి ప్రారంభదశనుండియు పరమగౌరవాన్నదులగు ప్రచారకవర్యులుగాఁ దోడ్పడి కృషిచేయుచున్న శ్రీపాలావజ్ఞుల లక్ష్మీనారాయణగారిని ద్వితీయభాగము ననువదింపవేడగా వారు వెంటనే యంగీకరించి తమ ప్రయత్నమును శీఘ్రముగా సంపూర్తికావించుట ప్రశంసనీయము. మఱియు సుఖోధకమగు నొక యువోద్ధాతమును విరచించి యువయోగకరములగు కొన్ని మాచికలను కూడ కూర్చినారు. ఏ ప్రతిఫలమును గ్రహింపఁ దలఁపకయే యభేచ్ఛగా సువయోగించుకొనుట కీ గ్రంథరాజము సంతయు

వారు నిధియధీనమునం దుంచిరి. పరమశ్రేయస్కర మగు నీ
మహాగ్రంథము నతిసంతృప్తికరముగా నాంధ్రీకరించిన వీరిరు
వురి యమూల్య ప్రయత్నమును హృదయపూర్వకముగా నభి
నందించుచు, ధర్మపథమున నాతురులగు యాత్రికుల కెంద
ఱకో నీ బ్రాహ్మధర్మము మార్గోపదేశ మొనర్చు నుజ్జ్వలదీప
ముగా నవయోగించునను నాశావిత్వానములు ప్రేరేపింప
ఁగ్రహించునను ప్రచారకనిధి యీ పుస్తకమును ప్రచురిం
చుట శౌరసముగాఁ దలంచుచున్నది. చక్కగా నిర్దిష్టపఁబడి
దాదా పారువందల పుటలైన పెద్దగ్రంథమునకు మూల్య
మొక్కరూప్య మధికముకాదని నమ్ముచున్నాము. అంతియ
కాక నిధికర్త యధోచితముగాఁ బంచిపెట్టుటకును కొన్ని
ప్రతులు కలవు.

ఓమ్ ! సత్యమేవజయతే !

ఓమ్ ! బ్రహ్మకృపాహి కేవలమ్ !

ఓమ్

ఉ పా ధ్వా త ము.

బ్రాహ్మసమాజము ఏ గ్రంథమును ప్రత్యేక ప్రమాణ గ్రంథమునుగా సంగీకరింపక, సత్యమే నిత్యమును అవినశ్వరమును అగు శాస్త్రమని నిర్ధారణచేసియుండినను, మహర్షి దేవేంద్రనాథ రాకూరుగారిచే రచింపబడిన ‘బ్రాహ్మధర్మము’ బ్రాహ్మధర్మ సిద్ధాంతములను విశదీకరించు ప్రమాణ గ్రంథముగా చాలవరకు అంగీకరింప బడుచున్నది. ఇట్టి ఆశతోనే మహర్షి ఈ గ్రంథమును రచించెను. తరువాత మరికొంతకాలమునకు బ్రహ్మసంధి కేశవచంద్రనేనుడు ముఖ్యములగు సమస్త మతగ్రంథములనుండియు, విషయములను గ్రహించి, దీనిపోలికనే ఇంకను విశాలతరమగు ‘శ్లోకసంగ్రహ’ మను మరియొక గ్రంథమును ప్రచురించెను. బ్రాహ్మధర్మముయొక్క సార్వజనీన భావమునకు ఈ రెండవ గ్రంథమే ఎక్కువ అనుకూలముగా నున్నను బ్రాహ్మసమాజమునందు మహర్షియొక్క ‘బ్రాహ్మధర్మము’న కున్నంతి వాడుక, వ్యాపకత్వము దీనికి రాలేదను సంగతి గమనింపదగియున్నది. ‘బ్రాహ్మధర్మము’ కొన్ని కఠాబ్ధములలోనే హిందూదేశములోని అనేక వాడుక భాషల

లోనికి భాషాంతరీకరింపబడినది. బంగాళీ భాషలో అనేక ముద్రణములు జరిగినవి. ఇది రచింపబడిన సందర్భము మహర్షియే తన 'స్వీయచరిత్ర' యొక్క ౨౩ వ యధ్యాయము నందు లిఖించి యుండుటచే, ఈ విషయము సర్వవిదితమయి యున్నది. ఇది ౧౮౮౮ వ సంవత్సరము (౧౮౭౦ శకము) నందు వ్రాయబడినది. అప్పుడు దేవేంద్రనాథుని వయస్సు ౩౧ సం॥లు. అప్పటికి బ్రాహ్మసమాజము సుస్థిరముగా సంస్థాపింపబడెను. చాలమంది దానిలో చేరిరి. కలకత్తా బ్రాహ్మసమాజము (అది బ్రాహ్మసమాజము) వారు అవలంబించిన ట్టియు, నేటికిని వారు అవలంబించుచున్నట్టియు ఉపాసనాప్రణాళి, అదివరకే నిర్ణయింపబడెను. మానవ మనస్సుయొక్క స్వాభావిక శక్తులమీద సుస్థిరముగా స్థాపింపబడిన బ్రాహ్మధర్మమునకు వునాదిగా నుండుట కనర్హమను హేతువుచే వేదాంతము (నిర్విశేషాద్వైతవాదము) నిరసింపబడెను. కాని, బ్రాహ్మల కొక గ్రంథ మవసరమని మహర్షి భావించెను. ఆ యవసరమును తీర్చుటకే ఆయన ఈ 'బ్రాహ్మధర్మ' మును లిఖించెను. మహర్షి దీనిని ఈశ్వరభావప్రేరితమగు గ్రంథము నుగా భావించెను. ఆయన తన 'స్వీయచరిత్ర' లో "అది బలహీనమగు నా బుద్ధి ప్రణోదితము కాదు.....అది నా హృదయమునండి వెల్లువయ్యి ప్రవహించిన ఈశ్వరసత్యము.

సత్యముయొక్క ప్రాణమును, ప్రకాశమును అగు ఆ పరమేశ్వరునుండియే, ఈ జీవవంత సత్యములు నా హృదయమునందు స్ఫూరించినవి.* అని స్పష్టముగా వ్రాయుచున్నాడు. అప్పుడు జరిగిన సంగతి, ఆయన 'స్వీయచరిత్ర'లో ఇట్లు వివరించుచున్నాడు. "బ్రాహ్మల కొక గ్రంథ ముండవలయునని నేననుకొంటిని. అక్షయకుమారదత్తుతో, 'దయచేసి కలము, కాగితము పట్టుకుని కూరుచుండుము. నేను చెప్పిన దంతయు వ్రాయుము' అంటిని. నా హృదయమును పరమేశ్వరుని కభిముఖముచేసి, తదేక ధ్యానముతో కూరుచుంటిని. పరమేశ్వరానుగ్రహము వలన నా మనసులో ప్రకాశించిన ఆధ్యాత్మిక సత్యములను నదీప్రవాహమువలె, ఉపనిషద్భాషలో సులభముగా, తేజస్వంతముగా చెప్ప దొడగితిని. అక్షయకుమారుడు వానిని వ్రాయసాగెను. మూడు గంటలలో ప్రథమ ఖండము పూర్తయయ్యెను. అది నా కెంతమాత్రమును శ్రమయని తోచలేదు. గ్రంథము వ్రాయుటకు 3 గంటలు మాత్రమే పట్టినను, దానిని పూర్ణముగా గ్రహించుటకును, దాని యంతరార్థమును చక్కగా జీర్ణము చేసికొనుటకును నా జీవితకాలమంతయు వినియోగించినను చాలదు* అని వివరించెను. ఈ విధముగా మొదటి ఖండము వ్రాయబడెను. తరువాత మరికొంతకాలము నకు ద్వితీయ ఖండము వ్రాయబడెను. ప్రథమ ద్వితీయ ఖండ

ములు రెండును పూర్తియైన మరొకొంతకాలమునకు, బంగారీ భాషలో వానికి వ్యాఖ్యానము వ్రాయబడెను.

‘బ్రాహ్మధర్మము’ ఒక అమూల్యమయిన గ్రంథము. భాష ఉపనిషత్తులదయినను, అది యొక స్వతంత్ర గ్రంథము. దీనితో పోల్చదగినది బాదరాయణుని ‘బ్రహ్మసూత్రము’ లొక్కటే. ‘బ్రహ్మసూత్రము’ల యుద్దేశము ఉపనిషదుపదేశములను సంగ్రహముగా వ్రాయుటయే. కాని, మహర్షి దేవేంద్రనాథుడు ఉపనిషద్భాష నుపయోగించుచు, ఒక స్వతంత్ర గ్రంథమునే రచించెను. ఆయన, అన్నిచోట్లను ఉపనిషద్భాషములను మాత్రము తీసికొనలేదు. కొన్ని యుపనిషత్తులు పరస్పర విరుద్ధములుగా నున్నవి. ఒక్కొక్కప్పుడు ఒకే యుపనిషత్తుయొక్క వివిధ భాగములు సహితము పరస్పరానుగుణ్యములుగా లేవు. మహర్షి దేవేంద్రనాథుని హృదయమునందు బ్రాహ్మధర్మముయొక్క సంపూర్ణ ఆదర్శభావము ప్రతిఫలించుచుండెను. దానినే ఆయన ఉపనిషద్భాషలో వ్యక్తపరచెను. తన యుద్దేశమును సఫలము గావించుకొనుటకు దేవేంద్రనాథుడు, ఉపనిషద్వాక్యములను మాత్రమేగాక, భావములను సహితము తన యిష్టానుసారముగ నుపయోగించుకొనెను. ఈ పద్ధతి సంగీకరింపని యుపనిషత్పూరకులు కొందరు, ఆయన ఉపనిషద్వాక్యముల కన్యాయము చేసినారని, ఆయనను నిందిం

తురు. ఈ గ్రంథముయొక్క నిజమయిన ప్రయోజనమును, ఉద్దేశమును గ్రహింపక పోవుటచేతనే వారిట్టి విమర్శన చేయుచున్నారు. 'బ్రాహ్మధర్మము' ఉపనిషద్వాక్యములను సంగ్రహముగా తెలుపుట కుద్దేశింపబడిన గ్రంథము కాదు. ఇది బ్రాహ్మధర్మ సిద్ధాంతములను ఉపనిషద్వాక్యములలో తెలుపు నొక స్వతంత్ర గ్రంథము. ఆయన తన యభిప్రాయమును సారముగా ఏయే వాక్యములు బ్రాహ్మధర్మాభిప్రాయమును సమంజసముగా వ్యక్తపరచుచున్నవని యనుకొనెనో, ఆయా వాక్యములను ఉపనిషత్తులయొక్క భిన్న భిన్న ప్రదేశముల నుండి సంగ్రహించెను. మహర్షి వలననే ఈ గ్రంథరచననుగూర్చి తన 'స్వీయచరిత్ర'లో చెప్పిన వాక్యములనుండి ఈ సంగతి స్పష్టమగుచున్నది. కొన్ని సత్యములు, ఒకదాని తరువాత నొకటి తన మనోవిధియందు మెరసెననియు, ఉపనిషద్ వాఙ్మయముతో విశేష పరిచయ ముండుటచే, తానా భాష లోనే వానిని వ్యక్తము చేసెననియు, ఆయన చెప్పుచున్నారు. దేవేంద్రనాథుడు ఉపనిషత్తులయెడల విశేష గౌరవము కల వాడు. ఆయన ధర్మభావము వానివలననే విశేషముగా పోషింపబడి అభివృద్ధి గాంచెను. కాని, ఆయన యాధ్యాత్మిక జాగరణమును, అభిప్రాయములును ఉపనిషత్తులనుండి యుత్పన్నములయినవి కావు. అవి ఆయనకు స్వతస్సిద్ధములును,

స్వతంత్రములును అయి యుండెను. ఉపనిషత్తులు ఆయనక గల యభిప్రాయములకు తమ యంగీకారమును తెలిపి బలపరచెను. “తన హృదయమునందలి ఆధ్యాత్మిక భావములకు, ఉపనిషత్తులలో ప్రతిధ్వనిని వింటి” నని ఆయనయే చెప్పియున్నాడు. ౧౮౩౮ వ సం॥న ఒకనాడు ఆకస్మికముగా గాలి కెగర గొట్టుకొని వచ్చిన ఒక కాగితపుముక్కను చదువుటవలన, ఆయనకు ఉపనిషత్తులతో ప్రథమ పరిచయము కలిగెను. ఈ విషయమును గురించి ఆయన తన ‘స్వీయచరిత్ర’లో వ్రాసియుండెను. అది దూరస్థములగు ఎన్నో ఫలముల నొసంగు ఒక సంఘటనము. దానిని సామాన్యజనులు ఆకస్మిక ఘటన యందురు. కాని, ఈశ్వర విశ్వాసులు దానియందొక నిగూఢమగు ఈశ్వరోద్దేశమును కనిపట్టుదురు. ఆ కాగితపు ముక్కలోని శ్లోకము యొక్క అర్థమును, అప్పటి బ్రాహ్మసమాజ ప్రధానాచార్యుడగు రామచంద్ర విద్యావాగీశ్వరునుండి తెలిసికొని, దాని భావ గాంభీర్యమునకును, సౌందర్యమునకును ఆశ్చర్యమునొంది, అది ఉపనిషద్వాక్యమని తెలిసికొని, ఆయన సాహాయ్యముతోనే, తనకు స్వాభావికమయిన శ్రద్ధతోను పట్టుదలతోను ఉపనిషద్ పరనమునకు పూనుకొనెను. ఇట్లు సుమారు పది సం॥లు ఉపనిషద్వాదమునందలి స్వాదుఫలముల తనివితీరనారగించి, తన యాధ్యాత్మిక తుదా నివారణము చేసి

కొనెను. ఆయన మొట్టమొదట, ఉపనిషత్తులే తన బ్రాహ్మ ధర్మమునకు పునాదిగా నుండగలవని యాశించెను. కాని, వానితో పరిచయ మధికమయినకొలదిని, వానిలో అక్కడక్కడ, బ్రాహ్మధర్మమునకు విరుద్ధములయిన భావములున్నట్లు ఆయన కనుగొనెను. అందుచే తనకెంత అయిష్టముగా నున్నను, ఉపనిషత్తులు తన మతమునకు పునాది కావను సభిప్రాయమును వెలిబుచ్చెను. కాని, ఉపనిషత్తులయందు ఆయన కదివరకు గల అపార గౌరవము నిలిచియేయుండి, ఆయన హృదయము ఉపనిషద్ భావభరితమయ్యెను. కనుక, బ్రాహ్మధర్మ సిద్ధాంతములను విశదీకరించు గ్రంథమొకటి వ్రాయదలచుకొన్నప్పుడు, ఆయన దానిని ఉపనిషద్ భాషలోనే వ్రాయుట స్వాభావికము. బ్రాహ్మధర్మముయొక్క ప్రథమ ఖండములోని విషయములన్నియు, ఉపనిషత్తులలోనివే. కాని, ఆయన వానిని భిన్నభిన్న స్థలములనుండి సంగ్రహించెను. ఇట్లు సంగ్రహించుటలో, ఆయన వాక్యములను తరుచు వానివాని పూర్వ సందర్భములనుండి విడదీసియు, అప్పుడప్పుడు వానిని తన యిష్టానుసారముగా మార్చియు, తన యభిప్రాయానుగుణ్యములగు నూతన వాక్యములను నమకూర్చెను. ఆయన కేవలము ఉపనిషత్తులనే ప్రకటించుచున్నయెడల, ఆయన తీసికొనిన ఈ స్వాతంత్ర్యము నింద

నీయమే అయి యుండును. కాని, ఆయన యుద్దేశము వేరు. మే మిదివరలో చెప్పినట్లుగా, ఆయన ఒక స్వతంత్ర గ్రంథమును రచించుచుండెను. భాషమాత్రమే ఉపనిషత్తులది. ఉపనిషత్తులయందు అభిమాన శౌరవములు కలవారు, ఉపనిషద్ వాక్యములతో మహర్షి తీసికొనిన ఈ స్వాతంత్ర్యమునకు ఆగ్రహపడవలసిన యవసరములేదు. మహర్షి 'బ్రాహ్మధర్మమును ఉపనిషద్ భాషలో వ్రాసినందువలన ఉపనిషత్తులను శౌరవించుటమాత్రమేగాక, వానికి గొప్ప సేవకూడ చేయగలిగెను. మహర్షి యొక్క గ్రంథమువలన, ఉపనిషత్తులు జనసామాన్యమునకు అదివర కెన్నడును కానంత ప్రేమపాత్రమయ్యెను. అవి ఎంత ఉపయోగములోనికి తీసికొని రాబడగలవో, అంత ఉపయోగములోనికి తీసికొనిరాబడెను. ఉపనిషత్తులలోని అత్యుత్తమములగు శ్రుతులను వాని నందర్భముల నుండి విడదీసి, వాని చుట్టును పెరిగియున్న నిరర్థకములు, ఒక్కొక్కచోట అనర్థకములు కూడ నగు బరువులనుండి తొలగించి, వానినొక క్రమవద్దతిని శ్రేణీవిభగము గావించి, మహర్షి ఉపనిషత్తులను పూర్వముకంటె ఎక్కువ ఆకర్షణీయముగ చేసి, జనసామాన్యము సహితము వాని మధురభావప్రాశస్త్యములను సులభముగా గ్రహింపగలుగు నట్లొనర్చెను. మహర్షి చేసిన ఈ మార్పులు, విరువులు మూలగ్రంథము

యొక్క ఉద్దేశమును చాలచోట్ల అభివృద్ధి నొందించి, దానిని మరింత సఫలము గావించెను. ఇందు కుదాహరణముగా 'బ్రాహ్మధర్మము' ప్రథమ ఖండముయొక్క ౧౬ వ యధ్యాయమునందలి “యశ్చాయ మస్మిన్నాకాశే తేజోమయోఽమృతమయః పురుషః సర్వానుభూః | యశ్చాయ మస్మిన్నాత్మని తేజోమయోఽమృతమయః పురుషః సర్వానుభూః | తమేవ విదిత్వాతి మృత్యుమేతి, నాన్యఃపథా విద్యతేఽయనాయ ||” అను ౧౭ వ శ్లోకమును తీసికొనుడు. ఇది బృహదారణ్యకోపనిషత్తుయొక్క రెండవ యధ్యాయములోని ౩౦వమ బ్రాహ్మణమునుండి తీసికొనబడినది. ఇందు మహర్షి విశేష స్వాతంత్ర్యము తీసికొని, మూల శ్రుతులను తన యిష్టము వచ్చినట్లెల్ల ఉపయోగించుకొనెను. ౧౦ వ వాక్యములోని కొంత భాగమును ౧౫ వ వాక్యములోని ఇంకొక భాగమునకు కలిపి, ఈ రెంటితో నేర్పడిన వాక్యమును మరల శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులోని ౬ వ యధ్యాయము ౧౫ వ శ్లోకములోని కొన్ని భాగములతో కలిపి, పయి వాక్యమును సమకూర్చెను. మూలవాక్యముల నొకసారి చదివినయెడల, వాని భాగముల నిట్లు విడదీసి, మార్చి ఈ నూతన వాక్యమును కూర్చుటవలన, వాని కెంత శోభ, ఎంత అందము వచ్చినదో పారకుడు తెలిసికొనగలడు. బ్రాహ్మధర్మములో

నందు ఈ శ్లోకముయొక్క భాగములన్నియు మూలమునందు మొలిచినట్లున్నవిగాని, అతికినట్లు లేవు. 'బ్రాహ్మధర్మము' లోని ఈ శ్లోకమును చదివిన వారెవరును బృహదారణ్యకములోని మూలముకొర కాళింపగు. ఉపనిషత్తులయం దపార గౌరవము గల వారును భావ్య సహితముగా వానితో విశేష పరిచయము గలవారును అయిన పండిత శివనాథశాస్త్రి, కవి రవీంద్రనాథ ఠాకూరు మొదలయినవారు సహితము మూలముల నుపేక్షించి 'బ్రాహ్మధర్మము' లోని శ్లోకములనే వాడిరి. మహర్షి రచితమగు ఈ 'బ్రాహ్మధర్మము' జనసామాన్యమున కుపనిషత్తులతో విశేష పరిచయము కలిగించిన దనుటకు సందేహము లేదు.

బ్రాహ్మసమాజ సిద్ధాంతములను ఒక క్రమపద్ధతిని తెలిపి, వానికి భావ్యము వ్రాయవలయునని మహర్షి యుద్దేశము. వాని నతడు ఉపనిషద్ భాషలో వ్రాసి తన యుద్దేశమును జయప్రదముగా నెరవేర్చుకొనెను. అక్కడక్కడ కొంచెము విశృంఖలత యున్నను, ప్రథమ ఖండముయొక్క ౧౬ అధ్యాయములలోను జ్ఞాతముగనో అజ్ఞాతముగనో ఒక వద్ధతి అంతర్నిహితమయి యున్నది. ధీమంతులగు అనేక మతకర్తలన సహితము కష్టపెట్టిన దుస్సాధ్యవిషయమగు 'ఈశ్వర నిర్వచనము' ను ప్రథమాధ్యాయ మీయ్య బ్రయత్నించుచు

న్నది. ఉపనిషత్తులనుండి, విశేషముగా తైత్తిరీయమునుండి మహర్షి కొన్ని శ్లోకముల నుదహరించి, పరమ సత్యముయొక్క స్వరూప స్వభావాదులను, చక్కగా నిర్వచించి విశదీకరించి ఈ కృత్యమునందు నిజముగా జయము గాంచుచున్నాడు. రెండవ శ్లోకములో “దేనినుండి నమస్త భూతములు ఉత్పన్న మగుచున్నవో, ఉత్పన్నములయిన నమస్త భూతములును దేనివలన జీవించుచున్నవో, భూమండలమునుండి తరలిపోయిన తరువాత మరల అవన్నియు దేనినిగూర్చి పోవుచున్నవో దేనియందు ప్రవేశించుచున్నవో, అదే బ్రహ్మమని ఆయన నిర్వచించుచున్నాడు. ఈ శ్లోకములో అనిర్ధారణముగా విడిచి పెట్టినదానిని, దీని తరువాతి శ్లోకములో నిర్ధారణము చేయుచున్నాడు. దానియందు పరమేశ్వరుడు ‘ఆనంద’ మని పిలువబడుచున్నాడు. ‘ఆనంద’ మనగా ‘ప్రేమ’ యని కొందరందురు. కాని, ఆనందమును ప్రేమయు ఒకటి కావు. అవి పరస్పర సంబంధము కలవి. ఒకదానినొకటి విడిచియుండవు. ప్రేమయొక్క ప్రకాశమే ఆనందము. ఆనందమునందు ప్రేమభావము ఇమిడియే యున్నది. శ్రుతియందలి ‘ఆనంద’ మను పదము ‘ప్రేమ’ యను పదముకంటె అధిక భావగాంభీర్యము కలది. ౪ వ శ్లోకమునందు, ఈశ్వర భావముయొక్క రెండు వక్షములు— మానవబుద్ధి కఠీతమయిన ఆయన యనంతత్వమును, అయినను

ఆయనకు మానవునిలోగల ప్రేమపూర్వక సంబంధమును—
 ఉభయమును చక్కగా ప్రస్ఫుటితము చేయబడినవి. తరువాతి
 శ్లోకములో ఆ ప్రేమ సంబంధము మరింత స్పష్టముగా తెలుప
 బడినది. ఈ జీవునకు పరమేశ్వరుడే పరమ సంపద, అతడే పర
 మానందము అని చెప్పు బృహదారణ్యకమునందలి చక్కని
 శ్లోకముతో ఈ యధ్యాయము ముగియుచున్నది. రెండవ
 యధ్యాయము సృష్టియొక్క కాగ్యక్రమమును జనశ్రుత్యను
 సారముగా తెలుప బ్రయత్నించుచున్నది. కాని, మహర్షి
 బహునిపుణతతో, సృష్టియొక్క విశేష వివరణము నిచ్చుట
 మానివేసి, ఇప్పుడు సృష్టిలో మనకు కానవచ్చునవేవియు
 ఆదియందు లేవనియు, అప్పుడు విశ్వస్రష్టయును, అనంతమును
 నిత్యమును అగు పరమాత్మమాత్రమే యుండెననియు సామా
 న్యముగా చెప్పి సంతృప్తి నొందుచున్నాడు. మూడవ యధ్యాయములో
 బ్రహ్మజ్ఞానోపలబ్ధియొక్క మార్గము చెప్పబడినది. జిజ్ఞాసువు,
 బ్రహ్మజ్ఞానియు భక్తుడును అగు గురువు నన్వేషించి,
 భక్తిపూర్వకముగా ఆయనను సమీపించి, బ్రహ్మవిద్య నభ్య
 సింపవలయునని ప్రోత్సహింపబడుచున్నాడు. పరమేశ్వరుని
 మహిమాతిశయమును, బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క ప్రాశస్త్యమును
 కొన్ని సుందరమయిన శ్లోకములలో వర్ణింపబడినవి.

నాలవ యధ్యాయము, మానవునికి గల బ్రహ్మజ్ఞానము యొక్క స్వభావమునుగురించి మరింత స్పష్టముగా తెలుపుచున్నది. ఆధునిక అజ్ఞేయతావాదము కనబరచు అభ్యంతరముల నెదురు చూచి, వానికి తగిన సదుత్తరములను ఆ కాలముననే ఉపనిషత్సూత్ర లియ్యగలుగుట చూడ ఆశ్చర్యమగుచున్నది. కేనోపనిషత్తుయొక్క భాషలో “మనము ఈశ్వరునిగురించి ఎరుగము అన్నమాటయు సత్యము కాదు, ఆయనను గురించి పూర్ణముగా ఎరుగుదుము అన్నమాటయు సత్యము కాదు” అని చెప్పబడుచున్నది. “ఆయననుగురించి ఎరుగుదుము, అయినను ఆయననుగురించి ఎరుగము” అను నీ వాక్యముయొక్క అర్థము నెవ రెరుగుదురో, వారే ఈశ్వరు నెరిగినవారు. తరువాతి యధ్యాయములలో ఈశ్వర స్వభావమును గురించి బ్రాహ్మలకు గల యభిప్రాయము ఇంకను వివరముగా తెలుపబడినది. ౧ వ యధ్యాయములో ఈశ్వరుని సర్వాంతర్యామిత్వము నొక్కిచెప్పబడినది. ౨ వ యధ్యాయములో బ్రహ్మమును తెలిసికొను సాధనము విశేష వివరముగా తెలుపబడినది. బ్రహ్మమును తెలిసికొను సాధనను గురించి తెలుపు సందర్భములలో, అనేకోపనిషత్తులలో చెప్పబడి గంభీరార్థయుక్తములగు ననేక శ్లోకములను మహర్షి ఎత్తి చూపెను. ౩ వ యధ్యాయములో బ్రహ్మముయొక్క మహా

దైశ్వర్యము విశేషముగా వివరింపబడినది. అత డద్వైత పర బ్రహ్మము, దేవతల కెల్లను పరమ దైవతము. ఆయనకు జనకుడు లేడు. అతడు కారణాంతరమునుండి ఉత్పన్న మయినవాడుగాని అర్థాంతరముగా మారువాడుగాని కాడు. అయినను ఆయన మానవుల హృదయ గుహయం దున్నాడు, అధ్యాత్మయోగముచేత తెలియబడును. అధ్యాయముయొక్క చివర ౩ శ్లోకములలోను బ్రహ్మమును తెలిసికొను విధానము చెప్పబడినది. ప్రణవము (ఓంకారము) వింటితోను, జీవాత్మ బాణముతోను, పరమాత్మ లక్ష్యము తోను పోల్చబడినవి. విలుకాడు అప్రమత్తుడయి, వింటితో బాణమును లక్ష్యముమీది కెట్లు ప్రయోగించునో, అట్లే సృష్టిస్థితిలయకారకుడగు పరబ్రహ్మమును సూచించు ఓంకార ముయొక్క సహాయముతో, మానవాత్మ ఏకాగ్రచిత్తముతో పరబ్రహ్మమువయిపున కనుసంధానము చేయవలయును. ౮ వ యధ్యాయము ఈశ్వరుని సర్వవ్యాపకత్వమును నొక్కి చెప్పు చున్నది. అతడు సర్వవ్యాపి, సర్వద్రష్ట. నేత్రవిహీనుడును బాహువిహీనుడును అయినను, సర్వమునకును కర్తయయి యున్నాడు. అతడు ప్రకృతియందును, మానవ హృదయము నందును ఏకమాత్ర సర్వాంతర్యామియయి యున్నాడు. భౌతిక ప్రపంచముయొక్క ఊణభంగుర దృశ్యములలో నిత్య

షను, చేతనములకు చేతనమును, సమస్త జీవరాసులయొక్క ఏకమాత్ర కామ్యవిధాతయు, మన ఆత్మలకు ఆత్మయు అయి యున్నాడు. ఆయనను తెలిసికొనటవలననే హృదయ శృంఖలములు తెగి మర్త్యుడు అమృతుడగుచున్నాడు.

౯ వ యధ్యాయము జీవాత్మకు పరమాత్మతోడి సంబంధముయొక్క స్వభావమెట్టిదో వివరించుచున్నది. మహర్షి దేవేంద్రనాథునకు శ్రీశంకరాచార్యులవారి నిర్విశేషాద్వైతవాద మన్న చాల అసహ్యము. అందుచేతనే ఆయన జీవాత్మయొక్క సత్యత్వ వ్యక్తిత్వములనుగురించి నొక్కి చెప్పుచున్నాడు. ఋగ్వేద భాషలో, తిరువాత అనేకోపనిషత్తులు అనుకరించిన భాషలో, మహర్షి జీవాత్మ పరమాత్మలను పరస్పరము సఖులయి, ఏక వృక్షము నాశ్రయించుకొనియున్న రెండు పక్షులకు పోల్చుచున్నాడు. ఇది బహు గంభీరమును, అర్థయుక్తమును అగు రూపకము. ఇది జీవాత్మ పరమాత్మలకు గల సన్నిహిత సంబంధమును—ఒకే పోలికనుండు స్వభావముగలిగి, నిరంతరము కలిసియుండు, అయినను పరస్పరము వేరగు, ఇద్దరు స్నేహితులకుండు అతి సామీప్య సంబంధమును—ఏక కాలమున స్థిరింపజేయుచున్నది. మానవుడు తన కార్యములకు బాధ్యుడయి, తన కర్మఫలముల ననభవింపఱుగియున్నాడు. పరమేశ్వరుడు అన్నిటిని చూచుచున్నను,

అన్నిటిని తెలిసికొనుచున్నను, మానవుని కర్తవ్యవలన లిప్తుడు కాడు. మానవుడు తన స్వరూపమును తాను తెలిసికొన్న యెడల, పరమ శాంతితో, ఆనందముతో జీవించును. మోహపరవశుడయి తన స్వరూపమును తాను మరచిపోవుట చేతనే శ్లోకపరవశు డగుచున్నాడు. మహర్షి వేరు వేరు ఉపనిషత్తులనుండి అనేక శ్లోకముల సుగృహతము చేసి ఈ భావమును విశేషముగా పెంచి చెప్పుచున్నాడు పరమేశ్వరుడు పుత్రుని శంభున, విత్తముకంటెన, ఇంకను మిగిలిన సర్వముకంటెను ప్రియతరుడని చెప్పబడుచున్నాడు. అతడు చూడదగినవాడు, తెలిసికొనదగినవాడు, మనన నిదిధ్యానములు చేయదగినవాడు. మానవు డాయనను తెలిసికొనినయెడల, జీవితము యొక్క పరమార్థము నొందగలడు. తెలిసికొనినయెడల, మహానర్థకము వాటిల్లును. ఈ యధ్యాయముయొక్క చివర శ్లోకములో, పరమేశ్వరుడు సునిర్తలమగు శాంతికి దారితీయు అవినశ్వర ధర్మముయొక్క ప్రవర్తకుడని చెప్పబడియున్నాడు.

పడవ యధ్యాయములో పరమేశ్వరుని యారాధనకు, ఉపాసనకు, ధ్యానమునకు అనుకూలమగు కొన్ని సూత్రములు చేర్చబడినవి. వీనిలో మొదటిది పురాతనమగు ఓంకారము. ఊర్ధ్వలోక నివాసులగు దేవతలవలెనే ఈ ఓంకారము యొక్క సహాయముతోనే పరమేశ్వరుని ధ్యానింపవలెను.

తరువాతి సూత్రము ఋగ్వేదములోని ప్రసిద్ధమగు గాయత్రీ మంత్రము. చిట్ట చివరది కృష్ణయజుర్వేదమునండి అనేకోప నిషత్తులలోనికి తీసికొనబడినట్టియు, పరమేశ్వరుడు అగ్నియందును, జలమునందును, భూమియందును, ఆకాశమునందును అంతర్యామియయి యున్నాడని అర్థ మిచ్చు శ్లోకము.

౧౧ వ యధ్యాయము బ్రహ్మజ్ఞానము కష్టసాధ్యమను విషయమునుగురించి చెప్పుచున్నది. పరమేశ్వరుడు ఇంద్రియాతీతుడు. అతడు విశేష సాండిత్యముచేతగాని, తీక్షణమగు బుద్ధిచేతగాని తెలియబడడు. అతడు ఎవరిని వరించునో, వారికి తన దివ్య దర్శనము నిచ్చును. అతడు సమస్త భూతములయందును గూఢముగా నున్నాడు. శ్రేష్ఠమయిన గురువులయొక్క సాహాయ్యముతో ఆయనను తెలిసికొన బ్రయత్నింపవలయును.

౧౨ వ యధ్యాయములో పరమేశ్వరుని సర్వాంతర్యామిత్వము ఇంకను పెంచి చెప్పబడినది. ఆయన సర్వత్ర ఉన్నాడు. పక్షు లెట్లు తాము వసించు వృక్షము నాశ్రయించి యుండునో, అట్లే, సమస్త జీవులును ఆయనయందు ప్రతిష్ఠితములయి యున్నవి. మానవాత్మకును ఆయనకును గల సంబంధము ఇందు ప్రధానముగా వర్ణింపబడినది. ఆయన మన సమస్త కార్యములను చూచుచున్నాడు, మన యోగ్యతననుస

రించి, బహుశరణమో శిక్షయో చేయుచున్నాడు. బుద్ధిహీనులు బాహ్యవిషయములను మాత్రమే చూచుచున్నారు. కాని, వివేకము గలవారు సర్వభూతాంతరాత్మయగు పరమాత్మనే సర్వత్ర దర్శించి ఆయనను తప్ప మరి దేనిని కోరరు. “దేని వలన నేను అమృతత్వము నొందజాలనో, దానితో నేనేమి చేసికొందును?” అను మైత్రేయియొక్క గంభీరవచనముతోను, బృహదారణ్యకమునందలి “నన్ను అసత్యమునుండి సత్యమునకు నడిపించుము, అంధకారమునుండి వెలుగునకు నడిపించుము, మృత్యువునుండి నిత్యజీవమునకు నడిపించుము” అను గంభీర ప్రార్థనతోను, ఈ యధ్యాయము ముగియుచున్నది. ౧౩ వ యధ్యాయము సత్యముయొక్క ప్రభావమును తెలుపు చక్కని శ్లోకముతో ఆరంభమగుచున్నది. సత్యమే జయించును, అనృతము జయింపదు, సత్యానుసరణమువలననే పరమాత్మ లభ్యమగును, పరమాత్మయే సత్యముయొక్క పరమ నిధానము, అని చెప్పుచున్నది. కాని, ఈ భావము అంతటితో ఆపివేయబడినది. తరువాతి శ్లోకములలో సాధారణ లక్ష్యమేమియు ఉన్నట్లు కనపడదు. వానియందు మరల పెనుకటి విషయమే, పరమేశ్వరుని స్వరూప నిర్ణయమే చెప్పబడినది. అతడు జన్మరహితుడనియు, “నేతి నేతి” అను వాక్యముచేత మాత్రమే నిర్వచింపబడదగినవాడనియు చెప్పబడినది.

అయినను, అతడు సమస్తమునకును ఈశానుడనియు, సమస్త
మునకును అధిపతియనియు చెప్పబడినది. జీవాత్మ పరమా
త్మలు ఛాయాతపములవలె, ఒకదానినుండి మరియొకటి విడదీ
యుటకు వీలులేనివయినను, అవి పరస్పరము సంపూర్ణముగా
భిన్నములని, ఆ యుభయమునకును గల పరస్పర సంబంధ
మును నిరూపించు ఒక చక్కని శ్లోకముతో ఈ యధ్యాయము
సమాప్త మగుచున్నది. ౧౮ వ యధ్యాయము అనంత
తునియొక్క వైభవమును ప్రశంసించుచున్నది. భూమయందే
(అనంతమునందే) ఆనందము కలదనియు, అల్పమునందు
సుఖము లేదనియు, ప్రారంభ శ్లోకము నడుపుచున్నది. తిరు
వాతి శ్లోకములో “అనంతుడగు పరమేశ్వరుడు దేనియందు
ప్రతిష్ఠితుడయి యున్నాడు?” అని శిష్యుడు ప్రశ్నించు
చున్నాడు. “స్వీయ మహిమయందే”యని గురువు ప్రత్యుత్తర
మిచ్చుచున్నాడు తరువాత, మరికొన్ని శ్లోకములలో అనం
తునియొక్క మహిమాతిశయము విశేషించి చెప్పబడినది.
అతడు ఊర్ధ్వమునందును, అధోభాగమునందును, దక్షిణ
పార్శ్వమునందును, ఉత్తర పార్శ్వమునందును అనంతాకాశ
మునం దంతటను నిండి అనంత దేశమునకు శాసకుడయి
యున్నాడు. అట్లే, అతడు భూతమునకును భవిష్యత్తునకును,
నేటికిని రేవటికిని ఈశానుడయి, సమస్త కాలమునకును నిరూ

మకుడయి యున్నాడు. ఒక్కడయ్యిన, సమస్త జీవరాసులకును వానివాని ప్రయోజనానసారముగా పదార్థములను సమకూర్చుచున్నాడు. సమస్త విశ్వమును ఆదియందు ఆయన నుండియే ఉత్పన్నమగుచున్నది, అంతమునందు ఆయనయందే ప్రవేశించుచున్నది. అతడు విశ్వకర్త, విశ్వనియస్త్ర ఆయన గాక మరెయిది ప్రభువు లేడు. అతడే విశ్వముయొక్క సంరక్షణమునకు ఏకమాత్ర హేతువు. అతడు వాక్కుచేతగాని, మనస్సుచేతగాని పొంద నశక్యుడు “అతడున్నాడు” అను ఆత్మప్రశ్నయము గలవాడు మాత్రమే ఆయనను తెలిసికొన గలడు.

ప్రథమ ఖండముయొక్క మొదటి ౧౮ అధ్యాయములును కేవలము ఆధ్యాత్మిక విషయములనే తెలుపుచున్నవి. కాని, చివర రెండు అధ్యాయములు, అనగా ౧౯, ౧౬ అధ్యాయములు కేవలము నైతిక విషయములను గురించియే బోధించుచున్నవి. ౧౯ వ అధ్యాయమునందలి శ్లోకములు ఉపనిషత్తులలో కెల్ల విశేషముగా నైతిక వర్తనమును గురించి యుపదేశించు కరోపనిషత్తునుండి, చాలవరకు గ్రహింపబడినవి. “దుష్ప్రవర్తనమునుండి మరలకపోయినను, నియతమానను డును, సమాహితచిత్తుడును కాకపోయినను, కేవలము ప్రజ్ఞాసముచేతనే, ఎవడును బ్రహ్మమును పొందజాలడు, అని మొదటి

శ్లోకమే నొక్కి వక్కాణించుచున్నది. తరువాత, శ్రేయమునకును ప్రేయమునకును గల భేదము చూపబడియున్నది. శ్రేయము వేరు ప్రేయము వేరు, ఈ రెండు మార్గములును మానవుని పొందుచున్నవి. ధర్మమార్గమును, అనగా శ్రేయోమార్గమును పట్టినవాడు శుభమును పొందుచున్నాడు. సులభమగు ప్రేయోమార్గము ననుసరించువాడు పురుషార్థమునుండి భ్రష్టుడగును. మానవునియొక్క స్వభావము, పురోగమనము, అతని కార్యములను ఆచరణను అనుసరించి ఏర్పడును. పుణ్య కర్తముచేత పుణ్యాత్ముడగును, పాపకర్తముచేత పాపాత్ముడగును. ఎవని యింద్రియములు అవశములయి యుండునో, ఎవని మనస్సు నియమింపబడి యుండదో, అతడు దుష్టాశ్వములచే నడుపబడు రథమువంటివాడు. అట్టి మానవుడు తప్పక దుఃఖము నొందును, బ్రహ్మమును పొందజాలడు. కాని, ఎవడు ఇంద్రియములను అశ్వములను ప్రజ్ఞానమును కల్గైముతో పట్టి తన స్వాధీనమునం దుంచుకొననో, అతడు ఆకాశమునందు వ్యాప్తమయిన వస్తుసమూహమును నేత్రము దర్శించునట్లు, బ్రహ్మవేత్తలు ఏ పరమేశ్వరుని పరమపదమును సదా, ప్రత్యక్షముగా సందర్శింతురో, అట్టి యుత్కృష్టజీవిత గమ్యస్థానమును, తన హృదయమునందే పొందగలడు.

ఇట్లే ౧౬ వ యధ్యాయముకూడ నైతికాదర్శములనే
 ఇచ్చి, తదనుసరణమునకయి ప్రోత్సహించుచున్నది మనస్సు
 నెట్టిస్థితిలో నుంచుకొని పరమేశ్వరు సన్వేషింపవలెనో మొదటి
 శ్లోకము వివరించుచున్నది. అతడు బాహ్యంగ్రియములను
 అంతరింద్రియములను నిగ్రహింపవలెను, సమస్త భౌతిక విషయ
 కాంక్షలనుండియు విముక్తి నొందవలయును అట్టి మనో
 నిగ్రహముగలవాడు పాపముచేగాని, శోకముచేగాని స్పృశింప
 బడడు, పరమేశ్వరుని పొంది ఆనందము నొందుచున్నాడు.
 తరువాత, ముండకోపనివత్తునుండి నత్యము, ధర్మము, మంగళ
 కార్యములు అవశ్యానుసరణీయములను ఉన్నత నైతికాదర్శ
 ములను బోధించు కొన్ని శ్లోకములు సంగ్రహింపబడినవి. ఎవ
 డీ విధముగా పరమేశ్వరు సన్వేషించునో, అతడు బ్రహ్మధామ
 మును పొందగలడు. తరువాత, శ్వేతాశ్వతర ఋషి తన
 యుపనిషత్తునందు చేర్చుకొనిన “బాహ్యమున ఆకాశమునం
 దంతటను, అంతరమున ఆత్మయం దంతటను, ఏ తేజోమయ
 అమృతమయ పురుషుడు అధిష్ఠించియున్నాడో, ఎవనిని తెలిసి
 కొనుటవలన, మానవులకు అమృతత్వము లభ్యమగునో, అట్టి
 మహాపురుషుని నేను తెలిసి కొంటిని” అని ప్రకటించు యజు
 ర్వేద జయధ్వానముతో ప్రథమ ఖండము ముగియుచున్నది.

ప్రథమ ఖండము రచింపబడిన కొంతకాలమునకు ద్వితీయ ఖండముకూడ రచింపబడెను. దీనియందు మహర్షి బ్రాహ్మధర్మాదర్శానుసారముగా ఆస్తి కులగు నమస్తమానవులు నమస్త గృహస్తులు విధ్యుక్తముగా నాచరింపవలసిన దినకృత్యములు, నైతిక ధర్మములు మొదలయిన వానిని విశదీకరించెను. బ్రాహ్మధర్మము సర్వదా, సర్వత్ర గృహమునందును సంఘమునందును ఆచరింపబడవలసిన మతమేగాని, ఆరణ్యకమతమువలె ఏయరణ్యములయందో, ఆచరింపబడవలసిన మతము కాదని మహర్షి యభిప్రాయము. కనుక, ప్రథమ ఖండములో వివరింపబడిన ఆధ్యాత్మిక సత్యముల కనుబంధముగా, అచుష్టేయములను ఆచరణయోగ్యములును అగు కొన్ని ధర్మబోధక వాక్యములనుకూడ చేర్చుట బ్రాహ్మ కవసరమని ఆయన యచుకొనెను. కాని, ఈశ్వరావేశమువలన ఆధ్యాత్మిక సత్యములు హృదయమునం దప్రయత్నముగా, ఒకదానితరువాత నొకటి చొప్పున, వాటంతటవి స్ఫురించుటచే అనాయాసముగా రచింపబడిన ప్రథమ ఖండమువలె గాక, ఈ ద్వితీయ ఖండము యొక్క రచన ఆయనకు చాల శ్రమ యనిపించెను. మనుసంహిత, మహాభారతము, భగవద్గీత, మహానిర్వాణతంత్రము మొదలయిన హైందవ సనాతన ధర్మగ్రంథముల నెన్నిటితో విశేషముగా పరిశీలించి, వానియందలి బ్రాహ్మధర్మానుష్ఠాన

యోగ్యముల యిన వాక్యముల నేరి ౧౬ అధ్యాయములు గల యీ ఖండమును రచించెను.

మొదటి యధ్యాయమునందు కుటుంబములోని వివిధ వ్యక్తులయెడలను, ముఖ్యముగా తలిదండ్రుల యెడలను, గృహస్థు ఆచరింపవలసిన విధులు వ్యక్తీకరింపబడినవి. ౨ వ యధ్యాయమునందు గార్హస్థ్య జీవనము విశేషముగా ప్రశంసింపబడి, దాని ఆదర్శ లక్షణములు వివరింపబడినవి. పురుషుడు గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించువరకు సంవూర్ణుడు కాడనియు, సగముగానే యుండుననియు చెప్పబడినది. భార్యభర్తలు పరస్పరము నిర్వర్తింపవలసిన విధులు కొన్ని స్లోకములలో చెప్పబడినవి. కాని, వానిలో చాలభాగము భార్యకు సంబంధించునవే అయి యున్నవి. భార్య భర్తను నీడవలె అనుసరించుచు, నదా భర్తయొక్క నుఖ సంతోషాదులకు తోడ్పడుచుండవలయునని ఉపదేశింపబడినది. భార్య విషయమయి భర్తకుకూడ ఇట్టియుపదేశమును చేయకపోవుటశోచనీయము. ఇందువలన, జీవితమునందు భార్య భర్తతో సమభాగినిగా నండజాలదనట స్పష్టమగుచున్నది. ౩ వ యధ్యాయమునందు గృహస్థు కుటుంబమునందలి వివిధ వ్యక్తులయెడల, భార్య, కుమార్తెలు, కుమార్తెలు మొదలయిన వారియెడల, నిర్వర్తింపవలసిన విధులు చెప్పబడినవి. తండ్రి, కుమార్తె

యెడల జరుపవలసిన ఆదర్శ ధర్మము వివరింపబడినది. కుమార్తె విశేషప్రేమతో పెంపబడి, కుమార్తెతో సమముగా విద్యాబుద్ధులు గరపబడి, సచ్చరిత్రుడును సద్వంశజుడును అగు వరుస కిచ్చి వివాహము చేయబడవలయునని చెప్పబడినది. సందర్భాను సారముగా కన్యాశుల్కము విశేషముగా గర్హింపబడినది. ౪ వ యధ్యాయమునందు గృహస్థ జ్ఞానధర్మముల నార్జింపవలసిన యావశ్యకత నొక్కి చెప్పబడినది. వయోవృద్ధులు యువకులనుండి కూడ జ్ఞానధర్మములను గ్రహింపబ్రయత్నింపవలయును. మానవుని గౌరవము వార్ధక్యము, అరణ్యవాసము మొదలయిన బాహ్యచిహ్నములవలన లభ్యమగునది కాదు. విజ్ఞానధర్మములవలననే అతడు గౌరవార్హుడగును. ౫ వ యధ్యాయమునందు శ్రమాశీలతయొక్కయు, సంతృప్తియొక్కయు సాధన అవశ్యం కర్తవ్యమని నిర్దేశింపబడినది. జీవితమునందు కష్టములు, దుఃఖములు అనివార్యములు. ఉన్నదానితో సంతృప్తియు, తప్పనిదానికి తలయొగ్గుటయునే వానికి ప్రతీక్రియలు, సాఖ్యమునకు రహస్యప్రక్రియలు. ౬ వ యధ్యాయమునందు ప్రత్యేకము ఏ ఒకే విషయము చెప్పబడియుండలేదు. సత్యము, త్రికరణశుద్ధి, ధర్మశీలత, సంయమము, పారిశుద్ధ్యము, ధైర్యము మొదలయిన గుణములు ప్రశంసింపబడినవి. సత్యమునకు మహా

న్నతస్థాన మీయబడినది. 2 వ యధ్యాయమునందు 'సాక్షి' యొక్క అర్థము నిర్వచింపబడి, న్యాయస్థానములయం దిచ్చు నత్యసాక్ష్యము మెచ్చుకొనబడినది. నత్యసాక్ష్యము నిచ్చు మానవునికంటె ఘనతరమగు పురుషుని దేవతలు సహితము ఎరుగరని ప్రస్తావింపబడినది. ౩ వ యధ్యాయమునందును ఏదో యొక ప్రత్యేకాంశమే చెప్పబడలేదు. నమస్త పరిస్థితుల యందును ధర్మ మనుసరణీయము, ధర్మ మెన్నడును విడనాడ రాదు. అన్యాయ వర్తనమునకు కోపోద్రేక మొక క్షంతవ్య కారణము కాజాలదు, చెడుగునకు బదులు మంచి చేయవాడే నిజముగా మంచివాడు. మంచిచేతనే చెడుగును జయింపవలయును. దుష్టులతో సాంగత్యము కూడదు, బుద్ధిమంతులతోన, సాధుపురుషులతోను సహవాసము చేయవలెను. కృతఘ్నుత ఘోరపాపము. అను నంశములు వరుసగా పేర్కొనబడినవి. ౪ వ యధ్యాయమునందు దానశీలత, పరోపకారము మెచ్చు కొనబడినవి. దానముయొక్క ఉద్దేశము నిర్మలమయినదయి యుండవలెను. పాత్రతాపాత్రతల నెరిగి దానము చేయవలెను, విచక్షణలేని దానము, అశ్రద్ధతో చేసిన దానము, రెండును సమానముగా నిండ్యములే. ఆకలిగొన్నవారి కన్నము, దాహము గలవారికి దాహము, శ్రాంతులకు విశ్రాంతి స్థానము, రోగుల కొషధము మొదలయిన దానములు

పేర్కొనబడినవి. విద్యాదానము సర్వశ్రేష్ఠమని ప్రశంసించబడినది. సన్నిహితులకు సాహాయ్యము చేయక, పేరు ప్రతిష్ఠలకొరకు దూరస్థులకు చేయుదానము నిరసించబడినది. దానము చేయుటచే అధర్తారజనము తమింపబడదు, అను నంశములు వివరింపబడినవి. ౧౦ వ యధ్యాయమునందు ఆత్మ సంయమము విశేషముగా ప్రశంసించబడినది. ఆత్మసంయమమునకు జ్ఞానమే అమోఘసాధనము. అసూయ, క్రోధము, అత్యాశ మొదలయినవే మనస్సంయమమునకు ముఖ్యప్రతిబంధకములు. ఇవి సమూలముగా తొలగింపబడవలెను, అను నంశము లుదాహరింపబడినవి. ౧౧ వ యధ్యాయమునందు సత్యధర్మ లక్షణములగు ఓర్పు, తమ, ఇంద్రియనిగ్రహము, పారిశుద్ధ్యము, జ్ఞానము మొదలయిన సుగుణములు పేర్కొనబడినవి. సంఘక్షేమమునకయి నేరస్థులకు యుక్తదండన మావశ్యకము. అధర్మ దండన మవకీర్తికరము. నేరస్థులను మంచిమార్గమునకు తెచ్చుటలో తమ యొక మంచి సాధనము, అని కూడ చెప్పబడినది. ౧౨ వ యధ్యాయమునందు కూడ ఓర్పు, తమ, ధర్మము, వినయము మొదలయినవి ప్రశంసించబడినవి. ధర్మానుష్ఠానము విషయమయి సందేహము కలిగినప్పుడు అంతరాత్మప్రబోధమే కర్తవ్యమనియు, కర్తయొక్క ఉద్దేశమే ముఖ్యముకాని, జయాపజయములు

కావనియు చెప్పబడినది. ౧౩ వ యధ్యాయమునందు ఇంద్రియసంయమము అశ్యంతావశ్యకమని చెప్పబడినది. ఇంద్రియసంయమము లేనివాడు అశ్వమును వశమునం దుంచు కొనలేని సారథివలెను, తుపానులో చిక్కుకొన్న ఓడవలెను వినాశమునొందునని చెప్పబడినది. ఒక్క చిన్నరంధ్రము ఒక పెద్ద పాత్రయందలి నీటినంతను ఎట్లు కార్చివేయునో, అట్లే, ఒక్క యింద్రియము అవశమమునను సర్వనాశము సంభవించుననియు, కనుక, మానవుడు సమస్త ఇంద్రియములను, మనస్సును సంపూర్ణముగా వశపరచుకొనవలయుననియు కూడ చెప్పబడినది. ౧౪ వ యధ్యాయమునందు పాపమునుండి మరలి పుణ్యకార్యములే చేయవలయుననియు, పుణ్యకార్యములు చేయువాడు ఇహమునందును పరమునందును కూడ సౌఖ్యము నొందుననియు, ధర్మమొక్కటే శరీరముతోపాటు వినాశమునొందక, మరణానంతరముకూడ వెంటవచ్చు స్నేహితుడనియు చెప్పబడినది.

౧౫వ యధ్యాయమునందు ధర్మజీవనము విషయమయి విస్తరించి చెప్పబడినది. పాపము కేవలము కర్తేంద్రియములచేత మాత్రమేగాక, వాక్కుచేతను, మనస్సుచేతను కూడ చేయబడుననియు, మానవులు తమ తమ కర్మానుసార

ముగా ఉత్తమాధమ మధ్యమ గతుల నొందుచుందురనియు చెప్పబడినది.

౧౬వ యధ్యాయమునందు ధర్మజీవనము మరియొకసారి విశేషముగా ప్రశంసించబడినది. ఒక్కొక్కప్పుడు అధర్మ ప్రవర్తనము ఐశ్వర్యమునకు తోడ్పడినను, అట్టి ఐశ్వర్యము తుణభంగురము కావునను, అధర్మ మెన్నటికయిన వినాశము నొందించును గనకను, ధర్మము నెన్నడు పరిత్యజింపగూడదు. మెల్లమెల్లగా, నిలకడగా, ధర్మము నాజ్ఞింపవలయును. ఎన్నడును విడువని అత్తబంధువు ధర్మమొక్కటే. తల్లిదండ్రులు, స్నేహితులు, ఇతర బంధువులు, వీరెవరును ప్రాణప్రయాణ సమయమున తోడ్పడ జాలరు ధర్మమొక్కటే వెంటనంటి వచ్చును. కనుక, స్వనహార్యము విశేష శ్రమచేసి ధర్మమార్జింపవలయును. ఈ ప్రసిద్ధ గ్రంథములోని విషయము లిట్లు సంగ్రహముగా తెలుపబడినవి.

అ ధ్యాయ సూ చి క

వ్ర థ మ ఖ ం డ ము

అ ధ్యాయము	పుటలు	స్లోకములు లేక పాశ్యములు
౧	౧-౧౮	౯
౨	౧౯-౨౬	౪
౩	౨౭-౫౦	౧౩
౪	౫౧-౬౪	౮
౫	౬౫-౭౯	౫
౬	౮౦-౯౬	౮
౭	౯౭-౧౨౦	౧౬
౮	౧౨౧-౧౩౪	౯
౯	౧౩౫-౧౬౦	౧౪
౧౦	౧౬౧-౧౭౦	౬
౧౧	౧౭౧-౧౭౮	౫
౧౨	౧౭౯-౧౯౬	౯
౧౩	౧౯౭-౨౦౪	౪
౧౪	౨౦౫-౨౩౩	౧౩
౧౫	౨౩౪-౨౪౭	౧౦
౧౬	౨౪౮-౨౭౫	౧౮

అ ధ్యాయ సూ చి క

ద్వితీయ ఖండము

అధ్యాయము	పుటలు	శ్లోకములు లేక వాక్యములు
౧	౧-౧౬	౮
౨	౧౭-౪౦	౧౪
౩	౪౧-౪౮	౫
౪	౪౯-౭౩	౧౪
౫	౭౪-౮౬	౭
౬	౮౭-౧౦౪	౧౦
౭	౧౦౫-౧౧౧	౪
౮	౧౧౨-౧౨౬	౮
౯	౧౨౭-౧౪౩	౧౦
౧౦	౧౪౪-౧౫౭	౭
౧౧	౧౫౮-౧౭౦	౮
౧౨	౧౭౧-౧౮౯	౫
౧౩	౧౯౦-౧౯౨	౭
౧౪	౧౯౩-౨౦౬	౧౪
౧౫	౨౦౭-౨౨౯	౮
౧౬	౨౩౦-౨౪౬	౯

జ్ఞోకానుక్రమణిక

ప్రథమ ఖండము

జ్ఞోకారంభములు లేక వాక్యారంభములు	అధ్యాయము	జ్ఞోకము	పుట.
అజోరజీయూన్	౮	౬	౧౨౩
అద్భుత మవ్యవహార్య	౯	౫	౧౪౧
అద్భుత ద్రష్ట	౧౩	౪	౨౦౧
అనన్దా నామ తే జ్ఞోకాః	౧౫	౧౦	౨౪౬
అనేజదేకం	౫	౨	౩౧
అపరా ఋగ్వేదో	౩	౨	౨౯
అపాణిపాదో	౮	౪	౧౨౫
అశుమస్పర్శ	౧౧	౧	౧౩౧
అస్మిన్ ద్యౌః పృథివీ	౩	౧౧	౧౧౨
అకాళో వై నామ	౧౪	౧౧	౨౨౮
అత్మానమేవ ప్రియముపానీత	౯	౮	౧౪౩
అత్మా వా అరే ద్రవ్యవ్యో	౯	౯	౧౪౮
అనందార్థ్యవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే	౧	౩	౫
ఇదంవా అగ్రే	౨	౧	౧౯
ఇహచైదవేదీ	౪	౮	౬౪
ఇహైవ సస్మోఽథ	౯	౧౩	౧౫౩

శ్లోకారంభములు లేక వాక్యారంభములు.	అధ్యాయము, శ్లోకము		పుట.
ఈశా వాక్య మిదం సర్వం	౫	౧	౬౮
ఉక్తా త ఉపనిషత్	౧౬	౧౮	౨౩౨
ఉత్తిష్తత జాగ్రత	౧౧	౪	౧౩౫
ఋతం పిబన్తా సుకృతస్య లోకే	౧౩	౩	౨౦౫
ఏకధావానుద్రప్తస్య	౩	౩	౧౦౩
ఏకా దేవః సర్వభూతేషు గూఢః	౧౨	౩	౧౮౨
ఏకా వశీ సర్వభూతాన్తరాత్మా	౮	౩	౧౨౯
ఏతద్వై తదక్షరం గాఢి	౩	౪	౩౩
ఏతత్ జ్ఞేయం నిత్యమేవాత్మ సంస్థం	౧౬	౧౪	౨౬౪
ఏతస్మా జ్ఞాయతే	౨	౩	౨౩
ఏతస్య వా...ద్యావాపృథివ్యా విధృతే తిష్ఠతః	౩	౬	౩౮
ఏతస్య వా...నిమేషా...సంవత్సరా ఇతి విధృతాన్తిష్ఠన్తి హ	౩	౩	౩౯
ఏతస్య వా...ప్రతివ్యోమన్యః [తిష్ఠతః	౩	౮	౪౦
ఏతస్య వా.. సూర్యాచంద్రమసౌవిధృతౌ	౩	౫	౩౩
ఏతై రుపాయై ర్యతతే యన్తు విచ్ఛాన్	౧౬	౧౧	౨౬౦
ఏష దేవో విశ్వకర్మా	౩	౪	౧౦౨
ఏష సర్వేశ్వర	౩	౧౦	౧౧౧
ఏష సర్వేషు భూతేషు	౧౧	౨	౧౩౨
ఏషాస్య పరమా గతి	౧	౯	౧౬
ఓమ్ బ్రహ్మవాదినో వదన్తి	౧	౧	౧
ఓమితి బ్రహ్మ	౧౦	౧	౧౬౧

స్లోకారంభములు లేక
వాక్యారంభములు.

అధ్యాయము. స్లోకము

పుట

ఓమిత్యేవం ధ్యాయన ఆత్మానం	౧౦	౨	౧౬౩
శోష్యావాన్యాత్	౧	౬	౧౧
తం దుర్బం గూఢ మనుప్రవిష్టం	౩	౫	౧౦౪
తం వేద్యం పురుషం వేద	౧౦	౫	౧౬౩
తతో యదు తరతరం	౯	౧౪	౧౫౫
తతః పరం బ్రహ్మపరం	౯	౧౫	౧౫౬
తత్సవితుర్వరేణ్యం	౧౦	౩	౧౬౪
తదేజతి తన్నైజతి	౫	౩	౩౩
తదేతత్ ప్రేమః పుత్రాత్	౯	౬	౧౪౪
తదేతద్ బ్రహ్మపూర్వం	౧౧	౫	౧౩౩
తద్వా ఏతదక్షరం గార్గీ	౩	౧౧	౪౫
తద్విజ్ఞానారంభం	౩	౧	౨౩
తద్విష్ణోః పరమం పదం	౧౫	౯	౨౪౪
తద్యథా రథనాథౌ చ	౯	౧౧	౧౫౦
తపసా బ్రహ్మ విజ్ఞానస్వ	౬	౧	౮౦
త మిశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరమ్	౩	౧	౯౩
తస్య చ వా ఏతస్య బ్రహ్మణో నామ	౧౪	౮	౨౨౧
త్రి రున్నతం స్థాప్య	౩	౧౬	౧౧౯
దివ్యోహ్యమూర్తః పురుషః	౧౩	౨	౧౯౯
ద్వా సుపర్ణా	౯	౧	౧౩౫
ధర్మం చర	౧౬	౬	౨౫౫
న చక్షుషా గృహ్యతే	౬	౮	౯౪

శ్లోకారంభములు లేక
వాక్యారంభములు

అధ్యాయము, శ్లోకము, పుట.

న జాయతే మ్రియతే వా	8	౧౨	౧౧౩
న తిత్ర చక్షుర్చక్షతి	౪	౨	౫౩
న తిత్ర సూర్యో భాతి	౬	౫	౮౩
న తస్య కశ్చిత్ పతి రస్తి లోకే	8	3	౧౦౧
న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే	8	౨	౯౯
న సంద్యతే తివ్యతి రూప మస్య	౧౨	౬	౧౮౩
నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో	౧౧	3	౧౩౩
నా విరతో చుల్బురితాత్	౧౫	౧	౨౩౪
నాహం మన్యే	౪	౬	౬౦
నిత్యోఽనిత్యానాం	౮	౮	౧౩౧
నైన మూర్ఖం న తిర్యక్చిం	౧౨	౫	౧౮౬
నైనం సాహృదీ తరతి	౧౬	౨	౨౫౦
నైవ వాచా న మనసా	౧౪	౧౨	౨౨౯
పరమేవాక్షరం ప్రతిపద్యతే	౯	౪	౧౪౦
పరాచః కౌమా నమయన్తి బాలాః	౧౨	౮	౧౯౧
ప్రణవో ధనుః	8	౧౪	౧౧౬
ప్రాణస్య ప్రాణముత	8	౬	౧౦౬
ప్రాణోఽప్యేష యః	౬	౬	౮౯
బృహచ్చ తద్వివ్య మచింత్య రూపం	౬	8	౯౨
భయాదస్యాగ్ని స్తపతి	౨	౪	౨౫
భీమాస్మాద్యాతః పవతే	3	౧౨	౪౩
మహాన్ ప్రభుర్వై పురుషః	౯	౧3	౧౫౯

శ్లోకారంభములు లేక వాక్యారంభములు.	అధ్యాయము.	శ్లోకము	పుట.
మాతృదేవో భవ	౧౬	౮	౨౫౩
మాహం బ్రహ్మ నిరాకర్యాం	౧౦	౪	౧౬౬
య అత్మాఽపహత పాపా	౧౪	౧౦	౨౨౬
య ఏకోఽనన్యో	౧౪	౪	౨౧౩
య ఏష నుస్తేషు	౮	౫	౧౨౬
యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్	౬	౩	౮౪
యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే	౧	౨	౩
యతో వాచో నివర్తంతే...కదాచన	౧	౮	౧౫
యతో వాచో నివర్తంతే...కుతశ్చన	౧	౪	౩
య త్త దద్రేశ్య	౩	౩	౩౧
యదర్చినుత్	౩	౧౩	౧౧౪
యదా పశ్యః పశ్యతే	౯	౩	౧౩౮
యదా సర్వ ప్రభిద్యంతే	౮	౯	౧౩౨
యదా హ్యేవైష	౧	౩	౧౩
యదిదం కింఞ్చ జగత్సర్వం	౩	౧౩	౪౮
యది మన్యసే	౪	౫	౫౮
యచైత మనుపశ్య త్యాత్మానం	౧౪	౧౩	౨౩౨
యద్వాచా నభ్యుదితం	౪	౩	౫౫
యథాకారీ యథాచారీ	౧౫	౩	౨౩౩
యథా సౌమ్య వయాంసి	౧౨	౨	౧౮౧
యన్మనసా న మనుతే	౪	౪	౫౩
యశ్చాయ మస్మి న్నాకాశే	౧౬	౧౩	౨౬౮

శ్లోకారంభములు లేక వాక్యారంభములు	అధ్యాయము.	శ్లోకము	పుట.
యస్తు సగ్వాణి భూతాని	౫	౪	౩౪
యస్తువిజ్ఞానవాన్ ధవతి సమనస్కుః సదా శుచిః	౧౫	౭	౨౪౨
యస్తు విజ్ఞానవాన్ ధవతి యుక్తేన మనసా సదా	౧౫	౫	౨౪౦
యస్తువిజ్ఞానవాన్ ధవత్యయుక్తేన మనసా సదా	౧౫	౪	౨౩౯
యస్మాద్రాక్షాన్ సంవత్సరోఽహోభిః పరిపరితే	౭	౮	౧౦౮
యస్త్విజ్ఞానవాన్ ధవత్యమనస్కుః సదాఽశుచిః			
యస్మామతం తస్య మతం	౪	౩	౩౩
యా న్యనవద్యాని కర్మాణి	౧౬	౯	౨౫౮
యా న్యస్మాకం సుచరితాని	౧౬	౧౦	౨౫౯
యుజే వాం బ్రహ్మ పూర్వ్యం నమోభిః	౯	౧౨	౧౫౩
యేనాహం నామృతా స్యాం	౧౨	౯	౧౯౩
యో దేవానా మధివో	౧౩	౩	౨౦౦
యో దేవోగ్నో	౧౦	౬	౧౬౮
యోవా ఏతదక్షరం గార్గీ...స బ్రాహ్మణః	౩	౧౦	౪౩
యోనా ఏతదక్షరం గార్గీ...తద్భవతి	౩	౯	౪౨
యోచై భూమా తత్ సుఖం	౧౪	౧	౨౦౮
రసోఽక్ష సః	౧	౫	౧౦
విజ్ఞాన సారధి ర్యస్తు	౧౫	౮	౨౪౩
విజ్ఞానాత్మా సహ దేవైశ్చ సర్వైః	౧౬	౧౬	౨౬౩
విశ్వతః చక్షు రత	౮	౧	౧౨౧

శ్లోకారంభములు లేక
వాక్యారంభములు.

అధ్యాయము. శ్లోకము. పుట.

వేదాహ మేతం పురుషం మహానం	౧౬	౧౩	౨౬౨
వృక్ష ఇవ సుఖో	౧౨	౧	౧౩౯
శాస్తో దాన ఉపరత సితిక్షుః	౧౬	౧	౨౪౮
శృణ్వన్తు విశ్వే అమృతస్య పుత్రాః	౧౬	౧౨	౨౬౧
శ్రద్ధయా దేయం	౧౬	౩	౨౫౬
శ్రవణాయాపి బహుభిర్యో న అధ్యః	౧౨	౩	౧౮౯
శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ	౧౫	౨	౨౩౫
శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం	౪	౧	౫౧
స ఏవాధస్తాత్	౧౪	౩	౨౧౧
స ఏష నేతి నేత్యాత్మా	౧౩	౫	౨౦౩
స ఏష సర్వస్యేశానః	౧౩	౬	౨౦౪
స తన్మయో హ్యమృత ఈశసంస్థా	౧౪	౩	౨౧౯
స తపోఽతప్యతే	౨	౨	౨౨
సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ	౬	౨	౪౧
సత్యం పద	౧౬	౫	౨౫౪
సత్యమేవ జయతే	౧౩	౧	౧౯౩
సత్యా న్నప్రమదితవ్యం	౧౬	౪	౨౫౨
స పర్యగా చ్ఛుక్ర	౫	౫	౩౬
సంప్రాప్త్యైవం ఋషయో జ్ఞానత్పప్తాః	౧౬	౧౫	౨౬౫
స భగవః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠిత ఇతి	౧౪	౨	౨౦౯
సమానే వృక్షే	౯	౨	౧౩౩
సమే శుచౌ	౩	౧౫	౧౧౩

స్లోకారంభములు లేక
వాక్యారంభములు.

	అధ్యాయము	స్లోకము.	ప్ర.ట.
స మొదలే మొదనియం పి లబ్ధ్వా	౧౩	౩	౨౫౧
సయోఽన్య మాత్మనః ప్రియం	౯	౩	౧౪౫
సర్వతః పాణి పాదం తత్	౮	౨	౧౨౩
సర్వస్య వశీ సర్వవ్యేకానః	౩	౯	౧౦౯
సర్వా దిశ ఊర్ధ్వ మధశ్చ తిర్యక్	౧౨	౪	౧౪౪
సంస్థానవ శిరోగ్రీవః	౮	౩	౧౨౩
సర్వేంద్రియ గుణాభాసం	౯	౧౩	౧౫౩
స వా ఆయ మాత్మా	౯	౧౦	౧౫౦
స విశ్వకృ ద్విశ్వ విత్	౧౪	౩	౨౧౩
స కృత్కాలాకృతీభిః పరోఽన్యో	౧౪	౫	౨౧౪
స నేతు ర్విధృతిః	౧౪	౯	౨౨౪
హిరణ్మయే పరే శోభే	౩	౪	౮౩

—

శ్లోకానుక్రమణిక

ద్వితీయ ఖండము

శ్లోకారంభములు	అధ్యాయము	శ్లోకము	పుట
అశ్రోధేన జయేత్ శ్రోథం	౮	౨	౧౧౪
అజ్ఞాత పతిమర్యాదాం	౩	౪	౪౫
అతివాదాం నితిశ్చేత	౧	౮	౧౪
అదత్తావా ముపాదానం	౧౫	౬	౨౨౪
అద్భిర్గాత్రాణి శుద్ధ్యన్తి	౬	౩	౯౮
అధర్మదండనం లోకే	౧౧	౫	౧౬౫
అధర్మే జైధర్మే తాతత్	౧౬	౩	౨౩౩
అధార్మికో నరో యోహి	౧౬	౧	౨౩౦
అవర మర్థః పశ్యన్	౧౦	౩	౧౫౫
అననూయః కృతజ్ఞశ్చ	౧౧	౩	౧౬౧
అన్యాయ్ పరిపదన్ సాధుః	౧౨	౧	౧౬౧
అన్యాయాత్ సముపార్జేన	౯	౪	౧౩౨
అన్నదః సుఖ మాహ్నితి	౯	౮	౧౩౮
అన్యోన్యస్యా కృత్రిచారో	౨	౪	౨౨
అరక్షితా గృహే రుద్ధాః	౨	౧౩	౩౮
అవిగ్వాంస మలిం లోకే	౧౩	౬	౧౮౮
అవిసంవాదశో దక్షః	౮	౩	౧౨౩

శ్లోకారంభములు	అధ్యాయము.	శ్లోకము	పుట.
అసంతోషపరామృధాః	౫	౨	౩౫
ఇంద్రియాణాం తు సర్వేషాం	౧౩	౪	౧౦౫
ఇంద్రియాణాం విచరతాం	౧౩	౧	౧౦౦
ఇంద్రియాణాం హి చరతాం	౧౩	౨	౧౦౨
ఏక ఏవ సుహృద్ధర్మో	౧౪	౧౦	౨౦౮
ఏతో ధర్మః పరం శ్రేయః	౧౫	౨	౨౧౮
ఏతోఽహ మస్మీ త్యాత్మానం	౩	౪	౧౧౦
ఏకః ప్రజాయతే జన్మః	౧౬	౬	౨౩౮
ఏష అదేశ ఏష ఉపదేశ	౧౬	౯	౨౪౩
ఓమాచార్యోఽస్తే వాసిన మనుశ్సాసి	౧	౧	౧
కౌషధం పథ్య మాహారం	౯	౯	౧౪౮
కన్యాస్యేవం పాలనయా	౩	౨	౪౨
కుతః కృతఘ్నస్య యశః	౮	౮	౧౨౫
కుశలః సుఖదుఃఖేషు	౮	౩	౧౧౬
కృత్వా పాపం హి సంతప్య	౧౫	౮	౨౨౩
క్రోధః సుదుర్జయః శత్రుః	౧౦	౩	౧౪౮
క్షమా పశీక్యతి శ్లోకే	౧౧	౬	౧౬౬
గురూణాం చైవ సర్వేషాం	౧	౫	౯
గృహస్థః పాలయేత్ దారాన్	౩	౧	౪౧
ఛాయేవానుగతా స్వచ్ఛా	౨	౮	౨౯
తథా నిర్మలం యతేయాతాం	౨	౫	౨౪
తస్మా త్పాపం న కర్మిత	౧౪	౧౪	౨౧౫
తస్మా ధర్మం సహాయార్థం	౧౬	౮	౨౪౧

వోకారంభములు	అధ్యాయము.	వోకము.	పుట.
త్రిదండ మేత స్మితీప్య	౧౫	౩	౨౨౫
దానా న్న శుష్కరం తాత	౯	౩	౧౩౦
దాస్తః శమపరః శశ్వత్	౧౦	౪	౧౫౦
దేయ మార్తస్య శయనం	౯	౩	౧౩౩
ధర్మ ఏవ హతో హ ని	౧౪	౯	౨౦౬
ధర్మకార్యం యతన్ శక్త్యా	౧౨	౫	౧౭౮
ధర్మనిత్యః ప్రకాష్టాత్మా	౪	౯	౬౨
ధర్మం శస్తైః సంఛినుయాత్	౧౬	౪	౨౩౫
ధర్మాశ్చ యః పరిత్యజ్య	౪	౧౦	౬౪
ధృతిః త్తమా దహౌఽస్తేయం	౧౧	౧	౧౫౮
స కన్యాయాః పితా విద్వాన్	౩	౫	౪౭
స కేనచిద్వివదేచ్చ	౨	౯	౩౧
స జాతు కామః కామానామ్	౧౩	౩	౧౮౩
స తథైతాని శక్యన్తే	౧౩	౫	౧౮౩
స తేన వృద్ధో భవతి	౪	౧	౪౯
స ధర్మోఽస్తీతి మన్వానాః	౧౪	౧౧	౨౧౦
స నిత్యం లభతే దుఃఖం	౫	౪	౭౯
స విభేతి రణాద్యో జై	౬	౫	౯౪
స నీదన్నపి ధర్మేణ	౧౬	౨	౨౩౧
నాత్మాన మవమన్యేత	౪	౩	౫౩
నాభినందేత మరణం	౪	౧౪	౭౧
నాముత్రి హి సహాయార్థం	౧౬	౫	౨౩౬
నాస్తి సత్యసమా ధర్మః	౬	౯	౧౦౧

శ్లోకారంభములు	అధ్యాయము	శ్లోకము	పుట
విషేషతే ప్రశస్తాని	౧౫	౧	౨౧౩
నోచ్ఛింద్యా దాత్మనో మూలం	౪	౫	౫౬
న్యాయోపార్జిత విత్తేన	౯	౫	౧౩౪
పతిప్రియ హితే యుక్తా	౨	౧౦	౩౩
పరద్రవ్యే వ్యభిధ్యానం	౧౫	౪	౨౨౧
సాత్రస్య హి విశేషేణ	౯	౨	౧౨౯
సాపం కుర్వన్ సాపక్షీర్తిః	౧౪	౧౩	౨౧౨
సాపం చింతయతే చైవ	౧౪	౩	౧౯౬
సాయస్య మన్యుతం చైవ	౧౫	౫	౨౨౩
పుణ్యం కుర్వన్ పుణ్యక్షీర్తిః	౧౪	౨	౧౯౪
పూర్వం వయసి తత్ కుర్యాత్	౪	౧౩	౬౯
ప్రజనార్థం మహాభాగాః	౨	౨	౧౦
ప్రజ్ఞాయా మానసం దుఃఖం	౧౦	౧	౧౪౪
ప్రజ్ఞాచక్షు ర్నర ఇహ	౧౪	౩	౨౦౩
ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ రమతే	౧౪	౫	౧౯౯
ప్రాప్య చాత్మత్వమం జన్మ	౪	౧౨	౬౩
ప్రియే నాతిభృశం వ్యాప్యేత్	౫	౬	౮౨
ప్రియో భవతి దాసేన	౬	౧౦	౧౦౩
బ్రహ్మోఽవినయా న్మహాః	౧౨	౩	౧౩౪
బంధురాత్మాత్మన సస్య	౪	౧౧	౬౫
బ్రహ్మనిష్ఠో గృహస్థః స్యాత్	౧	౨	౩
భారా జ్యేష్ఠః సమః పిత్రా	౧	౩	౧౨
భాతు ర్జ్యేష్ఠస్య భార్యా యా	౨	౧౪	౩౯

స్లోకారంభములు.	అధ్యాయము	స్లోకము.	పుట
మాతరం పితరం చైవ	౧	౩	౬
మాతృవత్ పరదారాంశ్చ	౧౧	౮	౧౬౯
మానం హిత్యా ప్రియో భవతి	౧౦	౨	౧౪౬
మిత్రధ్రువో దుష్టభావశ్చ	౧౦	౬	౧౫౩
మృతం శరీర ముత్సృజ్య	౧౬	౭	౨౪౦
మోహజాలస్య యోనిర్ని	౮	౪	౧౧౮
మానా న్న స మునిర్భవతి	౪	౨	౫౧
య క్షయః పరవిశేష	౧౦	౫	౧౫౧
యం మాతాపితరా, క్షేపం	౧	౬	౧౧
యత్ కర్మ కుర్వతోఽన్యస్యాత్	౧౨	౪	౧౭౬
యత్ కల్యాణ మభిధ్యాయేత్	౮	౧	౧౧౨
యదా న కురుతే పాపం	౧౪	౧	౧౯౩
యథా శ్రుతం యథా దృష్టం	౭	౨	౧౦౭
యథైవాత్మా పరస్తద్వత్	౧౧	౩	౧౬౭
యస్తు నిశ్శేయసం వాక్యం	౮	౫	౧౨౦
యస్య వాద్మనసీ స్యాతాం	౪	౮	౬౧
యస్య విద్వాన్ హి పదతః	౭	౩	౧౦౮
యస్యాత్మా విరతః పాపాత్	౧౪	౬	౨౦౧
యాదృగ్గుణేన భిర్త్యా శ్రీ	౩	౩	౪౪
యాన న్న విందతే జాయాం	౨	౧	౧౭
యుజైవ ధర్మకిలః స్యాత్	౪	౬	౫౮
యే పాపాని న కుర్వన్తి	౧౪	౪	౧౯౮
యోఽన్యథా సస్త మాత్మానం	౬	౮	౧౦౦

స్లోకారంభములు.	అధ్యాయము	స్లోకము	పుట.
వశేకృత్యేంద్రియగ్రామం	౧౩	౩	౧౯౦
వార్యమాణోఽపి పాషేఽన్యః	౧౪	౮	౨౦౪
విపత్తస్వవ్యసో దక్షో	౧౨	౨	౧౭౩
విరక్తః శరదారేషు	౬	౪	౯౩
శక్తః పరజనే దాతా	౯	౧౦	౧౪౧
శక్త్యాన్న దానం సతతం	౯	౬	౧౩౫
శుభాశుభఫలం కర్మ	౧౫	౩	౨౧౯
శ్రావయే నృదులాం వాణీం	౧	౪	౩
సతాం మతే మతిక్రమ్య	౮	౬	౧౨౧
సత్యమేవ వ్రతం యస్య	౬	౩	౯౧
సత్యం బ్రూయాత్, ప్రియం బ్రూయాత్	౬	౬	౯౬
సత్యం మృదు ప్రియం వాక్యం	౬	౨	౮౯
సమక్షదర్శనాత్ సాక్ష్యం	౩	౧	౧౦౫
సర్వావయవ సంపూర్ణం	౨	౩	౨౦
సర్వో దండజితో లోకో	౧౧	౪	౧౬౩
సర్వం పరవశం దుఃఖం	౪	౪	౫౫
సా భార్యా యా పతిప్రాణా	౨	౩	౨౮
సుఖదుఃఖం హి పురుషః	౫	౩	౭౭
సుఖం వా యది వా దుఃఖం	౫	౫	౮౧
సుఖం హ్యవమతః శేతే	౧౪	౧౨	౨౧౧
సువృత్తః కీలసంపన్నః	౪	౩	౬౦
మాత్స్యేభ్యోఽపి ప్రసంగభ్యః	౨	౧౨	౩౬
శంతాపాత్ భృశ్యతే యాపం	౫	౩	౮౫

శ్లోకారంభములు	అధ్యాయము.	శ్లోకము	పుట.
సంతుష్టో భార్యయా భర్తా	౨	౬	౨౬
సంతోషం పరమాసాయ	౫	౧	౩౪
సంవిభక్తా చ దాతా చ	౯	౧	౧౨౩
స్త్రీభిః భర్తృపదః కార్యం	౨	౧౧	౩౪
స్వీయం యశః పౌరుషం చ	౬	౧	౪౩
హ్రీమాన్ హి పాపం ప్రచ్ఛిన్న	౧౧	౨	౧౬౦

సాంకేతికములు.

చుటా = చూలము

టి = టిక

తా = తాత్పర్యము

వ్యా = వ్యాఖ్యానము

వి = విశేషార్థము

ఈ = ఈశ

శీ = శీన

క = కర

సా = శాండోగ్య

తై = తైత్తిరీయ

బృ = బృహదారణ్యక

ముం = ముండకము

ము = ముండకోసనిపత్తు

శ్వే = శ్వేతాశ్వతర

నా = నారాయణ

మా = మాండూక్య

ప్ర = ప్రశ్న

వ = వర్ణి

ఆరు = ఆరువాకము

అ = అధ్యాయము

ఖ = ఖండము

బ్ర = బ్రహ్మణము

వా = వాక్యము

శ్లో = శ్లోకము

ఓం! తత్సత్!

బ్రహ్మధర్మము

ప్రథమఖండము

మొదటి అధ్యాయము

మూలమ్. ఓమ్ బ్రహ్మవాదినో వదన్తి

౧

[తైత్తి. ౩-వల్లి, ౧-అను.]

టీక   ఓమ్ = ఓమ్, బ్రహ్మవాదినః = బ్రహ్మవాదులు,
వదన్తి = వచించుచున్నారు

తాత్పర్యము   బ్రహ్మవాదులు వచించుచున్నారు

వ్యాఖ్యానము   బ్రహ్మజ్ఞానరూపమయిన స్వర్గీయాన్ని సమస్త
మానవులవృద్ధయములయందును ఉంచబడినది. అందఱు యాత్నలయందును
వర్తబ్రహ్మముయొక్క ఆనంతమంగళభావము తుడిచిపెయ్యటకు వీలుగాని

అక్షరములలో లిఖింపఁబడియున్నది విశ్వరూపకార్యాలోచనముచే ఆ జ్ఞానానలమును ప్రజ్వలించఁజేసిన యెడల అనంతమంగళస్వరూపి యగుభగవంతుని దర్శనమును పొందనగును. అతఁడు విశుద్ధమయిన తన మంగళస్వరూపమును ఈసకలభౌతికపదార్థములందును, మానవుని మానసపటమునందును ముద్రితముచేసి యుంచుకొన్నాఁడు. ధన్యాత్ములును, సద్బుద్ధి కలవారును, పాపరహితులును, సాధనాతత్పరులు నై యేమహాత్ములు భగవంతుని బ్రహ్మమును తెలిసికొనఁగల్గిరో వారే బ్రహ్మవిదులు. ఇట్లు ఆతని నెఱింగి యితరుల కెవ్వరు ఉపదేశముచేసెదరో వారే బ్రహ్మవాదులు. బ్రహ్మవిదుఁడుగాని బ్రహ్మవాదిగాని యగుటకు దేశముతోఁగాని కాలముతోఁగాని జాతితోఁగాని పనిలేదు సకలదేశములందలి బ్రహ్మవాదులకును పరబ్రహ్మమునుగూర్చి యుపదేశించుటకు అధికారము కలదు భారతవర్షమునందలి బ్రహ్మవాదులకు ప్రాచీన ఋషులు ఉపదేశించినట్టి సమస్తయథార్థతత్త్వములును, ఆత్మప్రత్యయసిద్ధములగు సత్యములును ఈబ్రహ్మధర్మము యొక్క ప్రథమఖండమునందు సమకూర్పఁబడినవి. అందుచే ప్రప్రథమముననే బ్రహ్మవాదులు చెప్పుచున్నారని యిందుఁ గలదు.

వివరణము ఈవాక్యముతో బ్రహ్మధర్మగ్రంథమును ప్రారంభించుట సమంజసము. ఇందు చెప్పఁబోవు అభిప్రాయములు ఏకేశ్వరునియందు విశ్వాసముగలవారి యభిప్రాయములని యిది సూచించుచున్నది. బ్రహ్మధర్మములోని భావములు సకలదేశములలోను సకలయుగములలోను గల ఏకేశ్వరవిశ్వాసులయొక్క పరిపక్వాభిప్రాయము లని మహర్షి దేవేంద్రనాథ తామారిగారి యుద్దేశము.

వాక్య ౨] ప్రథమఖండము

మూ యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే
యేన జాతాని జీవంతి,
యత్ ప్రయన్త్యభిసంవిశంతి
తద్విజిజ్ఞానస్య తద్బ్రహ్మ

౨

[తైత్తి. ౩-వల్లి, ౧-అను.]

టీ యతోవా = దేనినుండి, ఇమాని=ఈ, భూతాని=భూతములు, జాయంతే = పుట్టుచున్నవో, జాతాని=పుట్టినవి, యేన = దేనిచేత, జీవంతి=జీవించుచున్నవో, యత్ = దేనిని గూర్చి, ప్రయన్తి = తిరిగిపోవుచున్నవో, అభిసంవిశంతి = (దేనియందు) ప్రవేశించుచున్నవో, తత్ = దానిని, విజిజ్ఞానస్య = చక్కగా తెలిసికొనుటకు కోరుడి, తత్ = అయ్యది, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము.

తా ఎవ్వనినుండి యీ సమస్తభూతములును ఉత్పన్నము లగుచున్నవో, ఉత్పన్నములై ఎవ్వనిమూలమున జీవించియుండఁ గల్గుచున్నవో, ప్రళయకాలమున నెవ్వనియొద్దకు పోవుచున్నవో, పోయి యెవ్వనిలోఁ బ్రవేశించుచున్నవో, అతనిని విశేషరూపమున దెలిసికొనుట కభిలషింపుము. అతఁడు బ్రహ్మము

వ్యా ఎవ్వనినుండి స్థావరజంగమాత్మకమగు ఈవస్తుసమదాయము ఉత్పన్నమయ్యెనో, ఎవ్వని ఆశ్రయమువలన నవియెల్ల సంగతీకరబడు

చున్నవో, ఎవ్వఁడు తలంచుకొన్న యెడల నందలి యొక్క కణమయినను మిగిలియుండనేరదో, అతఁడే బ్రహ్మము, అతఁడే సత్యము, అతఁడే మన ప్రభువు. సర్వశక్తిమంతుడగు అపూర్వమేశ్వరుఁడు సత్యప్రియుఁడు, సత్యసంకల్పుఁడు. అతఁడే మిసంకల్పించిన నయ్యది యగును. ఏతూర్ణ పురుషుని శక్తి నుండి యీ సమస్తవస్తువులును ఉద్భవించినవై తమ తమ శక్తిపుంజములను బడసియుండెనో ఆ పూర్ణపురుషుఁడు. వానిని సంహారము చేయఁ దలంచెనేని ఆ వస్తుజాలమెల్ల తమ తమ శక్తులతో అతని శక్తిలో లయముజెంది తిరిగి అతనినే చేరినవి యగుచున్నవి. వాని చిహ్నమయినను ఎచ్చోటను కనుపింపదు. పరమేశ్వరుఁ డొక్కఁడే సృష్టిస్థితిలయకర్త. మనకు కొన్ని వస్తువులు లభించినయెడల వానిగుణములను తెలిసికొని, ఉపయోక్తరీతిని వానిని సంయోగముచేసి ఆపూర్వమయిన యంత్రము నొకదానిని మనము నిర్మాణము చేయఁగలము. విజమే. అంతియేగాక దానిని అనాయాసముగా మనము భగ్నముగూడ చేయఁగలము. కాని మన మొక్కవారుకా రేణువునయినను సృష్టింపను జాలము, ధ్వంసమును చేయఁజాలము. సృష్టిస్థితిప్రళయశక్తి ఏకమాత్రుఁడును, అద్వితీయుఁడునగు నా పరమేశ్వరునియందే గలదు

వి ఉపనిషత్తులను రచించిన ఋషీశ్వరులు భగవత్స్వరూపము నీవాక్యరూపమున నిర్వచించి రని భావింపఁ దగును బ్రహ్మసూత్రకారుఁ డివిద్విధముననే అభిప్రాయపడెను. ఏలయన, 'రెండవసూత్రములోనే యీ శ్రుతిని స్ఫురింపఁజేయుదు, అతఁడు "జన్మాద్యన్య" అని బ్రహ్మస్వరూప నిర్వచనమును జేయుచున్నాఁడు తైత్తిరీయోపనిషత్తులోని యీప్రాచీన నిర్వచనమునకంటె శ్రేష్ఠతరమైన బ్రహ్మస్వరూపనిర్వచన మిప్పటివరకు జేతొండు కనుపింపదు. భగవంతుఁడు అనిర్వచనీయుఁడు నిజమునకు మూల

వాక్య 3] ప్రథమఖండము

సత్యములగు వదార్థములు వేనినిగూడ నిర్వచింపజాలము. కార్యములను బట్టియే వానిని తెలిసికొనవలసియుండును ముఖ్యముగా పరమ సత్యము అనిర్వచనీయమయినది. కార్యమును బట్టియే దానిని గ్రహింపవలయును. అందుచేతనే యెవ్వనినుండి సకలభూతములు కలుగుచున్నవో యని కార్యమును బట్టి కారణమగు బ్రహ్మమును తెత్తిరియోపనిషత్తు నూచించుచున్నది

మూ ఆనన్దాద్ధేయ భుక్తిమాని భూతాని జాయన్తే

ఆనన్దేన జాతాని జీవన్తి

ఆనన్దం ప్రయన్త్యభిసంవిశన్తి

3

[తెత్తి 3-వట్టి, ౬-అను.]

టీ. ఖలు = నిశ్చయముగా, ఆనన్దాత్ హి ఏవ=ఆనందరూపుని నుండియే, ఇమాని = ఈ, భూతాని = భూతములు, జాయన్తే = పుట్టుచున్నవి జాతాని=పుట్టినవి, ఆనన్దేన=ఆనందరూపునివలననే, జీవన్తి = జీవించుచున్నవి (ప్రశయకాలమందు) ఆనన్దం = ఆనందస్వరూపుని గూర్చియే, ప్రయన్తి = మరలిపోవుచున్నవి (ఆనందరూపునియందే) అభిసంవిశన్తి = చేరుచున్నవి.

తా ఆనందస్వరూపి యగు పరబ్రహ్మమునుండి యీ సకల భూతములును ఉత్పన్నము లగుచున్నవి ఉత్పన్నము

లయి ఆనందస్వరూపి యగు పరబ్రహ్మముచేతనే జీవించుచున్నవి; మరియు ప్రళయకాలమున ఆనందస్వరూపి యగు బ్రహ్మమును గూర్చిపోయి అతనిలోఁ బ్రవేశించుచున్నవి

వ్యా సృష్టిస్థితి ప్రళయకర్తయు, నిర్విశేషుఁడునగు అప్పరమేశ్వరునికి ప్రత్యేకనామ మెద్దియును లేదు. మహనీయుఁడును, సర్వగతుఁడును, సర్వవ్యాపియును, మంగళమయుఁడు నగు అప్పరమపురుషుని తమ యంతరంగములందు సాక్షాత్కరింపఁజేసికొని తన్మూలమున పరమానందము ననుభవించినట్టి ప్రాచీనబ్రహ్మవాదులు అతఁడు ఆనందస్వరూపుఁడని తెలియఁజేసిరి. మనముగూడ నెప్పుడు అతని ప్రేమయందు నిమగ్నులమై ఆనందరసమున కరగిపోవుదుమో అపుడు మనముకు అతనిని ఆనందస్వరూపి యని చెప్పుదుము.

వి. దేనినుండి యీ విశ్వము పుట్టుచున్నదో, దేనిచే నంధ్రీంపఁబడుచున్నదో అదియే బ్రహ్మమని పూర్వశ్రుతిలో సూచితమయిన పరవస్తువునకు ఈవాక్యములో స్పష్టముగా “ఆనందము” అని నామకరణము చేయఁబడినది. ఈ శబ్దమునకు ఉపనిషత్తులలో నొక విశిష్టార్థము గలదు. విశ్వనిర్మాణవందర్భమున ఈ పదమును తైత్తిరీయోపనిషత్తు ప్రయోగించియున్నది ఈ ఉపనిషత్తు ప్రకారము విశ్వమునందేమి, మానవజీవనమునందేమి, ఆయిదు విధములయిన అంతస్తులు గలవు. ౧ అన్నమయశోకము, ౨ ప్రాణమయశోకము, ౩ మనోమయశోకము, ౪ విజ్ఞానమయశోకము, ౫ ఆనందమయశోకము. విశ్వమునందలి జడపదార్థరూపమయిన భౌగమునకు అన్నమయశోకమనిపేరు. అంతకంటె నున్నతమయినదై ప్రాణిసముదాయముతో కూడు

వాక్య ర్ష ప్ర థ మ ఖ ం డ ము

కొని యున్న భాగము ప్రాణమయశోశము జడమునకంటె శ్రేష్ఠమయినది జీవము. దీనికంటె శ్రేష్ఠమైనదై వృక్షములకును జంతువులకును గల భేదమును సూచించునట్టి మనస్సునకు సంబంధించినశోశము మనోమయశోశము. మన స్సునకంటె శ్రేష్ఠమయినది విజ్ఞానము. దీనినే మానసికశాస్త్రజ్ఞులు బుద్ధియని గాని హేతుజ్ఞానమనిగాని పిలుతురు. విజ్ఞానమయశోశముకంటె శ్రేష్ఠమయినది ఆనందమయశోశము. ఇదియే సర్వశ్రేష్ఠమయినది. ఇప్పుడు గ్రన్న ఆనంద మనఁగా నేమని. జడమునుండి ప్రాణమునకును, ప్రాణమునుండి మనస్సునకును, మనస్సునుండి విజ్ఞానమునకును అంతస్తుపై నంతస్తుగా మనము మన యాలాచనములూ పైకెక్కుచు వచ్చితిమి ఇక విజ్ఞానముకంటె ఉత్కృష్టతరమైనది యేమి? అది ఆనందమే. కొందరు వ్యాఖ్యాతలు ఈ “ఆనంద” శబ్దమునకు “ప్రేమ” యని అర్థముచేసియున్నారు. ప్రేమ ఉత్కృష్టమయిన భావమే. కాని, ఆనందమును ప్రేమయు ఒకటి కావు. అవి పరస్పర సంబంధము కలవి ఒకదానినుండి యొకటి విడిచియుండవు. ప్రేమ యొక్క ప్రకాశమే ఆనందము ఆనందమునందు ప్రేమభావము ఇమిడియే యున్నది. శ్రుతియందలి “ఆనంద”మకు పదము “ప్రేమ” యను పదముకంటె అధిక భావగాంభీర్యముకలది

మూ యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ,
ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్ న విభేతి కుతశ్చన. ౪

[తైత్తి ౨-వల్లి, ౯-అను.]

టీ. అస్త్రావ్యసాహందనేరక, వాచః=వాక్కులు, మనసా
సహ=మనసుతోఁగూడ, యతః=ఎద్దానినుండి, నివర్తంతే=మరలు
చున్నవో, బ్రహ్మణః=ఆ బ్రహ్మముయొక్క, ఆనందం = ఆనంద
రూపమును, విద్వాన్=తెలిసికొన్నవాఁడు, కుతశ్చన=ఎద్దాని
కిని, నబిభేతి=వెలవడు

తా. ఎవ్వనిని బొందనేరక మనస్సుతోఁగూడ వాక్కు
మరలి వచ్చుచున్నదో ఆ పరబ్రహ్మముయొక్క ఆనందరూప
మును తెలిసికొన్నవాఁడు మఱి యెద్దానికిని భయము
చెందఁడు

వ్యా ఆ యనంత జ్ఞానస్వరూపియగు పరమేశ్వరుఁడు పరిమిత
వస్తువు గాదు. అతఁడు జడమునుగాదు, మనస్సునుగాదు. అందువలన మనస్సు
అతనిని గ్రహింపనేరదు మనస్సు అతనిని గ్రహింపలేనిచో వాక్కును
అతనిని గూర్చి యెంతమాత్రమును చెప్పుకాలదుగదా! మనస్సు అతనిని
గూర్చి చింతింపఁబోయి మఱి వచ్చుచున్నది. వాక్కును అతనిని వర్ణింపఁ
బోయి చెకగాక అగిపోవుచున్నది. ఆ ఆనంతపురుషుని కేవలము మనస్సు
నకు మనస్సునియు, వాక్కునకు వాక్కునియు, అన్నిటికిని మూలమగు
కారణచైతన్యము ఆశ్రయమనియు నిర్దేశింపవగును ఎవ్వఁడు ఈ నిర్వి
శేషుఁడును సర్వవ్యాపియునగు ఆనందవ్యరూపునియొక్క నిరంతర సాక్షా
త్కారమును తన అంతరంగమునందు పొంది మహానందమును అనుభ
వించుచుండునో అతని సకలాభీష్టములును శైరవేరినవగును. అతఁడు తన
ప్రియతముని సహవాసముచే సంతుష్టుడై సఫలమనోరథుఁడగును. అతఁడు

వాక్య. ౪]

ప్రథమఖండము

పరమేశ్వరునికి శరణాగతుడను అనుగతుడగు దాసుడనై ఈశ్వరప్రియ కార్యసాధనాతత్పరుఁ డగును. లోకాభవాదమునకుఁగాని, దుస్సహమగు అపమానమునకుఁగాని, అనుచితమయిన తిరస్కారమునకుఁగాని, దుర్నివార్య మగు హింసకుఁగాని భయపడి అతఁడెన్నఁడును ఈశ్వరపరాజ్ఞుఁడు కాఁడు. ఆప్రియతముని అజ్ఞుని ప్రతిపాలించు నిమిత్తమై ప్రాణమునైనను సమర్పించుట అతని కత్యంత సహజమయిన కార్యము. అట్టిచో అతని వెవ్వదు భయపెట్టఁగలరు? అతఁడు తన ప్రాణదాతయొక్క హస్తమునందు తన ప్రాణము నర్పించి నిర్భయఁడయ్యెను. సర్వమును సంహారముచేయునట్టి భయంకర మృత్యువునకు నయితము అతఁడు వెఱవఁడు.

వి. ఆనందముయొక్క అంతరార్థము నిదివరకే తెలిసికొనియున్నారము. ఈ వాక్యములో ఆ పదముయొక్క అర్థము మఱింత స్పష్టముగా నిరూపింపఁబడినది. భగవంతునిలో పరస్పర విరుద్ధములుగా కన్పట్టు సగుణ నిర్గుణములనెడు రెండు భావములు మిళితములై యున్నవి. నిర్గుణుఁడుగా అతఁ డనఁతుఁడు, మానవబుద్ధి కందనివాడు భగవంతుఁడు కేవలము ఆనంతుఁడే యైనచో మనుష్యుఁ డతనిని గ్రహింపఁజాలకపోయి యుండును. కాని, మానవులు గ్రహింపఁదగిన మఱియొక భావమతనిలోఁ గలదు. ఈశ్వరుఁడు ఆనంతుఁడే గాక ఆనందస్వరూపి, ప్రేమస్వరూపి. ప్రేమస్వరూపి యగుటజేసి ఈశ్వరునికి మానవుఁడు సమీపస్థుఁడు, ప్రియతముఁడు భగవంతుఁడు ప్రేమస్వరూపి యనియు, తన్ను ప్రేమించు తండ్రియనియు తెలిసికొన్నప్పుడు మనుష్యుఁ డతనిని చక్కఁగా గ్రహింపఁగలుగుచున్నాఁడు. జ్ఞానవంతుఁడును గొప్పవైఁడు నగు జనకునియొక్క జ్ఞాన విశేషముచు, గొప్పతనమును బిడ్డ తెలిసికొననేరఁడు. కాని పితృ

వాత్సల్యమును మాత్రము విడదీయఁగలఁడు తద్విధముననే మానవుఁడు
ఆగాధమై, అనంతమైన ఈశ్వరశత్రువును తెలిసికొనఁజాలక పోవచ్చును.
అయినను అతఁడు భగవంతుని ప్రేమ స్వభావమును గ్రహించి నిశ్చల
చిత్తుడై యుండఁగలఁడు

మూ. రసో వై సః రసగోహ్యేవాయం లభ్యానన్దీ భవతి. ౫

[తెల్లి. ౨-పల్లి, ౭-అను.]

టీ. సః=అతఁడు (ఆ పరమాత్మ), రసోవై=ఆనందకార
ణుడే, అయం=ఇతఁడు (ఈజీవుఁడు), రసగోహ్యేవ=ఆనందకా
రణునే, లభ్యా=పొంది, ఆనన్దీ=ఆనందిముగలవాఁడు, భవతి=
అగుచున్నాఁడు

తా. ఆ పరమాత్మ రసస్వరూపియగు తృప్తిహేతువు.
రసస్వరూపుఁడగు పరబ్రహ్మమును పొంది జీవుఁడు ఆనందితుఁ
డగును

వ్యా ఏ మంగళమయని ప్రేమరసమును అనుభవించి జీవుఁడు పర
మానందమున నిమగ్నుఁడగునో వాక్కు అతనిని తనంతట దా రసస్వరూపుఁ
డని వక్కాణించును.

వి. ఈవాక్యమునందు ఋషీశ్వరుఁడు భగవంతుని ప్రేమభావమును
గ్రహించి, సంతోషపారవశ్యమున అతఁడు రసస్వరూపియని ప్రకటించుచు,

వాక్య ౬]

ప్రథమఖండము

మానవుడు కనబఱచు నానావిధప్రేమ భావములును భగవంతుడైనాడు
నీటిబుగ్గనుండి పయికుబిళిడు బుడగలవంటివని నుడువుచున్నాడు.

మూ. కోహ్యేవాన్యాత్ ఈ ప్రాణ్యాత్ యదేష ఆకాశ
ఆనందోనస్యాత్ ఏషహ్యేవానన్దయాతి.

౬

[తైత్తి. ౨-వల్లి, ౭-ఆశు.]

టీ ఆనందః = ఆనందరూపుడు (పరమాత్మ), ఆకాశే =
ఆకాశమునందు, యత్ నస్యాత్ = లేనట్లయిన, కోహ్యేవ =
ఎవడుగాని, అన్యాత్ = చలించును? ఈ = ఎవడు, ప్రాణ్యాత్ =
జీవించును? ఏషః ఏవ = ఇతడే, ఆనన్దయాతి = ఆనందము నిచ్చు
చున్నాడు

తా ఆకాశమునందు ఈ ఆనందస్వరూపియగు పర
మాత్మ లేకున్న ఎవడు చలించును? ఎవడు జీవించును?
ఇతడే యెల్లవారికిని ఆనందము నిచ్చుచున్నాడు

వ్యా పరమాత్మ యుండుటవలననే ఈ ఆనందమనమయిన జగత్తు
ఉత్పన్నమయ్యెను, సమస్తజీవులును తమతమ జీవనోపాయములను బడసెను.
అతడు లేకున్న నెద్దియు సంభవించి యుండదు. నకలసృష్టికర్తయు, నర్వా
క్రయుండును, మంగళస్వరూపియనగు పరమేశ్వరుడు ఈజగత్సంసారమును
సృజించి, చక్కని నియమబద్ధమయిన యావిధానమునెల్ల స్థాపించియుండక

పోయినచో ఈభూలోకముగాని, ద్యులోకముగాని, ఈ జంగమప్రాణులు గాని, వీని శ్రీయాకలాపములుగాని, సుఖసౌభాగ్యములు గాని యెక్కడ నుండి యుండును? అతడే సమస్తలోకమునకును ఆనందమును ప్రసాదించు వాఁడు. మంగళమయ్యుడగు ఆ విశ్వరక్షకుఁడు మన యెల్లరసౌఖ్యమును గోరి యెంచెందు నెట్టిట్టి సుఖోపాయముల సమకూర్చి యుంచెనో ఆయాసౌఖ్యములను మనము వానివానియందు పొంది కృతార్థుల మగు చున్నాము. జగత్తుయొక్కతోభాదర్శనము, రుచ్యమయిన ఆన్నరసాస్వాదనము, జననీజనకులవాత్సల్యము, బంధుజనుల అనురాగము, జ్ఞానశీత, మతానుష్ఠానము మొదలైన వానితో దేనినుండి యెవ్విధమున నెట్టిసౌఖ్యమును పొందినను అది యెల్ల నాతని ప్రసాదఫలితమే గదా! ఆహా! ఆయన కారుణ్య మెట్టిది! అతఁడు కేవలము విషయజన్యములగు నానావిధములయిన సౌఖ్యములను కలిగించి మిన్నకుండలేదు. ప్రార్థించినచో అతఁడు స్వయముగా నర్పించుకొని మన హృదయమును ప్రశాంతముచేసి, మన మనస్సును సంతుష్టిపఱచి, మన యిచ్ఛను నెరవేర్చుచున్నాఁడు. విషయసుఖములచే తృప్తి నొండక ఆనుక్షణమును తన్ను ప్రార్థించునట్టి శాంతస్వభావులగు జ్ఞానుల హృదయసీమలయందు అతఁడు తత్త్వజమే ప్రత్యక్షమై వారి నయనయుగళమునుండి ప్రవింఁచెడు శోకసంతప్తములగు ఆశ్రుబిందువుల తుడుచుచున్నాఁడు. అంతియేగాక, కొల్లగా అమృతజలమును వర్షించి, శుష్కించిన వారి హృదయపద్మములను వికసింపఁజేయుచున్నాఁడు. ఆహా! ఎవఁడు అమృతమయ్యుడగు ఆ పూర్ణపురుషుని సాక్షాత్కారమును తన యంతరమునందు ఒక్కక్షణకాలమైనను అనుభవించి విమలానందమును పొందునో అతడే ఆపవరమపురుషుని మహిమను గ్రహింపనేర్చును

వాక్య ౭]

ప్రథమఖండము

వి సర్వమును భరించునట్టియు, సర్వమునకు శక్తి నొసంగునట్టియు భగవంతుని ఆనందస్వరూప విశేషత్వమును గూర్చి ఋషి యిందఁ తెలియఁ జేయుచున్నాఁడు. ఆనందరూపుడయిన భగవంతుఁడు లేకున్న ప్రపంచ ములో నెద్దియు కదలఁజాలదనియు, జీవింపఁజాలదనియు ఆతఁడు దృఢ విశ్వాసముతో పల్కుచున్నాఁడు. మానవహృదయములో ప్రేమభావమును ప్రేరేపించువాఁడు భగవంతుఁడే.

మూ యదా హ్యేవైష ఏతస్మి

న్నదృశ్యే అనాత్మ్యే అనిరుక్తే

అనిలయనే అభయం ప్రతిష్ఠాం విస్తతే

అథ సోఅభయం గతోభవతి

౭

[తైత్తి, ౨-వల్లి, ౭-అను]

టీ. ఏషః=ఈ సాధకుఁడు, యదా హ్యేవ=ఎప్పుడయితే, అనిలయనే = ఆధారములేని, అనిరుక్తే = చెప్పశక్యముగాని, అనాత్మ్యే=దేహములేని, అదృశ్యే=కనుపింపని, ఏతస్మి=ఈ పరమాత్మ యందు, అభయం=భయరహితమయిన, ప్రతిష్ఠాం=స్థితిని, విస్తతే = పొందుచున్నాఁడో, అథ=అప్పుడు, సః = అతఁడు, అభయం=నిర్భయత్వమును, గతః=పొందినవాఁడు, భవతి=అగుచున్నాఁడు

సాధకుఁ డెప్పుడు ఈ అదృశ్యుఁడును, నిరవయవుఁ డును, అనిర్వచనీయుఁడును, నిరాధారుఁడునగు పరబ్రహ్మము నందు నిర్భయస్థితిని పొందునో అప్పుడు అతఁడు భయము లేనివాఁ డగుచున్నాఁడు.

తా భయము కలిగినచో శిశువులెట్లు తమ తల్లి యొడిలోఁ జేరి నిర్భయులగుచున్నారో అదేతీరున మనమును అమృతమయుఁడగు నాపరమపురుషుని సర్వవ్యాప్తమగు శ్రోడమున ప్రవేశించి భయాకీర్ణమయిన యీ సంసారభయము నుండి పరిత్రాణమును బడయుచున్నారము అప్పుడు మనము భయరహితులమై అదృశ్యుఁడయ్యు సర్వమును తిలకించు వాఁడును, నిరాధారుఁడయ్యు విశ్వాధారుఁడయినవాఁడును, సర్వమునకు నాశ్రయుఁడయినవాఁడు నగు నప్పరమేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మనకు మిత్రుఁడును సహాయుఁడు నని గ్రహించి అతనికి ఆత్మసమర్పణము గావించి, అతని ఆజ్ఞానువర్తలమై అతఁడు చూపించెడు మార్గమునందు మాటు మాటాడక నడచుకొందుము

వ్యా. ఈ వాక్యము సాల్పవ వాక్యములాగి భావమునే విశదీకరించుచున్నది. భయంకరముగను, దయాకూన్యముగను పైకి తోచుచున్న యీ విశ్వము ప్రేమలో ప్రతిష్ఠితమై యున్నదని తెలిసికొన్నపుడే మన

వాక్య. ౮] ప్రథమఖండము

జూడు జీవితముతో తటస్థించు నానావిధ అవస్థాభేదములలోను అచంచల మనస్కుడై యుండఁగలుగు.

మూ యతో వాచో నివర్తస్తే ఆప్రాప్య మనసా సహ,
ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్ న బిభేతి కదాచన ౮

[తైత్తి. ౨-వల్లి, ౪-అను.]

టీ. అప్రాప్య=పొందనేరక, యతః=ఎద్దానినుండి, వాచః=
వాక్కులు, మనసా సహ=మనసుతోఁగూడ, నివర్తస్తే=మరలు
చున్నచో, బ్రహ్మణః=ఆ బ్రహ్మముయొక్క, ఆనందం = ఆనంద
స్వరూపమును, విద్వాన్ = తెలిసికొన్న వాఁడు, కదాచన=ఒకప్పు
డును, న బిభేతి = నెఱవఁడు

తా ఎవ్వని పొందఁజాలక మనస్సుతోఁగూడ వాక్కు
మరలి వచ్చుచున్నచో అట్టి పరబ్రహ్మముయొక్క ఆనందము
నెవ్వఁడు తెలిసికొనునో అతఁడెన్నటికిని భయపడఁడు

వ్యా పరమేశ్వరుని మంగళస్వరూపమునందు ఎవ్వరికి విశ్వా
సము లేదో, ఎవ్వరికి అతనిని గూర్చి వాస్తవమయిన అభిప్రాయ మేర్పడ
లేదో అట్టివారు ఆఖండమై, నియమబద్ధమైన జగత్తునందు నివసించు
చున్నను అంధకారబంధురమయిన గృహమునం దున్నవారివలె నానావిధ
భయములచే భీతిల్లుచుందురు. కాని యెవ్వఁడు పరమమంగళాకరుడగు పర

మేల్వారుని మంగళజ్యోతిని విశ్వసంసారమునం దెల్లెడలను కన్గొనునో అతఁడు ఎన్నఁటికిని భయము చెందఁడు

వి 'కుతశ్చన' (దేనికిని) అన్నపదమునకు మాటుగా 'కదాచన' (ఎన్నఁడును) అన్నపదముండుట తప్ప ఈవాక్యమునకును ౪-వ వాక్యమునకును మఱియొట్టి భేదమును లేదు

మూ ఏషాస్య పరమా గతిరేషాస్య పరమా సమ్మత్
ఏషోఽస్య పరమో లోక ఏషోఽస్య పరమ
ఆనందః, ఏతస్యైవానందస్యాన్యాని భూతాని
మాత్రాముపజీవన్తి.

F

[బృహ ౪-ఆ. ౩-బ్ర. ౩౨-వా.]

టీ అస్య=దీనికి (ఈజీవునకు), ఏషా=ఇది (పరమాత్మ), పరమాగతిః=శ్రేష్ఠమయినగతి, అస్య=దీనికి (జీవునకు), ఏషా=ఇది (పరమాత్మ), పరమాసమ్మత్=శ్రేష్ఠమైన సంపద, అస్య=దీనికి (జీవునకు), ఏషః= ఇతఁడు, పరమః=శ్రేష్ఠమైన, లోకః=లోకము, ఏషః=ఇతఁడు (పరమాత్మ), అస్య=దీనికి (జీవునకు), పరమః=శ్రేష్ఠమయిన, ఆనందః=ఆనందము, ఏతస్య=ఈపరమాత్మయొక్క, ఆనందస్య = ఆనందముయొక్కయే, మాత్రాం=అంశమును, అన్యాని భూతాని = ఇతరజీవులు, ఉపజీవన్తి=అనుభవించెదరు.

తా ఇతఁడు ఈజీవులకు పరమగతి; ఇతఁడు ఈజీవులకు పరమసంపద; ఇతఁడు వీనికి పరమలోకము; ఇతఁడు వీనికి పరమానందము, ఈ పరమానందములో బిందుమాత్రమయిన ఆనందమును సకలైతరజీవులును అనుభవించును

వ్యా మనము పొందఁదగిన సర్వవిధములయిన సద్గుణలలో నెల్ల పరమేశ్వరుఁడే మన పరమగతి. అతనిని పొందుటయే పుణ్యముయొక్క కడపటి ఫలము. సంపదలలో నెల్ల పరమేశ్వరుఁడే మన పరమసంపద. ఈ సంపదను బడసినవానికి ఇతరసంపద యొకసంపదగనే లోచదు లోకములలో నెల్ల పరమేశ్వరుఁడే మనకు శ్రేష్ఠమగు ఆశ్రయముగా నుండఁదగు పరమలోకము. ఆనందములలో నెల్ల పరమేశ్వరుని పొందుటయే మనకు పరమానందమును సమకూర్చుగల విషయము. ఈ బ్రహ్మోపలబ్ధివలన కలిగెడు పరమానందముతో పోల్చినపుడు జీవులు అనుభవించెడు నానావిధములయిన యితరానందములు అందులో ఒక లవమాత్రము. అయినను ఆ లవమాత్రమయిన ఆనందము ననుభవించుట మూలముననే సమస్తజీవులును జీవించియున్నారు.

వి భగవంతుని స్వరూపస్వభావములను నిరూపించు ఈ అధ్యాయము ఈవాక్యముతో పరిసమాప్తమగుట యెంతయు సమంజసము. భాషయందును, భావమునందును ఇది చాల గంభీరముగా నున్నది. భగవంతుని తెలిసికొనుటవలన కలిగెడు ఆనందమును గూర్చి ఋషుల శ్రేష్టి అభిప్రాయముగలదో వ్యక్తీకరించుట కిది గొప్ప నిదర్శనము. ఈశ్వరుని తెలిసికొనుటలో నెంత విలువగలదో యంతకంటె మిన్నగా నెవ్వరును చెప్పఁజాలరు బ్రహ్మజ్ఞానమువలన కలిగెడు పరమానందమును గురించిన యామహావాక్యమును

విబుషీశ్వరుడు చెప్పినట్లు మూలమునందు గలదో ఆ యాజ్ఞపల్కుడు బ్రహ్మజ్ఞానసంజనితానందము నితరసౌఖ్యములతో పోల్చి చూపుచు అందలి భావము నిట మఱింత విశదీకరించియున్నాడు “అకోగ్యవంతుడును, భాగ్యవంతుడును, అధికారవంతుడు నై సకలసౌఖ్యముల ననుభవించగలిగినచో తాను ధన్యుడయినట్లు సాధారణముగా ప్రపంచములో మానవుడు తలంచుచుండును. కాని ఇట్టి సౌఖ్యములు నూరుకలిగిన పితృలోకవాసులనుభవించు నొక్క సౌఖ్యమునకు రుల్బమగును. ఇట్టి పితృలోకసుఖమును నూరు కలిగిన గంధర్వలోకమునందలి ఒక్కసౌఖ్యముతో సమానమగును.” ఇట్లు ఒకసౌఖ్యమునకంటె నెక్కువకంటె శ్రేష్ఠమైనదనియు, బ్రహ్మజ్ఞానానందమన్నిటికన్న శ్రేష్ఠతమమనియు యాజ్ఞపల్కుమహర్షి తెలిపెను. కాని మన మాలోచించుచున్న యీవాక్యమునకు మరియొద్దియొసాటిరాదు. ఇట్టి వాక్య రాజములనేర్చి బ్రహ్మధర్మరూపమున నొక దండగాఁ గూర్చి ఉపనిషత్తులకు మహర్షి దేవేంద్రనాథరామారు మహోపకారముచేసెను.

రెండవ అధ్యాయము

మూ ఇదం వా ఆగ్రే నైవ కిళ్ళిదాసీత్, సదేవ సామ్యేద
మగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమ్, సవా ఏషమహాసజ
ఆత్మాఽజరోఽమరోఽమృతోఽభయః.

[బృహదారణ్యకము.]

టీ ఇదంవై = ఈజగత్తుయొక్క, ఆగ్రే = సృష్టికిపూ
ర్వమునందు, నైవ కిళ్ళిదాసీత్ = ఒకటియును లేదు! హే
సామ్యే=ఓ ప్రయదర్శనుడా, ఇదమగ్రే = ఈ జగత్సృష్టికిపూ
ర్వము, ఏకమేవ=ఒక్కడేయైన, అద్వితీయమ్=రెండవవాడు
లేని, సదేవ=సతామాత్రుడగు పరమాత్మయే, ఆసీత్=ఉండె
ను; సః=అతడు, ఏషః=ఈ, మహా=గొప్పవాడును, అజః =
పుట్టుక లేనివాడును, అజరః=ముసలితనము లేనివాడును, అమ
రః=మరణము లేనివాడును, అమృతః=నిత్యుడును, అభయః=
భయరహితుడునగు, ఆత్మ=పరమాత్మ

తా ఈజగత్తునకు పూర్వ మెద్దియును లేదు ఈజగ
దుత్పత్తికిపూర్వము, ఓ ప్రయశిష్యుడా! కేవలము ఒక్కఁ
డును, అద్వితీయుడును, సత్స్వరూపుడునగు పరబ్రహ్మ

ముండెను అతఁడు జన్మవిహీనుఁడు, గొప్పవాఁడునగు ఆత్మ
అతఁడు అజరుఁడు, అమరుఁడు, నిత్యుఁడు, అభయుఁడు

వ్యా. సృష్టికి పూర్వము సత్పదార్థమగు కేవలము బ్రహ్మ మొక్కఁ
డే యుండెను తద్విన్నమయిన రెండవస్తువు లేదు సృష్టితరువాతఁగూడ
చేతనాచేతనములగు సమస్తవిస్తువులును, కేవలము అతని నొక్కనినే ఆశ్ర
యముగాఁ జేసికొని నిలిచియున్నవి ఇందుచేతనే అతఁడు ఏకమాత్రుఁ
డనియు, అద్వితీయుఁడనియు, చెప్పఁబడియెను. ఎవ్వఁడు సత్స్వరూపుఁడో,
ఏకమాత్రుఁడో, అద్వితీయుఁడో అతఁడు చేతనపదార్థము అతఁడు తన్ను
దా తెలిసికొనుచున్నాఁడు ఇందుచే నతఁడు ఆత్మశబ్దవాచ్యుఁ డయ్యెను.
కాని ఆ యాత్మ మన యాత్మవలె అల్పమయినది గాదు ఈవిషయమును
తెలియఁజేయు నిమిత్తమే అతఁడు జన్మరహితుఁడు, మహాత్ముఁడు, అజరుఁడు,
అమరుఁడు, నిత్యుఁడు, అభయుఁడు అని చెప్పఁబడియెను. పరమాత్మయొక్క
యిచ్చచే పరిమితమయిన శక్తిని పొంది అతనినుండి జన్మించినదయి, అతని
యిచ్ఛానుసారముగా, అతనిని ఆశ్రయించి జీవాత్మ జీవించియున్నది. ఎంత
కాలము అతని కిష్టమగునో అంతవఱకు జీవుఁ డిచట జీవించియుండును.
కాని పరమాత్మ యట్టివాఁడు గాఁడు. అతఁడు స్వయంభువు, స్వతంత్రుఁడు,
నిత్యుఁడు, పరిపూర్ణుఁడు

వి ఈ రెండవఅధ్యాయము విశ్వముయొక్క సృష్టిక్రమమును
గూర్చి ప్రస్తావించుచున్నది సకలమతసంప్రదాయములును సృష్టిని
గుఱించి తమతమ యభిప్రాయములను వెల్లబెచ్చుచున్నవి ఆవాడుకనను
రించి తద్విషయమున తాను గూడ ముచ్చటించుట ముఖ్యమని మహర్షి

భావించెను ఆయినను సృష్టివిధానముయొక్క వివరములలోనికి వారు పోయియుండలేదు. ఇది యెంతయు సమంజసము. నిత్యుండును, స్వయంభువు నగు బ్రహ్మ మొక్కడే మొట్టమొదట నుండెననియు, అతనినుండియే సమస్త ప్రభుత్వములును ఉత్పన్నము లయ్యె ననియు మాత్రము చెప్పి, సృష్టిక్రమ మును నిశ్చయించు భారమును నిరంతరాభివృద్ధిగాంచుచుండెడు మనుష్యుల జ్ఞానసంపత్తికిని విజ్ఞానకాస్త్రపరిశోధనలకును విడిచిపెట్టెను.

ఈవాక్యములోని మూడుభాగములును మూడుస్థలములనుండి గైకొనఁబడినవి. 'ఇదం' మొదలుకొని 'అసీత్' వఱకుఁగల మొదటిభాగము బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ౧-వ అధ్యాయము ౨-వ బ్రహ్మణము ౧-వ వాక్యములోనిది. 'సదేవ'నుండి 'అద్వితీయమ్' వరకుఁగల రెండవభాగము ఛాందోగ్యము ౬-వ ప్రసారకము ౨-వ ఖండము ౧-వ వాక్యములోనిది. మిగిలినది బృహదారణ్యకము ౪-వ అధ్యాయము, ౪-వ బ్రహ్మణము, ౨౫-వ వాక్యములోనిది. సృష్టినిగూర్చి తనకుఁగల అభిప్రాయమును ఉపనిషత్తులలోని ఏదో ఒక్కవాక్యములో వ్యక్తీకరించుటకు మహర్షి కి పీలుపడదయ్యెను. అందుచే మూడుస్థలములలోనుండి మూడుభాగములను గ్రహించి యీ వాక్యమును ఆయన సిద్ధము చేయవలసివచ్చెను. దీనిని బట్టి మహర్షి దేవేంద్ర నాథ రామూరుగారికి సొంతమతము ఉండెననియు, దానిని ఉపనిషద్వాక్యములమూలమున వెల్లడించుటకే యీబ్రాహ్మధర్మమును వారు రచించిననియు, కేవలము ఉపనిషత్తులలోని సారవద్వాక్యముల సెల్ల నొక గ్రంథరూపమున గూర్చుటయే వారియొద్దేశము కాదనియు మనకు కరతలామలకము కాఁగలదు

మూ స తపోఽతప్యత స తప స్తప్త్వా

ఇదగ్ సర్వమసృజత యదిదం కింఞ్చ.

౨

[తైత్తి ౨-వల్లి, ౬-ఆను.]

టీ సః=అతఁడు, తపః=జగత్సృష్టివిషయకమయిన ఆలోచన, అతప్యత=ఆలోచించెను సః=అతఁడు, తపః=జగత్సృష్టివిషయకమయిన ఆలోచనను, తప్త్వా = ఆలోచించి, యదిదం కింఞ్చ=ఏది యిదయియున్నదో, ఇదగ్ సర్వం = ఈసమస్తమును, అసృజత=సృష్టించెను

తా అతఁడు విశ్వసృజనవిషయమును ఆలోచించెను ఆలోచించి యీసమస్తమును సృష్టించెను

వ్యా పృష్టికి భూర్వము పరబ్రహ్మమునకు భిన్నమయిన మఱియొక పస్తు పెద్దియును లేదయ్యెను. కావున అతఁడు పనివానిచందమున నేనో కొన్ని యితరపదార్థముల సాహాయ్యముతో నీసృష్టిని గావించినవాఁడు గాఁడు అతఁడు పృష్టికార్యమును గూర్చి చింతనచేసెను. చింతించి యీ సమస్తజగత్సంసారమును సృష్టించెను. మనము మృత్యాహిణి హేమలములమున పస్తువిశేషములను నిర్మాణముచేయఁగలము. కాని దానిని సృష్టి యన నీలులేదు. ఇతరమగు నేపస్తువుయొక్క సాహాయ్యమును లేకుండ తన యిచ్ఛామాత్రమున పస్తువును ఉత్పన్నము చేయుటకే సృష్టి యని పేరు. కాన ఏపదార్థమును సృష్టిచేయుటకు మనకు శక్తిలేదు. సృష్టించు శక్తి కేవలము ఒక్క-పరమాత్మకే కలదు. అతఁడు తనంతట దానే కేవలము తన

వాక్య 3]

ప్రథమఖండము

సహజజ్ఞానశక్తిక్రియాద్వారమున చేతనాచేతనాత్మకమయిన సమస్తవస్తువులను సృజించి యీ ఆశ్చర్యకరమయిన విశ్వయంత్రమును నిర్మాణము చేసెను

వి మూలములో ఈవాక్యమునకుముందు “సోఽకామయిత బహుస్యాం ప్రజాయే యేతి” అనగా “నేను అనేకమగుదునుగాక, నేను జన్మించును గాక” యను వాక్యము గలదు దీని తరువాత “స తపోఽతవ్యత” అను మాటలు వచ్చును ఇచ్చోట తపస్సనగా కేవలము సంకల్పమే అని ఆర్థము కావచ్చును కాని, రాను రాను తపస్సు అనునది తీవ్రప్రయత్నమునకు పర్యాయపదమయినది. తపస్సును శబ్దప్రయోగమును బట్టి సృష్టి భగవంతుని తీవ్రమయిన మననధ్యానముల ఫలితముగాని వట్టి ఊహ గాదని మనము తెలిసికొనవలయును. ఈసృష్టికథనమును బైబిలులోని సృష్టికథనములో మనము పోల్చి చూడవచ్చును. అందు సృష్టి భగవంతుని లీవ్రాలోచన ఫలితముగా కనుపింపదు మహర్షి దేవేంద్రనాథ రామారు ఈ విషయమునుగూర్చి తన వ్యాఖ్యానములో ప్రస్తావింపలేదు ఇతర సాహాయ్యమేమి లేకుండ భగవంతుడు సృష్టి చేసె నను సంగతిని వారు పరిస్ఫుటముగా తెలియజేసిరి. కాని ఈవాక్యమును రచించిన ఋషియొక్క హృదయములో “అతవ్యత” అను పదముకంటె తపస్సుననదియే ముఖ్యముగా నున్నట్లు తోచెడిని

మూ ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణో మనః సర్వేంద్రియాణి చ

ఖం వాయుర్ద్యోతిరాపః పృథివీ నిశ్వాస్వధారిణీ 3

[ముండక-౨ మం-౧ ఖం. 3 వా.]

టీ వతస్థాత్=ఇతనినుండి, ప్రాణః=ప్రాణము, సర్వేంద్రియాణిచ = సకలేంద్రియములు, ఖం=ఆకాశము, వాయుః=వాయువు, జ్యోతిః=అగ్ని, ఆపః=ఉదకము, విశ్వస్య=సర్వమునకు, ధారిణీ=ఆధారమైయుండెడి, పృథివీ = భూమియు, జాయతే=ఉత్పన్నమగుచున్నది

తా ఇతనినుండి ప్రాణము, మనస్సు, సకలేంద్రియములు, ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, సర్వమునకు ఆధారభూతమయిన ఈపృథివి ఉత్పన్నములయ్యెను

వ్యా జలము, వాయువు, అగ్ని మొదలయిన సకల విశ్వనిర్మాణోపకరణములను, ప్రాణమును, మనస్సును, సర్వేంద్రియములను కేవలము తన యిచ్ఛామాత్రముచేతనే సమస్తశక్తిమంతుడగు ఆపూర్ణపురుషుడగు సృష్టిచేసెను.

వి ఈవాక్యమునందు బ్రహ్మమునకును విశ్వమునకును గల సంబంధము వివరింపబడినది. ఇది తైకొనబడిన ద్విత్వీయముండకములొని ప్రథమఖండమునందలి మొదటివాక్యములొ జ్వలించుచుండెడి అగ్నినుండి వెలువడెడు విస్ఫులింగముపంటిది సృష్టి యని వర్ణింపబడియెను నాల్గవవాక్యములొ స్వర్గము శిరస్సుగను, సూర్యచంద్రులు నేత్రములుగను, వివిధవస్తువులు వివిధేంద్రియములుగను వర్ణింపబడినవి. వీనిని వదలిపెట్టి యెట్టి వివాదములకును అనకాశ మీయనట్టియు, ఏకేశ్వరవాదులగు నెల్లవారును అంగీకరించునట్టియు మూడవ వాక్యమును మహర్షి తీసికొనెను.

వాక్య ర్శ ప్రథమఖండము

మూ. భయాదస్యాగ్నిస్తపతి భయాత్తపతి సూర్యః
భయాద్ద్విశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతిపఞ్చమః ౪
[౪౮-౩. అ. ౬-వ. ౩-వా]

టీ అస్య=ఈపరమేశ్వరుని, భయాత్=భయమువలన,
అగ్నిః=నిప్పు, తపతి=మండుచున్నది, అస్య = ఈపరమేశ్వరుని,
భయాత్=భయమువలన, సూర్యః=సూర్యుడు, తపతి=వెలు
గుచున్నాడు, అస్య=ఈపరమేశ్వరుని, భయాత్=వెలుపువలన,
ద్విశ్చ=మేఘుడును, వాయుశ్చ = వాయువును, పఞ్చమః=
అయిదవదియైన, మృత్యుః = మరణమును, ధావతి = నడుచు
చున్నది.

తా ఈతని భయమువలన అగ్ని మండుచున్నది; ఈతని
భయమువలన సూర్యుడు వేడిమి నిచ్చుచున్నాడు, ఈతని
భయమువలన మేఘుడును, వాయువును, మృత్యువును నడు
చుచున్నారు.

వ్యా సర్వవియంతయగు పరమేశ్వరుని యిచ్చ ననుసరించియే
అగ్ని వేడిమి నిచ్చుచున్నది, సూర్యుడు ప్రకాశించుచున్నాడు; మేఘము
వర్షము కురియుచున్నది, వాయువు పీచుచున్నది; మృత్యువు సంతము గం
చారము చేయుచున్నది విపదార్థమును అతని యిచ్చను, అతని శాసనమును
అతిక్రమింపజాలదు సూర్యులందఱును గ్రహనక్షత్రములును, వాయు

జలంబులును, జడపదార్థములయ్యి అతని భయమువలన తమతమ కార్యములను జరుపుచున్నవి.

వి. భగవంతునిచే సృష్టింపఁబడుటయే గాక యీవిశ్వ మతనిచే పరిపాలింపఁబడుచున్నదని యీవాక్యముయొక్క తాత్పర్యము ఇందలి సూక్ష్మాదులను మహర్షి కేవలము భౌతికవస్తువులనుగా భావించెను. కాని వాక్యములోని ఇంద్ర, భంచమ (అయిదవదేవత) అను పదములను బట్టి చూచినచో తత్త్వదములకు అర్థము సూక్ష్మాదిదేవతలైయుండు నని మనకు తోచుచుండును. ఇంకొక విశేషము. ఈవాక్యమును ప్రవచించిన ఋషీశ్వరుఁడు వైదికయుగమునందలి బహుదేవతావాదమును అతిక్రమించినవాఁడై ఇంద్రాదిదేవతల నెల్ల పరిపాలించెడు సర్వశ్రేష్ఠుడగు పరబ్రహ్మమును గుర్తించెనని మనము గ్రహింపఁదగును.

మూడవ అధ్యాయము

మూ. తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్
తస్మై సవిద్యానుపసన్నాయ సమ్యక్ ప్రశాంతచిత్తాయ
శమాన్వితాయ యేనాత్మరం పురుషం వేద సత్యం
ప్రవాచ తాం తత్త్వతో బ్రహ్మవిద్యామ్ ౧

[ముండక-౧. ముం-౨ భం. ౧౨, ౧౩ వా.]

టీ సః=అతడు (బ్రహ్మజిజ్ఞాసువు), తత్=బ్రహ్మమును,
విజ్ఞానార్థమ్ = చక్కగా తెలిసికొనుటకై, గురుమేవ=బ్రహ్మ
నిష్ఠుడైన ఆచార్యునిగూర్చియే, అభిగచ్ఛేత్=పోవలయును;
సః=అతడు, (ఆ) విద్వాన్=బ్రహ్మస్వరూపము నెఱింగినవిద్వాం
సుడు, సమ్యక్=చక్కని, ప్రశాంతచిత్తాయ=చాంచల్యరహిత
మయిన మనస్సుగలవాడై, (కామక్రోధాది బోషదూరు
డై), శమాన్వితాయ = అంతరింద్రియనిగ్రహముతోఁగూడిన
వాడై (ఇంద్రియచాంచల్యరహితుడై), ఉపసన్నాయ=వచ్చి
నట్టి, తస్మై=వానికొఱకు (ఆ బ్రహ్మజిజ్ఞాసువుకొఱకు), యేన =
దేనిచేత (ఏవిధ్య చేత) అత్మరం=త్మయరహితుఁడును, పురుషం=

పూర్ణుడను, సత్యం=సత్స్వరూపుడను (అయిన బ్రహ్మమును) వేద = తెలిసికొనుచున్నాడో, తాం=ఆ, బ్రహ్మవిద్యామ్ = బ్రహ్మవిద్యను, తత్త్వతః = యథార్థముగా, ప్రోవాచ = చెప్పవలయును

తా పరబ్రహ్మమునుగూర్చి విశేషజ్ఞానమును పొందుటకు శిష్యుడు ఆచార్యుని సన్నిధానమునకు పోవలయును జ్ఞానసంపన్నుడగు ఆ యాచార్యుడు శిష్యుని శాంతశమాన్వితచిత్తమును జూచి యేవిద్యవలన అక్షర సత్యపురుషుని తెలిసికొనవచ్చునో ఆవిద్యను ఉపదేశింపవలయును

వ్యా మనస్సును సంయతము చేసికొని ప్రశాంతులై పరబ్రహ్మమునుగూర్చి ఉపదేశమును పొందునిమిత్తమై బ్రహ్మవిదుడయిన ఆచార్యుని యొద్దకు చనుట యెల్లవారికిని కర్తవ్యము ఇంక ఆగురువుయొక్క కర్తవ్యమేమనగా ఏజాతీయుడైనను సరే శాంతస్వభావముగలవాడై తన సమీపమునకు వచ్చెనేని తాను అతనికి యథావిధిగా ముపదేశము సలుపవలయును. అతని నలక్ష్యము చేయజనదు.

వి ఈ యధ్యాయములో బ్రహ్మజ్ఞానసంపాదన మార్గములను గూర్చియు, బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క ప్రాముఖ్యతనుగూర్చియు ప్రస్తావించబడినది ఈవాక్యమునందు “సమిత్యాణి శ్రీత్రియిష్ బ్రహ్మనిష్ఠమ్” అను ౧౨వ వాక్యమునందలి స్వాల్పపథాగము వదలివేయబడినది. “వేదవిద్యాపారం

వాక్య ౨]

ప్రథమఖండము

గతుడై సమిధలను చేదాల్చి బ్రహ్మనిఘ్నఁడై” అని విడిచివేయఁబడిన భాగముయొక్క అర్థము బ్రహ్మజ్ఞానార్థి సమిధలను చేతఁబట్టుకొని గురువు నొద్ద కరుగుట పూర్వపు టాచారము ఇక్కాలమున నిది యనావశ్యక మనవచ్చును కాని అతఁడు భక్తిశ్రద్ధలు గలవాఁడును సుశిక్షితుఁడు నై యుండుట పూర్వకాలమునందు వలె నిష్పఁడును ముఖ్యమే. యోగ్యుడగు గురువునొద్ద జ్ఞానోపదేశమును పొందవలయు నని చెప్పట యెంతయు సమంజసము. లౌకికవిద్యలను బడయుటకే యేపారకాలతో యేకలాకాలతో యరుగవలసియుండ బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందుటకు సమర్థుడగు గురువుకడకు పోవలయు నని వేఱుగా చెప్పు పనిలేదు

మూ అపరా ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదోఽధర్వ
వేదః, శిక్షా కల్పో వ్యాకరణం నిరుక్తం ఛందో
జ్యోతిషమితి, అథ పరా యయా తదతుర మధి
గమ్యతే

౨

[ముండక-౧ ముం-౧ ఖం. ౧. వా.]

టీ ఋగ్వేదః=ఋగ్వేదము, యజుర్వేదః = యజుర్వే
దము, సామవేదః=సామవేదము, అధర్వవేదః=అధర్వవేదము,
శిక్షా=ఉచ్చారణశాస్త్రము, కల్పః=మతవిషయక క్రియాగ్రంథ
ము, వ్యాకరణము=శబ్దశాస్త్రము, నిరుక్తమ్=కరినశబ్దార్థప్రతి
పాదక గ్రంథము, జ్యోతిషం=జ్యోతిషము, ఇతి=ఇని, అపరా=

శ్రేష్ఠముకానివిద్యలు, అథ=పిమ్మట, యయా=దేనిచేత (ఏవిద్య చేత), తత్=ఆ, అక్షరం=నాశరహితమయిన పరబ్రహ్మము, అధిగమ్యతే=ఎఱుంగఁబడుచున్నాఁడో, (సా=అవిద్య) పరా=శ్రేష్ఠమయినది.

తా ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామవేద, అధర్వవేదములును, శిక్షా, కల్ప, వ్యాకరణ, నిరుక్త, ఛందో, జ్యోతిషములను నీవిద్యలెల్ల శ్రేష్ఠవిద్యలు కావు దేనివలన అక్షరపురుషుని తెలిసికొనవచ్చునో అదియే శ్రేష్ఠవిద్య

వ్యా పరమేశ్వరుని స్వరూపాభిప్రాయములను గూర్చిన జ్ఞానమును పొందుటయే మనుష్యుని పరమపురుషార్థము. ఏ యే విద్యల నభ్యయనముచేసిన పరమవాంఛనీయమగు ఆ జ్ఞానరత్నము లభ్యము కాఁగలదో అదియే యథార్థమైన విద్య, అదియే శ్రేష్ఠ విద్య. మిగిలిన వన్నియు ఆశ్రేష్ఠవిద్యలు. ఈకారణముచేతనే ఋగ్యజుస్సామాధర్వములు, శిక్షా, కల్ప, వ్యాకరణ, నిరుక్త, ఛందోజ్యోతిషములు ఇవి యన్నియు శ్రేష్ఠముగాని విద్యలని చెప్పఁబడియెను. ఋగ్యజుస్సామాదులలో నేయే భాగములు, ఏయేకాస్త్రములు బ్రహ్మవిషయకమయిన యథార్థతత్వమును ఉపదేశముచేయునో అదియే శ్రేష్ఠవిద్యలు అవి సర్వసాధారణముగా నెల్లవారికిని నేర్పఁదగినవి.

ఏ దేనిని తెలిసికొన్న సర్వము తెలిసినదగునో అద్దానిని తనకు సెఱిగింపవలయు నని కోరఁగా అంగిరసుఁడు కొనకునికి ఈశ్లోకరూపమున తన సమాధానమును చెప్పెను. వేదములు మిక్కిలి గౌరవబుద్ధితో చూడఁ

వాక్య. 3]

ప్రథమఖండము

బడుచున్న అక్కాలమున నిది నుడువఁబడిన దన్నసంగతిని ముఖ్యముగా గమనింపవలయును. వేదవేదాంగములెల్లను అపరావిద్య లనియు, బ్రహ్మజ్ఞానమే పరావిద్య యనియు ఋషీశ్వరుఁడు స్పష్టముగా వక్కాణించెను.

మూ యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రమవర్ణ
మచక్షుఃశ్రోత్రం తదపాణిపాదం
నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం తదవ్యయం
యద్భూతయోనిం పరిపశ్యన్తి ధీరాః 3

[ముండ-౧ ముం-౧. ౪౦. ౬. వా.]

టీ తత్ = అతితరస్వరూపము, యత్ = ఏదియో, తత్ = అది, అద్రేశ్యం = చక్షుస్సు మొదలయిన జ్ఞానేంద్రియములచే నెఱుంగరానిది, అగ్రాహ్యం = కరములు మొదలగు కర్తేంద్రియములచే గ్రహింపరానిది, అగోత్రం = మూలము లేనిది, అవర్ణం = శుక్లాదివర్ణములు లేనిది, అచక్షుఃశ్రోత్రం = కన్నలు చెవులు లేనిది, అపాణిపాదం = కరచరణములు లేనిది, నిత్యం = శాశ్వతమయినది, విభుం = వ్యాపకమయినది, సర్వగతం = సర్వాంతర్యామియైనది, సుసూక్ష్మం = అతిసూక్ష్మమయినది, ధీరాః = జ్ఞానులు, యత్ = ఈ పూర్వోక్తలక్షణములుగల ఏతత్తరస్వరూపమును, భూతయోనిం = దీవులకు జన్మస్థానమైనదిగా, పరిపశ్యన్తి = చూచుచున్నారో, తత్ = అది, అవ్యయం = నాశరహితమయినది.

తా ఎవడు జ్ఞానేంద్రియములచే తెలియజాలనివాఁడో, కర్తేంద్రియముల కతీతుఁడో, జన్మరహితుఁడో, రూపరహితుఁడో, చక్షుశ్రోత్రనిహీనుఁడో, ఆహస్తపాదశూన్యుఁడును, జన్మమృత్యువర్జితుఁడును, సర్వవ్యాపియు, సర్వగతుఁడును, అతీసుక్ష్మస్వభావుఁడును, అవ్యయుఁడును, సర్వభూతకారణుఁడును అగు పరబ్రహ్మమును జ్ఞానులు సర్వతోభావమున చూచెదరు

వ్యా అతఁడు సృష్టికి అతీతమయిన పదార్థము, నేత్రములకు కనిపింపడు; హస్తములకు పట్టుపడఁడు, అతఁ డేయింద్రియములకును గోచరుఁడు గాఁడు. అందువలన బ్రహ్మపరాయణులగు జ్ఞానులు సర్వభూతములకు కారణగూఢమయిన అతనిని ఈసృష్టియందు సర్వతోభావమున నుపలబ్ధి చేసికొనెదరు.

వి ఇది పూర్వవాక్యము తరువాతి వాక్యము బ్రహ్మజ్ఞానము సాధ్యమగునది యని సూచించుట కిది యుద్దేశింపఁబడినదై యుండనోపును. అట్లు గుటంజీసి “పరివశ్యన్తి కీరాః” అన్న వాక్కులను మనము శ్రద్ధగా గమనింపఁ దగును. ఈవాక్యములొని ప్రపంచభాగము బ్రహ్మమును తెలిసికొనుట యెంత కష్టమో తెలుపుచున్నది. అయినను కీరులు అతనిని స్పష్టముగా దర్శింతురని ఋషి పలుకుచున్నాఁడు. అధునిక సంస్కృత వాఙ్మయములొ “కీరః” అన్న పదమునకు స్థిరమయిన మనస్సుగలవాఁ డని అర్థము. కాని ఉపనిషత్తులలో నిది జ్ఞానసంపన్నుఁడను అభిప్రాయమునుగూడ కల్గియుండెను.

ప్రకృతవాక్యములో 'ధీరః' అన్నశబ్దము బుద్ధిసంపత్తియు, చైతికనివ్వుయు గలవా డన్న అర్థములో నుపయోగింపఁబడిన దనుట నిస్సందేహము. తగిన సాధనల నవలంబించినచో శ్రద్ధలో నన్వేషించువాఁడు బ్రహ్మజ్ఞానమును పడయఁగలఁడని తెలుపుటకై యీశ్లోక మియథాయములో శ్రీదేవేంద్ర నాథ మహర్షి చే చేర్పఁబడియెను

మూ ఏతద్వై తదక్షరం గార్గి బ్రాహ్మణా అభివదన్తి
అస్థూల మనణ్వప్రాస్వమదీర్ఘ మలోహిత మన్నేహ
మచ్ఛాయ మతమోఽవాయ్వనాకాశ మసజ్గమరస
మగన్ధ మచక్షుష్క మశ్రోత్ర మవాగమనోఽతేజ
స్కమప్రాణ మముఖమమాత్రమ్. ౪

[బృహ-3 అ-౮ బ్ర-౮. వా.]

టీ హేగార్గి=ఓగార్గి (దేనిని), బ్రాహ్మణాః = బ్రహ్మజ్ఞానులు, అభివదన్తి=నమస్కరించెదరో (అయ్యది), ఏతత్ ఏతక్షరం = ఈక్షయరహితమయిన పరబ్రహ్మమే తత్ = అయ్యది, అస్థూలం=స్థూలవస్తువు గాదు, అనణు=అణువు గాదు, అప్రాస్వం=పొట్టిదిగాదు, అదీర్ఘం = పొడుగయినదిగాదు, అలోహితం=ఎఱుపుగాదు, అన్నేహం=ద్రవపదార్థము గాదు, అచ్ఛాయం=నీడగాదు, అతమః=చీకటిగాదు, అవాయు=గాలిగాదు, అనాకాశం=అకాశముగాదు, అసజ్గం=సుఖదుఃఖములు లేనిది,

అరసం=రసము లేనిది, అగందం = వాసన లేనిది, అచక్షుష్కం= నేత్రములు లేనిది, అశ్రోత్రం=చెవులు లేనిది, అవాక్=వాక్కు లేనిది, అమనః=మనస్సు లేనిది, అతేజస్కం=తేజస్సు లేనిది, అప్రాణం=ప్రాణము లేనిది, అముఖం=నోరు లేనిది, అమాత్రం= ఉపమానరహితమయినది

తా ఓగార్తి! బ్రహ్మజ్ఞాను లెవ్వనికి నమస్కరించెదరో అతఁడు ఈ నాశరహితమయిన పరబ్రహ్మమే అతఁడు స్థూలుఁ డుగాఁడు, అతఁడు అణువుగాఁడు, అతఁడు ప్రాస్వేద్యుఁడుగాఁడు, అతఁడు దీప్త్యుఁడుగాఁడు, అతఁడు ఎఱుపుగాఁడు, ద్రవముగాఁడు, ఛాయగాఁడు, చీకటిగాఁడు, వాయువుగాఁడు, ఆకాశముగాఁడు, సుఖదుఃఖములు లేనివాఁడు, రుచి లేనివాఁడు, వాసన లేని వాఁడు, నేత్రములు లేనివాఁడు, కర్ణములు లేనివాఁడు, వాక్కు లేనివాఁడు, అతఁడు మనోవిహీనుఁడు, లేజోవిహీ నుఁడు, శారీరకప్రాణవిహీనుఁడు, ముఖవిహీనుఁడు, ఎవ్వనితో ను అతనిని పోల్చుటకు వీలుగాదు

వ్యా అతఁడు స్థూలవస్తువుగాఁడు, అణువుగాఁడు, పొట్టిగాఁడు, పొడుగుగాఁడు, అతని కెట్టి పరిమాణమును లేదు. అతఁడు ఆలోచితుఁడు. ఎఱుపుమొదలైన పద్యములు అతనికి లేవు. అతఁడు అన్నేహము. ఆనఁగా తైలమువంటి పదార్థముగాఁడు. అతఁడు ఆవాయువు-వాయువువంటి పదార్థ మునుగాఁడు, అతఁడు రసమునుగాఁడు. అతఁడు గంధమునుగాఁడు, ఇవి యెల్ల

బాహ్యుడవస్తువుల స్వభావములు అతడెన్నటికిని జడముగాఁడు. అందువలన నే యివి యెవ్వియు నాతనియందు కించిత్తయినను లేవు. అతఁడు జడవస్తువెట్లు కాఁడో అదేతీరున మనవంటి ఒడశరీరవిశిష్టఁడునుగాఁడు. అతనికి మూలప్రాణములేదు నోరు మొదలయిన అవయవములును లేవు. మన మన శరీరము లేట్లు పరస్పరసంబంధము గలవై, తత్సంబంధమువలన మన మెట్లు చూచుటకు, వినుటకు, మాటాడుటకు వీలు కలుగుచున్నదో అట్టి విధమున పరమేశ్వరుఁడు శరీరమనోవిశిష్టఁడగు జీవిగాఁడు అందుచే మనవలె నతఁడు చక్షువులతో చూచుటలేదు, నోటితో మాటాడుటలేదు. అతఁడు నేత్రవిహీనుఁడు, శ్రోతవిహీనుఁడు, వాగ్విహీనుఁడు అతఁడు మనోరహితుఁడు అనఁగా అతఁడు దేహశూన్యమగు మనస్సుచుగాఁడు, అందువలన నతనికి మానసికవ్యాపార మించుకైనను లేదు. అతఁడు అనంగుఁడు అనఁగా సాంసారికసుఖదుఃఖములందు తగిలినవాఁడు గాఁడు అతఁడు జడమునుగాక మనస్సునుగానిచో నింక నతఁడేమి? అతఁడు ఛాయయా? అంధకారమా? అకాశమును బోలిన యొకానొక అపస్థావిశేషమా? కాఁడు అతఁడు ఛాయగాని, అంధకారముగాని, అకాశమువంటి యొకానొక అపస్థావిశేషముగాని కాఁడు అతఁడు నిత్య సత్యవస్తువు, అతఁడు అనంతస్వరూపి, జ్ఞానస్వరూపి, అతనితో దేనిని బోల్పుటకును వీలులేదు. జడముకంటె మనస్సెవ్విధమున శ్రేష్ఠమో అదియే తీరున మనస్సుకంటె జ్ఞానస్వరూపియగు పరమాత్మ అనంతగుణముల శ్రేష్ఠుఁడు. అతని జ్ఞానము సృష్టింపఁబడిన మానసికజ్ఞానము వంటిదిగాదు జ్ఞానక్రియ అతనికి స్వభావసిద్ధము. ఏ వస్తువునయినను తెలిసికొనుటకు ఆ సర్వజ్ఞుఁడయిన పరమపురుషునికి ఇంద్రియము లావశ్యకములుగావు. భూతకాలవృత్తాంతము వెఱుంగుట కయినను అతనికి జ్ఞాపకశక్తి అవశ్యకముగాదు. ఏకకాలమునందే

అతఁడు సమస్తవస్తువులను గ్రహించుచున్నాఁడు మనకువలె నతనికి క్రోధమును లేదు, ద్వేషమును లేదు, ఆసూయయు లేదు, శోకమును లేదు అలియేగాదు. మనకువలె నతనికి దయయు లేదు, స్నేహమును లేదు, ప్రేమయు లేదు, హర్షమును లేదు అతఁడు మంగళస్వరూపి అతని మంగళభావములలో సంకల్పకృతమైయున్న స్నేహమును, కరుణయు, ప్రీతియు నతని నుండి ప్రవహించి జగత్తును తడుపుచున్నవి. అతఁడు మన మానసికవృత్తులగు న్యాయ, దయా, స్నేహ, ప్రేమభావములను ఎన్నియో మడుంగు లతిక్రమించుచున్నాఁడు. మనప్రేమ ఆ అనంతప్రేమలో లవమాత్రము

వి. పూర్వవాక్యములోని భావమునే యిదిగూడ స్ఫురింపజేయుచున్నది. మూలవాక్యమునందలి కడపటిభాగము మాత్రమిందు విడిచివేయఁబడినది బ్రహ్మజ్ఞానసంపాదనములోఁగల కష్ట మిందు వఱింత స్పష్టముగా చూపఁబడినది. అతఁడు అనిర్వచనీయుఁడని యీవాక్యము గట్టిగా తెలుపుచున్నది. అయినప్పటికిని అతఁడు ఆగ్రాహ్యుఁడు గాఁడని నిరూపించుటయే దీని విశేషము అందుచే ఈవాక్యమునందలి “అభివదంతి” యన్నిపదము ముఖ్యముగా నాలోచింపఁదగును. ఈపదమునకు “చెప్పుదురు” అని గాని “నమస్కరింతురు” అని గాని అర్థము మ్యాఖ్యములారు మొదటి అర్థమును గైకొనెను. రెండవ అర్థమే యుక్తమని నా అభిప్రాయము. ఈవాక్యములో ‘బ్రాహ్మణ’ అన్నపదమునకు బ్రహ్మజ్ఞానులని అర్థముగాని యేదోయొక కులమువారని గాదు

వాక్య ౫]   ప్రథమఖండము

మూ. ఏతస్యవా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్ధీ,
సూర్యచంద్రమసౌ విధృతో తిష్ఠతః   ౫

[బృహ-3. ఆ-౮ బ్ర-౯ వా.]

టీ హేగార్ధీ = ఓగార్ధీ! ఏతస్యవై = ఈ, అక్షరస్య =
క్షయరహితునియొక్క, ప్రశాసనే = ఆజ్ఞయందు, సూర్యా
చంద్రమసౌ = సూర్యచంద్రులు, విధృతో = నిలుపబడినవారై,
తిష్ఠతః = ఉన్నారు

తా ఈ అక్షరపురుషుని శాసనమువలన, ఓగార్ధీ!
సూర్యచంద్రులు నిలుపబడినవారై యున్నారు

వ్యా అతని శాసనముచే సూర్యుడు సౌరమండల మధ్యస్థానమున
మహాజ్యోతివలె నుండి తన్నండలమునంగల భూలోకమును, గ్రహములనం
బడు తదితరలోకములను తన వెలుతురుచే ప్రకాశింపజేయుచున్నాడు.
స్వీయశక్తిచే వానిని తమతమ గతులయందు ఆకర్షించి యుంచుచున్నాడు.
అంతియేగాక తన వెలుతు రొసంగుచు పశుపక్ష్యాది జంతువులను వృక్ష
లతాదిఉద్భిజ్జములను జీవింపజేయుచున్నాడు. సర్వమనోహరుడును సుధాం
శుడునగు చంద్రుడుగూడ అతని నియమమునకు బద్ధుడై గగనమార్గమున
సంచరించుచు ఒక్కొక్కరాత్రి ఒక్కొక్క నూతనవేషమును తాల్చుచు
నెల్లర హృదయములను వికసింపజేయుచున్నాడు. అంతియేగాక మనోరంజ
కమగు తన లేజస్సు నొసంగి నకలాద్భిజ్జములను లేజోపంతములుగను చైతన్య
వంతములుగను జేయుచున్నాడు.

వి ఇది బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో వెనుకటి వాక్యము తరువాతిది; దీనిని మహర్షి నాల్గు భాగములుగా విడదీసి నాల్గు ప్రత్యేకవాక్యములుగా నీ బ్రాహ్మధర్మమున పొందుపఱచెను. ప్రాకృతిక శక్తులను శాసించుటలో భగవంతుడు ప్రకటించు మహత్త్వ మిందు వ్యక్తీకరింపఁబడినది అతని ఆజ్ఞాశీనులై సూర్యచంద్రులు తమతమ స్థానములందు నిలిచియున్నారు.

మూ ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్ధి,

ద్యావాపృథివ్యా విధృతే తిష్ఠతః.

౬

[బృహ-3. ఆ-౮ బ్ర-౯. వా]

టీ హేగార్ధి = ఓగార్ధి, ఏతస్యవై = ఈ, అక్షరస్య = క్షయరహితుని, ప్రశాసనే = ఆజ్ఞయందు, ద్యావాపృథివ్యా = భూమ్యంతరిక్షములు, విధృతే = నిలుపఁబడినవై, తిష్ఠతః = ఉన్నవి.

తా ఈ అక్షరపురుషుని శాసనమువలన, ఓగార్ధి! ద్యులోకభూలోకములు నిలుపఁబడినవై యున్నవి

వ్యా భూలోకముగాక తద్ధిన్నమైన సూర్యచంద్రగ్రహనక్షత్రాది జ్యోతిర్మయలోకములకు మొత్తముమీఁద పెట్టిన సాధారణనామము ద్యులోకము. మన వదతలమునందున్న భూలోకమును పరిభాగమునందున్న ద్యులోకమును ఈ రెండులోకములను మంగళస్వరూపియగు ఆ విశ్వ

వాక్య, ౭]

ప్రథమఖండము

రక్షకుని ఆజ్ఞచేతనే నిలిచియున్నది వానిలోని ఒక్కకణమయినను అతని
నియమమును తప్పించుకొననేరదు

వి భగవంతుని సర్వనియంతృత్వమునకు దృష్టాంతములుగా నిందు
భూమ్యాకాశములు పేర్కొనబడియును.

మూ ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్ధి నిమేషా ము
హూర్తా అహోరాత్రాణ్యర్థమాసామాసాముతవః
సంవత్సరా ఇతి విధృతాస్తీష్ఠన్తి ౭

[బృహ-౩. అ-౮ బ్ర-౯ వా.]

టీ హేగార్ధి=ఓగార్ధి, ఏతస్యవై=ఈ, అక్షరస్య=నాశ
రహితునియొక్క, ప్రశాసనే=ఆజ్ఞయందు, నిమేషాః = నిమిష
ములు, ముహూర్తాః=ముహూర్తములు, అహోరాత్రాణి=
రాత్రింబగళ్లు, అర్థమాసాః = పక్షములు, మాసాః = మాస
ములు, ఋతువః=ఋతువులు, సంవత్సరాః = సంవత్సరములు,
ఇతి=ఈకాలావయవములు, విధృతాః=నిలుపబడినవై, తీష్ఠన్తి=
ఉన్నవి

తా ఈ అక్షరపురుషుని శాసనముచేత, ఓగార్ధి, నిమిష
ములు, ముహూర్తములు, అహోరాత్రములు, పక్షములు,
మాసములు, ఋతువులు, సంవత్సరములు, ఈ సమస్తమును
నిలుపబడినవై యున్నవి

వ్యా. ఆయాకాలములందు జరుగు సకల కార్యములును అతని నియమమువలననే జరుగుచున్నవి. అతని నియమములు మీఱుటకు వీలు గానివి. వానికి లోబడక స్వల్ప కార్యమయినను జరుగ నేరదు

వి. అనుల్లంఘనీయమగు భగవంతుని చండశాసనమునకు నుదాహరణములుగా సంవత్సరములు, ఋతువులు, మాసములు, పక్షములు, పగళ్లు, రాత్రులు-ఈ యన్నింటియొక్క రాకపోక లిందు పక్కాఁజింపఁబడినవి

మూ ఏతస్యవాఅక్షరస్యప్రశాసనేగార్హిప్రాచ్యోఽన్యానద్యః
స్యన్దన్తే శ్వేతేభ్యః పర్వతేభ్యః ప్రతీచ్యోఽన్యాః ౮

[బృహ-౩. ఆ-౮. బ్ర-౯. వా.]

టీ హేగార్హి = ఓగార్హి, ఏతస్యవై=ఈ, అక్షరస్య=క్షయరహితునియొక్క, ప్రశాసనే=ఆజ్ఞయందు, శ్వేతేభ్యః=హిమవంతముమొదలగు, పర్వతేభ్యః=కొండలనుండి, ప్రాచ్యః=తూర్పుగాపోవునట్టి, అన్యాః=కొన్ని, నద్యః=నదులును, ప్రతీచ్యః=పడమటిదిక్కుగా పోవునట్టి, అన్యాః=ఇతరములగు నదులును, స్యన్దన్తే=ప్రవహించుచున్నవి

తా. ఈ అక్షరపురుషుని శాసనముచే ఓగార్హి! తూర్పుదిక్కుగా పోవునట్టియు, పడమటిదిక్కుగా పోవునట్టియు అనేకనదులు శ్వేతాచలము మున్నగుపర్వతములనుండి ప్రవహించుచున్నవి

వ్యాపరము మంగళస్వరూపియగు పరమేశ్వరుని నియమముచే
వేగవంతములగు సమస్త నదులును ఉన్నతోన్నత పర్వతములనుండి ప్రవించి
నకై ప్రవహించి అసంఖ్యాకములగు జీవజంతువులకు మిక్కిలి ఉపకార
మును, కల్యాణమును కలిగించునవి యయ్యెను. మన దృష్టికి గోచరము
గానట్టియు, మన మెఱుంగనట్టియు నేదో యొకపర్వతముయొక్క ఒకానొక
భాగమునందు జలము కొంతచేరుచున్నది. ఆ ఒలరాళికి నెన్నియో వందలు
మైళ్ల దూరమున నున్న వారమయినను మనము అద్దానీని ఆనారూపముగా
పొందుచున్నాము

వి కొన్ని నదులను తూర్పు వైపునకును, మఱికొన్నింటిని పడమటి
వైపునకును ప్రవహింపజేయుచు భిరతభండమునందలి విశాలమైన మైదాన
ములనెల్ల జలసమృద్ధము చేసెడు భగవంతుని శాసనమును తెలిసికొన్నప్పుడు
తనకుఁ గల్గిన ఆశ్చర్యానందములను ఋషీశ్వరుఁ డీశ్లోకమునందు వ్యక్త
పఱుచుచున్నాఁడు సూర్యరశ్మిచే సముద్రజలము అవిరిరూపమును దాల్చి,
పయికెగసి మేఘములుగా నేర్పడుటయు, అవి యేపర్వత ప్రాంతములతో
వాయువశమున కొట్టుకొనిపోయి అచట వర్షించుటయు, తన్మూలమున లెక్క
లేని నదులును నెలమేళ్లును బయలుదేలుటయు, అయ్యవి తమ జలములను
గొంపోయి తిరిగి సముద్రములోఁ గుచ్చురించుటయు నిశ్చయముగా ఈశ్వరుని
కృపాతిశయమునకు ప్రబల దృష్టాంతము. ఈ వాక్యమును రచించిన ఋషి
హిందూదేశ వైస్వర్గికస్వరూపమును కొంతపఱుకు నెఱింగినవాఁడని మనము
గ్రహింపవచ్చును బృహదారణ్యకమునందలి మూలవాక్యములో మానవులు
భగవంతుని స్తోత్రముచేసినట్లు సూచించెడు పంక్తి యొకటి కలదు. దానిని

మహర్షి వదలివైచెను. దానిమూలమున వాక్యార్థమునకు లోపము కలుగుటకు మాటుగా విలువయు హెచ్చెను.

మూ యోవా ఏతదక్షరం గార్గ్యవిదిత్వాఽస్తిల్లోకే జుహోతి యజతే తపస్తప్యతే బహూని వర్షసహస్రాణ్యస్తవదేవాస్య తద్భవతి.

[బృహ-3. అ.౮. బ్ర-౧౦ వా]

టీ హేగార్గి=ఓగార్గీ, యః=ఎవ్వఁడు, ఏతదక్షరం=ఈ నాశరహితుఁడగు పరమేశ్వరుని, అవిదిత్వా = ఎఱుంగక, బహూనివర్షసహస్రాణి=అనేకపహస్ర సంవత్సరములు, అస్తిల్లోకే=ఈలోకమునందు, జుహోతి = హోమముచేయునో, యజతే=యజ్ఞముచేయునో, తపస్తప్యతే = తపస్సుచేయునో, అస్య=వీనికి, తత్=ఆఫలము, అస్తవదేవ = నాశముగలదిగనే, భవతి=అగుచున్నది

తా ఓ గార్గీ! ఈ నాశరహితుఁడగు పురుషుని తెలిసికొనక బహు సహస్ర సంవత్సరములు ఈలోకమునందు హోమ, యాగ, తపస్సులఁజేసినను ఏవ్యక్తియు సుస్థిరఫలమును పొందఁజాలదు

వ్యా మంగళస్వరూపియగు పరమేశ్వరుని హృదయమునందు సాక్షాత్తుగా నెఱిగి ఆతనితో ప్రీతిభావముచే కట్టువడియుండవలయును. ఆతని కార్యము తెవ్వియో విని, తెలిసికొని, వాని నాచరింపవలయును.

వాక్య ౧౦] ప్రథమఖండము

అప్పుడు అతని సహవాససంజనితమయిన అనంత ఫలమును బొందనగును. అతనిని తెలిసికొనక అన్యమనస్కుఁడును విషయాశక్తుఁడునై బాహ్యదంబరములతో దివారాత్ములు అతని ఉపాసన నలిపినను కాక లోకమును రంజింపఁజేయుటకై వ్యర్థములగు యజ్ఞయాగక్రియాకలాపములందు మనశ్శరీరముల వినియోగించినను, కాక పేరు ప్రతిష్ఠలను ఆశించి తన సర్వస్వమును పరులకు పంచిపెట్టినను ఈశ్వరునితో నతనికి నీషవ్వాక్రమయినన సంబంధ మేర్పడదు. అందువలన శాశ్వతమయిన ఫలమును కలుగదు ఏవఁడు ఈశ్వరజ్ఞానమును బడసి, ప్రీతిపూర్వకముగా నతని ప్రియకార్య సాధన తత్పరుఁడై, అతనిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడిన ధర్మమును ఆచరించునో అతనికి ధర్మ లక్షణములెల్ల లభించును. అదియు గాక, అతఁడు అనంతకాలము పరమప్రార్థనీయుమగు ఆక్షయ బ్రహ్మాండమును అనుభవించును.

వి ఇది బృహదారణ్యకము, 3-వ అధ్యాయము ౮-వ బ్రహ్మణము లోని ౧౦-వ వాక్యమని యుదాహరింపఁబడినది ఇయ్యది ఆ వాక్యము లోని మొదటి సగభాగము మాత్రమే బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రాశస్త్యమును గూర్చి యిది నొక్కి చెప్పుచున్నది ఆమృతత్వము, శాశ్వతశాంతి మున్నగు సుస్థిర ఫలితములు బ్రహ్మజ్ఞానమువలననే గాని యజ్ఞ యాగాదులవలన నెంతమాత్రమును కలుగఁజాలవని ఋషీశ్వరుఁ డిందు స్పష్టముగా పలుకుచున్నాఁడు

మూ యోవా ఏతదక్షరం గార్గ్యవిదిత్వాస్తాల్లోకాత్
ప్రైతిసకృపణః, అథ య ఏతదక్షరం గార్ధివిదిత్వా
స్తాల్లోకాత్ ప్రైతి సబ్రాహ్మణః

౧౦

[బృహ-3 ఆ-౮ బ్రహ్మ-౧౦. చ]

టీ యః=ఎవ్వఁడు, ఏతత్=ఈ, అక్షరం = అక్షయుని,
అవిదిత్వా=ఎఱుఁగక, అస్థాత్ లోకాత్ = ఈ లోకమునుండి,
ప్రైతి=తరలిపోవుచున్నాఁడో, హేగార్థి=ఓగార్థి, సః=వాఁడు,
కృపణః=దీనుఁడు, అథ=అనంతరము, యః=ఎవ్వఁడు, ఏతత్తు
రం=ఈనాశరహితుని, విదిత్వా=తెలిసికొని, హేగార్థి=ఓగార్థి,
అస్థాత్=ఈ, లోకాత్=లోకమునుండి, ప్రైతి=తరలిపోవునో,
సః=అతఁడు, బ్రహ్మణః=బ్రహ్మజ్ఞాని

తా ఓగార్థి! ఎవఁడు ఈ అక్షరపురుషుని తెలిసికొనక
యీ లోకమునుండి తరలిపోవునో అతఁడు కృపాపాత్రుఁడగు
అతి దీనుఁడు. ఎవఁడు ఈనాశరహితుని తెలిసికొని యీలోక
మును విడిచిపోవుచున్నాఁడో అతఁడు బ్రహ్మణుఁడు (బ్రహ్మ
జ్ఞాని)

వ్యా భూమిలోఁ గల సమస్త జీవులలో మనుష్యుఁ డొక్కఁడు
మాత్రమే బ్రహ్మజ్ఞానమునకు అధికారి. పరాత్పరుఁడగు ఈశ్వరుని, అతనిచే
ప్రతిష్ఠింపఁబడిన ధర్మ సముదాయమును, తెలిసికొనెడు అధికారము కలదు.
కనుకనే మనుష్యనామమున కింతటి గౌరవ మేర్పడినది. ఎవఁడు పరమో
త్కృష్టమయిన యీ మానవజన్మమును పొందియు పరబ్రహ్మమును తెలిసి
కొనఁజాలఁడో, అతనికంటె హతభాగ్యుఁడు మఱియెవ్వఁడు గలఁడు? పరమ
ప్రీతిభాజనుఁడగు పరమేశ్వరుని పొందుటచే జనించెడు 'అనిర్వచనీయా
నందమును ఎవ్వఁడు ఆ స్వాదింపఁగల్గియు, ఆ స్వాదింపఁజాలక పోయెనో'

వాక్య ౧౧] ప్రథమఖండము

అతనికంటె దీనుడు మఱియెవ్వడు? అతడు కృపాపాత్రుడగు అతి
దీనుడు అతని జన్మము దుర్భరమయిన పశుజన్మము ఇంక నెవ్వడు అపుర
మపురుషుని తెలిసికొని ఈలోకమునుండి వెడలిపోవునో అతడు పరమ
సౌభాగ్యవంతుడు. అతడు మానవులలో శ్రేష్ఠుడు, అతడే బ్రహ్మణుడు

వి ఇది పూర్వోక్త బృహదారణ్యకొపనిషద్వాక్యములలో మిగిలిన
సగభాగము (బ్రహ్మజ్ఞానము మానవజీవితముయొక్క ముఖ్యలక్ష్యమగుటచే,
నద్దానిని పొందక యెవ్వడీ లోకమును వీడుచున్నాడో, అట్టివాడు నిజ
ముగా జాలినడదగినవాడు. ఇంక నెవ్వడీ జన్మములలో బ్రహ్మజ్ఞానమును బడ
యునో అతడు ధన్యుడు. అతడే బ్రహ్మణుడు బ్రహ్మణుడన బ్రహ్మణ
కులజుడని గాక బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుడని యర్థము.

మూ తద్వా ఏతదక్షరం గార్గ్యదృష్టం ద్రష్టృశ్రుతం శ్రోత్ర
మతం మంత్రవిజ్ఞాతం విజ్ఞాత్రే తస్మిన్నుఖ్యత్వే
గార్గ్యాకాశ ఓతశ్చప్రోతశ్చ ౧౧

[బృహ-3. ౨-౮. బ్ర-౧౧. వా]

టీ హేగార్గి=ఓగార్గీ, ఏతదక్షరం=ఈనాశరహితుడు,
అదృష్టం=దృష్టికి విషయముకాదు, ద్రష్టృ=(తాను) చూడ
గలవాడు, అశ్రుతం=శ్రోత్రమునకు విషయముకాదు, శ్రోత్ర=
(తాను) వినగలవాడు, అమతం = మనసునకు పట్టుపడదు,
మస్తృ = (తాను) మనఃకార్యమును సలుపగలవాడు, అవి

జ్ఞాతం=బుద్ధికివిషయముకాదు, విజ్ఞాతృ = (తాను) బుద్ధికృత్యమును చేయఁగలవాఁడు, ఏతస్మిన్కాతక్షరే=ఇట్టిఅక్షరునియందు, ఆకాశః=ఆకాశము, ఓతశ్చప్రోతశ్చ=ఓతప్రోతభావముననున్నది (నేతలో పడుగు, పేక యెట్లు ఆధారాధేయములై కలిసియుండునో అట్లు ఆకాశము పరమాత్మయందు ఆధారాధేయముగా కలిసియున్నది).

తా ఓగార్థి! ఈ క్షయరహితుడయిన పురుషుని ఎవ్వరును చూడలేదు. కాని అతఁడు సమస్తమును చూచును ఎవ్వరును అతనిని వినలేదు. కాని అతఁడు సకలమును వినును ఎవ్వరును అతనిని మననము చేయఁజాలరైరి కాని అతఁడు సకలమును మననముచేయును ఎవ్వరును అతనిని తెలిసికొనలేదు కాని అతఁడు సమస్తమును తెలిసికొనును ఓగార్థి! ఆకాశము ఈయవినాశియగు పరమేశ్వరునిలో ఓతప్రోతభావమున వ్యాపించియున్నది.

వ్యా దర్శనము, శ్రవణము, మననము మొదలయిన యావద్వ్యాపారముల మూలమునను మనమేమేమి తెలిసికొనఁగల్గుచున్నామో దానిశెల్ల నతఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడు. అంతియేగాక, మనము తెలిసికోఁజాలని విషయములగుడ నతఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడు కాని అతఁ డెవ్వరి దర్శన, శ్రవణ, మనన, విజ్ఞానములకును విషయముకాదు. అతఁడు తన్నుఁదానెట్లు తెలిసికొనుచున్నాఁడో అట్లు మఱి యెవ్వరును అతనిని తెలిసికొనఁజాలరు.

అనంత స్వరూపుని, బుద్ధి, తా తెలిసికొని సాంతునిగ చేయఁజాలదు. అనంతఁ డును, అక్షరుఁడు నగు పురుషునిచే ఆకాశము వ్యాప్తమయి యున్నది. సర్వ వ్యాపియైన యీవర మేశ్వరుఁడు లేనిస్థలము లేదు.

వి గార్తి ప్రశ్నకు సమాధానముగా యాజ్ఞవల్క్యుఁడు చేసిన ప్రసంగములో నిది కడపటివాక్యము పడుగు పేకవలె ఈవిశ్వములో అక్షర షరలత్వము వ్యాపించియున్నాఁడని చెప్పి యాజ్ఞవల్క్యుమహర్షి తన ప్రసంగమును ముగించెను. అనఁగా విశ్వమంతయు అతనితో నిండి యున్నదని భావము అతఁడు తప్ప నింకేమియులేదు. మూలములో మధ్యపదములు కొన్ని మహర్షి విడిచివేసెను. అందువలన వాక్యమునందలి భావము మఱింత స్పష్టమయ్యెను.

మూ భీషాఽస్సాద్వాతః పవతే భీషాచేతి సూర్యః,

భీషాఽస్తాదగ్ని శ్చేంద్రశ్చ మృత్యుర్ధావతి పఞ్చమః.

[తైత్తి-౨. ఆ-౮ అను-౧. వా.]

టీ అస్తాత్=ఈ అక్షరస్వరూపునినుండి, భీషా=భయము చేత, వాతః=గాలి, పవతే=వీచుచున్నది, భీషా=భయముచేత, సూర్యః = సూర్యుఁడు, ఉదేతి = ఉదయించుచున్నాఁడు అస్తాత్=ఈ బ్రహ్మమునుండి, భీషా=భయముచేత, అగ్నిశ్చ = అగ్నియును, ఇంద్రశ్చ = మేఘమును, పఞ్చమః= ఐదవదియైన, మృత్యుః=మరణము, ధావతి=నడచుచున్నది

తా ఈతని భయమువలన వాయువు వీచుచున్నది. ఈ తని భయమువలన సూర్యుడు ఉదయించుచున్నాడు; ఈతని భయమువలన అగ్నియు, మేఘమును, మరణమును పనిచేయుచున్నవి

వ్యా మంగళాకరుడగు ఆ అక్షరపురుషుని శాసనమువలన వాయువు, సూర్యుడు, అగ్ని, మేఘము మొదలగు సర్వభూతములును చేరి ఈ జగత్తుయొక్క ఉపకారార్థము నియమబద్ధములై పనిచేయుచున్నవి

వి బృహదారణ్యకోపనిషత్తులోని భావమునే యిదిగూడ ధ్రువపఱచుచున్నది

మూ యదిదం కిఞ్చ జగత్సర్వం ప్రాణ ఏజతి నిస్సృతం
మహద్భయం వజ్ర ముద్యతం యపతద్విదు రమృ
తాస్తే భవన్తి. ౧౩

[కర.-౬. పల్లి.-౨. వా.]

టీ. యదిదం కిఞ్చ=ఈయుండెడి, జగత్సర్వం=జగత్తంతయును, నిస్సృతం=పరమాత్మునియందుండి వచ్చినదై, ప్రాణే=ప్రాణస్వరూపియగు అతనియందే, ఏజతి = చలించుచున్నది ఉద్యతం = సిద్ధముచేయబడిన, వజ్రం=వజ్రాయుధమువంటి, మహద్భయం = మిక్కిలి భయంకరమయిన, పతత్ = దీనిని

వాక్య. ౧౩] ప్రథమఖండము

(బ్రహ్మమును), యే=ఎవరు, విదుః=తెలిసినవారో, తే=వారు, అమృతాః=నిత్యులు, భవంతి=అగుచున్నారు.

తా ఈ ప్రాణస్వరూపియగు పరమేశ్వరుని అధిష్ఠాన దేవతగాఁ గల్గినదై అతనినుండియే వచ్చిన యీ సమస్త బ్రహ్మాండము నిర్దిష్ట నియమానుసారముగా నడచుచున్నది సిద్ధముచేయఁబడిన వజ్రాయుధమువలె అతఁడు అతిభయానకుఁడు ఎవరు అతని నెఱిఁగెదరో వారు అమరులయ్యెదరు

వ్యా పరమేశ్వరుఁడు ఈజగత్తునకు ప్రాణము. సర్వమును అతని నుండియే ఉత్పన్నమయినదై, అతని నొక్కనినే ఆధారముగాఁ జేసికొని జీవించియున్నది ఎద్దియు అతని ఇచ్ఛను మీఱనేరదు అతని శాసనమువలన అన్నియు తమ తమ కార్యములందు నియుక్తములై యున్నవి. ఎవ్వఁడు పాపమునందు ఆసక్తిగలవాఁడై, అతనిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడిన ధర్మసేతువును అలిక్రమింప నుద్యమించునో అట్టివాని యెదుట నతఁడు సిద్ధముచేయఁబడిన వజ్రాయుధమువలె మహాభయానకుఁడై యుండును ఎవరు ఈపరమేశ్వరుని తెలిసికొందురో వారు అమృతులై అక్షయబ్రహ్మానందమును అనుభవించురు

వి. ఈవాక్యమునందలి మొదటి భాగములో విశేషత్వమేమియు లేదు తక్కిన సగభాగములో నూతనభావము గలదు. భగవంతుఁడు ఉఱుమువలె భయంకరుఁడని యిందుచెప్పఁబడినది పాపాసక్తులకు పరమేశ్వరుఁడు

౪౯

భయంకరుడు. కాని ఆతనిని తెలిసికొనువారు ఆమృతులగుచున్నారు. ఈపనిషత్తులు ప్రతిపాదించు ఈ “తెలిసికొనుట” లో ఆతనిని ప్రేమించు టయు, ఆతని యిచ్చకు లోబడుటయు ఇమిడియున్నవి. ‘ఆమృత’ అన్న పదము గమనింపఁదగినది. ఈపనిషత్తుతప్రకారము ఆమృతత్వమును పొందు టయే సకలధర్మసాధనముయొక్క పరమావధి. ఆమృతత్వమనఁగా నెట్టిదో ముందు ముందు మనకు స్పష్టమగును.

వాక్య. ౧.]

నాల్గవ అధ్యాయము

మూ శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనో యద్వాచో హ
వాచం స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణ శ్చక్షుషశ్చక్షుః. ౧

[కేస. ౧-౪౦. ౨-వా.]

టీ యత్ = ఏది (ఎవ్వఁడు), శ్రోత్రస్య = చెవికి,
శ్రోత్రం = చెవియో, మనసః = మనస్సునకు, మనః = మనస్సో,
వాచః = వాక్కునకు, వాచం హ = వాక్కో, స ఉ = అతఁడే
(బ్రహ్మమే), ప్రాణస్య = ప్రాణమునకు, ప్రాణః = ప్రాణము, చక్షు
షః = నేత్రమునకు, చక్షుః = నేత్రము

తా ఎవ్వఁడు శ్రోత్రమునకు శ్రోత్రమో, మనసునకు
మనస్సో, వాక్కునకు వాక్కో అతఁడే ప్రాణమునకు ప్రాణ
ము, నేత్రమునకు నేత్రము

వ్యా పరమేశ్వరు నుండియే చక్షుశ్రోత్రవాగ్నిద్రీయములును,
మనఃప్రాణములును తమ తమ శక్తులను పడసియున్నవి. అతని ఆశ్రయమునం
దుండియే అవి తచ్చక్షులనెల్ల తమతమ కార్యములందు వినియోగింపఁగలుగు
చున్నవి. అందుచేతనే అతఁడు శ్రోత్రమునకు శ్రోత్రమవియు, మనస్సు

నకు మనస్సనియు, వాక్కునకు వాక్కునియు, ప్రాణమునకు ప్రాణమనియు, చక్షువునకు చక్షువనియు చెప్పబడియెను. అతఁ డెట్లు నేత్రమునకు నేత్ర మయ్యె తాను నేత్రము గాఁడో, శ్రోత్రమునకు శ్రోత్రమయ్యె తాను శ్రోత్రముగాఁడో అదేవిధమున మనస్సునకు మనస్సయ్యె తాను మనస్సును గాఁడు. అతఁడు జీవరిమితజ్ఞానస్వరూపుఁడు, సకలమునకు కారణుఁడు, ఆశ్రయఁడు

వి పరబ్రహ్మవిషయకముగా మానవుఁడు పొందఁగల్గిన జ్ఞానము యొక్క స్వభావమును గురించి యీ నాల్గవ ప్రకరణము ముచ్చటించు చున్నది ఇక్కాలపు అజ్ఞేయవాదులు తెలిపెడు కొన్నిసందేహములను మన ఋషీశ్వరులు ఆనాఁడే తెలిసికొని వానికి తగు సమాధానముల నొసంగి యుండుట మిక్కిలి ఆశ్చర్యకరము భగవంతుఁడు ఆనంతఁడు, అవాఙ్మోహన గోచరుఁడను అజ్ఞేయవాదమును ఉపనిషత్కాలపుఋషులు గ్రహింపనివారు కారు. అయినను అతఁడు పూర్తిగా అగ్రాహ్యుఁడుగాఁడని వారిమతము ఈ విషయమును కేనోపనిషత్తునుండి కైకొనఁబడిన యీ అధ్యాయమునందలి వాక్యముల మూలమున వారు స్పష్టముగా నిరూపించియున్నారు “ఎవ్వనిచే ప్రేరేపింపఁబడి మనస్సు తనధర్మమును నెరవేర్చుచున్నది? ఎవ్వనిచే ప్రేరే పింపఁబడి ప్రప్రథమమున ప్రాణము ఉత్పన్నమయ్యెను? మఱియు నెవ్వని ప్రేరణమువలన మనుష్యులు మాటాడఁగల్గుచున్నారు? ఎవ్వఁడు శ్రోత్ర నేత్రములకు వానివానివిషయములతో సంబంధమును కూర్చుచున్నాఁడు?” అను జిజ్ఞాస కేనోపనిషత్తునందలి ప్రథమవాక్యములూనే ప్రారంభ మగు చున్నది. ఈ ప్రకరణములూని మొదటివాక్యమును, దాని తరువాతివాక్యము లును ఆ జిజ్ఞాసకు సమాధానములుగా చెప్పఁబడినవే ఇంద్రియములకును,

వాక్య ౨] ప్రథమఖండము

బుద్ధికిని భగవంతుడే మూలమనియు, ఇంద్రియగోచరములగు విషయములనువలె భగవంతుని గ్రహించుటకు వీలుగా దనియు ఈవాక్యము వాక్రచ్చుచున్నది. బుద్ధిమంతులు అతనిని తెలిసికొని ఆమృతులగుచున్నారను భాగమును ఈవాక్యమునుండి విడదీసి మహర్షి అధ్యాయాంతమునఁ జేర్చి యున్నాఁడు

మూ న తత్ర చతుర్గచ్ఛతి న వాగ్గచ్ఛతి నో మనో న విద్వో న విజానీమో యచైతదను శిష్యాత్, అన్యదేవ తద్విదితాదభో అవిదితా దధి ఇతి శుశ్రుమ పూర్వేషాం యే నస్తద్వ్యాచచక్షిరే. ౨

[కేస ౧-౪౦ ౩-వా.]

టీ తత్ర=అచ్చటికి (బ్రహ్మయొద్దకు), చతుః=నేత్రము, న గచ్ఛతి = పోనేరదు వాక్ = వాక్కు, న గచ్ఛతి = పోనేరదు నో మనః = మనస్సుచేతను కాదు, న విద్వః=బ్రహ్మమును ఎఱిగినవారము కాము, ఏతత్ = దీనిని (ఈబ్రహ్మమును), యథా = ఏవిధముగా, అనుశిష్యాత్ = శిష్యులకు ఉపదేశింపవలయునో, న విజానీమః = ఎఱుంగము; తత్ = అయ్యది (బ్రహ్మము), విదితాత్=తెలిసినదానికంటె, అన్యదేవ = వేఱే అవిదితాత్ = తెలియనిదానికంటె, అధి=వేలు యే = ఏయాచార్యులు, నః = మాకు, తత్ = దానిని (బ్రహ్మవిష

యమును), వ్యాచచక్షిరే=చెప్పిరో, పూర్వేషాం = పూర్వ
లయిన ఆయాచార్యులయొక్క (వచనం=వాక్యమును), ఇతి =
ఇట్లుని, శుశ్రమః = వింటిమి

తా. అతడు చతువులకు గమ్యుడుగాడు; వాక్కు-
నకు గమ్యుడు గాడు; మనస్సునకును గమ్యుడు గాడు
మనకు అతనినిగూర్చి విశేషములెవ్వయుం దెలియవు అదియుం
గాక అతనినిగూర్చి యెట్లు ఉపదేశింపవలయునో అదియుం
దెలియదు తెలిసినట్టియు, తెలియనట్టియు, సకలవస్తువులనుం
డియు అతడు భిన్నుడయినవాడు పూర్వకులగు నే ఆచా-
ర్యవర్యులు బ్రహ్మమునుగూర్చి తెలిపిరో వారి సన్నిధాన
మున నీవిధముగా వింటిమి

వ్యా చతువునకు చతుపయ్యు అతడు చతువునకు అగోచరుం
డు , వాక్కునకు వాక్కుయ్యు అతడు వాక్కునకు అగోచరుడు ; మన-
స్సునకు మనస్సుయ్యు అతడు మనస్సునకు అగోచరుడు. తెలిసినట్టియు
మనకు తెలియనట్టియు సకలబద్ధార్థములనుండియు అతడు వేరియినవాడు.
అతనినిగూర్చి ఉపదేశింపదగినది యింతమాత్రమే. మనము చక్కగా
శోధించియున్న, ఏయేవస్తువులు గలవో వానిలో నొకటియు నతడుగాడు.
మనకు తెలియనట్టి పరిమితములగు వస్తువు లెవ్వవి గలవో వానిలోను
నతడు ఒక్కటియును గాడు. విదితములును అవిదితములు నగు సకలపరి-
మితవస్తువులకును అతడు సృష్టికర్త , ఆశ్రయదాత , నిర్వాహకుడు.

వాక్య 3] ప్రథమఖండము

అతడు సమస్తమునకును అంతర్గతుడు సర్వమునకు భిన్నుడయినవాడు ; స్వతంత్రుడు. ఇది పూర్వలయన ఆచార్యుల ఉపదేశము

వి భగవంతుని గుణాతీతత్వమునుగూర్చి యీ వాక్యము నడువు చున్నది ఇంద్రియము లతనిని గ్రహింపఁజాలవు. మనస్సు అతనిని చింతిం పనేరదు. అతడు మనకు తెలిసినట్టియు, తెలియనట్టియు సమస్త వస్తువులకును మించినవాడు ఉపనిషత్తులను రచించిన ప్రాచీనమహర్షుల ఉపదేశ మిది. ఈఋషీశ్వరుడు తనకంటె ప్రాచీనులగు ఋషులను గూర్చి ముచ్చటించు చున్నాఁడన్న సంగతిని మనము గమనింపవలయును.

మూ యద్వాచానభ్యుదితం యేన వాగభ్యుద్యతే తదేవ
బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే 3

[కేస. ౧-౪౦ ౪-వా]

టీక యత్=ఏది, వాచా=వాక్కుచేత, అనభ్యుదితం = ప్రకాశింపఁజేయఁబడదో, యేన=దేనిచేత, వాక్=వాక్కు, అభ్యుద్యతే = ప్రకాశింపఁజేయఁబడునో, తదేవ = దానినే, బ్రహ్మ=బ్రహ్మము (అని), త్వం = నీవు, విద్ధి = తెలిసికొనుము యత్ = దేనిని, ఇదం = ఇది (యని), ఉపాసతే = పూజించు చున్నారో, ఇదం=ఇది, తన్న=అది గాదు

తా ఎవ్వఁడు వాక్కుచేత వచింపనలవిగానివాడో, వాక్కు ఎవ్వనిచే ప్రేరేపింపబడుచున్నదో అతనినే నీవు

బ్రహ్మమని తెలిసికొనుము ఏకొలదిపాటి పరిమితవస్తువును జనులు ఉపాసించుచున్నారో అది యెన్నటికిని బ్రహ్మము గాదు.

వ్యా ఎవ్వనినుండి వాక్కు వచ్చిందో శక్తిని పొందుచున్నాడో అతడు బ్రహ్మము అతడు అధిష్ఠించుటచే వాక్కు ప్రకాశించుచున్నది గాని వాక్కుద్వారమున అతడు ప్రకాశితుఁ డగులేదు జనులు పాసిం చెడు పరిమితపదార్థము లెవ్వియు బ్రహ్మము గావు. కొందరు జలమును, వాయువును, అగ్నిని, శిలలను, పశువులను, పక్షులను, వృక్షములను, లతలను ఉపాసనచేయుదురు. కొందరు సూర్యు, చంద్రగ్రహనక్షత్రముల నుపా సింపెదరు కొందరు మనఃకల్పితములయిన దేవదేవీగణముయొక్క ప్రతిమిం బములను ఉపాసనజేసెదరు. అసామాన్యశక్తిసంపన్నులగు మానవులను ఈశ్వ రావతారములనుగా భావించి యెందఱు ఉపాసించుచున్నారు గారు? కాని యిం దెద్దియు బ్రహ్మము గాదు. వీని యుపాసన బ్రహ్మముయొక్క యుపా సన కానేరదు.

వి వాక్కు బ్రహ్మమును వర్ణింపఁజాల దని చెప్పినవాడై సాధా రణముగా నారాధింపఁబడు పరిమితపదార్థములు భగవంతుఁడు కాఁడని ఋషి యిందు పల్కించున్నాఁడు అతఁ డుద్దేశించిన వస్తువు లెవ్వియో మనకు స్పష్టముగా తెలియవు. అతని మనస్సులో విగ్రహము లుండియుం డవు ఏలయన, అనాటికి విగ్రహపూజ ప్రారంభము కాలేదుగదా! బహుశః పూజా సమయమున వినియోగింపఁబడు అగ్నివంటి యేవస్తువులలో అతఁడు మనస్సులో పెట్టుకొనియుండును

వాక్య. ౪] ప్రథమఖండము

మూ యస్తనసా న మనుతే యేనాహుర్తనో మతమ్
తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే ౪

[కేస. ౧-౪౦ ౫-వా.]

టీక యత్=ఏది, మనసా = మనసుచేత, న మనుతే =
చింతనసేయబడదో, యేన=దేనిచేత, మనః=మనస్సు, మతం=
చింతన సేయబడుచున్నదని, ఆహుః = చెప్పెదరో, తదేవ =
అదియే, బ్రహ్మ=బ్రహ్మమని, త్వం=నీవు, విద్ధి = తెలిసికొనుము.
యత్=దేనిని, ఇదం=ఇది యని, ఉపాసతే = ఉపాసించెదరో,
(తత్ = అది) నేదం = ఇదికాదు

తా జనులు దేనిని మనస్సుచేత మననము చేయఁ
జాలరో, మనస్సుయొక్క ప్రతి మననము నెవ్వఁడు తెలిసి
కొనునో అతనిని బ్రహ్మమని తెలిసికొనుము. జను లుపాసించె
డు ఏకొలదిపాటి పరిమితపదార్థమును బ్రహ్మ మెన్నఁటికిని
కాఁడు

వ్యా పరిమితపదార్థమును మనసు మననముచేయఁగలదు కాని,
ఆనంతజ్ఞానస్వరూపియైన బ్రహ్మమును మనస్సెన్నిధమున మననము చేయఁ
గల్గును? అతఁడు మనస్సనకు విషయము గాఁడు ఆపూర్ణస్వరూపుని నెవ్వ
రును మననము చేయఁజాలరు అయినను అతఁడు అన్నిటిని మననము
చేయును. అతఁడు మన సకలభౌషములకును, ఇచ్ఛలకును, కార్యములకును

సాక్షి. అతని ముందు చీకటి కుకర్తలను దాచి యుంచజాలదు. అపవాదము నక్కర్తలను హ్లానము చేయనేరదు.

ని వెనుకటి వాక్యములాని భావమునే యిదియు వెల్లడించుచున్నది. ఇందు వాక్కునకు బదులు మనస్సు చేర్పఁబడినది. మూలములా నేత్రము, శ్రోత్రము, ప్రాణము అనుమాటలను చేర్చుచు నిదే రీతిని చెప్పఁబడిన మఱి మూడువాక్యములు గలవు మనకి ప్రాణములుగాని, వాక్కు ఘోషోత్తములుగాని మనకు బ్రహ్మమును గూర్చిన జ్ఞానమును ప్రసాదింప నేరవు.

మూ. యది మన్యనే సువేదేతి దభ్రమేవాపి నూనం

త్వం వేత్థ బ్రహ్మణోరూపమ్

॥

[కేన ౨-౪౦. ౧-వా]

టీ. సువేద ఇతి = చక్కఁగా తెలిసికొంటినని, యది మన్యనే = తలచుచున్నావేని, బ్రహ్మణః = బ్రహ్మముయొక్క, రూపమ్ = స్వరూపమును, నూనం = నిశ్చయముగా, దభ్రమే వాపి = స్వల్పముగానే, త్వం వేత్థ = నీవు తెలిసికొనుచున్నావు

తా బ్రహ్మమును నేను చక్కఁగా తెలిసికొంటినని తలచితివేని నీవు బ్రహ్మముయొక్క స్వరూపమును అత్యల్పము గనే తెలిసికొనుచున్నావు

వ్యా ఎవ్వడు బ్రహ్మమును చక్కగా తెలిసికొంటి నని తలచుచున్నాడో అతడు బ్రహ్మమును గూర్చి అత్యల్పమే తెలిసికొనినవాడు. ఏలయన, అనంతస్వరూపియగు బ్రహ్మమును చక్కగా తెలిసికొనుటకు నీలు లేదని అతడు తెలిసికొన్నవాడు గాఁడు అతడు బహుశః బ్రహ్మ మన నేదియో రూపముగల పదార్థమువంటి దని తలచి తృప్తిజెంది యుండవచ్చును లేదా దానికంటె సూక్ష్మమైన దని భావించి యుండిన పక్షమున దేహకూన్యమయిన చరిమిత మనస్సువంటి యేదో యొకవిధమైన పదార్థమని తలచి యుండవచ్చును బ్రహ్మము శరీరముగాని మనస్సుగాని కాఁ దని అతఁ డెన్నఁడును గ్రహించియుండలేదు శరీర ముండినచో అతఁడు మన ప్రత్యక్షమునకు విషయమై యుండును. ఇక మనస్సు ఉండినచో మనస్సునకు గ్రాహ్యుడై యుండును. బ్రహ్మమునకు శరీరము లేదని అనేకులకు తెలియును కాని అతనికి మనస్సు లేదన్నచో అనేకులకు స్పష్టముగా బోధపడదు ఏలయనఁగా, వారు శుద్ధ-ముక్త-అనంత జ్ఞానస్వరూపమునకు పరిమితమనస్సుయొక్క సకలవృత్తులను ఆరోపణచేసెదరు. అతనికి శ్రోధము కలదనియు, ద్వేషము కలదనియు, ప్రీతికలదనియు, దయ కలదనియు, పక్షపాతిత్వము కలదనియు వారు తలంతురు. అతనియందు ఈమనోధర్మము లెల్ల నుండినయెడల అతనిని చక్కగా తెలిసికొనవచ్చును అందుచేతనే అతనిని చక్కగా తెలిసికొన్నామని భావించువారు అతనికి ఈసకలమనోధర్మములను ఆరోపణచేయుదురు అందులో స్థూలదృష్టిగలవారు అతనికి శరీరధర్మములను గూడ ఆరోపణ చేయుదురు మనస్సు ప్రత్యక్షమునకు ఆగోచరమగు వస్తువు, అతిసూక్ష్మవస్తువు, మనస్సునకంటె నెవ్వఁడు సూక్ష్మవస్తువో, మనోధర్మమెదియు నెవ్వనియందు లేదో అట్టివాని నెవ్విధమున

చక్కగా తెలిసికొననగుచు? ఎవ్వఁడు ఈ సమస్త జగత్కొలమునకు కారణభూతుఁడో అతఁడు జ్ఞానము కల్గియుండుట నిశ్చయమే కాని, ఆ జ్ఞానము మన మానసిక జ్ఞానమువలె పరిమితమయినదా? ఆ అనంతజ్ఞానమును మనము మన తుద్రబుద్ధిమూలమున లోబరుచుకొనఁగలమా? అతఁడు ఈ జగత్తును సృష్టించెను. అంతయుగాక అతఁడు దీనిని సంరక్షించుచున్నాఁడు. అట్లుగుటంజేసి అతనికి పృథన, రక్షణ శక్తులు గల వని నిరూపితమగు చున్నది. కాని, ఆ శక్తి మనశక్తివలె పరిమితమయినదా? ఆచింత్యమయిన అతని శక్తిని మనము మనస్సునందు ధారణచేయఁగలమా? ఎవ్వఁడు ఈసృష్టి యొక్క చుంగళము నిమిత్తమై దయా ప్రేమ స్నేహముల సృష్టించెనో అతనిప్రేమ ఈతుద్ర మానసికప్రేమవంటిదా? ఆ సత్యసుందరమంగళస్వరూపునియొక్క దురపగాహమయిన గంభీరప్రేమలోనికి వెళ్వఁడు తన బుద్ధిని ప్రవేశపెట్ట నేర్చును?

వి ఇదియు వీని తరువాతి మూఁడువాక్యములును ద్వివీయ ఖండములోనివి. ఇది ప్రథమ వాక్యములోని మొదటి సగభాగము మాత్రమే. వెనుకటి వాక్యములలో బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందుటలో గల కష్టములను నిరూపించినవాడై ఋషీశ్వరుఁడు ఇందు పరబ్రహ్మము కేవలము తెలిసికొఁజాలనివాఁడు గాఁడని చెప్పుచున్నాఁడు. అతనిని భూర్తిగా తెలిసికొనఁజాలమని గ్రహించుటయే నిజముగా తెలిసికొనుట యని ఆయన అభిప్రాయము.

మూ నాహం మన్యే సువేదేతి నోనవేదేతి వేదచ

యోనస్తద్వేద తద్వేద నోనవేదేతి వేద చ ౬

[కేస ౨-౪౦. ౨-వా.]

టీ సువేదఞ్చి = (బ్రహ్మమును) చక్కగా తెలిసికొంటి నని, అహం = నేను, న మన్యే = తలచలేదు, (అయ్యది) న వేద ఞ్చి = తెలియనిదనిగాని, వేదచ = తెలిసినదనిగాని, నో = తలచను నః = మనలో, యః = ఎవ్వఁడు, నోనవేద ఞ్చి వేద చ = తెలిసినదియు తెలియనిదియుగాదు (అనెడు), తత్ = దానిని (ఆసంగతిని), వేదచ = తెలిసికొనునో, సః = అతఁడు, తత్ = దానిని (బ్రహ్మమును), వేద = తెలిసికొనుచున్నాఁడు

తా బ్రహ్మమును సరిగా తెలిసికొంటినని నేను తలంచుట లేదు అతనిని నేను తెలిసికొననివాఁడనుగాను, తెలిసికొన్నవాఁడనుగాను. “నేను తెలిసికొననివాఁడను గాను, తెలిసికొన్నవాఁడను గాను” అనువాక్యముయొక్క మర్తమును మనలో నెవ్వఁడు గ్రహించెనో అతఁడే బ్రహ్మమును తెలిసికొనినవాఁడు

వా. “నేను బ్రహ్మమును తెలిసికొననివాఁడను గాను” అన్న వాక్యమునకు అర్థము నేను బ్రహ్మమును గూర్చి యేమియు తెలియనివాఁడననిగాదు “నేను జ్ఞానప్రసాదముచే అతని అనాద్యనంతపూర్ణభావము, అతని సత్యసుందర మంగళభావమును గ్రహించితిని కాని పరిమితవస్తువును పరి నేను అతని రూపమును నాబుద్ధిలో నిముడ్చుకొన లేకపోతి” నని భావము. విశుద్ధజ్ఞాననేత్రముచే నెవ్వఁడు అతనిని సాక్షాత్తుగా దర్శనము చేసి అతని పూర్ణస్వరూపమును తెలిసికొనెనో అతఁడు ఈవాక్యముయొక్క మర్తమును చక్కగా తెలిసికొనును.

వి ఈ వాక్యములలో ఆత్మేయవాదుల సందేహమునకు పూర్ణమయిన సమాధానముగలదు. అనంతరము పరబ్రహ్మమును మనము పూర్తిగా తెలిసికొనఁజాల మనుట నిశ్చయము. అయినను అతనిని మన మేమాత్రమును ఎఱుంగఁజాలమని నుడువుట నిజముగాదు. అతనిని గూర్చి యేదో యొకవిధమయిన భావము మనమనస్సులో నుండకమానదు. అనంతత్వమునుగూర్చి చింతింపవలసివచ్చినపుడు మన స్థితి యివిధముననే యుండును. అనంతాకాశమును మన మెఱుంగఁజాలము. అయినను పరిమితప్రదేశములకును అనంతాకాశమునకును గలభేదమును మనము తెలిసికొనఁగల్గియే యున్నాము. సాంతమగు ప్రదేశమును మన మెన్నడును అనంతమని చెప్పము. అనంతరము భగవంతుని గూర్చి మనకుఁగల జ్ఞానమును నిట్టిదే. ఆధ్యాత్మికజ్ఞానమునందు తమకుఁగల అనుభవమును బట్టియు అభివృద్ధినిబట్టియు భక్తులు భగవంతుని కొలదిగనో గొప్పగనో తెలిసికొనియున్నారు.

మూ యస్యామతం తస్యమతం మతం యస్య న వేద సః
అవిజ్ఞాతం విజానతాం విజ్ఞాత మవిజానతామ్ ౭

[కేన. ౨-౪౦. ౩-వా]

టీ యస్య = ఎవనికి, అమతం = (బ్రహ్మము) తెలియనిదో, తస్య = వానికి (బ్రహ్మస్వరూపము), మతం = తెలిసినది; యస్య = ఎవనికి, మతం = (బ్రహ్మస్వరూపము) తెలియఁబడినదో, సః = అతఁడు, న వేద = తెలిసికొనలేదు; విజానతాం = విశేషముగా తెలిసినవానికి, అవిజ్ఞాతం = తెలియఁబడనిదే,

అవిజానతాం = తెలియనివానికి, విజ్ఞాతం = విశేషముగా తెలియబడినది

తా 'నేను బ్రహ్మస్వరూపమును తెలిసికొనలే'దని యెవ్వఁడు భావించునో అట్టివాఁడు నిజముగా బ్రహ్మము నెఱిగినవాఁడు ఇత 'నేను బ్రహ్మస్వరూపమును తెలిసికొంటి'నని యెవ్వఁడు భావించునో అట్టివాఁడు నిజముగా బ్రహ్మము నెఱిగినవాఁడు గాఁడు తాను బ్రహ్మస్వరూపమును తెలిసికొనలేదని ఉత్తమజ్ఞాని భావించును అంత జ్ఞానవంతుఁడు గాని వాఁడు తాను బ్రహ్మస్వరూపమును తెలిసికొంటినని తలంచును

వ్యా మన పరిమిత యుద్వబుద్ధిచే బ్రహ్మస్వరూపమును తెలిసికొనఁజాల మను సంగతిని మనము తెలిసికొన్నయెడల, అతని అనాద్యనంత స్వరూపము మనచే తెలిసికొనఁబడినదే యగుచున్నది తన విశుద్ధజ్ఞాననేత్రమువలన జ్ఞానవంతుఁడగు నేపురుషుఁడు ఆ సత్యసుందర మంగళస్వరూపుని పూర్ణభావమును ప్రత్యక్షముగా గ్రహించునో అతఁడే బ్రహ్మభావము యొక్క అంతమును పొందుటకు నలవిగా దని తెలిసికొనును.

వి. ఇది నెనుకటి వాక్యములోని భావమును ధ్రువపఱచుచున్నది. అల్పజ్ఞాని తాము బ్రహ్మమును పూర్తిగా తెలిసికొంటిమని చెప్పుదురు. కాని జ్ఞానులగువారు తాము పొందిన బ్రహ్మజ్ఞానము అత్యల్పమయినదనియు, అది యొకజ్ఞానము క్రింద గఠింపఁదగినది కాదనియు నుడువు

దురు. ఈ ఋషి వాక్కులు ప్రాచీనగ్రీకు తత్వజ్ఞుని వాక్యములను స్వరింపజేయుచున్నవి తనకును ఇతరులకును గల భేదమును తెల్పుచు అమహాజ్ఞాని తనకేమియు తెలియదని తానెఱుంగుదుననియు, అజ్ఞానముగూడ నితరులకు లేదనియు అతడు వచించె నట. మఱియు మహాశాస్త్రజ్ఞుడగు న్యూటను సముద్రతీరమున నత్తగుల్లల నేరుకొను శిశువువంటి వాడననియు, సత్యాన్వేషకుల కొఱ కెదురుచూచుచు మాత్రిక భరితమగు సముద్రముం తయు తనకు ముందేయున్నదనియు నుడిపెను.

మూ ఇహ చేదవేదీ దథ సత్యమస్తి
న చేదిహా వేదీన్నహతీ వినష్టిః,
భూతేషు భూతేషు విచిన్త్యధీరాః
ప్రేత్యాస్తాన్లోకాదమృతా భవన్తి

౪

[కేన. ౨-ఖం ౧౬-వా]

టీ ఇహ = ఇచ్చట (ఈలోకమునందు), అవేదీచ్ఛేత్ = (బ్రహ్మమును) ఎఱిగినయెడల, అథ = పిమ్మట, సత్యం = పరమార్థము, అస్తి = కలుగుచున్నది ఇహ = ఇచ్చట, నావేదీచ్ఛేత్ = తెలిసికొననియెడల, మహతీ = విశేషమైన, వినష్టిః = అనర్థము కలుగుచున్నది ధీరాః = బుద్ధిమంతులు, భూతేషు భూతేషు = (సమస్త) జీవులయందును బ్రహ్మమును, విచిన్త్య = చూచి, అస్త్యాత్ లోకాత్ = ఈలోకమునుండి, ప్రేత్య = తరలిపోయి, అమృతాః = నిత్యులు, భవన్తి = అగుచున్నారు.

తా ఇచ్చట అతనిని (బ్రహ్మమును) తెలిసికొన గల్గిన యెడల జన్మము సార్థకమగును తెలిసికొన లేనిచో మహానర్థము కలుగును అందుచే ధీమంతులు సమస్త స్థాపరజంగమ వస్తుజాలమునందును ఏకమాత్రుడగు నప్పరమేశ్వరుని ఉపలభించేసికొని ఈలోకమునుండి తరలిపోయి అమృతు లగుచున్నారు.

వ్యా బ్రహ్మయొక్క స్వరూపమును పరిమిత పదార్థమును వలె చక్కగా తెలిసికొనుటకు మన అల్పబుద్ధికి నలవిగాకపోయినను, బుద్ధికి మూలమగు సహజజ్ఞానమువలన అతని పూర్ణమంగళ భావమే నకలకారణములకును కారణమనియు, నకలాధారములకును మూలాధారమనియు, నకలకుభములకును నిదానభూతమనియు నిస్సంశయముగా మనము గ్రహింపఁగల్గుచున్నారము. సావములను పోఁగొట్టుకొని జీవాత్మ అనంతస్వరూపుడును, జ్ఞానస్వరూపుఁడును, మంగళస్వరూపుఁడును అగు అప్పరమేశ్వరుని సర్వమునకు ఆశ్రయస్వరూపునిగా తన యంతరమునందు సాక్షాత్తుగా ననుభవించఁగల్గుచున్నది. ఈ పృథివియం దుండఁగనే యీ ప్రకారముగా అతనిని ఎఱుఁగఁగల్గిన యెడల జన్మము సార్థకమగును అతనిని తెలిసికొనుటవలన గాక మఱి దేని మూలమున మన జన్మము సార్థకము కాఁగల్గును? తన్ను నెఱింగెడు అధికారము నొనంగుటయే అతఁడు మన యెడల చూపిన కృపలలో నెల్ల ప్రధానమయిన కృప. తిమిరావృతమయిన యీ పృథివిలో నివసించు జీవులమయ్య ఆన్నిటికిని అతీతుఁడయిన ఆ సత్యనుందర మంగళస్వరూపమును మనము తెలిసికొనుచున్నారము. దీనికంటె సౌభాగ్యకరమైన విష

యము మనకు మఱియొద్దయున్నది? జగత్కౌశలమును పరికించి ఆ కౌశల కర్తయొక్క అనంతజ్ఞాన పరిచయమును మనము పొందుచున్నారము. శుభోద్దేశ్య సూచకములగు సకల నియమములను గాంచి నియంతయొక్క మంగళాభిప్రాయమును మనము తెలిసికొనుచున్నారము అతనిచే ప్రతిష్ఠితమయిన ధర్మము నాచరించి ఆత్మను ఉన్నతించెంచుకొనుచున్నారము. అంతియేగాక, మన యందఱిమీదను అతనికి గల ప్రేమను గుర్తించి కృతజ్ఞతా పూర్ణహృదయులమై అతనిప్రేమలో నిమగ్నుల మగుచున్నాము. ఇక్కడ సుందరగా మనము అతనిని తెలిసికొనకపోతిమేని, అతని ప్రేమలో నిమగ్నులము గాకపోతిమేని, అతనిచే ప్రతిష్ఠితమయిన ధర్మము నాచరింపమేని మనము జన్మించియేమి ప్రయోజనము? కొన్ని సువర్ణముద్రలను సంపాదించి విఫులయశోగౌరవములను పొందుటచేగాని, నికృష్టేంద్రియసుఖముల ననుభవించుటచేగాని ఆత్మ తృప్తిని జెందనేర్చునా? ఊహ్యంగురమయిన మృణ్మయపదార్థమునందుగాని లేదా దోషగుణ విశిష్టమయిన అపూర్ణ స్వభావమునందుగాని ప్రేమను నిలుపుటచే ప్రేమ సార్థకము కానేర్చునా? ఏవ్వక్తి ఆ పరబ్రహ్మమును తెలిసికొనక, అతని సహవాస సంజనిత నిత్య భూమానందమును పోగొట్టుకొని యీ లోకములోని మరల సౌఖ్యముల మరిగియుండునో అతనికి మహానర్థము సంభవించును. అతడు పుణ్యలోకము నకు బహుదూరమున పరిశ్రమించుచుండును స్థావర జంగమ పస్తునము దాయముయొక్క కౌశలమును ఉద్దేశముచు ఆలోచనచేసి బ్రహ్మజ్ఞానమును ఉద్దీప్యనము చేయవలయును, ఆత్మప్రత్యయమును పోషణచేయవలయును. స్థావర జంగమపస్తు సంతానమెల్ల అతని సృష్టియే, అతని కౌశలమే. అది అతని మంగళభావమునే ప్రకాశింపజేయుచున్నది; అతని మహిమనే ప్రచారముచేయుచున్నది, అతని నామమునే ఘోషించుచున్నది. జ్యోతి

విద్యయేమి, భూతత్త్వవిద్యయేమి, చికిత్సావిద్యయేమి, మనోవిజ్ఞానమేమి, ఆత్మతత్త్వమేమి, ధర్మమేమి, నీతియేమి, సమస్తవిద్యలును అతని అనంత జ్ఞానమును మంగళభావమును బోధించుచున్నవి. ఈ సమస్తవిద్యలలో నుండి విద్యలకెల్ల మూలమగు పరిశుద్ధ బ్రహ్మవిద్యను బడసి బ్రహ్మజ్ఞుడు కావలయును. మఱియు ఈ లోకమునుండి తరలిపోయి అమృతుని ఆశ్రయమును పొంది అమరభద్రుని పొందవలయును.

వి బ్రహ్మజ్ఞాన స్వరూపమును గూర్చి తెలిపెడు ఈ ప్రసంగము కేనోపనిషత్తులోని యీ వాక్యముతో పరిసమాప్తమగుట సమంజసము. ఇహ లోకములోనే బ్రహ్మమును తెలిసికొన్న యెడల మనము ధన్యులము; తెలిసికొననిచో మనోనష్టమును పొందినవార మగుదుము. సర్వభూతములందును బ్రహ్మమును దర్శించి యీ లోకమును విడిచిపోయి జ్ఞానులు అమృతులగుచున్నారు ౧౬వ వాక్యములో ప్రయోగింపఁబడిన 'ధీరః' అన్న శబ్దము ఈ వాక్యములోఁ గూడ మనకు కనుపించుచున్నది. ఆత్మ నిగ్రహమును స్థిరబుద్ధియుగలవాడని దాని అర్థము. అమృతత్వమనఁగా ఉపనిషత్తుల భావమెదియో యిందు మనకు కొంతవరకు గోచరమగుచున్నది. సమస్త వస్తువులయందును బ్రహ్మమును దర్శించుటచే అమృతత్వము లభ్యమగును ఈ వాక్యమును బట్టి చూడ అమృతత్వము ఇక్కడినుండి తరలిపోయిన తరువాత పొందవలసినదిగా కనుపించును. కాని అది మరణానంతరము తటస్థించు నొక అవస్థావిశేషమాయేమి ?

అయిదవ అధ్యాయము

మూ ఈశావాస్యమిదం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్, తేన త్యక్తేన భుంజీతా మాగృధః కస్యస్విధ్ధనమ్

[ఈశా. ౧-౪.]

టీ. జగత్యాం = బ్రహ్మాండమునందుండెడి, యత్కించ = స్వల్పమైన, ఇదం సర్వం జగత్ = ఈ జగత్సర్వమును, ఈశా = పరబ్రహ్మముచేత, ఆవాస్యం = వ్యాపింపఁ బడియున్నది. తేన త్యక్తేన = పాపేషణాది త్యాగముచేత, భుంజీతాః = పరమాత్ముని పొందుమా (త్వం = నీవు) కస్యస్విధ్ధనం = ఒకరియొక్కధనమును, మాగృధః = కోరకుము

తా ఈ బ్రహ్మాండంతర్గతములయిన సకల పదార్థములును పరమేశునిచే వ్యాపింపఁ బడియున్నవి పాపేషణములను విడిచి బ్రహ్మానందము నొందుము నీవు పరులని త్తమును కోరకుము

వ్యాకృతములైన తమ పిల్లలను తెక్కలక్రింద కప్పియుంచి వానిని అనేక విధములనుండి రక్షించుచున్నచో అదియే విధమున ఈజగత్సర్వమును పరమేశ్వరునిచే ఆచ్ఛాదితమును, వ్యాప్తమునై రక్షింపఁబడుచున్నది. అతఁడు జగత్తునకు రాజాధిరాజు; అతఁడు మన తండ్రి, రక్షకుఁడు, బంధువు. అతని కాసనము సర్వత్ర వ్యాపించి యున్నది, అతని ప్రేమ యెల్లెడల వ్యక్తమగుచున్నది పాపచింతను, విషయలోలత్వమును పరిత్యజించి ఆప్రేమాస్వదుని పొందుము, పరమానందమును అనభవింపుము. ఎట్లు శరీరముయొక్క వికారము రోగమగుచున్నచో అట్లే మనస్సుయొక్క వికారము పాపమగుచున్నది. శరీరములో జబ్బున్నపుడు ఆహారముపై నెవ్విధమున బుద్ధియుండదో అవిధముననే పాపమాచరించిన యెడల బ్రహ్మానందానుభవమునందు ఇచ్చ యుండదు కనుక పాపచింతను పాపాచరణమును, పరిత్యజించుట మూలమున మనస్సును సుఖమును పవిత్రమును గావించి బ్రహ్మానందమును ఉపభోగింపవలయును అపరాధియు, దుష్కలుఁడునగు పుత్రుఁడు ఎన్నటికిని తనతండ్రిని ప్రేమింపఁజాలఁడు తనయెడల తండ్రికిగల ప్రేమచుగూడ ననుభవింపఁజాలఁడు. అతని శిశువలన సర్వదా వ్యాకులచిత్తుఁడైయుండును. ఆప్రకారముగనే పాపాచారియగు మనుజుఁడు పరమపితచే ప్రతిష్ఠింపఁబడిన ధర్మసేతువును మీతనవాఁడై తగిన శిక్షను పొంది సర్వదా నిరుత్సాహి యైయుండును. ఇక అతని కాంతస్వరూపమును, అతని పవిత్రస్వరూపమును, అతని మంగళస్వరూపమును స్వానుభవమునందు గ్రహించి చంచలమును, తుంద్రమును, అపవిత్రమునైన తన చిత్తమును అతని ప్రేమరసముచే ఆర్ద్రము గావించుకొనుట యెట్లు? కావున ఎవ్వనికి బ్రహ్మమును పొందవలయుననెడి ఆసక్తి కలదో అట్టివాఁడు విషయాపేక్షను పరిత్యజింపవలయును అతఁడు పాపచింతలనుండియు, పాపాలాపములనుండియు, పాపకార్యములనుండియు విపర్జి

తుండు కావలయును అతఁడు పరుల యెడల అన్యాయ వ్యవహారములు నలుపఁగూడదు. పరసతులపై చెడుదృష్టిని పఱుపఁగూడదు. పరుల ధనమును ఆశింపఁగూడదు.

వి ఇది మొదలుకొని ముందువచ్చు అధ్యాయములలో బ్రహ్మ ధర్మానుసారము బ్రహ్మస్వరూప మెట్టిదో మహర్షి దేవేంద్రనాథరాక్షాసు తెలియఁజేయుచున్నాఁడు ఈఅధ్యాయమునందు బ్రహ్మముయొక్క సర్వ వ్యాపకత్వమునుగూర్చి విశదీకరించియున్నాఁడు. ఇందలి వాక్యము లన్నియు ఈశోపనిషత్తునుండి గ్రహింపఁబడినవి “ఈశావాస్య మిదం సర్వం” అను నీవాక్యము ఈశోపనిషత్తులో మొట్టమొదటిది ఇది మహర్షి దేవేంద్రనాథుని జీవితముతో సమీప సంబంధమును కల్గి యున్నది చినిగిన ఒక కాగితపు ముక్కమీద నున్న యావాక్యరత్నమును పరించిన మీదటనే మహర్షికి ఈపనిషత్తులను చదువవలయు నన్న అభిలాష జనించెను ఇందుమూలమున రాక్షాసుగారి జీవితములోనే గాక బ్రహ్మసమాజముయొక్క చరిత్రలోఁ గూడ నొక నూతనమైన యుగ మారంభమయ్యెను.

ఈవాక్యము మొదట యజుర్వేదములో ౪౦-వ అధ్యాయములో ౧-వ మంత్రముగానుండెను. సరిగా భాషాంతరీకరించినచో దీనియర్థ మీ విధముగా నుండెను. “పరివర్తన శీలమయిన యావిశ్వములో నున్నదంతయు ఈశ్వరునిచే వ్యాప్తమయియున్నది అతనిచే నొసంగఁబడినదానిని నీవు అను భవింపవలయును. మరియొకరి భాగ్యము నాశింపకుము”.

ప్రపంచము నెవ్విధముగా మనుష్యుండు చూడవలయునో యిది వెల్లడించుచున్నది. కాని మనుష్యునికిని ప్రపంచమునకును గల సంబంధమును వ్యక్తీకరించు వాక్యమునుగా మహర్షి దీనిని పరిగ్రహించియున్నాఁడు

వాక్య ౨]

ప్రథమఖండము

మూ అనేజదేశం మనసో జవీయో నైనద్దేవా ఆఘ్నువక్
పూర్వమర్షత్, తద్ధావతోఽన్యానత్యేతి తిష్ఠతస్తి
న్నపో మాతరిశ్వా దధాతి ౨

[ఈశ. ౪-వా.]

టీ అనేజత్ = చలనములేనిది, బ్రహ్మము, ఏకం = అద్వితీయము, మనసః = మనసుకంటె, జవీయః = వేగముగలది, పూర్వం=ముందే, అర్షత్ = పోవునది ఏనత్ = దీనిని (బ్రహ్మమును) దేవాః = చతురా దీంద్రియములు, నాఘ్నువక్ = పొందనేరవు, తత్=అది (బ్రహ్మము) తిష్ఠత్ = స్థిరమయ్యును, ధావతః = శీఘ్రముగా నడచునట్టి, అన్యా=ఇతరములను, (వాగింద్రియాదులను), అత్యేతి = అతిక్రమించు చున్నది, తస్తిక్ = అతనియందుండి, మాతరిశ్వా = వాయువు, అపః = (ప్రాణులకు) దేహ చేష్టాదిక్రియలను, దధాతి = విభజించి యిచ్చుచున్నది

తా పరబ్రహ్మము ఏకమాత్రుడు అచలుడయ్యు అతడు మనస్సుకంటె వేగముగలవాడు సకలేంద్రియములును అగ్రగామియగు ఆపరబ్రహ్మమును పొందఁ జాలవయ్యెను స్థిరుడై యుండియు అతడు శీఘ్రగమనముగల మనస్సును సకలేంద్రియములను అతిక్రమించి పోవుచున్నాడు అతడు

అధిష్ఠించి యుండుటచేతనే వాయువు సమస్తప్రాణుల శారీరిక వ్యాపారములను నడుపుచున్నది

వాయు ఒకస్థలమునుండి మఱియొక స్థలమునకు పోవుట చలనమనబడును. వికమాత్మండగు ఆచరబ్రహ్మము సర్వప్రజేశములందును సమానముగా పూర్ణుడైయున్నాడు. అతడు లేని స్థానములేదు. కావున అతడొక స్థలమునుండి వేరొక స్థలమునకు పోవుట అసంభవము. కావుననే అతడు అచలండు. అతనికి చలనములేదు. అచలండయ్యు మనసుకంటె వేగము గలవాడు మనస్సు అతనిని పట్టుకొనఁజాలదు సకలేంద్రియములును తన్ను పట్టుకొనుట కెంత ప్రయత్నించుచున్నను స్థిరముగా నుండియే అతడు వానిని అతిక్రమించి పోవుచున్నాడు. వాయువు ప్రాణుల సమస్త శారీరిక వ్యాపారములను నడుపుచున్నది వాయువు లేనిచో ఆత్మల్పకాలములో దేహము వికలమైపోవును. కాని వాయువు ఎవ్వనినుండి యీశక్తిని పడయుచున్నదో అతడే లేని యెడల ఇక నయ్యది యెచ్చటినుండి శక్తినిపొంది ప్రాణికోటియొక్క శరీరరక్షణము కావింపఁగల్గును ? అందుచేతనే వాయువు అతని అధిష్ఠానమువలన ప్రాణుల సమస్త శారీరిక వ్యాపారములను నడుపుచున్నదని చెప్పఁబడియెను.

వి ఈవాక్యముగూడ మొదట యజుర్వేదములో నుండెను. ఇదియు ఈశ్వరుని సర్వవ్యాపకత్వమును గూర్చి ప్రస్తావించుచున్నది. ఎల్లెడల నున్నవాడగుటచే అతడు మనస్సుకంటె వేగము గలవాడు. ఇంద్రియము లతనిని పట్టుకొనఁజాలవు.

వాక్య 3] ప్రథమఖండము

మూ. తదేజతి తన్నైజతి తద్దూరే తద్వన్తికే,
తదంతరస్య సర్వస్య తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః 3

[ఈశ. ౧-వా.]

టీ తత్ = అది (బ్రహ్మము), ఏజతి = చలించుచున్నది.
తత్ = అది, నైజతి = చలించుటలేదు. తత్ = అది, దూరే =
దూరమునం దున్నది తత్ = అది, ఉ, అన్తికే = సమీప
మునం దున్నది తత్ = అది, అస్య సర్వస్య = ఈసర్వము (జగ
త్తు) యొక్క, అంతః = అంతరమందును; తదు = ఆబ్రహ్మమే,
అస్య సర్వస్య = ఈసర్వముయొక్క, బాహ్యతః = బాహ్యమం
దును (ఉన్నది)

తా. అతఁడు చలించును, అతఁడు చలించడు అతఁడు
దూరమున నున్నాఁడు, దగ్గర నున్నాఁడు అతఁడీ సర్వమునకు
నంతరమున నున్నాఁడు, ఈ సర్వమునకు బాహ్యమునను
ఉన్నాఁడు

వ్యా సానాంతర ప్రాప్తికొఱకై మనుష్యులు కదలి వెళ్లుదురు.
అతఁడు సర్వస్థానములందును నిండియుండుటంజేసి కదలి వెళ్లుటవలన కలుగ
వలసిన ప్రయోజనము ఏకకాలమునందే సిద్ధించుచున్నది అందువలననే
అతఁడు చలించును, అనగా కదలుటవలన కలుగవలసిన ప్రయోజనము అతనికి
సిద్ధించుచున్నదని చెప్పబడియెను. అతఁడు జడమువలె అచలుఁడుగాఁడు;

మృతునివలె నిష్క్రియమున గాడు. అతడు ప్రాణస్వరూపి. అతడు జాగ్రతుడును చైతన్యవంతుడును నగు దేవత, అతడు ముక్తస్వభావుడు. మహదాత్మ. కాని జనులెట్లు ఒకస్థానమునుండి మఱియొకస్థానమునకు వెళ్లుదురో అట్లు అతడు వెళ్లుడు. ఏలయన అతడు సర్వత్ర పూర్ణుడై యున్నాడు. అతడు అపరివర్తనీయుడు, నిశ్చలుడు, సనాతనుడు, సత్యమైనవాడు. అతిదూరస్థమగు నక్షత్రమునందు అతడున్నాడు కేవలము దూరమునందేగాక అతడు మనకు సమీపమునఁ గూడ నున్నాడు. ఎంత సమీపమునఁగా, అతడు మనలోపలనే యున్నాడు అతఁ డే విధముగా మన యెల్లర యంతరముననున్నాడో అదియే విధమున అతఁడు మన వెలుపలనుగూడ నున్నాడు ప్రభువు తన సింహాసనమున నాసీనుడై తన రాజ్యమును శాసించురీతిగా అతఁ డెద్దియో యొక స్థలమున కూరుచుండి యున్నవాడుగాడు. అతఁడు ఒకేసమయమున సర్వస్థానములందును సమానరూపమున నున్నవాడై విశ్వమును పాలన నేయుచున్నాడు

వి ఈ వాక్యముగూడ తొలుత యజుర్వేదములో నున్నదే. యజుర్వేదమునందును ఈశావాస్యోపనిషత్తునందును ఈవాక్యము వెనుకటి వాక్యము తరువాత వచ్చు వాక్యమైయున్నది. మఱింత స్పష్టముగా ఈశ్వరుని సర్వవ్యాపకత్వమును గూర్చియే యిదియు నుడువుచున్నది. అతఁడు దూరాతిదూరమున నున్నాడు. సమీపాతిసమీపమున నున్నాడు అతఁడు సర్వమునకు లోపలను వెలుపలను నున్నాడు

మూ యస్తు సర్వాణి భూతాన్యాత్మ న్యేవానుపశ్యతి,
సర్వభూతేషు చాత్మానం తతో న విజుగుప్సతే ౪

[ఈశ ౬ వా.]

వాక్య ౪]

ప్రథమఖండము

టీ యస్తు = ఎవ్వఁడు, ఆత్మని = బ్రహ్మమునందు, సర్వాణి
భూతాని = అన్ని భూతములను, సర్వభూతేశుచ = అన్ని భూత
ములయందును, ఆత్మానం = బ్రహ్మమును, అనుపశ్యతి = చూచు
చున్నాఁడో, అతఁడు, తతః = అందువలన, న విజాగుప్సతే =
నిందచేయఁడు

తా ఎవఁడు పరమాత్మయందు సకలవస్తువులను చూ
చునో, ఎవఁడు సకలవస్తువులయందును పరమాత్మను చూ
చునో అతఁడు దేనిని అలక్ష్యముచేయఁడు

వ్యా పరమాత్మలో సమస్తవస్తువులును ఉన్నవి అతఁడు సమస్త
వస్తువులకు ఆశ్రయస్వరూపి అతనిని ఆవలంబనముగా చేసికొనియే సర్వ
మును నిలిచియున్నది ఎవఁడు పరమాత్మను ఆశ్రయమునుగా నెఱుంగునో,
ఎవఁడు సకలభూతములయందును అతని స్వరూపమును వీక్షించునో అతఁ
డెవ్వరిని నిర్లక్ష్యముచేయఁడు. ఎల్లరును ఆ అమృతపురుషుని సంతాన
మనియు, ఎవ్వరిని సర్వనియంతయగు ఆ విశ్వరక్షకుఁడు నిర్లక్ష్యము చేయుట
గాని నిందచేయుటగాని తటస్థపదనియు అతఁడు తెలిసికొనును. అందుచే
అతఁడెవ్వరిని అలక్ష్యముచేయఁడు, నిందింపఁడు ఉత్తమాధమగుణముల
ననుసరించి యెవ్వరియెడల నెట్లు వ్యవహరించుట యుక్తమో అట్లు అతఁడు
ప్రవర్తించును

వి ఇదియు మొదట యజుర్వేదములొనిదే ఇందలి భావము అతి
గభీరమయినది. హిందువుల మూలమతాభిప్రాయములలో నిది యొకటి.

ఇయ్యది భగవద్గీతలో తఱచుగా కనుపించుచుండును. “సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమ దర్శనః” అని గీత ౬-వ అధ్యాయమున ౨౯-వ శ్లోకము. సృష్టి కంతకును శిరోభూషణమని చెప్పడగు సాధుపురుషుడు మొదలుకొని భూమిమీద ప్రాకెడు కీటక పర్యంతముగల సకల భూతజాలమునందును భగవత్స్వరూప మును, భగవంతునియందు సమస్తభూతకోటిని హైందవసాధకుడు తన ఆధ్యాత్మయోగమహిమవలన దర్శించెను. ప్రకృతి పరమాత్మలను గూర్చి యింతకంటె శ్రేష్ఠతరమైన భావమింకెట్టి గలదు?

మూ సపర్యగా చ్చుక్రమకాయ మప్రణ మన్నావిరగ్ శుద్ధ మపాపవిద్ధమ్, కవిర్మనీషీ పరిభూః, స్వయం భూ ర్భాత తథ్యతోఽర్థాక్ వ్యదధా చ్చాశ్వ తీభ్య స్సమాభ్యః ౫

[ఈశ. ౮. వా.]

టీ సః = పరమాత్ముడు, పర్యగాత్ = సర్వవ్యాపి, శుక్ర = శుద్ధుడు, అకాయం = అశరీరి, అప్రణం = గాయము లేనివాడు, అన్నావిరం = నరములు లేనివాడు, శుద్ధం = నిర్మలుడు, అపాప విద్ధం = పాపరహితుడు, కవిః = సర్వ దర్శి, మనీషీ = సర్వజ్ఞుడు, పరిభూః = మేలైనవాడు, స్వయంభూః = తనంతట దానుండువాడు, యాథా తథ్యతః = (జీవుల) సాధనానుగుణ్యముగా, అర్థాక్ = ఫలములను, శాశ్వ

వాక్య. ౫]   ప్రథమఖండము

తీర్థ్యః = శాశ్వతములయిన, సమాభ్యః = సంవత్సరములను
పేరుగల ప్రజలకొఱకు, వ్యదథాత్ = విభజించి యిచ్చి
యున్నాడు

తా. అతడు సర్వవ్యాపి; నిర్మలుడు, నిరవయవుడు;
గాయములుగాని నరములుగాని లేనివాడు; శుద్ధుడు;
అపాపవిద్ధుడు అతడు సర్వదర్శి; మనోనియంత; అతఁ
డెల్లరకంఠెను శ్రేష్ఠుడు, స్వప్రకాశుడు; అతడు సర్వకాల
మందును ప్రజలకు యథోపయుక్తము లయిన వస్తువులనెల్ల
నొసంగుచున్నాడు

వ్యా పరమాత్మ సర్వవ్యాపి; సకల స్థానములందును అతఁడున్నాడు.
అతడు నిర్మలుడు, నిష్కళంకుడు, నిర్లిప్తుడు. అతని కెట్టి లోపముగాని
దౌర్బల్యముగాని కలుగనేరదు అతడు నిరవయవుడు ఎట్టి ఆవయవమును
అతనికి లేదు అందుచే అతడు నరములు లేనివాడు, గాయములు లేని
వాడు, ఋతరహితుడు. అతని కెట్టి శారీరికమైన పీడగాని వేదనగానిలేదు.
శరీరము లేనట్లే అతనికి మనస్సుగూడ లేదు కావున మనోబాధ్యములయిన
పాపశోకములు అతనికి లేవు. మనవలె నతడు రోగముచే ఆతురతను శోక
ముచే వ్యాకులత్వమును పాపముచే పరితాపమును పొందడు. అతనికి రోగ
ములేదు, శోకములేదు, పాపములేదు. అతడు అప్రణుడు, శుద్ధుడు,
అపాపవిద్ధుడు అతడు సర్వదర్శి, కవి.

సౌరమండలమునందలి నియమాధీన విధానమేమి, పూర్ణసుధాకరుని రామణీయకమేమి, జ్ఞానధర్మ రత్నముల ఆపూర్వ మనోరమస్వభావమేమి, సర్వమును అతని నిపుణమయిన అద్భుతరచన. అతఁడు మనీషి, మనస్సు యొక్క నియంత ఈమనోనియంతయగు పరమపురుషుఁడు భిన్నభిన్న జాతి జంతువుల మనస్సులందు భిన్నభిన్న నియమములను సంస్థాపనముచేసెను. కాని ఆ సకల నియమముల నేర్పాటుచేయుటలో నొక్కటే యుద్దేశము. అది యెద్దియన—అవియెల్ల సుఖముగా నుండవలయునను నదియే విశేషించి అతఁడు మనుష్యుని మనస్సును ఆశ్చర్యకరమగు నియమముల కధీనము చేసెను ఎట్టులన, జ్ఞానముయొక్కయు ధర్మముయొక్కయు ఉన్నతిలో పాటు ఆత్మగూడ ఉన్నతి చెందుచుండును. మనుష్యాత్మ పరమేశ్వరుని మహాప్రయత్నఫలము అతఁడు దానిని అతినిపుణముగా సంరక్షణచేయు చున్నాఁడు మోహతరంగములనుండియు, దుఃఖశోకములనుండియు పాప తాపములనుండియు తప్పించుకొని అయ్యది బ్రహ్మజ్ఞానమును బ్రహ్మ నందమును పొందగల్గు ధర్మ నియమముల నెల్ల నతఁడు ప్రతిష్ఠించెను. శిక్షా బహుమానములనుగూడ నతఁడు నియమానుసార మొసంగుచుండును. అతఁడు 'పరిభాషి'. అందరికంటెను శ్రేష్ఠుఁడు, అతఁడు స్వయంభువు, స్వప్రకా శుఁడు సకలజంతువులను అతనిచే పృష్ఠింపఁబడి ప్రకాశితము లగుచున్నవి. అతఁడు జన్మరహితుఁడు, అనాది ఎవ్వరిచేతను అతఁడు సృజింపఁబడినవాడు గాఁడు. చిరకాలమునుండియు అతఁడు తనంతటతా ప్రకాశించుచున్నాఁడు. సర్వదా అతఁడు ప్రజాసమూహమునకు యధోపయుక్తములగు పదార్థముల నొసంగు చున్నాఁడు. వివిధ కీట, పతంగ, క్షిపీలికముల లోదను మత్స్య కచ్చప కుంభీరములలోదను, హను పక్షి మనుష్యులలోదను అనంతశాటి

అదృశ్య సూక్ష్మజీవులతోడను నిండియున్న జలస్థలాకాశములందును విపర
గన్వారములందును అతడు పరిపూర్ణుడైయున్నాఁడు. అతడు వానికన్నిటికిని
వాని చానికి శాపలసిన సకలవిధ భోగసామగ్రిని యధోచితముగా అతి
స్వాయరూపమున చిరకాలమునుండి యిచ్చుచున్నాఁడు అవి వానిని పొంది
యిచ్చటి కచ్చటికి సుఖముగా సంచారము చేయుచున్నవి

వి ఇదియు మొదట యజుర్వేదములో నున్నదే. ఇందు సవర్య
గాల్” అను శబ్దము భగవంతుని సర్వవ్యాపకత్వమును సూచించుచున్నది.
దీనికి “అతడు చుట్టును వెళ్లును” అని సరియైన అర్థము. ఈశ్వరునిగూర్చి
ప్రయోగింపఁబడిన యితర పదములుగూడ గభీరాధ్యపమస్వితములై యున్నవి.
అతడు “శుద్ధమపాపవిధ్” అని చెప్పఁబడియెను అనఁగా అతడు
శుద్ధుఁడు, పాపరహితుఁడు. ఈపదములు బ్రాహ్మసమాజ ఆరాధన మంత్ర
ములో చేర్పఁబడినవి. కవి అను శబ్దముగూడ మిక్కిలి భావగర్భితమయి
నది కవి యనఁగా నిపుడు కవిత్వము చెప్పువాఁడని యర్థము ఇందులో
సృష్టిచేయుట అను భావముకూడ నిమిడియున్నది ఈఅభిప్రాయమే ‘కవి’
పదప్రయోగమువలన మనకిందు స్పష్టముగా గోచరించుచున్నది ఇతర భగ
వంతుఁడు సమస్త భూతకోటికిని అక్కఱలను కనిపెట్టి జలాహారాదుల
నొసంగువాఁడను భావమును వాక్యములోని కడపటిభాగము వ్యక్తీకరించు
చున్నది

ఆటవ అధ్యాయము

మూ తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ బ్రహ్మ విదాప్నోతి
పరమ్ ౧

[తైత్తి. ౨-౩ పల్లి, ౧-౨ అను.]

టీ తపసా = ఏకాగ్రచిత్తముచేత, బ్రహ్మ = బ్రహ్మ
మును, విజిజ్ఞాసస్వ = విశేషముగా తెలిసికొనుటకు కోరుము.
బ్రహ్మవిత్ = బ్రహ్మమును తెలిసికొన్నవాడు, పరం = బ్రహ్మ
మును, ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు

తా ఏకాగ్రచిత్తుడవై బ్రహ్మమును తెలిసికొనుటకు
సంకల్పించుము బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మమును పొందును

వ్యా బ్రహ్మజ్ఞానము నిమిత్తమై అనన్యమనస్సుతో సతనినిగూర్చి
ఆలోచింపవలయును. అంతియేకాదు శాంత సమాహితలై అంతర దృష్టి
ద్వారమున ఆతని సత్యమందర మంగళభావమును ఎఱుంగవలయును అప్పుడు
ఆతనిని పొంది మీరు సఫల మనోరథు లగుదురు అంతరమునందును,
బాహ్యమునందును పరస్పర సమానరూపమున పరబ్రహ్మము నిండి

వాక్య ౨]   ప్రథమఖండము

యున్నాడు అతనిని పొందుటకై వేటొక స్థానమునకు పోవలసిన వని లేదు అతనిని సాక్షాత్తుగా నెఱుంగుటయే అతనిని పొందుట. ఈ మర్త్య లోకమునందే అతనిని తెలిసికొనుటకై ప్రారంభము చేయఁదగును కాని అనంతకాల పర్యంతము అతనిని తెలిసికొనుట పూర్తికానేరదు. లోక లోకాంతరములందు అతనిని గూర్చి మన మెంత తెలిసికొందుమో అంత ఉత్కృష్టతర బ్రహ్మానందమును పొందినవారమై కృతార్థుల మగుదుము.

ని బ్రహ్మజ్ఞానము వలన కలిగెడు ఫలమును గూర్చి యీ ఆరవ ఆధ్యాయము ప్రస్తావించునట్లు కనఁబడుచున్నది. అతనిని తెలిసికొన్నవాడు దీవితవరమార్గమును పొందినవాఁ డని మొదటి వాక్యతాత్పర్యము తపస్సు వలన బ్రహ్మమును తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నింపవలయు నని ఇది నుడువు చున్నది తపస్సనఁగా ఏకాగ్రచిత్తతయని మహర్షి భాషాంతరీకరించెను. కొందరు ధ్యానమని అర్థము చెప్పిరి. ఏకాగ్రచిత్తతయు, ధ్యానమును తపస్సుయొక్క అంగములయినను, తపస్సుననది ఈరెంటిని మించియున్నది. దీనియందు మానవునియొక్క ప్రయత్నము మాత్రమేగాక, ఈశ్వరుని యొక్క తోడ్పాటుహాడ ఇమిడియున్నది

మూ సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ యో వేద నిహితం
గుహాయాం పరమే వ్యోమక సోఽశ్నుతే సర్వా
నామాన్సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితా   ౨

[తెల్లి ౨-వల్లి, ౧-అను.]

టీ. సత్యం = సత్యస్వరూపుఁడును, జ్ఞానం = జ్ఞానస్వరూపుఁడును, అనంతం = అంతములేనివాఁడు నైన, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమును, యః = ఎవ్వఁడు, పరమే వ్యోమకా = శ్రేష్ఠమైన దేహకాశమునందలి, గుహాయాం = బుద్ధియందు, నిహితం = ఉండునట్లు, వేద = తెలిసికొనుచున్నాఁడో, సః=వాఁడు, విపశ్చితా=సర్వజ్ఞుఁడయిన, బ్రహ్మకాసహ = బ్రహ్మముతోఁగూడ, సర్వాకా కామాకా = సమస్తభోగములను, అశ్నుతే = అనుభవించుచున్నాఁడు

తా ఎవఁడు సత్యస్వరూపియు, జ్ఞానస్వరూపియు, అనంతస్వరూపియు నగు పరబ్రహ్మమును తనదేహకాశమునందలి బుద్ధియందున్నట్లు గ్రహించునో అతఁడు సర్వజ్ఞుఁడయిన పరమేశ్వరునితోబాటు సకలభోగములను అనుభవించుచున్నాఁడు

వ్యా పరమేశ్వరుఁడు మూలసత్యము, సకలసత్యములును అతని సుండి వెలువడి, అతఁడు అధిష్ఠించియుండుటచేతనే సంరక్షింపఁబడుచున్నది. అతఁడు అదిసత్యము, అనాదిసత్యము, అతఁడు సత్యములకెల్ల సత్యము, పరమ సత్యము, సనాతనమైన ధ్రువసత్యము

ఎయ్యది తన్ను దా నెఱుంగడో అది జడపదార్థము, ఎవ్వఁడు తన్ను దా నెఱుంగుచున్నాఁడో అతఁడు జ్ఞానపదార్థము. మృత్తికా, ప్రక్షర, ధాతు, వృక్షాదులు తప్పుఁ దా మెఱుంగనివి యగుటచే జడపదార్థములు.

వాక్య ౨] ప్రథమఖండము

జీవాత్మయు పరమాత్మయు తమను, అన్యములను నెఱుంగఁగల్గుటచే జ్ఞానపదార్థములు కాని వీనిలో స్వప్రకాశుడయిన పరమాత్మయొక్క అపరిమేయమయిన స్వాభావికజ్ఞానముతో జీవాత్మయొక్క పరిమితమయిన యుద్ఘాతమానసిక జ్ఞానము సమానము కానేరదు పరిమితమయిన జీవాత్మకు జ్ఞానము కలదు, అజ్ఞానము గలదు, భ్రమప్రమాదమోహములు గలవు కాని అనంతుడయిన పరబ్రహ్మమునకు భ్రమ లేదు, ప్రమాదము లేదు, మోహము లేదు; అజ్ఞానము లేదు. అతఁడు శుద్ధ, బుద్ధ, ముక్తస్వభావుఁడు. అతఁడు జ్ఞానమునందు పరిపూర్ణుఁడు

అతఁడు అనంతస్వరూపి, అతఁడు జ్ఞానమునందు అనంతుఁడు, శక్తియందు అనంతుఁడు, మంగళభావమునందు అనంతుఁడు, — దేశమునందు అనంతుఁడు, కాలమునందు అనంతుఁడు.

ఎవ్వఁడు ఈ సత్యస్వరూపుఁడును జ్ఞానస్వరూపుఁడును, అనంతస్వరూపుఁడు నగు పరబ్రహ్మమును అతినమిషమగు తన ఆత్మయందు సాక్షాత్తుగా తెలిసికొని అతని యిచ్చతో తన యిచ్చ నేకముచేయుచున్నాఁడో అతఁడు పరబ్రహ్మముతో బాటు సకలభోగములను అనుభవించు పరమపీతయగు పరమేశ్వరుఁడు జగత్తు నెట్టి ఉదారదృష్టితో చూచుచున్నాఁడో, ఆత్మల్యములగు కీటకముల విషయమున గూడ అతఁ డెట్లు క్షేమమును వాంఛించుచున్నాఁడో అట్లే అతఁడు గూడ జగత్తును ఉదారదృష్టితో చూచును; అతని యిచ్చను అనుకరించును ఎవ్వెవ్వీ ఈశ్వరుని కిష్టములో అన్నియే అతఁడు చేయఁగోరు కార్యములు పరమేశ్వరుని అభిప్రాయము తప్పక సిద్ధించును అందుచే అతనితోరికలుగూడ నెఱవేరును. అట్లుగుటంజేసి అతఁడు పరమేశ్వరునితోబాటు తాతోరినవి యెల్ల చెల్లించుకొనుచున్నాఁడు. సిద్ధ

మనోరథుడై అతఁడు పరమేశ్వరునికి సహచరుఁడును, అనుచరుఁడునై అతని విశుద్ధసహవాసమువలన సంతుష్టఁ డగుచున్నాఁడు

వి భగవంతునితోబాటు తనమనోరథసిద్ధినిగూడఁ బడయుటయే బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందుటవలన కలిగెడు ఫలమని యీవాక్యము తెలుపుచున్నది. మహర్షి యీవిషయమును విశదీకరించియున్నాఁడు కాని సత్యస్వరూపియనియు, జ్ఞానస్వరూపియనియు, అనంతుఁడనియు భగవంతుని స్వరూపనిర్వచనముచేయుటయే యీవాక్యమునందలి ముఖ్యవిషయమని మనము గ్రహింపవలయును “సత్యంజ్ఞానమనంతమ్” అనుభాగము బ్రహ్మసమాజ ఆరాధన మంత్రములో చేర్పఁబడినది

మూ. యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్ యస్యైషమహిమా భువి దివ్యే
తద్విజ్ఞానేన పరిపశ్యంతి ధీరా
ఆనందరూపమమృతం యద్విభాతి

3

[మండక ౨-ముం. ౨-ఖం. ౭-వా.]

టీ. యః=ఎవ్వఁడు, సర్వజ్ఞః = సర్వజ్ఞుఁడో, సర్వవిత్ = సర్వవిదుఁడో, భువి = భూలోకమందును, దివ్యే = జ్యోతిష్మం డలమునందు నుండెడి, ఏషః మహిమా = ఈసామర్థ్యము, యస్య = ఎవ్వనిదో, యత్ = ఏది, ఆనందరూపం = ఆనంద స్వరూపమో, అమృతం = అమృతస్వరూపమో, యత్=ఏది, విభాతి = ప్రకాశించుచున్నయదో, తత్ = దానిని (బ్రహ్మ

వాక్య. 3]   ప్ర థ మ ఖ ం డ ము

ముచు) విజ్ఞానేన = విశిష్టమైన జ్ఞానముచేత, ధీరాః=వివేకులు,
పరిపశ్యంతి = సర్వత్ర దర్శనము చేయుచున్నారు

తా ఎవ్వఁడు సామాన్యరూపమునను, విశేషరూపము
నను, సమ స్తవస్తువులను తెలిసికొనుచున్నాఁడో, ద్యులోక
భూలోకములందుఁగల యీ మహిమ యెవ్వనిదో, ఆనంద
రూపుడై అమృతరూపుడై యెవ్వఁడు ప్రకాశించుచున్నాఁ
డో ఆబ్రహ్మముచు జ్ఞానద్వారమున ధీరులు సర్వత్ర దర్శిం
చెవరు

వ్యా ఆతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు, సర్వవిదుఁడు ఆతఁడు అన్నిటి వాస్త
వికస్వరూపమును యథార్థతత్త్వమును తెలిసికొనుచున్నాఁడు. అంతయు
కాదు. మనమేవస్తువు సేరూపమున దర్శించుచున్నామో అద్వియు నతఁడు
గ్రహించుచున్నాఁడు పైభాగమున అనంతకోటి సక్షత్రలోకములు, ఇచట
ఈ ఆశ్చర్యకరమగు భూలోకము ఈభూలోక ద్యులోకములందలి మహిమ
యంతయు ఆతనిదే ఆతఁడు సర్వత్ర ఆనందరూపుడై, అమృతరూపుడై
ప్రకాశితుఁడగుచున్నాఁడు. సముద్రతరంగములందును, నదీప్రవాహము
నందును సూర్యునిప్రకాశమునందును, చంద్రునిసౌందర్యమునందును, మను
ష్యుని ముఖవర్పుస్సునందును, పరివ్రతయొక్క పవిత్రప్రేమయందును
అంతరమునందును బాహ్యమునందును ధీరులు అతనిని తమజ్ఞానచక్షుర్ద్వార
మున నెల్లెడలను దర్శించెదరు

వి మూలమునందలి నడుమభాగమును విడిచివైచి మహర్షి మొదటి చివరిభాగములను మాత్రము నిలిపియుంచెను. ఇందుమూలమున వాక్యమున శాంతయో సౌందర్యమును గాంభీర్యమును పచ్చెను ఈవాక్యములొని 'అనందరూపమృతమ్' ఆనుభాగము బ్రాహ్మనమాః ఆరాధనమంత్రములొ చేర్పబడినది.

మూ హిరణ్మయే పరేకోశే విరజం బ్రహ్మనిష్కలమ్

తచ్ఛుభ్రంజ్యోతిషాంజ్యోతిస్తద్ యదాత్తవిదోవిదుః

[మండక. ౨-ముం ౨-ఖం ౯-పా]

టీ ఆత్మవిదః = బ్రహ్మవేత్తలు, యత్ = ఏది, విరజం = నిర్మలమైనదో, బ్రహ్మ = మహత్తయినదో, నిష్కలమ్ = అవయవములు లేనిదో, తత్ = ఆ, శుభ్రం = శుద్ధమును, జ్యోతిషాం = జ్యోతులకు, జ్యోతిః = జ్యోతియు నైన, తత్ = దానిని (బ్రహ్మమును), హిరణ్మయే = జ్ఞానమయమయిన, పరే = శ్రేష్ఠమైన, కోశే = తమ ఆత్మయందు, విదుః = ఎఱిగెదరు

తా ఎవ్వరు తమ యాత్మలను తెలిసికొనెదరో అట్టి వారు ఉజ్జ్వలమును శ్రేష్ఠము నైన తమ ఆత్మకోశమునందు ఆ నిర్మలఁడును, నిరవయవుఁడును, జ్యోతులకు జ్యోతియు, నైన పరమాత్మను తెలిసికొనుచున్నారు

వ్యా ఏ మానవుని ఆత్మ జ్ఞానజ్యోతిచే ఉజ్జ్వలమగుచున్నదో, ధర్మభూషణముచే నలంకరింపఁబడిన దగుచున్నదో, అట్టి ఆత్మయందు అతఁడు చక్కఁగా ప్రకాశించుచున్నాఁడు ఇందువలననే మన యాత్మ పరమాత్మయొక్క శ్రేష్ఠమైన శోశమగుచున్నది అతఁడు నిర్మలుఁడు, శుద్ధుఁడు. అతఁడు జ్యోతులకు జ్యోతి అతఁడు ఆత్మయొక్క జ్యోతి, జ్ఞానజ్యోతియగు పరబ్రహ్మము ఆ జ్యోతికి రూపములేదు, ఆవయవమును లేదు, బ్రహ్మవిదులగు వారు జ్ఞానచక్షుర్ద్వారమున తమ యాత్మయందు ఆ సత్యజ్యోతిని దర్శించుచున్నారు

వి బ్రహ్మజ్ఞానఫలమును మఱింత చక్కఁగా విశదీకరించు రూప వాక్యమును మహర్షి ఏలనో విడిచివైచెను భగవంతుని దర్శించువానికి హృదయగ్రంథులు తెగిపోవుననియు, అపమానములు తీరిపోవుననియు కర్మ లుడుగుననియు, ఆ వాక్యముయొక్క భావము.

మూ. న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం

నేమా విద్యుతో భాన్తి కుతోఽయమగ్నిః,

తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం

తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి

౫

[కర ౫వ. ౫౧-వా.]

టీ తత్ర = అచ్చట (బ్రహ్మమునందు), సూర్యః = సూర్యుఁడు, న భాతి = ప్రకాశింపనేరఁడు, న చంద్రతారకం = చంద్ర

నక్షత్రములును ప్రకాశింపవు, ఇమాః=ఈ, విద్యుతః = మెలుపులు, న భాన్తి=ప్రకాశింపవు అయం=ఈ ; అగ్నిః = అగ్ని, కుతః = ఎక్కడ ?, సర్వం=అన్నియు (జగత్తు), భాన్తం=దీప్యమానుడైన, తమేవ = ఆ యీశ్వరుని బట్టియే, అనుభాతి = అనుసరించి ప్రకాశించుచున్నవి తస్య=అతని, భాసా = కాంతిచేత, సర్వమిదం = ఇదియంతయు, విభాతి = ప్రకాశించుచున్నది

తా సూర్యుడు అతనిని (బ్రహ్మమును) ప్రకాశింపజేయనేరడు చంద్రనక్షత్రములును అతనిని ప్రకాశింపజేయనేరవు ఈమెలుపులును అతనిని ప్రకాశింపజేయనేరవు అట్టిచో ఈ అగ్ని యెట్లు అతనిని ప్రకాశింపజేయనేర్చును ? సమస్తజగత్తును దీప్యమానుడగు ఆ పరమేశ్వరుని ప్రకాశముచే అనుప్రకాశితమై, ప్రకాశితమగుచున్నది ఈ సర్వమును అతని ప్రకాశమువలన ప్రకాశితమగుచున్నది

వ్యా సూర్యచంద్రుల వెలుతురుచే పరమాత్మ ప్రకాశితుడగుట లేదు. మన ఆత్మయొక్క జ్యోతివలనను, అంతర్దృష్టివలనను అతడు ప్రకాశితుడగుచున్నాడు సమస్తజగత్తును దీప్యమానుడగు ఆపరమేశ్వరుని ప్రకాశముచే అనుప్రకాశితమై దీప్తిని బడయుచున్నది అతనినుండి విడిపోయినయెడల ఈసర్వమును నవ్బమైపోవును

వాక్య. ౬]

ప్రథమఖండము

వి ఈవాక్యము శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులో ౬-వ అధ్యాయములో ౧౪-వ వాక్యముగను ముండకోపనిషత్తులో ౨-వ ముండకములో ౨-వ ఖండములో ౧౦-వ వాక్యముగను గూడ కనుపించుచున్నది భగవంతుని మహిమవిశేషము నిది స్ఫుటముగా తెలుపుచున్నది భావమునందును భావయందును, గంభీరముగానుండు నీవాక్యరాజము మూడు ఉపనిషత్తులలో గానవచ్చుట ఆశ్చర్యముగాదు కాని మొట్టమొదట నిది యేయంపనిషత్తులోనిదో నిశ్చయించుట కష్టము. ప్రాచీనోపనిషత్తులలో చేరినది గాకపోవుటచే నిది శ్వేతాశ్వతరములోనిదై యుండదు బహుశః మొదట నిది కతోపనిషత్తులో చెప్పబడి తక్కిన రెండింటిలోనికి పిదప ప్రవేశించియుండును. అగ్నిద్వారమున దేవతలు ప్రత్యక్ష మగుదు రను వైదికమతము నీవాక్య మొకవిధముగా అధిక్షేపించుచున్న దనవచ్చును మార్యచంద్రాదులే బ్రహ్మమును ప్రకాశింపఁజేయఁజాలనపుడు అగ్నియెట్లు ప్రకాశింపఁజేయ నేర్చునని ఈవాక్యములోఁ గలదు నిశ్చయముగా పరబ్రహ్మమే వానిని, సకలేతరపదార్థములను ప్రకాశింపఁజేయుచున్నాఁడు.

మూ ప్రాణోఽహ్యేషయః సర్వభూతైర్విభాతి
విజానన్ విద్వాన్ భవతే నాతివాదీ
అత్తక్రీడ అత్తరతిః క్రియావాసేష
బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠః

౬

[ముండక 3-ముం. ౧-ఖం. ౪-వా.]

టీ యః=ఎవ్వఁడు, సర్వభూతైః=సమస్తభూతములచేత,
విభాతి=ప్రకాశించుచున్నాఁడో, ఏషః = ఇతఁడు (పరమేశ్వ
రుఁడు), ప్రాణః = జీవము (ఇట్లు), విజానన్ = తెలిసికొన్న,
విద్వాన్=విద్వాంసుఁడు, అతివాదీ=(బ్రహ్మమును) అతిక్రమించి
మాటలాడువాఁడు, న భవతే=కానేరఁడు, ఆత్మక్రీడః=పరమా
త్మయందే క్రీడగలవాఁడు, ఆత్మరతిః=పరమాత్మయందే భోగ
ముగలవాఁడును, క్రియావాన్ = సుకర్మశీలుఁడును అగు,
ఏషః = ఈ బ్రహ్మవిదుఁడు, బ్రహ్మవిదాం = బ్రహ్మవిదులలో,
పరిష్ఠః = శ్రేష్ఠుఁడు

తా ఎవ్వఁ డీ సమస్తభూతములందును వ్యక్తమగు
చున్నాఁడో అతఁడు ప్రాణస్వరూపి ఈతనిని అతిక్రమించి
జ్ఞాను లొక్కమాటయైనను వచింపరు వీరు పరమాత్మయందే
క్రీడింతురు ; పరమాత్మయందే రమింతురు , సత్కర్మ శీలు
రయ్యెదరు వీరే బ్రహ్మోపాసకులలో సర్వశ్రేష్ఠులు

వ్యా సర్వమునకును స్రష్టయు సర్వాశ్రయుఁడు నైన పరబ్రహ్మము
లేకున్న నెద్దియు సంభవించియుండదు, ఎద్దియు నిలిచియుండదు ఇతఁడు
సకలమునకును ప్రాణస్వరూపి, చలించెడు చంద్రసూర్యులేమి, చైతన్యవంశ
ములగు వృక్షలతలేమి, బహుచేతములగు పశుపక్షులేమి, అన్నిటికిని కారణ
రూపుడై, అన్నిటికిని ఆశ్రయరూపుడై, అన్నిటికిని ప్రాణరూపియై, సమస్త

భూతములందును అతడు వ్యక్తమగుచున్నాడు బ్రహ్మజ్ఞుడయినవాడు
 అతనిని తనవరమబంధువని తెలిసికొనుచున్నాడు ఆప్రియసుహృదుని గుణ
 కీర్తనము గావించుచు అతడు సర్వదా ఆనందితుడగును కేవలము అతనిని
 గూర్చి మాటలాడినంతమాత్రముననే వానికి ఆత్మంతమైన ప్రీతి జన్మించును.
 కేవలము అతనినిగూర్చిన ప్రసంగమువలననే వాని మనస్సు ఉత్సాహవంత
 మగును అనన్యమనస్కుడై ఆపరబ్రహ్మమయొక్క స్వరూపచింతనము
 గావించినపుడు అతని కెట్టి ఆమోదము కలుగునో అట్టిది మఱి ఎద్దానివల
 నను కలుగజాలదు. పరమేశ్వరుడు తన వరమపితయనియు అతడు వరమ
 పూజనీయుఁ డనియు అతనియాజ్ఞను పరిపాలించుట కర్తవ్యమనియు తద్వి
 న్నుమైన బెద్దియు తనకు కర్తవ్యము గాదనియు బ్రహ్మజ్ఞుడయినవాడు
 తెలిసికొనుచున్నాడు అందుచే నావరమేశ్వరుని మంగళాభిప్రాయమును
 గ్రహించుటకు అతడు సర్వదా యత్నముచేయును ఏవాక్కుల మూలమున
 అతని మంగళస్వరూపము వ్యక్తమగునో, అతని శుభాభిప్రాయము బోధ
 పడునో వానిని గూర్చియే చర్చలు నలుపును, వానినే నేర్చుకొనును,
 వానినే ఉపదేశించును అతడు వాని నతిక్రమించి యేమియు మాటాడడు
 పరమేశ్వరునియందే అతని సంపూర్ణానురాగము అతనియందే అతని నిత్యా
 మోదము అందుచేతనే యతడు పరమాత్మయందే క్రీడించుననియు, పర
 మాత్మయందే రమించుననియు చెప్పబడియెను కాని యెవ్వడు కేవలము
 అతనిని ప్రేమించి, అతని ఆభిప్రాయము నెఱిగియే యూహించక ఆయభి
 ప్రాయానుసారముగా అతని ప్రయకార్యసాధనమునకుఁ గడంగి సత్కర్మ
 శీలుడగునో అతడే యాబ్రహ్మవిదులలో సర్వశ్రేష్ఠుడు, మనలో నెవ్వరికి
 సంతమట్టుకు అతనియెడల అనురాగము కలుగునో అతని ఆభిప్రాయానుసార

ముగా పనిచేయ నెవ్వ రెంతమట్టుకు యత్నించెదరో అంతమట్టుకు వారికి శ్రేష్ఠత అబ్బుచున్నది, అంతమట్టుకు వారిజన్మము సార్థకమగును. ఇదియే మన కార్యము; ఇదియే మనలక్ష్యము.

వి బ్రహ్మయం దానందించుటయే బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క ఫలమని ఈవాక్యము తెలుపుచున్నది బ్రహ్మజ్ఞానముచే బ్రహ్మప్రీతియు, బ్రహ్మప్రీతిచే బ్రహ్మసేవాభిలాషయు కలుగుననియు, జ్ఞానప్రేమ సేవలు మూఁడును విడదీయరాని సంబంధమును కల్గియున్నవనియు నిది వెల్లడించుచున్నది.

మూ. బృహచ్చ తద్దివ్యమచిన్త్యరూపం

సూక్ష్మాచ్చ తత్ సూక్ష్మతరం విభాతి

దూరాత్ సుదూరే తదిహన్తికే చ

పశ్యత్స్విహైవ నిహితం గుహాయామ్

౭

[ముందక. ౩-ముం. ౧-ఖం ౭, ౮-వా]

టీ తత్ = అది (బ్రహ్మము), బృహత్ = మహత్తైనది, దివ్యం = స్వప్రకాశమైనది, అచిన్త్యరూపం = చింతింపరాని రూపము గలది ; తత్ = అది (బ్రహ్మము), సూక్ష్మాత్ = సూక్ష్మముకంటె, సూక్ష్మతరం = అతिसూక్ష్మముగా, విభాతి = ప్రకాశించుచున్నది, తత్ = అది (బ్రహ్మము), దూరాత్ = దూరము కంటె, సుదూరే = అతీదూరమునందును, ఇహ = ఇచ్చట, అన్తికేచ = సామీప్యమునందును, పశ్యత్సు = చేతన వస్తు

వాక్య ౭]   ప్రథమఖండము

పులయందును, గుహాయాం = ఆత్మయందును, ఇహ వీవ =
ఇచ్చటనే, నిహితం = ఉన్నయది

తా. ఆతఁడు గొప్పవాఁడు, ప్రకాశవంతుఁడు, అచిం
త్యస్వరూపుఁడు, సూక్ష్మముకంటె సూక్ష్మఁడయినవాఁడు
ఆతఁడు దూరముకంటె బహుదూరమున నున్నవాఁడు
ఆతఁడు సామీప్యమున నిక్కడనే యున్నవాఁడు ఆతఁడు
ఇచ్చటి బుద్ధిసంపన్నములగు సకలజీవుల ఆత్మలయందును నున్న
వాఁడు

వ్యా ఆతఁడు బృహత్తయినవాఁడు, మహత్తయినవాఁడు. ఆతని
ముందు మఱి యెద్దియు బృహత్తయినది గాదు, మహత్తయినదియుఁ గాదు.
దీప్యమానుడగు అప్పరమేశ్వరుఁడు, సర్వత్ర ప్రకాశితుఁ డగుచున్నాఁడు.
ఆతని స్వరూపము అచింత్యము ఆతఁడు సూక్ష్మమునకంటె సూక్ష్మఁడు.
అతిదూరముననున్న సక్షత్రములకంటె ఆతఁడు దూరమున నున్నాఁడు
ఆతఁడు అతిసమీపముగాఁ గూడ నున్నాఁడు మన అందరి ఆత్మల
లోపలను ఆతఁడు ఉన్నాఁడు ఆతఁడు సాక్షిరూపుడై సర్వత్ర నిండి
యున్నాఁడు.

వి. ఈవాక్యము భగవంతుని గొప్పతనమునుగూర్చి చెప్పు
చున్నది.

మూ. న చక్షుషా గృహ్యతే నాపి వాచా
నాన్యైర్దేవై స్తపసా కర్తతా వా
జ్ఞానప్రసాదేన విశుద్ధసత్త్వ
స్తతస్తు తం పశ్యతే నిష్కలం ధ్యాయమానః ౮

[ముండక ౩-ముం. ౧-౪౦.౮-వా.]

టీ (పరమేశ్వరుడు) చక్షుషా=నేత్రముచేత, నగృహ్యతే గ్రహింపబడడు, నాపి వాచా=వాక్కుచేతనుగాడు, అన్యైః = అన్యములయిన, దేవైః=ఇంద్రియములచేతగాని, తపసా = తపస్సుచేతగాని, కర్తతావా=యజ్ఞాదికర్తలచేతగాని, న=కాడు తతః=అందువలన, నిష్కలం=అవయవవర్జితుడైన, తంతు=వానిని (ఈశ్వరుని), జ్ఞానప్రసాదేన = జ్ఞానముయొక్క అనుగ్రహముచేత, విశుద్ధసత్త్వః = పరిశుద్ధాంతఃకరణము కలవాడు, ధ్యాయమానః = ధ్యానముచేయుచు, పశ్యతే = దర్శనము చేయుచున్నాడు

తా అతడు చక్షువులకు గ్రాహ్యుడు కాడు; వాక్యమునకును గ్రాహ్యుడు కాడు; ఇతరేంద్రియముల వలనను గ్రాహ్యుడు కాడు తపస్సుచేగాని యజ్ఞాదికర్తలచేగాని అతనిని పొందుటకు వీలుగాదు పరిశుద్ధాంతఃకరణము

గలవాడు జ్ఞానస్థిని గాంచి ధ్యానయుక్తుడై నిరవయవుఁ
డగు ఆ పరబ్రహ్మమును పొందుచున్నాడు

వ్యాజ్ఞానాలోచనముచేతను, ధర్మానుష్ఠానముచేతను చిత్తము
శుద్ధమయ్యెనేని అతనిని ఆత్మయందే సాక్షాత్తుగా పొంద నగును యాగయ
జ్ఞప్తతానుష్ఠానములచేగాని నిరాహారము, అగ్ని నేప మున్నగు తపస్సులచే
గాని అతనిని పొంద వీలులేదు ఈ సకలమార్గములును అతనిని పొందుటకు
మార్గములు గావు. జ్ఞానరూపమయిన మార్గమే అందులకు తగిన మార్గము

వి ఈ వాక్యరాజ మొక మహా ఆధ్యాత్మిక సత్యమును తెలియఁ
జేయుచున్నది ఈ సత్యమునే “పరిశుద్ధహృదయులగువారు ధన్యులు, వీల
యన వారు భగవంతుని చూడఁగల్గుదురు” అన్నవాక్యము మూలమున ఏను
క్రీస్తు గూడ ప్రకటించెను దేశకాలములలో నెంతయో భేదముగల
యిద్వరు సాధువుంగవు లివిధమున నేకాభిప్రాయు లగుట నిశ్చయ
ముగా ఆశ్చర్యకరము ఇద్దరును భగవంతుని చూడనగునని ఆసందిగ్ధముగా
తెలుపుచున్నారు తెలిసికొన నగుననిగాక, యిద్దరును (పశ్యతి) చూడ నగు
ననియు, నందులో పరిశుద్ధహృదయులగువారే చూడఁగల్గుదురనియు నుడు
వుట ముఖ్యముగా గమనింపఁదగు విషయము బైబిలువాక్యముకంటె ఈ
యుపనిషద్వాక్యము మఱింత స్పష్టముగానున్నది. యజ్ఞాది కర్మఫలనగాని
తపస్సుఫలనగాని బ్రహ్మమును దర్శించుటకు వెలుపడదనియు, పరిశుద్ధాంతః
కరణము గలవారికే బ్రహ్మదర్శనము సాధ్యమగుననియు ఋషీశ్వరుఁడు
స్పష్టముగా పలుకుచున్నాఁడు. పరిశుద్ధహృదయులన్న ఏనుక్రీస్తు ప్రయోగ
మునకన్న నిశుద్ధసత్త్వలన్నపదము విశేషార్థము గలదైయున్నది ఈ అంతః

కరణ పారిశుద్ధ్యము జ్ఞానమువలన లభ్యమగును. ఉపనిషత్తులలో జ్ఞానమన్న శబ్దమునకు కేవలము బుద్ధిగత జ్ఞానమని అర్థము కాదు. జ్ఞానపద ప్రయోగము నైతిక, ఆధ్యాత్మిక పూర్ణత్వమును స్ఫురింపజేయును. పరిశుద్ధాంతఃకరణము గలవాఁడు ధ్యానావస్థలో బ్రహ్మదర్శనమును బడయునని ఋషీశ్వరుఁడు వచించుచున్నాఁడు ఈ వాక్యములో బ్రహ్మదర్శనమునకుఁ గావలసిన వియమము లేట్ల చక్కగా వివరింపఁబడినవి

ఏడవ అధ్యాయము.

మూ. తమిశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరం
తం దేవతానాం పరమం దైవతమ్,
పతిం పతీనాం పరమం పరస్తాత్
విదామ దేవం భువనేశమిద్యమ్

౧

[శ్లోక. ౧-౪, ౧-౫.]

టీ ఈశ్వరాణాం = ఈశ్వరులలో, పరమం = శ్రేష్ఠుఁ
డయిన, మహేశ్వరం = మహేశ్వరుడగు, తం = అతనిని
(బ్రహ్మమును), దేవతానాం = దేవతలలో, పరమం = శ్రేష్ఠ
మగు, దైవతం = దేవతను, పతీనాం = ప్రజాపతులకు, పతిం =
పతిని, పరస్తాత్ పరమం = పరాత్పరుని, దేవం = దీప్యమా
నుని, భువనేశం = లోకేశుని, ఈడ్యమ్ = స్తవనీయుని, విదా
మ = మే మెఱుంగుదుము

తా సకలఈశ్వరులలో నెవ్వఁడు పరమమహేశ్వరుఁ
డో, సమస్తదేవతలలో నెవ్వఁడు పరమదేవతయో, సకల
పతులకును నెవ్వఁడు పతియో, ఆపరాత్పరుఁడును, ప్రకాశ

మానుడును, స్తవనీయుడును అగు భవనేశ్వరుని మే
మెఱుంగుదుము.

వ్యా ఆతడు బ్రహ్మాండపతి రాజాధిరాజు. సర్వమునకు ఈశ్వ
రుడు అతని విశ్వర్యమునకు పరిమితి లేదు. జగత్తులో నెవ్వరెవ్వరి తెంతతెంత
యైశ్వర్యమున్నదో అది యంతయు నతనియైశ్వర్యము విశ్వర్యము పొందిన
ప్రభువు లేందలున్నారో ఆప్రభువులకెల్ల నతడే ప్రభువు. అందరికిని
ఆతడు మహేశ్వరుడు. ఆతడు ఈభూలోకమునందలి రాజేశ్వరులకు
ఈశ్వరుడు ఈభూలోకముకంటె శ్రేష్ఠములగు లోకములలో నివసించు
దేవతలకును ఆతడు అధీశ్వరుడు జ్ఞానమునందును, ధర్మమునందును, స్త్రీతి
యందును ముఖ్యునికంటె ఉత్కృష్టతరులయిన దేవులు జగత్తులోని యే
భాగములో, విలోకములో నున్నను వారెల్లరును దేవశబ్దవాచ్యులే. ఆనమస్త
దేవతలకును ఆతడు పరమదేవత, పరమపూజనీయుడు, నియంత. ఆతడు
సకల ప్రతిపాలకులకును ప్రతిపాలకుడు. ఆతడు శ్రేష్ఠుడు. అతనిని మిం
చినవారు మఱివ్వరును లేరు ఆతడు మనకు సేవనీయుడు, ఆతడు మనకు
స్తవనీయుడు, ఆతడు మనకు అతిశ్రద్ధేయుడు, పూజనీయుడు

వి. ఈ సప్తమాధ్యాయము భగవత్సహిమనుగూర్చి మఱింత స్పష్ట
ముగా చెప్పుచున్నది. శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు ౬-వ అధ్యాయములోని
౭-వ వాక్యమగు ఇందలి మొదటివాక్యమునందు భూలోకమునందు,
తదితరలోకములందును గల నమస్తజీవరాసులకు ప్రభువుగా పరమేశ్వరుడు
వర్ణింపఁబడియున్నాఁడు అన్యలోకములున్నట్లును, అందు ముఖ్యులను

వాక్య ౨]

ప్రథమఖండము

మించినజీవులు నివసించుచున్నట్లును ఉపనిషత్తులను రచించిన ఋషులు నమ్మి యుండిరి మానవులవలె సృష్టింపఁబడినవారయ్యు జ్ఞానమునందును శక్తియందును వారు మనుష్యులకంటె నధికులు. వారే దేవతలని పిలువఁబడుచుండిరి. వేదకాలమున పూజింపఁబడుచుండిన దేవతలకు ఉపనిషత్కాలమున నీస్థితి లభించెను. మహర్షి దేవేంద్రవాధ రాకూరుగారికిని మానవాతీతులగు నిట్టి జీవులయందు బహుశః నమ్మకముండి యుండవచ్చును. అట్టి నమ్మకము అక్షేపణీయముగా గూడ కనుపింపదు. భగవంతుడే సర్వలోకములకును కర్తయు పరిపాలకుఁడు నై యున్నాఁడు.

మూ న తస్య కార్యం కరణం విద్యతే
 న తత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే,
 పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే
 స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ

౨

[శ్లోకా ౬-౮. ౮-వా.]

టీ తస్య = అతనికి, కార్యం = శరీరమును, కరణం = చక్షురాదిఇంద్రియములును, న విద్యతే = లేవు తత్సమః = తత్ = అతనికి, సమశ్చ = తుల్యుఁడును, అభ్యధికశ్చ = శ్రేష్ఠుఁడును, న దృశ్యతే = కనఁబడఁడు అస్య = ఇతనియొక్క, పరా = శ్రేష్ఠమయిన, శక్తిః = శక్తి, వివిధైవ = అనేకవిధములుగా, శ్రూయతే = వినఁబడుచున్నది తస్య = అతనియొక్క, జ్ఞానబలక్రియా = జ్ఞానబలములయొక్క క్రియయును, స్వాభావికీ = స్వభావసిద్ధమయినది.

తా అతనికి శరీరముగాని ఇంద్రియములుగాని లేవు అతనితో సమానమైనవాడుగాని, అతనికంటే శ్రేష్ఠమయిన వాడుగాని యెవ్వడును కనుపింపడు. విచిత్రమును, మహత్తరమునగు ఇతని శక్తి సర్వత్ర శ్రుతి గోచరమగుచున్నది జ్ఞానక్రియయు, బలక్రియయు ఈతనికి స్వభావసిద్ధములు.

వ్యా శరీర మొక యంత్రవిశేషము, ఒక కార్యవిశేషము, పరమేశ్వరునికి శరీరమువంటి యంత్రములేదు, అతడు శరీరమువంటి యేయంత్రమునకును అధీపడు గాడు. అతఁ డెవ్వరి కార్యమునుగాడు సమస్తకార్యములును అతనియే. అతఁ డొక్కడే కారణస్వరూపి, అతనికి శరీరము లేదు, ఇంద్రియములును లేవు. అయినను అతఁడు సమస్తమును చూచుచున్నాడు, తెలిసికొనుచున్నాడు, అతఁడొక్కడే అన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠుడు. అతని కెవ్వరును సమానులు కారు. అతనికింటె నెవ్వరును అధికులుకారు. అతడు ఈసమస్తమునకును స్త్రప్త. సకలవస్తువులును అతని సృష్టి. అతడు విశ్వరూపమయిన ఈమహారాజ్యమునకు రాజు. అందఱును అతని ప్రజలు. అతడు మన పరమపిత, మనమందఱమును అతని సంతానము. అతడు మన ప్రభువు, మనము అతని ఆశ్వాధీనులమగు భృత్యులము. సర్వమును అతని నియమాధీనము, అతని నియమానుసారముగా ఉత్పన్నమగుచున్నది, అతని నియమానుసారముగా భగ్నమగుచున్నది. సభోమండలమును పరిశీలించు జ్యోతిర్వేత్తయేమి, భూగర్భమును శోధించు భూతత్వవేత్త యేమి, శారీరికనియమములను నిరూపించు శారీరవిధానవేత్తయేమి, భౌతికపదార్థతత్వమును వ్యక్తీకరించు పదార్థవిద్యావిశారదులగు పండితులేమి, ఆత్మతత్వమును గ్రహించిన సూక్ష్మదర్శులగు సుధీవరులేమి, యెల్లరును ఆశ్చర్యకరమును,

వాక్య 3] ప్రథమఖండము

అచింత్యమునగు ఆతని శక్తిని కీర్తించుచున్నారు. వారెల్లరిమూలమునను ఆతని మహాశక్తియొక్క విస్తృతవర్ణనమే విన నగును

మనము ఇంద్రియముల ద్వారమున ప్రత్యక్షము చేసికొని ఒక్కొక్కవిషయమును గుఱించి కొంచెము కొంచెముగా యుక్తి పరంపరమూలమున వివేచన చేసెదము. కాని భగవంతుని జ్ఞానక్రియ యట్టిదిగాదు. శరీరమునందలి కండరముల ద్వారా మనము మన బలమును వెల్లడిచేతుము. కాని ఆతని బలక్రియ యట్టిదికాదు స్వాభావికముగనే అతడు తనప్రభావముచే సకలమును తెలిసికొనుచున్నాడు, అంతియేగాక అతడు కేవలము తన యిచ్ఛాబలము వలననే తన మంగళాభిప్రాయమును నెరవేర్చుకొనును నీవిషయమును తెలిసికొనుట కైనను అతడు ఇంద్రియాదులమీఁద నాధారపడియుండవలసిన పనిలేదు, అంతియేగాక తనశక్తిని ప్రకటించుటకు ఆతనికి మఱి యే యుపకరణములూ నావశ్యకము కావు ఆతని జ్ఞానక్రియయు బలక్రియయు స్వభావసిద్ధములు. ఎవ్వనినుండి జ్ఞానవిశిష్టములయిన యీయసంఖ్యేయజీవరాసులు ఉత్పన్నములయ్యెనో, ఆతని జ్ఞాన మొంత ఆశ్చర్యకరము! ఎవ్వనిచే ఈసమస్తవస్తువులును సృష్టింపఁబడి తమతమకత్తులను పొందెనో ఆతనిశక్తి యంత గొప్పది

మూ. న తస్య కశ్చిత్ పతిరస్తి లోకే
న చేళితా నైవ చ తస్య లిక్లమ్,
న కారణం కరణాధిపాధిభో
న చాస్య కశ్చి జ్ఞనితా న చాధిపః.

3

[శ్లోకా ౬-౨, ౯-వా.]

టీ లోకే = లోకమునందు, తస్య = అతనికి, కచ్చిత్ = ఒక, పతిః = పతి, నాస్తి = లేడు ఈశితా = నియంత, నచ = లేడు తస్య = అతనికి, లిక్ష్మేవచ = అవయవమును, న = లేదు సః = అతడు, కారణం = సకలమునకును కారణుడు. కరణాధిపాధిపః = మనసునకును అధిపుడు, అస్య = ఇతనికి, కచ్చిత్ = ఒకానొక, జనితా = జనకుడును, అధిపశ్చ = అధిపుడును, న = లేడు

తా ఈ లోకములో నతనికి యజమానుడుగాని నియంతగాని ఒక్కఁడును లేడు. అతని కెట్టి యవయవము గూడ లేదు. అతడు సకలమునకు కారణుడు ; మనసునకు అధిపతి ఇతనికి ఒక్కఁడును జనకుడు లేడు ; అధిపతియు లేడు.

వ్యా అతడు నిత్యుడును, నిరవయవుడును, స్వతంత్రుడును, జన్మరహితుడు నగు మహాత్మ.

మూ ఏషదేవో విశ్వకర్తా మహాత్మా
సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః,
హృదామనీషా మనసాభిక్లప్తో
య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవన్తి

౪

[శ్వేతా. ౪-౨, ౧౭-వా.]

టీ ఏషః=ఈ, దేవః=దేవుడు, విశ్వకర్త=జగన్నిర్మాణకర్త, మహాత్మా=మహాత్ముడు సదా=సర్వదా, జనానాం=జనులయొక్క, హృదయే=హృదయమునందు, సన్నివిష్టః=చక్కగా నుండెడివాడు హృదా = హృదయమునందలి, మనీషా=సంశయములేని, మనసా=మనసుచేత, అభిక్లప్తః=తెలిసికొనతగినవాడు యే = ఎవరు, ఏతత్ = దీనిని (బ్రహ్మమును), విదుః=తెలిసికొనియెదరో, తే=వారు, అమృతాః=నిత్యపదవిగలవారు, భవంతి=అగుచున్నారు

తా ఈపరమేశ్వరుడు విశ్వకర్త, మహాత్ముడు ఇతడు జనులయొక్క హృదయములందు సర్వదా చక్కగా వసించుచుండును హృదయమునందలి సంశయరహితమైన బుద్ధిద్వారా యితడు ప్రకాశితుడగును ఎవ్వ రీతనిని తెలిసికొనుచున్నారో వారు అమరు లగుచున్నారు.

వ్యా ఈపరమేశ్వరుడు విశ్వమును సృజించెను, రచించెను అట్లగుటం జేసి యితడు విశ్వకర్త ఇతడు మహాత్ముడు, జీవాత్మవలె ఇతడు తృప్తుడు కాడు. ప్రాణమునకు ప్రాణమై ఇతడు సమస్త జనులయొక్క హృదయములందును సర్వదా వసించుచున్నాడు. సంశయరహితమైన నిర్మల జ్ఞానద్వారమున ఇతడు ప్రకాశితుడగును. ఎవ్వ రీతనిని అనుసంధానము చేసి తెలిసికొన గల్గుచున్నారో వారలు ఈతని సహవాససంజనితభూమానందమును నిత్యము అనుభవించెదరు.

వి ఇందు భగవంతుడు మానవుని హృదయాంతర్గతుడై యుండు నన్న విశేషభావ మొకటిగలదు. సంశయరహితమును, పరిశుద్ధమునగు మన స్సున కతడు గోచరుడగుననియు, అట్టి జ్ఞానమును పొందుటవలన మను జుడు అమృతత్వమును బడయుననియు నీవాక్యము తెలుపుచున్నది.

మూ తం దుర్దర్శం గూఢ మనుప్రవిష్టం
గుహాహితం గహ్వరేష్టం పురాణమ్,
అథ్యాత్మయోగాధిగమేన దేవం
మత్వా ధీరో హర్షశోకౌ జహతి

౫

[కర ౧-ఆ, ౨-వ, ౧౨-వా.]

టీ దుర్దర్శం = దుర్జేయుండును, గూఢం = సూక్ష్మరూ పియును, అనుప్రవిష్టం = సకలమునందు ప్రవేశించియుండెడి వాడును, గుహాహితం = ఆత్మలయం దుండెడివాడును, గహ్వరేష్టం = సంకట స్థానములయం దుండెడివాడును, పురాణం = పురాతనుడైన, తం=ఆ, దేవం = దేవుని, ధీరః = ధీరుడు, అథ్యాత్మయోగాధిగమేన = మనస్సును విషయము లనుండి మఱలించి పరమాత్మయం దుంచెడు యోగాభ్యాస ముచేత, మత్వా = తెలిసికొని, హర్షశోకౌ = సంతసమును వ్యసనమును, జహతి = విడుచుచున్నాడు

తా దుర్జేయుడును, గూఢముగా నన్నిటియందును ప్రవేశించి యుండెడివాడును, అత్తలయందును, సంకటస్థానములయందు నుండెడివాడును, పురాతనుడైనవాడు నగు దేవుని ధీరుడు అధ్యాత్మయోగముచే తెలిసికొని హర్షశోకములను విడిచి పెట్టుచున్నాడు

వ్యా అతడు దుర్జేయుడు విషయమోహముచే జ్ఞానమును గోల్పోయినవాడు అతని నెట్టిమార్గముచేతను తెలిసికొనజాలడు. దర్శనశాస్త్రమును చదివినను, తర్కశాస్త్రమును పఠించినను అతని మనస్సులోని సంశయము లెన్నటికిని విచ్ఛేదము కాజాలవు అతని మనసెన్నటికిని సంతృప్తి చెందజాలదు సకలసత్యములకు మూలమగు సత్యము అతనియెదుట ఛాయారూపమున ప్రకాశించుచుండును కావ్యమునందు అన్ని యెట్లు గూఢరూపమున నున్నదో అతీరుననే అతడు సమస్తపదార్థములయందును గూఢరూపమున ప్రవేశించి మరుగైయున్నాడు పరిశుద్ధమనస్కులగు బ్రహ్మనిష్ఠాపరుల నిర్మలజ్ఞానమునందు ఆపరమేశ్వరుడు దగ్ధదారువునుండి వెడలెడు అగ్నిజ్వాలచందమున ప్రకాశించుచుండును అతడు అత్తకు అంతరాత్మ. అతడు మన అత్తలయందు సర్వదా ఆసీనుడైయున్నాడు అతడు ఆకాశమునందును ఓతప్రతీతభౌవముననున్నాడు అతడు వర్షతముల గుహాగహ్వరములందును, హిమాలయముయొక్క కైలాసశిఖరమునందును, విస్తీర్ణదావాసలమునందును, భీషణ సముద్రతరంగములందును, నిర్జన దుర్గమ సంకటస్థానములందును సంస్థితడై నిత్యుడై యున్నాడు. అతడు మన సాక్షాత్పిత

అతఁడు మనపురాతనపితృమహుఁడు బుద్ధిమంతులగువారు అధ్యాత్మయోగముచే దుష్టేయందైన యాపరమాత్మను తెలిసికొని హర్షశోకములనుండి ముక్తులయ్యెదరు. జీవాత్మ పరమాత్మతో సంయోగముచెందుటయే అధ్యాత్మయోగమనఁబడును అధ్యాత్మయోగమునందు మన ఇచ్ఛ యెప్పుడు అతని ఇచ్ఛతో సంయుక్తమగునో, మన జ్ఞాన మెప్పుడు అతని సత్యసుందరమంగళమూర్తిని దర్శించి సంతృప్తిచెందునో అప్పుడు హృదయ మతనికి ప్రీతియనెడు కానుకను సమర్పించి ఆనందసాగరమున లీనమై విషయవాంఛలవలన గలిగెడు హర్షశోకములనుండి విడివడిన దగుచున్నది. అతని యిచ్ఛతో మన యిచ్ఛయెంత సంయోగముచెందునో, అతని జ్ఞానముతో మన జ్ఞాన మెంత సంయుక్తమగునో, అతని ప్రీతితో మన ప్రీతి యెంత కలిసిపోవునో అంత మన మాతని పవిత్ర సామీప్యానుభవమును పొంది పవిత్రుల మయ్యెదము. ఇట్టి యోగముచేతనే అతనిని మనము తెలిసికొన గలుగుచున్నాము, ఇట్టియోగముచేతనే అతనిచే నాదేశింపఁబడిన ధర్మానుష్ఠానమునందు బలమును పొందుచున్నాము. ఇట్టి యోగమువలననే స్వర్గము లభించును, ఇట్టియోగము వలననే ముక్తి లభించును

మూ ప్రాణస్య ప్రాణముత చక్షుషశ్చక్షురుత

శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో యే మనో విదుః

తే నిచిక్రు ర్భ్రహ్మ పురాణ మగ్రమ్

౬

టీ (బ్రహ్మము) ప్రాణస్య=ప్రాణమునకు, ప్రాణం=ప్రాణమని, ఉత=అట్లే; చక్షుషః=నేత్రమునకు, చక్షుః=నేత్రమని,

వాక్య. ౭] ప్రథమఖండము

ఉత=అట్లే, శ్రోతస్య=శ్రోతమునకు, శ్రోతం = శ్రోతమని,
మనసః = మనస్సునకు, మనః=మనస్సని, యే=ఎవ్వరు, విదుః =
తెలిసికొనియెదరో; తే = వారు, పురాణం = చిరంతనుడును,
అగ్ర్యమ్ = శ్రేష్ఠుడనైన, బ్రహ్మ=బ్రహ్మమును, నిచిక్యః =
నిశ్చయముగా తెలిసికొనియెదరు

తా ఎవ్వరు పరబ్రహ్మమును ప్రాణమునకు ప్రాణ
మనియు, చక్షువునకు చక్షువనియు, శ్రోతమునకు శ్రోత
మనియు, మనస్సునకు మనస్సనియు తెలిసికొనియెదరో వారు
పురాతనుడును సర్వశ్రేష్ఠుడు నైన యతనిని నిశ్చయముగా
తెలిసికొనియెదరు.

వ్యా ఎవ్వ రతనిని సర్వమునకు చైతన్యరూపమయిన కారణు
డనియు, ఆశ్రయుఁడనియు తెలిసికొనియెదరో వారు అతనిని నిశ్చయముగా
తెలిసికొనెదరు.

మూ ఏకదైవానుద్రష్టవ్య మేతదప్రమేయం ధ్రువమ్,
విరజః పర ఆకాశాదజ ఆత్మా మహాః ధ్రువః ౭
[బృహ ౪-ఆ, ౪-౮, ౨౦-వా.]

టీ అప్రమేయం = ఉపమా రహితమును, ధ్రువం =
నిత్యమునైన, ఏతత్ = ఇది (బ్రహ్మము), ఏకధావప =

ఒక్కటియనియే, అనుద్రష్టవ్యం = ఎటుగఁదగినది ఆత్మా = పరమాత్ముఁడు, విరజః = నిర్మలుఁడు, ఆకాశాత్ = ఆకాశము కంటె, పరః = సూక్ష్మరూపి, అజః = జన్మరహితుఁడు, మహాకా = మహత్తరుఁడు, ధ్రువః = నాశములేనివాఁడు

తా పరమేశ్వరుఁడు ఒక్కఁడే యని తెలిసికొనవలయును అతఁడు ఉపమారహితుఁడు ; నిత్యుఁడు నిర్మలమును, జన్మవిహీనమును, మహత్తరము నైన యీ ఆత్మ ఆకాశమునకంటె అతితమయినది అన్నిటికంటె అధికమయినది, నాశము లేనిది

వ్యా అతఁడు ఏకమాత్ముఁడు. ఉపమారహితుఁడు అతనితో సుబింధుడైన అతనివంటి వస్తువు మరియొకటి లేదు అతఁడు సకలవస్తువులనుండి వేరియినవాఁడు. అతఁడు ఆకాశమున కంటె నతీతుఁడు, ఆకాశమునందుండి అతఁడు సమస్తకార్యములను నియమించుచున్నాఁడు

మూ యస్తా దర్వాక్ సంవత్సరోఽహోభిః పరివర్తతే,
తద్దేవాజ్యోతిషాంజ్యోతిరాయుర్వ్యాపాసతేఽమృతమ్
[బృహ ౪-౪, ౪-౨౨, ౧౫-వా]

టీ యస్తాత్ = ఎవరివలన (ఏయిశ్వరునివలన), దర్వాక్ సంవత్సరః = సంవత్సరము పొడుగున నున్న కాలము, అహోభిః =

వాక్య. ౯]   ప్రథమఖండము

అహోరాత్రులచే, పరివర్తతే=పరివర్తమైవచ్చుచున్నదో, తతో= ఆ, జ్యోతిషం=జ్యోతిషులకు, జ్యోతిః=జ్యోతియును, ఆయుః= ఆయుష్కారణుడు నైన, అమృతం=నిత్యునే (బ్రహ్మమును), దేవాః= దేవతలు, ఉపాసతే=పూజించెదరు

తా ఎవ్వనిశాసనమువలన సంవత్సరము పొడుగుననున్న కాలము అహోరాత్రులచే పరివర్తనమగుచు వచ్చుచున్నదో అట్టి జ్యోతిషులకు జ్యోతియును, అమృతుడుచు, ఆయుష్కారణుడునైన పరబ్రహ్మమును దేవతలు ఉపాసించెదరు

వ్యా జ్ఞానమునందును, ధర్మమునందును, స్త్రీలియందును మనుష్యులకంటె నున్నతులై యితరలోకములందు నివసించునట్టియే యుత్కృష్ట జీవులు గలరో వారెల్ల పరబ్రహ్మమును నియతముగా నుపాసించెదరు. దేవత లెట్లు పరబ్రహ్మము నుపాసించెదరో అదేవిధమున మనుష్యులుగూడ వాని నుపాసించుటకు నధికారమును గల్గియున్నారు ఇది మనకు సామాన్య గౌరవముగాదు. సామాన్య సౌభాగ్యమునుగాదు

వి కాల బద్ధములగు నమస్తకార్యములను నడుపుచున్న వాడయ్యె, అతడు కాలాతీతుడని యీ వాక్యము తెలుపుచున్నది

మూ. సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః సర్వస్యాధిపతిః,
స స సాధునా కర్తౌ భూయాన్ నో ఏవ అసాధు
నాకజీయాన్.   ౯

[బృహ. ౪-అ, ౪-బ్ర, ౨౨-వా.]

టీ సర్వస్యవశీ=సర్వమును వశమందుగలవాఁడు, సర్వస్య=అన్నిటికిని, ఈశానః = నియమనకర్త; సర్వస్య=అన్నిటియొక్క, అధిపతిః=ప్రభువు, సః = అతఁడు, సాధునాకర్తృణా=సుకృత్యము చేత, నోభూయాత్=ఉత్కృష్టుఁడగుటయు లేదు. అసాధునా ఏవ=అసత్కర్తృములచేతను, నకణీయాత్=నికృష్టుఁడగుటయు లేదు

తా సకలమును అతనికి వశీభూతమై యున్నది. అతఁడు అన్నిటికిని నియామకుఁడు; అన్నిటికిని అధిపతి; సత్కర్తృములచే అతనికి వృద్ధి కలుగదు; అసత్కర్తృములచే అతఁడు తగ్గి పోవుటయు లేదు

వ్యా వరమేశ్వరుఁడు దేనిని ఏనియమాధీనము చేసియుండెనో, అది అనియమమునకు లోబడియున్నది ఏదియు అతని శాసనమును మీరనేరదు అతఁడు సర్వేశ్వరుఁడు, సర్వ సియంత, సర్వాధిపతి. మంచికార్యములను చెడుకార్యములను జేసి మనుష్యుఁ డెట్లు మంచివాఁడో చెడ్డవాఁడో అగునో ఆవిధముగా అతఁడు మాటిపోవుటకు వీలులేదు. అతని స్వరూపమెంత ఉత్కృష్టమైనదనఁగా ఇంక నంతకంటె నెక్కువగుటకు వీలు లేనంత యుత్కృష్టమయినది. అతఁ డెంత అపరివర్తనీయుఁడనఁగా, ఎన్నటికిని మాటిపోయి నికృష్టుఁడు కాలేనంత అపరివర్తనీయుఁడు.

వి ఇది భగవంతుని విశ్వాతీత స్వభావమును ప్రకటించుచున్నది. అతఁడు జీవుల సుకృత దుష్కృతములచే నెంతమాత్రమును మార్పుచెందనివాఁడు. సర్వాతీతుఁడు.

వాక్య ౧౦] ప్రథమఖండము

మూ ఏషసర్వేశ్వర ఏష భూతాధిపతిరేష భూతపాలః,
 ఏష సేతుర్విధరణ ఏషాం లోకానామసంభేదాయ

[బృహ. ౪-౮, ౪-౨౨, ౨౨-వా.]

టీ ఏషః = ఇతఁడు, సర్వేశ్వరః = సమస్తవస్తువులకు
 నధిపతి ఏషః = ఇతఁడు, భూతాధిపతిః = భూతములకు అధి
 పతి ఏషః = ఇతఁడు, భూతపాలః = సమస్త భూతములకును
 రక్షకుఁడు ఏషః = ఇతఁడు, ఏషాం లోకానాం = ఈ లోక
 ములయొక్క, అసంభేదాయ = భంగనివారణార్థమైన, సేతుః =
 సేతు స్వరూప, విధరణః = ధారణము జేయువాఁడు

తా ఇతఁడు సర్వమునకు ఈశ్వరుఁడు ; ఇతఁడు సమ
 స్తవస్తువులకును అధిపతి , ఇతఁడు సర్వభూతములకును ప్రతి
 పాలకుఁడు, లోకభంగ నివారణార్థమై ఇతఁడు సేతుస్వరూ
 పియై సమస్తమును ధారణము చేయుచున్నాఁడు

వ్యా ప్రజాపాలకుడగు పరమేశ్వరుఁడు దృఢబద్ధమయిన నియ
 మప్రకాశిని సాపించి విశ్వరాజ్యమును పాలించుచున్నాఁడు. వానికి వ్యతి
 రేకముగా నెదియేని జరుగుటకుగాని విశ్వ సంసారమునకు భంగము కలుగు
 టకుగాని వీలులేదు. పరమేశ్వరుఁడ, లోకభంగ నివారణార్థము సేతుస్వరూ
 పియై సమస్తమును ధారణము చేయుచున్నాఁడు.

వి సర్వాతీతుఁడయ్యు ఆతఁ డీవిశ్వమును విచ్ఛిన్నము గాకుండ సంరక్షించుచున్నాఁడని యావాక్యము నుడువుచున్నది. ఆతఁడు కనిపెట్టుచుండనిచో భిన్నప్రయోజనములును, భిన్న ప్రవృత్తులును, భిన్న స్వభావములును గల యీ సమస్త జీవరాసులును నశించిపోయి యుండును నది లోని జలము పొరలిపోయి చుట్టుపట్లనున్న స్థలములకు నప్తము కలిగింపకుండ దాని కిరుక్రక్కలనున్న గట్లు సంరక్షణచేయుచున్నవి. అవిధముననే హద్దమీఱి చెడి పోకుండ లోకములను భగవంతుఁడు రక్షించుచున్నాఁడు.

మూ అస్తి ద్యౌః పృథివీ చాన్తరిక్ష

మోతం మనః సహ ప్రాణైశ్చ సర్వైః,

తమేవైకం జానథ ఆత్మానమన్యాయా వాచో

విముఞ్చథ అమృతస్యైష సేతుః

౧౧

[ముందక ౨-ముం ౨-ఖం. ౫-వా.]

టీ అస్తి=ఇతనియందు, ద్యౌః=ద్యులోకమును, పృథివీచ = భూలోకమును, అన్తరిక్షం = ఆకాశమును, సర్వైః = ప్రాణైస్సహ=సమస్త ఇంద్రియములతోఁగూడిన, మనశ్చ=మనస్సును, ఓతం = ఆశ్రయించియున్నవి ఏకమేవ = ఒక్కఁడేయనిన, తమాత్మానం = ఆపరమాత్ముని, జానథ=ఎఱుఁగుఁడు అన్యావాచః=ఇతర వాక్యములను, విముఞ్చథ=పరిత్యజింపుఁడు అమృతస్య = మోక్షమునకు, ఏషః=ఇతఁడు, సేతుః=కట్టవంటివాఁడు

వాక్య ౧౨] ప్రథమఖండము

తా ఇతనియందు ద్యులోకమును, భూలోకమును, అంతరిక్షమును, మనస్సును సకలేంద్రియములును ఆశ్రయించుకొని యున్నవి అద్వితీయుడైన ఆపరమాత్మను తెలిసికొనుము ఇతరవాక్యములనెల్ల పరిత్యజింపుము అతడు అమృతపదవికి నేతువు

వ్యా ఇతడు అన్నిటికిని రక్షకుడు అన్నిటికిని ఆశ్రయుడు ఇతనిని తెలిసికొనుము ఇతరవాక్యములను పరిత్యజింపుము. ఇతనిని అతిక్రమించి ఎట్టిమాటయు పలుకకుము. ఎట్టి చింతను చింతింపకుము. ఎట్టికార్యమును సలుపకుము పూర్తిగా ఇతనికి శరణాపన్నుడవై యుండుము. ఆపుడు పాపతాప మోహములనుండి ముక్తుడవై అమృతత్వమును పొందుదువు. ఇతడు అమృతత్వమునకు నేతుస్వరూపి.

మూ న జాయతే మ్రియతే వా విపశ్చిన్నాయం

కుతశ్చి న్న బభూవ కశ్చిత్.

౧౨

[కర ౨-వ, ౧౫-వా.]

టీ (ఏషః = ఈ పరమాత్మ) నజాయతే = పుట్టుట లేదు. నమ్రియతేవా = మృతిపొందుట లేదు విపశ్చిత్ = సర్వజ్ఞుడైన, ఆయం = ఈ పరమాత్మ (బ్రహ్మము), కుతశ్చిత్ = మఱియొక ఏకారణమునుండియు, న బభూవ = కా లేదు. కశ్చిత్ = మఱియొక అర్థాంతరముగాను, న బభూవ = ఆగుట లేదు

౧౧౩

బ్రహ్మ-౪

తా ఈ పరమాత్మకు జన్మలేదు, మృత్యువు లేదు ; ఇతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు ఇతఁడు ఏ కారణమువలనను ఉత్పన్నుఁడైనవాఁడు గాఁడు మఱి యేనస్తువును తా నయ్యెడువాఁడును గాఁడు

వ్యా జన్మమును, మృత్యువును, వికారములను లేనివాఁడును, భ్రమప్రమాదకూన్యుఁడును, శుద్ధుఁడును, అపాపవిద్ధుఁడును నగు పరమేశ్వరుని వలన నీసమస్తమును ఉత్పన్నమయ్యెను కాని అతఁడుమాత్రము స్వయముగా ఏమియు కాలేదు దుగ్ధము మార్పుచెంది దధియయినట్లు, మృత్తిక రూపాంతరమును బొంది ఘటమయినట్లు, సువర్ణము అవస్థాభేదమునుగాంచి కుండలా కారమును దాల్చినట్లు, అతఁడు ఏవస్తురూపమునను మాతీయుండలేదు రజ్జువునందు సర్పభ్రాంతియు, మరీచికయందు జలభ్రాంతియు, శుక్తియందు రజతభ్రాంతియు కలిగిన విధమున పరబ్రహ్మమునందు కలిగిన భ్రాంతియే యీజగద్రూపమున ప్రకాశించుట లేదు అతఁడీ సమస్త జగత్తును సృష్టించియుండెను. జగత్తు అతని నుండి భిన్నమయిన పదార్థము అతఁడు స్వయముగా జడము కాలేదు జీవియు కాలేదు అతఁడు సేవ్యుఁడు, ఉపాన్యుఁడు, మనమందరమును అతని నేవకులము, ఉపాసకులము

మూ యదర్చిమద్ యదణుభోగ్యః
యస్మిన్లోకా నిహితా లోకినశ్చ,
తదేతత్సత్యం తదమృతం
తద్వేదధవ్యం సౌమ్య విధి.

౧౩

వాక్య ౧౩] ప్రథమఖండము

టీ యత్ = ఏది, అర్చిమత్ = జ్యోతిర్తయమో, యత్ =
యేది, అణుభ్యః = అణువులకం టె, అణు = అణువో, యస్మిన్ =
దేనియందు, లోకాః = లోకములు, లోకనశ్చ = లోకులును,
విహితాః = ఉన్నారో, తదేతత్ = ఆ ఇది (బ్రహ్మము), సత్యం =
సత్యస్వరూపము తత్ = అది, అమృతం = నిత్యము తత్ = అది,
వేదవ్యమ్ = ఎఱుగఁతగ్గది యని, సౌమ్య = ప్రియదర్శనుఁడా!
విద్ధి = తెలిసికొనుము

తా ఎవఁడు జ్యోతిర్తయఁడో, ఎవఁడు అణువులకం టె
సూక్ష్మతరుఁడో, ఎవనిలో సకలలోకములును, లోకములందు
నివసించు సకలజీవులును స్థాపితములయియున్నవో అతఁడే
సత్యము అతఁడే అమృతుఁడు అతఁడు ఆత్మద్వారమున
ఎఱుగఁగఁదగినవాఁడు కావున, ఓప్రియశిష్యుఁడా! నీఆత్మ
మూలమున అతనిని తెలిసికొనుము

వ్యా ఓ ప్రేమాస్పదుఁడా! సర్వమునకు అంతరతముఁడగు పర
మాత్మనుండి నీయాత్మను దూరము కానీయకుము. అతనినుండి యాత్మను
వేరుపఱచి నీవు దీనభావములో మునిగి యోవకుము. కాని యాత్మను
పవిత్రము గావించి అతనియొద్దకు తీసికొనిపొమ్ము. ఏకాగ్రచిత్తుఁడవై ఆత్మ
ద్వారమున పరమాత్మను తెలిసికొనుము, అధ్యాత్మయోగ జనితమయిన పర
మానందము ననుభవించుము

మూ. ప్రణవో ధనుః శరో హ్యత్తా
 బ్రహ్మతల్లక్ష్యముచ్యతే,
 అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యం
 శరవత్ తస్య యో భవేత్.

౧౪

టీ. ప్రణవః = ఓంకారము, ధనుః = ధనుస్సు, ఆత్మా = జీవాత్మ, శరః = బాణము, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, తల్లక్ష్యమ్ = దానికి లక్ష్యమని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది అప్రమత్తేన = గుఱితప్పని యేకాగ్రచిత్తముచేత, వేద్ధవ్యం = ఎఱుఁగఁదగినది శరవత్ = బాణమువలె, (ఒక సాధకుని ఆత్మ) తస్యయః = అతనితో నిండినది (బ్రహ్మమయము) భవేత్ = అగుచున్నది

తా. ప్రణవము ధనుస్వరూపము, జీవాత్మ శరస్వరూపము, పరబ్రహ్మము లక్ష్యస్వరూపము ప్రణవధనువును బూని జీవాత్మరూపమయిన బాణముతో పారపాటుపడకుండ బ్రహ్మరూపమయిన లక్ష్యమును కొట్టవలెను శరము లక్ష్యమును భేదించుకొనిపోయి యందులో ప్రవేశించి, దానిచే సంపూర్ణముగా నావరింపబడిన దగును

వ్యా. ఓంకారమును ప్రణవమందురు ఓంకారమునకు సృష్టిస్థితి ప్రళయకర్తయని యర్థము ఇది పరబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించుకబ్బము.

వాక్య. ౧౫] ప్రథమఖండము

జీవాత్మను శరమనియు, ఓంకారమును ధనుస్సనియు కల్పనచేయుటచే నేమని బోధపడుచున్నది? వీరిన నొకలక్ష్యమునందు బాణమును ప్రయోగించ వలయునన్న విల్లును నుపయోగించుట యావశ్యకమగుచున్నది. అవిధము ననే బ్రహ్మమును లక్ష్యస్థానమునందుంచుకొని ఆతని సామీప్యమునకు జీవాత్మ యనుబాణమును చేర్చుగోరితిమేని, మనకు ప్రణవమును విల్లు నహాయభూతముగా నుండగలదు ఎవ్వని యాత్మ బ్రహ్మ రూపమయిన లక్ష్యమును భేదించుకొనిపోయి, ఆతనిలో ప్రవేశించెనో ఆతడొ తనయాత్మ యెట్లు పరబ్రహ్మముచే నావృతమై యున్నదో అట్లే సమస్త జగత్తును ఆత నిచే నావృతమై యున్నదని తెలిసికొని యున్నాఁడు.

మూ సమే శుచౌ శర్కర వహ్ని వాలుకా
వివర్జితే శబ్దజలాశ్రయాదిభిః,
మనోనుకూలే నతుచతుషీడనే
గుహానివాతాశ్రయణే ప్రయోజయేత్. ౧౫

[శ్వేతా. ౭-ఆ. ౧౦-వా.]

టీ సమే=సమమయ్యు, శుచౌ = శుద్ధమయ్యు, శర్కర వహ్ని వాలుకావివర్జితే=గులక రాళ్ల చేతను తప్తవాలుక చేతను విడువఁబడిన, శబ్దజలాశ్రయాదిభిః=ఉత్తమశబ్దజలాశ్రయాదు లచే, మనోనుకూలే = మనసునకు రమణీయమై, నతుచతు షీడనే = నేత్రపీడనకరములగు వస్తువులు లేనిదై, గుహానివా

తాశ్రయణే-గుహా = ఏకాంతమయిన, నివాత = ప్రచండ
వాయువులేని, ఆశ్రయణే = స్థానమునందు, ప్రయోజయేత్ =
చిత్తమును బ్రహ్మమునందు చేర్పవలయును

తా కంకటరాళ్లుగాని గులకతొట్లుగాని లేనిదియు,
మిట్టపల్లములు లేక సమానమయినదియు, పరిశుభ్రమయి
నదియు నగు ప్రదేశమునందు ఉత్తమజలశబ్దాశ్రయాదులు
గల్గి మనోరమమైన స్థానమునందు, నిర్మలవాయుసేవితమయిన
విశాలస్థలమునందు దృష్టిని బాధించు వస్తువుల కెదురుగా
కుండునట్లు కూర్చుండి పరబ్రహ్మమునందు ఆత్మను నిలుప
వలెను

వ్యా విస్థానమునందున్న అంతఃకరణము ప్రకటమయిన స్థితిలో
నుండునో, అనాయాసముగా పవిత్రపురుషునియందు ఆత్మకు సంయోగము
నమకూడునో అట్టిస్థానమునందు కూర్చుండి ఉపాసనను చేయుట విధాయ
కము. దుర్గంధయుతమును, ఉత్తప్తమును, అపరిశుద్ధమును, అపరిష్కృతము
నగు స్థానమునందు కూర్చున్నచో అంతఃకరణమునందు మాలిన్యము జరిం
చును తగిన విధమున తాత్పర్యమునందు ఆత్మ ప్రవేశింపనేరదు. కాని వి
స్థానము సువిశాలమును పవిత్రమును పరిశుభ్రమును పరిచ్ఛిన్నమును స్పృశ్య
మును నమముపై యుండునో, ఎచ్చట నిర్మలమయిన జలము లభించునో,
ఎచ్చట వాయువుయొక్క ఉబ్ద్రవముండదో, ఎచ్చట వక్షుల నుశ్రావ్య
ములగు ధ్వనులు విన నగునో, మరియు నెచ్చట చూచుట కసహ్యముగా

వాక్య ౧౬] ప్రథమఖండము

నుండువస్తువు లుండవో అట్టిస్థానమే యపేక్షింపఁదగినది. ఇంతకంటె మరి యేస్థానము మనస్సునకు పూజ్యము కానేర్చును? ఇట్టి పవిత్రమై యోగ్యమై సౌఖ్యప్రదమైన స్థానమున జేరి ఉపాసన చేయుటయే బ్రహ్మవాదుల ఆభిమతము. విస్థానమునందు మనస్సు ప్రశస్తముగను, పవిత్రముగను నిశ్చలముగను నుండఁగలదో, అట్టిస్థానమునందే ఉపాసనజేయుట కర్తవ్యము. ఏలయన, మనస్సు కలతనొంది విసుగుజెంది మాలిన్యభూయిష్టమై యున్నచోఁ ఈశ్వరుని ఉపాసన చక్కఁగా జరుగనేరదు.

మూ. త్రిరున్నతం స్థాప్య సమం శరీరం
హృదీన్ద్రియాణి మనసా సన్నివేశ్య,
బ్రహ్మోడుపేన ప్రతరేత విద్వాన్
స్రోతాంసి సర్వాణి భయావహాని

౧౬

[శ్లో. ౨-౨, ౮-వా.]

టీ త్రిరున్నతం = ఉరోగ్రీవమస్తకములు మూడును ఉన్నతముగాగల, శరీరం = శరీరమును, సమం = సమముగా, స్థాప్య = ఉంచుకొని, ఇన్ద్రియాణి = చక్షురాది ఇంద్రియములను, మనసా = మనసుతో, హృది = హృదయమునందు, సన్నివేశ్య = ప్రవేశింపఁజేసి, విద్వాన్ = జ్ఞాని, బ్రహ్మోడుపేన = బ్రహ్మమనెడి తెప్పచేత, భయావహాని = భయావహమైన, స్రోతాంసిసర్వాణి = సంసారార్ణవము యొక్క సకల ప్రవాహములు, ప్రతరేత = దాటును

తా వక్షస్సును, కంఠమును, శిరస్సును ఎత్తుగానుండు నట్లు నిలిపి, శరీరమును సమభావములోనుంచి, చక్షురాది ఇంద్రియములతో గూడిన మనస్సును హృదయమున ప్రవేశింపజేసి సంసారజలధియందలి భయంకరములయిన సమస్త సోత్రస్సులను బ్రహ్మస్వరూపమనియెడి తెప్పమూలమున దాటవలయును.

వ్యాఖ్య భూర్వము ఉపాసనకు ఉపయుక్తమయిన స్థానమును గూర్చి చెప్పినట్లు, ఈపవనములో ఉపాసనాకాలములో నేవిధముగా కూర్చుండవలయునో తెలుపఁబడినది. వక్షస్సు, కంఠము, శిరస్సు మూఁడును నిట్టనిలువుగా నిలిచియుండునట్లు కూర్చున్నచో మనశ్శరీరముల కెట్టి వికలత్వమును కలుగనేరదు. అందుచే ఉపాసనాకాలమునందీమాదిరిగా కూర్చుండి సకల ఇంద్రియప్రవృత్తులను మనోవృత్తులను హృదయమునందు జేర్పవలయును. వానిని నానావిధబాహ్యవిషయ వ్యాపారములందు పోనియ్యక మనస్సుతోఁ గూడ ఆత్మను పరమాత్మమీఁద నిలుపవలయును అంతియేగాక హృదయ ప్రీతి నకవి కర్పణజేసి కృతార్థులు కావలయును

ఎనిమిదవ అధ్యాయము

మూ విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో
విశ్వతోబాహురుత విశ్వతస్పాత్,
సంబాహుభ్యాం ధమతి సమృతత్రై
ద్వావా భూమి జనయన్ దేవ ఏకః.

[శ్వేతా. 3-౨, 3-వా.]

టీ విశ్వతశ్చక్షుః = (అతడు) సర్వత్ర నేత్రములు గలవాడు, ఉత=అట్టులనే, విశ్వతోముఖః = సర్వత్రముఖముగలవాడు, విశ్వతోబాహుః = సర్వత్ర బాహువులుగలవాడు; ఉత=అట్టులనే, విశ్వతస్పాత్=సర్వత్ర పాదములుగలవాడు, సః = అతడు, బాహుభ్యాం = బాహువులతో (మనుజులను), పతత్రైః=తెక్కలతో (వక్షులను), సంధమతి=చేర్చుచున్నాడు ద్యావాభూమి = ద్యులోకభూలోకములను, జనయన్ = సృష్టించువాడు, దేవః=దేవుడు, ఏకః=ఒక్కడే అగును

తా ఎల్లెడల అతని చతువులును, ఎల్లెడల అతని ముఖమును, ఎల్లెడల అతని బాహువులును, ఎల్లెడల అతని

పాదములను నిండియున్నవి అతఁడు మనుష్యదేహములకు బాహువులను సమకూర్చెను, పక్షిశరీరములకు టెక్కలను జతపఱచెను అద్వితీయుఁడగు పరమేశ్వరుఁడు ద్యులోక భూలోకములను సృష్టించెను

వ్యా సర్వత్ర ఆతని చక్షువులే. అతఁడు సర్వసాక్షి. అన్నిటి యొక్క అంతర్భావములను సమానరూపముగా అతఁడు చూచుచున్నాఁడు. వీరకటిరాత్రినాటి ఘోరాంధకారముగూడ ఆతని దృష్టిని కప్పి వేయఁజాలదు సర్వత్ర ఆతని ముఖమే పాపాత్ములు ఆతని భయంకరముఖమును చూచెదరు. పుణ్యాత్ములు ఉత్సాహజనకమయిన ఆతని ప్రసన్నముఖమును దర్శింతురు. సర్వత్ర ఆతని బాహువులే. ఈ విశ్వమునందలి నకల కార్యములందును ఆతని బలమే. ఆతని కాశలమే ప్రకాశిత మగుచున్నది. సర్వత్ర ఆతని పాదములు నిండియున్నవి అతఁడు సర్వత్ర పూర్ణరూపమున విలసిల్లుచున్నాఁడు అతఁడు మనుష్యదేహములకు బాహువులను, పక్షి శరీరములకు టెక్కలను సంయోగపఱచెను కార్యనిర్వహణార్థము సుఖానుభవ నిమిత్తమును వేనికి నెట్టి యంగములు ప్రయోజనకరములో వానికి నట్టి యంగముల నతఁ డొసంగెను. అద్వితీయుఁడగు పరమేశ్వరుఁడు ద్యులోకమును సృష్టించెను

వి ఈ అధ్యాయము భగవంతుని సర్వవ్యాపకత్వమునుగూర్చి ప్రస్తావించుచున్నది.

వాక్య. ౨] ప్రథమఖండము

మూ సర్వతః పాణిపాదస్తత్ సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్,
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ౨
[శ్లోకా ౩-౮, ౧౬-వా]

టీ సర్వతః పాణిపాదంతత్ = అతఁడు సర్వత్ర హస్త
పదములు గలవాఁడు సర్వతోఽక్షి శిరోముఖం = నేత్ర శిరో
ముఖములు సర్వత్ర గలవాఁడు లోకే = లోకమునందు,
సర్వతః శ్రుతిమల్ సర్వతః = అంతట, శ్రుతిమల్ = చెవిగల
వాఁడు, సర్వమావృత్య = సర్వమును వ్యాపించి, తిష్ఠతి =
ఉన్నాఁడు

తా. సర్వత్ర అతని హస్తపాదములును, సర్వత్ర
అతని శిరోనేత్రముఖములును, సకలలోకములందును అతని
శ్రోత్రములును నిండియున్నవి అతఁడు సమస్తజగత్తున
వ్యాపించి యున్నాఁడు.

వ్యా. అతఁడు సర్వత్ర దేశములందును నిండియున్నాఁడని
యెఱింగి, ఓహనవులారా! శుభకర్మల నాచరించుటయందు ఉత్సాహమును
కనఁబఱపుడు. పాపకార్యముల కాచరించుటయందు భయమును కల్గి
యుండుడు

మూ. సర్వాననశిరోగ్రీవః సర్వభూతగుహాశయః,
సర్వవ్యాపీ స భగవాన్ తస్మాత్ సర్వగతః శివః ౩
[శ్లోకా ౩-౮, ౧౧-వా.]

టీ సర్వానన శిరోగ్రీవః = (అతడు) ముఖములను శిరస్సులను కంఠములను సర్వత్ర గలవాడు; సర్వభూతగుహ శయః = ఎల్లభూతముల బుద్ధియందుండెడివాడు, తస్మాత్ = అందువలన, సః = ఆ, భగవాన్ = భగవంతుడు, సర్వవ్యాపి = సర్వమునందును వ్యాపించియుండెడివాడు; సర్వగతః = సర్వ గతుడు, శివః = మంగళస్వరూపి

తా వివిధములయిన శిరస్సులతోడను, ముఖముల తోడను, కంఠములతోడను, కూడుకొనియున్న పరమేశ్వరుడు సమస్తజీవుల హృదయములందును, నివాసమేర్పాటు చేసికొనియున్నాడు అతడు సర్వవ్యాపి గనుకనే సర్వగతుడును మంగళస్వరూపియు నాయెను

వ్యా సర్వవ్యాపియు సర్వసాక్షియు నగు పరమేశ్వరుడు ఎల్లర హృదయములందును, సర్వదా పరించుచున్నాడు. సకలజీవులమంగళమును గోరియే అతడు ఈవిచిత్రబృహ్మిని రచించెను ఎవ్వఁ డేపాటి శుభమును పొందినను అతడు మంగళస్వరూపియగు ఆపురమేశ్వరునుండియే పొందుచున్నాడు అతడు మనజ్ఞానదాత, సుఖదాత, ముక్తిదాత. అతడు సమస్త శుభములకును నిధివంటివాడు

వి భగవంతుడు సర్వహృదయాంతర్వర్తి యగుట యీవాక్యమునందలి విశేషము.

వాక్య ౪]   ప్రథమఖండము

మూ అపాణి పాదో జవనో గృహీతా
 పశ్యత్యచక్షుః సశృణోత్యకర్ణః,
 సవేత్తివేద్యం నచ తస్యాస్తి వేత్తా
 తమాహురగ్గ్రిం పురుషం మహాస్తమ్   ౪

[శ్లో. 3-అ, ౧౬-వా.]

టీ అపాణిపాదః=అతడు) హస్తపదములు లేనివాఁ
 డయ్యును, జవనోగృహీతా=గమనగ్రహణశక్తులు గలవాఁడు.
 అచక్షుః = నేత్రరహితుఁడయ్యు, పశ్యతి=చూచుచున్నాఁడు.
 అకర్ణః=వీనులు లేనివాఁడయ్యు, సః = అతడు, శృణోతి=విను
 చున్నాఁడు సః = అతడు, వేద్యం = ఎఱుగఁదగినవానిని,
 వేత్తి=ఎఱుగుచున్నాఁడు తస్యవేత్తా=అతని నెఱిగినవాఁడు,
 నాస్తిచ = లేడు తం=అతనిని, అగ్గ్రిం = మొదటివాఁడని,
 పురుషం = పూర్ణుఁడని, మహాస్తం = గొప్పవాఁడని, ఆహుః=
 చెప్పెదరు

తా. అతనికి హస్తములు లేవు; అయినను అతడు
 పట్టుకొనును అతనికి పాదములు లేవు, అయినను అతడు
 నడుచును అతనికి నేత్రములు లేవు; అయినను అతడు
 చూచును అతనికి కర్ణములు లేవు, అయినను అతడు వినును.
 అతడు తెలిసికొనవలసిన వాని నెల్ల తెలిసికొనుచున్నాఁడు

కాని అతనిని తెలిసికొనినవా రెవ్వరును లేరు పండితు లాతనిని సర్వమునకును ఆది యనియు, పూర్ణుడనియు, మహానీయుడనియు చెప్పిరి

మూ య ఏష సుప్తేషు జాగర్తి కామం

కామం పురుషో నిర్తిమాణః,

తదేవ శుక్రం తత్ బ్రహ్మ తదేవామృతముచ్యతే

తస్మిన్లోకాః శ్రితాః సర్వేతదనాత్మ్యేతి కశ్చన ౫

[కర. ౫-వ, ౮-వా.]

టీ యః ఏషః పురుషః=ఏ యీపురుషుడు, సుప్తేషు= (జీవుల) నిద్రాసమయములందును, కామంకామం = (జీవులకు) కావలసినవానిని, నిర్తిమాణః = నిర్తించుచు, జాగర్తి=జాగరూకుడై యున్నాడో, తదేవ = అదియే (అతడే), శుక్రం= శుద్ధుడు. తత్=ఆది (అతడు), బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, తదేవ= అదియే (అతడే), అమృతం = నిత్యమని, ఉచ్యతే=చెప్పబడుచున్నది తస్మిన్ = అతనియందు, సర్వేలోకాః = సమస్తలోకములు, శ్రితాః = ఆశ్రయముపొందియున్నవి. తదు = దానిని (అతనిని), కశ్చన=ఎవ్వరయును, నాత్మ్యేతి=అతిక్రమింపలేదు

తా సమస్త ప్రాణులును నిద్రాభిభూతములై యుండు సమయమున ఏ పూర్ణపురుషుడు మేల్కొనియుండి అన్నిటి

వాక్య ౬] ప్రథమఖండము

కిని వలయు పదార్థములను నిర్మించుచున్నాడో, అతడే శుద్ధుడు, అతడే బ్రహ్మము, అతడే అమృతుడని చెప్పబడి యెను సకలలోకములును అతనినే ఆశ్రయముగాఁ జేసికొని యున్నవి ఎవ్వరును అతనిని అతిక్రమించి పోఁ జాలరు

వ్యా మనము నిర్మించుచున్నను మేల్కొనియున్నను అతడు మాత్రము సర్వకాలమును మేల్కొనియుండి మనకు నావశ్యకములగు నానావిధపదార్థముల నెల్ల చు సిద్ధముచేయుచున్నాడు మన శ్రేయస్సునకై మనము పాటుపడ చూనివేసినప్పుడు గూడ అతడు మానివేయుట లేదు. అతడు నిరంతరము మన హితముకొఱకు కృషి చేయుచున్నాడు.

మూ అణోరణీయాన్ మహతో మహియాన్
ఆత్మాగుహయాం నిహితోఽస్య జన్తోః,
తమక్రతుం పశ్యతి వీత శోకో
థాతుః ప్రసాదా న్నహిమాన మీశమ్

౬

[కర. ౨-౪, ౨౦-వా.]

టీ. అణోః=అణువుకంటె, అణీయాన్ = మిక్కిలి అణు వయినట్టియు, మహతః = గొప్పవస్తువుకంటె, మహియాన్ = మిక్కిలి గొప్పవస్తువయినట్టియు, ఆత్మా=పరమాత్ముడు, అస్య జన్తోః=ఈజన్తువుయొక్క, గుహయాం=హృదయమునందు, నిహితః=ఉన్నాడు అక్రతుం = విషయభోగసంకల్పరహితుఁ

డయిన, తమిషం = ఆఈశ్వరుని (అన్య = ఈపరమేశ్వరుని యొక్క), మహిమానం = సామర్థ్యమును (యః = ఎవడు), పశ్యతి=చూచుచున్నాడో, (సః=వాడు) ధాతుః=ఈశ్వరుని యొక్క, ప్రసాదాత్=అనుగ్రహమువలన, వీతశోకః=పోయిన దుఃఖముగలవాడు (భవతి=అగుచున్నాడు)

తా పరమాత్మ సూక్ష్మముకంటె సూక్ష్మము, మహత్తు కంటె మహత్తు అతడు ప్రాణికోటియొక్క హృదయము నందు వసించుచున్నాడు విగతశోకుడయిన మనుజుడు భోగాభిలాషవర్జితుడగు అప్పరమేశ్వరుని, అతని మహిమను ఆయీశ్వరుని అనుగ్రహమువలననే దర్శింపగలుగు చున్నాడు

వ్యా మనఆత్మకంటె అతడు సూక్ష్ముడు హద్దులేని ఆకాశము కంటె అతడు అధికుడయినవాడు. అతనిని దర్శించుకొంటే దూరమరుగ వలసిన పనిలేదు అతడు మన హృదయమునందును, మనస్సునందును, ఆత్మ యందును వసించుచున్నాడు అతడు భోగాభిలాషవర్జితుడు, నిత్యపరితృప్తుడు, ఆనందమయుడు. అతని దర్శనము లభించినసాధకుని కింక శోక ముండదు. అతని ప్రేమలో నిమగ్నుడయినయెడల వాని కింక నైర్జీ అక్కఱయు నుండదు.

వి ఈవాక్యము శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులోగూడ నున్నది. అందలి 3-వ అధ్యాయములో నిది ౨౦-వ వాక్యము. తైత్తిరీయ ఆరణ్యకములో

గూడ నిది కనుపించుచున్నది. ఈవాక్యము మొదలనే యుపనిషత్తులొనిజో నిశ్చయించుట కష్టము. అయినను ఈశ్వరప్రసాదమన్నభావము శ్వేతాశ్వతరమున కనుకూలించునది యని చెప్పనొప్పును కావున నీవాక్యము మొదట శ్వేతాశ్వతరములొనిదై తరువాత నితరగ్రందములలోనికి జేర్చుకొనఁబడినదై యుండవచ్చును భగవంతుఁడు అతిసూక్ష్మవస్తువుకంటె సూక్ష్మతరుఁడు, అతిబృహద్వస్తువుకంటె బృహత్తరుఁడనుభావము ఉపనిషత్తులలో తఱచుగా కనిపించుచుండును.

మూ ఏకోవశీ సర్వభూతాంతరాత్మా
ఏకం రూపం బహుధాయః కరోతి,
తమాత్మస్థం యే అనుపశ్యంతి ధీరా
స్తేషాం సుఖం శాశ్వతం నేతరేషామ్. ౭

[కర. ౫-౪, ౧౨-వా.]

టీ యః=ఎవ్వఁడు, ఏకః = ఒక్కఁడో, వశీ=సర్వమును వశీభూతముగా గలవాఁడో, సర్వభూతాంతరాత్మా = సమస్త భూతములకు అంతరాత్మయో, తం=అతనిని, ఆత్మస్థం=హృదయమునందున్నట్లు, యేధీరాః=వీధీరులు, అనుపశ్యంతి=దర్శించెదరో, తేషాం=వారిది, శాశ్వతం సుఖం=నిత్యనందము, నేతరేషాం = ఇతరులదికాదు.

తా ఎవ్వఁడు ఒక్కఁడో, అన్నిటికిని నియంతయో, సర్వభూతములకును అంతరాత్మయో, ఒక్కరూపమును బహు

ప్రకారములుగా జేయువాడో అట్టివానిని తమ ఆత్మలయందు సాక్షాత్తుగా దర్శించు పండితు లెవ్వరో వారికే నిత్య సుఖము కలుగును; తదితరుల కెన్నఁటికిని కలుగ నేరదు

వ్యా సర్వమును ఆతని పశములలో నున్నది సకలమునకును ఆతఁడే నియంత ఆతఁడు మన యెల్లరలోపలను వసించుచున్నాఁడు. ఆతఁడు ఏకాకి మఱెవ్వరి సాహాయ్యమును గైకొనకయే ఆతఁ డీ విచిత్ర జగత్తును సృష్టించెను. ఆతఁడు నిత్యుఁడు. తనస్వరూపమునం దెట్టిమార్పును పొందకయే తన యేకరూపమును బహుప్రకారములుగా మారునట్లు చేసెను. ఆతఁడు మఱి యేవత్తువు కాలేదు. ఒక్కఁడును, అన్నిఁటికిని నియంతయు, సర్వభూతాంతరాత్మయు నగు నతని నెవ్వఁడు తన ఆత్మయందు సాక్షాత్తుగా దర్శించి, ఆతని సహవాసభాగ్యమును పడయునో ఆతనికి లభించు సౌఖ్యము తదితరుల కెన్నఁడును కలుగఁజాలదు.

వి. ఇదియు వెనుకటి వాక్యములలోని భావమును గూర్చియే ప్రస్తావించుచున్నది. ఇందు కడపటిభాగము ముఖ్యమైనదిగా తోచుచున్నది. ఎవ్వరు సర్వభూతాంతర్వర్తి యగు నావరమాత్మను తమహృదయములలో దర్శించురో వారికే కాశ్వతకాంతి లభించును గాని తదితరులకుఁ గాదు. శ్వేతాశ్వతరము ౬-వ అధ్యాయములలోని ౧౧, ౧౨-వ వాక్యములలో గూడ నిట్టి భావమే గలదు బహుశః కతోపనిషత్తులలో నుండియే యివి గ్రహింపఁబడియుండును.

వాక్య ౮] ప్ర భ మ ఖ ం డ ము

మూ నిత్యో అనిత్యానాం చేతనశ్చేతనానా
 మేకోబహూనాం యో విదధాతి కామాన్,
 తమాత్తస్థం యేను పశ్యంతిదీరా
 స్తేషాం శాంతిః శాశ్వతీనేతరేషామ్ ౮
 [కర ౫-వ, ౧౩-వా.]

టీ యః=ఎవ్వఁడు, అనిత్యానాం=అనిత్యవస్తువులలో,
 నిత్యః=నిత్యుఁడుగను, చేతనానాం=చేతనవస్తువులకు, చేతనః=
 చేతనస్వరూపుఁడుగను, బహూనాం = అనేకములలో, ఏకః=
 ఒకఁడుగను (ఁండి), కామాన్=కావలసినవానిని, విదధాతి=
 ఇచ్చుచున్నాఁడో, తం = అతనిని, ఆత్తస్థం = హృదయమున
 నున్నట్లు, యేధీరాః = ఏధీరులు, అనుపశ్యన్తి=దర్శించెదరో,
 తేషాం = వారికి, శాశ్వతీశాన్తిః = నిత్యశాంతి, నేతరేషాం=
 ఇతరులకు లేదు

తా ఎవఁడు సమస్త అనిత్యవస్తువులలో నిత్యుఁడో,
 ఎవఁడు సమస్త చేతనపదార్థములకును చైతన్యప్రదాతయో,
 ఎవఁడు ఏ కాకియై యెల్లరికిని సమస్తకామ్యవస్తువులను పంచి
 పెట్టుచున్నాఁడో, అట్టివానిని ఏపండితులు తమ ఆత్మలయందు
 సాక్షాత్తుగా దర్శింతురో వారిచే నిత్యశాంతి; తదితరులఁ
 దెన్నఁటికిని గాదు

వ్యా ఈజగత్తులోని సకలవస్తువులును అనిత్యములు, అతః డొక్కడే నిత్యుడు. అతఁడు చైతన్యమును ప్రసాదించి సకలజీవులను సృష్టించెను అతఁడు వానికి అన్న మొసంగి పాలించుచున్నాఁడు. ఈ ఆనంద భేదము జీవకోటియొక్క అక్కఱల నెల్ల అతఁ డొంటిమై తీర్చుచు న్నాఁడు. ఈ ఒక్క భూలోకములోనే అతని కెంత సంతానము ఇందలి ఒక్కొక్కడేవి కెన్నెన్ని అక్కఱలు, తా నొంటిమై యీ అన్నింటి అక్కఱలను అతఁడు తగినరీతిగా తీర్చుచున్నాఁడు. అతఁడు అత్యల్పమయిన ఒక్క కీటకముయొక్క అక్కఱలనుసయితము మఱచుటలేదు సకల భూతములకును స్నేహితుఁడును, కల్యాణస్వరూపియు నగు ఈపరమ దేవత నెవ్వరు తమ హృదయమందిరమునందు సాక్షాత్తుగా దర్శింతురో వారి తృప్తి సరోవర మెన్నఁడును శుష్కము కానేరదు సదా పూర్ణమై యుండును. వారు నిత్యకాంతి ననుభవింతురు.

వి ఈశ్వరస్వరూపమునుగూర్చి యీ వాక్యములో పొందుపఱుపఁ బడిన భావము మహోత్కృష్టమైనది. ఇది ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్రము యొక్కయు, తత్వశాస్త్రముయొక్కయు గభిరాలోచనలతో సమన్వయము చెందుచున్నది. కొలఁది మార్పులతో ఈ వాక్యమునుగూడ శ్వేతాశ్వత రోపనిషత్తు తనలా జేర్చుకొనియున్నది

మూ యదా సర్వే ప్రభిద్యంతే హృదయస్యహృగ్రన్థయః,
ఆభమర్శ్యోఽమృతోభవత్వేతావదనుశాసనమ్ ౯

[కర ౬-వ, ౧౫-వా.]

టీ. ఇహ = ఇచ్చట, యదా = ఎప్పుడు, హృదయస్య గ్రంథయః = హృదయముయొక్క యజ్ఞానబంధములు, సర్వే = సమస్తములును, ప్రభిద్యంతే = భేదింపబడుచున్నయవో, అథ = పిమ్మట, మర్త్యః = జనుడు, అమృతః = నిత్యుడు, భవతి = అగుచున్నాడు ఏతావత్ = ఇంతమాత్రము, అనుశాసనమితి = ఉపదేశమని తెలిసికొనవలయును.

తా ఎప్పుడు సమస్తహృదయగ్రంథులును చిన్నములగునో అప్పుడు దీవుడు అమరుడగును ఇదియే ఉపదేశమని తెలిసికొనవలయును.

వ్యా ఆజానము మోహజాలమును మన హృదయగ్రంథులు. పాపాన క్షిరపకమయినట్టియు, దురభ్యాసరూపకమయినట్టియు హృదయగ్రంథుల నన్నిటిని నిర్మూలముచేయనిది ఆ పరమపుత్ర పురుషుని పొందుట అసాధ్యము దుశ్చేద్యములయిన ఈ హృదయగ్రంథులనెల్ల నెప్పుడు భేదింపఁగల్గుదువో అపుడే నీవు ఆతనిని సమీక్షింపఁజేయునట్టియు, నిర్భీతితోడను పరమానందముతోడను ఆతని నిత్యనహవాసమును పొందఁజేయునట్టియు, ఉత్కృష్టమార్గమున నడచు నొక యాత్రికుడ వయితివనియు, మృత్యువు నతిక్రమించి ఆ పరమపురుషుని నీవు పొందినావనియు తెలిసికొనుము. ఇదియే అనుశాసనము ఇదియే ఉపదేశము

వి పూర్వవాక్యములో చెప్పబడిన అమృతత్వము నెవ్విధమున పొందవగునో యిది తెలియఁజేయుచున్నది. హృదయగ్రంథుల ననఁబడు

దురభ్యాసములను, దుశ్చింతలను త్రేంచివేయనిది అమృతత్వమును పొందుటకు సాధ్యపడదని యీ వాక్యము స్పష్టముగా పలుకుచున్నది. ముండకోశ నిష్కర్తులూ గూడ నిట్టి వాక్య మొకటి కలదు. అందు హృదయగ్రంథులలోబాటు సంశయములు గూడ పేర్కొనబడియెను. పరమపురుషుని దర్శించినపుడే తద్గ్రంథులును, సంశయములును తొలగిపోవును

తొమ్మిదవ అధ్యాయము

మూ ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా
 సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే,
 తయో రన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్వ
 నశ్నన్నోభిచాకశీతి

౧

[ముండక 3-ముం, ౧-ఖం, ౧-వా.]

టీ ద్వా సుపర్ణా=సుందరములగు తైక్కలుగల రెండు
 పక్షులు (జీవాత్మ పరమాత్మలు), సయుజా = జంటగాను, సఖా
 యా=మిత్రత్వముతోను, సమానం వృక్షం = శరీరమగు ఒక
 వృక్షమును, పరిషస్వజాతే = ఆశ్రయించియున్నవి. తయోః=
 వానిలో, అన్యః=ఒక్కటియగు జీవాత్మ, పిప్పలం=కర్మనిష్ఠ
 న్నమయిన ఫలమును, స్వాదు = రుచికలుగునట్టుల, అత్త్వి =
 భక్షించుచున్నది. అనశ్నన్ = భక్షింపని, అన్యః=వేటొకటి
 (యగు పరమాత్మ), అభిచాకశీతి=కేవలము చూచుచున్నది

తా సుందరములయిన రెండు పక్షులు ఒకవృక్షమును
 ఆశ్రయించియున్నవి. అవి సర్వదా ఒక్కచోటనే యుండును
 అవి రెండును పరస్పరస్నేహము గలవి వానిలో నొకటి

సుఖముగా ఫలమును భుజించుచుండును రెండవది తినకుండఁ గనే కేవలము చూచుచుండును

వ్యా. జీవాత్మ పరమాత్మలే ఆసుందరపక్షిద్వయము. పరమాత్మ యొక్క సౌందర్యకాంతిని పొంది జీవాత్మ కూడ సుందరమయ్యెను. తన కంతరతముఁడగు పరమాత్మతో జీవాత్మ సర్వదా ఒక్కచో కలిసియున్నది. వాని మధ్యమున నెట్టి యోడమునులేదు. అవి రెండును ఈశ్వరములానే యున్నవి ఒకటి రెండవదానితో నభ్యుమును కలిసియున్నది. పరమాత్మ సాక్షిరూపముననుండి జీవాత్మకు కర్తృఫలము నొసంగుచున్నది. జీవాత్మయు తత్ఫలము ననుభవించుచున్నది ప్రేమను జూపుచు పరమాత్మ జీవాత్మను పరిపాలించుచున్నది. జీవాత్మ సంసారమునం దున్నదై పరమాత్మను ప్రేమించుచు పరమాత్మకు ప్రియమైన కార్యమును సాధించుచున్నది పరమాత్మ శ్రద్ధ, జీవాత్మ సృష్ట్యము, పరమాత్మ నియంత, జీవాత్మ తదధీనము, పరమాత్మ ఫలప్రదాత, జీవాత్మ భోక్త; మనకు పరమాత్మ యొక్కఁడే కేవలసహాయుఁడు మనము అతని ప్రసాదమువలన విషయసుఖమును, ఆత్మప్రసాదమును, బ్రహ్మానందము ననుభవించుచున్నాము శరీరరూపమయిన గూటిలో వసించుచు జీవాత్మ అఖలమాతయగు పరమాత్మయొక్క యొడిలో పుష్టిమంత మగుచున్నది తన యొగ్యత యబ్బేనేని జీవాత్మ యీదేహము నుండి ముక్తిని పొంది పరమాత్మ ననుగమించి సర్వదా అతనితోఁబాటు సంఘాతము చేయఁగలదు

వి ఈ అధ్యాయము పరమాత్మకును జీవాత్మకును గల సంబంధమును తెలియఁజేయును ఇందలి మొదటి వాక్యము ప్రథమమున ఋగ్వేదమును తెలియఁజేయును ఇందలి మొదటి వాక్యము ప్రథమమున ఋగ్వేదమును

వాక్య. ౨] ప్రథమఖండము

దములో ౧-వ మండలము ౧౬౪-వ సూక్తము ౨౦-వ ఋక్కు. పదవ నిది మండలోపనిషత్తులోనికి గ్రహింపఁబడి యుండును. శ్వేతాశ్వాతరములో ౪-వ అధ్యాయములోని ౬-వ వాక్యముగా గూడ నిది పొందుపఱుపఁబడియున్నది. మానవాత్మకును పరమాత్మకును గల సంబంధమును విశదీకరించుట కుద్దేశింపఁబడిన యీ ప్రకరణమునందు మహర్షి దానినిచేర్చుట ఆశ్చర్యముగాదు.

మూ సమానే వృక్షే పురుషోనిమగ్నో
అనీశయా శోచతి ముహ్యమానః,
జుష్టం యదా పశ్యత్యన్యమిశ
మస్యమహిమాన మితి వీతశోకః ౨
[ముండక. ౭-ముం, ౧-ఖం, ౨-వా]

టీ సమానేవృక్షే = ఒక్కవృక్షమగు శరీరమునందు,
పురుషః=జీవుడు, నిమగ్నః=మునిగి, అనీశయా=దీనభావము
చేత, ముహ్యమానః=మోహయుక్తుడై, శోచతి = దుఃఖించు
చున్నాడు జుష్టం=సేవితుడయిన, అన్యం=ఈశం=అన్యుడైన
యీశ్వరుని, అస్యమహిమానం = ఇతని మహిమను, యదా=
ఎప్పుడు, పశ్యతి=చూచుచున్నాడో, ఇతివీతశోకః = అప్పుడు
శోకరహితుడగుచున్నాడు

తా. శరీరములో నిమగ్నుడై దీనభావముచే నావ
రింపఁబడినవాడై జీవుడు సర్వదా శోకించుచున్నాడు

కాని సర్వసేవ్యుడగు ఈశ్వరుని, అతని మహిమను ఎన్నఁడు చూడఁగల్గునో అప్పటినుండి అతని కింక శోకముండఁజాలదు

వ్యా పరమేశ్వరునివిస్తరించి విషయసుఖ సాధనార్థమై యెప్పుడు సంసారములో నిమగ్నుల మగుదుమో అప్పుడు అడుగడుగునకు మనకు శోకమే సంభవించును. కాని సర్వసేవ్యుడగు పరమేశ్వరుని అతని మహిమను దర్శింపగల్గినపుడు మనకు శోకముండఁజాలదు, పరమానందము కలుగును

వి. ఇది శ్వేతాశ్వతరములో ౪-వ అధ్యాయమునందలి ౭-వ వాక్యము. ఇందును వెనుకటి వాక్యమునందలి భావమే గలదు. పరమాత్మలో నిత్యమును కలిసియున్నను మానవాత్మ యేల బాధలకు లోనగుచున్నదో యిందు తెలుపఁబడినది. “అనీశ” యే శోకమునకు కారణము. శబ్దార్థమును బట్టి చూచినచో “అనీశ” యనఁగా ఈశుఁడు (బ్రభువు) గాకపోవుట. అనఁగా శక్తి హీనుడగుట.

మూ యదా పశ్యః పశ్యతే రుక్మవర్ణం
కర్తార మిశం పురుషం బ్రహ్మయోనిమ్,
తదా విద్వాక్ పుణ్యపాపే విధూయ
నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతి
మహాంతం విభుమాత్తానం మత్వాధీరో నశోచతి.

[ముండక - కఠ]

టీ పశ్యః = చూపుగలవాడు (జ్ఞానాపన్నుడగుసాధకుడు), దుక్ష్మవర్ణం = బోధిస్తాననిపించును, కర్తారం = విశ్వకర్తయును, ఈశం = నాయకుడును, పురుషం = పూర్ణుడనైన, బ్రహ్మయోనిం = కారణస్వరూపి యగు బ్రహ్మమును, యదా = ఎప్పుడు, పశ్యతి = చూచుచున్నాడో, తదా = అప్పుడు, విద్వాక్ = విద్వాంసుడు, పుణ్యపాపే = పుణ్యపాపములను, విధూయ = తిరస్కరించి, నిరంజనః = నిర్దోషియై, పరమం = శ్రేష్ఠమైనట్టి, సామ్యం = పరమేశ్వరునితో సాటిని, ఉపైతి = పొందుచున్నాడు మహాంతం = గొప్పవాడును, విభం = సర్వవ్యాపియునైన, ఆత్మానం = పరమాత్మను, మత్వా = తెలిసికొని, ధీరః = ధీమంతుడు, న శోచతి = దుఃఖింపడు

తా ఏనమయమున జ్ఞానాపన్నుడగు సాధకుడు స్వప్రకాశుడును, విశ్వమునకు కర్తయు, నియంతయు కారణస్వరూపియు నగు పరబ్రహ్మమును దర్శించునో అపుడతడు పుణ్యపాపముల పరిత్యజించినవాడై నిర్దిష్టుడై పరమసామ్యమును పొందును ధీరాత్మలగువారు సర్వవ్యాపియగు పరమాత్మను తెలిసికొని శోకమును మానివేయుదురు

వ్యా ఎప్పుడు జ్ఞానవంతుడును ధర్మనిష్ఠగలవాడు నగు బ్రహ్మోపాసకుడు తన జ్ఞానశ్రేణుతో అతనిని ప్రత్యక్షముగా దర్శించునో అపు

దత్తండు బ్రహ్మమును పొందినవాడై పాపమునుండి ముక్తుడగును అంతియే గాక పుణ్య ఫలకాంక్షయై మఱి యేకర్షలను ఆతడు చేయఁడు. విషయము లందు లగులములేనివాడై లోకహితము నిమిత్తమును, ఈశ్వర ప్రీతి నిమిత్తమును ఆతడు ఈశ్వర ప్రీతికరములగు కార్యములనుఁ జేయును క్రభు వెన్నఁడు హృదయమునం దాసీనుఁ డగునో అప్పుడు సకల మనోవృత్తులును లోబడిన వగును , చిత్తము సమభావమును పొంది విశుద్ధమగును. భీరులగువారు ఆతనిని తెలిసికొని దీనభావముచే ముహ్యమానులు గాక శోకమును మానుచున్నారు

వి ఈ వాక్యమునందలి మొదటి నాల్గు పంక్తులును ముందశోక పనిపత్తు 3-ముండకము, ౧-వ ఖండములోని 3-వ వాక్యములోనిది. కడపటి పంక్తి కరోపనిపత్తు ౧-వ అధ్యాయము, ౨-వ పల్లలో 3-వ వాక్యము. బ్రహ్మజ్ఞానమువలన మనుష్యుఁ డెట్లు శోక ముక్తుడగునో యిది మఱింత సుష్టికరించెను

మూ పరమేవాత్మరం ప్రతిపద్యతే సయోహవై,
తదచ్ఛాయ మశరీర మలోహితం శుభ్రమత్మరం
వేదయతే

౪

[ప్రశ్న. ౪-ప్ర, ౧౦-వా.]

టీ అచ్ఛాయం=తమోవర్జితుఁడును, అశరీరం=శరీరము లేనివాఁడును, అలోహితం=లోహితాది గుణరహితుఁడును, శుభ్రం=పరిశుద్ధుఁడును, అత్మరం=అవినాశియు నైన, తత్=

వాక్య ౫] ప్ర థ మ ఖ ం డ ము

దానిని (బ్రహ్మమును), యః=ఎవ్వఁడు, వేదయతే=తెలిసికొను
చున్నాఁడో, సః=వాఁడు, పరం=శ్రేష్ఠుఁడయిన, అక్షరమేవ =
క్షయములేని వానినే, ప్రతిపద్యతే=పొందుచున్నాఁడు

తా ఎవఁడు ఛాయారహితుఁడును, ఎటుపు మొద
లుగాగల గుణములు లేనివాఁడును, పరిశుద్ధుఁడును, నాశము
లేనివాఁడు నగు పరబ్రహ్మమును తెలిసికొనునో అతఁడు ఆ
అక్షయపురుషుని పొందుచున్నాఁడు

వ్యా పరమేశ్వరుఁడు సర్వదా సర్వత్ర ప్రకాశించు చున్నాఁడు.
విశుద్ధచిత్తముతో తెలిసికొన్నయెడల అతనిని పొందవగును.

మూ అదృష్ట మవ్యవహార్య మగ్రాహ్య మలక్షణ
మచింత్య మవ్యవదేశ్య మేకాత్మ ప్రత్యయ
సారం ప్రపంచోపశమం శాంతం శివ మ
ద్వైతమ్

౫

[హండుక్య ౨-౪౦ ౫-వా.]

టీ అదృష్టం=(అతఁడు) అదృశ్యుఁడు, అవ్యవహార్యం=
వ్యవహరించుటకు వీలుకానివాఁడు, అగ్రాహ్యం=కర్తేంద్రియ
ములకు అందనివాఁడు, అలక్షణం = చిహ్నములేనివాఁడు,
అచింత్యం=తలంచుటకు సాధ్యముకానివాఁడు, అవ్యవదేశ్యం=

వర్ణనచేయ నలవిగానివాడు, ఏకాత్మప్రత్యయసారం = అద్వితీయమయిన ఆత్మజ్ఞానమే ప్రమాణముగా గలవాడు, ప్రపంచోపశమం=ప్రపంచధర్మాతీతుడు, శాంతం = శాంతస్వరూపి, శివం=మంగళస్వరూపి, అద్వైతం=ఒక్కడే అయినవాడు

తా పరమేశ్వరుడు నేత్రములకు అగోచరుడును, శిర్షేంద్రియములకు అగ్రాహ్యుడును, వ్యవహరించుట కందని వాడు నై యున్నాడు అతడు ఏలక్షణముల మూలమునను నిర్దేశింపఁదగిన వాడుగాడు; ఏశబ్దముల మూలమునను నిర్ణయించుటకు వీలుగానివాడు అతడు చింతించుటకు సాధ్యముగాని వాడు ఒక్క ఆత్మప్రత్యయమే అతని అస్తిత్వమునకు ప్రమాణము అతడు సమస్తసంసారధర్మమునకును అతీతుడు, శాంతుడు, మంగళుడు, అద్వితీయుడు

వ్యా అనంతజ్ఞానస్వరూపియైన అపూరమేశ్వరుడు చక్షువులకు అగోచరుడగు వాడు కాడు. అతనిని హస్తమువలన పట్టుకొనుటకు వలసకుదదు అతనిని మనస్సు ద్వారమున కల్పనచేయుటకును వీలు లేదు. పరిమితమయిన వస్తువును వలె అతనిని బుద్ధిమూలమున తెలిసికొనుటకును సాధ్యముగాదు. కేవలము నిర్మలమయిన సహజజ్ఞానమునందు అతడు ప్రకాశించును. ఒక్క ఆత్మ ప్రత్యయ బలమువలననే జ్ఞానగోచరుడగు ఆ సత్యసుందరమంగళపురుషుని ఆస్తిత్వమును విశ్వసించుచున్నాము ఏ ఆకృతుడును, ఆమృతుడును, అనంతుడు నగు పురుషుని, జ్ఞానము ప్రకాశపఱుచుచున్నదో

ఆ పూర్ణపురుషుని అస్తిత్వమునందు ఆత్మ నమ్మక ముంచుచున్నది. జ్ఞానము వలన సత్యము ప్రకాశితమగుచున్నది అట్లు ప్రకాశితమయిన సత్యము నందు ఆత్మ నమ్మకముంచుచున్నది అందుచే స్వభావసిద్ధమయిన ఈ ఆత్మప్రత్యయమే అతని అస్తిత్వమును స్థాపనచేయుటకు విక మాత్రప్రమాణము. ఎప్పుడు ఆత్మప్రత్యయ సిద్ధుడయిన ఆ అనంతపురు షుడని మన సహజజ్ఞానమునందు ప్రకాశితుడగునో అప్పుడు బుద్ధి అతని జగద్రచనాకాశలమును వీక్షించి మనకు అతని విజ్ఞానపరిచయమును కలి గించుచున్నది, అంతియేగాక జగత్తుయొక్క మంగళోద్దేశ్య నియమమును కనబఱచి ఆ నియంతయొక్క మంగళభావమును వ్యక్తముచేయుచున్నది. పరిమితమయిన బుద్ధి ఆ అనంతపురుషుని మనకు సంపూర్తిగా తెలియజేయ లేనిదే యైనను మన సహజజ్ఞానము నది చాలపటికు పోషించుచున్నది. అందుచే బ్రహ్మజ్ఞానమున ముముక్షువు జగత్కార్యముయొక్క అంత ర్భావ్యముల నాలోచించి తనబుద్ధిని వికసింపజేసికొను విషయమున నెప్పు డును ఆశ్రద్ధ చూపఁగూడదు బుద్ధి వికాసమును గాంచిన కొలది సహజ జ్ఞానము యొక్కయు, ఆత్మప్రత్యయముయొక్కయు అధికారమును, ఉద్దేశ మును విశేషరూపమున మనము స్పష్టముగా గ్రహింపఁగల్గుచున్నాము.

సంసార మెవ్వనిచే సృజింపఁబడి నియమింపఁబడుచున్నదో అతఁడు నకల సంసారధర్మమునకును అతీతుఁడు అతనికి రాగద్వేషాది మానసికవృత్తు లెవ్వియు లేవు అట్లగుటంజేసి అతఁడు శాంతుఁడు. అతఁడు మంగళస్వరూపి. ఎల్లర శుభము నుద్దేశించియే అతఁడు నియమబద్ధముగా ఈ సంసారమును పాలించుచున్నాఁడు. అతనికి సమానుఁడుగాని, అతనికంటె నధికుఁడుగాని మఱి యెవ్వఁడును లేడు. అతఁడు అద్వితీయుఁడు.

వి ఇంద్రియములచే గాని, బుద్ధిచే గాని పరబ్రహ్మమును తెలిసి
కొనుటకు వీలుగాదనియు, ఆత్మప్రత్యయము వలననే అతనిని తెలిసికొన
వలయుననియు, ఈ వాక్యము ప్రతిపాదించుచున్నది ఇది చాల ముఖ్య
విషయము. బ్రహ్మజ్ఞానమునకు మూలాధారము ఆత్మప్రత్యయమే యని
యీహిందూశాస్త్రవిషత్తును రచించిన ఋషీశ్వరుని అభిప్రాయము. మహర్షి
దేవేంద్రనాథరామారంభవారు గూడ నట్లే తలంచెరి

మూ. తదేతత్ ప్రేయః పుత్రాత్ ప్రేయో విత్తాత్
ప్రేయోఽన్యస్థాత్ సర్వస్థాత్ అన్తరతరం యదయ
మాత్తా. ౬

[బృహ. ౧-౪, ౪-౨౨, ౮-౧౦.]

టీ యత్ అయం ఆత్మా = ఏ యీ పరమాత్మ, సర్వ
స్థాత్=అన్ని టికంటె, అన్తరతరం=మిక్కిలి అంతరమయినదో,
తత్ ఏతత్=అదియగు ఇది (అదియగు నీబ్రహ్మము), ప్రేయః=
ప్రియతరమయినది పుత్రాత్=పుత్రునికంటె, ప్రేయః=ప్రియతర
మయినది విత్తాత్ = ధనముకంటె, ప్రేయః=ప్రియతరమైనది
అన్యస్థాత్ = అన్యములయిన ప్రేమాస్పదవిషయములకంటె,
ప్రేయః=ప్రియతరమయినది

తా అన్ని టికంటె అంతరతరమయిన యీపరమాత్మ
పుత్రునికంటె ప్రియమయినది, విత్తముకంటె ప్రియమయి
నది తక్కిన యెల్ల వానికంటెను ప్రియమయినది.

వాక్య ౭] ప్రథమఖండము

వ్యా అతనికంటెను అంతరికుండును, ప్రియతరుండు నగు స్నేహితుండు మనకు మఱి యెవ్వండును లేడు

వి భగవంతునికిని మనుష్యునికిని గల ఆలిగాఢమయిన సంబంధము నిది వెల్లడించుచున్నది. ఎట్టిభౌతికసంపత్తి కన్నను పుత్రుని కన్ననుగూడ భగవంతుండు ప్రియతముండుగా చెప్పబడియెను. ఈవాక్యమున బ్రహ్మజ్ఞానమును గూర్చియేగాక బ్రహ్మప్రీతిని గూర్చియు ఋషి ప్రస్తావించుచున్నాడు

మూ సయోఽన్య మాత్మనః ప్రియంబ్రువాణంబ్రాయాత్,
ప్రియం రోత్యతీతి ఈశ్వరోహ తధైవ స్యాత్ ౭
[ఐకా ౧-౭, ౪-౮, ౮-౧౦.]

టీ. సయః = ఇట్లు తెలిసికొనిన ఒకానొకఁడగు విద్వాంసుండు, ఆత్మనః = పరమాత్మకంటె, అన్యమ్ = ఇతరమయిన, ప్రియం = ప్రియపస్తువు, (అస్తీతి = ఉన్నదని) బ్రువాణం = పలుకుచున్నవానినిగూర్చి, ఈశ్వరోహ = ఈశ్వరుఁడే, ప్రియమ్ = ప్రియమయినదానిని, రోత్యతీతి = నశింపఁజేయుచున్నాఁడని, బ్రాయాత్ = పలుకును తధైవ = ఆప్రకారముగానే, స్యాత్ = ఆగును.

తా పరమాత్మకంటె అన్యము ప్రియమయినదని యెవ్వండు పల్కునో అట్టివానితో దేనిని నీవు ప్రియముగా

౧౪౫

నెంచుచున్నావో అయ్యది నశించిపోవునని బ్రహ్మవాది నుడువును అట్లు నుడువుట కతని కధికారముగలదు అతఁ డేమి చెప్పుచున్నాఁడో అది నిజముగా జరుగుచున్నది

వ్యా పుత్రుఁడు భార్య, ధనము, జనము—ఇవి యెల్ల అనిత్యములు, ఎప్పుడో యొకప్పుడు సంసారమునందలి యీశమస్తప్రియవస్తువులలో తప్పక యెడబాటు కలిగియే తీరును. కాని యిహమునందేమి, పరమునందేమి అంతరతమఁడగు ప్రియతమనితో నెన్నఁడును విచ్ఛేదము కలుగనేరదు ఎవఁడు పరమేశ్వరునికంటె భిన్నమైనవానిని ప్రియముగా చూచుకొనునో అతని ప్రియవస్తువముదాయమునకు అవశ్యము వినాశము సంభవించును విషయాసక్తులును విముగ్ధులు వగువారికి ఇట్టి ఉపదేశమును చేయుటకు జ్ఞానులగు బ్రహ్మోపాసకుల కధికారము గలదు ఎవ్వరు ఈ ఉపదేశమును గ్రహింపరో అట్టివారు దుఃఖము ననుభవించుదురు. అంతరతరుఁడును, మంగళాకరుఁడునగు పరమాత్మయే యెల్లరకును సర్వముకంటె ప్రియతరుఁడు. అతనిని ప్రేమించినయెడల అతనికి ప్రేమాస్పదమగు సమస్తమును ప్రేమింపవలసియుండును. అదియుంగాక, ఈ జగత్సంసారము యొక్క మంగళమును ద్వేషించి వేనియెడల విశేషమైన ప్రీతిని అనురాగమును చూపవలయునని అతఁడు ఆదేశించుచున్నాఁడో వానియెడల అధికమయిన ప్రీతిని అనురాగమును చూపవలయును కాని పరమాత్మకంటె అన్యవస్తువును అధికముగా ప్రేమించుటయు దానిని జూచి ముగ్ధమగుటయు విశుద్ధమును విహితమునగు ప్రీతియొక్క లక్షణముగాదు.

వి భగవంతునికంటె విహితవస్తువుల నెక్కువగా ప్రేమించుట యెంత అనర్థదాయకమో యీవాక్యము తెలుపుచున్నది.

వాక్య ౮] ప్రథమఖండము

మూ ఆత్మానమేవ ప్రియముపాసీత

సయ ఆత్మానమేవ ప్రియముపాస్తే

న హాస్య ప్రియం ప్రమాయుకం భవతి

౮

[బృహ ౧-౮, ౪-౨౨, ౮-౩]

టీ ఆత్మానమేవ = పరమాత్మనినే, ప్రియం = ప్రీతికివిషయముగా, ఉపాసీత = ఉపాసింపుడి సయః = ఎవఁడు, ఆత్మానమేవ = పరమాత్మనినే, ప్రియం = ప్రియమైనవానినిగా, ఉపాస్తే = ఉపాసనచేయుచున్నాఁడో, అస్య = ఇతనియొక్క, ప్రియమ్ = ప్రియము (వీరు ప్రీతియుంచిన వస్తువు) ప్రమాయుకం = మరణశీలము, న భవతి = కాదు.

తా పరమాత్మనే ప్రియుని రూపమున ఉపాసనచేయవలయును. ఎవఁడు పరమాత్మను ప్రియుని రూపమున ఉపాసనచేయునో అతని ప్రియమెన్నఁడును మరణశీలము కాదు

వ్యా ఎవ్వఁడు మన మానసక్షేత్రమున ప్రీతియనెడు కోమలమయిన పూ మొగ్గను స్థాపించెనో అతనిని మనము శ్రద్ధాపూర్వకముగా వికసింపఁజేసిన ఆపుష్పముతోడనే ఆర్చింపవలయును. అనశ్వరుఁడగు పరమేశ్వరుఁ డెవ్వరికి ప్రియుఁడో వారి ప్రియవస్తువు మరణించునది గాదు. ఎన్నఁటికిని వారికి దానితో నెడబాటు కలుగఁజాలదు.

మూ ఆత్మా వా ఆరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో
మస్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః

౯

[బృహ ౨-౨, ౪-౨౨, ౫-౧౨.]

టీ ఆరే = ఓమైత్రేయీ! ఆత్మావై = పరమాత్మయే,
ద్రష్టవ్యః=చూడదగినది; శ్రోతవ్యః = వినదగినది; మస్తవ్యః=
మననము చేయదగినది, నిదిధ్యాసితవ్యః = నిశ్చయముగా
ధ్యానింపదగినది

తా పరమాత్మయొక్క దర్శన, శ్రవణ, మనన, నిది
ధ్యాసనములను చేయవలయును పరమాత్మను దర్శింపవల
యును అనఁగా ఈవిశ్వమునందు అతని జ్ఞానమును, శక్తిని,
మహిమను తెలిసికొనవలయును మఱియు సర్వమునకు ప్రాణ
రూపమున సర్వప్రదేశములందును అతఁడున్నట్లు గ్రహింప
వలయును అదియుఁగాక, అతని మహిమాప్రతిపాదకము
లయిన సకలోపదేశ వాక్యములను ఆచార్యుని ద్వారమున
వినవలయును జగత్తునందు అతనిమహిమను దర్శనముచేసియు,
ఆచార్యుని యొద్ద అతని మాహాత్మ్యమును గూర్చి వినియు
సమస్తమును ఆలోచనాపూర్వకముగా తిరుగతిరుగ మననము
చేయవలయును తదనంతరము అతని నిదిధ్యాసనమును
కావింపవలయును అతని సత్తనుగూర్చి నిశ్చయత్వమును
పొంది, అతనిమీఁద మనస్సును నిలుపవలయును.

వి భావగర్భితమయి యీచిన్నవాక్యము యాజ్ఞవల్క్యునికిని మైత్రేయికిని జరిగిన సంభాషణములలోనిది ఇది బృహదారణ్యకములలోని ౨ వ అధ్యాయములోనేగాక ౪ వ అధ్యాయములలోని ౫ వ బ్రాహ్మణములోఁగూడ కానవచ్చుచున్నది రెండవ అధ్యాయము నాల్గవ బ్రాహ్మణములలోని అయిదవవాక్యములలో పొందుపఱుపఁబడిన సంభాషణములలోని చివరభాగమిది భర్తయు, భార్యయు, బిడ్డలును వారివారిలోఁగల పరమాత్మనుబట్టి ప్రియతము లగుచున్నారని వాక్రుచ్చినవాడై యాజ్ఞవల్క్యుమహర్షి పరమాత్మయే దర్శింపఁదగినవాఁడును, వినఁదగినవాఁడును, మననము చేయఁదగినవాఁడును ధ్యానింపఁదగినవాఁడు నని స్పష్టపఱుచుచున్నాఁడు. యాజ్ఞవల్క్యుని యీ యుపదేశకానంతరము బ్రహ్మజ్ఞానోపలబ్ధికి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనములు ముఖ్యసాధనములుగా హిందూధర్మసాధకులచే పరిగ్రహింపఁబడెను ఈవాక్యమునందలి ద్రవ్యవ్యతిరేకత అన్నశబ్దమునం దిమిడియున్న దర్శనమును సాధనాంగములలోఁ జేర్చకపోవుట గమనింపఁదగును. శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనములనెదు సాధనములు సులభముగా నర్థమగుచున్నవి. దర్శనమన్నది స్పష్టముగా బోధపడుటలేదు. కాని దర్శన మన్న పదము బ్రహ్మోపలబ్ధివిషయమున ఉపనిషత్తులలో నేమి, యితరధార్మికవాక్యములలో నేమి తఱచుగా ప్రయోగింపఁబడునదియే యైయున్నది. కాని బ్రహ్మదర్శనము శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనముల నభ్యసించిన పిమ్మట లభించునదిగాని ముందుగనే లభ్యమగునదిగాదు. కాని యీవాక్యములలో దర్శనము మొదటనే పేర్కొనఁబడినది. కావున నిది గ్రక్కవలె యుండదనుట స్పష్టము స్పష్టిమహిమలలో బ్రహ్మమును దర్శించుటయే యీ ద్రవ్య

వ్యక్తి" అనుపదముయొక్క భావమై యుండవోవును. మహర్షి దేవేంద్రనాథ రామాయగా రివ్విధముననే అభిప్రాయపడిరి.

మూ సవా ఆయుమాత్తా సర్వేషాం భూతానా మధిపతిః,
సర్వేషాం భూతానాం రాజా

౧౦

[బృహ. ౨-౨, ౧-౨, ౧౧-౨.]

టీ. సోయం = అట్టియీ, ఆత్మావై = పరమాత్మయే,
సర్వేషాం భూతానాం = సమస్తభూతములకును, అధిపతిః =
అధిపతి సర్వేషాం భూతానాం = సమస్తభూతములకును,
రాజా = రాజు

తా అట్టి యీ పరమాత్మయే సకలభూతములకును
అధిపతి; సర్వభూతములకును రాజు

వ్యా ఇతఁడు సమస్తమును నియమమునం దుంచుచున్నాఁడు
తన న శిక్షా బహుమానములను విధించుచున్నాఁడు.

మూ తద్వదా రథనాభౌ చ రథనేమా చారాః
సర్వే సమర్పితా ఏవమేవాస్మిన్నాత్మని
సర్వాణి భూతాని సర్వేదేవాః సర్వేలోకాః
సర్వే ప్రాణాః సర్వ ఏత ఆత్మానః సమర్పితాః ౧౧

[బృహ. ౨-౨, ౧-౨, ౧౧-౨.]

వాక్య ౧౧] ప్రథమ ఖండము

టీ తత్ యథా = అది యెట్టు లనగా, అరాఃసర్వే = చక్రము మధ్యనుండు కొయ్యలు (ఆకులు) అన్నియు, రథ నాభౌచ = చక్రముయొక్క నాభియందును, రథనేమాచ = చక్రముయొక్క చుట్టునందును, సమర్పితాః = ఉంచబడియున్న వివం ఏవ = ఈవిధముగానే, అస్తిన్నాత్మని = ఈపరమాత్మ యందు సర్వాణి భూతాని = సకలభూతములు, సర్వే దేవాః = సమస్త దేవతలు, సర్వే లోకాః = సమస్త లోకములు, సర్వే ప్రాణాః = అన్నిప్రాణములు, సర్వే ఏతే ఆత్మానః = ఈసకల జీవులు, సమర్పితాః = ఉంచబడి యున్నవి

తా రథచక్రముయొక్క ఆకు లన్నియు నాభియందును, చుట్టును నెట్లు అమర్చబడియున్నవో అవిధముననే సమస్తభూతములు, సమస్తదేవతలును, సకలలోకములును, సకల ప్రాణులును, ఈ సకల జీవులును పరమాత్మ యందు ఉంచబడియున్నవి.

వ్యా జలము, అగ్ని, వాయువు మొదలుగాఁగల సకలభూతములును, మానవులకంటె శ్రేష్ఠులగు అన్యలోకములందు నివసించు ధర్మాత్ములగు సకల జీవులును, సూర్యుడు చంద్రుడు గ్రహములు నక్షత్రములు పృథివి మున్నగు సమస్త లోకములును, ప్రాణులయొక్క సర్వవిధ ప్రాణి వ్యాపారములును అసంఖ్యేయ లోకములలోఁ గల అనంతజీవులయొక్క ఆత్మ లెల్లను ఈ పరమాత్మ నాధారముగా చేసికొని యున్నవి

వి సమస్తమును బ్రహ్మములో నున్నదను విషయమును చక్కని ఉపమానద్వారమున ఈ వాక్యము వ్యక్తీకరించుచున్నది.

మూ యజే వాం బ్రహ్మ పూర్వ్యం నమోభిః

అనాదిమత్వం విభుత్వేన వర్తనే

యతో జాతాని భువనాని విశ్వే

౧౨

[శ్లోకా ౨-౨, ౫-౪, ౬-౪-౫]

టీ వామ్=మీ, పూర్వ్యం = చిరంతనుడైన, బ్రహ్మ= బ్రహ్మమును, నమోభిః = నమస్కారములచేత, యజే = ధ్యానించుచున్నాను అనాదిమత్ = ఓ ఆద్యంతశూన్యఁడవగు పరమాత్మా, త్వం=నీవు, విభుత్వే=వ్యాపకత్వముచేత, వర్తనే= ఉన్నావు యతః=నీవలన, విశ్వానిభువనాని=అన్ని లోకములు, జాతాని=కలిగినవి.

తా మీయొక్కయు మాయొక్కయు చిరంతనుఁ డయిన పరబ్రహ్మమునందు నేను నమస్కారపూర్వకముగా నా ఆత్మను సంయోగపఱుచుచున్నాను ఓ ఆద్యంతశూన్యఁడ వగు పరమాత్మా! నీవు సర్వవ్యాపకుఁడవై యున్నావు నీనుండి యీసమస్త భువనములును ఉత్పన్నము లయినవి

వ్యా మీయొక్కయు మాయొక్కయు నిత్యపరబ్రహ్మమును నేను నమస్కారపూర్వకముగా ధ్యానించుచున్నాను. మీరును నాతోఁగలిసి ఆత నిని ధ్యానింపుడని బ్రహ్మవాదియగు ఆచార్యుఁడు శిష్యులకు చెప్పుచున్నాఁడు.

వాక్య. ౧౩] ప్ర ధ మ ఖ ం డ ము

వి ఈవాక్యము శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులాని రెండువాక్యములు చేర్చి కూర్చబడినది. “యుజే” మొదలుకొని “నమోభిః” వరకు గల మొదటిభాగము ౨ - వ అధ్యాయము, ౧ - వ వాక్యములానిది. ఈ భాగము తొలుత ఋగ్వేదము దశమమండలములో పదుమూడవ సూక్తములో మొదటియుక్తు. తక్కినభాగము ౪ - వ అధ్యాయము ౪-వ వాక్యములానిది

మూ ఇహైవ సన్తోఽథ విద్వస్తద్వయం
న చేదవేది ర్మహతీ వినష్టిః,
య ఏతద్విదురమృతాస్తేభవన్తి
అథేతరే దుఃఖమేవాపియన్తి

౧౩

[బృహ. ౪-౨, ౪-౨౨, ౧౪-౩]

టీ అధ=తర్వాత, ఇహ=పసంత్యః=విహికమునందుండఁ గానే, వయం=మనము, తత్ = దానిని (బ్రహ్మమును), విద్వః= తెలిసికొనుచున్నారము నచేత్ అవేషిః=తెలిసినవారలము గామేని, మహతీవినష్టిః=విశేషమయిన వినాశమున్నది యే = ఎవరు, ఏతత్=దీనిని (బ్రహ్మమును), విదుః=తెలిసికొనియెడరో, తే=వారు, అమృతాః = నిత్యపదవిగలవారు, భవన్తి = అగు చున్నారు అథ=సిద్ధుట, ఇతరే=అన్యులు, (బ్రహ్మవిదులు కాని వారు) దుఃఖమేవ=దుఃఖమునే, అపియన్తి=పొందుచున్నారు

తా. ఇచ్చట నుండఁగనే మనము అతనిని తెలిసికొని నారము మనము అతనిని తెలిసికొనక పోతిమేని మహావినాశమును పొందియుండుము ఎవరు ఇతనిని తెలిసికొందురో వారు అమరులగుదురు, తదితరు లెల్లరు దుఃఖమును పొందుదురు

వ్యా ఏమి ఆశ్చర్యము, ఇక్కడ నుండఁగనే మనము అతనిని తెలిసికొంటిమి. అంధకారమయమైన యీ సంసారమునందు నిమగ్నులమై, సంసారముచే ఆచ్ఛన్నులమై యున్నను మన జ్ఞాననేత్రము ఆ పశ్యజ్ఞాన జ్యోతిని గ్రహింపఁగలదై యున్నది అంటియేగాక, మన హృదయ మతనికి తన విశుద్ధమయిన ప్రీతి నర్పించి పాప తాపములనుండి పరిత్రాణమును పొందుచున్నది దీనికంటె ఆశ్చర్యకరమయిన విషయ మింకేమి గలదు? ఇందు మూలమున మనము ధన్యుల మైతిమి. ఈ భూలోకమున నతఁడెన్నియో విధములయిన ప్రాణులను సృష్టిచేసెను మరియు వేనికిని అతఁడెట్టి సామర్థ్యమును గాని అధికారమును గాని డిసఁగి యుండలేదు. ఎంతయు అనుగ్రహించి మనకు మాత్రము అతఁడీ అధికారమును ప్రసాదించెను. ఇందువలన మనము కృతార్థులమైతిమి ఇందువలన మనము సకల సంపదలను పడసితిమి. అతనిని మనమిచట తెలిసికొనలేకపోతిమేని, అతనిలో మనము నిరంతరనిత్య సంబంధపాశమువలన కట్టుపడకపోతిమేని మనము మితిలేని దుర్గతిపాలగుదుము అట్టులయినచో, ఈ సంసారవిషత్సాగరమునఁ బడిన మనకు ఆశ్రయమెక్కడ? ఊకుల నిష్ఠరాఘాతములనుండి మనము శాంతిని బడయునదెక్కడ? పాపతాపములనుండియు, మృత్యుభయమునుండియు మనకు మఱెవ్వరు పరిత్రాణము నొనంగఁగలరు?

వాక్య. ౧౪] ప్రథమఖండము

వి బ్రహ్మము నెఱుంగుటలోఁ గల మహాభాగ్యమునుగూర్చి యా
వాక్యము ముచ్చటించుచున్నది ఇట్టివాక్యమింకొకటి కేనోపనిషత్తులోఁ
గూడఁగలదు (చూ ౩౪-వ వాక్యము.)

మూ తతో యదుత్తరతరం తదరూపమనామయమ్

య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవన్తి

అథేతరే దుగ్ధిమేవాపియంతి.

౧౪

[శ్వేతా. ౩-అ, ౧౦-చా.]

టీ తతః=అకార్యముకంటె, యత్=ఏది, ఉత్తరతరం =
కారణమునకు కారణమో, తత్=అది (బ్రహ్మము) అరూపం=
రూపరహితము, అనామయం = రోగశోకరహితము యే =
ఎవరు, ఏతత్=(దీనిని) (బ్రహ్మమును), విదుః = తెలిసికొనియె
దరో, తే=వారు, అమృతాః=మరణధర్మములేనివారు, భవ
న్తి=అయ్యెదరు అథ = పిమ్మట, ఇతరే = అన్యులు, దుగ్ధి
మేన = దుగ్ధమున, అపియన్తి=పొందెదరు

తా ఎవ్వఁడు కారణమునకు కారణమో అతఁడు రూప
రహితుఁడు, నిరామయుఁడు ఇతనిని తెలిసికొనెడువారు అమరు
లయ్యెదరు తదితరులెల్లరును దుఃఖమును పొందెదరు

వ్యా ఈ సంసారములో నేయే కారణములవలన కమస్త
కార్యములును ఉత్పన్నములగుచున్నవో ఆ కారణములకెల్లను కారణము

పరబ్రహ్మము అతఁడు రూపహీనుఁడు, నిరూపయుఁడు ఎవ్వ రీతని జ్ఞాన చక్షుమూలమున ప్రత్యక్షము చేసికొని యితనితో అచ్ఛేద్యమయిన నంబం ధము సేర్పాటుచేసికొనెదరో అట్టివారు అమృతు లయ్యెదరు, తదస్మ్యై తేవ్వరును సాంసారికతాపదుఃఖముల నతిక్రమింపనేరరు.

మూ తతః పరం బ్రహ్మపరం బృహన్తం
యథానికాయం సర్వభూతేషు గూఢమ్
విశ్వస్యైకం పరివేష్టితార మిశం
తం జ్ఞాత్వాఽమృతా భవన్తి

౧౫

[శ్లోకా ౩-అ, ౭-వా]

టీ తతఃపరం=విశ్వకార్యమునకు కారణమును, బ్రహ్మ పరం = బ్రహ్మమును, బృహన్తం = గొప్పదియును, యథాని కాయం=శరీరమును అతిక్రమింపకుండ, సర్వభూతేషు=సమస్త భూతములయందును, గూఢం = అంతరమైయున్న, విశ్వస్య= ప్రపంచమునకు, ఏకం = ఒక్కఁడైనట్టి, పరివేష్టితారం=చుట్టు కొనఁబడిన, తం-ఈశం = ఆయీశ్వరుని, జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, అమృతాః=చావు లేని వారుగా, భవన్తి=అగుచున్నారు

తా విశ్వకారణమయిన పరబ్రహ్మము అన్నిటికంటె అధికుఁడయినవాఁడు అతఁడుసర్వభూతముల శరీరములందును గూఢరూపమున నున్నాఁడు ఒక్కఁడై విశ్వమునంతయు

వాక్య ౧౬] ప్ర భ మ ఖ ం డ ము

వ్యాపించియున్న ఆపర మేశ్వరుని తెలిసికొని సమస్త జనులును
ఆమరు లయ్యెదరు

వ్యా అతనినుండియే ఈసమస్తజగత్తు సృష్టియయ్యెను. అందుచే
తనే అతఁడు సకలకార్యములకును కారణ స్వరూపుఁడు, గొప్పవాఁడు అంత
ర్భావములందలి సకలస్థానములందును అతఁడు సర్వదా నిండియున్నాఁడు.
అయినను అతని నెవ్వరును నేత్రముల మూలమున చూడఁజాలరు విలయన
అతఁడు జ్ఞానస్వరూపి, జ్ఞానస్వరూపిని జ్ఞానమూలముననే చూడనగును.
ఎవ్వరు దీనిని తెలిసికొందురో వారు పరబ్రహ్మముతో నిత్యసహవాసమును
పొందుదురు

మూ సర్వేంద్రియగుణాభాసం సర్వేంద్రియవివర్జితమ్,
సర్వస్య ప్రభుమీశానం సర్వస్య శరణం సుహృత్.

[శ్లోకా ౩-ఆ. ౧౭-వా]

టీ సర్వేంద్రియగుణాభాసం = (అతఁడు) సక లేంద్రియ
గుణములను ప్రకాశింపఁజేయువాఁడు, సర్వేంద్రియవివర్జితం =
సక లేంద్రియ రహితుఁడు సర్వస్య=అన్ని టికి, ప్రభుం=ప్రభువు
ఈశానం = ఈశ్వరుఁడు సర్వస్య = అన్ని టికిని, శరణం=రక్ష
కుఁడు, సుహృత్=మిత్రుఁడు.

తా అతని మూలమున సక లేంద్రియములయొక్క
గుణములును ప్రకాశమును పొందుచున్నవి కాని అతఁడు

స్వయముగా నేయింద్రియములును లేనివాఁడు అతఁడు సకలమునకును ప్రభువు, సకలమునకును ఈశ్వరుఁడు; సకలమునకును ఆశ్రయఁడు, మిత్రుఁడు

వాయు మనకు జ్ఞానసుఖసామర్థ్యముల నొసంగఁగోరి అతఁడు మన యింద్రియములనెల్ల నందుకు తోడ్పడు వివిధ గుణములతో నలంకరించెను. నేత్రము విశ్వవిభుని విశ్వరాజ్యమునందలి అత్యాశ్చర్య శోభ నవలూకించి పరితృప్తి నొందుచున్నది కర్ణము మనోహర విహంగరవములను, మధుర సంగీత స్వరమును, బ్రహ్మ గుణానుకీర్తనమును ఆకర్షించి అమృతాభిషిక్త మగుచున్నది. జీహ్వ నానారస సమ్మిళిత చర్వవి, చోష్య, లేహ్య పేయరూపములగు వివిధప్రకారరుచ్యపదార్థముల స్వాదమును గ్రహించి చరితార్థమగుచున్నది. ప్రాణేంద్రియమగు నాసిక బహువిధనుగంధపుష్పముల మనోహరసౌరభమును గ్రహించియు, సర్వాంగవ్యాప్తమగు స్పృశేంద్రియము సుస్పృగ్ధ మందమారుతహిల్లాలమున పారవశ్యము పొందియు మానవుని సుఖసరోవరమును పూర్ణముచేయున్నది. సకల మంగళాకరుఁడగు పరబ్రహ్మమే యీశమస్తమునకును ఏకమాత్రకారణము ఎట్టిశక్తులను ఇంద్రియకాలమున కొసంగియుండెనో ఆశక్తుల కనురూపముగా వానికి విషయములగు సకలపదార్థములను, అతఁడు సృష్టించియుండుటచేతనే మనము ఇంద్రియసంచితమహాసౌఖ్యము ననుభవించి సంతోషింపఁగల్గుచున్నాము. అతఁడు మనకు హస్తద్వయమును ప్రసాదించియుండుటచేతనే మనము సకల వస్తువులను పట్టుకొనఁ గల్గుచున్నాము. అతఁడు మనలను గమనేంద్రియసంయుక్తులనుగా చేయుటచేతనే మనము సర్వత్రగమనాగమనముచేయ సమర్థులమగుచున్నాము. అతఁడు మనకు వాగింద్రియమును దయచేయుటచేతనే

మనము మనోభావముల నెల్ల వెల్లడించి సుఖంపఁ గల్గుచున్నాము అతఁడు మనకుఁ గల ఒక్కొక్క ఇంద్రియమును సౌఖ్యభాండారమునకు ఒక్కొక్క ద్వారముగా నొనరించెను మనకుఁగల ఒక్కొక్క జ్ఞానేంద్రియమును ఒక్కొక్క కర్తేంద్రియమును కల్యాణపరిపూర్ణమయిన ఒక్కొక్క ఊటయై యెడతెగకుండ కల్యాణజలమును ప్రవహింపఁ జేయుచున్నది. తద్ద్వారమున సమస్త శుభములకును అద్వితీయ ఆకరస్వరూపుఁడగు విశ్వవిధాతయొక్క అద్భుతమహిమ వెల్లడి యగుచున్నది

జీవుల ఉపకారార్థమే అతఁడు ఈ అత్యాశ్చర్య ఇంద్రియముల నెల్ల సృజించెను. అతఁడు ఆధిష్ఠించియుండుటచేతనే ఈ ఇంద్రియముల గుణములెల్లను ప్రకాశితము లగుచున్నవి. కాని స్వయముగా నతఁడు సకలేంద్రియ విపణ్ణితుఁడు. అతని జ్ఞానము నిమిత్తము, ఇంద్రియము లావశ్యకములుగావు అతని కర్మాచరణము నిమిత్తమును ఇంద్రియము లక్కఱలేదు చక్షుః కర్ణ విహీనుఁడయ్యి అతఁడు సర్వమును చూచుచున్నాఁడు, అతఁడు సర్వమును వినుచున్నాఁడు. పాణిపాదములు లేకుండ గనే అతఁడు సర్వమును గ్రహించుచున్నాఁడు; సర్వత్ర తిరుగుచున్నాఁడు. అతఁడు సర్వమునకును ప్రభువు, సర్వమునకును ఈశ్వరుఁడు; సర్వమునకును ఆశ్రయుఁడు, సర్వమునకును మిత్రుఁడు.

విమూలమునందలి కడపటిశబ్దము 'బ్రహ్మ' మహర్షి దానిని "సుహృత్" అని మార్చి విశేషార్థమును కల్పించెను. ఇందలి మొదటి భాగము భగవద్గీతలోఁగూడఁ గలదు.

మూ. మహాస్పృభుర్వై పురుషః సత్వైశ్చైష ప్రవర్తకః,
సునిర్మలా మిమాంశాన్తిమీశానో జ్యోతి రవ్యయః

[శ్లోకా. 3-ఆ, ౧౨-వా]

టీ మహాశ్వా=అతడు) గొప్పవాడు, ప్రభుః=ప్రభువు, పురుషః=పూర్ణుడు, బోధితిః=బోధితిస్వరూపుడు, అవ్యయః = నాశరహితుడునైన, ఏషః=ఈ, ఈశానః=ఈశ్వరుడు, ఇమాం సునిర్వలాం శాంతిం = ఈ అతినిర్వలమైన శాంతినుద్దేశించి, సత్త్వస్యప్రవర్తకః=ధర్మమునందు ప్రవర్తింపఁజేయువాడు

తా ఈమహాపురుషుడు సకలమునకును ప్రభువు జ్ఞాన బోధితి స్వరూపియు, అనంతుడనగు ఈయాశ్వరుడు నిర్వల శాంతి నుద్దేశించి ధర్మప్రవర్తకుఁ డాయెను.

వ్యా ఈ మంగళమయ్యుడగు మహాపురుషుడు కేవల ఇంద్రియ సుఖముల నొసంగి మనలను పశువులను వలె సంసార నిబద్ధులఁ జేయలేదు. ఆమూల్యమయిన ధర్మమును ప్రసాదించి మనలను స్వతంత్రులను చేసెను విషయ సుఖములకంటె సహస్రగుణములు శ్రేష్ఠమయిన అత్తప్రసాదము నుద్దేశించియు, మన నిర్వలశాంతి నుద్దేశించియు అతడు స్వయముగా ధర్మ ప్రవర్తకుఁ డాయెను. అతడు మనఅత్తలయందు శుభ బుద్ధిని ధర్మబలమును నిరంతరము ప్రేరణచేయుచున్నాడు మనము అతని ప్రసాదముచే ధర్మ బలమూలమున స్వాధీనులమై ముక్తికథికారులమైతిమి

వి మూలమునందలి “ప్రాప్తిం” అను పదమునకు బదులుగా “శాంతిం” అను పదమును మహర్షి చెప్పెను. మహర్షి ‘సత్త్వస్య’ అను పదమునకు ధర్మమునందు అని అర్థముచెప్పెను. మ్యాఖ్యమూలదు “సత్త్వ” మనగా “ఉనికి” అని భాషాంతరీకరించెను.

పదవ అధ్యాయము

మూ ఓమితి బ్రహ్మ సర్వేఽస్మై దేవాబలి మాహరన్తి,
మధ్యే వామనమాసీనం విశ్వేదేవా ఉపాసతే ౧

[తైత్తి - కరము.]

టీ ఓమితి=ఓం అనునది బ్రహ్మము, అస్మై=ఈ బ్రహ్మము
కొఱకు, సర్వేదేవాః = దేవతలందఱు, బలిం=పూజచు, ఆహ
రన్తి=పొందించుచున్నారు మధ్యే=(జగతికి) మధ్యమందు, అ
సీనం=ఉండెడి, వామనం=పూజనీయుని, విశ్వేదేవాః = సమస్త
దేవతలు, ఉపాసతే=ఉపాసించుచున్నారు

తా ఎవ్వఁడు ఒంకారముచే ప్రతిపాద్యుఁడో అతఁడు
బ్రహ్మము సకల దేవతలును అతనికి పూజలు సమర్పించు
చున్నారు జగత్తునకు నడుమనున్న పూజనీయుఁడగు పర
మాత్మను సకల దేవతలును నిరంతరము ఉపాసనచేయు
చున్నారు

వ్యా ఆద్వితీయుఁడగు ఈశగర్భ, ఈశ్వరుఁడు, మహేశ్వ
రుఁడు, పరమాత్మ, పరబ్రహ్మ మొదలగు కల్పములచే నెట్లు పిలువఁబడు

చున్నాడో అదియే విధమున “ఓం” శబ్దము చేతను పిలువబడుచున్నాడు ఎవ్వఁడు నృప్తి, స్థితి, ప్రళయకర్తయో అతఁడే బ్రహ్మము, అతఁడే ఓంకారప్రతిపాద్యుడగు మహాపురుషుఁడు పృథివికంటె శ్రేష్ఠతరములయిన యితరలోకములలో నివసించు దేవతలు నిరంతర మతనిని ఆరాధించుచున్నారు మనము గూడ గొప్పవారము, శ్రేష్ఠులము కాఁగోరితిమేని దేవతలచందమున ఆ విశుద్ధమంగళస్వరూపునికి అధీనులమును, అనుగతులమునై అతని యెడల ప్రీతిభావమును మనలో ఉన్నతమును ఉజ్జ్వలమును గావించుకొని అతని ఉపాసనయందు అసురక్తి కల్గియుండుటయే మనకు కర్తవ్యము

వి ఈ పదియవ అధ్యాయము బ్రహ్మోపాసనార్థము అవలంబింపఁదగు కొన్ని సాధనములనుగూర్చి ప్రస్తావించుచున్నది తైత్తిరీయోపనిషత్తు ౧-వ అధ్యాయములోని ౧-వ వాక్యమునుండియు, కరోఽపనిషత్తు ౧-వ అధ్యాయములోని ౩-వ వాక్యమునుండియు గ్రహీతఁడైన భాగములను జేర్చి మహర్షి దేవేంద్రనాథరామారు ఈ మొదటవాక్యమును కూర్చెను. ఓంకారద్వారమున బ్రహ్మము నుపాసించవలయునని యిది సూచించుచున్నది. దేవతలు బ్రహ్మమును ఓంకారము మూలమున సర్వదా ఉపాసించుటయే యీ ఆదేశమునకు హేతువు వాక్యములోని మొదటిభాగము “ఓమ్” అనిన బ్రహ్మమే యని చెప్పచున్నది. మొట్టమొదట “ఓమ్” అనునది బ్రహ్మమును సూచించు ఒకానొక చిహ్నమైయుండును. వైదికఋషులు తమ ప్రసంగములను ఓంకారముతో ప్రారంభించుచుండిరి. రానురాను దాని కొక గూఢార్థ మేర్పడెను.

వాక్యములోని రెండవభాగములో దేవతలందరును బ్రహ్మము నుపాసించు రని కలదు మూలములో “ఓం” అని లేదు. కరోఽపనిషత్తునుండి

వాక్య ౨]

ప్రథమ ఖండము

గైశానబడిన ౩-వ భాగము తెత్తిరీయోపనిషత్తు ౧-వ అధ్యాయములోని ౧-వ వాక్యమును బోలియున్నది. బ్రహ్మము నడును చున్నట్లును చుట్టును దేవతలు నిలిచియున్నట్లును ఇందువర్ణింపబడినది భిగవంతుఁ డిక్కడ “వామనం” అని చెప్పబడుట గమనింపఁదగియున్నది పురాణములలో వామనరూపము విష్ణుమూర్తి ఆవతారములలోనొకటి ఇక్కడ ఆ పదమునకు “పూజనీయ” మనియే అర్థమై యుండును ఓంకారద్వారమున బ్రహ్మమును ధ్యానింపఁదగు నని తెలియఁజేయుటకు మహర్షి అక్కడక్కడ చున్న ఖండములను జేర్చి యీ వాక్యమును సిద్ధముచేసెను.

మూ ఓమిత్యేవం ధ్యాయథ ఆత్మానం

స్వస్తి వః పారాయ తమసః పరస్తాత్

ఓం కారేణైవాయతనే నాన్వేతి విద్వాన్

యత్తచ్చాస్త మజరమమృత మభయం పరఞ్చ ౨

[హంధూ. ౨-ఖం, ౬-వా యే ప్రశ్న ౧-ప్ర, ౭-వా.]

టీ ఓం ఇతి ఏవం = ఓంకారమే ఆలంబనముగాఁ గల వారలై, ఆత్మానం = పరమాత్మను, ధ్యాయథ = ధ్యానము చేయుండి తమసః = అజ్ఞానాంధకారముకంటె, పరస్తాత్ = ఆవలనుండెడి, పారాయ = గట్టుకొఱకు (బ్రహ్మస్వరూపమును తెలిసికొనుటకొఱకు), వః = మీకు, స్వస్తి = మంగళము, (అస్తు = అగునుగాక) ఓంకారేణ ఏవ ఆయతనేన = ఓంకార సాధకముచేతనే, విద్వాన్ = జ్ఞాని, యత్ = దేనిని, అన్వేతి =

బ్రహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౦]

పొందుచున్నాడో, తత్ = అది, శాంతం = శాంతస్వరూపమయిన, అజరం = ముడిమిలేని, అమృతం = మరణములేని, అభయం = భయములేని, పరశ్చ = నిరతిశయమయిన బ్రహ్మము

తా ఓంకారప్రతిపాద్యుడగు పరబ్రహ్మమును ధ్యానముచేయుడు నిర్విఘ్నముగా అజ్ఞానతిమిరమునుండి మీరు ఉత్తీర్ణులు కండు జ్ఞానులు ఓంకారసాధనాద్వారమున శాంతుడును, అజరుడును, అమరుడును, అభయుడును, నిరతిశయుడు నగు ఆ బ్రహ్మమును పొందుదురు

వ్యా. విశుద్ధమును, ఉజ్జ్వలము నగు జ్ఞానము మూలమున ఆ ఓంకారప్రతిపాద్యుడగు పరబ్రహ్మమును ధ్యానముచేయుడు. అట్లు చేసినచో మీరు నిశ్చయముగా అజ్ఞానాంధకారమునుండి ఉత్తీర్ణులై శాంతుడును, అజరుడును, అమరుడును, అభయుడును, నిరతిశయుడు నగు బ్రహ్మమును పొందుదురు

మూ తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీమహి,
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్.

3

టీ యః = ఎవ్వడు, నః = మనయొక్క, ధియః = బుద్ధివృత్తులను (జ్ఞానేంద్రియ కర్తేంద్రియములను), ప్రచోద

వాక్య. 3] ప్రథమఖండము

యాత్ = ప్రేరేపించుచున్నాడో, తత్సవితుః = ఆ జగత్కారణనియొక్క, పరేణ్యం = ఉపాసింపదగిన, భర్తః = తేజస్సును (పరమాత్మస్వరూపమును, తేజోజ్ఞానశక్తులను), ధీమహి = ధ్యానించుచున్నారము.

తా ఎవ్వఁడు మన బుద్ధివృత్తులనెల్ల ప్రేరణచేయుచున్నాడో ఆజగవ్యాప్యపకుండగు పరమదేవతయొక్క పూజనీయమగు జ్ఞానముచు శక్తిని మనము ధ్యానింతము.

వ్యా ఎవ్వఁడు ఈ జగత్తును పుట్టించెనో అతఁడు, తల్లిదండ్రులరీతిని ఈ విశ్వమును పాలించుచున్నాఁడు అతని అచింత్యజ్ఞానమును, మహచ్ఛక్తియు విశ్వమునందు నివసించు అసంఖ్యాకదేవులయొక్క కల్యాణసాధనమునందు తత్పరములై యున్నవి. అతఁడు మనకు భర్తృప్రసాదార్థమై బుద్ధివృత్తులనెల్ల మాటిమాటికి ప్రేరణ చేయుచున్నాఁడు వాని సాధనమువలననే మనము సర్వవిధపాపతాపములనుండియు నివృత్తి పొందుచున్నాము

వి సుప్రసిద్ధమయిన యీ మంత్రము మూలమున సాధకు లెల్లరును భగవంతుని ధ్యానింపవలసినవారై యున్నారు. ఇది ఋగ్వేదము ౩-వ మండలములో ౬౨-వ శాక్తములోని ౧౦-వ ఋక్. పరబ్రహ్మము నుపాసించుట కిది మిక్కిలి అనుకూలమయినది. మనుష్యుని బుద్ధియు జ్ఞానమును భగవంతునిచే ప్రేరేపింపఁబడుచున్న వని యిది వాక్రచ్చుచున్నది అట్లగుటంజేసి మానవుని బుద్ధిశక్తులలో ఈశ్వరుని జ్ఞానమును శక్తిని దర్శింప వచ్చునని

బ్రహ్మ ధర్మము   [అధ్యాయం ౧౦]

యీ మంత్రమువలన మనము గ్రహింపనగును భగవంతుడు కేవలము సూర్యచంద్రాదులను నడిపెడు బాహ్యదేవతయే గాదు. అతడు మన నైతిక మానసిక శక్తులను ఉల్లేజింపజేసెడు అంతరర్థ దేవత.

మూ. మా హం బ్రహ్మ నిరాకూర్యాం,
మా మా బ్రహ్మనిరాకరో దనిరాకరణ మస్తు   ౪

[ఛాందో ౮-ప్రపా, ౧౫-ఖం, ౨-వా. ౪ కేన, శాంతిపాఠము.]

టీ. అహం=నేను, బ్రహ్మ=బ్రహ్మమును, మానిరాకూర్యాం = విడువకపోవుదునుగాక ! మా = (ఉపాసకుడనైన) నన్ను, బ్రహ్మ=బ్రహ్మము, మానిరాకరోత్ = విడువకపోవును గాక! (మత్కర్తృకం = నాచేత, బ్రహ్మణః = బ్రహ్మమునకు), అనిరాకరణం = తిరస్కరింపకపోవుట, అస్తు = అగునుగాక

తా బ్రహ్మము నన్ను పరిత్యజింపకుండుగాక ! నేను అతనిని త్యజింపకుండునుగాక ! అతడు నాచే సర్వదా అపరిత్యక్తుడగునుగాక !

వ్యా దయామయఃదగు జగత్పిత యేవిషయమునందును మనలను మఱియింపలేదు. ప్రతినిమిషమును మనము అతని కృపాజలమును ఆనుభవించుచున్నారము అంతయుగాక, మనము దోషిరిని లోపలికి పీల్చు కొన్నపుడెల్ల అతని కరుణాసమీరణమునే మనము పేదించుచున్నాము. అతడు

వాక్య. ౫] ప్రథమఖండము

మనల నేవిషయమునందును మఱవలేదు మఱి యెన్నఁడును వి విషయము నందును అతఁడు మనలను మఱవనొల్లఁడు అతఁడు మనలను సర్వదా ప్రేమ దృష్టితో చూచుచున్నాఁడు. కావున మనము అతనిని మఱవకుందుముగాక! కృతజ్ఞులమై మనము సర్వదా అతని ప్రేమామృతమును గ్రోలుదుము గాక! దయాపూర్వకముగా అతఁ డొసంగు ఆజ్ఞలనెల్ల మనము సంతుష్టహృదయముతో పాలింప నుద్యుక్తుల మగుదుము గాక!

వి తనభక్తుల సెన్నఁడును తృణించువాఁడు గాకపోవుటచే భగవంతుని సర్వదా స్మరింపవలయు నని ఈవాక్యము నుడువుచున్నది

మూ తం వేద్యం పురుషం వేద యథా మా

నో మృత్యుః పరివృధాః

౫

[ప్రశ్న. ౬-౮, ౬-వా.]

టీ మృత్యుః మృత్యువు, వః=మిమ్ము, యథా=వీప్రకారము, మాపరివృధాః=బాధపెట్టదో (తథా=ఆప్రకారము, యూయం=మీరు), వేద్యం=తెలిసికొనఁదగిన, తిం=ఆ, పురుషం=పరిపూర్ణుఁడగు బ్రహ్మమును, వేద=తెలిసికొనుఁడు

తా మృత్యుబాధ మీకు కలుగకుండుటకై వేద్యుఁడగు ఆ పురుషుని తెలిసికొనుఁడు

వ్యా. ఆ ఆమృతపురుషుని తెలిసికొనుడు సకలముకంటె, మిగుల
తెలుగుడ అతనిని అధికముగా ప్రేమింపుడు. అట్లుచేసినచో మిగు
మృత్యుబాధ తొలగిపోవును. ఎవ్వడు బ్రహ్మమును పొందెనో, ఎవ్వనికి
బ్రహ్మముతో నిత్యసహవాసము లభించెనో అతడు ఈలోకమునందుండియు
విషయప్రపంచము నతిక్రమించును. మృత్యుపాశమునుండి విముక్తి గాం
చును. అతనికి శాశ్వతము పూర్ణముగా తోచును, విపత్తు శుభమున కాధా
రమగును, మృత్యువు ఆమృతమునకు సోపాన మగును

మూ యో దేవోఽగ్నో యోఽపు యో విశ్వం

భువన మావివేశ,

య ఓషధీభు యో వనస్పతిభు

తస్మై దేవాయ నమో నమః

౬

[శ్లోకా. ౨-౭, ౧౩-వా.]

టీ. యః = ఏ, దేవః = దేవుడు, అగ్నో = అగ్ని యందును,
యః = ఎవ్వడు, అపు = జలమునందును, యః = ఎవ్వడు, ఓష
ధీభు = తరుగుల్లలతాదులయందును, యః = ఎవ్వడు, వనస్ప
తిభు = వృక్షములయందును, యః = ఎవ్వడు, విశ్వం భువనం
= సమస్తలోకమునందును, ఆవివేశ = ప్రవేశించియున్నాడో,
తస్మై దేవాయ = ఆ దేవునికొరకు, నమో నమః = నమస్కారము,
నమస్కారము

తా ఏదేవుడు అగ్నియందును, ఎవ్వడు జలమునందును, ఎవ్వడు విశ్వమునందును ప్రవిష్టుడై యున్నాడో, ఎవ్వడు ఓషధులయందును, వనస్పతులయందును ఉన్నాడో ఆదేవునికి పదేపదే నమస్కరించుచున్నాము

వ్యా. ఎవ్వడు అగ్నిలోనుండి అగ్నిని నియమమునందుంచుచున్నాడో, ఎవ్వడు అపారసముద్రముయొక్క భీషణతరంగములలో విరాజమానుడై యున్నాడో, ఎవనికారుణ్యము హాయినిసూర్పు వేసవికాలపు వర్షధారలలోను, ప్రాణప్రదములగు ఓషధులలోను, వనస్పతులలోను జేదీ పృథూనమై యున్నదో, ఎవ్వడు భూలోకమునందును, ద్యులోకమునందును, అంతరిక్షమునందును, సమస్తస్థానములందును స్వయంప్రకాశుడై పరగుచున్నాడో ఆదేవునికి పదేపదే నమస్కరించుచున్నాము

వి. ఈవాక్యము అనేకాపనిషత్తులలోఁ గలదు శ్వేతాశ్వతరము లోనే గాక తైత్తిరీయసంహిత ౫-వ అధ్యాయము, ౫-వ అనువాకములో ౯-వ వాక్యముగను, కరకసంహిత ౪౦-వ అధ్యాయములో ౫-వ వాక్యముగను ఇది కలదు. ఇది తొలుత కృష్ణయజుర్వేదములోనిది ఈవేదము వైదికయుగమునకును ఉపనిషద్వ్యుగమునకును మధ్యకాలమున నుద్భవించినది. విశ్వరసిద్ధాంత మంగీకరింపఁబడినను అప్పటికి భగవంతుడు అగ్నిజలములలోను, భూమ్యాకాశములలోను వ్యాపించియుండెడు బాహ్యదేవతగనే యుండెను. భగవంతుడు సర్వభూతాంతరాత్మయనెడు ఉపనిషత్తుల ప్రధాన

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౦]

సిద్ధాంత మింకను వెలువడలేదు గాయత్రీమంత్రము ధ్యానమునకు మిక్కిలి అనుకూలమైన దనుటకు సందియములేదు. అయినను ఈమంత్రము బ్రాహ్మ సమాజమునందు విశేషముగా వాడబడుచున్నది.

పదునొకండవ అధ్యాయము

మూ అశబ్ద మస్పర్శ మరూప మవ్యయం
తథారసం నిత్యమగస్తవచ్చ యత్,
అనాద్యనస్తం మహతః పరం ధ్రువం
నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ ప్రముచ్యతే ౧

[కర. ౧-ఆ, ౩-వ, ౧౫-వా.]

టీ యత్ = ఏది, అశబ్దం = శబ్దము లేనిదియు, అస్పర్శం =
స్పర్శము లేనిదియు, అరూపం = రూపము లేనిదియు, అవ్య
యం = క్షయము లేనిదియు, తథా = అలాగే, అరసం = రసవర్జిత
మయినదియు, అగస్తవత్ చ = వాసన లేనిదియు, అనాది = ఆది
లేనిదియు, అనస్తం = అంతము లేనిదియు, మహతః = గొప్పదాని
కంటె, పరం = శ్రేష్ఠమైనదియు, ధ్రువం = శాశ్వతమైనదియు
నైన, తం = దానిని (బ్రహ్మమును), నిచాయ్య = తెలిసికొని,
మృత్యుముఖాత్ = మృత్యువువాతనుండి, ప్రముచ్యతే =
(జీవుడు) విడువబడుచున్నాడు

తా. ఎవ్వనికీ శబ్దము లేదో, స్పర్శలేదో, రసములేదో, గంధములేదో, ఎవ్వఁడు క్షయము లేనివాఁడో, అద్యంతరహితుఁడో, ఎవఁడు అధికులయినవారికంటె అధికుఁడో, ఎవ్వఁడు నిత్యుఁడో, నిర్వికారుఁడో అతనిని తెలిసికొని జీవులు మృత్యుముఖమునుండి విముక్తు లగుచున్నారు

వ్యా సుప్తి కలీతుడయి జ్ఞానమయఁడగు పరమేశ్వరుఁ డొకప్పుడును చక్షుశ్రోత్రాది ఇంద్రియములకు విషయఁ డగువాఁడు కాఁడు. అతఁడు నిరాకారుఁడు, నిర్వికారుఁడు, నిత్యుఁడు, మహనీయుఁడు అతనిని తెలిసికొన్నయెడల జనులు మృత్యుముఖమునుండి తప్పించుకొన్నవారై అనంత కాలపర్యంతము బ్రహ్మధామమునందు ఉన్నతినీ గాంచుచుందురు

వి ఈ అధ్యాయము బ్రహ్మము నెఱుంగుటలోఁ గల కష్టములను వివరించుచున్నది భగవంతుఁడు ఇంద్రియాలీతుడని యీ మొదటివాక్యము నుడుపుచున్నది.

మూ ఏష సర్వేషు భూతేషు గూఢోఽత్మా న ప్రకాశతే,
దృశ్యతేత్వగ్నియాబుద్ధ్యాసూక్ష్మయాసూక్ష్మదర్శిభిః

[కర. ౧-౨, 3-వ, ౧౨-వా]

టీ సర్వభూతేషు = సర్వభూతములయందును, గూఢః = మఱుగయియుండెడి, ఏషః ఆత్మా = ఈపరమాత్మ, న ప్రకా

వాక్య 3] ప్రథమఖండము

శతే = కనుపడడు. సూక్ష్మదర్శిభిః = సూక్ష్మదృష్టిగలవారిచే,
 సూక్ష్మయా = సూక్ష్మవస్తువును కనిపెట్టుటయందు ఆసక్తమైన,
 అగ్రయా = ఏకాగ్రతతోఁ గూడుకొన్న, బుద్ధ్యాతు = బుద్ధిచే
 తనే, దృశ్యతే = దర్శింపఁబడుచున్నాఁడు

తా ఈపరమాత్మ సర్వభూతములయందును గూఢరూ
 పమున ప్రచ్ఛన్నుడై యున్నాఁడు అట్లగుటంజేసి అతఁడు
 కనుపింపఁడు సూక్ష్మదర్శులగు బ్రహ్మజ్ఞులు తదేకనిష్ఠగల
 సూక్ష్మబుద్ధిద్వారా అతనిని దర్శించెదరు

వ్యా పరమాత్మ సకలశక్తుల శక్తియందును, సకలప్రాణుల ప్రాణ
 మునందును, సకల అత్మల ఆత్మయందును గూఢరూపమున ప్రవిష్టుడై
 యున్నాఁడు విషయమోహముగలుగువారి కతఁడు గోచరుఁడు కాఁడు.
 సూక్ష్మదర్శులగు పండితులు తదేకనిష్ఠతో పరిశుభ్రమయిన బుద్ధిద్వారా జ్ఞాన
 స్వరూపియగు అప్పరమేశ్వరుని జ్ఞానతేజస్సువలన చూడఁగల్గుదురు

మూ నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో
 న మేధయా న బహునా శ్రుతేన,
 యమేవైష వృణుతే తేన లభ్య
 స్త సైర్విష ఆత్మా వృణుతే తనూం స్యామ్ 3

[కర. ౧-౨, ౨-౪, ౨౨-వా.]

టీ అయం ఆత్మా=ఈపరమాత్మ, ప్రవచనేన = ఉత్తమ వచనములచేత, న లభ్యః=పొందబడడు న మేధయా=గ్రంథార్థధారణశక్తిచేతనుగాదు న బహునాశ్రుతేన = మిక్కిలి వినుటచేతను గాదు. యమేవ = ఏ బ్రహ్మమునే, ఏషః = ఈ సాధకుడు, వృణుతే=ప్రార్థించుచున్నాడో, సః=ఆ బ్రహ్మము, తేన=ఆసాధకునిచేత, లభ్యః=పొందబడువాడు ఏషః ఆత్మా=ఈపరమాత్మ, తస్య = ఆ ముముక్షువునకు, స్వాం తనూం = తనస్వరూపమును, వృణుతే = ప్రకాశముచేయుచున్నాడు

తా ఉత్తమవచనము లనేకములుపఠించుటవలనగాని, బహుగ్రంథధారణ శక్తి వలనగాని, ఎక్కువగా వినుటవలనగాని ఈపరమాత్మను పొందుటకువీలుగాదు. ఏసాధకుడు ప్రార్థనచేయునో అతడు మాత్రమే పరమాత్మను పొందుచున్నాడు ఇట్టిసాధకునికి పరమాత్మ తనస్వరూపమును ప్రకటించుచున్నాడు

వ్యా అనురాగమున ప్రయత్నమున లేనిచో ప్రబలమైన మేధాశక్తి యున్నను, ఉపదేశవాక్యముల నెంతగా విన్నను అతనిని పొందుటకు వీలులేదు. విపాసాపీడితుడగు పథికునివలె నెవ్వడు వ్యాకులచిత్తుడై యేకాంతమున నతనిని ప్రార్థించునో అతని సమ్మతిముననే పరమాత్మ తన స్వరూపమును ప్రకటించును. అప్పుడు ఆ సాధకుడు సిద్ధమనోరథుడై పవిత్రుడగు పరితృప్తుడు నగును.

వాక్య ౪] ప్రథమఖండము

వి బ్రహ్మము నెట్లు పొందనగునో సూచించెడు ప్రశస్తవాక్యములు పెక్కులు ఉపనిషత్తులలోఁ గలవు. వానిలో నొక యొక్కటి. ఇది కఠోపనిషత్తులోనే గాక ముండకోపనిషత్తు ౩-వ ముండకము, ౨-వ ఖండము, ౨౨-వ వాక్యములోఁగూడఁ గలదు. విశేషార్థగర్భితమయిన యీ వాక్యము ఉపనిషద్వాద్యయముతో అసదృశమైన దని చెప్పవచ్చును. బ్రహ్మజ్ఞానమును బడయుటకుఁ గావలసిన భావాత్మక నియమములను తెలిపెడువాక్యము లొకను అనేకములు ఉపనిషత్తులలోఁగలవు. ముండకోపనిషత్తు ౩-వ ముండకము, ౨-వ ఖండములోని ౪-వ వాక్యమును, అదియే ముండకములో ౧-వ ఖండములోని ౫-వ వాక్యమును, కఠోపనిషత్తు ౧-వ అధ్యాయము ౨-వ పల్లిలోని ౨౩-వ వాక్యమును నిందులకు ఉదాహరణములుగా పేర్కొన నగును.

మూ ఉత్తిష్ఠత జాగ్రత ప్రాప్య వరాన్ నిబోధత
 తురస్య ధారా నిశితా దురత్యయా
 దుర్గం పథస్తత్ కవయో పదన్తి.

౪

[కర. ౧-౨, ౩-వ, ౧౪-వా.]

టీ ఉత్తిష్ఠత=(లోకులారా) లేండు, జాగ్రత = అజ్ఞాన నిద్రనుండి మేలుకొనుండు వరాన్ = బ్రహ్మనిష్ఠులైన ఆచార్యులను, ప్రాప్య = పొంది, నిబోధత=బ్రహ్మమును తెలిసికొనుండు తురస్య=తొరకునియొక్క, నిశితా=తీక్షణముగాఁ జేయుబడిన, ధారా=పదును, (యథా=ఏప్రకారము) దురత్యయా

యా=పొందనలవిగానిదో, (తథా=అప్రకారము) కవయః=పండితులు, తత్=ఆ ప్రసిద్ధమైన, పథః=బ్రహ్మజ్ఞానలక్షణమైనమార్గమును, వదన్తి=చెప్పుచున్నారు.

తా సకలజీవులారా! లేండు అజ్ఞాన నిద్రనుండి మేలుకొనుడు. ఉత్కృష్ట ఆచార్యుల యొద్ద కరిగి జ్ఞానమును పొందుడు వదునుగల క్షురధారవలె ఈ మార్గము దుర్గమమయిన దని పండితులు చెప్పిరి

వ్యా సకల జీవులారా! లేండు. అజ్ఞాననిద్రనుండి మేలుకొనుడు ఇంకెంతకాలము నిద్రాభిభూతులై యుండెదరు? ఇంకెన్నాళ్లు షరమధనమును మఱచిపోయి యుండెదరు? కాలము జరిగిపోవుచున్నది. మృత్యువు సమీపించుచున్నది జడత్వమును, అలసత్వమును పరిత్యజింపుడు ఉత్తమ జ్ఞానసంపన్నుడగు ఆచార్యునియొద్దకు నరిగి సకల ఆశలకును ఆధారభూతుడగు ఆ షరమప్రేమాస్పదుని తెలిసికొనుడు సమాస్త గ్రంథములు పఠించినను సాధ్యముగాని కార్యము ఉత్తమాచార్యునివాక్యమువలన నగును. ఈశ్వరుని మార్గము నవలంబించుచో బుద్ధిని చక్కపఱుపవలసియుండును ఇంద్రియ గణమును వశముచేసికొనవలసి యుండును తితిక్ష నభ్యసించవలసియుండును. సమాస్త ధర్మప్రవృత్తులను ఉన్నతము చేయవలసియుండును. ఈశ్వరప్రీతిలో మనస్సును నిమగ్నముచేయవలసియుండును అందుచేతనే యీ మార్గము దుర్గమమార్గము. అయినను ఈశ్వరుని అనుగ్రహమువలనను సాధ్యమి అనురాగమువలనను దుర్గమమయిన యీ పథముగూడ సుగమము కాగలదు

వి ఈ వాక్యము బ్రహ్మజ్ఞానసంపాదనమునకు సాధనముల నెఱింగించుచున్నదని నుడువనగును. హిందువుల ధర్మసాధనావిధానములలో గురువునకు ముఖ్యమైన స్థానము గలదు తృతీయాధ్యాయములోని మొదటి వాక్యములో గురువుయొక్క ఆవశ్యకతను గూర్చి చెప్పబడియెను ఆ భావమే యిపు డీవాక్యమునందును గలదు అజ్ఞాననిద్రనుండి మేల్కొని ఆధ్యాత్మికజీవనముపట్ల శ్రద్ధనుచూపుటయు, పద్గురువును సమీపించుటయు ధర్మసాధకుని కుండవలసిన రెండు ముఖ్యలక్షణములుగా నిది తెలుపుచున్నది మహర్షి వానికి ఈశ్వరానుగ్రహమును గూడ జేర్చెను.

మూ తదేతద్ బ్రహ్మపూర్వం ఏత దమృత మభయం
శాస్త్ర ఉపాసీత

౫

[అపహ-ఛాండోగ్య]

టీ అపూర్వం=తనకుముందు ఒకటియు లేనిది, తత్=బ్రహ్మ (ఆ బ్రహ్మము), ఏతత్=ఇదియే అమృతం=మృత్యువు లేనిదియు, అభయం=భయములేనిదియు నైన, ఏతత్=దీనిని (బ్రహ్మమును), శాస్త్రస్మై=శాంతుడై, ఉపాసీత=ఉపాసించవలయును

తా అతడే యీ బ్రహ్మము. ఇతనికి పూర్వ మింక నెవ్వరును లేరు ఇతడు అమృతుడు, భయరహితుడు, శాంతులై ఇతనిని ఉపాసించవలయును.

వ్యా ఎవ్వఁడు ఈ విశ్వమునకు కారణస్వరూపుఁడో అతనికి పూర్వకారణ మింక నెదియు లేదు అతఁడు ఆనాద్యుఁడు, అనంతుఁడు, అమృతుఁడు, పరిపూర్ణుఁడు ఆ అభయముని శరణాపన్నులైనవారికి నెట్టి భయమును నుండనేరదు కాంతచిత్తులై అతని నుపాసించవలయును. కాంతి యీశ్వరప్రీతియొక్క నివాసభూమి నిర్మలమును, స్థిరమునగు తటాకము వలె మన న్నెవ్వఁడు కాంతమగునో అపుడు ఈశ్వరస్వరూప మందు ప్రతి ఫలించును ప్రబలమయిన ధనేషణమువలనను, మానేషణమువలనను చిత్తము విక్షిప్తమై, ఇంద్రియలోలత్వమువలన మనస్సు మలినమయ్యెనేని పరమ పవిత్రమయిన బ్రహ్మనందము ననుభవించుటకు వీలుండదు కావుననే కాంత చిత్తులై అతని నుపాసించవలయును.

వి బృహదారణ్యకము ౨-వ అధ్యాయము, ౧-వ బ్రాహ్మణము లోని ౧౯-వ వాక్యమునుండియు, ఛాందోగ్యము ౧-వ ప్రపాఠకము ౪-వ ఖండములోని ౪-వ వాక్యమునుండియు, ౮-వ ప్రపాఠకము ౩-వ ఖండములోని ౪-వ వాక్యమునుండియు, ౩-వ ప్రపాఠకము ౧౪-వ ఖండములోని ౧-వ వాక్యమునుండియు గైకొనఁబడిన భాగములతో మాన్వఁబడిన యీ వాక్యము కాంతచిత్తముతో బ్రహ్మము నుపాసించవలయు నని యుపదేశించుట కుద్దేశింపఁబడినదై యున్నది.

పం డ్రెండవ అధ్యాయము

మూ. వృక్షభవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠత్యేకః

తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమ్

౧

[శ్లో. ౩-౪, ౮-౧౦.]

టీ ఏకః = అద్వితీయుడైన పరమాత్మ, వృక్షభవ = వృక్షమువలె, స్తబ్ధః = చలనములేక, దివి = స్వప్రకాశమైన తన మహిమయందు, తిష్ఠతి = ఉన్నాడు. తేన పురుషేణ = ఆ పూర్ణునిచే, ఇదం సర్వం = ఈ జగత్సర్వమును, పూర్ణం = పూరిత మయియున్నది

తా అద్వితీయుడగు పరమాత్మ వృక్షమువలె నిస్తబ్ధుడై స్వప్రకాశమహిమచే ప్రకాశించుచున్నాడు ఆ పూర్ణపురుషునితో ఈ సమస్త జగత్తు నిండియున్నది

వ్యా ఈ విశ్వచక్రము, విశ్వకలియొక్క ఆశ్రయమువలన నిరంతరము తిరుగుచున్నది, క్రమక్రమముగ ఉన్నతిని గాంచుచు ఆతని శుభాభిప్రాయముల నెల్ల నెరవేర్చుచున్నది. సాక్షిస్వరూపియు, నియంతయు నై తా చలింపక నిలిచియున్నవాడయ్యి, తా నుద్దేశించిన శుభములు

సెరవేరు విషయమున అతఁడు నిస్సందేహుడై యున్నాఁడు ప్రవాహవేగమున నదీతీరస్థములగు గ్రామములును, నగరములును భగ్గములై పోవుచున్నవి, నీటివెల్లువలవలన దేశములు, ప్రదేశములును మునిగి పోవుచున్నవి, ఝంఝామారుతమువలనను, భయంకరభూకంపమువలనను లక్షోపలక్షల జీవరాసులు మృత్యుముఖమున పడుచున్నవి అయినను సర్వజ్ఞుఁడును మంగళాలయఁడునగు పరమేశ్వరుఁడు అత్యంతదుఃఖజనకములగు ఈ వ్యాపారములనెల్ల ఉత్తరకాలమున విశోషింపఁజేసి సాధనభూతములుగా చేసికొన నెంచినవాడై యెట్టి వ్యాకులతను పొందక నిష్ఠఁబడి యున్నాఁడు తాల్పవర్షము కురిసినట్లు భయంకరముగా వడగండ్లుపడుచు, మేఘగర్జనలలో మాటిమాటికి పిడుగులు రాలుచు పృథ్వీమండలమునకు ప్రళయావస్థ తటస్థించునట్లు తోచుచున్నపుడేమి? అగ్నిపర్వతమునుండి భయానకములగు అగ్నిజ్వాలలు బయలుదేరి నలుపార్శ్వములనుగల పశుభక్షిచునుష్యసమన్వితములగు గ్రామములును, పట్టణములును దగ్ధములై పోవునపుడేమి? విప్లవములును, ఘోరసంగ్రామములును ఉత్పన్నములై మానవకంఠనిస్సృతశోణితప్రవాహముతో ధరాతలము నిండిపోవునపుడేమి? అతఁడు తానుద్దేశించిన ప్రకారము చిట్టచివరకు మేలు చేకూరునన్న విషయమున స్థిరనిశ్చయఁడై సమానభావముతో శాంతముగా నుండును.

అతఁడు స్వకీయప్రకాశమహిమతో ప్రకాశించుచున్నాఁడు. తక్కిన సర్వమును అతనిని ఆవలంబనముగా జేసికొని నిలిచియున్నది. అతఁడు మఱిదేనిని ఆవలంబనముగా జేసికొనియుండలేదు అతఁడు స్వకీయమహిమవలననే నిలిచియున్నాఁడు. ఈ పూర్ణపురుషునితో సమస్తజగత్తును పూర్ణమైయున్నది

వాక్య ౨] ప్రథమఖండము

వి ఈ పండ్రెండవఅధ్యాయము పరమాత్మయొక్క నిశ్చల గాంభీర్యమును వెల్లడించుచున్నది ఇందలి మొదటివాక్యము భగవంతుని నిశ్చలత్వమును నిరూపించుచున్నది బాహ్యప్రపంచమునందును మానవ సంఘమునందును కలిగెడు కల్లోలములు పరిశీంచువాడయ్యి వానిచే నతఁడు చలించక స్థిరముగా నున్నాఁడు.

మూ యథాసౌమ్య వయాంసి వాసోవృక్షం సంప్రతిష్ఠన్తే,
ఏవంహవై తతో సర్వం పర ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే ౨
[బ్రశ్న. ౪-ప్ర. ౭-వా.]

టీ సౌమ్య=ప్రియదర్శనుఁడా' యథా=ఏవిధముగా,
వయాంసి=పక్షులు, వాసోవృక్షం=వాసార్థము వృక్షమునందు,
సంప్రతిష్ఠన్తే = ఉన్నవో, ఏవంహవై = ఈప్రకారముగానే,
తత్సర్వం = స్థావరజంగమాత్మకమైన జగత్తంతయును, పరే
ఆత్మని=అక్షరస్వరూపుడైన పరమాత్మయందు, సంప్రతిష్ఠతే=
ఉనికిని పొందియున్నది

తా ప్రేమాస్పదుఁడా! సమస్తపక్షులును తమవాస
స్థానములగు వృక్షములందు వసించునట్లు సర్వమును పర
మాత్మయందు ఉన్నది.

వ్యా. సకల వస్తువులును సర్వవ్యాపియగు సర్వాశ్రయుని ఆశ్రయ
ముగా చేసికొని యున్నవి. జడ జగత్తుతోగల సంబంధముకంటె ఉన్నత

తరమయిన సంబంధము నతఁడు మనతో గల్గియున్నాఁడు. పుత్రుఁ డెవ్వఁ డనున తండ్రి ఆశ్రితుఁడో అవ్వధముననే మనమును అతనిఁ ఆశ్రితులము.

మూ ఏకోదేవః సర్వభూతేషు గూఢః
సర్వవ్యాపీ సర్వ భూతాస్తరాత్తా,
కర్తాధ్యక్షః సర్వ భూతాధివాసః
సాక్షీచేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ.

3

టీ దేవః=దేవుఁడు, ఏకః=ఒక్కఁడు, సర్వభూతేషు=సమస్తజీవులయందును, గూఢః = మఱుగయియుండెడివాఁడు, సర్వవ్యాపీ=అంతట వ్యాపించి యుండువాఁడు, సర్వభూతాంతరాత్తా=సమస్తభూతములకు అంతరాత్త, కర్తాధ్యక్షః=సమస్తప్రాణులచేత చేయఁబడిన కృత్యముల కధికారి సర్వభూతాధివాసః=సమస్తభూతములకు ఆశ్రయుఁడు సాక్షీ=సమస్తమునకును సాక్షీభూతుఁడు, చేతా = జీవరూపమయినవాఁడు, కేవలః=ఒకదానిని అంటనివాఁడు, నిర్గుణః=సత్త్వరజస్తమోగుణములు లేనివాఁడు

తా ఒక్కఁడై పరమేశ్వరుఁడు సర్వభూతములందును గూఢరూపమున నున్నాఁడు అతఁడు సర్వవ్యాపిః సర్వ

భూతాంతరాత్మ అతఁడు సకలకార్యములకును అధ్యక్షుఁడు
అతఁడు సర్వభూతములకును ఆశ్రయుఁడు అతఁడు జ్ఞాన
స్వరూపి, సర్వసాక్షి, సంగరహితుఁడు సృష్టింపబడిన పదా
ర్థములకు నే యే గుణములుగలవో తద్గుణము లెవ్వియు అత
నిలో లేవు

వ్యా ఎవ్వఁడు ఈ భూలోకమున కీశ్వరుఁడో అతఁడు గ్రహ
చంద్రనక్షత్రాది సకలలోకములకును ఈశ్వరుఁడు ఎవఁడు మనల సృజిం
చినవాఁడును, మనప్రభువు నై యున్నాఁడో అతఁడు సమస్త జగత్తునకును
కర్తయు, సర్వమునకు ప్రభువునై యున్నాఁడు ఆ వికేశ్వరుఁడు సర్వభూత
ములందును గూఢరూపమున ప్రచ్ఛన్నభావముననుండి మితిలేని చరాచరము
లనెల్ల కాసించుచున్నాఁడు. అతఁడు సర్వవ్యాపి, సర్వమునకు అంతరాత్మ.
మన జీవాత్మలలో నొక్కొక్కదానియందును అతఁడు పూర్ణరూపమున
నున్నాఁడు. అతఁడు సమస్తమునకును సాక్షి, కర్తాధ్యక్షుఁడు సకలస్థానము
లందును ఉన్నవాఁడై అతఁడు సకలమును చూచుచున్నాఁడు. అతఁడు కేవ
లము సాక్షీభూతుఁడై యేమియు పట్టించుకొనక చూచుచున్నవాఁడుగాఁడు.
అతఁడు కర్తాధ్యక్షుఁడై యధోపయుక్తశిక్షాబహుమానములు విధించుచు,
మనము ఉత్తరోత్తరఉన్నతిని పొందునట్లు చేయించున్నాఁడు. అతఁడు
సర్వవ్యాపియు, సకలమునకు ప్రభువైయుండియు ఒక్క విషయమునందును
నతఁడు తగులము కలవాఁడు కాఁడు స్వప్నపదార్థములగు మనశ్శరీరములకు
గల గుణము లెవ్వియు నతనికి లేవు. అతఁడు శుద్ధజ్ఞానస్వరూపి.

వి సృష్టికిని భగవంతునికిని, ముఖ్యముగా మానవులకును భగవంతునికిని గల సంబంధమును గూర్చి ఈ వాక్యము చెప్పచున్నది శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులో ఈ వాక్యమునకు పూర్వవాక్యమునందు సాలీడు కనజేహములోనుండియే తనగూడును నిర్మించినట్లు ఈ విశ్వముగూడ సృష్టింపబడిన దని తెలుపబడెను.

శ్లో. యస్తూర్ణనాథ ఇవ తస్తుభిః ప్రధానజైః,
స్వభావతో దేవః ఏకః స్వమాప్యణోత్

జ్ఞులించెడు అగ్నినుండి విస్ఫులింగములు వెలువడినట్లు సాలీడు గూడు నిర్మించినట్లు పరబ్రహ్మమునుండి విశ్వము ఉత్పన్నమయిన దని ఉపనిషత్తులు చెప్పచున్నవి

మూ సర్వాదిశ ఊర్ధ్వమధశ్చ తిర్యక్
ప్రకాశయక్ భ్రాజతే యద్వనడ్వాక్,
ఏవం సదేవో భగవాన్ వరేణోఽ
యోనిః స్వభావానధితిష్ఠత్యేకః

౪

[శ్వేతా ౫-౨, ౪-౫.]

టీ ఊర్ధ్వం=మీఁదుగను, అధశ్చ=క్రిందుగను, తిర్యక్
= ప్రక్కలను, సర్వాదిశః = సమస్త దిక్కులును, ప్రకాశయక్=ప్రకాశింపజేయుచు, అనడ్వాక్=సూర్యుడు, యత్=ఎట్లు, భ్రాజతే=వెలుగుచున్నాడో, ఏవం=ఈ తీరున, దేవః=

వాక్య ౪]

ప్రథమఖండము

వ్యోతనస్వభావముగలవాఁడును, భగవాన్=విశ్వర్య సమన్వితుఁడును, వరేణ్యః=పూజనీయుఁడును, యోనిః=(జగత్తునకు) కారణుఁడును, ఏకః=అద్వితీయుఁడునైన, సః=ఆ పరమాత్మ, స్వభావాన్ = స్వాభావికగుణములను, అధితిప్యతి=నియమించుచున్నాఁడు

తా సూర్యః దేవ్యధమున ఊర్ధ్వ అధగిపార్శ్వదిగ్భాగముల నెల్ల ప్రకాశింపఁజేయుచు, తా ప్రకాశించుచున్నాఁడో అవిధముననే అద్వితీయుఁడును, విశ్వర్యసంపన్నుఁడును, విశ్వప్రకాశకుఁడును, జగత్కారణుఁడును, పూజనీయుఁడునగు పరమేశ్వరుఁడును ప్రకాశించుచున్నాఁడు ఏకాకియగు అతఁడు సర్వభూతములకును వానివాని స్వభావములనెల్ల నియమించుచున్నాఁడు

వ్యా సూర్యః డెట్లు సర్వమును ప్రకాశింపఁజేయుచు తా ప్రకాశించునో తద్రూపముననే అద్వితీయుఁడగు పరమేశ్వరుఁడును తన యీ సృష్టిలోపల ప్రకాశించుచున్నాఁడు అతనిని ప్రకాశింపఁజేయువాఁడు మతెవ్వఁడును లేడు. అతనికి మతెవ్వఁడును సృష్టికర్తయు లేడు. అతఁడు స్వయంభువు. అతఁడు స్వప్రకాశుఁడు. అతఁడు వాయువునందు శబ్దమును, అగ్నియందు ఉష్ణమును, జలమునందు కైత్యమును, పిడుగునందు బలమును, పాదములందు వేగమును, పృథ్వియందు వాతత్వమును, సత్తత్రము

లందు జ్యోతిని, సకలభూతములందు వాని వాని కమస్తస్వభావములను విర్పాటుచేయుచున్నాడు.

మూ నైనమూర్ధ్వం నతిర్యఞ్చం నమధ్యేపరిజగ్రభత్,
నతస్య ప్రతిమా అస్తియస్యనామమహాద్యశః ॥

[శ్లోకా. ౪-౨, ౧౬-వా.]

టీ ఏనం=దీనిని (బ్రహ్మమును), ఊర్ధ్వం = ఊర్ధ్వదిశ
యం దుండెడివాఁ డొకఁడును, నపరిజగ్రభత్=ఎఱుంగలేదు
నతిర్యఞ్చం = పార్శ్వమునందుండెడియెవఁడును ఎఱుంగలేదు
నమధ్యే=మధ్యభాగమునందుండెడి యెవఁడును ఎఱుంగలేదు
యస్య=ఎవనియొక్క (ఏ బ్రహ్మముయొక్క), నామ=పేరు, మహా
ద్యశః=గొప్పకీర్తియో, తస్య=ఆ బ్రహ్మమునకు, ప్రతిమా=
ఉపమానము, నాస్తి=లేదు

తా ఊర్ధ్వదేశమునం దేమి? పార్శ్వదేశములందేమి?
మధ్యదేశమునం దేమి? యెచ్చోటను ఎవ్వరును ఇతనిని తెలిసి
కొనఁజాలరు అతని కెవ్వరును సమానులు లేరు అతని
నామము మహాత్ యశః

వ్యా అత్యున్నత మానసికవృత్తి సమన్విత శ్రేష్ఠతేవులు సయితము
నిస్సీమ జ్ఞానకముద్రుఁడును, అమృతమయుఁడును, మంగళమయుఁడు నగు

వాక్య. ౬]

ప్రథమఖండము

ఆ పరబ్రహ్మముయొక్క గాంభీర్య పరిమాణమును నిర్ణయింపజాలరు. అతనికి సమానులు లేరు, అతనితో పోల్చదగినవారును లేరు. అతనివంటి వస్తు వింకొకటి లేదు సూర్యుడు అతని జ్యోతియొక్క ఆభాసమును గూడ ప్రకాశింపజేయనేరడు. పిడుగు అతని బలములో నొక్కయంశమును గూడ ప్రకాశింపజేయనేరదు. మాతాపితలయొక్క ఆకృతిను వాత్సల్యమేమి? అత్తబంధువుల స్వార్థరహితమైన ప్రేమ యేమి? పతివ్రత యగు సతియొక్క పవిత్రప్రేమ యేమి? అతని ప్రేమయొక్క ఛాయా మాత్రములే అతనికి శరీరము లేదు. అతడు శరీరనిర్మాత అతనికి మనస్సు లేదు. అతడు మనస్సుయొక్క స్రష్ట అతని యశస్సు ఆకాశమువలె సర్వత్ర నిండియున్నది. అతని మహిమ ద్యులోక భూలోకములందలి ప్రత్యంశమునందును దేదీప్యమానమై యున్నది అందుచేతనే అతని నామము మహాత్ యశః

మూ నసద్వృశే తిష్ఠతి రూప మస్య
నచక్షుషాపశ్యతి కశ్చనైనమ్,
హృదామసీషా మనసాభిక్షప్తో
య ఏన మేవం విదురమృతాస్తేభవంతి.

౬

[కర 3-ఆ, ౬-వ, ౯-వా.]

టీ అస్య=ఈ యీశ్వరునియొక్క, రూపం = స్వరూపము, సద్వృశే=దర్శనవిషయమై, నతిష్ఠతి=ఉండ లేదు ఏనం= ఇతనిని, కశ్చన=ఒక్కఁడును, చక్షుషా=నేత్రముచేత, నపశ్యతి=

చూడలేదు హృదా=హృద్గతమైన, మనీషా=సంచేహములేని (నిశ్చయ) బుద్ధిచేతనే, మనసా=మననరూపముచేతను, అభిక్షప్తః=అంతటను ప్రకాశించుచున్నవాఁడు, (భవతి = అగుచున్నాఁడు) యే=ఎవరు, ఏనం=ఇతనిని (బ్రహ్మమును), ఏవం=ఈవిధముగా, విదుః=ఎఱిగినవారలో, లే=వారు, అమృతాః=మరణము లేనివారలు, భవంతి=అగుచున్నారు

తా. ఇతని స్వరూపము నేత్రగోచరమగునదిగాదు. అట్లుగుటంజేసి సంశయరహితమైన బుద్ధిద్వారమున జూచినచో నితని స్వరూపము ప్రకాశితమగును ఎవ్వరీతనిని ఈప్రకారముగా తెలిసికొనియెదరో వారు అమరు లయ్యెదరు

వ్యా పరమేశ్వరుఁడు చక్షువులకు గోచరమగువాఁడుగాదు అతఁడు కేవలము జ్ఞాననేత్రమునకే గోచరుఁడు ఎవ్వరు అతనిని ప్రేమించుటలో ఏకాగ్రచిత్తులై యుక్తిమూలమున తమ బుద్ధిని చక్కఁబఱచుకొని సంశయవర్జితము లయ్యెదరో అట్టివారు జ్ఞానగోచరుఁడగు ఆ సత్యసుందర మంగళపురుషుని ప్రత్యక్షముగా కన్గొని, అతనిని పొంది అమృతు లయ్యెదరు. అతని నిత్యసహవాసమువలన కలిగెడి బ్రహ్మసందము ననుభవించెదరు.

వి ఈ సుందరమయిన వాక్యము బాహ్యనేత్రములతో భగవంతుని చూచుటకు నీలుగాదనియు, బుద్ధిద్వారముననే అతనిని చూడనగుననియు ఖండితముగా తెలుపుచున్నది. మొదటి రెండుపంక్తులను ఒకటే భావమును

చెప్పచున్నవి ఇంత ఖండితముగా చెప్పటను బట్టిచూడ ఆత్మలములో కనుల కగపడనట్టి యేదో యొకమూర్తి కల్పన జరుగుచుండెనని కాని, అట్టిది కావలయున్న కోరికయైన కొందరకుండి యుండు నని కాని స్ఫురింపజేయుచున్నది కాని, ఉచనిషత్కాలములో నెట్టివిగ్రహముల నుపయోగించినట్లు కానము ఎట్టులయినను ఈశ్వరుండు దృష్టిగోచరుడగు వాడు కాఁడని స్పష్టముగా చెప్పిన సంగతిమాత్రము గమనింపఁదగినది ఈవాక్యము కరోపనిషత్తులొసేగాక కొంచెముమార్పుతో శ్వేతాశ్వతరోప నిషత్తు ౪-వ అ ౨౦-వ వాక్యములొను గలదు చెండవ సగభాగము శ్వేతాశ్వతరము ౪-వ అ ౧౭-వ వాక్యములొను గలదు

మూ శ్రవణాయాపి బహుభి ర్యోనలభ్యః

శృణ్వంతోఽపి బహవోయ న్నవిద్యుః,

ఆశ్చర్యోపక్తా కుశలోఽస్యలభా

ఆశ్చర్యో జ్ఞాతా కుశలానుశీప్తః

౭

[కర. ౧-ఆ, ౨-వ, ౭-వా.]

టీ యః = ఏ పరమాత్మ, బహుభిః = అనేకులచేత, శ్రవణాయాపి=వినుటకు సయితము, నలభ్యః=లభింపనివాడో, బహవః=అనేకులు, యత్=ఏ పరమాత్మను, శృణ్వంతోఽపి=వినిన వారయినను, నవిద్యుః=తెలిసికొన లేకపోయిరో, అస్య=ఈ పరమాత్మను గురించి, వక్తా=చెప్పఁగలవాడు, ఆశ్చర్యః= అరుదు. (అస్య = ఈ పరమాత్మను) లభా=పొందినవాడు, కుశలః=సమర్థుండు కుశల=నిపుణుడైన ఆచార్యునిచేత, అను

శిష్టః=శిక్షింపబడినవాడై, (అస్య=ఈ పరమాత్మను) జ్ఞాతా= తెలిసికొనువాడు, ఆశ్చర్యః = అరుదు.

తా వి నెడు సుపాయములేక యే పరబ్రహ్మమును అనేకులు పొందజాలకున్నారో, వినియు నెవ్వనిని అనేకులు తెలిసికొనజాలకున్నారో, అట్టి పరబ్రహ్మమును గూర్చి జ్ఞానోపదేశము చేయగల వక్త అలిదుర్లభుడు. ఎవ్వడు అత్యంత నిపుణుడో అతడే అతనిని పొందగలడు చక్కగా శిక్ష పొందినట్టి జ్ఞాతలు గూడ దుర్లభులే

వ్యా. పరమేశ్వరుని యధార్థస్వరూపమును గూర్చియు, తత్త్వమును గూర్చియు వినుట కవకాశము చిక్కకపోవుటచే అనేకులు అతనిని తెలిసికొన జాలకున్నారు అతనిని గూర్చి వినియు, ఉత్కృష్టమయిన బుద్ధియు, సముచితమయిన శ్రద్ధయు లేక పోవుటచే మరి అనేకులు అతనిని నెఱుంగజాలకున్నారు. బుద్ధి వృత్తి చక్కపడనిది, పరమేశ్వరుని స్వరూపమును అభిప్రాయమును సరిగా బోధపరుచుకొనుటకు వీలులేదు. ఇందుచే పరమాత్మతత్త్వ నిపుణులగు జ్ఞానులు సర్వజాతులందును, సర్వదేశములందును అత్యల్పముగా నున్నారు సద్బుద్ధి శాలురు శ్రద్ధావంతులు నగు వారు తప్ప తదితరులు అతనిని తెలిసికొననేరరు విశుద్ధచిత్తుడగు పరమబ్రహ్మజ్ఞాని తప్ప అన్యు డెవ్వఁడును అతనిని గూర్చి ఉపదేశింప సమర్థుఁడుగాఁడు అట్టి ఉపదేశకుఁడును లేడు, ఉన్నను అతఁడు లభించుటయు సుకరముగాదు. అందుచే పరమాత్మ జ్ఞానము మిక్కిలి శ్రమపడి పొందదగినది. అతనిని

వాక్య ౮] ప్రథమఖండము

పొందుటకై మనస్సుగో దృఢాభిప్రాయమును అందు నిమిత్తమై శరేక
యత్నమును లేనిచో అతనిని తెలిసికొనుటకు గాని అతనితో సమాధియొగ
మును సాధించుటకుగాని వీలులేదు

మూ పరాచః కామా ననుయన్తి బాలా
స్తేమృత్యోర్యన్తి వితతస్యపాశమ్,
అథ ధీరా అమృతత్వం విదిత్వా
ధ్రువ మధ్రువేష్విహనప్రార్థయన్తే

౮

[బ్రహ్మ-వితరేయ-శ్లేశా]

టీ బాలాః=బాల్యబుద్ధిగలవారలు, పరాచః=కామాన్=
బాహ్యవిషయములను, అనుయన్తి = పొందుచున్నారు తే=
వారు (తేన = ఆకారణముచేత), వితతస్య = వ్యాపకుడైన,
మృత్యోః = మృత్యువుయొక్క, పాశం=పాశమును, యన్తి=
పొందుచున్నారు అథ=మరియు, ధీరాః = వివేకులు, అమృత
త్వం = అమృతత్వమును, ధ్రువం=శాశ్వతమైన దానినిగా,
విదిత్వా=తెలిసికొని, ఇహ=ఈప్రపంచమునందు, అద్రువేషుః
అనిత్యపదార్థములయందు (కింశ్చిదపి = కొంచెమును), నప్రార్థ
యన్తే=కోరరు

తా అల్పబుద్ధులగువారు సకల బహిర్విషయములం
దును ఆసక్తిగలవారై విస్తీర్ణమగు మృత్యుపాశమున బద్ధు

లగుచున్నారు. వివేకవంతులు నిత్యమగు అమృతత్వము నెఱింగినవారయి సంసారమునందలి అనిత్యపదార్థములలో నొక్కదానిని కోరరు.

వ్యా ఎవ్వరు బాహ్యవిషయములనే చూతురో, ఎవ్వరు తమ ఆత్మనుగాని, ఆత్మయొక్క అంతరాత్మనుగాని చూడఁజాలరో అట్టివారు బాహ్యవిషయములయందు ఆసక్తిఁగలవారై తమప్రవృత్తులకు దాసులై విస్తీర్ణమగు మృత్యుపాశమున బద్ధులగుదురు జడజగత్తును, పశుప్రకృతియు విస్తీర్ణమగు మృత్యురూపములు. కార్యకారణ శృంఖలయుక్తమయిన ప్రాకృతికనియనుమే మృత్యుపాశము జడజగత్తును పశుప్రకృతియు కార్యకారణ శృంఖలయుక్త ప్రాకృతిక నియమరూపమయిన మృత్యుపాశమున కట్టఁబడియున్నవి ఉత్క్లష్టమయిన మానవజన్మమును పొందియు, ప్రాపంచిక విషయవాంఛలచే నభిభూతులై స్వేచ్ఛాచారులగు బాలకులవలె నెవ్వరు ప్రవర్తించెదరో అట్టివారు మృత్యుపాశబద్ధులై స్వాధీనతను గోల్పోయి పరమపదమునకును, చరమగతికిని మిక్కిలి దూరమగుదురు. వివేకమహితులగు మనుజులు అమృతస్వరూపునితో ఆత్మకుఁ గల నిత్య సంబంధము నెఱింగినవారై ప్రపంచములో నెద్దానిని కోరరు ధర్మనియమానుసారముగా తమప్రవృత్తులపై నిగ్రహమును స్థాపించుకొని జగత్పితయొక్క మంగళాభిప్రాయమును తాము నెరవేర్చుకొనినపుడే వారు సంతృప్తిని పొందుదురు.

వి బ్రహ్మజ్ఞాన శ్రేష్ఠత్వమును గూర్చి పూర్వవాక్యము ప్రస్తావించి యుండెను. ఈ అధ్యాయములోని కడపటి రెండువాక్యములును ఐహిక

కార్యముల నిష్ఫలత్వమును గూర్చి చెప్పుచున్నది. ఇది ఐహిక సౌఖ్యములకు మృత్యుపాశముతో పోల్చి నిరసించుచున్నది. బుద్ధిహీనులే వానిని వాంఛించు చుందురు బుద్ధిమంతులు వానిని మృత్యుముఖద్వారములుగా నెంచి త్యజింతురు హిందువుల తత్త్వాలోచనములో ఐహికభోగ నిరసనమున కిదియే ప్రారంభము

మూ యేనాహం నామృతా స్యాం కిమహం తేన
కుర్యాం అసతో మా సద్గమయ తమసో మా
జ్యోతిర్గమయ మృతోఽర్థాఽమృతం గమయ
అవిరాపీర్త ఏధి రుద్ర యత్తే దక్షిణం ముఖం
తేన మాం పాహి నిత్యమ్

౯

టీ యేన=దేనిచేత, అహం = నేను, న అమృతాస్యాం = నిత్యపదవిగలదానను కానో. తేన = దానిచేత, అహం = నేను, కిం=ఏమి, కుర్యాం=చేయుదును? మా=నన్ను, తమసః= అంధ కారమునుండి, జ్యోతిర్గమయ=వెలుగును పొందింపుము మృతోఽర్థః=మృత్యువునుండి, మా = నన్ను, అమృతం = నిత్య పదవిని, గమయ=పొందింపుము హేఅవిః = స్వప్రకాశచైతన్యఁడవగు ఓపరమాత్మా! మే=నాకు, ఆవీః=నీ ప్రకాశస్వరూపమును, ఏధి=ప్రకటింపుము హేరుద్ర = ఓపరమేశ్వరుడా!, తే=నీయొక్క, యత్=ఏ, దక్షిణంముఖం=ఉత్సాహజనకమైన

ముఖమో, తేన=దానిచేత, మూం=(అశనాపిపాసాశోకమోహములతోనున్న) నన్ను, నిత్యం=సర్వదా, పాహి=రక్షింపుము

తా దేనివలన నేను అమృతత్వమును పొందనో దానిని నేనేమిచేయుదును? అసత్తునుండి నన్ను సత్స్వరూపమునకు తీసికొనిపామ్ము అంధకారమునుండి నన్ను జ్యోతిస్వరూపమునకు తీసికొనిపామ్ము ఓ స్వప్రకాశుడా! నాయెదుట ప్రకాశింపుము రుద్రా! నీప్రసన్నముఖముతో నన్ను సర్వదా రక్షింపుము

వ్యా దేని మూలమున నేను అమృతపురుషుని సహవాసమున బడసి అమరత్వమును పొందఁజాలనో అట్టి దానినిఁ గైకొని నే నేమి చేయుదును? విషయవిభవము, సమూహము, యశస్సు అమోదప్రమోదములు—ఇవి యెల్లను అస్థిరములు. ఇవి యొక వేళ స్థిరములైనను ప్రియతముడగు ఈశ్వరుని పొందఁజాలకపోయిన తరువాత వీనిని నే నేమి చేయుదును? కావున నో ధర్మమేశ్వరా! ఎవ్విధమున నేను నిన్ను పొందఁగలుగుదునో అవ్విధమున నన్ను చక్కపఱుపుము అసత్సంసారమునుండి తప్పించి నీ సత్సధమున నన్ను ప్రవేశపెట్టుము. అజ్ఞానాంధకారము పోఁగొట్టి నా ఆత్మయందు నీ జ్ఞానజ్యోతిని ప్రకాశింపఁజేయుము అమృతస్వరూపుడవయిన నీ కడకు నన్ను తీసికొనిపామ్ము. విపత్తులొఁబడి త్వడియరుద్రముఖమును చూచెడు స్థిరీ నాకు కలుగకుండు నట్లు ఓ స్వప్రకాశుడా! నీవు సర్వదా నా చెంత ప్రకాశించు చుండుము. విలయన నీ ప్రసన్నముఖమును నేను చూడఁజాల

నప్పుడు నల్లికుక్కల నాకు అంధకారమే కనుపించును. నీవు అంధకారములో నాకు ప్రదీపము. దాహార్తిలో నాకు జలము. నీవు నాకు విక్రమస్థలము.

వి. నాల్గు వైపులనుండి నాల్గు ముక్కలు దీసి వాని నొక్కచోఁ జేర్చి మహర్షి దేవేంద్రసాధరాక్షారుగారు ఈ సుందర వాక్యమును సిద్ధము చేసిరి దీనిని బట్టి ఉపనిషత్తులలోని ఉత్తమ వాక్యములఁ గొన్నింటి నొకచో కూర్చుటయే మహర్షి ఉద్దేశము కా దనియు, ఉపనిషద్భాషలో తన అభిప్రాయముల వెల్లడించుటయే వారి తలంపనియు మనకు తెలియఁగలదు. ఉపనిషత్తులలోని సద్వాక్యముల నెల్ల నొక్క సంపుటములో చేర్చుటయే వారి ఉద్దేశమయిన పక్షమున నే యే సందర్భములందో చెప్పినవాని నిట్లు ఒక్కచో సమకూర్చియుండరు ఇందువలన మహర్షి ఉపనిషత్తులకుఁగూడ మహత్తరసేవ కావించియుండెను. “యేనాహం నామృతా స్యాం కిమహం తేన కుర్యామ్” అను ఈ వాక్యములోని ప్రథమభాగము బృహదారణ్యకము రెండవఅధ్యాయము నాల్గవబ్రాహ్మణము మూడవవాక్యమునందు గలదు ఇది యాజ్ఞవల్క్యునికిని మైత్రేయికినిఁ జరిగిన సంభాషణములోనిది. తాను వానప్రస్థాశ్రమమును స్వీకరింపఁబోవునపుడు యాజ్ఞవల్క్యుఁడు తన యాస్తిలో కొంతభాగమును మైత్రేయి కిచ్చెద నని చెప్పెను అప్పుడు “నేను వీని మూలమున అమృతత్వమును పొందఁగలనా?” అని మైత్రేయి భర్తను అడిగెను. పొందఁజాల నని యాజ్ఞవల్క్యుఁడు చెప్పఁగా మైత్రేయి “నా కమృతత్వము నొసంగఁజాలని వీనిని నే నేమి చేయుదు” నని ధర్మాశక్తి ప్రపూర్ణ హృదయముతో ప్రశ్నించెను విపాకభోగముల నిష్ఫలత్వమును వెనుకటి వాక్యమువలె నిది గూడ వ్యక్తీకరించుచున్నది. ఈ వాక్యములో రెండవభాగ మగు “అసతో మా సద్గమయ తమసో మా జ్యోతిర్గమయ

మృత్యో ర్తామృతంగమయ” అనునది గూడ బృహదారణ్యకము ప్రథమాధ్యాయము, మూడవ బ్రాహ్మణము, ఏడవ వాక్యమునుండి గ్రహింపబడినది. భావగాంభీర్యముగల ఈ మంత్రమును మహర్షి వెలికిదీసి బ్రహ్మ సమాజోపాసనలో చేర్చును. క్రైస్తవుల నిత్య ప్రార్థనతో నిది సాటి రాదు. ఇంగ్లాండునకు తా వెళ్లినప్పుడు పండిత శివనాథకాస్త్రీగారు తమ ఉపాసనాంతమున ఈ ప్రార్థనను చేయఁగా ఉపాసకు లెల్లరును ఈ ప్రార్థనను మిక్కిలి మెచ్చుకొనిరి. “ఆవిరా పీర్ష వీధి” అను తరువాలి భాగము ఐతరేయోపనిషత్తులోని శాంతి పాఠమునుండి గ్రహింపఁబడినది. ఇది గూడ బ్రాహ్మసమాజప్రార్థనలో నిమగ్నఁబడెను. “రుద్ర! యల్లే దక్షిణం ముఖం లేన మాం పాహి నిత్యమ్” అను కడపటిభాగము శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు నాల్గవ అధ్యాయము ఇరువది యొకటవ వాక్యములోనిదై యున్నది. ఇందు రుద్రుని గూర్చిన ప్రోతముఁ గలదు. మహర్షి తా సిద్ధముచేసిన ప్రార్థనలో నిందిలి చిట్టచివరి భాగమును మాత్రముచేర్చియున్నాఁడు. పాపాత్మునికి భగవంతుఁడు రుద్రస్వరూపిగాఁ గనుపించును. కరుణాశీలఁ డగు భగవంతుఁడు తన్ను ప్రసన్నముఖముతో రక్షింపవలయునని భక్తుఁడు వేఁడికొనును.

పదమూడవ అధ్యాయము

మూ సత్యమేవ జయతే నానృతం
 సత్యేనలభ్య స్తపసా హ్యేష ఆత్మా సమ్యక్ జ్ఞానేన,
 యేనాశ్రమస్త్యుషయో హ్యస్తకామా యత్ర
 తత్ సత్యస్య పరమం నిధానమ్.

౧

[ముండక ౩-ముం, ౧,౬-వా.]

టీ సత్యమేవ = సత్యమే, జయతే = జయించుచున్నది.
 అనృతం = అసత్యము, న=జయింపదు సత్యేన = మృషావచన
 త్యాగముచేతను, తపసా = మనస్సుయొక్క ఏకాగ్రతచేతను,
 సమ్యక్ జ్ఞానేన = యథానుభూతబ్రహ్మదర్శనముచేతను,
 ఏషః=ఈ, ఆత్మా = బ్రహ్మత్వ, లభ్యోహి = పొందదగినది
 కదా ! ఆస్తకామాః = విగతతృష్ణులయిన, ఋషయోహి =
 బ్రహ్మదర్శులగు ఋషులును, యేన = సత్యైకాగ్రజ్ఞానము
 లనెడి యేసాధనములచేత, యత్ర=ఏబ్రహ్మమును, ఆశ్రమస్తి=
 పొందుచున్నారో, తత్ = ఆ బ్రహ్మము, సత్యస్య = సత్యము
 నకు, పరమం = శ్రేష్ఠమైన, నిధానం = ఆశ్రయము (పర
 బ్రహ్మము)

తా సత్యమే జయించును అన్యతము జయింపడు సత్యము పలుకుటచేతను, మనస్సుయొక్క ఏకాగ్రతచేతను, జ్ఞానపరిపక్వతచేతను, పరమాత్మను పొందనగును ఈ సమస్త అనుష్ఠానముల మూలమునను సంతుష్టచిత్తులై ఋషులు సత్యమునకు పరమనిధానమగు పరబ్రహ్మమును పొందెదరు

వ్యాకాంతచిత్తుడై సత్యమును తెలిసికొనుము, సత్యమును తెలిసికొని సత్యమార్గమున నడువుము. అట్లు చేసినచో సత్యజయమువలన నీవు జయయుక్తుడవగుదువు పరమేశ్వరుని పొందఁగోరినచో సత్యమును శరణుము పొందుము. అసత్యమును కపటత్వమును పరిత్యజింపుము. సత్యము నవలంబించుటవలనను, మనస్సుయొక్క ఏకాగ్రతవలనను, జ్ఞానముయొక్క పరిపక్వతవలనను, సత్యమునకు పరమనిధానమగు పరబ్రహ్మమును పొంద నగును. పూర్వకాలమునందు అప్రకాములను, నిర్దోషులు నగు ఋషులు ఈ సకలోపాయముల నవలంబించి సిద్ధులయిరి.

వి ఈ ౧౭-వ అధ్యాయము సత్యప్రశంసతో ప్రారంభమగు చున్నది. ముండకోపనిషత్తు ౩-వ ముండకములోని ౧, ౬ వాక్యములలోని భాగములను చేర్చుటచే నీవాక్య మేర్పడెను ౬-వ వాక్యములోని మధ్య భాగమగు 'సత్యేన కంథా వితతో దేవయానక' అనునది పరిహరింపఁబడి నది. దాని స్థానమున ౧-వ వాక్యములోని 'సత్యేన లభ్యస్తపసా హ్యేష ఆత్మా సమ్యక్ జ్ఞానేన' అనునది చేర్పఁబడెను. బ్రహ్మజ్ఞానమునకు తోడ్పడు నని ౧-వ వాక్యములో చెప్పఁబడిన నాల్గు విషయములలో కడపటిదగు 'బ్రహ్మచర్య' అనునది వదలివేయఁబడెను ఈమార్పులవలన సత్యప్రభావ మును స్పష్టముగా వ్యక్తీకరించుటకు వీలయ్యెను.

వాక్య. ౨] ప్రథమఖండము

మూ. దివ్యోహ్య మూర్తః పురుషః సబాహ్యభస్మ
 రోహ్యజ్యోతి ప్రాణోహ్యమనాః
 యం పశ్యన్తి యతయః క్షీణదోషాః ౨

[ముండకోపనిషత్తు]

టీ దివ్యః = (అతడు) దివ్యస్వరూపి, అమూర్తోహి =
 రూపము లేనివాడు, పురుషః = పూర్ణుడు, సబాహ్యభస్మ
 స్తరః = బాహ్యభస్మంతరములయం దుండెడివాడు, అజోహి =
 జన్మరహితుడు, అప్రాణః = శారీరక ప్రాణము లేనివాడు, అమ
 నాహి = మనగకరణము లేనివాడు, యం = ఎవనిని, క్షీణదోషాః =
 పాపరహితులగు, యతయః = యతులు, పశ్యన్తి = చూచెదరు

ఈ ప్రకాశవంతుడును, నిరవయవుడు నగు పూర్ణ
 పురుషుడు సర్వమునకు వెలువలను లోపలను నున్నాడు
 అంతియేగాక, అతడు జన్మరహితుడు. అతనికి శారీరకప్రాణ
 మును లేదు, మనస్సును లేదు. దోషరహితులును, యత్న
 శీలురు నగుజ్ఞును అతనిని దర్శించెదరు

వ్యా అతడు ప్రకాశవంతుడు; సర్వత్ర ప్రకాశించుచు
 న్నాడు అనంతమయిన యీ విశ్వమనందలి ఒక్కొక్కపదార్థము అతని
 ఆస్తిత్వమును గూర్చి సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది వీనికిగల ఒక్కొక్కశక్తియు
 ఆ మూలశక్తిని ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నది అతని కెట్టి మూర్తియును

లేదు. అతడు పూర్ణపురుషుడు అతడు సమస్తపులకు వెలుపల నున్నాడు. లోపలనున్నాడు. అతడు జన్మరహితుడు, సర్వకాలములందును నుండువాడు, నాశములేనివాడు, మనుష్యాదులవలె అతడు ప్రాణ వాయువులన జీవించియున్నవాడు గాడు. స్వయముగా అతడు ప్రాణ స్వరూపి అతడు ప్రాణముల ప్రాణము మనస్సు అతనిచే సృష్టింపఁబడిన పరిమితపదార్థవిశేషము. అందుచే నతని కిట్టి మనస్సుండుట కవకాశము లేదు. అతని జ్ఞానక్రియ స్వభావసిద్ధమయినది ఎవ్వరు పాపాచరణమును విడిచి పవిత్రాత్ములై అతనిని ఆస్వేషింతురో అట్టివారు అతనిని దర్శింపఁ గలుగుదురు.

వి ముండకోపనిషత్తులో ౨-వ ముండకము, ౧-వ ఖండము, ౨-వ వాక్యములోని బొగమును, ౩-వ ముండకము, ౧-వ ఖండము, ౫-వ వాక్యములోని భాగములను జేర్చి యీ వాక్యము కూర్పఁబడినది ఇందు “యం కశ్యన్తి యతయః క్షీణదోషాః” అనునది ముఖ్యము పాపరహితులయిన వారే భగవంతుని చూడఁగలరు

మూ యో దేవానామధిపో యస్మిన్ లోకా అధిశ్రీతాః
య ఈశేఽస్య ద్విపదశ్చతుష్పదః
స వా ఏష మహానజ ఆత్మా

3

[శ్లోకా - బృహ.]

టీ. యః = ఎవ్వఁడు, దేవానాం = దేవతలకు, అధిపః = అధిపుఁడో, యస్మిన్ = ఎవ్వనియందు, లోకాః = లోకములు,

వాక్య ౪] ప్రథమఖండము

అధిశ్రితాః=ఆశ్రితములైయున్నయవో, యః=ఎవ్వఁడు, అస్య=ఈ, ద్విపదః = మనుష్యునికిని, చతుష్పదః = మృగమునకును, ఈశే=నియామకుఁడో, సవై ఏషః= అతఁడగుతఁడే, మహా=గొప్పవాఁడు, అజః=జన్మరహితుఁడు, ఆత్మా=పరమాత్మ

తా ఎవఁడు దేవతలకు అధిపతియో, ఎవ్వనిలో సకల లోకములును ఆశ్రయమును పొందియున్నవో, ఎవ్వఁడు ద్విపాద చతుష్పాదులగు జంతువులనెల్ల శాసించియుంచుచున్నాఁడో ఆ యితఁడు జన్మవిహీనుడగు మహాఆత్మ

వ్యా ఎవఁడు చక్షువునకు కనుపింపని కీటాణువు మొదలుకొని లోకాంతరమున నివసించు దేవగణపర్యంతముగల సకల జీవులకును ఏకమాత్ర అవలంబనము అధిపతియు నై యున్నాఁడో, ఎవ్వని శాసనానుసారములై మనుష్యులేమి, పశువులేమి. సమస్తమును చిరకాలమునుండి పరిపాలింపఁ బడుచున్నవో అతఁడు జన్మరహితుఁడగు ఈ మహా ఆత్మ.

వి ఈవాక్యములో 'యో' నుండి 'ద్విపదశ్చతుష్పదః' పర్యంతము శ్వేతాశ్వతరము నాల్గవఅధ్యాయము ౧౩-వ వాక్యమునుండియు, మిగిలిన భౌగము బృహదారణ్యకము నాల్గవఅధ్యాయము, నాల్గవబ్రహ్మసూత్రము, ౨-వ వాక్యమునుండియుఁ గైకొనఁబడినవి

మూ అదృష్టోద్యష్టాఽశ్రుతః శ్రోతాఽ
మతో మంత్రాఽవిజ్ఞాతో విజ్ఞాతా

౪

[బృహ]

టీ అదృష్టః=(పరమాత్మ యొరులచే) చూడబడనివాడై యున్ను, ద్రష్టా=(తాను) చూచువాడు అశ్రుతః=(పరులచే) వినబడనివాడైయున్ను, శ్రోతా=(తాను) వినెడివాడు, అమతః=(పరుల) మనసునకు అగోచరుడైయున్ను, మస్తా=(తాను) ఎల్ల మానసిక విషయములను గోచరము చేసికొనువాడు, అవి జ్ఞాతః = (పరులచే) ఎఱుంగబడనివాడైయున్ను, విజ్ఞాతా = (తాను) సర్వమును ఎఱిగెడువాడు

తా. ఈపరమాత్మ నెవ్వరును చూచియుండలేదు. కాని అతడొ సర్వమును చూచుచుండును ఎవ్వరును అతనిని విన యుండలేదు, కాని అతడొ సర్వమును వినును అతని నెవ్వరును మననము చేయజాలరు; కాని అతడొ సర్వమును మననముచేయును అతని నెవ్వరును తెలిసికొనలేదు, కాని అతడొ సర్వమును తెలిసికొనును.

వ్యా పూర్ణపురుషుడగు పరమేశ్వరునికి నేత్రకర్ణాది ఇంద్రియము లెవ్వియును లేవు కాని, నేత్రకర్ణాది ఇంద్రియములచే మనము వేసి తెలిసికొందుమో ఆ సకలవిషయములను స్వయంభువులు సర్వజ్ఞుడగు నా పరమపురుషుడు తెలిసికొనును. అంతియేగాక, మనము తెలిసికొని జాలని వానినిగూడ అతడొ తెలిసికొనును. కాని యెవ్వరును అతని స్వరూపముయొక్క అంతమును తెలిసికొననేరరు

వాక్య ౫] ప్రథమఖండము

వి ఈవాక్యము బృహ ౩-వ అ. ౭-వ బ్ర ౨౩-వ వాక్యము నుండియు, ౩-వ అ. ౮-వ బ్ర ౧౧-వ వాక్యమునుండియుఁ గ్రహించబడి నది. ౩-వ అ. ౭-వ బ్ర. ౨౩-వ వాక్యము ఉద్దాలక ఆరుణికిని యాజ్ఞ పల్కునికిని జరిగిన సంభాషణములో కడపటిభాగమున నున్నది. ౩-వ అ. ౮-వ బ్ర ౧౧-వ వాక్యము యాజ్ఞ పల్కునికిని గార్గికిని జరిగినసంవాదమునందు తటస్థించుచున్నది.

మూ స ఏష నేతి నేత్యాత్తైఃగృహ్యో నహి
గృహ్యతే.

౫

[బృహ ౩-౨, ౯-బ్ర, ౨౬-వా]

టీ. సవషః ఆత్తా = అతఁడగు పరమాత్మ, నేతి = ఇది కాదు నేతి=ఇది కాదు అగృహ్యః=(అతఁడు) అగ్రాహ్యుఁడు (కనుక) నహి గృహ్యతే = ఇంద్రియములు, మనస్సుచే గ్రహింపబడఁడు కదా!

తా 'ఇది కాదు ఇది కాదు' అనియే ఆ యీ పరమాత్మను నిర్దేశించుటకు నూర్థము అతఁడు ఇంద్రియములకు గాని మనస్సునకుగాని గ్రాహ్యుఁడగువాఁడు కాఁడు అందుచే నెవ్వరును అతనిని ఇంద్రియములచేఁగాని మనస్సుచేఁగాని గ్రహింప నేరరు

వ్యాసశిష్యుని ప్రశ్నకు సత్వగుణ రూపములను సృష్టి కర్తకు
మగు వస్తువు ఈమాత్రమే అతనినిగూర్చి చెప్పఁగలము దేనిని చక్షువుల
మూలమున చూడనగునో, దేనిని మనస్సుమూలమున మననము చేయనగునో
అది అతఁడు కాదు. అతఁడు ఇంద్రియములకును మనస్సునకును గ్రాహ్యుఁ
డగువాఁడు కాదు. కేవలము విశుద్ధమయిన జ్ఞానముచేతనే అతనిని దర్శింప
నగును

వి ఇది బృహదారణ్యకములో ౨-వ అ. ౮-వ బ్రా. ౪-వ వాక్య
మునందును మఱికొన్నిచోట్లనుగూడఁ గలదు 'నేతి' 'నేతి' యనియే పర
మాత్మను నిర్వచింపనగు నన్నవిషయము బృహదారణ్యకములో సర్వసామా
న్యము ఇట్లే పాశ్చాత్యదాశ్మనికులుగూడ చెప్పియున్నారు 'ఇది కాదు.
అది కాదు' అనిగాక మఱిమిచెప్పినను భగవంతుని సీమాబద్ధునిగా చేసిన
ట్లగునుగాన స్పృహతోకా మున్నగు తత్త్వవిదులు అతనినిగూర్చి యేమియు
నుడుపుటకు నొప్పకొనరైరి

మా స ఏ ష సర్వస్యేశానః సర్వస్యాధిపతిః

సర్వమిదం ప్రశాంతి యదిదం కింఞ్చ

౬

[బృహ. ౫ అ. ౬ బ్రా. ౧ వా.]

టీ. స ఏ షః = ఆ ఈ పరమాత్మ, సర్వస్యః=అన్నిటికిని,
ఈశానః = నియంత, సర్వస్య = అన్నిటికిని, అధిపతిః=ప్రభువు,
యదిదంకింఞ్చ=ఏదియిదై యున్నదో, సర్వమిదం = ఈసమస్తజగ
త్తును, ప్రశాంతి=నియమనము చేయుచున్నాఁడు

వాక్య 2]   ప్ర భ మ ఖ ం డ ము

తా ఆ యీపరమాత్మ సకలమునకును నియంత; సకలమునకును అధిపతి జగత్తులో నేయేపదార్థములు గలవో వానినెల్ల నతఁడు శాసించుచున్నాఁడు.

వ్యా చేవతలు, మనుష్యులు, పశువులు, పక్షులు-ఈ సకలమును ఆతని శాసనమునకు లోబడియున్నవి. ఎవ్వరును ఆతని శాసనమును మీఁజూలరు.

మూ ఋతం పిబన్తౌ సుకృతస్య లోకే
గుహం ప్రవిష్టౌ పరమే పరాధే,
ఛాయాతపౌ బ్రహ్మవిదో వదన్తి
పఞ్చాగ్నయో యేచ త్రిణాచికేతాః   ౭

[కర ౧-౮, ౩-౪, ౧-౪.]

ఋతే లోకే = శరీరములో, గుహం = బుద్ధియందు, పరమేపరాధే = ఉత్కృష్టమైన స్థానమునందు (జీవాత్మ పరమాత్మ లిద్వరు), ప్రవిష్టౌ = ప్రవేశించి యున్నారు (వానిలో ఒకటైన జీవాత్మ) సుకృతస్య = తానుచేసెడి కృత్యముయొక్క, ఋతం = ఫలమును, పిబన్తౌ = భుజించుచున్నది (ఆరెంటిని) బ్రహ్మవిదః = బ్రహ్మజ్ఞులు, ఛాయాతపౌ = ఎండ నీడలును వలె, వదన్తి = చెప్పుచున్నారు యేచ = ఎవరు, త్రిణాచి

కేతాః = మూఁడుమాట్లు నచికేతాగ్ని యజనము చేసినవారో,
పశ్చాన్నయః = పంచాగ్నిగల గృహస్థులొ. (తే = వారు,
వదన్తి = ఇట్లు చెప్పుచున్నారు)

తా శరీరమునందలి పరమోత్కృష్ట స్థానమగు బుద్ధి
లోపల జను లిద్దరు ప్రవేశించియున్నారు వారిలో నొకఁడు
స్వకృత కర్తృఫలము ననుభవించును, వేఱొకఁడు తత్ఫలమును
విధించును బ్రహ్మవిదులగు తత్త్వజ్ఞులు వారిద్వరును ఛాయా
తపముల భాతి వేఱయినవారని చెప్పుదురు పంచాగ్ని గృహ
స్థులును, ముష్కాటు నచికేతాగ్ని యజనము చేసినవారు
నగు కర్తవ్యాదులుగూడ నివ్వధముననే చెప్పుదురు

వ్యా జీవాత్మయు, జీవాత్మ కాశ్రయచగు సర్వవ్యాపీయగు పర
మాత్మయు—ఈ రెండు ఆత్మలును శరీరములోపల పవించుచున్నవి ఈ ఉభ
యాత్మలను, మనము సంశయరహితమయిన బుద్ధిద్వారమున తెలిసికొనుచు
న్నాము ఎండయు సీడయు నేరీతిగా ఒకదానినుండి యింకొకటి విలక్షణములు
భిన్నములునైయున్నవో అట్లులే జీవాత్మ పరమాత్మలును పరస్పరభిన్నపదార్థము
లైయున్నవి ఎవ్వధమున ఆతపములేక ఛాయ యుండుటకు వీలులేదో
అవిధముననే పరమాత్మయొక్క ఆశ్రయములేక జీవాత్మయు నుండఁ
జాలదు. పరమాత్మ జీవునికి కర్మానురూపమయిన ఫలము నొసంగును. ఆ
ఫలము ననుభవించి జీవాత్మ వర్ధిల్లుచుండును జీవాత్మ పరమాత్మలు రెండును
విలక్షణస్వభావములు గలవని నిశ్చయించినవారు కేవలము తత్త్వదర్శులగు

ప్రవాచిదులే కారు అగ్నిహోత్రులగు కర్మనిష్ఠాపరులుగూడ నీవిధముననే చెప్పచుందురు.

వి ఈవాక్యము ద్వైతభావమును స్పష్టముగా వ్యక్తీకరించుచున్నది ఎండయు నీడయుఁబోలే పరమాత్మయు జీవాత్మయు వేఱని యిది వ్రేడించుచున్నది. ఋగ్వేదమునందలి 'ద్వాసుపర్ణా' యను ఋక్కునకంటె నీవాక్యము స్పష్టతరముగా ద్వైతభావమును ప్రకటించుచున్నది. ఒక్క పృథ్వీయు నాశ్రయించియున్న పక్షులజంటవలె జీవాత్మ పరమాత్మ లున్నవని అందుండఁగా, ఈ వాక్యమునందు ఎండయు నీడయుఁబోలే రెండును విలక్షణస్వభావమును కల్గియున్నవని చెప్పఁబడినది. ఈ అభిప్రాయము ఉపనిషత్తుల నుడివిన ఋషీశ్వరులకేగాక కర్మకాండ నవలంబించువారికిఁగూడ కలదని సూచింపఁబడినది.

పదునాల్గవ అధ్యాయము

మూ యో వై భూమా తత్ సుఖం నాల్పే సుఖమస్తి
భూమైవ సుఖం భూమాత్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యః ౧
[శ్లోకా. ౧-౨, ౪-౫]

టీ యోవై=ఎవ్వఁడు, భూమా = మహత్త్వైవవాఁడో
(బ్రహ్మమో), తత్=అది (అతఁడు), సుఖం = సుఖస్వరూపము,
అల్పే = అల్పమగు (బ్రహ్మవ్యతిరేకమైన) ఏవస్తువునందు,
సుఖం=సుఖము, నాస్తి=లేదు. భూమైవ = మహత్త్వైవ (ఈశ్వ
రుఁడే), సుఖం=సుఖస్వరూపి, అతః=ఆకారణమువలన, భూమా
త్వేవ=మహత్త్వైవ (ఈశ్వరుఁడే), విజిజ్ఞాసితవ్యః=విశేషముగా
నెఱుంగఁబడవలసినవాఁడు

తా ఎవఁడు భూమాస్వరూపియో, మహత్త్వైవవాఁడో
అతఁడు సుఖస్వరూపి. అల్పపదార్థములందు సుఖములేదు
“భూమా” యగు ఈశ్వరుఁడే సుఖస్వరూపి “భూమా” నే
తెలిసికొనుటకు ఇచ్ఛగింపవలయును

వ్యా మానవుని మనస్సు పరిమితమగు అల్పపదార్థమును పొంది యొన్నఁడును సౌఖ్యము ననుభవించనేరదు. ఆ భూమాస్వరూపునియందే మనకు సౌఖ్యము, అల్పవిషయములందు సౌఖ్యములేదు విషయసుఖము లతో మన ఆత్మ తృప్తిని గాంచనేరదు. సమస్తవిషయసుఖములును ఊహింపఁగలములు, మిక్కిలి క్షుద్రములు ఒకప్పుడవి ధర్మమున కనుకూలములు, వేటొకప్పుడు ప్రతికూలములు, ఒకప్పుడు నేవ్యములు, మఱియొకప్పుడు త్యాజ్యములు ఆ భూమాస్వరూపియగు ఈశ్వరుడే మనతృప్తికి సానము, మన పవిత్రశాంతినికేతనము అందుచే అతనినే అన్వేషింపవలయును అతనినే తెలిసికొనుటకు ఇచ్ఛగింపవలయును

వి ఈ పదునాల్గవఅధ్యాయము అనంతబ్రహ్మముయొక్క మహత్త్వమునుగూర్చి ముచ్చటించుచున్నది. ఇందలి మొదటివాక్యము నారదసనత్కుమార సంవాదములోనిది భూమాస్వరూపమునందేగాని పరిమితపస్తువులందు సౌఖ్యము లేదని యిది తెలుపుచున్నది

మూ స భగవః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠిత ఇతి స్వే మహిమ్ని ౨

[ఛాండో ౭-ప్రపా, ౨౪-ఖం, ౧౧-వా.]

టీ. భగవః = ఓస్వామి! సః = అతఁడు (ఈశ్వరుఁడు), కస్మిన్ = ఎచ్చట, ప్రతిష్ఠితః = ప్రతిష్ఠితుఁడై యున్నాఁడు? ఇతి = అని (పలుకుచున్న శిష్యునిఁగూర్చి ఆచార్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు), స్వే మహిమ్ని = ఆత్మసంబంధమైన మహిమ

యందు, (భూమా = పరబ్రహ్మము.) ప్రతిష్ఠితః = ఉంచబడి యున్నాడు.

తా. “స్వామి ! అతఁ డెక్కడ ప్రతిష్ఠితుడై యున్నాఁ” డని శిష్యుఁ డడిగెను “అతఁడు తన మహిమ యందు ప్రతిష్ఠితుడై యున్నాఁ” డని ఆచార్యుఁ డుత్తర మొసంగెను

వ్యా పరమేశ్వరుఁడు నిరాలంబుఁడు, స్వతంత్రుఁడు, ముక్త స్వభావుఁడు. సకలవస్తువులు అతనిని అవలంబనముగా చేసికొని అతనిమీఁద నాధారపడియున్నవి. కాని అతఁడు మఱియొవ్వరిని అవలంబనముగా చేసి కొని నిలిచియున్నవాఁడు కాఁడు. విశ్వరూపమైన యీ గోలును అతనికి అబద్ధమైనదై వ్రేలాడుచున్నది. అతఁడు ఏకమాత్ర శంకుస్వరూపియై సమస్త మును ధరించియున్నాఁడు కాని అతఁడు మఱిదేనికిని బంధింపఁబడియున్న వాఁడు కాఁడు. అతని నెవ్వరును పట్టుకొనలేదు. ఆ నిరవలంబుఁడగు పూర్ణ బ్రహ్మము స్వకీయ మహిమయందు సంస్థితుడై యున్నాఁడు. తనలో తానే నిత్యుడై యున్నాఁడు. అతనికి జనకుఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. ఆశ్రయము గూడ నతని కెద్దియులేదు

వి. నారదుఁడు సనత్కుమారునండి “భూమా” యొక్క లక్షణములను, విని విని, “న భగవః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠితః?” అని యడిగెను. సనత్కుమారుఁడు “నేవ మహిమ్ని యదివా న మహిమ్ని” అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను

“భూమా” అనగా అద్వైతపరబ్రహ్మము అతడు తనయందే ప్రతిష్ఠను కలిగియున్నాడు, అని తెలుపుటకు సవత్కుమారుడు నారదునితో “స్వే మహిమ్ని” అని ముందుగా చెప్పెను ఈ ప్రత్యుత్తరముచి విని నారదుడు “భూమా” కు సహితము ఆశ్రయ మావశ్యక మనుకొను నేమో యనియు, “భూమా” వేరు, “భూమాయొక్క మహిమ” వేరు, వీనిలో మొదటిది రెండవదానియందు ప్రతిష్ఠితమయి యున్నది, అని అనుకొనునేమో యనియు, ఇట్టి సందేహములు నివారించుటకు సవత్కుమారుడు “స్వే మహిమ్ని” అని యూరకుండక “యది వా న మహిమ్ని” అను వాక్యముకూడ వెంటనే చెప్పెను అనగా, భూమా తన మహిమయందు కూడ ప్రతిష్ఠితుడు కాడు, ఆయనకు ఆశ్రయ మావశ్యకమే లేదు, ఆయన ప్రతిష్ఠావిహీనుడు, నిరాలంబుడు అని యర్థము.

మూ స ఏవాధస్తాత్ స ఉపరిష్టాత్ స పశ్చాత్

స పురస్తాత్ స దక్షిణతః స ఉత్తరతః ఈశానో

భూతభవ్యస్య స ఏవాద్య స ఉ శ్వః

3

[ఛాండో - కర.]

టీ స ఏవ అధస్తాత్ = అతడు దిగువనున్నాడు సః = అతడు, ఉపరిష్టాత్ = వైననున్నాడు. సః = అతడు, పశ్చాత్ = వెనుకనున్నాడు సః = అతడు, పురస్తాత్ = ముందునున్నాడు. సః = అతడు, దక్షిణతః = దక్షిణదిశయం దున్నాడు. సః = అతడు, ఉత్తరతః = ఉత్తరదిశయం దున్నాడు భూత

భవ్యస్య = కాలత్రయమునకు, ఈశానః = నియంత స ఏష = అతడే, అద్య = ఇప్పుడున్నాడు స ఉ = అతడే, శ్వః = రేపును ఉండగలడు

తా అధోభాగమున నతడు, ఊర్ధ్వభాగమున నతడు, పార్శ్వముల నతడు, సమ్ముఖమున నతడు, దక్షిణమున నతడు, ఉత్తరమున నతడు అతడు భూతభవిష్యత్తుల నియంత అతడు నేడున్నాడు ఇక మీదటను నుండగలడు

వ్యా. ఊర్ధ్వభాగమునం దేమి, అధోభాగమునం దేమి, పార్శ్వములం దేమి, సమ్ముఖమున నేమి, దక్షిణమునం దేమి, ఉత్తరమునం దేమి, మనకు నందిత్యులందును సకలస్థానములందును అతడు దీప్యమానుడై యున్నాడు. మనము పర్వతశిఖరమున కారోహించితిమా అక్కడను నతడు ఉన్నాడు. దివాకరుని మధ్యాహ్నకిరణజాలము నం దెవ్విధమున నతడు స్వర్ణకాశుడై యున్నాడో ఆరీతిగనే నిశయందలి గాఢాంధకారమునందును బాజ్జ్వల్యమానుడై యున్నాడు సకలస్థానములందును అతనిరాజ్యము వ్యాపించియున్నది సకలస్థానములందును అతనిదృష్టి ప్రసరించుచున్నది. సర్వప్రదేశమును వ్యాపించియున్న చందముననే అతడు సర్వకాలమునందును వ్యాపించియున్నాడు అతడెట్లు ఇహకాల నియంతయో అట్లులే పరకాలమునకుగూడ నియంత. అతడు నేడున్నాడు. తరువాతను నుండగలడు

వాక్య ౪] ప్రథమఖండము

వి ఈ వాక్యములోని ప్రథమభాగము ఛాందోగ్యోపనిషత్తు ౭-వ ప్రపా, ౨౫-వ ఖం, ౧-వ వాక్యమై యున్నది. చివరభాగము కతోపనిషత్తులో ౪-వ ఆ, ౧౩-వ వాక్యము ఈ ఛెండుభాగములును భగవంతుని సర్వవ్యాపకత్వమును వెల్లడించుచున్నవి. ఛాందోగ్యములోని భాగము అతడు సమస్తప్రదేశములందును వ్యాపించియున్నాడనియు, కరోచనిషత్తులోని భాగము అతడు సర్వకాలములకును నియంతయై యున్నాడనియు చెప్పుచున్నవి

మూ య ఏకోఽవర్ణో బహుథా శక్తియోగాత్

వర్ణాననేకాన్నిహితార్థోదధాతి,

విచైతిచాస్తేవిశ్వమాదౌసదేవః

సనోబుద్ధ్యాశుభయా సంయునక్తు

౪

[శ్లోకా ౪-౨, ౧-వ]

టీ యః=ఎవ్వఁడు, ఏకః=ఒక్కఁడో, అవర్ణః=వర్ణరహితుఁడో, నిహితార్థః=ప్రాణులకు ప్రయోజనకరములైన పదార్థములను తెలిసికొని, బహుథాశక్తియోగాత్ = బహుశక్తుల యొక్క కూడికవలన, అనేకార్థవర్ణా = ప్రయోజనకరములగు అనేకపదార్థములను, దధాతి=ఇచ్చుచున్నాఁడో, విశ్వం =జగత్తును, ఆదౌ=ఆదిమధ్యాంతముల యందును, విచైతి = (ఎవ్వఁడు) వ్యాపించియున్నాఁడో, సః = అతఁడు,

దేవః=ప్రకాశస్వరూపుడు, సః=అతడు, నః=మనలను, శుభ
యాబుద్ధ్యా=మంచిబుద్ధితో, సంయునక్తు = చేర్చుగాక !

తా ఎవ్వడు ఒక్కఁడో, వర్ణవిహీనుఁడో, ఎవ్వడు
స్రాణుల అక్కఱలను కనిపెట్టి నానావిధశక్తిసంయోగముచే
కావలసినపదార్థములనెల్ల సమకూర్చి యిచ్చుచున్నాఁడో,
ఈసమస్తబ్రహ్మాండముయొక్క ఆదిమధ్యాంతములం దెవ్వడు
వ్యాపించియున్నాఁడో అతఁడే దీప్యమానుఁడగు పరమేశ్వ
రుఁడు మనకు అతఁడు శుభబుద్ధి నొసంగుగాక !

వ్యా. నానావర్ణములను సృజించినవాఁడయ్య ఆ యేకేశ్వరుఁడు
తా నెట్టి వర్ణమును లేనివాఁడై విశుద్ధహృదయులగు జ్ఞానుల సమక్షమున
కాజ్ఞవల్క్యమానుఁడై ప్రకాశించుచున్నాఁడు. ధర్మమును, అర్థమును, సౌఖ్య
మును, సౌభాగ్యమును ప్రసాదించువాఁడై ఆ సత్యపురుషుఁడు తమకు అతి
సమీపభుఁడై యున్నాఁడని గ్రహించి నిష్కాములై జ్ఞాన లతనిని హృదయ
పూర్వకమగు భక్తితో ఉపాసనచేయుచున్నారు కేవలము అతనిని పొందు
టకై శుభబుద్ధి నిష్ఠుని ప్రార్థించుట తప్ప వారు అతనికి చేయవలసిన ప్రార్థన
కుఁజెడ్దియు లేదు

మూ స వృక్షకాలాకృతిభిః పరోఽనోఽ
యస్తాత్ ప్రపఞ్చః పరివర్తతేఽయమ్,
ధర్తావహం పాపనుదం భగేశం

వాక్య. ౫]

ప్రథమఖండము

జ్ఞాత్వాత్తస్థ మమృతం విశ్వధామ,

విశ్వ పైకం పరివేష్టితారం

జ్ఞాత్వా శివం శాంతి మత్యంత మేతి.

౫

[శ్లోకాశ్వతరము.]

టీ యస్తాత్=ఎవ్వనివలన, అయంప్రపంచః=ఈ ప్రపంచము, పరివర్తతే = నడుచుచున్నదో, సః=అతడు (ఆపరమాత్మ), వృక్ష కాలాకృతిభిః = వృక్ష=సంసారవృక్షమునకంటె, కాల=కాలమునకంటె, ఆకృతిభిః = ఆకారములకంటె, పరి=శ్రేష్ఠుడు, అన్యః=భిన్నుడు, ధర్మానహం=ధర్మమునకు ఆకరభూతుడును, పాపనుదం=పాపవిమోచనుడు, భగేశం=విశ్వర్యమునకు నాయకుడు, ఆత్మస్థం=ఆత్మయందుండువాడును, అమృతం = మరణధర్మము లేనివాడును, విశ్వధామ = విశ్వాధారుడు నైనవానిని, జ్ఞాత్వా=తెలిసికొని, విశ్వస్య=ప్రపంచమునకు, ఏకం=ఒక్కడై, పరివేష్టితారం=చుట్టుకొనియుండువాడును, శివం=మంగళస్వరూపియు నైనవానిని, జ్ఞాత్వా=తెలిసికొని, అత్యంతశాంతిం = విశేషశాంతిని, ఏతి=(జీవుడు) పొందుచున్నాడు

తా ఎవ్వనిచే సృష్టింపబడినదై యీ ప్రపంచము పరివర్తితమగుచున్నదో అతడు సంసారముకంటెను, కాలము

కంటెను, సాకారములగు సకలవస్తువులకంటెను శ్రేష్ఠుడు; కావుననే వేటియినవాడు. అతడు ధర్మాధారుడు, పాప విమోచకుడు, విశ్వరూఢిపతి ఆ యెల్లరి ఆత్మలలో నుండు వానిని, మృత్యువు లేనివానిని, విశ్వమునకు ఆశ్రయుండగు వానిని, ఆ మంగళస్వరూపిని, ఏకమాత్రుడై పరివేష్టించి యుండువానిని తెలిసికొని జీవులు అత్యంతశాంతి పొందెదరు.

వ్యా. అతః డెంతమాత్రమును ఈ జగత్తునందలి యే శ్చష్టపదార్థము వంటివాడును గాఁడు. అతడు బాహ్యవస్తువులకు బోలినవాడు కాఁడు, అంతరస్థమగు మనస్సును బోలినవాడును గాఁడు అతడు విషయములకును, మనస్సునకును, సకలమునకును సృష్టికర్త అందుచేతనే అతడు సర్వముకంటె శ్రేష్ఠుడు, సర్వముకంటె భిన్నుడయినవాడు. అతడు సత్యస్వరూపి, జ్ఞానస్వరూపి, అనంతస్వరూపి, అతనిలో నెవ్వరును పోల్చదగిన వారు కాజాలరు. నియంతృరూపమున ఆకాశమునందుండి అతః డేతీరున సకల జడజగత్తును, పశుప్రకృతిని నియమమునం దుంచుచున్నాఁడో అదే తీరున ధర్మాధారుని రూపమున మనుష్యుల ఆత్మప్రదేశములందుండి అతడు సర్వదా ధర్మబుద్ధిని ప్రేరణచేయుచున్నాఁడు జడజగత్తును, పశుపక్షులును నియమము నెఱుంగకయే నియమబలమునకు కట్టువడినవై తమతమ పనులను చేయుచున్నవి. కర్తవ్యజ్ఞానమును వెలుంగుయొక్కసాహాయ్యముచే ధర్మనియతి నెఱింగి ఆత్మస్వాధీనభావముతో ధర్మకార్యముల నిర్వహించుచున్నది మానసిక దుష్ప్రవృత్తులకు లోనైన ఆత్మ యెప్పుడు ధర్మనియమానుగూఁచుమయిన కర్తవ్యజ్ఞానముయొక్క ఆదేశములను నిర్లక్ష్యముచేసి పాపము నొడి

వాక్య ౬] ప్రథమఖండము

గట్టుకొనునో అప్పుడు అయ్యది తన స్వాధీనతను గోల్పోయి మృత్యుపాశ బద్ధమై దుస్సహమైన బాధను లోలోపల ననుభవించుచుండును పాప విమోచకుడగు ఈశ్వరుండు తప్ప అత్య కష్టము అన్యగతి యేమియు లేదు పాపాక్రాంతమయిన ఆ అత్య యెన్నడు అకృత్రమమైన అనుతాపాగ్ని చే దగ్ధమయినచై యింక ముం దిట్లు చేయనని అతని శరణుఁజొచ్చునో అప్పుడే అతఁడా అత్యను పాపమునుండి విముక్తముచేసి సత్సద్గమన ఉన్నతి నొందించును ఇది అతని మహిమ, అతని కారుణ్యము పాపమయము, దుఃఖమయమునగు ఈసంసారమునందు ఏకమాత్రుఁడును, శుద్ధుఁడును, అపాపవిద్ధుఁడును, అమృతుఁడు నగు అప్పరమేశ్వరుని జీవులు తమ ఆత్మ ప్రదేశములందు గాంచి, పాపవిమోచకునిగను, అక్షయముక్తిదాతగను అతని నెఱింగి అత్యంతకాంతి ననుభవించెదరు.

వి శ్వేతాశ్వతరములోని ౬-వ అధ్యాయములోని ౬-వ వాక్యమును, ౪-వ అధ్యాయములోని ౧౪-వ వాక్యములోని కడపటి రెండు పంక్తులును చేర్చి ఈ శ్లోకము కూర్పఁబడినది. పరమేశ్వరుండు పాపవిమోచకుఁడన్నసంగతి యిందు స్పష్టికరింపఁబడినది పాపవిమోచకునిగా నతని నెఱుంగుటచే మరుఘ్నుఁడు పరమశాంతిని పొందును

మూ స విశ్వ కృద్విశ్వ విదాత్త యోనిః
జ్ఞఃకాలకారో గుణో సర్వవిద్యుః,
ప్రధాన త్కేత్రజ్ఞ పతి ర్గుణేశః
సంసారమోక్ష స్థితిబద్ధ హేతుః

౬

[శ్వేతా. ౬-౨, ౧౬-వా.]

టీ యః = ఏవరమేశ్వరుడు, ప్రధానతేత్రజ్ఞపతిః = ప్రధాన = ప్రపంచమునకు, తేత్రజ్ఞ = జీవాత్మకు, పతిః = పాలకుడును, గుణేశః = గుణములకు ఈశ్వరుడును, సంసారమోక్షస్థితిబంధహేతుః - సంసార = సంసారమునకు, మోక్ష = మోక్షమునకు, స్థితి = సంరక్షణకు, బంధ = బంధమునకు, హేతుః = కారణుడును (భవతి = అగుచున్నాడో). సః = ఆ ఏవరమేశ్వరుడు, విశ్వకృత్ = ప్రపంచమునకు కర్త, విశ్వవిత్ = సమస్తమును తెలిసినవాడు, ఆత్మయోనిః = జీవులకు కారణుడు, జ్ఞః = తెలిసికొనుచున్నవాడు, కాలకారః = కాలమునకు కర్త గుణి = విచిత్రశక్తిగలవాడు, సర్వవిత్ = సర్వజ్ఞుడు

తా అతడు విశ్వకర్త, విశ్వవేత్త, సకలఆత్మలకు ప్రప్రజ్ఞావంతుడు, కాలమునకు కర్త, గుణవంతుడు, సర్వజ్ఞుడు. అతడు జడముల కేమి, జీవులకేమి, సకలమునకును ప్రతిపాలకుడు, సర్వగుణములకును మహేశ్వరుడు, సంసారస్థితికిని, బంధమునకును, మోక్షమునకును హేతువు

వ్యా అతడు అన్నిటికిని సృష్టికర్త, అన్నిటికిని సంరక్షకుడు. అన్నిటికిని మిత్రుడు అన్నిటికిని ప్రభువు ఏ వస్తువు అతనికాసనము నతిక్రమించజాలదు అతని నియమమువలననే జీవాత్మ శరీరమునందు బద్ధమయ్యింపడి జ్ఞానమునందును ధర్మమునందును స్వాధీనమై ముక్తి కధికారి

యయ్యెను తుదకు ఆతని ప్రసాదమువలననే ఆతనిని పొంది, సంసారబంధమునుండి ముక్తిని బడయును

మూ స తన్నయో హ్యమృత ఈశ సంస్థా
జ్ఞః సర్వగో భువన స్యాస్య గోప్తా.
య ఈశేఽస్యజగతో నిత్యమేవ
నాన్యో హేతుర్విద్యత ఈశనాయ,
తంహ దేవమాత్మబుద్ధి ప్రకాశం
ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే

౭

[శ్లోకా ౬-౮, ౧౩, ౧౮-౨౦.]

టీ సః=ఆతఁడు, తన్నయోహి = చైతన్యజ్యోతిర్నయఁడు, అమృతః=మరణధర్మము లేనివాఁడు, ఈశసంస్థః=ప్రభువును మంచినీటిగలవాఁడును, జ్ఞః=ఎఱుకగలవాఁడు, సర్వగః=అంతటను నుండువాఁడు, అస్యభువనస్య = ఈలోకమునకు, గోప్తా=రక్షకుఁడు, యః=ఎవ్వఁడు, అస్యజగతః = ఈజగత్తును, నిత్యమేవ = ఎల్లప్పుడు నియమముగా, ఈశే = పరిపాలించుచున్నాఁడో, ఈశనాయ = శాసనముకొఱకు, అన్యః = మఱియొక, హేతుః = కారణము, నవిద్యతే = లేదు ఆత్మబుద్ధి ప్రకాశం—ఆత్మ = ఆత్మయందున్న, బుద్ధి=బుద్ధిని, ప్రకాశం=ప్రకాశింపఁజేయుచున్న, దేవం=పరమేశ్వరుఁడగు, తంహ=

అతనినే, అహం=నేను, ముముక్షురై వై=మోక్షాసక్తిగలవాడనై, శరణం ప్రపద్యే=శరణుజొచ్చుచున్నాను

తా. అతడు చైతన్యమయుడు, మరణధర్మరహితుడు, సర్వమునం దధిపతిరూపమున సంస్థితుడై యున్నవాడు. ఈ జగత్తునకు ప్రతిపాలకుడు అతడు ఈ జగత్తును నిత్యనియమాధీనముచేసి సంరక్షించుచున్నాడు అతడు తక్కు ఈ విశ్వశాసనమునకు మఱి యెట్టి హేతువును లేదు మోక్షార్థినై నేను ఆత్మబుద్ధి ప్రకాశకుడగు నా పరమేశ్వరునికి శరణాపన్నుడనగుచున్నాను

వ్యా అతడు మన ఆత్మలలో కర్తవ్యజ్ఞానమును, ధర్మబుద్ధిని ప్రకాశింపజేయుచున్నాడు. స్వాధీనులగు ప్రజలనిమిత్తము ప్రభు వెవిధమున సకలరాజకాననములను ప్రచురపఱచునో తద్విధముననే ధర్మావహుడగు పరమేశ్వరుడును మానవుల ఆత్మలకు స్వాధీనత నొనంగి అందు ధర్మనియములనెల్ల ప్రకాశపఱచెను శుభబుద్ధియొక్క ఆలోచనాద్వారమునను, కర్తవ్యజ్ఞానమనియెడు వెలుతురుయొక్క సాహాయ్యమునను ఆత్మపటము నందు చిరముద్రితములై యున్న ధర్మనియమములనెల్ల మనము పరింపగల్గుదుము మఱియు తదనుసారముగా నాచరించి మనము సజ్జనుల మయ్యెదము, సాధువుల మయ్యెదము, వినయసంపన్నుల మయ్యెదము, సుశీలురమయ్యెదము, ఈశ్వరునికి ప్రియుల మయ్యెదము ధర్మానుష్ఠానమువలనను, పుణ్యకృతకామువలనను ఆత్మ పవిత్రమగుచో మనము సునిర్మలమయిన ఆత్మప్రసాదమును పొందుదుము ఆ యాత్మప్రసాదమువలన మనస్సు

వాక్య ౮]

ప్రథమఖండము

యొక్క సకల దుఃఖములును సమసిపోవును. ధర్మప్రేరణమునకు లోనైన మన
స్సంబంధములగు ప్రవృత్తులను హృదయమునందలి కోరికలను ప్రతిఘటించి
మన మెంతెంతగా ఆత్మతృప్తిని పొందుదుమో అంతంతగా ఆ పవిత్ర
స్వరూపునియొడల మనకు అనురాగము పెరుగును అంతియేగాక, అతనిని
పొందు నిమిత్తము సంసారమృత్యుపాశమునుండి విముక్తిని గాంచ నిచ్చగల
వారమై అతని శరణుజొత్తుము

మూ తస్య హవావతస్య బ్రహ్మణోనామ సత్యం
నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం నిరవద్యం నిరంజనం,
అమృతస్య పరం సేతుం దగ్ధేనన మివానలమ్ ౮

[ఛాందో - శ్వేతా.]

టీ తస్య హవా వతస్య బ్రహ్మణః=ఆ యీ బ్రహ్మముయొక్క,
నామ=నామము, సత్యం=సత్యస్వరూపమయినది (బ్రహ్మ
ణఃరూపం దర్శయతి=బ్రహ్మయొక్క రూపమును చూపించుచు
న్నాడు) నిష్కలం=అతడు నిరవయవుడు, నిష్క్రియం =
వ్యాపారము లేనివాడు, శాంతం = శాంతుడు, నిరవద్యం=
అనిదనీయుడు, నిరంజనం=నిర్దోషి, అమృతస్య=నిత్యపదవికి
మోక్షప్రాప్తికి, పరం సేతుం=సేతువైన పరబ్రహ్మస్వరూపము,
దగ్ధేనన - దగ్ధ =దహించబడిన, ఇంధనం=కట్టెలుగల,
అనలమివ=అగ్ని వలెనే బ్రకాశించుచున్నది

తా. ఆ యీ బ్రహ్మము పేరు సత్యము అతడు నిరవయవుడు; నిష్క్రియుడు, శాంతుడు. అతడు అనిందనీయుడు, నిర్లిప్తుడు, ముక్తికి పరమనేతువు దగ్ధదారునిస్సృతమగు అగ్నిజ్వాలవలె దీప్యమానుడు

వ్యా అతి దూరస్థుడును, అతీతమీపస్థుడును, సర్వవ్యాపియు నగు ఆ బ్రహ్మము పేరు సత్యము అందువలననే అతడు సత్యస్వరూపి ఆ సత్యస్వరూపిని ఆవలంబనముగా చేసికొనియుండుటచేతనే ఈ సమస్తజగత్తును సత్యమయ్యెను అతడు సత్యమునకు సత్యము ప్రాణమునకు ప్రాణము, చేతనమునకు చేతనము, ఆత్మకు ఆత్మ అతడు ఏకమాత్రుడు, ప్రజ్ఞాన ఘనుడు. అతనికి అవయవములు లేవు, భాగములు లేవు అతని కెట్టి పరిమాణమును లేదు. మాఱుచెందనివియు, మంగళమును కూర్చునవియు నగు నియమములనెల్ల స్థాపించి అతడు విశ్వరాజ్యమును పాలించుచున్నాడు. సర్వశక్తిమంతుడును, సర్వజ్ఞుడు నగు ఆ పరమపురుషుడు ఈ సంసార నిర్వహణార్థమై యెవ్వరెవ్వరి కెట్టి కార్యభారమును విధించెనో దానినెల్ల వారు వారు తమ యావచ్ఛక్తితో నిర్వహించుచున్నారు. సర్వమునకును అధిపతియై నియంతృరూపమున నతడు సర్వత్ర నిండియున్నాడు. అతని నహజ నియమమునకు బాంబడి యథాకాలమున సూర్యుడు దుదయించుచున్నాడు, మేఘము జలమును వర్షించుచున్నది, పృథ్వీములు ఫలవంతములగుచున్నవి. అతని ధర్మనియమము యొక్క కాసనమునుబట్టి మనుష్యులు స్వేచ్ఛాచారులై పెడత్రోవ త్రొక్కిరేని ధర్మశిక్షను పాపవేదనమును నహింపవలసినవారగుచున్నారు. అతనికి శరణాగతులైరేని పాపమునుండి

పరిత్రాణమును పడయించున్నారు, పుణ్యానుష్ఠానముల గావించి ధర్మబహుమానమువలనను ఆత్మప్రసాదమువలనను పవిత్రులగుచున్నారు. పవిత్రులై ఆ పవిత్ర స్వరూపుని బడసి సంసారబంధనమునుండి ముక్తులై ఉన్నతిని పొందుచున్నారు అతడు స్వయముగా నే కార్యమును చేయవలసిన పనిలేదు, అతడు స్వయముగా నెట్టి ప్రయాసను తీసికొనవలసిన పనిలేదు అతడు క్రియారహితుడు, శాంతుడు అతని యిచ్ఛా మాత్రముచే ఈ సమస్తజగత్తును ఉత్పన్నమయ్యెను. కొన్ని నియమ బద్ధములయ్యు, కొన్ని స్వాధీనములయ్యు మొత్తముమీద సమస్తపదార్థములును ఆ ఒక్కని యిచ్ఛకు పశభూతములై కలిసి అతని పనిని నిర్వహించుచున్నవి. అతడు సంసారమునకు కర్త, సంసారమున కతడు అతీతుడు. అతడు డెట్టి సాంసారికకార్యమునందును తగిలియున్నవాడు కాడు, అతడు నిరంజనుడు, నిర్లిప్తుడు అతడు పూర్ణస్వరూపి అతని స్వరూపమునం డెట్టి లోపమును లేదు అతడు నిరవద్యుడు, అనింద నీయుడు ఆ అమృతుని శరణు జొచ్చినచో అతనిని పొందనగును ఇంక మృత్యుభయముండదు అతడు అమృతత్వమునకు పరమ సేతువు. జ్ఞానచక్షువు మూలమున నతనిని దర్శించినవారు బృలించుచున్న అగ్నివలె ప్రకాశమానునిగా నతనిని సర్వత్ర గాంచెదరు.

ని ఈ వాక్యము రెండు ఉపనిషత్తులలోని రెండు వాక్యములు చేర్చి సమకూర్చబడినది. 'తస్యహవా వితస్య బ్రహ్మణోనామసత్త్వం' అను భాగము ఛాండోగ్యోపనిషత్తులోని ౮-వ ప్రపారకము, ౩-వ ఖండము, ౧-వ వాక్యమునుండియు, తక్కినది క్వేతాశ్వాతరము ౬-వ అధ్యాయము,

౧౯-వ వాక్యమునుండియు గ్రహించబడెను. ఇవిలించు నన్నివలె నెల్లెడల నిండి యున్న ఆ పరమేశ్వరుని శుభపూర్ణస్వభావము నిది విశదీకరించుచున్నది.

మూ. స సేతుర్విధృతిరేషాం లోకానామసమ్భదాయ,
నైనం సేతుమహోరాత్రే తరతః
న జరా న మృత్యు ర్నశోకః

౯

[ఛాండో. ౮-ప్రశా, ౪-ఖం, ౧-వా.]

టీ సః=అతఁడు, ఏషాంలోకానాం = ఈలోకముల యొక్క, అసమ్భదాయ=భంగనివారణార్థము, సేతుర్విధృతిః= సేతురూపుడై ధారణచేయుచున్నాఁడు ఏనంసేతుం = సేతు స్వరూపుడైన యితనిని, అహోరాత్రే = అహోరాత్రములు, నతరతః = దాటనేరవు నజరా = ముసలితనమును దాట జాలదు. నమృత్యుః= మరణము అతిక్రమింపనేరదు నశోకః= దుఃఖము అతిక్రమింపదు

తా ఈలోకభంగనివారణార్థము అతఁడు సేతుస్వరూపియై సమస్తమును ధారణచేయుచున్నాఁడు. సేతుస్వరూపియగు ఈ పరబ్రహ్మము అహోరాత్రములచే విభాగింపఁదగిన వాడుగాఁడు జరామృత్యుశోకము లతనిపై అధికారము చేయనేరవు.

వ్యాచారములై పోతుండునట్లు అతఁడు సకలబోకములను వట్టుకొని నిలిపియుంచుచున్నాఁడు అతఁడు నిత్యవస్తువు అతఁడు ఫలాని దినమున జన్మించినాఁడు, 'ఇన్నాళ్లు ఉన్నాఁడు', 'ఫలానిదినమువరకు నుండఁ గలఁడు' అని యివిధమున అహోరాత్రముల మూలమున అతని పరిమాణమును నిర్ణయింప నీలులేదు. అతఁడు నిర్వికారుఁడు కావున జరాశోకములు గూడ నతనిని లోబఱుచుకొననేరవు అతఁడు కాలమునకు స్రవ్య, ఆశ్రయము, నియుత ఇత కాల మెట్లు అతనిని ఆతిక్రమింపఁగలదు? ఎవ్వని శరణమును పొందుటవలన జరామృత్యుశోకములనుండి ముక్తినిఁ బడయునగునో అట్టి అమృతస్వరూపుని జరామృత్యువు లేట్లు లోబఱుచుకొనఁగలవు?

వి ఈ వాక్యములోని 'స ఆసమ్భేదాయ' అను మొదటి భాగము బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ౪-వ అధ్యాయము, ౪-వ బ్రాహ్మణము, ౨౨-వ వాక్యములోగూడ గలదు. ఛాండోగ్యములో ఈ వాక్యమునకు ముందు 'అథ య ఆత్మా' అని ప్రారంభమయ్యెడి కొన్ని పంక్తులుగలవు వానిని మహర్షి వదలివైచెను ఈ వాక్యము మిక్కిలి మనోహరరూపమున భగవంతునిగూర్చి మన శొక మహోత్కృష్టభావమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నది సరస్సులోగాని నదిలోగాని యిమిడియున్న జలమును వెలుపలికి ప్రవహించి పోతుండ చుట్టునున్న కట్ట యెట్లు కాపాడునో అదియేవిధమున పరస్పరవిరుద్ధములగు శోరికలును ప్రయోజనములను కల్గినట్టియు, పోరాడిపి చిత్తప్రవృత్తులు కల్గినట్టియు, సకలజీవులను పరమాత్మ ఒక్కచో నిలిపియుంచుచున్నాఁడని మన కీ వాక్యరత్నము తెలుపుచున్నది. వివిధములయిన శోర్కలను కల్గి అన్యోన్యవిరుద్ధములగు సప్రయోజనములను కల్గి కామక్రోధాది ప్రవృత్తులకు లోబై యున్న యీ ప్రపంచమునందలి మను

మృత్యు, జీవరాసులను చూడ భగవంతుడేగదా ఈ సమస్త భూతకాటిని చెదరిపోతుండ నొక్కచో నిలిపియుంచిన నేతుస్వరూపి యని ఋషీశ్వరుని దివ్య దృష్టికి తోచియుండును.

మూ య ఆత్మైపహతపాప్తా విజరోవిమృత్యుర్విశోకో
విజిఘత్సోఽపిపాసః సత్యకామః సత్యసంకల్పః, సో
ఽన్వేష్టవ్యః స విజ్ఞానీతవ్యః, స సర్వాంశ్చలోకా
నాభోత్తి సర్వాంశ్చకామాః యస్తమాత్మానమను
విద్య విజానాతి

౧౦

[ఛాందో ౮-శ్రుపా, ౧-ఖం, ౧-వా.]

టీ యః=ఎవ్వఁడు, ఆత్మైపహతపాప్తా=పరమాత్మఁడో, అపహత
పాప్తా = పాపరహితుఁడో, విజరో=ముసలితనము లేనివాఁడో,
విమృత్యుః = మరణము లేనివాఁడో, విశోకః = దుఃఖము లేని
వాఁడో, విజిఘత్సః=భుజించుటకు ఇచ్చ లేనివాఁడో, అపిపాసః=
దప్పి లేనివాఁడో, సత్యకామః=కోరినంతటనే కోరినది జరుగఁ
దగిన శక్తిగలవాఁడో, సత్యసంకల్పః=సంకల్పము చేసినంత
టనే సంకల్పించినది జరుగఁదగిన శక్తిగలవాఁడో, సః=అతఁడు,
అన్వేష్టవ్యః = వెదకఁబడవలసినవాఁడు, సః=అతఁడు, విజ్ఞానీ
తవ్యః=చక్కగా తెలిసికొనవలసినవాఁడు, యః=ఎవఁడు, తం
ఆత్మానం=ఆపరమాత్మని, అనువిద్య=వెదకి, విజానాతి=తెలిసి

వాక్య. ౧౦]   ప్రథమఖండము

కొనుచున్నాడో, సఃవాడు, సర్వాంశ్చలోకాన్ అన్ని
లోకములను, సర్వాంశ్చకామాన్ = అన్ని అభీష్టములను,
ఆపోతిఃపాందుచున్నాడు.

తా ఎవ్వడు పాపహృచ్చుడో, జరామరణశోకరహి
తుడో, తుత్పిపాసావివర్జితుడో, సత్యకాముడో, సత్యసం
కల్పుడో అట్టిపరమాత్ముని అన్వేషింపుడు; విశేషరూపమున
నతనిని తెలిసికొనుటకు అభిలషింపుడు అన్వేషించి యెవ్వడు
పరమాత్ముని తెలిసికొనగల్గునో అతడు సమస్తలోకములను
పొందుచు, అతని కోరిక లెల్లను సిద్ధించును

వ్యా అపూర్ణులమును, భ్రాంతులమును, పాపాశ్రాంతులము నగు
జీవులమయ్య పాపహృచ్చుడును, పరిశుద్ధుడును, పరిపూర్ణుడు నగు ఆ
ఆత్మయ సత్యపురుషుని మనము తెలిసికొనగల్గుట మన సామాన్యసౌభాగ్యము
గాదు. కాని అతనిని తెలిసికొనవలయునన్న గాఢమైన కోరికయు దృఢ
ప్రయత్నమును మనకు ఆవశ్యకములు. దర్శిగొన్నహరిఃము జలముకొఱ
కన్వేషించినట్లు నిశ్చలుడును, సత్యవ్రతాపుడును, పృష్టింపఁబడనివాడును
నగు ఆ అమృతుని పొందఁగోరి అతనిని అన్వేషింపవలయును. కరతలస్థపై
ఫలము నెట్లు ప్రత్యక్షముగా దర్శింతుమో తద్విధముననే విశుద్ధమైన
జ్ఞానముద్వారా నిస్సంశయరూపమున మన మతనిని సమీపమునిగా గ్రహిం
చుటకు సభిలషింపవలయును. సంయతేంద్రియుడై దోషదహితమును జ్యోతి
ర్మయము నగు తనయాత్మలోపల ఆత్మకు ఆత్మనుగా, ప్రాణమునకు ప్రాణ

మునుగా, సకలమునకు ఆశ్రయమును కారణస్వరూపమునుగా వెదకి వెదకి యెప్పుడు దతనిని సాక్షాత్తుగా దర్శింపఁగల్గునో అతఁడు పితృసాక్షాత్తమున మృగము జలమునుపొంది తృప్తిచెందినట్లు సంతృప్తుడగుచు అతని సమస్త మనోరథములును సిద్ధించును భూలోకాదిసమస్తలోకముల సౌఖ్యమును అతఁడు ఆనుభవించును బ్రహ్మనందమును బడసి అతఁడు సకలనందములను ఉపభోగించును

మా ఆకాశోవై నామ నామరూపయో ర్నిర్వహితా,
తే యదంతరా తద్భ్రష్టా తదమృతమ్ ౧౧

[ఛాందో ౮-ప్రశ్నా, ౧౪-౧౦, ౧-వా.]

టీ ఆకాశో వై = ఆకాశమే (బ్రహ్మణః = బ్రహ్మము యొక్క), నామ=పేరు నామరూపయోః = నామరూపములు గలపదార్థములను, నిర్వహితా = వహించువాఁడు తే=ఆనామ రూపములు, యదంతరా = ఎవనికి వేరయినవో, తత్ = అది, బ్రష్టా = బ్రష్టము, తత్ = అది, అమృతం = మోక్ష స్వరూపము

తా. బ్రహ్మముయొక్క నామము ఆకాశము అతఁడు నామరూపముల విధించువాఁడు ఎవ్వఁడు నామరూపము లకు వేరయినవాఁడో, అతఁడు బ్రష్టము; అతఁడు అమృతము

వాక్య. ౧౨] ప్రథమఖండము

వ్యా బ్రహ్మముయొక్క ఆనంతత్వమును మనస్సు అనుభవించి నపుడు, తద్భావమును వాక్కు వ్యక్తము చేయబోయి అతనికి ఆకాశమని పేరుపెట్టుచున్నది వాస్తవమునకు అతని కెట్టి నామముగాని, రూపముగాని లేదు. నామరూపవిశిష్టములగు యావత్పదార్థములును అతనిచే సృష్టింపఁ బడినవై అతని ఆశ్రయమువలన సాలింపఁబడుచున్నవి

వి ఈ వాక్యము ఛాందోగ్యములో ౮-వ ప్రపాఠకమున ౧౪-వ ఖండములోని మొదటిబాగమునం దున్నది. పరబ్రహ్మము నామరూపముల కతీతుఁడని యిది సూచించుచున్నది. నామరూపముల నెల్ల వస్తువుల కిచ్చిన వాడయ్యు అతఁ డెట్టి నామరూపములును లేనివాఁడు

మూ నైవ వాచా న మనసా ప్రాప్తం శక్యో నచక్షుషా,
అస్తీతి బ్రువతోఽన్యత్ర కథం తదుపలభ్యతే ౧౨

[కర. ౩-౨, ౬-వ, ౧౨-వా]

టీ తత్ = ఆపరమాత్మ, వాచా = వాక్కుచేతను, ప్రాప్తం = పొందుటకొఱకు, నైవశక్యః = శక్యఁడు కాఁడు మనసా = మనసుచేతను, న = శక్యఁడు కాఁడు చక్షుషా = నేత్రముచేతను, న = శక్యఁడు కాఁడు అస్తీతి = పరమాత్మ ఉన్నాఁడని, బ్రువతః = పలికెడువానికంటె, అన్యత్ర = ఇతరుఁ డగు నాస్తికునికి, తత్ = ఆపరబ్రహ్మము, కథం = ఎట్లుగా, ఉపలభ్యతే = పొందఁబడును.

తా అతఁడు వాక్కుద్వారాగాని, మనస్సుద్వారాగాని, చక్షువుద్వారాగాని, యెన్నఁటికిని లభ్యుఁడగువాఁడు కాఁడు “అతఁ డున్నాఁడు” అని యేవ్యక్తిచెప్పనో అతనికి తప్ప తదన్యులకు అతని ఉపలబ్ధి యెట్లు కలుగును?

వ్యా పరమేశ్వరుని స్వరూపము అదృశ్యము, అనిర్వచనీయము, అచింత్యము చక్షువుద్వారాగాని, వాక్కుద్వారాగాని, మనస్సుద్వారాగాని అతని ఉపలబ్ధి కలుగఁజాలదు తేవలము ఆత్మప్రత్యయము వలననే అతనిని పొందవగును. మనము అపూర్ణులము, పరతంత్రులముని విశ్వసించుచున్నాము. ఈ విశ్వాసమున కంతహృతమై, పూర్ణము స్వతంత్రమునగు పదార్థ మొక్కటలేనిచో మనము అపూర్ణులము, అన్వతంత్రులముని విశ్వాసమును గల్గియుండుటకే ఆధారములేదు పరతంత్రమును అపూర్ణమునగు పదార్థముయొక్క అస్తిత్వము వ్యక్తమగును ఈ విశ్వాసము స్వతస్సిద్ధమయినది. కావున దీనికి పరీక్షతో పనిలేదు పరతంత్రమును అపూర్ణమునగు నొకపదార్థమునకు స్వతంత్రమును పూర్ణమునగు మఱియొకపదార్థము ప్రప్తయు, ఆశ్రయమునై యుండునని యెల్లర ఆత్మలయందును స్వాభావికమైన ఆత్మప్రత్యయ సిద్ధమైన జ్ఞానముగలదు. ఈ ఆత్మప్రత్యయమును గూర్చి సంశయము కలిగినపుడు యుక్తివాదమును విచారమును బయలుదేరుదు కాని ఆ విచారానంతరముగూడ మనోవాక్కుల కలీతుఁడును, జ్ఞానగోచరుఁడు నగు ఒక స్వతంత్రపూర్ణపురుషుఁడు గలఁడను సిద్ధాంతమే యేర్పడుచున్నది మన నిర్మలజ్ఞానమునందు ఆ సత్యసుందరమంగళపురుషుని రూపమును బడసినపుడు ఆత్మప్రత్యయమువలన అతని అస్తిత్వమునందు

కలిగిన విశ్వాసము స్థాపితమగుచున్నది. ఈ ఆత్మప్రత్యయమును సంశయించుచో ఒక్కపెట్టున యుక్తిని మూలచ్ఛేదనముచేసినట్లగును, మహాభ్రమలో పడిపోవుట యగును అట్టి స్థితిలో తన అస్తిత్వమును గూర్చియు, బాహ్యవస్తువుల అస్తిత్వమును గూర్చియు, కార్యకారణసంబంధముయొక్క అస్తిత్వమునుగూర్చియు సంశయముదయించి ఒక్కసారిగా బుద్ధివిశాసము చెందును ఎవ్వఁడు ఆత్మప్రత్యయముపై ఆధారపడఁడో అట్టివాఁడు జ్ఞానగోచరుఁడును, నిత్యసత్యమంగళ స్వరూపుఁడును, సర్వవ్యాపియు, సర్వాశ్రయఁడును, సర్వశక్తిమంతుఁడును నగు పూర్ణపురుషుని నెన్నఁటికిని నిస్సంశయ రూపమున విశ్వసంపన్నుఁడు ప్రతియుక్తివాదతరంగమువలనను స్థిరత్వము గోల్పోయినవాఁడై ఈశ్వరసహవాసజనితమగు సునిర్మలకాంతి సతఁడొకప్పుడును పొందనేరఁడు ఆత్మప్రత్యయముపై నాధారపడినవాఁడై ఆతఁడున్నాడని యేవాఁడు చెప్పనో ఆతనికి తప్ప మఱి ఎవ్వనికిని ఈశ్వరుని యొక్క ఉపలబ్ధి కలుగఁజాలదు

వి వాక్కుచేగాని చింతనచేగాని భగవంతుఁడు గ్రాహ్యుఁడు కానేరఁడనిచెప్పి “ఆతఁడు ఉన్నాఁడు” అని యెవ్వఁడు నడుపునో ఆతనికి తప్ప తదన్యులకు ఆతని ఉపలబ్ధికలుగ నేరదని ఋషిపల్కిన ఆత్మప్రత్యయ సిద్ధాంతము బీజరూపమున నిం దిమిడి యున్న దని చెప్పనగును సమస్త ఈశ్వర సత్యములను స్వతఃప్రమాణములని యిది తెలుపుచున్నది. స్వతః సిద్ధముల సందేహించినచో మనము మహాభ్రమలో పడిపోవుదుము జ్ఞానము నకు మూలాధారములగు ఆత్మప్రత్యయ సిద్ధసత్యములు కొన్నియగును. వానిని ఋజువుచేయుటకు వలనుపడదు. ‘నేనున్నాను’ అను సమ్యక్ముగూడ అట్టి ఆత్మప్రత్యయసిద్ధజ్ఞానమే దానిని అనుమానించినయెడల ఇంక జ్ఞానమును

బ్రాహ్మ ధర్మము   [అథా ౧౪]

బడయుట కవకాశమే లేదు. ఈశ్వరుఁ డున్నాఁడను జ్ఞానముగూడ నట్టి ఆత్మప్రత్యయజ్ఞానమే యని ఉపనిషత్తు ప్రతిపాదించుచున్నది.

మూ   యదైతమనుపశ్యత్యాత్మానందేవమజ్ఞసా,
           ఈశానం భూతభవ్యస్య న తతో విజుగుప్సతే ౧౩

[బృహ. ౪-౪, ౪-బ్రా, ౧౫-వా.]

టీ   యదా = ఎప్పుడు, దేవం = దేవుఁడును, భూత
 భవ్యస్య=భూతభవిష్యత్తులు మొదలైన కాలత్రయములకు,
 ఈశానం = నాయకుఁడైన, ఏతంత్యానం=ఈ పరమాత్ముని,
 అజ్ఞసా=సాక్షాత్తుగా, అనుపశ్యతి=(ఎవరు) దర్శనముచేసెదరో
 (వారు), తతః=పిమ్మట, నవిజుగుప్సతే = పరమాత్మయందండి
 తమ్మును మఱుఁగుచేసికొనగోరరు

తా   ప్రకాశవంతుఁడును, భూతభవిష్యత్తుల నియం
 తయు నగు పరమాత్మ నొకఁ డెప్పుడు సాక్షాత్తుగా దర్శిం
 చునో అప్పటినుండి అతఁ డిక భగవంతుని నుండి తా గోప్య
 ముగా నుండుట కిష్టపడఁడు

వ్యా   ఎవ్వఁడు పాపకర్తలయందు దగ్ధియందునో అట్టివాఁడు
 గోప్యముగా కాలము గడవగోరును. కాని అన్యుల కంటఁబడకుండ నొకఁ
 డెంత గోప్యముగానుండగల్గినను సకలమునకు నంతరాత్మయు సర్వసాక్షియు

వాక్య ౧౩] ప్రథమఖండము

నగు పరమపురుషునికి గోప్యముగా చుండనేరడు. ప్రకాశవంతుఁడు, భూతభవిష్యత్తుల నియంతయు నగు పరమాత్మ నెవ్వఁడు చేతిలోనున్న ఊసి రికపండువలె సాక్షాత్తుగా దర్శించునో అతఁ డేక నెట్టిదోషమునందును తగిలియుండుట కిష్టపడఁడు, అందుచే భగవంతుని కంటఁబడకుండ మఱుగున నుండుటకుఁగూడ నభిలషింపఁడు కాని తప్పు ఆ దోషమునండి తప్పింపుమని సరళహృదయముతోడను, సంతప్తచిత్తముతోడను భగవంతుని ప్రార్థించును; అతఁడును వానిని దోషనిముత్తనిఁ జేయును.

వి "ప్రత్యక్షముగా" అని యర్థమిచ్చు 'అంజసా' యనుపదము ఈవాక్యమున ప్రధానము. బ్రహ్మదర్శనము పూర్తిగా పాపవిమోచనమును పొందుటకు తోడ్పడును

పదునేనవ అధ్యాయము

మూ నావిరతో దుశ్చరితాన్నాశాన్తో నాసమాహితః,
నాశాన్తమానసోవాపి ప్రజ్ఞానేనైసమాభ్యుయాత్.

[కర. ౧-అ, ౨-వ, ౨౪-వా.

టీ దుశ్చరితాత్=పాపకర్తమునుండి, నావిరతః=విరతిని పొందనివాఁడును, నాశాన్తః=ఇంద్రియచాంచల్యరహితుఁడు కానివాఁడును, నా సమాహితః = ఏకాగ్రచిత్తము లేనివాఁడును, నాశాన్తమానసోవాపి=కర్మఫలాపేక్షవలన శాంతిలేని మనస్సుగలవాఁడును, ప్రజ్ఞానేన = కేవలము జ్ఞానముచేత, ఏనం=ఈ పరమాత్మను, న అభ్యుయాత్=పొందఁడు

తా ఏ మనుజుఁడు దుష్కర్మలను విడిచిపెట్టఁడో, ఇంద్రియచాంచల్య రహితుఁడు గాఁడో, ఎవ్వనిచిత్తము ఏకాగ్రమయినదిగాక విక్షిప్తమై యుండునో, కర్మఫలాపేక్ష బద్ధమై యెవ్వని మనస్సు శాంతి విహీనమై యుండునో అట్టివాఁడు కేవలము జ్ఞానమాత్రముచేత పరమాత్మను పొందనేరఁడు

వాక్య ౨] ప్రథమఖండము

వ్యాప్తియతముడగు పరమాత్మను తెలిసికొంటిమి; కాని అతని మీఁద నిలుకడగా మనస్సును నిలిపె, అతనితోడి ఆధ్యాత్మయోగము ఎలవ కలిగెను విమలనందము నెన్నడును ఆస్వాదించలేక పోతిమి. అతఁడు మహనీయుఁడనియు, విశుద్ధుఁడనియు నెఱింగియు మనప్రవర్తనమును ఉన్నతమును విశుద్ధమును జేసికొని అతని సహవాసము ననుభవించుటకు ఉపయత్తులము గాక పోతిమి. అతనిని నియంతయనియు, విధాతయనియు తెలిసికొన్నను అతఁడుచూపిన పుణ్యబడమున నొకప్పుడును మనము నడువ లేకపోతిమి. కేవలము స్వార్థసాఫల్యము కొఱకే పుట్టినప్పటినుండియు కాలమును వినియోగించితిమి ఇట్లయినచో నిక నతనిని పొందగలమన్న ఆశ కవకాశమెక్కడ?

ని మొట్టమొదటి పదునాల్గుఆధ్యాయములలోను బ్రహ్మస్వరూపమును గూర్చి విచారించి యీకడవఱి రెండుఆధ్యాయములలోను (బ్రహ్మజ్ఞానమును బడయుటకు నెట్టి నైతికయోగ్యత బుండవలయునో వానినిగూర్చి మహర్షి దేవేంద్రనాథరామూరులవారు ముచ్చటించియున్నారు ఈమొదటి వాక్యము ఈశ్వరుని పొందుటకు కావలసిన ఆత్మశిక్ష, ఆత్మ పారిశుద్ధ్యమునుగూర్చి ప్రస్తావించుచున్నది చిత్తపారిశుద్ధ్యములేక కేవలము బ్రహ్మవిషయకజ్ఞానసంపాదనమువలననే ఆధ్యాత్మికజీవనము సాధ్యము గాదని యిది ఖండితముగా తెలుపుచున్నది

మూ శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్య మేతస్తౌ
సమృతీత్య వివినక్తి దీరః,
తయోః శ్రేయ ఆదదానస్య సాధు భవతి
హియతేర్థాత్ య ఉ ప్రేయోవృణోతే

౨

టీ శ్రేయశ్చ = శ్రేయమును (ఆశ్రయింపవలసినది),
 ప్రేయః=ప్రేయమును (ప్రీతికివిషయమైనది), మనుష్యం=మను
 ష్యుని, ఏతః = పొందుచున్నవి తా = ఆరెంటిని, ధీరః=వివేకి,
 సంపరీత్య = చక్కగా ఆలోచించి, వివినక్తి = విభజనచేయు
 చున్నాడు తయోః=వానిలో, శ్రేయః = శ్రేయమును, ఆద
 దానస్య=గ్రహించినవానికి, సాధు = సత్పదవి, భవతి=కలుగు
 చున్నది యడః=ఎవ్వఁడు, ప్రేయః = ప్రేయమును, వృణోతే=
 గ్రహించునో (వాఁడు), అర్థాత్ = పరమార్థమును విడిచి,
 హీయతే=వేరగుచున్నాడు.

తా శ్రేయఃప్రేయములు మనుష్యునికి ప్రాప్తించును;
 అతఁడు చక్కగా వివేచనచేసి యీరెండింటిని విడదీయును
 వీనిలో నెవ్వఁడు శ్రేయమును గ్రహించునో, అతనికి శుభము
 సమకూడును ఇక నెవ్వఁడు ప్రేయమును గ్రహించునో
 అతఁడు పరమార్థమునుండి భ్రష్టుడగును.

వ్యా ఈశ్వరునిమార్గము నవలంబించుట శ్రేయము. విషయశుభ
 ములో నిమగ్నమగుట ప్రేయము. ఒకప్పుడు ఈశ్వరునిమార్గము నవలంబింప
 బుద్ధిభ్రష్టును, మఱియొకప్పుడు విషయశుభము మనస్సు నాకర్షించును.
 ఎవ్వఁడు ఈశ్వరునిపథము నవలంబించునో అతఁడు పరమమంగళమును పొం
 దును. ఇక నెవ్వఁడు విషయశుభమునందు నిమగ్నుడగునో అతఁడెన్నఁటికిని
 పరమపవిత్రమయిన ఆబ్రహ్మనందము ననుభవించుటకు ఉపయుక్తుఁడు కాజా

లఁడు ఎవ్వఁడు ఈశ్వరుని ప్రేమించునో, అతఁడు పరమప్రేమాస్వదుఁడగు ఈశ్వరునిచే విధింపఁబడినదానినిగాఁ జెంచి సాంసారికకార్యమును నిర్వహించును ఇక నెవ్వఁడు సంసారాసక్తిచే బద్ధుడై యుండునో అట్టివాఁడు సాంసారికసుఖాభిలాషతో పరమమంగళాలయఁడగు ఈశ్వరుని ఉపాసించును సంసారాసక్తిగల స్వార్థపరుఁడగు వ్యక్తి 'ఓపరమాత్మా' నీయాళ్లాను సారముగా లోకహితము నిమిత్తమును నీ ప్రీతి నిమిత్తమును నే నీ సంసారయాత్రను నిర్వహింపఁజూచుకొను చున్నాను" అని యెన్నఁటికిని మనః పూర్వకముగా నుడువఁజాలఁడు. ఎప్పుడు ఉత్సాహపూర్వకముగా నీవు ఈ వాక్యమును పలుకఁగల్గుదువో, ఎప్పుడు నీసమస్తకార్యములకును ఇదియే ఏకమాత్రలక్ష్యమగునో అప్పుడు శ్రేయమును చక్కఁగా నవలంబింపఁ గల్గితినని నీవు తెలిసికొనుము.

మీ పైన సూచించినట్లు ద్వితీయవల్లలాని ౧, ౨ వాక్యములలోని భాగములను చేర్చుటవలన నిది యేర్పడినది. ధర్మమునకును అధర్మమునకును, కర్తవ్యమునకును సుఖప్రీతికిని గలభేదమును సృష్టికరించుటయే ఈవాక్యము యొక్క తాత్పర్యము.

మూ యథాకాఠీ యథాచాఠీ తథా భవతి

సాధుకాఠీ సాధుర్భవతి,

పాపకాఠీ పాపోభవతి

పుణ్యపుణ్యేనార్థణాభవతి పాపఃపాపేన

3

[బృహ. ౧-౨, ౪-౨౨, ౧-౩౩.]

టీ. యథాకారీ = ఏలాగు చేసెడివాడో, యథాచారి = ఏలాగు నడిచెడువాడో, తథాభవతి = అలాగే అగుచున్నాడు సాధుకారీ = సత్కార్యము చేసెడివాడు, సాధుభవతి = సత్పురుషుడగుచున్నాడు పాపకారీ = పాపకృత్యము చేసెడివాడు, పాపః = పాపాత్ముడు, భవతి = అగుచున్నాడు. పుణ్యేనకర్తణా = పుణ్యకార్యముచేత, పుణ్యాభవతి = పుణ్యాత్ముడగుచున్నాడు (ఆత్మ పవిత్రమగుచున్నది); పాపేన = పాపకృత్యముచేత, పాపః = పాపాత్ముడగుచున్నాడు; (ఆత్మ పాపమయమగుచున్నది)

తా ఎట్టికర్తలఁ జేయునో, ఎట్టినడత నడచునో, మనుష్యుని కట్టిగతి సంప్రాప్తమగును ఎవ్వఁడు సత్కర్తలఁ జేయునో, అతఁడు పుణ్యాత్ముడగును మఱి యెవ్వఁడు పాపకర్తలఁ జేయునో అట్టివాఁడు పాపాత్ముడగును. పుణ్యకర్తలవలన ఆత్మ పాపమయమగును

వ్యా పాపకర్త పరిత్యాగ మూలమునను, పుణ్యకర్తానుష్ఠాన మూలమునను, ఆత్మను పవిత్రముచేసి ఈశ్వరుని సహవాసమును పొందవలయును.

వి ఈ వాక్యము బాధమతమువలె కార్యము ప్రవర్తనము ప్రధానములైన పని నొక్కి వక్కాణించుచున్నది. తా జేయుకార్యమునుబట్టి

వాక్య ర] ప్రథమఖండము

మనుష్యుడు మామచున్నాడు చెడుకార్యముల చేయువాడు చెడ్డవాడగుచున్నాడు మంచికార్యముల చేయువాడు మంచివాడగుచున్నాడు. మాటిపోయెడు పరిస్థితులనుబట్టి ఆత్మ మాటిపోవునట్టిది గా దని ఉపనిషత్తులందందుగల అభిప్రాయమునకు నీ భావము విరుద్ధమయినది.

మూ య స్త్వవిజ్ఞానవాక్ భవత్యయుక్తేనమనసా సదా,
తస్యేంద్రియాణ్యవశ్యాని దుష్టాశ్వా ఇవసారథేః ౪

[కర ౧-౨, ౩-౪, ౫-౬.]

టీ. యస్తు=ఎవ్వఁడు, అవిజ్ఞానవాక్ = అవివేకియును, సదా = ఎల్లప్పుడును, అయుక్తేనమనసా = వశీభూతముగాని మనస్సుతో గూడుకొనినవాఁడుచు, భవతి=అగుచున్నాఁడో, తస్య=అతనియొక్క, ఇంద్రియాణి=ఇంద్రియములు, సారథేః=రథికునియొక్క, దుష్టాశ్వాఇవ=దుష్టాశ్వములవలె, అవశ్యాని=వశపడనివి (భవంతి=అగుచున్నవి).

తా ఏమానవుఁడు వివేకహీనుఁడో, ఎవ్వనిమనస్సు వశీభూతముగానిదో, అట్టివాని ఇంద్రియములు సారథియొక్క దుష్టాశ్వములంబోలి వశ్యములై యుండవు

వ్యా ఎవ్వనికి మనస్సు స్వాధీనములొనుండదో ఆ దురదృష్టవంతుఁడగు మనుజుని ఆ మనస్సు దర్శపథమునుండి తస్మించి పెడమార్గమును

బట్టించి కంటకమయమయిన పాపారణ్యమున పడఁద్రోసి అంతులేని వేదనము నకు లోను జేయును కావున మనస్సుగాని, యింద్రియములుగాని బుద్ధివృత్తికి నెంతమాత్రము వశ్యము కానివి కాగూడదు, ధర్మశాసనము నతిక్రమింపఁ గూడదు.

వి ఇదియు, దీని తరువాతవచ్చు నాల్గువాక్యములును కఠోప నిషత్తు ౧-వ అధ్యాయము, ౩-వ పల్లలోని, ౫ మొదలు ౯-వ వాక్యములై యున్నవి మూలములో వీనికి ముందు మఱిరెండు వాక్యములుగలవు. వీనిలోనే యీ నాల్గువాక్యముల రహస్య మిమిడియున్నది ఇందు మానవ శరీరము రథముగను, జీవాత్మ రథికుఁడుగను, బుద్ధి సారథిగను, మనస్సు కల్లెముగను, ఇంద్రియములు గుఱ్ఱములుగను, విషయములు బాటలుగను వర్ణింపఁబడినవి మహర్షి దేవేంద్రనాథరాకూరుగా రీ రెండువాక్యములను విదలివైచిరి. ఇపు డీవాక్యములో ఆస్వాధీనమైన మనస్సు వశ్యములుగాని గుఱ్ఱములచే లాగఁబడు రథముతో పోల్చఁబడినది ఆ గుఱ్ఱము లెట్లు రథమును తప్పిత్రోవ కీడ్చుకొనిపోవునో, అదేవిధమున వశిభూతములుగాని ఇంద్రియములు మనుష్యుని పాపపథమునకు నెట్టుకొనిపోవును

మూ. యస్త్ర విజ్ఞాన వాన్మవతి యుక్తేనమనసా సదా,
తస్యేన్ద్రియాణివశ్యాని సదశ్వాభివ సారథేః ౫

[౩౪ ౧-ఆ, ౩-వ, ౬-వా.]

టీ యస్త్ర=ఎవ్వఁడు, విజ్ఞానవాన్=వివేకియును, సదా= ఎల్లప్పుడును, యుక్తేనమనసా = వశిభూతమైన మనస్సుతో

వాక్య. ౬] ప్రథమఖండము

గూడుకొనినవాఁడును, భవతి=అగుచున్నాఁడో, తస్య=అతని యొక్క, ఇంద్రియావే = ఇంద్రియములు, సారథేః = రథికుని యొక్క, సదశ్వాః ఇవ=మంచిగుఱ్ఱములవలె, వశ్యాని=స్వాధీనమైనవి (భవంతి=అగుచున్నవి).

తా ఎవ్వఁడు జ్ఞానవంతుఁడో, స్వాధీనమయిన చిత్తము గలవాఁడో అట్టివానికి సకలేంద్రియములును సారథికి వశీభూతిములయిన ఆశ్వములచందమున లోబడి యుండును

హ్య ఎవ్వని ఇంద్రియములు బుద్ధివృత్తి కధీనములొ అతనిని ఆ ఇంద్రియములు ఈశ్వరప్రతిష్ఠితమయిన ధర్మవదమున గొంపొయి, అతనికి మిక్కిలి శుభము నొడఁగూర్చును

వి ఈవాక్యము, పైవాక్యములొ చెప్పబడినవిషయమునకు, రెండవపక్షమును సూచించుచున్నది. స్వాధీనచిత్తము వశ్యములయిన గుఱ్ఱములచే లాగఁబడిన రథమువంటిదనియు, గమ్యస్థానమునకు సురక్షితముగా చేర్చునదనియు నిది తెలుపుచున్నది

మూ. యస్త్వవిజ్ఞానవాఁ భవత్సమనస్కః సదాఽశుచిః,
న స తత్పదమాప్నోతి సంసారశ్చాధిగచ్ఛతి ౬

[కఠ ౧-౨, ౩-వ, ౭-వా.]

అరం

టీ. యస్తు=ఎవ్వఁడు, అవిజ్ఞానవాక్=అజ్ఞుఁడును, అమ
నస్కః=మనస్సును వశమున లేనివాఁడును, సదా=సర్వదా, అశు
చిః=అపరిశుద్ధుఁడును, భవతి=అగుచున్నాఁడో, సః=వాఁడు,
తత్త్వదం=ఆ స్థానమును (బ్రహ్మమును), నాహ్నోతి=పొందఁడు.
సంసారః=సంసారమును, అధిగచ్ఛతి=పొందుచున్నాఁడు

తా ఎవఁడు అజ్ఞుఁడో, అవశచిత్తుఁడో, సర్వదా
అశుచిగా నుండువాఁడో అతఁడు బ్రహ్మపదమునుపొందఁడు;
విషయములయందే నిమగ్నుఁడగును.

వ్యా ఎవఁడు ఈశ్వరుని విశుద్ధస్వరూపమునెఱుంగఁడో, ఎవఁడు
తనమనస్సును స్వాధీనమం దుంచుకొనఁజాలఁడో, పాపచింతన, పాపాలాపన,
పాపానుష్ఠానముల మూలమున నెవ్వఁడు సర్వదా అపవిత్రుడై యుండునో
ఆట్టివాఁడు విషయభోగములయందే పరిభ్రమణము చేయును. వినశ్వరమగు
విహిక సుఖముయొక్క యావలిగట్టగు ఆభయబ్రహ్మపదమును పొందఁడు.

వి అస్వాధీనచిత్తులు బ్రహ్మపదమును పొందఁజాలరని వయివాక్య
ములలోని ఆభిప్రాయమునే యిది గూడ స్పష్టికరించుచున్నది.

మూ యస్తు విజ్ఞానవాక్ భవతి సమనస్కః సదాశుచిః,
సతుతత్త్వదమాహ్నోతి యస్తాద్భ్యామోనజాయతే. ౭

[౪౮ ౧-అ, ౩-వ, ౮-వా.]

టీ యస్తు=ఎవడు, విజ్ఞానవాక్ = వివేకియును, సమన
స్క=వశ్యచిత్తుడును. సదా=సర్వదా, శుచి=పరిశుద్ధుడును,
భవత=అగుచున్నాడో, సతు=వాడు, యస్తాత్ = ఏ బ్రహ్మ
పదముచుండి, భూయ=తిరిగి, నజాయతే=పుట్టడో, తత్పదం=
ఆ బ్రహ్మస్థానమును, ఆప్నోతి=పొందుచున్నాడు.

తా. ఎవ్వడు జ్ఞానవంతుడో, స్వాధీనుడో, సర్వదా
శుద్ధచిత్తుడో, అతడు ఏ బ్రహ్మపదముచుండి యింక చ్యుతిని
పొందుట సంభవింపదో, అట్టి బ్రహ్మపదమును పొందును

వ్యా ఎవ్వడు ధర్మము శాశ్రయించి విశుద్ధచిత్తుడగునో అత
నికి ధర్మము పరమబంధువయి బ్రహ్మరూపమయిన నికేతనమున కతనిని
గొంపోవును అచ్చటనుండి యింక నతడు చ్యుతిని పొంది అధోగతి జెందుట
తటస్థింపదు అనంతమైన ఉన్నదినే అతడు పొందును.

మూ. విజ్ఞానసారధీర్యస్తు మనఃప్రగ్రహవాన్నరః,
సోఽధ్వనఃపారమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమం పదం ౨

[కర ౧-౪, ౩-వ, ౯-వా.]

టీ యస్తు=ఎవడు, విజ్ఞానసారధిః = జ్ఞానమునే సారధి
గాఁగలవాడును, మనఃప్రగ్రహవాక్=వశీభూతమైనమనస్సు

గలవాఁడు నైన, నరః=మనుష్యుఁడో, సః=వాఁడు, అధ్వనః= సంసారగతికి, పారః=ఆవలిగట్టుగు, తత్=విష్ణోః = ఆ సర్వవ్యాపియైన పరబ్రహ్మముయొక్క, పరమంపదం=శ్రేష్ఠమైన స్థానమును, ఆహ్నితి=పొందుచున్నాఁడు

తా విజ్ఞాన మెవ్వని సారథియో మనోరూపమయిన రజ్జు వెవనికి వశీధూతమైయున్నదో అతఁడు విహికమునకు పారమగు సర్వవ్యాపియైన పరబ్రహ్మరూపమగు పరమపదమును పొందును

వ్యా. ఎవఁడు తనమనసును జ్ఞానమునకును ధర్మమునకును ఐశము చేయునో అతఁడు దుర్జయమగు విషయమోహమునుండి ముక్తుఁడై సర్వవ్యాపియగు పరబ్రహ్మమును పొందును.

వి. ఈ వాక్యము వెనుకటిదానిలాని భావమునే తిరిగి చెప్పచున్నది. బ్రహ్మపదము సంసారమునకు ఆవలిగట్టున నున్నదని నుడువుట ఒక విశేషము.

మూ. తద్విష్ణోః పరమం పదం,

సదా పశ్యన్తి సూరయః దివీచక్షురాతతమ్. F

[బుగ్గే. ౧-౧౦, ౨౨-మం, ౨౦-బు].

వాక్య. F]

ప్రథమఖండము

టీ తత్ = ఆ, విష్ణోః = సర్వవ్యాపి యగు (బ్రహ్మము యొక్క), పరమం = శ్రేష్ఠమైన, పదం = స్థానమును, సూరయః = బ్రహ్మవిదులు. సదా = ఎల్లప్పుడును, దివి = ఆకాశమందు, ఆతతం = వ్యాపించిన (నస్తువును), చక్షుఃశ్రవ = కన్నునలె, పశ్యన్తి = చూతురు

తా చక్షువు లెవ్విధమున ఆకాశమునందు వ్యాపించి యున్న వస్తువులను దర్శించునో అవివిధమున సర్వవ్యాప్తమయిన పరబ్రహ్మముయొక్క పరమస్థానమును బ్రహ్మవిదులు సర్వదా దర్శింతురు

వ్యా ఈ ఆకాశమునందలి పొడవు వెడల్పులతో మాడుకొని యున్న వస్తువులన్ని, కన్నులు తెరిచినంతనే మన మెట్లు కాంచగల్గుదుమో తద్రూపముననే ఈశ్వరపరాయణులగు బుద్ధిమంతులు ఏకాగ్రచిత్తులై విశుద్ధజ్ఞాననేత్రద్వారమున తమతమ ఆత్మాభ్యంతరప్రదేశములందు పరబ్రహ్మమును దర్శించెదరు అందుచే ఆత్మరూపమయిన ఉజ్జ్వలకోశమే సర్వవ్యాపియగు పరబ్రహ్మముయొక్క పరమస్థానము ప్రతిమానవుని ఆత్మయే అతని శ్రేష్ఠమైన ఆననము

వి బ్రహ్మధర్మముయొక్క మొదటిహర్పులలో నీవాక్యము లేదు. మహర్షి దీనిని తరువాత చేర్చెను

ఈ వాక్యము ఋగ్వేదమునందలి ప్రథమండలములోని ౨౨-౨౦ సూక్తములలోనిది ఇందు మహర్షి దేవేంద్రనాథరామూరు పరబ్రహ్మపద

మును నిర్వచించియున్నాఁడు. వ్యాఖ్యానములో నతఁడు పరిశుద్ధమయినమన
స్సే పరమ బ్రహ్మపదమని నుడివియున్నాఁడు ఆకాశమునందలి వస్తువునువలె
జ్ఞాను లద్వానిని స్పష్టముగను ప్రత్యక్షముగను చూడఁగలరు ఋగ్వేదమునం
దది విష్ణువుయొక్క పరమపదముగా పేర్కొనఁబడియెను. బ్రాహ్మధర్మమునం
దీ విష్ణుపదము నుపయోగించుట కిదియే మొదటిసారి

మూ ఆనన్తా నామ తే లోకా అన్తేన తమసావృతాః,
తాం స్తే ప్రత్యాభిగచ్ఛన్తి అవిద్వాంసోఽబుధోజనాః.

[బృహ ౪-౮, ౪-౨౨, ౧౧-వా.]

టీ ఆనన్తాః=ఆనందములేని, నామ = ప్రసిద్ధములైన,
తేలోకాః=ఆలోకములు, అన్తేనతమసా=కటిక చీకటిచేత, ఆ
వృతాః=చుట్టఁబడియున్నవి (యే=ఎవరు) అవిద్వాంసః=బ్రహ్మ
జ్ఞానము లేనివారును, అబుధః = దుర్బుద్ధిగలవారును అగు,
జనాః=జనులో, తే=వారు, ప్రత్య=మరణము పొంది, తాకా=
ఆ లోకములను, అభిగచ్ఛన్తి=పొందుచున్నారు

తా ఆనందశూన్యములును నిబిడాంధకారపరివృత
ములు నగులోకములని ఎవ్వి చెప్పఁబడుచున్నవో ఆ లోకము
లను దుర్బుద్ధులు అజ్ఞానులు నగువ్యక్తులు మరణానంతరము
పొందుదురు.

వ్యా ఎవ్వరు ఈ భూలోకమునందు జ్ఞానము యొక్కయు, ధర్మము యొక్కయు సంపాదనా విషయమున నిర్లక్ష్యముగానుండి పవిత్ర బ్రహ్మసందము ననుభవించునో అట్టివారు తమ మరణానంతరము జ్ఞానమయము లును ఆనందమయములును నగు లోకములకు దూరమునం దుండవలసినవారగుదురు ఎవ్వర డెంతమట్టునకు జ్ఞానము యొక్కయు, ధర్మము యొక్కయు, సాహాయ్యమువలన ఈ లోకములో బ్రహ్మసందము ననుభవించునో అంతమట్టునకు అతడు ఉత్కృష్టగతిని పొందును. కావున ఇచ్చట నుండఁ గనే మానవుఁడు మనస్సును చిక్కబట్టుకొని పవిత్రుడై, ఈశ్వరునితో సంబంధమును స్థాపించుకొనవలయును ఉత్కృష్టగతిని పొందుటకు ఉపాయాంతర మెదియు లేదు.

వి ఈ వాక్యము వెనుకటిభావముయొక్క రెండవపక్షమును సూచించుచున్నది. పుణ్యాత్మలు విష్ణులోకమునకుఁ బోవుచుండఁగా దుష్ట బుద్ధులు అజ్ఞానులు నగువారు ఆనందకూన్యమును అంధకారమయము నగు లోకమున కరుగుదు రని చెప్పబడినది పునర్జన్మసిద్ధాంతమును గూర్చిన ప్రస్తావన ఇచ్చట లే దని మనము గ్రహింపవలయు నన్నార్థము విష్ణుపదమును లేక బ్రహ్మపదమును పొందుదురు. దుర్మార్గులు ఆనందకూన్యములును అంధకారావృతములు నగులోకములను పొందుదురు

పదునాఱవ అధ్యాయము

మూ. శాస్త్రోదాస్త్ర ఉపరత స్థితితుః సమాహితో
భూత్వా ఆత్మ న్యేవాత్మానం పశ్యతి

౧

[బృహ ౪-౨, ౪-౫, ౫-౩, ౫-౪]

టీ (బ్రహ్మవేత్త) శాస్త్రః=ఇంద్రియ చాంచల్యము లేని
వాడుగాను, దాస్త్రః=జీతేంద్రియుడుగాను, ఉపరతః=ఈశ్వ
రాస్యవస్తువునందు ఆసక్తిలేనివాడుగాను, తితితుః = ఒప్పు
గలవాడుగాను, సమాహితః=ఈశ్వరధ్యానము గలవాడు
గాను, భూత్వా=అయి, ఆత్మ న్యేవ = తన ఆత్మయందే, ఆత్మా
నం=పరమాత్మను, పశ్యతి=దర్శించుచు

తా బ్రహ్మవిడుడగు వ్యక్తీ శాంతుడును, దాంతుఁ
డును, ఉపరతుడును, తితితువును, సమాహితుఁడు నయి, తన
యందు పరమాత్మను దర్శించును.

వ్యా. ఒక ప్రక్క విషయసుఖాపేక్ష మటియొక ప్రక్క ఈశ్వరుని
పొందవలయు నని కోరిక. విషయసుఖాపేక్ష యొక తగ్గునో ఈశ్వరుని

వాక్య. ౧]

ప్రథమఖండము

పాండవయునన్న కోరిక అంత ఉజ్వలమగును ఈశ్వరునిపై కోరిక ఉజ్వలమయ్యెనేని బుద్ధి అడవిని అన్వేషించును, అన్వేషించి ఆ పూర్ణస్వరూపిని పొందినపుడు సర్వత్ర అతడు పరిపూర్ణుడై యున్నాడని కన్గొనును. బ్రహ్మ విదుడగు వ్యక్తి జ్ఞానప్రసాదమువలన విశుద్ధుడై సత్యమునకు సత్యమును, ప్రాణమునకు ప్రాణమును, చేతనమునకు చేతనము నగు ఆ మంగళస్వరూపుని తన అంతరమున దర్శించి కృతార్థుడై పరమపవిత్రమగు బ్రహ్మానందము ననుభవించును. ఆ పూర్ణపురుషుడు మనలో నెవ్వరికిని దూరమునం దున్న వాడగువాడను మన జీవాత్మ యెచ్చట నుండునో, అతడు నచట నుండును. సమస్తభూతములును, సమస్తలోకములును, సమస్తజీవులును అతనియొడిలో నాశ్రయమును పొందియున్నవి. ఎంతకాలము జ్ఞాననేత్రము ప్రస్ఫుటితము కాదో అంతకాలము జను లతనిని దూరస్థునిగా భావించెదరు కాని యెవ్వని జ్ఞాననేత్రము ప్రకాశితమగునో, అతడు కాంచుడును, దాంచుడును, ఉపరక్షుడును, తిలిక్షువును, సమాహితుడైనై తన ఆత్మయందు అతనిని దర్శింపఁ గల్గును.

వి నెనుకటి అధ్యాయమువలె నిదియు నైతికనియమములకు సంబంధించినదై యున్నది. తనమనస్సును ఇంద్రియములను పశపరుచుకొని, విషయవాంఛలకు విముఖుడై యెవ్వడు భగవంతుని వట్టుదలతో నన్వేషించునో, అతడు తన ఆత్మగానే భగవద్దర్శనమును పొందునని ఈ ప్రారంభవాక్యము చెడుపుడున్నది. ఇది బృహ ౪-ఆ. ౪-బ్ర ౨౩ వాక్యములో మొదటి భాగము తక్కినభాగము తరువాతి వాక్యముగా పాండవజులుపఱచినది

మూ నైనం పాప్తా తరతి సర్వం పాప్తానం తరతి
 నైనం పాప్తా తపతి సర్వం పాప్తానం తపతి
 విపాపో విరజోఽవిచిత్తో బ్రాహ్మణో భవతి ౨

[బృహ. ౪-౪, ౪-౨౨, ౨౩-౪౩]

టీ ఏనం = ఇతనిని (ముముక్షువును), పాప్తా = పాపము, న తరతి = పొందనేరదు. (ఇతఁడో) సర్వం పాప్తానం = అన్ని పాపములను, తరతి = దాటుచున్నాఁడు ఏనం = ఇతనిని, పాప్తా = పాపము, న తపతి = దహింపనేరదు (ఇతఁడో) సర్వం పాప్తానం = సమస్తపాపములను, తపతి = దహించుచున్నాఁడు (ఇతఁడు) విపాపః = నిష్పాపియును, విరజః = నిర్మలచిత్తుఁడును, అవిచిత్స్యః = కరతలామలకమువలెనే పరబ్రహ్మముయొక్క అస్తిత్వమునందు నిశ్చయబుద్ధిగలవాఁడు నై, బ్రాహ్మణః = బ్రహ్మోపాసకుఁడు, భవతి = అగుచున్నాఁడు

తా పాప మితనిని స్పృశింపనేరదు, ఇతఁడు సకల పాపముల నతిక్రమించును. పాప మితనిని తపింపజేయనేరదు సకలపాపముల నితఁడు తపింపజేయును ఇతఁడు నిష్పాపియు, నిర్మలచిత్తుఁడును పరబ్రహ్మముయొక్క అస్తిత్వమునందు నిస్సంశయఁడు నై బ్రహ్మోపాసకుఁడగును

వాక్య. 3]   ప్రథమ ఖండము

వ్యా. ఎవడు బ్రహ్మదూపమయిన లక్ష్మణునందు తదేకభావమున
తనజ్ఞానసేత్రమును నిలిపి ధర్మపథమున నడచునో అతనిని పాపము వచ్చి
చేరనేరదు. అతడు పాపతాపవిముక్తుడై బ్రహ్మోపాసకుఁ డగును

మూ స మోదతే మోదనీయగ్ం హి లభ్యై
తరతి శోకం తరతి పాప్తానం
గుహాగ్రస్థిభ్యో విముక్తోఽమృతో భవతి   3

[కర - ముండక]

టీ సః=ఆ విద్వాంసుఁడు, మోదనీయంహి=హర్షాస్పదుఁ
డగు (బ్రహ్మమును), లభ్యై=పొంది, మోదతే = ఆనందించు
చున్నాఁడు శోకం=మానసికదుఃఖమును, తరతి=అతిక్రమించు
చున్నాఁడు పాప్తానం = పాపమును, తరతి=అతిక్రమించుచు
న్నాఁడు గుహాగ్రస్థిభ్యః = హృదయమునందలి అజ్ఞానమో
హము లనెడి బంధములనుండి, విముక్తః=విడువబడినవాడై,
అమృతః=నిత్యపదవిగలవాఁడు, భవతి=అగుచున్నాఁడు

తా ఆనందమయుఁడగు పరబ్రహ్మమును పొందిన
వాడై అతడు ఆనందము నాస్వాదించును శోకమునుండియు
పాపమునుండియు ఉత్తీర్ణుఁడగును సమస్తవృద్ధయగ్రంథుల
నుండియు విముక్తుడై అమృతుఁడగును

వ్యాసార్థశ్రవణమును, మనస్సునకు సంపూర్ణతృప్తినియ్యగల ఏక మాత్రవస్తువు నగు పరబ్రహ్మమును పొంది తదంతప్రాణుండయిన బ్రహ్మజ్ఞుఁడు అనిర్వచనీయమైన సౌఖ్యము ననుభవించును. పరబ్రహ్మమును పొంది అతని ఇచ్చానుసారముగా సాంసారికకార్యముల నిర్వహించువాఁడు ఫలాపేక్షా కూఱ్యుడై అతనిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడిన ధర్మభగమున నడచుచుండును స్వార్థ పరత్వమును విసర్జించి అతనికి ప్రీతికరములగు కార్యములనుగావింప యత్నించుచుండుచు అందుచే అతఁడు శోకమునుండియు, పాపమునుండియు ఉద్దీర్ఘుడగును. విషయవాంఛలనుండి విముక్తుడై అతఁడు శాశ్వతుండగు పరబ్రహ్మమునందు సర్వదా పసించును.

వి కరోపనిషత్తు ౧-ఆధ్యాయము, ౨-వ పల్లి, ౧౩-వ వాక్యము లొని “స మోదతే మోదనీయం హి లభ్యా” అను భాగమును ముంద కరోపనిషత్తులోని ౩-వ ముండకము, ౨-వ ఖండము, ౯-వ వాక్యముయొక్క చివరభాగమునకుఁ జేర్చి యీ వాక్యము కూర్పఁబడినది బ్రహ్మవిదుండగు వానినిగూర్చి యిది ఇంకను విస్తరించి చెప్పుచున్నది అట్టివాఁడు పరబ్రహ్మ మునం దానందించుచు, హృదయగ్రంథులనుండి విముక్తుడై అమృతుండగును.

మూ సత్యాన్న ప్రమదితవ్యం ధర్మాన్న ప్రమదితవ్యం

కుశలాన్న ప్రమదితవ్యమ్

౪

[తెల్లి ౧-వ, ౧౧-అను.]

వాక్య ర] ప్ర థ మ ఖ ం డ ము

టీ సత్యత్ = సత్యమునుండి, న ప్రమదితవ్యం = విడిబడఁ
గూడదు ధర్మాత్ = ధర్మమునుండి, చ ప్రమదితవ్యం = విడిబడఁ
గూడదు కుశలాత్ = అత్త రక్షణార్థమయిన శుభకర్తృమునుండి,
న ప్రమదితవ్యం = విడిబడఁగూడదు

తా సత్యమునుండి, విడిపోవద్దు, ధర్మమునుండి విడి
పోవద్దు, శుభకర్తృమునుండి విడిపోవద్దు

వ్యా సత్యవాక్కున, సత్యవ్యవహారమును, బ్రహ్మధర్మముయొక్క
ప్రాణము ఎవ్వరు సత్యస్వరూపుఁడగు బ్రహ్మను పొంద నభిలషింతురో
వా రెన్నఁడును సత్యమునుండి విడిపోరు బ్రహ్మపరాయణుఁడగు బ్రహ్మ
నిష్ఠుఁడు సద్భావముతోడను, సాధుభావముతోడను సర్వదాధర్మావహుఁడగు
ఆ మంగళకరునిచే ప్ర తిష్ఠితంబైన ధర్మానుష్ఠానమునందు తత్పరుడై యుం
డును. ధర్మానుష్ఠానము లేక పృథ్వీయము కవిశ్రముగాదు. ఈశ్వరాయ గ్ర
హము లభింపదు, బ్రహ్మజ్ఞానము ప్ర కాశింపదు అందువలన ముముక్షు
వగువా డెన్నఁడును ధర్మమునుండి విచ్చిన్నుఁడుకాఁడు ఈశ్వరుని మంగళే
చ్ఛతో మన సదిచ్ఛను జెల్పి అతనిచే ఆదేశింపఁబడిన, సాంసారికహితసాధక
కార్యములందు ప్ర వేశింపమేని, మనము అతని మంగళభావమును గ్రహింప
నేరము. కావున శుభకర్తృమునుండి విచ్చిన్నము కాజనదు

వి ఇదియు దీని తరువాత వచ్చు ఆరువాక్యములును తైత్తిరీయోప
నిషత్తునందలి ౧-వ పల్లెలోని, ౧౧-వ అనువాకమునుండి గ్రహింపఁబడినవి.
ఇందు, గురువు తన శిష్యునకు చెప్పవలసిన దంతయు చెప్పి తన్ను విడిచిపోవు

సమీపం వాని కొసంగిన కొన్ని ఆదేశములు గలవు ఇవి మిక్కిలి శ్రేష్ఠము లయినచే భౌమభౌవములం దంతయు సమంజసములై యొప్పుచున్నవి ఈ వాక్యమునందు సత్యమునుండియు ధర్మమునుండియు విడిపోవలదని గురువు శిష్యుని హెచ్చరించుచున్నాడు

మూ సత్యం వద సమూలోవా ఏషపరిశుష్యతి

యోఽన్యతమభివదతి.

౫

[తైత్తి - ప్రశ్న.]

టీ సత్యం=సత్యవచనమును, వద=వచించుము యః = ఎవ్వడు, అన్యతం = అసత్యవచనమును, అభివదతి = పలుకు చున్నాడో, ఏషః=ఇతడు, సమూలోవై=వేటుతోఁగూడనే, పరిశుష్యతి = ఎండిపోవును (అనఁగా నశించును)

తా సత్యవాక్యమును పలుకుము. ఎవ్వఁడు అసత్య మాడునో అతఁడు సమూలముగా నెండిపోవును

వ్యా సత్యమే బ్రహ్మము, సత్యమే ధర్మమునకు మూలము. అం దువలన బ్రహ్మపరాయణుఁడగు సాధువుడువచ్చును సత్యవ్రతుఁడై సత్యవచన మును పలుకును సత్యవ్యవహారము నులుపును.

వి. ఈవాక్యము సత్యమును వచించుట కర్తవ్యమని మఱింతదృఢ ముగా చెప్పుచున్నది తైత్తిరీయోపనిషత్తు ౧-వ పల్లి, ౧౧-వ ఆనవాకము

వాక్య ౬]   ప్రథమఖండము

నందు గల ఆదేశము ప్రశ్నోపనిషత్తునందలి ౬వ ప్రశ్నములాని మొదటి
వాక్యమునందుగల “అనత్యమాదువాఁడు వేఱుతోఁగూడ నశించిపోవున”న్న
వాక్యముచే బలపఱుపఁబడినది.

మూ. ధర్మం చర ధర్మాత్ పరం నాస్తి,
ధర్మః సర్వేషాం భూతానాం మధు

౬

[తైత్తి - బృహ.]

టీ ధర్మం=ధర్మమును, చర=ఆచరింపుము ధర్మాత్=ధర్మ
ముకంటె, పరం=శ్రేష్ఠమయినది, నాస్తి = ఒక్కటియు లేదు.
ధర్మః=ధర్మము, సర్వేషాంభూతానాం = సర్వభూతములకును,
మధు=ఉపకారకమగుటచే మధువువంటిది

తా ధర్మము నాచరింపుము, ధర్మముకంటె శ్రేష్ఠమైనది
మఱి యెద్దియు లేదు ధర్మ మెల్లరకును మధువువంటిది

వ్యా కర్తవ్యసాధనమునే ధర్మమందురు తనకు తనయెడల గల
కర్తవ్యము, తలిదండ్రుల యెడల గల కర్తవ్యము, ఇరుగుపొరుగువారి
యెడలను బంధుజనులయెడలను గల కర్తవ్యము, ప్రభువునెడల గల కర్త
వ్యము, దీన దరిద్ర నిరాశ్రయులయెడలగల కర్తవ్యము, స్వదేశమునెడల
గల కర్తవ్యము, ఈశ్వరునియెడల గల కర్తవ్యము—మనుష్యుని ఈ సమస్త
కర్తవ్యసాధనకును ధర్మమని పేరు ఏదేశమునందు, ఏకాలమునందు, ఏ

అవస్థయందు నీ కార్యమును జేయుట మనకు కర్తవ్యమో సరిగా ఆదేశము నందు, ఆకాలమునందు, ఆ అవస్థయందు ఆ కార్యమును చేయవలసిన దని మన ఒక్కొక్కరి శుభబుద్ధిని అతడు అనుక్షణమును ప్రేరేపించుచున్నాడు. మనము అతడు చేసెడు ఆదేశములకు సర్వదా వశపర్దులమై సత్యమార్గమున, ధర్మమార్గమున, శల్క్యాణమార్గమున అడుగులిడుచు పోవుదుమేని చిన్నశిరస్కులమయినను అతని ఆమృతనికేతనమునకు సజీవులమై చేరగలము

వి ఈ వాక్యములలోని ధర్మం చర' అను మొదటిభాగము తైత్తి. ౧-వ, ౧౧-వ వాక్యములలోనిది. దానికి బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ౧-వ అధ్యాయము, ౪-వ బ్రహ్మణము, ౧౪-వ వాక్యమునుండియు ౨-వ అధ్యాయము, ౫-వ బ్రహ్మణము, ౧౧-వ వాక్యమునుండియు ధర్మమునుగూర్చి ప్రస్తావించుకొన్ని వాక్యములను గైకొని రామాయణము చేర్చిరి అయినను ఈ వాక్యములు చేర్చి కూర్చినట్లుగాక ఒకే శ్రుతిలోనివానివలె కనుపించుచున్నవి

మూ శ్రద్ధయా దేయం అశ్రద్ధయా ఆదేయమ్ ౭

[తైత్తి. ౧-౨, ౧౧-౨౫.]

టీ శ్రద్ధయా=శ్రద్ధతో, దేయం=దానము చేయఁదగును
అశ్రద్ధయా=అశ్రద్ధతో, అదేయం = దానముచేయఁదగదు

తా శ్రద్ధతో దానము చేయవలయును అశ్రద్ధతో
దానము చేయఁగూడదు

వాక్య ౨]   ప్రథమఖండము

వ్యాసోఽకావిష్టమనశ్చతో దానము చేయఁజనదు. కాని శ్రద్ధతో దానము చేయవలయును.

వి. దానముచేయవలసిన పద్ధతిని గూర్చి ఈవాక్యము నుడువు చున్నది మూలములో "శ్రియాదేయమ్, ప్రియాదేయమ్, భియాదేయమ్, సంవిదాదేయమ్" అని దానమును గూర్చిన మఱి నాల్గు ఆదేశములు గలవు. ఇవన్నియుఁ గలిసి దానమునుగూర్చి ఒక ఉత్తమాదర్శమును ప్రదర్శించు చున్నది.

మూ మాతృదేవో భవ పితృదేవో భవ
ఆచార్యదేవో భవ.

౮

[తైత్తి. ౧-వ, ౧౧-అను.]

టీ (త్వం=నీవు), మాతృదేవః = తల్లిని దేవతగాఁ గల వాఁడవు, భవ=కమ్ము పితృదేవః=తండ్రిని దేవతగాఁ గలవాఁ డవు, భవ=కమ్ము ఆచార్యదేవః = ఆచార్యుని దేవతగాఁ గల వాఁడవు, భవ = కమ్ము

తా తల్లిని దేవతుల్యురాలినిగా, తండ్రిని దేవతుల్యు నిగా, ఆచార్యుని దేవతుల్యునిగా తెలిసికొనుము.

వ్యా ఈ పుడమిలో ఈశ్వరుని మంగళస్వరూపముయొక్క ప్రతిరూపులును ప్రతినిధిస్వరూపులు నై మనల నెవ్వరు ప్రీతిభార్యకముగా

౨౫౭

రిక్షించి పాలించుచున్నారో ఆ కల్లిదండ్రుల యెడలను, ఎవ్వని ఉపదేశముచే మనము అజ్ఞానాంధకారముచుండి ముక్తులమై జరామరణభయరహితుఁడును, నిరతిశయిఁడు నగు బ్రహ్మమును పొందితిమో ఆ సద్గురువు నెడలను కృతజ్ఞులమై మనము శ్రద్ధాభక్తులను చూపవలయును

వి. జననీజనకులయెడలను ఆచార్యునెడలను నెట్లు ప్రవర్తింపవలయునో యీ వాక్యము సూచించుచున్నది సరిగా నర్థము చెప్పినచో “కల్లిని దైవముగా చేయుము. తండ్రిని దైవముగా చేయుము. ఆచార్యుని దైవముగా చేయుము” అని యగును మాతృకలో ఈ ఆదేశము అతిథికిఁ గూడ వర్తించు నట్లున్నది ఈ యాజ్ఞాతు పూర్వము భగవంతునికిని తలిదండ్రులకును చేయవలసిన కర్తవ్యములను మీఱరా దని కలదు

మూ యాన్యనవద్యాని కర్తాణి తాని సేవితవ్యాని
నో ఇతరాణి. ౯

[తైత్తి ౧-౪, ౧౧-అరు.]

టీ (త్వయా=నీచేత) యానికర్తాణి=ఏకర్తములు, అనవద్యాని=నిందితములుగావో, తాని=అవి, సేవితవ్యాని = ఆచరింపఁబడవలసినవి, నోఇతరాణి= ఇతరములయినవి (నిందితకార్యములు) కూడవు

తా ఏకర్తలు కల్యాణకరములలో హానినెల్ల ననుష్ఠింపవలయును ఆకల్యాణకరములగు కర్తల ననుష్ఠింపఁగూడదు

వాక్య. ౧౦] ప్రథమఖండము

వ్యాసకల మంగళాలయఁడగు పరమేశ్వరుని శుభాభిప్రాయముచు లక్ష్యమునం దుంచుకొని శుభకాంక్షియై శుభకర్తల ననుష్ఠింపవలయును అశుభకర్తల ననుష్ఠింపరాదు.

మూ యాన్యస్తాకం సుచరితాని తాని

త్వయోపాస్మాని నో ఇతరాణి

౧౦

[తైత్తి. ౧-వ, ౧౧-అచ.]

టీ చూని=ఏవి, అస్తాకం=చూయుక్కి, సుచరితాని = సవాచారములో, తాని=అవి, త్వయా = నీచేత, ఉపాస్మాని= అనుష్ఠింపవలదవలసినవి నో ఇతరాణి=ఇతరములు కావు

తా ఏసవాచారములను మీమనుసరించుచుందుమో వానినెల్ల ననుష్ఠింపుము అవానిని తప్ప అన్యకర్తల ననుష్ఠింపకుము.

వ్యా “మేము ఏ సదుపదేశముల నొసంగుచున్నామో, మేము ఏ సవాచారముల ననుష్ఠించుచున్నామో వాని నెల్ల నీ వనుసరింపుము. ఆసత్కర్తల శుభప్రాంతమువలన అసత్కర్తలలో ప్రవేశింపకుము” అని బ్రహ్మవిద్యుఁడగు ఆచార్యుఁడు దుపదేశించుచున్నాఁడు

వి కట్టకడపట ఇనవంతులయొక్కయు పుణ్యవంతులయొక్కయు దృష్టాంతము ననుసరింపు మని ఆచార్యుఁడు శిష్యునికి హితోపదేశము చేయు

చున్నాడు. కృత్యాకృత్యములనుగూర్చి సందేహము కలిగినపు డనుసరింపఁ దగు సాధారణ సూత్రముగా దీనిని భావించవచ్చును కర్తవ్యమును నిర్దేశించు విధిలేనప్పుడు శిష్టాత్ముల మార్గము ననుసరింపవలయును.

మూ. ఏతైరుపాయైర్యతతే యస్తు విద్వాన్,

తస్యైష ఆత్మా విశతే బ్రహ్మధామ

౧౧

[ముండక. ౩-ముం, ౨-ఖం, ౪-వా]

టీ యస్తు విద్వాన్ = ఏ బ్రహ్మవిదుడు, ఏతైః ఉపాయైః=ఈ పూర్వమందు చెప్పబడిన ఉపాయములచేత, యత తే=యత్నముచేయుచున్నాడో, తస్య=అతనియొక్క, ఏషః ఆత్మా=ఈ జీవుడు, బ్రహ్మధామ=బ్రహ్మమను మందిరమును విశతే=ప్రవేశించుచున్నాడు.

తా ఏ బ్రహ్మవిదుడు ఈ సమస్త ఉపాయములమూలమున బ్రహ్మప్రాప్తికి యత్నించునో అతని ఆత్మ బ్రహ్మరూపమయిన నికేతనమునఁ బ్రవేశించును

వ్యా ఏ బ్రహ్మవిదుడు సత్యము నవలంబించి, ధర్మము ననుసరించి శుభకర్మల ననుష్ఠించి మాతాపితృలకును ఆచార్యునికిని భక్తిచూపి బ్రహ్మప్రాప్తికి యత్నించునో అతని ఆత్మ బ్రహ్మరూపమయిన నికేతనమున ప్రవేశించును. అతడు బ్రహ్మమును పొంది, అతనితో నిత్యసమావాస సంజనిత భూమానందము ననుభవించును.

వాక్య ౧౨] ప్రధమఖండము

వి ముండకోపనిషత్తులలోని యీ వాక్యమును వేఱుచేసి తైత్తిరీ యోపనిషత్తు ౧-౧౧ ఆధ్యాయము ౧౧-౧౧ అనువాకమునందు గల ఆచేశము లతోఁ బాటు మహర్షి చేర్చియున్నాఁడు ముండకోపనిషత్తులో నున్నప్పటి కంటె నీవిధముగా మార్పు చేసినపుడే ఆ వాక్యము హెచ్చుగా రాణించు చున్నది. మహర్షి దేవేంద్ర నాథుఁడు ఉపనిషత్తులలోని వాక్యముల నెట్లు సద్వినియోగముచేసెనో తెలుపుట కిది యొక నిదర్శనము. పూర్వోక్త ఆదేశ ముల ననుసరించుచు బ్రహ్మపాత్రికీ ప్రయత్నించువాఁడు బ్రహ్మధామమును పొందునని యీ వాక్యము తెలియఁజేయుచున్నది దీనిని బట్టి యీ బ్రహ్మ సందము మరణానంతరమున కలుగునదని కనిపించుచున్నది

మూ శృణ్వన్తు విశ్వేఽమృతస్య పుత్రా ఆ యే ధామాని
దివ్యాని తస్థుః

౧౨

[యజు - శ్వేతా.]

టీ. అమృతస్య=అమృతునియొక్క, పుత్రాః=పుత్రులగు, యే=ఎవరు, దివ్యాని=ప్రకాశకములైన, ధామాని=స్థానము లను, ఆతస్థుః=పొందియుండిరో, విశ్వే=వారందరును, శృణ్వన్తు=విందురుగాక.

తా ఓపివ్యధామ నివాసులగు అమృతుని పుత్రులారా!
మీరు ఆలకింపుఁడు

వ్యాసాశ్రమమునకు రవిబింబమువలె ఆకృతుడగును, అమృతుడగును బ్రహ్మమును తన అంతరమున కనుగొని నూతనోత్సాహపూర్ణుడై బ్రహ్మచారి, —

“ఓ అమృతపురుషుని పుత్రులారా! ద్యులోక భూలోక నివాసులగు దేవతలారా! మనుష్యులారా! వినుడు. తిమిరాతీతుండగు జ్యోతిర్మయ మహాపురుషుని నేను తెలిసికొన్నాడను ” అని చెప్పుచున్నాడు

వి బ్రహ్మధర్మముయొక్క ప్రథమ భండాంతమునందలి యీ వాక్యములలో, మహర్షి దేవేంద్రనాథరామూరు పరమోత్సాహము తోడను విశ్వాసముతోడను బ్రహ్మముయొక్క సర్వవ్యాపకత్వమునుగూర్చియు అతని ఉపబద్ధివలన కలిగెడు ప్రయోజనమునుగూర్చియు, యజుర్వేదమునందలి ౬-వ అధ్యాయము, గోప భండము ౬-వ వాక్యము మూలమునను శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు ౨-వ అధ్యాయము ౪-వ వాక్యము మూలమునను విశద పరచుచున్నాడు

మూ. వేదాహమేతం పురుషం మహాత్మ
మాదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్,
తమేవ విదిత్వాతిమృత్యుమేతి
నాన్యః పథా విద్యతేఽయనాయ.

౧౩

[యజు. ౩౧-౨, ౧౮-మం.]

వాక్య. ౧౩] ప్రథమఖండము

టీ అహం=నేను, పురుషం=పూర్ణుడును, మహాన్తం= గొప్పవాడును, అదిత్యపర్వం=ప్రకాశస్వరూపుడును, తమ సః=అజ్ఞానముకంఠి, పరస్తాత్=అపలగట్టునైన, ఏతం=ఇతనిని (బ్రహ్మమును), వేద=తెలిసికొనుచున్నాడను, తమేవ విదిత్వా= అతనిని ఎఱిగియే, మృత్యుం = మృత్యువును, అత్యేతి = అతిక్రమించుచున్నాడని అయినాయ = పరమపదప్రాప్తికి (మోక్షమునకు) అన్యపథా=వేరుమార్గము, న విద్యతే=లేదు.

తా. నేను, ఈతిమిరాతీతుడగు జ్యోతిర్మయ మహాపురుషుని తెలిసికొన్నాడను కేవలము అతనిని తెలిసికొనియే సాధకుడు మృత్యువు నతిక్రమించును అదిత్య మోక్షప్రాప్తికి మఱి మార్గాంతరము లేదు

వ్యా ఈ తిమిరాతీతుడగు జ్యోతిర్మయ మహాపురుషుని తెలిసికొని సాధకుడు మృత్యువు నతిక్రమించును. అతడు ఆనంతకాల పర్యంతము ఆ జ్ఞానమయిండును ప్రేమమయిండునగు పురుషుని సహచరుడగు అనుచరుడైన యుండి పరమానందము నుపభోగించును. అతనికి శరణావస్థుడగుట తప్ప మోక్షప్రాప్తికి మఱి ఈ పారూంతరము లేదు.

వి మహోత్కృష్టమైన ఈవాక్యము తొలుత యజుర్వేదములోని ౩౧-వ అధ్యాయములో ౧౮-వ మంత్రము ఇదియే శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులో ౩-వ అ ౧౮-వ వాక్యముగాగూడఁ గనపించుచున్నది. ఇందు

ఓకానొక ఋషీశ్వరుడు ధృఢవిశ్వాసముతో అంధకారమున కవ్వల ఆదిత్య
వర్ణుడయిన మహాపురుషుని నేను తెలిసికొన్నాడనని పెల్లడించుచున్నాడు.
ఎంతయోకాలము అన్వేషణము చేసి చేసి, అనుమాన అవిశ్వాసములతో నెం
తయోపారాధి, తుట్టుతుడకు ఈశ్వరసాన్నిధ్యమును బడసి, మున్నువై జ్ఞానికనత్య
మునొకదానిని తెలిసికొన్నపుడు ను ప్రసిద్ధ గ్రీనుదేశ పదార్థవిజ్ఞానకాస్త్రజ్ఞు
డగు ఆర్కిమెడిస్, “యూరీకా” “యూరీకా,” (కనుగొంటిని, కనుగొంటిని)
అని సంతోషపరవశుడై అరచినట్లు ఆ ఋషీశ్వరుడును “వేదాహ మేతం”
అని ఉత్సాహ సంతోషముల పట్టజాలక ప్రకటించినట్లు లోచించుచున్నది

మూ ఏతత్ జ్ఞేయం నిత్యమేవాత్మసంస్థం,

నాతః పరం వేదితవ్యం హి కిఞ్చిత్

౧౮

[శ్లోకా. ౧౬-౧, ౧౬-౨.]

టీ నిత్యమేవ = ఎల్లప్పుడును, ఆత్మసంస్థం = ఆత్మలో
నుండెడి, ఏతత్ = ఇది (బ్రహ్మము) జ్ఞేయం = ఎఱుగదగినది, అతః
పరం = దానికంటె వేఱుగా, వేదితవ్యం = ఎఱుగవలసినది, కిఞ్చిత్ =
కొంచెమును, నాస్తిహి = లేదుకదా!

తా ఏ పరమాత్మ తనలోతాను సర్వదా సంస్థితుడై
యున్నాడో, అతడు తెలిసికో దగినవాడు అతడుగాక
తెలిసికోదగిన పదార్థము వేతెద్దియు లేదు

వాక్య ౧౫] ప్రథమఖండము

వ్యా ఏవమి సకలమునకును, ఆశ్రయఁజేసి, ఆశ్రయి నర్హుడా తనలోఁ దా నివసించుచున్నాఁడు అన్వేషించి ఆతనినే తెలిసికొనుడు. ఆతనిని తెలిసికొన్నచో తెలిసికొనవలసినదంతయు పూర్తియగును. ఆతని కావల తెలిసికొనవలసిన వస్తువు మఱియేమియు లేదు.

ని ఈ వాక్యము బ్రహ్మజ్ఞానమును మించినదెద్దియు లేదని వాక్తృ చ్చుట యెంతయు సమంజసముగా నున్నది. వెనుకటి దానితో నిది సరిగా నతికియున్నది.

మూ సంప్రాప్త్యై నమృషయో జ్ఞానతృప్తాః
కృతాత్మానో వీతరాగాః ప్రశాంతాః,
తే సర్వగం సర్వతః ప్రాప్య ధీరా
యుక్తాత్మానః సర్వమేవావిశంతి ౧౫

[ముండక. 3-ముం, ౨-ఖం, ౫-వా.]

టీ ఋషయః=సూక్ష్మదృష్టిగలవారలు, ఏనం=ఈ పరమేశ్వరుని, సంప్రాప్య=చక్కఁగా కనుగొని, జ్ఞానతృప్తాః=జ్ఞానము చేత తృప్తిబొందినవారును, కృతాత్మానః=పరిశుద్ధమైన ఆత్మగలవారును, వీతరాగాః=విడిచిన రాగాదిబోషములు గలవారును, ప్రశాంతాః=ఇంద్రియచాంచల్యము లేనివారును, (భవన్తి=అగుచున్నారు) తే=ఆ, ధీరాః=వీర=అట్టిజ్ఞానులే, సర్వగం=సర్వవ్యాపియైన పరమేశ్వరుని, సర్వత్ర=అంతట, ప్రాప్య=

పొంది, యుక్తాత్మానః = సమాహిత స్వభావముకలవారలై,
(జ్ఞానేన=జ్ఞానముచేత) సర్వమేవ = సమస్తమును, అవిశ్నైః
ప్రవేశించుచున్నారు

తా ఋషులు ఈపరమేశ్వరునిపొంది జ్ఞానమూలక
మయిన తృప్తిని గాంచినవారును ఆత్మోన్నతి బడసినవారును,
విషయములందాసక్తిలేనివారును, ప్రశాంతచిత్తులు నయ్యె
దరు అట్టి యుక్తాత్మలగు ధీరులు సర్వవ్యాపియగు పరమా
త్మను సర్వత్ర కన్గొని అన్నిటిలోను ప్రవేశించెదరు

వ్యాపి ధీరులు జ్ఞానద్వారమున ఆ సత్యపురుషుని తెలిసికొనిరో,
ప్రీతిద్వారమున అతని మంగళభావముయొక్క అర్చనమును గావించిరో,
అతని మంగళేచ్ఛతో తమ సదిచ్ఛ నైక్యముచేసి, యుక్తాత్మలయిరో వారు
సర్వగతుడగు సకలమంగళాలయని సహవాసమును పొంది అన్నిటి
యందును ప్రవేశించి, అన్నిటిలోను ఆ ప్రేమమయుని, అమృతమయుని
దర్శింతురు

వి ఈ వాక్యము వెనుకటివాక్యములలోని భావమును విశదపరుచు
చున్నది భగవంతుని తెలిసికొనగనే, మనుజుని జ్ఞానవిచార తృప్తిచెందు
చున్నది ప్రేమ సర్వోన్నతి మీద నిలుచుచున్నది అతని సకల వాంఛలును
తీరుచున్నవి.

వాక్య. ౧౬] ప్ర ధ మ ఖ ం డ ము

మూ విజ్ఞానాత్మా సహ దేవైశ్చ సర్వైః
ప్రాణా భూతాని సమృత్తిష్టన్తి యత్ర,
త దక్షరం వేదయతే యస్తు సౌమ్య
స సర్వజ్ఞః సర్వమేవావివేశ.

౧౬

[ప్రశ్న. ౪-౮, ౧౧-వా.]

టీ సౌమ్య=ఓప్రియవృతుడా, సర్వైః=దేవైశ్చసహ
= సకలఇంద్రియములతోఁ గూడిన, విజ్ఞానాత్మా = జ్ఞానముగల
జీవాత్మయును, ప్రాణాః=ప్రాణములును, భూతాని=భూతము
లును, యత్ర=ఎఱిగరస్వరూపమగు పరబ్రహ్మమునందు, సం
ప్రతిష్ఠంతి=ఉన్నవో, తత్ అక్షరం = ఆ నాశరహితుడైన పర
బ్రహ్మమును, యస్తు=ఎవడైన తే, వేదయతే=తెలిసికొనుచున్నాఁ
డో, సఃసర్వజ్ఞః=ఆ సమస్తమును తెలిసినవాఁడు, (జ్ఞానేన=జ్ఞా
నముచేత) సర్వమేవ = అన్నిటిలో, ఆవివేశ = ప్రవేశించు
చున్నాఁడు

తా ఓప్రియశిష్యా! దేవుఁడును, ఇంద్రియములును,
ప్రాణములును, సకలభూతములును, ఎవ్వనితో సంస్థితములై
యున్నవో ఆ అవినాశియగు పరమాత్మ నెవ్వఁడు తెలిసికొను
నో అతఁడు అన్నిటిని తెలిసికొనుచు అన్నిటిలోఁ బ్రవేశి
ంచును

వ్యా. జీవుడును, ఇంద్రియములును, ప్రాణములును, సమస్తవస్తువులును, ఎవ్వని ఇచ్చుచే నుత్పన్నములయ్యెనో మఱిఎవ్వని ఇచ్చులో సంస్థితములైయున్నవో, ఆ నాశరహితుడగు పురుషుని నెవ్వడు తెలిసికొనునో అతని సమస్త సంశయములును తీరును అతడు అన్నిటిలోను బ్రవేశించి, అన్నిటిలోను మంగళమయుడగు ఆ అమృతపురుషుని జూచును.

మా యశ్చాయమస్మిన్నా కాశే తేజోమయోఽమృత
మయః పురుషః సర్వానుభూః
యశ్చాయమస్మిన్నాత్త ని తేజోమయోఽమృత
మయః పురుషః సర్వానుభూః
తమేవ విదిత్వాతిమృత్యుమేతి నాన్యః పథా విద్య
తేఽయనాయం ౧౭

[బ్రహ్మ - శ్వేతా.]

టీ అస్మిన్నా కాశే=ఈ ఆకాశమునందు (బ్రహ్మాండము నందంతట వ్యాపించియుండెడి మహాకాశమునందు) తేజోమయః=ప్రకాశస్వరూపుడైనట్టియు, అమృతమయః = మరణధర్మము లేనట్టియు, యశ్చాయం=ఏయి, పురుషః=పురుషుడు, సర్వానుభూః=సర్వము అనుభవించువాడో, అస్మిన్నాత్త ని=ఈ యాత్మయందు (దేహమండలి బుద్ధ్యాకాశమునందు) తేజోమయః=ప్రకాశస్వరూపుడును, అమృతమయః=మరణధర్మము

వాక్య. ౧౭]   ప్రధమఖండము

లేనివాడును అగు, యశ్చయం = ఏయీ, పురుషఃపురు
షుడు, సర్వానుభూః=సర్వమును అనుభవించుచున్నాడో,
తమేవృత పురుషునే, విదిత్వా=తెలిసికొని, మృత్యుం=మరణ
మును, అత్యేతి = అతీక్రమించుచున్నాడు, అయనాయ =
మోక్షముకొరకు, అన్యఃపథా = ఇతరమార్గము, న విద్యతే=
లేదు

తా. సర్వము నెఱుంగుచున్నవాడై యీ అసీమా
కాశమునందు ఏ అమృతమయ, జ్యోతిర్తయ పురుషుడు
కలఁడో సర్వము నెఱుంగుచున్నవాడై, ఈ ఆత్మయందు ఏ
అమృతమయ జ్యోతిర్తయ పురుషుడు కలఁడో కేవలము అత
నినే తెలిసికొని సాధకుడు మృత్యువు నతీక్రమించును అది
తప్ప మోక్షప్రాప్తికి మార్గాంతరము లేదు

వ్యా. ఈశ్వరుని పలుకు రెండు మహత్తరములైనవి ఒకటి మన
సముఖముననున్న అగణ్య నక్షత్రమండిత అసీమాకాశము రెండవది, మన
అంతరమునందలి ఉన్నతిశీలమైన యీ చిరంజీవియగు ఆత్మ, ఆత్మ స్థూలము
గాదు, ఆణువునుగాదు. కాని అది యెట్టి సారవంతమయిన వస్తువు! ఒక్క-
బిందు మాత్రమయిన ఆత్మ అసీమాకాశమును దస్థించుచున్నది ఒక్క-బిందు
మాత్రమయిన ఆత్మమీదనే సమస్తాకాశము ఆధారపడియున్నది. ఆత్మలేకున్న
నింకేమియునుండదు—ఆత్మ లేనిచో శతసహస్రసూర్యులును అంధకార పరి-
వృతులే. ఆత్మ యొక్క ఉదయము వలననే సకలవస్తువులును జ్యోతిష్మంతము

లగును, వెలుపల ఆకాశము. లోపల ఆత్మ ఈ రెండే “అణోరణీయాన్ మహానో మహీయాన్” అని వెప్పలబడు ఆనంతపురుషుని ఆదర్శములు. ఈ రెంటియందే అతని ఆవిర్భావము అసీమాకాశమునం దతఁడు కలఁడు. హిరణ్మయమైన ఆత్మయందును అతని సింహాసనముగలదు అంతరమునందును బాహ్యమునందును అతఁడు ప్రాణరూపుఁడై యున్నాఁడు ఏకాంతస్థలమున కరిగినపుడు సాక్షిరూపమున నచ్చట నతనిని చూచుచున్నాను. కర్తృక్షేత్రమునకు వెళ్లినపుడు కర్తాధ్యక్షునిరూపమున సమస్తభుటనలకు నియమించువాఁడతఁడే యని నేను గ్రహించుచున్నాను అతఁడు విషయరాజ్యమున కెట్లు ప్రభువో అదియే విధమున ఆత్మకు అధీశ్వరుఁడు. అతఁడు ఆత్మసింహాసనమున గూరుచుండి ధర్మరాజ్యమునందు పాపమును దమింపఁజేయుచు పుణ్యమునకు బహుకృతి సలుపుచు తనవైపున కెల్లరను ఆకర్షించుకొనుచున్నాఁడు. విస్తృతాకాశమునందతని కరుణ, నిర్భృత ఆత్మయందును అతని కరుణ. అతఁడు అచ్యుతమును చిలికి ఆత్మను తృప్తిపఱుచుచున్నాఁడు అతనికి శరణాపన్నులమై మనము మృత్యువు నతిక్రమించుచున్నారము అప్పుడు అతని సహవాసమువలన పవిత్రానందము నుపభోగించుచున్నాము.

వి బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ౨ అధ్యాయము ౧౦ బ్రాహ్మణము లోని వాక్యములు కొన్నింటిని, శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు ౩వ అధ్యాయము ౧౨వ వాక్యమును, సమకూర్చి మహర్షి దేవేంద్రనాథరామారు అతి సుందరమైన యీ వాక్యమును సిద్ధము చేసెను మహర్షి యొక్క సహజసామర్థ్యము నకేగాక ఉపనిషత్తులను ప్రకాదరణ పాత్రముచేయుటయందతఁడు కావించిన సేవకును ఇయ్యది ఉత్తమదృష్టాంతమై యొప్పుచున్నది. ఈ వాక్యము గ్రంథములో పూర్తిగా నిమిడిపోయి యెవ్వయో కొన్ని ఖండములనుకూర్చి

చేసికట్టే తోచుటలేదు దీనిని జనులు హెచ్చుగా వాడుకచేయుచు ఉప నిషత్తులతోని వాక్యముగనే భావించుచున్నారు బృహదారణ్యకమునందలి రెండవ అధ్యాయములోని అయిదవ బ్రహ్మములో ననేక వాక్యములు గలవు. అందు పృథివి, ఆగ్ని, జలము, సూర్యుడు, ఆకాశము, చంద్రుడు, ఉరుము, మెఱపు, సత్యము, ధర్మము, మనుష్యకోటి, ఆత్మమున్న గునవి సమస్త భూతములకును మదుప్రాయములనియు, వీనిలోనున్న జ్యోతిర్మయ అమృత పురుషుడును పరబ్రహ్మము నొక్కటేయని చెప్పబడియెను.

“ఇయం పృథీవీ సర్వేషాం భూతానాం మధు
అస్మై పృథివ్యై సర్వాణి భూతాని మధు
యశ్చాయం ఆస్యం పృథివ్యాం తేజోమయః
అమృతమయః పురుషో యశ్చాయం ఆధ్యా
త్మం శరీరః తేజోమయః అమృతమయః పురు
షః అయమేవ సః యః అయం ఆత్మా ఇదం
అమృతం ఇదం బ్రహ్మ ఇదం సర్వమ్ ”

ఈ పృథివి సకలభూతములయొక్క మధువు, (ఫలితము), సకల భూతములును ఈపృథివియొక్క మధువు (ఫలితము) అట్లే పృథివియందలి జ్యోతిర్మయ అమృతపురుషుడును, శరీరమునందలి జ్యోతిర్మయ అమృత పురుషుడును గూడ (ఇద్వరును మధువులే) అతడు నిజముగా ఆత్మయే, అమృతుడే, ఆబ్రహ్మమే, ఆ సర్వమే [మృత్యు మూలరు.]

కలగూరగంబగునున్న యీ వస్తువులలోనుండి జ్యోతిర్మయ అమృత పురుషునికి నివాసములగు ఆకాశము ఆత్మ అను రెంటిని మాత్రము మహర్షి

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయము ౧౬]

యేరి పైకిదీసిను ఈ రెండే జర్మను తత్త్వవేత్తయగు, ఇమ్మాన్యుయల్ క్యాంటయొక్క ఆశ్చర్యమునకు పాత్రములైనవి ఆ జ్యోతిర్మయ అమృత పురుషునికి “సర్వానుభూతి” అను బృహదారణ్యకము ౨-వ అధ్యాయము ౧-వ బ్రాహ్మణము ౧౯-వ వాక్యమునందలి విశేషణమును జేర్చి శ్వేతాశ్వత రోపనిషత్తు ౩-వ అధ్యాయము ౮-వ వాక్యమును చివర జతపరిచి యీ మహావాక్యమును మహర్షి కల్పించెను ఈ వాక్యమును కూర్చునపుడు క్యాంటయొక్క అమృతవాక్యము మహర్షి మనస్సులో నుండెనో, లేదో తెలియదు. ఆ జర్మను తత్త్వవేత్తయొక్క వాక్యమువలె నిదియు నతి సుందర ముగానున్నది ప్రత్యక్షదర్శనమును ప్రతిపాదించు “అయిట్” “అస్మిక్” అను పదములు గమన్వార్తములు ఆ అగోచరసత్యముయొక్క ప్రత్యక్ష దర్శనమునుగూర్చి సుడుపుటలో మహర్షి కూర్చిన యీ వాక్యమును మించిన వాక్యము మఱెదియు సకలధర్మవాఙ్మయములోను కానరాదు

మూ ఉక్తా త ఉపనిషత్ బ్రాహ్మిం వాచ,

త ఉపనిషద మబ్రూమే త్యుపనిషత్ ౧౮

[శ్లోక ౪-౫౦, ౭-వా]

టీ ఉపనిషత్ = ఉపనిషత్తు, తే = నీకు, ఉక్తా = చెప్పబడినది, బ్రాహ్మిం = బ్రహ్మసంబంధమైన, ఉపనిషదం వాచ = ఉపనిషత్తునీ, తే = నీకు, అబ్రూమః = చెప్పితిమి, ఇతి = ఇదియే, ఉపనిషత్ = ఉపనిషత్తు

వాక్య ౧౮] ప్రథమఖండము

తా. నీకు ఉపనిషత్తులు చెప్పినవాడనైతని బ్రహ్మ సంబంధమైన ఉపనిషత్తునే మీకు నేను చెప్పితిని. ఇదియే ఉపనిషత్తు

వ్యా ఏ విద్య మనలకు బ్రహ్మమునకు గొప్పోపునో అదియి యీ ఉపనిషత్తు ఉపనిషత్తే బ్రహ్మధర్మముయొక్క యీ ప్రమాణంబులతో చెప్పబడినది ఇందలి ఉపదేశముల ననుసరించి శ్రద్ధావంతులగు ముముక్షువులు పరమపదమును పొందుదురు

మూ ఓం ఆప్యాయస్తు మమాంగాని వాక్వానిశ్చక్షుః శ్రోత్ర మథోబల మింద్రియాణి చ సర్వాణి సర్వం బ్రహ్మోపనిషదమ్,

మాహం బ్రహ్మ నిరాకర్యాం మామా బ్రహ్మనిరాక రోదనిరాకరణమస్త్యనిరాకరణం మైఽస్తు తదాత్మని నిరతే య ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే మయి సస్తు తే మయి సస్తు

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః వారిక ఓన్

టీ వాక్=వాక్కు, ప్రాణః=ప్రాణము, చక్షుః=నేత్రము, శ్రోత్రం=శ్రోత్రము, (అథో) బలం=బలము, ఇంద్రియాచేచ= ఇంద్రియములును, మమ=నా, సర్వాణి అంగాని=సమస్తాంగము

లను, ఉపనిషదం=ఉపనిషత్తులో చెప్పబడిన, సర్వం=సర్వాంత
ర్యామియైన, బ్రహ్మ=బ్రహ్మము, ఆప్యాయన్తు=తృప్తిపలుచుం
గాక!

అహం=నేను, బ్రహ్మ=బ్రహ్మమును, మానిరాకుర్యామే=
నిరాకరింపకుండు గాక! మా=నన్ను, బ్రహ్మ=బ్రహ్మము, మా
నిరాకరోత్=నిరాకరింపక పోవుగాక! మే=నా చేత (బ్రహ్మణః=
బ్రహ్మముయొక్క) అనిగాకరణం=అనిరాకరణము, అస్తు=అగుం
గాక!

తదాత్మ ని=పరమాత్మయందు, నిరతే=ఎక్కువ ఆసక్తి
కిలిగిన (మయి=నాయందు), యే=ఏవి, ఉపనిషత్పు=ఉపనిషత్తుల
యందు, ధర్మాః=ధర్మములొ, తే=అవి, మయి=నాయందు, సంతు=
ఉండుంగాక! తే=అవి, మయి=నాయందు, సంతు=ఉండుంగాక!

తా ఉపనిషద్వేద్యుడును, సర్వాంతర్యామియగు
పరబ్రహ్మము నా వాక్పూరిత చక్షుశ్రోత్ర బలేంద్రియము
లను, సర్వాంగములను పరితృప్తి పరుచుచుగాక! బ్రహ్మము
నన్ను పరితృప్తింపలేదు. నేను బ్రహ్మమును పరితృప్తింపకుండుం
గాక! అతడు సర్వదా అపరితృప్తుడై యుండుంగాక! నేను
అతనిచే అపరితృప్తుడనై యుండుంగాక! పరమాత్మయందు
నేను సర్వదా ఆసక్తిగలవాడనై యున్నాను అగుటం

వాక్య ౧౦] ప్రథమ ఖండము

జెసి ఉపనిషత్తులో నే ధర్మములు గలవో అవి నాయవి యగుం
గాక! అవి నాయవి యగుంగాక!

ఓమ్ శాంతిః శాంతిః శాంతిః హరిః ఓమ్

వి. కడపటి ఆశీస్సు శాంతిగోష్ఠిపనిషత్తునందలి శాంతి పాఠము
గానిది శేషోపనిషత్తునందును నిదియే శాంతి పాఠము కలదు 'హరిః ఓమ్'
అను చివరనున్న రెండుపదములును శ్రీశ్రీపనిషత్తు తుదియందు కనిపించు
చున్నవి.

ప్రథమ ఖండము

ఉపనిషత్తు సమాప్తము

చెన్నపురి వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
శ్రీరామప్రెస్సున ముద్రితము — 1984-1000.

ఓం ! తస్మత్ !

బ్రాహ్మ ధర్మము

ద్వితీయ ఖండము

***

నైతికోపదేశములు

౧ అధ్యాయము

వాక్యము. ఓమాచార్యోఽస్తే వాసిన మనుశాస్త్రి. ౧

[తైత్తిరీయోపనిషత్. ౧ పల్ల. ౧౧ ఆనువాక.]

పదవిభాగము. ఓమ్, ఆచార్యః, అస్తేవాసినమ్, అనుశాస్త్రి.

టీక. ఓమ్, ఆచార్యః=ఆచార్యుడు, అస్తేవాసినమ్=
శిష్యుని గూర్చి, అనుశాస్త్రి = కర్తవ్యధర్మము నుపదేశించు
చున్నాడు.

తాత్పర్యము. జన్మాదులకు కారణమగు పరబ్రహ్మము యొక్క 'ఓమ్' అను మంగళనామము నుచ్చరించి, ఆచార్యుడు శిష్యునకు ధర్మోపదేశము చేయుచున్నాడు.

వ్యాఖ్యానము. పరమేశ్వరుని జ్ఞాననేత్రముతో దర్శించి, ఆయనకు ప్రియమయిన కార్యములను, భక్తిపూర్వకముగా చేయవలయును అయినను ప్రియమయినది ధర్మము అయిన కప్రియమయినది అధర్మము కనుక, ధర్మమే మానవునకు ఉపాదేయము, కర్తవ్యము అధర్మమే అకర్తవ్యము, పరిత్యాజ్యము, ధర్మానుష్ఠానము లేనియెడల, బ్రహ్మజ్ఞానము నిష్ఫలము అధర్మాచరణముచే, ఆత్మమలినమయి అధోగతి నొందును. ధర్మాధర్మవివేచనకారకు, మానవునకు పరమేశ్వరుడు ప్రసాదించిన శక్తిసే, ధర్మజ్ఞానము లేక మనస్సాక్షి యందురు మనుష్యు డాశక్తిద్వారమున, ధర్మమునుండి అధర్మమును వేరుచేసి, అధర్మమును పరిహరించి, పాపరహితు డయి, ధర్మానుష్ఠానద్వారమున పవిత్రు డయి, పవిత్రస్వరూపు డగు పరమేశ్వరుని సాన్నిధ్యమును పొందవలయును. శిష్యుని ధర్మజ్ఞానమును వికసింపజేయుటకును, పరిశుద్ధము చేయుటకును, ఏయే కర్మలు విహితము లో, ఏవేవి నిషిద్ధము లో వానిని ఆచార్యుడు ప్రదర్శింపుచున్నాడు.

వివరణము. బ్రాహ్మధర్మముయొక్క ఈ ద్వితీయఖండమునందు మహర్షి 'అనుశాసనము' అను శీర్షికతో ఆసీను డగు గృహస్తు, ఆచరింపవలసిన ధర్మములయొక్క స్ఫుటి నొకదానిని రచించెను. ధర్మాచరణము లేని కేవల బ్రహ్మజ్ఞానము విశేషోపయోగకరము కాదని ఆయన యభిప్రాయము. కనుక, ప్రథమఖండమునందలి ధర్మోపదేశములకు తోడుగా

వాక్య. - ౨] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

నైతికాచరణమున కనుకూలమున స్ఫుట నొకదానిని కవింతుట అవశ్యక
మని ఆయన భావించెను ఈ యధ్యాయ గ్రంథమున కనుకూలముగు
౨ వాక్యమును. ఆయన తైత్తిరీయోపనిషదుండు కనుగొనెను.

శ్లోకము బ్రహ్మనిష్ఠః గృహస్థః సన్న్యత్, తత్త్వజ్ఞానపరాయణః |
యద్యత్కర్త ప్రకుర్వీతి, తద్బ్రహ్మణి సమర్పయేత్ || ౨
[మహానిర్వాణతింశ్రమ VIII ౨౩]

ప. బ్రహ్మనిష్ఠః, గృహస్థః, న్యాయత్, తత్త్వజ్ఞానపరా
యణః, యత్, యత్, కర్త, ప్రకుర్వీతి, తత్, బ్రహ్మణి,
సమర్పయేత్.

టీ. గృహస్థః = గృహస్తు, బ్రహ్మనిష్ఠః = బ్రహ్మమునందు
నిశ్చయమయిన స్థితి గలవాడును, తత్త్వజ్ఞానపరాయణః = తత్త్వ
జ్ఞానమే శ్రేష్ఠమయిన ఆశ్రయముగా గలవాడును, న్యాయత్ =
కావలయును. యద్యత్ (యత్ యత్) కర్త = లోకహిత
మయిన ఏయే ధర్మకార్యమును, ప్రకుర్వీతి = చేయునో (దాని
ఫలాపేక్షను విడిచి), తత్ = ఆ కర్తను, బ్రహ్మణి = (సర్వమంగళా
స్పదుడును పరిపూర్ణుడును అగు) పరమేశ్వరునియందే, సమర్ప
యేత్ = సమర్పింపవలెను.

తా. గృహస్తు బ్రహ్మనిష్ఠుడును, తత్త్వజ్ఞానపరాయణుడును, కావలయును. ఏకార్యము చేసినను, దాని ఫలమును పరబ్రహ్మమునకే సమర్పణము చేయవలయును.

వ్యా. తల్లి తండ్రి, సహోదరుడు సహోదరి, భార్య, పుత్రుడు, పుత్రిక, మొదలయినవారితోడి సంబంధమును తెంచుకొని సన్న్యాసి కాగూడదు ఈ సంబంధము మంగళశ్చరూపు డగు ' పరమేశ్వరునివలననే సంఘటింపబడినది దానికి భంగము కలిగించుట ధర్మము కాదు గృహస్తు ఈ సమస్త సంబంధములను పరిపాలింపవలయును కాని, శుభకరములగు నిట్టి సంబంధములను సమకూర్చిన పరమేశ్వరుని మరచి మోహపాశముల యందు తగుల్కొనగూడదు ఆయనయందే చేర్పబడిన చిత్తము గలవాడయి, సంసారధర్మములను నిర్వర్తింపవలయును. సంపత్కాలమునందు ఆయన యిచ్చానుసారముగా జీవితమార్గమునందు నడువవలయును. విపత్కాలము నందును ఆయననే శరణొండవలయును శరీర మీ భూమిమీద సంచరించు చుండగా, ఆ త పరమాత్మయందు సానము నొంది యుండవలయును. కార్యములు చేయు కాలమునందు, ఆయనయందుండియే, కార్యములు చేయవలయును విక్రాంతి సమయమున ఆయనయందే విక్రాంతి నొందవలయును అంతరింద్రియములును, బాహ్యేంద్రియములును, ఉభయములును, ఆ తవశములయి యుండవలయును ఆ త పరమాత్మకు వశమయి, వాని నన్నిటిని వానివాని వ్యాపారములయందు నియోగింపవలయును ఏది ఆయన యాజ్ఞ యని మానవుడు తెలిపికొనునో, దాని నతడు తన ప్రాణములను సహితము లక్ష్యముచేయక, యావచ్చుకిని వినియోగించి చేయవలయును ఏది ఆయన యిచ్చకు విరుద్ధమని తెలిపికొనునో, దానిని విషము

వాక్య. ౨] ద్వితీయఖండము

వలె పరిశ్చిజింపవలయును ఈ విధముగా ప్రానియ్యమయి, గృహస్తు సంసారమునందు ప్రవేశింపవలయును తత్త్విజ్ఞాన మరగా వస్తువుల యొక్క యధాగ్రజానము స్వప్తవస్తువులను జూచి స్తప్తయను ప్రాంతి కలుగమండుటకొరకును, సత్కమునుండి అనత్కమును, మంగళమునుండి అమంగళమును, దగమునుండి ఆధగమును భేదింపగల సామర్థ్యము కలుగుటకొరకును, తత్త్విజ్ఞానము నాజ్ఞించి, ఆ జ్ఞానము సారముగా కర్మల ననుష్ఠింపవలయును పరాపేక్ష లేనివాడయి, కేవలము క్రేమాస్పదుడగు పరమేశ్వరుని శ్రీతికొరకే, ఆయనకు హితమయిన కార్యములను చేయవలయును సుఖము రానియు దుఃఖము రానియు, సంపదలు రానియు విపత్తులు రానియు సమానము రానియు అనమానము రానియు, వీనిలో నేసియు లక్ష్యము కాదు పరమేశ్వరుని అజ్ఞాపాలనమే సాధకుని ఏకమాత్ర లక్ష్యముయి యుండువలయును “నే నాయన నేకచేయుటకు నియమింప బడితిని, ఇదే నా గొప్ప యవ్వచ్చము ఆయన యజ్ఞము నిర్వహించి కృత కృత్యుడను కాగలుగుటయే నా పరమ సౌభాగ్యము నే నాయన పృత్యుడను, ఆయన యాదేశపాలనమే నా ధర్మము సుఖము సంప్రాప్తమయినను, దుఃఖము సంప్రాప్తమయినను దానిని లక్ష్యముచేయక, ఆయన యజ్ఞ పాలనమనందే నియుక్తుడనయి యుందును” బ్రహ్మనిష్ఠుడయిన గృహస్తు ఈవిధముగా భావించుచు, ఫలాభిసంధిని పరిత్యజించి, అభిమానకూన్య డయి, తాను చేయు సమస్త కర్మలను ఈశ్వరార్పణము చేయవలయును.

వి. మహానిర్వాణతంత్రమునందు శివుడు పార్వతికి ఈ శ్లోక ముతో నారంభించి గృహస్థధర్మముల నుపదేశించెను కనుక, మహర్షి ఈ శ్లోకము నుపోదాతముగా జేసికొని ఈ ద్వితీయఖండమును ప్రారం

భింతులు ఎంతయు యుక్తివలయున్నది. ఆ తంత్రమునందు గృహస్తు బ్రహ్మనిష్ఠుడు, తత్త్విజ్ఞానపరాయణుడు అయి యుండవలయునని చెప్పబడినది మహర్షి బ్రహ్మనిష్ఠుడును, తత్త్విజ్ఞానపరాయణుడును గృహస్తు యుండవలెను, సన్యాసిగా నుండగూడదు, అని కొంచెము మార్చివేసి గృహస్థధర్మముయొక్క ప్రాశస్త్యమును వెల్లడించెను.

శ్లో. మాతరం పితరం చైవ సాక్షాత్ ప్రత్యక్షదేవతామ్ ।

మత్వాగృహీ నిషేవేత సదా సర్వప్రయత్నతః॥ ౩

[మహానిర్వాణతంత్ర VIII. ౨౫]

ప. మాతరం, పితరం, చ, ఏవ, సాక్షాత్, ప్రత్యక్షదేవతాం, మత్వా, గృహీ, నిషేవేత, సదా, సర్వప్రయత్నతః.

టీ. గృహీ=గృహస్తు, మాతరం = తల్లిని, పితరంచైవ (పితరం చ ఏవ) = తండ్రినిన్ని, సాక్షాత్ = సాక్షాత్కరించిన, ప్రత్యక్షదేవతాం=ప్రత్యక్షదేవతలనుగా, మత్వా = భావించి, సదా=సర్వదా, సర్వప్రయత్నతః = సర్వప్రయత్నములచేతను, నిషేవేత=నేవింపవలయును.

తా. గృహస్తు తల్లిదండ్రులు సాక్షాత్ ప్రత్యక్షదేవతాన్వరూపులని తెలిసికొని, సదా, సర్వప్రయత్నములచేతను వారికి నేవ చేయవలయును.

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వ్యా. బ్రహ్మో సానకుడు తన తల్లిదండ్రులే తన కీర్తికృతి నిధులని యించి, వారిని ప్రేమింపవలయును, వారికి సేవ చేయవలయును. వారియందు తనకు గల హృదయానురాగము వారికి సేవ చేయుటలోనే కనబరిచువలయును. ఈ విషయమయి తన శ్రద్ధ నెన్నడును తగ్గించుకొన గూడదు తల్లిదండ్రులకు సేవ చేయుటచే పుణ్యాత్ముడును అట్లు చేయని యెడల, నింద్యుడుగును విశ్వపితయు, జగన్మాతయు ఆగు పరమేశ్వరుడు తన పితృమాతృభావమును తల్లిదండ్రుల ద్వారమున ప్రకాశింపజేయు చున్నాడు అయిన దృష్టియందు తల్లిదండ్రుల సేవ ఘనమును మహాపవిత్ర మును అగు ధర్మము మనోవాక్కాయకర్మలద్వారమున, స్వార్జితద్వారమున, వారి సేవచేసి, ధన్యాత్ముడు కావలయును

వి. తల్లిదండ్రులకు భక్తితో సేవచేయుట, గృహస్తుయోక్తముఖ్యధర్మమని మహర్షి యభిప్రాయము మహానిర్వాణతంత్రమునందును శివుడు సత్యసంధతకు ప్రధమస్థానము నిచ్చి, మాతాపితృసేవకు తరువాతి స్థానము నిచ్చెను

శ్లో శ్రావయేత్త్వదులాం వాణీం, సర్వదాప్రియమాచరేత్ |
పిత్రో రాజ్ఞానుసారీ స్యాత్, సత్పుత్రః కులపావనః || ౪
[మహానిర్వాణతంత్ర.]

ప. శ్రావయేత్, మృదులామ్, వాణీమ్, సర్వదా, ప్రియమ్, ఆచరేత్, పిత్రో, రాజ్ఞానుసారీ, స్యాత్, సత్పుత్రః, కులపావనః.

టీ. కులపావనః=వంశమును పవిత్రముచేసెడి, సత్పుత్రః=యోగ్యుడయిన కుమారుడు, పిత్రోః=తల్లిదండ్రులకు, మృదులాంకోమలమయిన, వాణీం=వాక్కును, శ్రావయేత్=వినిపింపవలయును. సర్వదా=ఎల్లప్పుడు, ప్రియం=హితమునే, ఆచరేత్=ఆచరింపవలయును. ఆజ్ఞానుసారీ=వారి యాజ్ఞ ననుసరించువాడును, స్యాత్=కావలయును.

తా. కులపావను డగు సత్పుత్రుడు తల్లిదండ్రులకు మృదుమధురవాక్యములను వినిపించుచు, సర్వదా, వారికి హితములగు కార్యముల నాచరించుచు, వారి యాజ్ఞలను పాలించుచుండవలయును.

వ్యా. తల్లిదండ్రులతో నెన్నడును కఠినముగా వ్యవహరింప గూడదు వారితో మృదుమధురముగా మాట్లాడవలయును వారిని వినయముతో సమీపింపవలయును వారిని భక్తిభావముతో దర్శింపవలయును. పరమానందముతో వారి యుపదేశవాక్యములకయి వేచియుండవలయును. అహరహమును వారి శుభమునే కాంక్షించుచు, వారికి హితమును చేయవలయును వారే కార్యమును చేయుమని ఆజ్ఞాపింతుకో, దాని నెంత కష్టపడియొనసను నెరవేర్చవలయును. వారి యాజ్ఞలలో నేదియైన అన్యాయమని తోచి, ఉల్లంఘింపవలనీ వచ్చినప్పుడు సహితము, వారి యుడల విశేష నమ్రతను, వినయమును, సమానమును చూపవలయును. తన కుఖసంతోషములను వసులుకొని యొనసను, వారిని కుఖవంతులుగను,

వాక్య. ౧] ద్వితీయఖండము

సంకుష్టములగు చెయుటకు ప్రయత్నింపవలయును. ఇట్టివే సత్పుత్రిని యొక్క లక్షణములు ఇట్టి పుత్రుడే పరమపితయగు నగర్హితుని సత్పుత్రుడు, ఇట్టి పుత్రునిమూలముననే వంశము పవిత్రమగును

వి. తల్లిదండ్రులయొసల బిడ్డలు మెలగవలసిన విధానము, మధుర సంభాషణము, శ్రేయ, దయ, అజాపాలనము మొదలయిన ధర్మము లిందు వివరింపబడినవి తల్లిదండ్రుల యాజ్ఞలకును, మనస్సాక్షియొక్క ఆదేశము లకును శైరుధ్యము తటస్థించినప్పుడు, వినయభావముతోనే తల్లిదండ్రుల యాజ్ఞ నులంఘించి, మనస్సాక్షి నే అనుసరింపవలయునని, మహర్షి హెచ్చరించుచున్నాడు.

శ్లో. గురూణాం చైవ సర్వేషాం, మాతా వరమకో గురుగి |
మాతా గురుతరా భూమేగి, ఖాత్ పితోచ్చతర స్తథాగి |

[మొదటిపంక్తి, మహాభారత, అదిపర్వ ౧౯౬, ౧౬]

[౨ వ పంక్తి, మ. భా అరణ్యపర్వ ౩౧౨, ౬౦, ౫౮]

ప. గురూణాం, చ, ఏవ, సర్వేషాం, మాతా, వరమకో, గురుః, మాతా, గురుతరా, భూమే, ఖాత్, పితా, ఉచ్చతరః, తథా.

టీ. సర్వేషాం చ గురూణాం=ఎవరెవరు గౌరవనీయులని నిర్దేశింపబడిరో వారందరిలోను, మాతా ఏవ=తల్లియే,

ప్రావృధర్మము [అధ్యాయం ౧]

పరమకః గురుః=అత్యంత శౌరవనీయురాలు. మాతా=తల్లి, భూమేః=భూమికంటె, గురుతరా=అధికముగా శౌరవింపబడదగినది. తథా=అట్లే, పితా=తండ్రి, భాత్=అకాశముకంటెను, ఉచ్చతరః=శ్రేష్ఠుడు.

తా. సమస్త గురువులలోను తల్లి పరమగురువు. తల్లి భూమికంటెను గురుతరమయినది. తండ్రి అకాశముకంటెను గురుతరుడు.

వ్యా. సమస్తమానవులలోను తన తల్లిదండ్రులే సర్వశ్రేష్ఠులని యెంచవలెను తల్లిదండ్రులకంటె అధిక సమర్థులును, విద్యావంతులును ఉండవచ్చును కాని, బిడ్డలకు ఇంతకంటె గురుతరమును, మానసియమును ఆగు సంబంధము మరెవ్వరితోను ఉండును మమారుడు తల్లిదండ్రులకంటె అధిక ధనవంతుడును, విద్యావంతుడును, సమర్థుడును కావచ్చును. అయినను, ఆ గురుతరసంబంధమువలన వా చెన్నటికిని శౌరవనీయులును, పూజనీయులును అయి యుండురు విద్యామదముచేతగాని, ధనమదముచేతగాని బిడ్డలెన్నడును తల్లిదండ్రుల నవమానింపగూడదు

వి. పూర్వశ్లోకమునందలి భావమునే ఈశ్లోకము మరింత విస్తరించుచున్నది. బిడ్డలకును, తల్లిదండ్రులకును గల సంబంధమును గురించిన యొక పవిత్ర భావము నిది వ్యక్తముచేయుచున్నది. ఈశ్లోకము లన్నిటియందును, తండ్రికంటె తల్లి ఆగ్రహము వహించుచున్నదని గ్రహింపవలెను.

వాక్య. ౬] ద్వి తీ య ఖం డి ము

శ్లో యం మాతాపితరాక్లేశం, సహేతే సంభవే సృణామ్ |
స తస్య నిష్క్రుతిశ్శక్యా, కర్తుం వర్షశతైరపి || ౬

[మహాసంహిత II ౨౨౩.]

ప. యం, మాతాపితరా, క్లేశం, సహేతే, సంభవే,
సృణామ్, స, తస్య, నిష్క్రుతిః, శక్యా, కర్తుం, వర్షశతైః, అపి.

టీ. సృణామ్సంభవేసంతానము కలుగుచుండగా, యం
క్లేశం=ఏ కష్టమును, మాతాపితరా=తల్లిదండ్రులు, సహేతే=
సహించుచున్నారో, తస్య=ఆ కష్టముయొక్క, నిష్క్రుతిః=
ఋణవిముక్తి, కర్తుం=చేయుటకు, వర్షశతైరపి=నూరు సంవత్స
రముల కయినను, సశక్యా=(బిడ్డలకు) సాధ్యముకాదు.

తా. సంతానము కలిగినయెడల, తల్లిదండ్రులు ఎట్టి
కష్టముల సనుభవించునో, ఆ కష్టముయొక్క ఋణమును
బిడ్డలు నూరుసంవత్సరముల కయినను తీర్చుకొనజాలరు.

వా. తల్లిదండ్రులు సంతానముకొరకు ఏయే కారీక కష్టములను,
మనఃకైశములను అనుభవించుచున్నారో, పుత్రుడు పెరిగి పెద్దవాడయి,
మనోవాక్కాయ కర్తృలచేతను, ఆమరణాంతము వారికి సేవచేసినను, తల్లి
దండ్రుల ఋణమునుండి విముక్తుడగుటకు సమర్థుడు కాజాలడు. కనుక.

సమస్తప్రయత్నములచేతను వారికి సేవచేసియు, వారిశ్రమకు తగిన ప్రత్యుపకారము చేయగలిగితినని పుత్రుడెన్నడును భావింపగూడదు వారి యొక్క నిష్కపటమయిన ప్రేమను, చిలింపని ఓర్పును సరించుకొని, సదా కృతజ్ఞుడయి యుండవలయును. మరణపర్యంతము వారికి హితమయిన కార్యములు చేయుచు, వారిని సేవింపవలయును వారు పరలోకగతులయిన తరువాతకూడ, వారి సత్సంకల్పముల కొనసాగించుటకు యత్న శీలుడు కావలయును

వి. బిడ్డలు తల్లిదండ్రుల నెంచుకు ప్రేమింపవలయునో, ఎంచుకు సేవింపవలయునో ఆను నంశమును గురించి చెప్పబడిన ఈ హేతువు, మను సంహితలో శిష్యునకు చేయబడిన యుపదేశములో నొక భాగమయి యున్నది

శ్లో. బ్రాతా జ్యేష్ఠగి సమగి పిత్రా, భార్యా పుత్రగి స్వకాతనుగి |

ఛాయా స్వదాసవర్గశ్చ, దుహితా కృపణం పరం |

తస్మాదేతై రధిక్షిప్తై సహే తానంజ్వర స్సదా || ౨

[మనుసంహిత IV ౧౮౪, ౧౮౫.]

ప. బ్రాతా, జ్యేష్ఠ, సమగి, పిత్రా, భార్యా, పుత్ర, స్వకాతనుగి, ఛాయా, స్వదాసవర్గ, చ, దుహితా, కృపణం, పరం, తస్మాత్, ఏతైః, అధిక్షిప్తైః, సహేత, అనంజ్వర, సదా.

టీ. జ్యేష్ఠః భ్రాతా=అన్నగారు, పిత్రానమః=శంక్రిగా రితో సమానుడు. భార్యాపుత్రః చ=భార్యయు పుత్రుడు, స్వకాతనః=తన శరీరమువంటివారే. స్వదానవర్గః చ=తన భృశ్య సమూహమును, ఛాయా=(నిత్యము తనతో నుండుటచేత) తన నీడవంటివారు. దుహితా=కూతురు, పరంకృపణః=విశేష కృపాపాత్రురాలు. తస్మాత్=అందువలన, ఏతైః=వీరలచే, సదా అధిక్షిప్తః=ఎప్పుడును తొందరచేయబడుచున్నను, అసంజ్వరః=సంతాపము లేనివాడయి, సహేత=సహించుకొనవలయును.

తా. అన్నగారు పితృతుల్యుడు. భార్యాపుత్రులు స్వశరీరమువంటివారు. దానదాసీజనము తన నీడవంటివారు. కుమార్తె విశేష దయనీయురాలు. కనుక, ఈ సమస్తమయిన వారిచేతను విసిగింపబడినను, సంతప్తులుగాక, సర్వదా, సహిష్ణుత నవలంబింపవలయును.

వ్యా. పరమప్రేమాస్పదుడగు పరమేశ్వరుని ప్రీతిని కోరువా డయి, కుటుంబములోనివారి నందరను పరిపాలింపవలయును సమస్త కుటుంబమును ఆయన కుటుంబముగానే భావింపవలయును కనుక, సోదరుడు, సోదరి, భార్య, పుత్రుడు, పుత్రిక, దానదాసీజనము, మొదలయినవారినుండి శ్రోధమునకును, విశుగునకును హేతుభూతము కాగల కార్యములు తట్గింపినను, శ్రోధమును విశుగును అణచుకొని,

శాంతమతో, ఎవరితో నెట్టి సంబంధమో, తదనుసారముగా వారితో సాధుభావముతో వ్యవహరింపవలయును అన్న గారిని పితృతుల్యునిగ గౌరవింపవలయును. తమని పుత్రతుల్యునిగ ప్రేమింపవలయును భార్యను చిడ్చిలను, తన యవయవములవలెనే భావింపవలయును దాసదాసీజనమును దయతో నాదరింపవలయును. ఎవరియం దయినను, ఏలోపముయినను కనపడినయెడల, క్రోధాంధులయి, వారిని కఠినముగా చూడగూడదు. అంతే కాదు శూద్రాదులయి వారి లోపములను సవరింప బ్రయత్నింపవలయును ఈశ్వరు డెట్లు నిశ్చలమయిన, నిరుపమానమయిన ప్రేమతో అందరిని సంరక్షించుచున్నాడో, అట్లే కుటుంబములోని ప్రతివారి యొక్కయు భారమును వహించుచు, వారిని ఘోషించుచు, వారి శారీరిక మానసిక ఆధ్యాత్మిక కల్యాణమునకయి ప్రయత్నింపవలయును.

వి. ఈ శ్లోకము మనుసంహితయందలి రెండు శ్లోకములు కూర్చి చెయబడినది. దీనియందును కుటుంబములోని వివిధవృత్తులకు గల సంబంధమును, ఒండొరులయెడల అనుసరింపవలసిన ధర్మమును విశదీకరింపబడినవి.

శ్లో అతివాదాం స్తితిక్షేత నావమన్యేత కంచన |

నచేమం దేహ మాశ్రిత్య వైరం కుర్వీత కేనచిత్ || ౮

[మనుసంహిత VI. ౪౭.]

ప. అతివాదాన్, తితిక్షేత, న, అవమన్యేత, కంచన, న, చ, ఇమం, దేహం, ఆశ్రిత్య, వైరం, కుర్వీత, కేనచిత్.

వాక్య. ౮] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

టీ. అతివాదాన్=ఇతరులయొక్క అధికప్రసంగమును కటుసంభాషణమును, తితిక్షేత=ఓర్పుతో సహించుకొనవలయును. కంచన=ఎవరిని, న అవమన్యేత=అవమానింపగూడదు. ఇమందేహం ఆశ్రిత్య=(క్షణభంగురమగు) ఈ దేహమును పొంది (దానికొరకు), కేనచిత్=ఎవరితోను, వైరం న కుర్యాత్=విరోధమును సాధింపగూడదు.

తా. ఇతరులయొక్క అధికప్రసంగమును సహించుకొనవలయును. ఎవరిని అవమానింపకుము. ఈ మానవదేహమును ధరించి, ఎవరితోను శత్రుత్వమును వహించగూడదు.

వ్యా సహిష్ణుతమాలముననే ఇతరులయొక్క కఠినోక్తులను పరాజయము నొందింపవలయును కఠినోక్తులకు బదులు, కఠినోక్తులనే ప్రయోగింపగూడదు ఏలయన, ధర్మసాధనయే జీవనోద్దేశముగాని, పగ సాధించుట కాదు ఎవరిని అవమానింపకుము పరమేశ్వరుడు ఎవరిని అవమానింపబడుటకు సృష్టింపలేదు. అందరును ఆయనకు ప్రేమాస్తురులే. కావున. అందరిని ప్రేమతో నాదరింపవలయును క్షణభంగురమయిన ఈ మనుష్యదేహమును ధరించి, గర్వితుడయి, ఎవరితోను శత్రుత్వమును సాధింపగూడదు అంటే కాదు తా నీ పృథివియం దుండునంతకాలమును అందరికిని హిత మాచరించుటయందే నియుక్తుడయి యుండవలయును. ఈశ్వరుడు మన కందరకును సామాన్య హిత మానవులందరును పరస్పరము

బ్రాహ్మ ధర్మము. [అధ్యాయము. ౧

సోదరులు. పరస్పర శత్రుత్వమును వహించి, ఈ పవిత్ర సంబంధమును అపవిత్రము చేయరాదు

వి. పూర్వశ్లోకములలో కుటుంబములోని వివిధవ్యక్తులతో నాచరింపవలసిన ధర్మములు తెలుపబడినవి దీనియందు అందరియెడలను సాధుభావముతో వర్తంపవలయునని యుపదేశింపబడుచున్నది.

వాక్య. ౧]

౨ అ ధ్యాయము

శ్లో యావత్ న విందతే జాయాం, తావత్ దధ్యోఽపవేత్సమాన్ |
 యన్న బాలైః పరివృతం, స్తశానమివ తద్గృహమ్ | ౧
 [వ్యాససంహిత II ౧౪—అల్పసంహిత౩౦౯.]

ప. యావత్, న, విందతే, జాయాం, తావత్, అర్థః,
 భవేత్, పుమాన్, యత్, న, బాలైః, పరివృతం, స్తశానం,
 ఇవ, తత్, గృహం.

టీ. యావత్ = ఎంతవరకు, పుమాన్ = పురుషుడు,
 జాయాం=భార్యను, న విందతే=పొందడో, తావత్=అంతవరకు,
 అర్థః=అసంపూర్ణుడు, భవేత్=అగుచున్నాడు. యత్ గృహం=
 ఏ గృహము, బాలైః=(గృహాలంకారులగు) బాలకులతో,
 న పరివృతం=అలంకరింపబడియుండదో, తత్=అయిల్లు, స్తశాన
 మివ=స్తశానతుల్యము.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౨]

తా. ఎంతవరకు పురుషుడు భార్యాపరిగ్రహణము చేయడో, అంతవరకు అతడు అనంపూర్ణుడే. ఏగృహము బిడ్డలతో నిండియుండదో, ఆ గృహము స్తశానతుల్యము.

వ్యా. ప్రజాకామడగు పరమేశ్వరుడు సృష్టివ్యాపారము ఆ విచ్ఛిన్నముగా సాగుటకు స్త్రీలను పురుషులను సృజించెను. ఆయన శుభ సంకల్పమును లక్ష్యమునందుంచుకొని, స్త్రీ పురుషులు పవిత్రమయిన వివాహబంధముచే బంధింపబడి పరస్పరము కలిసి యుండవలయును వివాహము ఆయన యభీష్టముకొదని యెంతమాత్రమును తలంపరాదు. బిడ్డలు తల్లిదండ్రులకు హృదయానందసంధాయకులు, గృహభూషణములు, వివాహబంధమువలన లభించెడు పవిత్ర బహుమానము సుసంతానమే

వి. ఈరెండవ యధ్యాయమునందు గారహస్యధర్మములు వివరింపబడినవి ఈమొదటి శ్లోకమునందు గృహస్థాశ్రమము ప్రశంసింపబడుచున్నది వ్యాససంహితలోని యొక శ్లోకభాగమును, ఆస్త్రిసంహితలోని యొక శ్లోకభాగమును, రెండును చెప్పి, ఈ శ్లోకము కూర్చబడినది

శ్లో. వ్రజనార్థం మహాభాగాః, పూజార్హాగృహదీప్తయః |
స్త్రీయః శ్రీయశ్చ గేహీను న విశేషాస్తి కశ్చన॥ ౨

[మనుసంహిత IX ౨౬—మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ ౩౮, ౧౧.]

వాక్య. - ౨] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ప. ప్రజనార్ధం, మహాభాగాః, పూజార్థాః, గృహదీప్తయః, స్త్రీయః, శ్రియః, చ, గేహేషు, న, విశేషః, అస్తి, కః, చ, నః,

టీ. ప్రజనార్ధం = సంతానోత్పత్తికి కారణములు గనుక (స్త్రీలు), మహాభాగాః=విశేషకల్యాణభాజనములు, పూజార్థాః=సమూహార్థములు, గృహదీప్తయః = గృహశోభాకారణములు. గేహేషు = గృహములయందు, త్రియశ్చ = సంపదలున, స్త్రీయశ్చ=స్త్రీలును, (తుల్యరూపులే). కశ్చన విశేషః=(ఉభయలకును) ఏభేదమును నాస్తి=లేదు.

తా. సంతానోత్పత్తికి కారణములగుటచే స్త్రీలందరును కల్యాణపాత్రులును ఆదరణయోగ్యులును అగుచున్నారు. వీరు గృహమును తేజస్వంతముగా జేయుచున్నారు. స్త్రీలు గృహమునకు శ్రీస్వరూపులు. స్త్రీకిని శ్రీకిని విశేషభేదమేమియు లేదు.

వ్యా. స్త్రీలును పురుషులును, ఉభయులును పరమేశ్వరుని ప్రీతికిని, ఆయన యాశీర్వాదమునకును సమానముగా పాత్రులు కాని, ఈ ప్రపంచమునందుండి ఎవరు ఏ కార్యభారమును నిర్వహింపవలసియుండునో, వారికి తదనుకూలమయిన శరీరము, మనస్సు, జ్ఞానము, భావము,

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయ. ౨]

ధర్మము మొదలయిన అలంకారములన్నియు, సర్వదర్శియు మంగళ స్వరూపుడును అయిన పరమేశ్వరుడు దయచేసి యున్నాడు స్త్రీలు గర్భ భారణము, శిశుపోషణము, శిశుపాలనము మొదలయిన ధర్మముల నిర్వహింపవలసి యుండుటచే, జగన్మాతయగు పరమేశ్వరుడు తన సుకోమల మాతృభావముతో వారి నలంకరించి, వారిని గృహములయందలి సౌందర్యదేవతలుగను, సుకోమలహృదయలుగను, సృజించియున్నాడు. కనుక, వారు విశేషప్రేమతో, శ్రద్ధతో, సమాదరముతో, సంతోషముతో నాదరింపబడవలయును.

వి. ఏ హేతువుచే స్త్రీలు విశేష శ్రద్ధతో, గౌరవముతో నాడరింపబడవలెనో, ఈ శ్లోకము తెలుపుచున్నది ఇది తరతరమును వంశమును నిలిపి దానిని నిరంతరాయముగా కొనసాగించుటకు స్త్రీలు సహాయకారులగుదురను సూచించిన భావమును స్ఫురింపజేయుచున్నది

శ్లో. సర్వావయవ సంపూర్ణాం, నువృత్తాం ఉద్వహేన్నరః ।

క్రయక్రీతా చ యా కన్యా, వత్నీ సా న విధీయతే॥ ౩

[హరిత్ సంహిత IV ౨-అస్త్రి సంహిత ౩౭౯]

ప. సర్వావయవసంపూర్ణాం, నువృత్తాం, ఉద్వహేన్, నరః, క్రయక్రీతా, చ, యా, కన్యా, వత్నీ, సా, న, విధీయతే.

టీ. సర్వావయవసంపూర్ణాం = ఏ యవయవలోపమును లేక, సర్వాంగసాష్టవము గలిగినట్టియు, నువృత్తాం = నుశీలము

పాక్య. 3] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

గలిగినట్టియు (కన్యకను), నరఃపురుషుడు, ఉద్వహే-వివాహము చేసికొనవలయును. యా కన్యా=ఏకన్య, క్రయక్రతాచః=మూల్యమిచ్చి కొనబడినదో, సా=ఆకన్య, పత్నీన విధీయ తే=భార్యయని యెంచబడదు.

తా. పురుషుడు సర్వావయవ సంపూర్ణయు, సుఖయు నగు స్త్రీని వివాహ మాడవలయును. ఏ కన్య శుల్కు మిచ్చి కొనబడునో, ఆ కన్య శాస్త్రసమ్మతమయిన పత్నీ కావాలను.

వ్యా. సర్వాంగసుందరమయినట్టియు, పవిత్రచరిత్ర గలిగినట్టియు స్త్రీని వివాహము చేసికొనవలయును. లోగియైనట్టియు అంగ విహీనురాలయినట్టియు, దుష్టప్రవర్తన గలిగినట్టియు, స్త్రీని వివాహమాడ గూడదు ఏ పురుషులు, స్త్రీలు చిరకాల లోగుని వికలాంగులు అయి యుందులో, వారు పరమ మంగళసంకల్పు డగు ప్రజాపతయొక్క ప్రజాభివృద్ధి కార్యమునందు తా మసమర్థులమని తెలిసికొని, తా మా - రింప దగినట్టియు, ఆయనకు ప్రియమయినట్టియు ఇంకను మిగిలిన వేలకొలది ధర్మకార్యములలో వేసినయిన నాచరించి, ధర్మసాధకులు కావలయును. వారింద్రియనిగ్రహము లేనివారయి, వివాహమాడి లోకమునందు లోకములను, లోకములను వ్యాపింపజేయగూడదు భార్యాభర్తలలో నెవ్వరయినను దుశ్చరిత్రులయినయెడల, చెప్పరాని చెడుగులు తట్టగలరు. కనుక, స్త్రీపురుషులు అన్యోన్యము సచ్చరిత్రను పరీక్షించుకొనియే పరిణయము చేసికొనవలయును. మూల్య మిచ్చి భార్యను కొనుక్కొన గూడదు, అది ధర్మసమ్మతము కాదు.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౨]

వి. పురుషుడు ఎట్టి స్త్రీని వివాహమాడవలయునో, ఈ శ్లోకము సూచించుచున్నది మహర్షి దీనిని స్త్రీకి గూడ విస్తరింపజేసెను ధనమిచ్చి భార్యను కొనగూడదు అట్లే, కట్న మిచ్చి భర్తను కొనగూడదు హరిత్ సంహితలోని యొక శ్లోకముయొక్క మొదటి పంక్తిని, అస్మి సంహిత లోని యొక శ్లోకముయొక్క మొదటి పంక్తిని చేర్చి, మహర్షి ఈ శ్లోక మును కూర్చెను

శ్లో అన్యోన్యస్యస్య వ్యభిచారో భవే దామరణాన్తికమ్ ।

ఏవ ధర్మః సమానేన జ్ఞేయః స్త్రీపుంసయోః పరః॥ ౪
[మనుసంహిత IX. ౧౦౧,]

ప. అన్యోన్యస్య, అవ్యభిచారః, భవేత్, ఆమరణాన్తి కమ్, ఏవః, ధర్మః, సమానేన, జ్ఞేయః, స్త్రీపుంసయోః, పరః

టీ. అన్యోన్యస్య=భార్యాభర్తలలో పరస్పరము, ఆమరణాన్తికమ్=మరణపర్యంతము, అవ్యభిచారః=ధర్మార్థ కామముల యందు వ్యభిచారము లేనివారలయి, భవేత్=ఉండవలయును. ఏవః=ఇది, స్త్రీపుంసయోః=స్త్రీపురుషులకు, పరఃధర్మః=శ్రేష్ఠ మయిన ధర్మమని, సమానేన=సంతోషముగా, జ్ఞేయః=తెలిసి కొనదగినది.

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తా. స్త్రీపురుషులు ఆమరణాంతము పరస్పరము ఒకరి నుండి యొకరు విడివడి న్యభిచరింపగూడదు. సంక్షేపముగా చెప్పినయెడల, ఇదే వారికి పరమధర్మమని తెలిసికొనవలయును.

వ్యా. భార్యభర్త లిద్దరును ధర్మమనుంగుగాని, సంసారకృత్యములయందుగాని, భోగానుభవమునందుగాని, ఒకరి నొకరు అతీక్రమించి వ్యవహరింపగూడదు భార్య భర్తకు సహధర్మిణీయును సహకర్తరిణీయును, సహభోగిణీయును కావలయును. ధర్మకార్యములయందు ఒకరినుండి మరొకరు జేరువడుట, ధర్మవిషయక వ్యభిచార మనబడును. ఇది స్త్రీపురుషుల కుండవలసిన ఆధ్యాత్మిక ప్రేమయందు అంతెరాయము కలిగించును. సంసారకృత్యములయందు పరస్పరభిన్నమయిన అభీష్టము అర్థవిషయక వ్యభిచార మనబడును. దానివలన కుటుంబమునందు అనేక అనిష్టములు సంప్రాప్తమగును ధర్మ అన్యస్త్రీయందును, భార్య అన్యపురుషునియందును అసక్తి గలవార లయిరేని, అది భోగవిషయక వ్యభిచార మనబడును. ఇదే మిగిలిన అన్నిటికంటెను విశేష నింద్యము, గర్హ్యము. ఏలయన, ఇది సాపచును, అపవిత్రతను జనింపజేసి, ధర్మస్మృత్యే నొందించును. పురుషుడు, అన్యస్త్రీని, స్త్రీ అన్యపురుషుని మోహద్వేషితో చూచినయెడలను, భావించినయెడలను, వారు వ్యభిచారదోష దూషితు లగుదురు కనుకనే, ధర్మారక్తములయందు ఒండొరుల నతీక్రమింపగూడదను నీయుపదేశము భార్యభర్తలకు సంక్షేపముగా నీయబడినది ఉభయులును మనోవాక్కాయ కర్తలయందు దాంపత్యధర్మములను పరిపాలింపవలయును.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయ. ౨]

వి. ఈ శ్లోకము అవ్యభిచారమును, అనగా భార్యభర్తలకు పరస్పరము ఉండవలసిన విశ్వాసమును బోధించుచున్నది. దీనిని మహాధర్మారక్తమములకు మూడింటికిని వర్తింపజేయుచున్నాడు సాంసారిక భోగవిషయములలో మాత్రమే గాక, మనస్సాక్షి విషయిక అభ్యంతరములు లేనియెడల, ఉభయులును ధర్మవిషయమయినకూడ, పరస్పరానువర్తలయి యుండవలయునని, మహర్షి యభిప్రాయమయి యుండును.

శ్లో. తథానిత్యం యతేయాతాం, స్త్రీపుంసౌతు కృతక్రియా!
యథా నాభిచరేతాం తౌ, వియుక్తా ఇతరేతరమ్॥ ౧

[మనుసంహిత IX ౧౦౨.]

ప. తథా, నిత్యం, యతేయాతాం, స్త్రీపుంసౌ, తు, కృతక్రియా, యథా, న, అభిచరేతాం, తౌ, వియుక్తా, ఇతరేతరమ్.

టీ. కృతక్రియా=వివాహితులగు, తౌ స్త్రీపుంసౌతు=ఆ స్త్రీపురుషులు, ఇతరేతరం=పరస్పరము, వియుక్తా=వియోగము నొందినవారయి, యథా=అట్లు, నాభిచరేతాం=వ్యభిచారము చేయకయుండురో, తథా=అట్లు, నిత్యం=సర్వదా, యతేయాతాం=ప్రయత్నింపవలయును.

వాక్య. ౫] ద్వితీయ ఖండము

తా. భార్యాభర్తలిరువురు పరస్పరము వియుక్తులయి, ఎట్లు పరస్పరము వ్యభిచరింపకయుండురో, అట్లు వారు సర్వదా ప్రయత్న శీలురయి యుండవలయును.

వా. భార్యాభర్తలిద్దరును వ్యభిచారవోషమునుండి, తమ నతి ప్రయత్నముతో రక్షించుకొనవలయును పరమేశ్వరుడు ఎట్టి శుభసంకల్పముతో, తమ సుధయులను, పవిత్రమగు దాంపత్యసంబంధముతో బంధించి యుండెనో, దానిని సర్వదా జ్ఞప్తయందుంచుకొనవలయును దంపతుల పవిత్రప్రేమ పరమేశ్వరునకు ప్రీయము, సమస్త మానవులకును మ్రయము, దంపతులకు కల్యాణాకరము, వంశమునకు శుభావహము, సమస్త లోకమునకును కల్యాణాకరము కనుక, పరస్పరము యత్నింపరయి దానిని వృద్ధి నొందింపవలయును. మనసునందయినను, దానికి విరుద్ధభావమును భావింప గూడదు ఉభయులయొక్క హృదయము, లక్ష్మ్యము, సుఖదుఃఖములు ఒక్కటయి యుండవలయును. తాముభయులను విశ్వపతియగు పరమేశ్వరునియొక్క సన్నిహిత దాసదాసులని భావించి, సర్వాంతరంగముతో ఆయన యజ్ఞాలను పాలించుటకు చిరస్థులు కావలయును ఇంద్రియ సుఖము తుచ్ఛమయినదిగా నెంచవలయును వ్యర్థప్రలాపములు మాని, విహితముష్టికములను సమకూర్చునట్టి ఆలోచనలనే చేయవలయును. కార్యాంతరమువలన పరస్పర వియోగము నొందవలసినచిన్నను, ఈ దాంపత్యవ్రతమును నియమపూర్వకముగా పాలింపవలయును

వి. ఈ శ్లోకముకూడ దాంపత్యధర్మమును విశదీకరించుచున్నది.

శ్లో. సంతుష్టః భార్యయా భర్తా, భర్తా భార్యా త్తృప్తవచ |
యస్మిన్నేవ కులే నిత్యం, కల్యాణం తత్తవైధువమ్ || ౬

[మనుసంహిత III ౬౦]

ప. సంతుష్టః, భార్యయా, భర్తా, భర్తా, భార్యా,
తథా, ఏవ, చ, యస్మిన్, ఏవ, కులే, నిత్యం, కల్యాణం,
తత్త, వై, ధువమ్.

టీ. యస్మిన్నేవ కులే = ఏ వంశమునందు, నిత్యం =
సర్వదా, భర్తా = పెనిమిటి, భార్యయా = భార్యతో, సంతుష్టః =
సంతుష్టుడయి యుండునో, తదైవ (తథా ఏవ) చ = అట్లే,
భార్యా = భార్య, భర్తా = పెనిమిటితో, సంతుష్టా = సంతుష్టురాలయి
యుండునో, తత్త = ఆ వంశమునందు, ధ్రువం వై = నిశ్చయముగా,
కల్యాణం = శుభము కలుగుచున్నది

తా. ఏ కుటుంబమునందు భర్త భార్య యెడలను,
భార్య భర్తయెడలను, నిత్యము సంతుష్టులయి యుండురో,
ఆ కుటుంబమునందు నిశ్చయముగా నిత్యకల్యాణము సిద్ధమయి యుండును.

వ్యా. భార్యాధర్త లిరువురును పరస్పరము ప్రేమించుకొనుట కొరకును, ఒకరితోనొకరు సంతుష్టలయి యుండుటకును, ఒకరినొకరు సుఖపంతులుగను, సంతృప్తులుగను చేసికొనుటకును ప్రయత్నింపవలయును ఒకరి ప్రవర్తన, సంభాషణ మరయొకరికి విరాగమును, కైమనస్యమును జనింపచేయకుండులాగున మెలగుటకు ప్రయత్నింపవలయును ఒకరియొడల నొకరు కఠినముగా నుండిగూడదు ఒకరినొకరు నీచముగా నెంచిగూడదు ఒకరి నొకరు అపనమకముతో చూడగూడదు ఒకరి హితము నొకరు, ఒకరి ప్రయము నొకరు సమకూర్చి యత్నింపవలయును ఒకరియొడల నొకరు తృమాశీలుగు కౌవలయును. ఉభయులును కలిసి, తమ కుటుంబమున కేది హితమో ఆలోచించి, అందుకు తగిన సాధన చేయవలయును ఒకరి తలిదండ్రుల నొకరు తమ తలిదండ్రులుగాను, ఒకరి సోదరీసోదరుల నొకరు తమ సోదరీసోదరులుగాను, తలపవలయును ఒండొరుల సుఖదుఃఖములను, సంపదలను, అపదలను, ఉభయులును సమముగా పంచుకొని యుభవింపవలయును ఉభయులును పవిత్రతకొరకు, కాంతికొరకు, శుభబుద్ధికొరకు, ధర్మబలముకొరకు, ఆ మంగళమయవిధాతకు శరణాపన్నులు కౌవలయును ఏ సంసారమునం దిట్టి దంపతు లుందురో, ఆ సంసారమునందు సుఖము, కాంతి, కల్యాణము విశేషముగా వర్షించును

వి. ఏ కుటుంబమునందు దంపతులు పరస్పరము స్వాధీరహిత మగు ప్రేమతో సమిళితులయి, కేవలము తమ సుఖసంతోషాదులను విస్తరించి, ఒండొరుల హితసాధనకొరకు ప్రయత్నించుచుందురో, ఆ కుటుంబముపయిన ఈశ్వరుని యాశీర్వాదము వర్షించును, అను శుభకర పార్వకౌలిక సత్యమును ఈ శ్లోకము వ్యక్తముచేయుచున్నది.

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయం ౨

శ్లో. సా భార్యాయా పతిప్రాణా, సా భార్యాయా ప్రజావతీ |
మనోవాక్కర్తృభిశ్శుద్ధా, పతిదేశానువర్తినీ || ౭
[సాంఖ్యసంహిత IV ౫. వ్యాససంహిత II ౨౬]

ప. సా, భార్య, యా, పతిప్రాణా, సా, భార్య,
యా, ప్రజావతీ, మనోవాక్కర్తృభిః, శుద్ధా, పతిదేశానువర్తినీ.

టీ. యా=ఏప్త్రీ, పతిప్రాణా=భర్తను ప్రాణతుల్యునిగా
జూచునో, సా=ఆమెయే, భార్య=భార్య, యా=ఏప్త్రీ, ప్రజా
వతీ=సంతానము గలదియో, మనోవాక్కర్తృభిః=మనస్సుచే
తను, వాక్కుచేతను, ప్రవర్తనచేతను, శుద్ధా=పరిశుద్ధురాలో,
పతిదేశానువర్తినీ=భర్తయొక్క ఆదేశానుసారముగా వర్తించు
నదియో, సా=ఆమెయే, భార్య=భార్యయని చెప్పబడుటకు
యోగ్యురాలు.

తా. ఏ ప్త్రీ పతిని ప్రాణతుల్యునిగా జూచునో
ఆమెయే నిజమయిన భార్య. ఎవతె సంతానవంతురాలో,
ఎవతె మనోవాక్కాయకర్తృలయందు పరిశుద్ధురాలో, ఎవతె
పెనిమిటికి ఆజ్ఞానువర్తురాలయి యుండునో, ఆమెయే నిజమ
యిన భార్య

వాక్య. ౮] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వ్యా. భార్య భర్తను గ్రాత్యునిగా చూపవలెను సంకమ నిలుచుటకయి సంతానమును కోరవలయును భావమునందు పవిత్రురాలు గను, వాక్కునందు మధురభాషిణిగను, కర్మముహనమునందు పరిశుద్ధురాలుగను ఉండవలయును భర్త చెప్పినదానిని ప్రేమతోను, ప్రసన్న హృదయముతోను ఆచరింపవలయును.

వి. ఇది మొదలు కొన్ని శ్లోకములలో పత్నిత్రయొక్క లక్షణములు చెప్పబడుచున్నవి పత్నిత్రయగు భార్య చూపవలసిన ఒక ఉన్నతాదర్శ మిందు తెలుపబడినది ఇట్టి అదర్శమునే పత్నిత్రకుడుకూడ చూపవలయునని గ్రహించుకొనవలయును పురుషుని విషయము అట్లు స్పష్టముగా చెప్పి శ్లోకములు అర్చ్యధర్మగ్రంథములలో లేకపోవచ్చును మహాభారతము, అదిపర్వమున ఈ యర్థమునే యిచ్చు ౭౪ ౩౯ వ శ్లోక మిట్లున్నది

సాభార్యాయా గృహేదయో, సాభార్యాయా ప్రజావతీ!
సాభార్యాయా పతిప్రాణా, సాభార్యాయా పతివ్రతా!

శ్లో ఛాయేవానుగతా స్వచ్ఛా, సఖేవ హితకర్తను ।
సదా ప్రహృష్టయా భావ్యం, గృహకార్యేషు దక్షయా॥

౮

[వ్యాససంహిత II ౨౭ మనుసంహిత V ౧౫౦.]

ప. ఛాయా, ఇవ, అనుగతా, స్వచ్ఛా, సఖి, ఇవ, హితకర్తను, సదా, ప్రహృష్టయా, భావ్యం, గృహకార్యేషు, దక్షయా.

టీ. స్త్రీ=భార్య, ఛాయేవ (ఛాయా ఇవ)=నీడవలె, అనుగతా=పురుషు ననుసరించి నడుచునదిగను, హితకర్తను=పెనిమిటికి హితమయిన కార్యములయందు, స్వచ్ఛా=పరిశుద్ధురాలగు, సఖివ (సఖి ఇవ)=చెలికత్తెవలెను, సదా=ఎల్లప్పుడు, ప్రహృష్టయా=మిక్కిలి సంతోషముతో కూడుకొన్నదిగను, గృహకార్యేషు = గృహకృత్యములయందు, దక్షయా=సమర్థురాలుగను, భావ్యం=ఉండదగినది.

తా. భార్య భర్తను నీడవలెనే అనుగమింపవలయును. చెలికత్తెవలె ఆయనకు హితకరమగు కర్తము నాచరింపవలయును. పరిశుద్ధురాలును, సర్వదా సంతృప్తురాలును, గృహకృత్యములయందు సమర్థురాలును అయి యుండవలయును.

వ్యా. స్త్రీ ధర్మార్థకామములయందు తనకు తన భర్త నియామకుడని యెంచి, ఆయనను నీడవలె ననుసరించి నడువవలయును అట్లు చేసిన యెడల, ఆమె కోమలస్వభావమున కెన్నడును భంగమురాదు. కనుక, తన భర్త తన కౌశ్రయమిచ్చు వృత్తమువలెను, తా నా వృత్తము నాశ్ర

వాక్య. ౯] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

యించు లతవలెను భావింపవలెను. కాని, తాను భర్తయొక్క ప్రేమ ప్రమాదములకు అంధురాలయి యుండిగూడదు వీలయిన, పరమేశ్వరుడు తనకుగూడ, తగినంత వివేచనాశక్తి దయచేసి యున్నాడు కనుక, హితము నాచరించు చెలికత్తెవలె, భర్తను అసత్కర్ములనుండి మరలించి మంచి ఆలోచన చెప్పి, సత్కర్మల ననుష్ఠింపజేయవలయును భర్తయొక్క శరీరమును, మనస్సును స్వస్థగా నుండుటకు తగిన ప్రయత్నము చేయవలయును తానును శరీరమునందును, దుస్తులయందును, ఆంతఃకరణమునందును పరిశుద్ధురాలయి యుండవలయును గృహకృత్యములయందు ప్రఫుల్లహృదయముతో నియుక్తురాలయి, గృహధర్మములను సమర్థతతో నిర్వహింప ప్రయత్నింపవలయును

వి. ఇందును పత్నిధర్మములే వివరింపబడినవి. భార్య ధర్మను విడిచి ఆనుసరించవలయునని చెప్పటచే భార్యకు విఠనమును, ధర్మకు ఉచ్చస్థానమును ఇయ్యబడినవి కాని, భర్తయొక్క లోపములకు భార్య అంధురాలయి యుండిగూడదని, మహర్షి కొంచెము సవరించుచున్నాడు.

శ్లో న కేనచిత్ వివదేచ్చ, అన్రలాప విలాపినీ!

న చాతివ్యయశీలా స్యాత్, న ధర్మార్థవిరోధినీ॥ ౯

[వ్యాససంహిత II 33, 34]

ప. న, కేనచిత్, వివదేత్, చ, అన్రలాపవిలాపినీ,
న, చ, అతివ్యయశీలా, స్యాత్, న, ధర్మార్థవిరోధినీ.

టీ. శ్రీ, కేనచిత్=ఎవరితోను, స వివచేత్ = జగడ
మాడ గూడదు. అప్రలాపవిలాపిని=అధిక ప్రసంగము, అనర్థ
సంభాషణము చేయునదియు, అతివ్యయశీలా=అతివ్యయము
చేయునదియు, స స్యాత్=కాగూడదు ధర్మార్థవిరోధిని=ధర్మ
ర్థములకు విరోధురాలును, స భవేత్=కాగూడదు.

తా. శ్రీ ఎవరితోను వివాదపడగూడదు. అనర్థక
మగు అధిక ప్రసంగము చేయగూడదు అతివ్యయము చేయ
గూడదు. ధర్మార్థవిషయములయందు భర్తకు విరుద్ధముగా
సంచరింపగూడదు.

వ్యా. ఏ కుటుంబమునందు ద్వేషము, కుర్మ్య, వివాదము, జగడ
గొండితనము ప్రవేశించుచున్నవో, ఆ కుటుంబమునుండి సుఖసంతోషా
దులు తొలగిపోవుచున్నవి ఆ కుటుంబ మచిరకాలములోనే సిరిసంపదల
నుండి ప్రేష్టమగుచున్నది కనుక, గృహయజమానురా లీ విషయమయి
జాగరూకురాలయి యుండవలయును యావత్ కుటుంబమునందును ఎట్లు
కాంతి నెలకొనియుండునో, అట్టి విధానమును సదా చేయుచుండవల
యును అందరియొడలను న్యాయముగా ప్రవర్తింపవలెను, అందరి కల్యా
ణమును కోరవలయును. నిరర్థకములగు మాటలను కట్టిపెట్టి, మితభాషిణి
కొవలయును. సిగ్గుకరములయిన, విచిత్రములయిన, దూషణయుక్తము
లయిన, అశ్లీలవాక్యములను మాని, అందరితోను మృదుమధురవాక్యము
లనే పలుకవలయును. ఏ విషయమునను అనావశ్యక వ్యయమును చేయ

వాక్య. ౧౦] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

గూడదు లోభత్వముచే అవశ్యకవ్యయమును మానగూడదు ధార్మిక కృత్యములకుగాని, సాంసారిక కృత్యములకుగాని ప్రతిబంధకములగు ఆచరణమునందును, ఆమోదప్రమోదములయందును అస్తమింపక గూడదు.

వి. దీనియందును యోగ్యురాలగు భార్యయొక్క లక్షణములే చెప్పబడినవి.

శ్లో. పతిప్రియహితే యుక్తా, స్వాచారా సంయతేంద్రియా ।
ఇహ కీర్తి మవాప్నోతి, ప్రేత్య చానువమం సుఖమ్॥ ౧౦
[యాజ్ఞవల్క్యసంహిత I ౮౯-మహాభారత, అనుశాసనపర్వ ౧౩౩ ౬.]

ప. పతిప్రియహితే, యుక్తా, స్వాచారా, సంయతేంద్రియా, ఇహ, కీర్తిం, అవాప్నోతి, ప్రేత్య, చ, అనువమం, సుఖమ్.

టీ. పతిప్రియ హితే యుక్తా=పెనిమిటికి ప్రియమయినట్టియు, హితమయినట్టియు కార్యములయందు నియుక్తురాలయినట్టియు, స్వాచారా=సత్ప్రవర్తన గలిగినట్టియు, సంయతేంద్రియా=ఇంద్రియనిగ్రహము కలిగినట్టియు, సతీ=స్త్రీ, ఇహ=ఈ లోకమునందు, కీర్తిం=యశమును, అవాప్నోతి=పొందుచున్నది. ప్రేత్య=మరణానంతరము, అనువమం=నిరుపమానమయిన, సుఖమ్=సుఖమును, అవాప్నోతి=పొందుచున్నది.

తా. ఏ స్త్రీ పతికి ప్రియమును హితమును అగు కార్యములయందు నియుక్తురాలయి యుండునో, సదాచార సంపన్నురాలును సంయతేంద్రియురాలును అయి యుండునో, ఆమె ఇహమునందు కీర్తిని, పరమునందు సాటిలేని సుఖమును పొందును.

వ్యా. భర్తకు ప్రియమును హితమును సమకూర్చునట్టియు, సత్ప్రవర్తన గలిగినట్టియు, జితేంద్రియురాలయినటువంటియు స్త్రీని జూచి మనుష్యులందరును ఎట్లు సంతోషింతురో, అట్లే, సర్వదర్శియగు పరమేశ్వరుడును ప్రసన్నుడగును. అట్టి స్త్రీ విహితము పైక సుఖముల నొంది, కృతార్థురాలగును. ఆమె కీర్తి సర్వత్ర వ్యాపించి లోకమునందలి ఇతర స్త్రీలను కూడ సత్కర్తృనిరతులగుటకు ప్రోత్సహించును.

వి. ఇదియును విధేయురాలగు భార్యయొక్క కీర్తిని ప్రశంసించుచున్నది.

శ్లో. స్త్రీభిర్భర్తృవచః కార్యం, ఏష. ధర్మః పరః స్త్రీయాః!
సద్వృత్తచారిణీం వత్నీం, త్యక్త్యా పతతి ధర్మతః॥ ౧౧
[యాజ్ఞవల్క్యసంహిత I ౩౩-వ్యాససంహిత II. ౪౬.]

ప. స్త్రీభిః, భర్తృవచః, కార్యం, ఏషః, ధర్మః, పరః, స్త్రీయాః, సద్వృత్తచారిణీం, వత్నీం, త్యక్త్యా, పతతి, ధర్మతః.

వాక్య. ౧౧] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

టీ. స్త్రీభిః=సాధ్వీమణులచే, భర్తృవచః=భర్తయొక్క
ఆజ్ఞ, కార్యం=నెరవేర్చవగినది. స్త్రీయాః=స్త్రీలకు, ఏమః=ఇదే,
పరః ధర్మః=శ్రేష్ఠమయిన ధర్మము. సద్వృత్తచారిణీం పత్నీం=
సత్ప్రవర్తనగల భార్యను, త్యక్త్వా=విడిచి, ధర్మతః పతతి=
పురుషుడు ధర్మభ్రష్టుడగుచున్నాడు.

తా. స్త్రీలు భర్తల వాక్యములను పరిపాలింపవల
యును. ఇదే వారికి పరమ ధర్మము. సదాచారసంపన్ను
రాలును, పతిప్రియహిత నియుక్తురాలును అగు భార్యను
పరిత్యజించిన భర్త ధర్మపథమునుండి భ్రష్టుడగుచు.

వా. స్త్రీ భర్తకు విధేయురాలయి యుండవలయును. స్త్రీ
సామాన్యమునకు స్వాభావికమయిన కోమలస్వభావమును సహితము లక్ష్య
పెట్టక, పురుషుడు తన భార్యకు శక్తికి మించిన పనులను చెప్పి కష్టపెట్ట
గూడదు. ఆమెయొక్క శారీరిక, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక కల్యాణమును
సమకూర్చుటకొరకు, తగిన ప్రయత్నము చేయవలయును. సదుపదేశము
చేయుచు, తన సాధువర్తనమునే ఆమెకు దృష్టాంతముగ కనబరపవలయును.
ప్రేమతోను, ఆదరముతోను ఆమెను పరిపాలించుచు, ధర్మార్థకామము
లలో తన కామెను సహభాగినిగా చేసికొనవలయును. ఎవడు తన భార్య
సాధ్వీగా నుండవలయునని కోరునో, అతడు స్వయముగా సాధువగుటకు
ప్రయత్నింపవలయును. సాధ్వీయగు భార్యను పరిత్యజించినవాడు, ధర్మ

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౨]

మను పరిత్యజించినవాడే యగును. కనుక, సత్పురుషు డెన్నడును సాధ్వి
యగు భార్యను విడువగూడదు

వి. ఇదియును స్త్రీధర్మమనే బోధించుచున్నది. పురుషునకు
కూడా స్త్రీయెడల ధర్మములు కలవని మహర్షి నిరూపించుచున్నాడు

శ్లో. సూక్ష్మేభ్యోఽపి ప్రసంగేభ్యః, స్త్రీయో రత్యో విశేషతః!
ద్వయోర్హి కులయోః శోకమ్, ఆవహేయు రరక్షితాః॥

౧౨

[మనుసంహిత IX. ౫]

ప. సూక్ష్మేభ్యః, అపి, ప్రసంగేభ్యః, స్త్రీయః, రత్యోః,
విశేషతః, ద్వయోః, హి, కులయోః, శోకమ్, ఆవహేయుః,
అరక్షితాః.

టీ. స్త్రీయః=స్త్రీలు, సూక్ష్మేభ్యోఽపి ప్రసంగేభ్యః=
అత్యల్పమయిన దుస్సహవాసమునుండి సహితము, విశేషతః=
విశేషముగా, రత్యోః=రక్షింపబడవలసినవారలు. హి=ఎందు
చేతనంటేని, అరక్షితాః=అట్లు సంరక్షింపబడనివారు, ద్వయోః
కులయోః=పుట్టినంటికిని అత్తంటికిని, రెండు వంశములకును
శోకం=దుఃఖమును, ఆవహేయుః=కలుగజేయుదురు.

వాక్య. ౧౨] ద్వితీయఖండము

తా. స్త్రీలను అత్యల్పమగు దుస్సహవాసముచండియు, విశేషముగా సంరక్షింపవలయును. ఏలయన, స్త్రీ సురక్షితురాలు కానియెడల, పుట్టిసింట్టివారియొక్కయు, అత్తింటివారియొక్కయు దుఃఖమునకు హేతువగును.

వ్యా. ఎక్కడ, చూడరాని ప్రదర్శనములు చూచుటవలనను, వినరాని ప్రసంగములు వినుటవలనను మనస్సు కౌలువ్యము నొందునో, ఎక్కడ నీచములగు ఆమోద ప్రమోదములవలన హృదయమునందలి ధర్మభావములు ఎండిపోవునో, ఎచ్చట వాప స్రలోభనములవలన మనస్సు చలించునని ఆశంక యుండునో, ఆచ్చట వాసముచేయుట భావ్యము కాదు ఎవరికి అపవిత్రిత ఆసహ్యముగా లోచక, అనంద ప్రదమయి యుండునో, ఎవరు అపవిత్రతయందు నిమగ్నులయి యుండునో, అట్టివారి పాంగత్యము విషమువలె పరిత్యాజ్యము ఎవరికి పాతికత్యధర్మమునందు అనురాగము లేదో, అట్టివారి ప్రవర్తన బహు ఛాయానకము అట్టి సమస్త దుష్ప్రదేశములనుండియు, దుస్సహవాసములనుండియు, స్త్రీలు విశేష ప్రయత్నముతో సంరక్షింపబడవలయును పాపులతోడి సంపర్కమువలన పాపాస్తకి, పాపపు కోరికలు జనించును

వి. ఈ శ్లోకము స్త్రీలను దుస్సహవాసమునుండి దూరముగా నుంచవలసిన యావశ్యకతను బోధించుచున్నది. అది స్త్రీలకు మాత్రమే గాక, పురుషులకు గూడ వర్తించును. ఇట్టి యుపదేశవాక్యములే మన దేశమునందలి ఘోషాపదధికి కారణమయి యుండవచ్చును.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౨]

శ్లో. అరక్షితా గృహే రుద్ధాః, పురుషైః రాష్ట్రకారిభిః ।
ఆత్మాన మాత్మనా యాస్తు, రక్షేయుస్తాని సురక్షితాః॥ ౧౩
[పునఃసంహిత IX. ౧౨]

ప. అరక్షితాః, గృహే, రుద్ధాః, పురుషైః, ఆప్తకారిభిః,
ఆత్మానం, ఆత్మనా, యాః, తు, రక్షేయుః, తాః, సురక్షితాః.

టీ. ఏ స్త్రీలు దుస్స్వభావముచే తప్పును రక్షించుకొన
జాలరో వారు, ఆప్తకారిభిః=విశ్వాసయోగ్యులును విధేయు
లును అగు, పురుషైః=పురుషులచేత, గృహే రుద్ధాః అపి=
గృహమునందు బంధింపబడినవారలయినను, వారు, అరక్షి
తాః=రక్షింపబడనివారే. యస్తు (యాః తు)=ఎవరయితే,
ధర్మజ్ఞులగుటచే, ఆత్మానం=తప్పును, ఆత్మనా=తమ ధర్మబుద్ధి
చేతనే, రక్షేయుః=రక్షించుకొనుచున్నారో, తాః=వారే, సుర
క్షితాః=చక్కగా రక్షింపబడినవారు.

తా. విశ్వాసయోగ్యులును, ఆజ్ఞాపహులును అగు పురు
షులచే గృహాధ్యంతరస్థానమున బంధింపబడినను, స్త్రీలు
అరక్షితలే. ఎవరు తప్పు తాము సంరక్షించుకొందురో వారే
సురక్షితలు.

వాక్య. ౧౪] ద్వి తీ య ఖ ౦ డ ము

వా. అంతఃకరణమునందే పాపముయొక్క మొలకలు పుట్టుచున్నవి దానినుండియే క్రిమక్రమముగా పాపకార్యములు తీర్చున్నవగుచున్నవి అంతఃకరణమే పవిత్రమయినయెడల, కార్యములు పవిత్రములగును కనుక, స్త్రీలకు ధర్మము నుపదేశించి, వారి హృదయములయందు ధర్మానురాగమును ప్రజ్వలింపజేయవలయును అట్లయినయెడల, వారియొక్క మనస్సు ధర్మమైనదు మర్మములో సురక్షితమయి యుండుటచే వాగు తమను తామే పాపమునుండి సంరక్షించుకొనగలరు ఎవరు తమ తామే సంరక్షించుకొనగలరో వారే సురక్షితలు.

వి. ఈశోకము పూర్వపక్షరహితమగు సత్యమును తెలుపుచు, సంపూర్ణాదర్శమును ప్రకటించుచున్నది. రాతిగోడలు రక్షణ నియ్యజాలవు. తన్ను తాను సంరక్షించుకొనగలిగిన స్త్రీయే సురక్షితురాలు.

శ్లో. బ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య భార్యా యా, గురువత్స్యనుజస్య సా
యవీయసస్తు యా భార్యా, స్నుమాజ్యేష్ఠస్య సా
స్త్రతా॥ ౧౪

[మనుసంహిత IX. ౫౭.]

ప. బ్రాతుః, జ్యేష్ఠస్య, భార్యా, యా, గురువత్సీ, అనుజస్య, సా, యవీయసః, తు, యా, భార్యా, స్నుమా, జ్యేష్ఠస్య, సా, స్త్రతా.

టీ. యా=ఎవరు, జ్యేష్ఠస్య భ్రాతః=అన్నగారియొక్క, భార్య=భార్యయో, సా=ఆమె, అనుజస్య=తమ్మునికి, గురుపత్నీ=గురువుగారి భార్యవంటిది. యవీయనస్తు (యవీయసః తు) యా భార్య=ఎవరు తమ్ముని భార్యయో, సా=ఆమె, జ్యేష్ఠస్య=అన్నగారికి, స్నుషా=కోడలువంటిదని, స్త్రుతా=స్త్రుతులచేత చెప్పబడినది.

తా. అన్నగారి భార్య తమ్మునికి గురువుగారియొక్క భార్యతో సమానురాలనియు, అన్నగారికి తమ్ముని భార్య కుమార్తెవంటిదనియు, స్త్రుతికర్తలు చెప్పియుండిరి.

వ్యా. తమ్మునికి అన్నగారు పితృతుల్యుడు గనుక, ఆతనిభార్య మాతృసమానురాలు. అన్నగారికి తమ్ముడు పుత్రసదృశుడు గనుక, ఆతని భార్య కోడలువంటిది. ఎవరితో నెట్టి సంబంధమో, వారి భార్యలయెడల, తదనురూప సంబంధమే యుండుట యుక్తము.

వి. ఇది వదిలెగారియెడలను, మరదలియెడలను ఎట్లు నడుచుకొనవలయునో బోధించుచున్నది.

వాక్య. ౧]

౩ అ ధ్యాయము

శ్లో గృహస్థః పాలయేద్దారాన్, విద్యాం మభ్యాసయేత్సుతాన్ |
 గోవయేత్ స్వజనాన్, బంధూన్, ఏష ధర్మః సనాతనః || ౧
 [మహావివ్లాసతంత్ర VIII ౩౫.]

ప. గృహస్థః, పాలయేత్, దారాన్, విద్యాం, అభ్యాసయేత్, సుతాన్, గోవయేత్, స్వజనాన్, బంధూన్, ఏషః, ధర్మః, సనాతనః.

టీ. గృహస్థః=గృహస్తు, దారాన్=భార్యను, పాలయేత్=పాలనచేయవలయును, సుతాన్=బిడ్డలను, విద్యాం అభ్యాసయేత్=చదివించవలెను. స్వజనాన్=తనవారిని, బంధూన్=బంధువులను, గోవయేత్=సంరక్షింపవలెను. ఏషః సనాతనః ధర్మః=ఇదే సనాతన ధర్మము.

తా. గృహస్తు తన భార్యను పోషింపవలయును. పుత్రులకు విద్యాభ్యాసము చేయింపవలెను. స్వజనమును, బంధువర్గమును సంరక్షింపవలయును. ఇదే సనాతన ధర్మము.

వ్యా. భార్యను పాలించుటయు, బిడ్డలకు చదువు చెప్పించుటయు, బంధువులకును స్నేహితులకును సహాయము చేయుటయు, గృహస్థయొక్క నిత్యకర్మానుష్ఠానములని తెలిసికొనవలయును. సంతానమునకు అన్నవస్త్రము లిచ్చి పోషించినంతమాత్రమున తల్లిదండ్రుల బాధ్యుల వూరి యయినదని తలంపగూడదు. దేనివలన సంతానము ఈశ్వరునియొడలను మానవులయెడలను సాధుభావముతో, సదాభివముతో మెలగుచు, ఇహలోకమునందు ధర్మజీవనమును గడుపగలుగుటకును, పరలోకమునందు సద్గతిని పొందుటకును, సమర్థులగుదురో, తల్లిదండ్రులు బిడ్డలకు అట్టి విద్యాబుద్ధులు గరిపవలయును. గృహస్థు బంధువులకును, స్నేహితులకును తన శక్త్యనుసారముగా సహాయము చేయవలెను ఇతరుల కేవిధమయిన సహాయము కావలసివచ్చినను, గృహస్థు పరాజ్ఞులుడు కాగూడదు.

వి. ఈ యధ్యాయమునందు గృహస్థు, కుటుంబమునందలి వివిధ వ్యక్తులతో ఎట్లు వ్యవహరింపవలయునో చెప్పబడి యున్నది. వెనుకటి యధ్యాయమునందలి చివర శ్లోకమునుగూడ దీనియందే చేర్చవచ్చును.

శ్లో. కన్యాస్త్రేవం పాలనీయా, శిక్షణీయాతి యత్నతః ।

దేయా వరాయ విదుషే, ధనరత్న సమన్వితా ॥ ౨

[మహానిర్వాణతంత్ర VIII. ౪౩]

ప. కన్యా, అపి, ఏవం, పాలనీయా, శిక్షణీయా, అతి యత్నతః, దేయా, వరాయ, విదుషే, ధనరత్న సమన్వితా.

వాక్య. ౨] ద్వితీయఖండము

టీ. కన్యాపి (కన్యా అపి)=కుమార్తెయును, ఏవం=పయి విధముగానే, పాలనీయా=పాలింపబడదగినది. అతియత్నతిః= విశేష శ్రద్ధతో, శిక్షణీయా=విద్యాబుద్ధులు చెప్పించఁగించి. ధనరత్నసమన్వితా=తగిన బహుమానములతోను, ఆభరణములతోను కూడిన ఆమె, విదుషే వరాయ=విద్వాంసుడగు వరునికొరకు, దేయా=ఇయ్యబడదగినది.

తా. కుమార్తెను సహితము ఇట్లే పాలింపవలయును. విశేష ప్రయత్నముతో విద్యాశిక్షణాదికము నియ్యవలెను. ధనరత్నసహితముగ పండితుడును సత్త్వత్తుడును అగు వరున కిచ్చి వివాహము చేయవలెను.

వ్యా. కుమారునివలెనే కుమార్తెనుకూడ పరిపాలించుచు, ఆమెకు గూడ జ్ఞానమునందును, ధర్మమునందును శిక్షణము నీయవలయును. కుమార్తె అత్తవారింట ఏయే గురుతర భారమును వహించి, ఏయే ధర్మముల నిర్వహింపవలసియుండునో, అవన్నియు తండ్రియొక్క ఉపదేశములమూలమునను, తల్లియొక్క దృష్టాంతములమూలమునను, పుట్టినింటనే అభ్యసించవలసియుండును కనుకనే, జనసిజనకులు కొడుకులతోపాటు కుమార్తెలకు గూడ యుక్త శిక్షణము నీయవలయును ఏ సమస్త విద్యలు అభ్యసించినయెడల, ఈశ్వరజ్ఞానము, ఈశ్వరభక్తి ఉజ్వలవంతిమగునో, ఏ శిక్షణమువలన

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం 3

హృదయమునం దుదారభావములు మేల్కొనునో, పుత్రులు పుత్రికలు
అను భేదములేక ఉభయులకును అట్టి విద్యలనే నేర్పవలయును, అట్టి
శిక్షణమునే పొందింపవలయును. కుమార్తెలకు వయసు వచ్చినతరువాత
తగిన వయస్కిచ్చి వివాహము చేయవలయును.

వి. అడపిల్లలుగ దా యని నిర్లక్ష్యముచేయక, మగపిల్లలతోపాటు
విద్యాబుధులు చెప్పించి వారినిగూడ యోగ్యులనుగా చేయవలయునని
ఈ శ్లోకము విధించుచున్నది

శ్లో. యాదృగ్గుణేన భర్త్రా స్త్రీ, సంయుజ్యేత యథావిధి ।
తాదృగ్గుణా సా భవతి, సముద్రేణేవ నిమ్నగా ॥ 3
[మనుసంహిత II. ౨౨]

ప. యాదృగ్గుణేన, భర్త్రా, స్త్రీ, సంయుజ్యేత, యథా
విధి, తాదృగ్గుణా, సా, భవతి, సముద్రేణ, ఇవ, నిమ్నగా.

టీ. స్త్రీ=కన్యక, యథావిధి=శాస్త్రోక్తప్రకారముగా,
యాదృగ్గుణేన భర్త్రా=ఎటువంటి గుణముగల భర్తతో, సం
యుజ్యేత=వివాహబంధముచేత చేర్చబడుచున్నదో, సా=ఆ స్త్రీ,
సముద్రేణ=సముద్రముతో చేరిన, నిమ్నగా ఇవ=నదివలె,
తాదృగ్గుణా=అట్టి గుణము కలదియే, భవతి=అగుచున్నది.

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తా. నదీజలము తియ్యనిదయినను, సముద్రముతో చేరినప్పు డెట్లు ఉప్పననమును పొందునో, అట్లే, ఏ స్త్రీ ఎట్టి గుణములుగల భర్తతో విధ్యుక్తముగ వినాహము చేయబడునో, ఆ స్త్రీ అట్టి గుణములు కలదియే యగును.

వ్యా. భర్తయొక్క గుణముచే భార్యయు గుణవంతురాలగుచున్నది. భర్తయొక్క దోషముచే భార్యయు దోషముక్తిరాలగుచున్నది. కనుక, తలిదండ్రులు కుమార్తెలకొరకు తగిన వరులనే ఆన్వేషింపవలయును ఎవడు జ్ఞానవంతుడో, ఈశ్వరభక్తిపరాయణుడో, సచ్చిత్త్రుడో, సాధు సత్తముడో, కులశీలములయందు కన్యకకంటె హీనుడు కాడో, ఎవని యెడల కన్యకకు విరాగముగాని, విద్వేషముగాని లేవో, అట్టి వరునే జెదకి కన్యాదానము చేయవలయును.

వి. భర్తయొక్క గుణములే భార్యకును పట్టుబడునుగనుక, తల్లిదండ్రులు కుమార్తెలకు తగిన వరుని వీరుటలో విశేష జాగ్రత్తను వహింపవలయునని ఈ శ్లోకము బోధించుచున్నది.

శ్లో. అజ్ఞాత పతిమర్యాదాం, అజ్ఞాత పతినేవనాం ।

నోద్వాహయేత్ పితా బాలాం, అజ్ఞాత ధర్మశాసనాం॥ ౪

[మహానిర్వాణశంత్ర VIII. ౧౦౭]

ప. అజ్ఞాత పతిమర్యాదాం, అజ్ఞాత పతినేవనాం, న, ఉద్వాహయేత్, పితా, బాలాం, అజ్ఞాత ధర్మశాసనాం.

టీ. అజ్ఞాతపతిమర్యాదాంధర్మ నెట్లు గౌరవింపవలయునో తెలియనట్టియు, అజ్ఞాతపతిసేవనాంపతి నెట్లు సేవింపవలయునో ఎరుగనట్టియు, అజ్ఞాతధర్మశాసనాంధర్మశాసనములతో పరిచయము లేనట్టియు, బాలాంశుమార్తెను, పితా = తండ్రి, నోద్వాహయేత్ (న ఉద్వాహయేత్) = వివాహము చేయగూడదు.

తా. కన్య ఎంతవరకు పతిని మర్యాదచేయుటయు, పతికి సేవచేయుటయు తెలియకయుండునో, ఎంతవరకు ధర్మశాసనముల పరిజ్ఞానము లేకయుండునో, అంతవరకు, తండ్రి ఆమెకు పరిణయము చేయగూడదు.

వ్యా. దాంపత్యధర్మ మెంత గురుతరమయినదో, భర్తతోడి సంబంధ మెంత అనుల్లంఘనీయమో, ధర్మము ఎంత ప్రయత్నముచేసి అర్జింపవలసిన పవిత్రధనమో, ఇట్టి గురుతర విషయములను తెలిసికొనగలవయసు వచ్చువరకు, తండ్రి కుమార్తెకు వివాహము చేయగూడదు.

వి. ఎవిత్రమగు దాంపత్యధర్మములు గ్రహించి అచరింపగల యీడు వచ్చువరకు కన్యకకు వివాహము చేయగూడదని, ఈ శ్లోకము శాసించుచున్నది ఇట్టి శాసనములుండియు, బాల్యవివాహము లెట్లు వాడుకలోనికి వచ్చినవో, ఆశ్చర్యకరముగా నున్నది.

వాక్య. ౫] ద్వితీయ ఖండము

శ్లో. సకన్యాయాః పితావిద్వాన్, గృహ్స్థీయాత్ శుల్కమన్వపి
గృహ్స్థాన్ శుల్కంహి లోభేన, స్యాత్ సర్వోఽపత్య

విక్రయా ॥ ౫

[మమసంహిత III ౫౧.]

ప. స, కన్యాయాః, పితా, విద్వాన్, గృహ్స్థీయాత్, శుల్కం, అణు, అపి, గృహ్స్థాన్, శుల్కం, హి, లోభేన, స్యాత్, సర్వ, అపత్యవిక్రయా.

టీ. విద్వాన్=శుల్కగ్రహణ దోషజ్ఞుడగు, కన్యాయాః పితా=కన్యకయొక్క తండ్రి, అణ్వపి (అణు అపి)=కన్యదాన నిమిత్తమయి స్వల్పమయినను, శుల్కం=మూల్యమును, స గృహ్స్థీయాత్=గ్రహింపగూడదు. హి=ఏలయన, సర్వ=పురుషుడు, లోభేన=లోభత్వముచేత, శుల్కం గృహ్స్థాన్=మూల్యమును గ్రహించినవాడయి, అపత్యవిక్రయా = సంతానము నమ్మినవాడు, స్యాత్=అగును.

తా. జ్ఞానవంతుడగు తండ్రి కన్యదాననిమిత్తమయి కించింతాత్రమయినను శుల్కమును గ్రహించగూడదు. లోభవశముచే పణమును గ్రహించినయెడల, అతడు సంతానమును అమ్ముకొనినవాడే యగును.

వ్యా. కుమారైసు సర్వవిధముల పరిపాలించుట, విద్యావతీనిగా జేయుట, తగిన వరుస కిచ్చి వివాహముచేయుట, ఇవి తల్లిదండ్రులు ఆవశ్యము నెరవేర్చవలసిన ధర్మములయి యున్నవి. ఇవి తృప్తికరముగా నెరవేర్చగలిగినప్పుడే తాము కృతార్థులమయితిమని వారు భావింపవలెను. కన్యాదానము చేసి, దానికి బనులు వారు ధనమును గ్రహింపగూడదు. ఏమాత్రము మూల్యమును గ్రహించినను, అది దానముగాక, విక్రయమే యగును ఏ తల్లిదండ్రులు లోభత్వముచే కన్యక నముకొందురో, వారు నరాధములుగా పరిగణింపబడుదురు ఎందుచేతనంటే, నరవిక్రయము ఏహ్యము, ధర్మవిరుద్ధము.

వి. తల్లిదండ్రులు లోభత్వముచే కన్యకల నముకొను కాలములో ఈ లోకము వ్రాయబడినది. ఇప్పుడు వరకట్నములు మితిమీరుచున్నవి. కన్యావిక్రయ మెంత గర్హ్యమో, వరవిక్రయమును అంత గర్హ్యమే.

వాక్య. ౧]

౪ అ ధ్యాయము

శ్లో న తేన వృద్ధో భవతి, యేనాస్య పలితం శిరః ।

యోవై యువావ్యధీయాచః, తంచేవాః స్థవిరం విదుః॥ ౧

[మనుసంహిత II ౧౫౬.]

ప. న, తేన, వృద్ధః, భవతి, యేన, అస్య, పలితం, శిరః, యః, వై, యువా, అపి, అధీయాచః, తం, చేవాః, స్థవిరం, విదుః.

టీ. యేన = ఏ హేతువుచేత, అస్య = ఈ మనుష్యుని యొక్క, శిరః=తల, పలితం=నెఱసినదో, తేన=ఆ హేతువు చేత, వృద్ధః=వృద్ధు, న భవతి=కాదు, యః=ఎవడు, యువాపి= (యువా అపి) యువకుడయినను, అధీయాచః=విద్వాంసుడో, తం వై=వానినే, చేవాః=చేవతలు, స్థవిరం=వృద్ధునిగా, విదుః= భావించుచున్నారు.

తా. కేవలము తల నెరసినంతమాత్రమున నెవడును వృద్ధుడు కాడు. కాని, యువకుడయినను, ఎవడు విద్యావంతుడో, అతడే వృద్ధుని దేవతలు చెప్పియుండిరి.

వ్యా. మానవుడు యత్నపూర్వకముగా విద్యాభ్యాసము చేయవలయును ఇందువిషయమయి ఎంతమాత్రము ఆశ్రద్ధ చేయరాదను. విద్యవలననే జ్ఞానచతుష్టయ నిర్మలమగును, ఏ ధ్రువు విహితముష్టిక మంగళమునకు విఘ్నకారియో, ఏది సత్యమును అసత్యముగాను, అసత్యమును సత్యముగాను కనబరచునో, ఏది సత్కర్మను అసత్కర్మగాను, అసత్కర్మను సత్కర్మగాను ప్రేమింపజేయునో, అట్టి మోహమునుండి విముక్తి నొందుటకు, జ్ఞానచతుష్టయ ఉపాయాంతరము లేదు కనుక, విద్యద్వారమున జ్ఞానమును ఉజ్జ్వలవంతముగా చేసికొనవలయును. భౌతిక విద్యలన్నియు నేర్చి యుండవలయును ఏలయన, ఈ భౌతిక జగతునందే భూతాధిపతియగు పరమేశ్వరునియొక్క జ్ఞానశక్తి, మంగళభావము, అద్భుతమహిమ దేదీప్యమానముగా ప్రకాశించుటను దర్శించిన యెడల, అయనయందు శ్రద్ధాభక్తులు పరివర్ధితములగును అందరికిని శుభకరములగు కార్యములు చేయుటయందు సమర్థత కలుగును భౌతికజ్ఞానమును మాత్రమేగాక, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానమును సహితము అర్జింపవలయును. జీవాతా సత్య శివ సుందర పురుషునే పోలియున్నది. జీవాతా పరమాత్మయొక్క ఛాయయే, ప్రతిబింబమే జీవాత్మయొక్క స్వరూపమును తెలిసికొన్నయెడల. అదృశ్యుడు, అనిర్వచనీయుడు, అచింత్యుడు, అనంతుడు అగు ఆ పరమాత్మయొక్క ప్రకాశమును సహితము కొంతవరకు గ్రహింపవచ్చును జీవితముయొక్క పరమార్థమును అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుటకు

వాక్య. ౨] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తగిన యుపాయమును విశేషముగా తెలిసికొనవచ్చును. ఈ విధముగా, ఉభయవిద్యలద్వారమున, సర్వవిద్యలను ఆర్యమయిన బ్రహ్మవిద్య నభ్యసించి, తద్వారమున బ్రహ్మమును పొంద బ్రయత్నింపవలయును. అయినను హితమయిన కార్యముల నాచరించి, జహికాముష్మిక శుభము లను వహిసి, కృతకృత్యులయి జన్మసాక్షల్యము నొందవలయును.

వి. ఈ నాలన యధ్యాయమునందు గృహస్తునకు భౌతికజ్ఞానము యొక్కయు, ఆధ్యాత్మికజ్ఞానముయొక్కయు అవశ్యకత చెప్పబడుచున్నది. కేవలము వయసువలననే ఒకడు గౌరవమును పొందును, జ్ఞానమువలననే గౌరవముపొందుననియు, ఈ మొదటి స్థోకము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో. మానా న్న స మునిర్భవతి, నారణ్యవసనా స్తునిః ।
స్వలక్షణం తు యోవేద, స మునిః శ్రేష్ఠ ఉచ్యతే॥ ౨
[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ.]

ప. మానాత్, స, సః, మునిః, భవతి, న, అరణ్యవసనాత్, మునిః, స్వలక్షణమ్, తు, యః, వేద, సః, మునిః, శ్రేష్ఠః, ఉచ్యతే.

టీ. సః=మానవుడు, మానాత్ = మాట్లాడకుండుట వలన, మునిః=ఋషి, న భవతి=కానేరడు. అరణ్యవసనాత్ = అడవియందు వాసముచేయుటవలన, స మునిః=మునికాడు.

యః=ఎవడు, స్వలక్షణంతు=ఆత్మస్వరూపమును, వేద=తెలిసి
కొనుచున్నాడో, సః=వాడే, శ్రేష్ఠః=శ్రేష్ఠుడగు, మునిః=ముని
యని, ఉచ్యతే=చెప్పబడుచున్నాడు.

తా. మానము వహించినంతమాత్రమున నెవడును
ముని కాజాలడు. అరణ్యవాసము చేసినను ముని కాడు. కాన్హి,
ఎవడు ఆత్మస్వరూపమును తెలిసికొనునో, వాడే శ్రేష్ఠుడగు
ముని యని చెప్పబడుచున్నాడు.

వ్యా. అరణ్యవాసమును, మానభావమును మునియొక్క లక్షణ
ములు కావు ఏకాంతముగా ఆ తేవిషయములు అలోచింపుము. నే నెవ
డను, ఈ శరీరముతో నాకెట్టి సంబంధము, ఈ జగత్తుతో నాకెట్టి సంబం
ధము, నే నెక్కడనుండి వచ్చినాను, నన్నెవరు తీసికొని వచ్చిరి,
నే నెందుకొరకు ఇక్కడనున్నాను, తుదకు నేను చేరవలసిన గమ్యస్థాన
మేది, ఒకప్పుడు సుఖము, ఒకప్పుడు దుఃఖము, ఒకప్పుడు సంపత్తు ఒక
ప్పుడు విపత్తు, ఒకప్పుడు హరము ఒకప్పుడు విహరము, నాయందు
పర్యాయముగా ఒకదాని తరువాత నొకటి జనించుచున్నవి. వీని యుద్దేశ
మేమి? ఈ శరీరము, ఈ యింద్రియములు, ఈ ప్రవృత్తులు, ఈ వాసనలు
నా కెందునిమిత్త మియ్యబడినవి, నాకు నలుపార్శ్వములయందును సమృద్ధ
ముగా పరవబడియున్న సుఖసామగ్రి నాకేల చిరసంతృప్తి నియ్యకున్నది,
నా సమస్తకోరికలను భేదించుకొని నాయందుత్పన్నమగుచున్న ఆమృ
తత్వముకొరకుగల కోరిక ఎక్కడ ఫలవంతమగును? నిజమయిన ముని

వాక్య. 3] ద్వి తీ య ఖం డ ము

తన యంతిరాత్తయందు ప్రవేశించి, ఇట్టి ప్రయత్నము చేసికొని, మనము చేసి, ఈవ్యయము ప్రసాదించిన వెలుగులో వారికి నదు తిరుములను పొంది. తాను ప్రయాణము చేయవలసిన మార్గమును కనుగొని, సంతుష్టమొందును.

వి. అరణ్యవాసము మొదలయిన బాహ్యమధానమలచే నుని కాడనియు, తన్ను తాను తెలిసికొనినవాడే నిజమయిన ఋషియనియు, ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నది. శ్రీవదేశపు ఋషియగు సోక్రేట్స్ హూ. ఇట్లే చెప్పెను

శ్లో నాత్మాన మవమన్యేత, పూర్వాభి రసమృద్ధిభిః ।

అమృత్యోశ్రియమన్విచ్ఛేత్, నైనాం మన్యేతదుర్లభామ్ 3

[మనుసంహిత IV ౧౭౭]

ప. న, ఆత్మానం, అవమన్యేత, పూర్వాభి, అసమృద్ధి భిః, అమృత్యోః, శ్రియం, అన్విచ్ఛేత్, న, ఏనామ్, మన్యేత, దుర్లభామ్.

టీ. పూర్వాభిః=పూర్వకాలమందయిన, అసమృద్ధిభిః= ధనముయొక్క అభావముచేత, ఆత్మానం=తనను, న అవమన్యేత=నేను మందభాగ్యుడను గదా యని, అవమానించుకొన గూడదు. అమృత్యోః=మరణపర్యంతము, శ్రియం=సంపత్తిని, అన్విచ్ఛేత్=కోరి, దానిని సంపాదించ బ్రయత్నింపవలయును.

ఏనాం=ధనార్జనమును, దుర్లభాం=దుర్లభమని, సమన్వేత=తలచగూడదు.

తా. పూర్వార్జితము లేదుగదా యని నిన్ను నీ వవమానించుకొనకుము. మరణాంతమువరకును, ధనసంపాదనమునకు ప్రయత్నింపవలయును. అది దుర్లభమనుకొనకుము.

వ్యా. శ్రీ భవనపాలకుడగు పరమేశ్వరుడు మానవునకు అద్భుతమయిన శక్తుల నిచ్చి, కష్టపడినయెడల, ఏ యిబ్బంది లేకుండ జీవన్మోక్షాధిగలుగుటకు అనేక ఉపాయములను చేసి యుంచెను. పితృర్జితధనము లేదుగదా యని నిన్ను దౌర్భాగ్యుడవని యెంచుకొని, ధనసంపాదనము దుర్లభమనుకొని, నిరుత్సాహమునొంది, నిష్ప్రయత్నముడవు గాకుము. దారిద్ర్య దుఃఖమునందు పడియున్నను, నిన్ను నీ వవమానించుకొనకుము. శ్వాయ పథము తప్పక కష్టపడుము బ్రతికియున్నంతకాలమును ధనమార్జించుటకు తగిన సామర్థ్యము నీ యందున్నదని తెలిసికొనుము. పృథివియందుండి దారిద్ర్యదుఃఖమును దూరముచేయుట, అనందస్వరూపుడగు పరమేశ్వరునకు ప్రీతికరమయిన కార్యమే యని తెలిసికొనుము

వి. దరిద్రుడు తన దారిద్ర్యమును తలచుకొని, తనను నిరసించుకొన గూడదనియు, ధర్మమార్గమున కష్టపడి ధనవంతుడగుటకు ప్రయత్నింపవలయు ననియు, ఈ శ్లోకము ప్రోత్సహించుచున్నది.

పాఠ్య. ౪] ద్వి తీ య ఖం డ ము

శ్లో. సర్వం పరవశం దుఃఖం, సర్వ మాత్మవశం సుఖం !

ఏతద్విద్యాత్ సమానేన, లక్షణం సుఖదుఃఖయోః॥ ౪

[మహాసహిత IV ౧౬౦.]

ప. సర్వం, పరవశం, దుఃఖం, సర్వం, ఆత్మవశం, సుఖం, ఏతత్, విద్యాత్, సమానేన, లక్షణం, సుఖదుఃఖయోః.

టీ. పరవశం=పరాధీనమయిన, సర్వం = సమస్తము, దుఃఖం=దుఃఖహేతువయినది. ఆత్మవశం = స్వాధీనమయిన, సర్వం=సమస్తమున, సుఖం=సుఖహేతువయినది. ఏతత్=ఇదే, సమానేన=సంతోషముగా, సుఖదుఃఖయోః = సుఖదుఃఖములయొక్క, లక్షణం=లక్షణముగా, విద్యాత్=తెలిసికొనవలయును.

తా. ఏదేది పరాధీనమో, అదంతయు దుఃఖహేతువు. స్వాధీనత యంతయు సుఖహేతువు. సుఖదుఃఖములయొక్క సంతోషలక్షణ మిదే యని తెలిసికొనుము.

వ్యా. పరమేశ్వరుడు దయాపూర్వకముగా మానవుల కనుగ్రహించిన శకుల సుపయోగించి, ప్రతిమానవుడును స్వకంఠముగా జీవింప బ్రయత్నింపవలయును. ఆత్మగౌరవము కలవాడయి స్వయం క్షుద్ధి కర్షణ

సింపవలయును. సాధ్యమయినంతవరకు తన సమస్త కృత్యములను తానే చేసికొనవలయును. యత్న పూర్వకముగా స్నేహితులయొక్క ఆలోచనలను, ఉపాయములను గ్రహించవలసినదే. కాని, ఏది హితమో, ఏది అహితమో తాను స్వయముగా నాలోచించుకొనుటకు బడకించగూడదు. ఇతరుల సాహాయ్యమును కృతజ్ఞతతో స్వీకరింపవలయును, కాని, స్వయముగా నిశ్చేష్టుడును, నిరుద్యముడును కాగూడదు సాధ్యమయినంతవరకు ఇతరులమీద నాధారపడకూడదు భిక్షుమై తరారు.

వి. ఈ శ్లోకము స్వాతంత్ర్యమును, స్వయంకృషిని, ప్రశంసించుచున్నది ఏ విషయమున నయినను, ఇతరులమీద నాధారపడి యుండుటే దుఃఖమనియు, సర్వస్వాతంత్ర్యమే సుఖమనియు బోధించుచున్నది.

శ్లో. నోఽచ్ఛింద్యాదాత్మనో మూలం, పరేషాం చాతిత్వస్థయా |
ఉచ్ఛిన్నత్వా హ్యేత్తనో మూలం ఆత్మానంతాంశ్చ పీడయేత్ ||౧౬

[మనుసంహిత VII ౧౩౯.]

ప. న, ఉచ్ఛిన్న్యాత్, ఆత్మనః, మూలం, పరేషాం, చ, అతిత్వస్థయా, ఉచ్ఛిన్నన్, హి, ఆత్మనః, మూలం, ఆత్మానం, తాన్, చ, పీడయేత్.

టీ. ఆత్మనః=తనయొక్క, మూలం=ధనము మొదలయిన దానిని, న ఉచ్ఛింద్యాత్=వ్యర్థముగా ఖర్చుపెట్టగూ

వాక్య. ౧] ద్వితీయ ఖండము

డదు. అతితృప్త్యా=అత్యాశచేత, పరేషాం చ=ఇతరుల ధనా
దికమునున్న, నోచ్చిన్ద్యాత్=వ్యర్థముగా ఖర్చు పెట్టగూడదు.
హి=ఏలయన, ఆత్మనః=తనయొక్కయు, పరేషాం చ=ఇతరుల
యొక్కయు, మూలం=ధనాదికమును, ఉచ్చిన్=పాడుచేసినచా
డయి, ఆత్మానం=తనను, తాంశ్చ=వానిన్ని, వీడయేత్=మఱ
పెట్టును.

తా. లోభపరవశుడయి, తనయొక్కగాని, ఇతరుల
యొక్కగాని ధనమును వ్యర్థముచేయరాదు. అట్లు చేయుట
వలన తనకును ఇతరులకును కూడ బాధ కలిగించినవాడగును.

వా. అతిలోభమువలన ఇతరుల ధనమును వినాశము నొందిం
చుటయేగాక, తన సర్వస్వమునుకూడ గోల్పోవలసి వచ్చును. కనుక,
అతిలోభమును పరిత్యజించి, మితవ్యయము న్యసింపవలయును మిత
వ్యయము మూలముననే, తన యొక్కయు, తన కుటుంబముయొక్కయు,
తన సంఘముయొక్కయు క్షేమము నభివృద్ధి నొందింపవలయును కనుక,
లోభత్యదోషముచే నెన్నడును లిప్తుడు కాగూడదు.

వి. మనుసంహితయందు రాజధర్మములు చెప్పవచ్చు దీ స్తోకము
చెప్పబడినది అత్యాశచే నీ యొక్కయు, ఇతరుల యొక్కయు, మూల
చ్చేదము చేయకుము. రాజు ప్రజలనండి బలాత్కారముగా విశేష సుంక
మును గ్రహించిన యెడల, ప్రజలను వినాశము నొందించుటయేగాక

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం. ౪]

తానుకూడ వివాశము నొందును. అది యీ శ్లోకార్థము. ఇది రాజాన కన్వయించి నప్పుడు సమంజసముగా నున్నది. కాని, దీనిని మహర్షి సామాన్య గృహస్తునకుగూడ అన్వయించుచున్నాడు. కనుక, దీని యర్థము కొంచెము మార్చి చెప్పవలసి వచ్చినది. ఈ శ్లోకముయొక్క మొదటి సగము మహాభారతము శాంతిపర్వము ౮౭. ౧౮ లో కూడ నున్నది

శ్లో. యువైవ ధర్మశీలః స్యాత్, అనిత్యం ఖలు జీవితం ।

కోహి జానాతి కస్యోద్య, మృత్యుకాలో భవిష్యతి॥ ౬

[మహాభారత, శాంతిపర్వ ౧౭౫ ౧౬]

ప. యువా, ఏవ, ధర్మశీలః, స్యాత్, అనిత్యం, ఖలు, జీవితమ్, కః, హి, జానాతి, కస్య, అద్య, మృత్యుకాలః, భవిష్యతి.

టీ. యువైవ (యువా ఏవ)=యువకుడుగా నుండగానే, ధర్మశీలః=ధర్మశీలుడు, స్యాత్=కావలయును. జీవితం=జీవితము, ఖలు=నిశ్చయముగా, అనిత్యం=అనిత్యము. కస్య=ఎవనికి, మృత్యుకాలః=మరణము, అద్య=నేడే, భవిష్యతి=నంభవించునో, కోహి (కః హి) జానాతి=ఎవడెరుగును ?

వాక్య. ౬] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తా. యావనమునందే ధర్మశీలురు కావలయు. జీవిత మెన్నడును శాశ్వతము కాదు. నే డెవరి మృత్యువు తటస్థించునో ఎవరెరుగుదురు ?

వ్యా. యావనము సుఖభోగముల కొరకనియు, వాఙ్మయము ధర్మానుష్ఠానము కొరకనియు అవివేకులనుకొందురు అచ్చరము వృద్ధుని మాత్రమేగాక, యువకుని సహితము కళంకితముగా జేయును. సాధారణముగా యావనమునందలి అభ్యాసములయొక్క శుభాశుభఫలములే జీవితకాలమంతయు అనుభవింపవలసి యుండును యావనమునందే పాపప్రలోభములు మానవుని బలాత్కారిముగా వశపరచుకొనును. మృత్యువు యువకులను సహితము ఇహలోకమునుండి తీసికొనిపోవుననుమాట మరువకూడదు కనుక, యావనస్థాయమునుండియు ఈశ్వరునికి శరణాపన్నులయి, సదాచారముల నన్యసింపవలయును, పాపకృత్యములనుండి నివృత్తులగుటకు ప్రయత్నింపవలయును శుష్కహవాసమును పరిత్యజించి, సత్సహవాసము చేయవలెను అహరహమును కఠోరముగా ఆత్మపరీక్ష చేసికొనవలయును

వి. యావనమునందే ధర్మాచరణము నన్యసింపవలయును. యావనమునందు సమస్త భోగముల ననుభవించి, వార్థక్యమునందు, సమస్త శక్తులు ఊడిగినప్పుడు, ధర్మసాధన చేయవచ్చు ననుకొనుట శుద్ధిమయని యీ భోగము బోధించుచున్నది.

శ్లో నువృత్తః శీలసంపన్నః, ప్రసన్నాత్మాత్తవిద్ బుధః ।
ప్రాప్యేహ లోకే సమ్మానమ్, సుగతిమ్ ప్రేత్య గచ్ఛతి ॥ ౭
[మహాభారత, శాంతిపర్వ ౧౬౦-౨౬]

ప. నువృత్తః, శీలసంపన్నః, ప్రసన్నాత్మా, ఆత్మవిత్, బుధః, ప్రాప్య, ఇహలోకే, సమ్మానమ్, సుగతిమ్, ప్రేత్య, గచ్ఛతి.

టీ. నువృత్తః=మంచి ప్రవర్తనగలవాడును, శీలసంపన్నః=సద్గుణ సంపన్నుడును, ప్రసన్నాత్మా=ప్రసన్నచిత్తుడును, ఆత్మవిత్=ఆత్మవేత్తయు, బుధః=పండితుడును, ఇహలోకే=ఈ లోకమునందు, సమ్మానం ప్రాప్య=పూజ్యతను పొంది, ప్రేత్య=మరణానంతరము, సుగతిం=సద్గతిని, గచ్ఛతి=పొందుచున్నాడు.

తా. ఎవడు బుద్ధిమంతుడో, సచ్చరిత్రుడో, సుశీలుడో, ప్రసన్నాత్ముడో, బ్రహ్మజ్ఞానియో, అతడు ఇహలోకమునందు విశేషగౌరవమును, పరలోకమునందు సద్గతిని పొందును.

వ్యా. సదసద్వివేచనాశక్తి కలుగుటకయి, బుద్ధిని పరిశుద్ధము చేసికొనవలయును. అట్లు పరిశుద్ధమయిన శుభబుద్ధియొక్క ఆదేశానుసారముగా, సత్కర్మ నాచరించి, సచ్చరిత్రుడును, సత్సీలుడును కావల

వాక్య. ౮] ద్వి తీ య ఖం డ ము

యున ప్రసన్నచిత్తమయి, ప్రజ్ఞానమునొంది ప్రహరాయణమును
కొనలెను ఇహమునందు పూజ్యులయును పరమునందు స్థలమును సజ్జి
జీవితముయొక్క అహంకారము.

వి. విహికాముష్మిక సౌఖ్యమునకయి, బుద్ధిని, జ్ఞానమును పరిశు
ద్ధము చేసికొనకలయునని, ఈ శ్లోకము విధించుచున్నది.

జ్ఞో. యస్య వాఙ్మనసీ స్యాతాం, సమ్యక్ ప్రణిహితే సదా ।
తపస్త్యాగశ్చ సత్యం చ, స వై పర మవాప్నుయాత్ ॥ ౮
[మహాభారత, గాఢపర్వ ౧౩౫, ౩౪.]

ప. యస్య, వాఙ్మనసీ, స్యాతాం, సమ్యక్, ప్రణిహితే,
సదా, తపః, త్యాగః, చ, సత్యం, చ, సః, వై, పరం, అవా
ప్నుయాత్.

టీ. యస్య=ఎవనియొక్క, వాఙ్మనసీ=వాక్కును మన
స్సును, సదా=ఎల్లప్పుడును, సమ్యక్=చక్కగా, ప్రణిహితే=
వశములయియుండునో, తపః=తపస్సు, త్యాగః=దానము, సత్యం
చ=సత్యము, వీనియందు స్థిరుడయి యుండునో, స వై=అతడే,
పరమ్=పరమపదమును, అవాప్నుయాత్=పొందును.

తా. ఎవని వాక్కును మనస్సును సర్వదా నియమమునం దుండునో, ఎవడు తపస్సు, దానము, సత్వైకధనము మొదలయిన వానియందు నియుక్తుడయి యుండునో, అతడు అత్యుత్కృష్టస్థానము నొందును.

వ్యా. మనస్సును, వాక్కును పరస్పరము నియమింపబడనియెడల, అసత్వైకధనము, అసంబద్ధప్రలాపము అను రెండు దోషములయందు పతితుడు కావలసివచ్చును. మనస్సు దేనిని ఆలోచించునో, వాక్కు దానితో కలియక అన్యధాపించెనేని, దానినే మిథ్యాకథనమందురు. వాక్కు దేనిని చెప్పుచున్నదో, మనస్సు దాని ననుసరించి ఆలోచించని యెడల, దానినే అసంబద్ధప్రలాపమందురు కనుక, మనస్సును, వాక్కును నియమించుకొని, ఈశ్వరునియొక్క ధ్యానధారణోపాసనారూప తపము నాచరించుచు, సత్త్వైకధానము చేయుచు, సత్వైకమార్గమునందు నడువ బ్రయత్నింపవలయును

వి. ఈ శ్లోకము మనస్సుయొక్కయు వాక్కుయొక్కయు సంయమమును కాపించుచున్నది అట్లు చేయనియెడల, అసత్వము, అతిశయోక్తి మొదలయిన దోషములు సంప్రాప్తము లగును

శ్లో. ధర్మనిత్యగి స్రశాస్తాత్తా, కార్యయోగవహాగి సదా ।

నాథర్థే కురుతే బుద్ధిం, స చ పాపే స్రవర్తతే ॥ ౯

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ శం, ౪౫.]

వాక్య. ౯] ద్వితీయఖండము

ప. ధర్మనిత్యః, ప్రశాంతాత్మా, కార్యయోగవహః, సదా,
న, అధర్మే, కురుతే, బుద్ధిం, న, చ, పాపే, ప్రవర్తతే.

టీ. ధర్మనిత్యః=ధర్మమునందు మిక్కిలి అపరాధము
నటువంటిన్ని, సదా=ఎల్లప్పుడు, కార్యయోగవహః=కార్యో
పాయతత్పరుడయినటువంటిన్ని, ప్రశాంతాత్మా=సమాహిత
చిత్తము గలిగినటువంటిన్ని, జురుడు, బుద్ధిం=బుద్ధిని, అధర్మే
అధర్మమునందు, న కురుతే=ప్రవర్తింపనియ్యడు. పాపే చ=
పాపమునందున, న ప్రవర్తతే=ప్రవర్తింపదు.

తా. ఏ ప్రశాంతాత్ముడు సదా ధర్మమునే యాశ్ర
యించి, సత్కార్యతత్పరుడయి యుండునో, అతె డెన్నడును
అధర్మమును చింతింపడు, పాపప్రవృత్తుడును కాడు.

వ్యా. శాంతచిత్తుడయిన జనుడు ధర్మముగతుడయి సత్కర్మాను
ష్ఠానమునందును, ఆ కర్మోపాయ చింతనమునందును, శాగరూపయి
యుండవలయును. సోమరిగాను, సత్కర్మ విరహోక్తుడుగాను ఉన్నయెడల,
మనస్సు పాపాలోచనలయందు ప్రవృత్తిమగును అందువలన ఆతడు
చేయు కార్యములకూడ పాపమయము అగును సోమరితనమే సకల దోష
ములకు ఆకరము.

వి. సమస్త దుర్వ్యసనములకును, సమస్త పాపచింతలకును, సమస్త
పాపానుష్ఠానములకును మూలాధారమగు సోమరితనమును ఈ శ్లోకము

నిందించుచున్నది. సమస్త దుర్వ్యాపారములకును సోమరితనమే కారణమనుట సత్యము సోమరియొక్క మెదడు సైతానుయొక్క కర్తాగారమని యొక ఇంగ్లీషు సామెత కలదు.

శ్లో. ధర్మార్థౌ యః పరిత్యజ్య, స్యా ఇంద్రియ వశానుగః |

శ్రీ ప్రాణ ధన దారేభ్యః, ఊప్రం స పరిహీయతే || ౧౦

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ 3౪, ౬౩.]

ప. ధర్మార్థౌ, యః, పరిత్యజ్య, స్యాత్, ఇంద్రియవశానుగః, శ్రీ ప్రాణ ధన దారేభ్యః, ఊప్రం, సః, పరిహీయతే.

టీ. యః=ఎవడు, ధర్మార్థౌ=ధర్మార్థములను, పరిత్యజ్య=త్యజించి, ఇంద్రియవశానుగః = ఇంద్రియములకు వశుడయినవాడు, స్యాత్=అగుచున్నాడో, సః=వాడు, శ్రీ ప్రాణ ధన దారేభ్యః=సౌందర్యము, ప్రాణము, ధనము, భార్య ఈ మొదలయినవానినుండి, ఊప్రం=శీఘ్రముగానే, పరిహీయతే=విడువబడుచున్నాడు.

తా. ఎవడు ధర్మార్థములను పరిత్యజించి, ఇంద్రియములకు వశుడగునో, అతడు శీఘ్రముగానే నంపదను, ప్రాణమును, ధనమును, భార్యను కోలుపోవును.

వాక్య. ౧౧] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వ్యా. ఉత్పరాధన, గాంసారిక ధర్మములు విడిచిపెట్టి, ఇంద్రియములకు తృప్తికరములగు ఆహార మోదములయందు ఆస్తి యెప్పు గాఢము విషయసుఖము మానవ్రనికొరకు సృష్టింపబడినదిగాని మానవుడు విషయసుఖముకొరకు సృష్టింపబడిలేదు మనుష్యజీవితముయొక్క ఉద్దేశము మహాత్మతమయినది ఎవడు ఆహారమును వివిధలక్ష్యమును మరచి, ఇంద్రియములకు వాస్యము చేయుచు, విషయసుఖములయందు నిమగ్నుడయ్యుండునో, వానిని మేలుకొలుపుటకే మంగళమయ్యుండున పరమేశ్వరుడు అప్పుడప్పుడు యుక్తదంపన నిచ్చుచున్నాడు వాడు శీఘ్రముగానే శ్రీ ప్రాణ ధనదారలను పోగొట్టుకొనును

వి. ఈ శ్లోకము విషయసుఖములను నిరసించుచున్నది విషయ సుఖములకు దాసుడగువాడు మానవజీవితముయొక్క ఉన్నసుఖముల ననుభవింపజాలడు

శ్లో. బంధురాత్మాత్మన స్తస్య, యేనై వాత్మాత్మనా జితః ।

స ఏవ నియతో బంధుః, స ఏవ నియతోరీవుః ॥ ౧౧

[మహాభారత. ఉద్యోగపర్వ ౨౪ ౬౬-౬౭ ౩౪.]

ప. బంధుః, ఆత్మా, ఆత్మనః, తస్య, యేన, ఏవ, ఆత్మా, ఆత్మనా, జితః, సః, ఏవ, నియతః, బంధుః, సః, ఏవ, నియతః, రీవుః.

టీ. యేన ఆత్మనా=ఏ ఆత్మచేత, ఆత్మా=ఆత్మ, జితః=వశపరచుకొనబడినదో, తస్య ఆత్మనః=ఆయాత్మకు, ఆత్మైవ=ఆత్మయే, బంధుః=మిత్రుడు. స ఏవ=ఆ యాత్మయే, నియతః బంధుః=ప్రియతమమయిన స్నేహితుడు, స ఏవ=ఆ యాత్మయే, నియతః రిపుః=గర్భశత్రువు.

తా. ఆత్మద్వారమున ఏయాత్మ వశముచేసికొనబడినదో, ఆ యాత్మయే, ఆత్మకు బంధువు. సందర్భానుసారముగా ఆత్మయే పరమ బంధువు, ఆత్మయే పరమ శత్రువు.

వ్యా. ఆత్మయందు ఆనేక విధములయిన ప్రవృత్తులు కలవు. ప్రతి ప్రవృత్తయు ఆత్మ తన విషయము వయిపున కాకరించుటకు ప్రయత్నించుచుండును. ఆత్మ లొంగిపోయి ఈ ప్రవృత్తిప్రవాహములలో పడినయెడల, దాని దుర్దశకు మేర యుండిదు. అందుకొరకే పరమేశ్వరుడు ఆత్మకు స్వయం కర్తృత్వ శక్తి నిచ్చెను. దాని సాహాయ్యమున ఆత్మ తన ప్రవృత్తుల నన్నిటిని వశపరచుకొని, కల్యాణమయ మార్గమునందు ముందుకు నడువగలదు. మానవు డీ విధముగా, తన్ను తాను జయించుకొనజాలడేని, ఇతర బాహ్యశత్రువు లెవరును చేయలేనంత అపకారమును తనకు తానే చేసికొనును అట్లుగాక, తన్ను తాను జయించుకొనగలిగినేని, ఇతర బాహ్య మిత్రు లెవరును చేయలేనంత యుపకారమును తనకు తానే చేసికొనును. కనుక, తనను తాను కాపించుకొని, తన శుభమును శుభకూర్పుకొనుచు తనకు తాను మిత్రుడయి యుండవలయును. తనకు తానే శత్రువు

వాక్య. ౧౨ | ద్వితీయఖండము

కాగూడిను తన కర్తవ్యవైకత్యవలన తనను తానే ప్రభునయి, తన్ను
తాను బలాత్కారముగా ధర్మచారమునందు నుపింపింకొనకలయును వి
యంత శృంగ్రహయినను ప్రతి తన ప్రయోగమున కట్లు లొలెనేని,
ఆ శృంగ్రహను బలాత్కారముగా నణచినేయకలయును ఆ తిశానమునందు
బద్ధకించి, లేక ఉదాసీన భావమును వహించి. తా నెన్నడును స్వేచ్ఛా
చారి కాగూడిను సర్వాంతరికణముతో చుట్వలేచ్చి ననునదింపగలగ
నేని, తనకు తాను పరుమ మిచ్చుచును.

వి. ఈ శ్లోకము ఆ తిసంయమము యొక్క ప్రభావమును స్థాపిం
చుచున్నది నిజముగా తనను తానే ప్రాణమిచ్చును, తనను తానే గర్భ
శ్రువు.

శ్లో. ప్రాప్యచా శ్చుత్తిమం జన్మ, లబ్ధ్వాచేంద్రియ సౌష్ఠవం |
న వే త్యాత్తిహితం యచ్ఛు, స చ వే చ్ఛాత్తిఘాతికః | ౧౨
[కులార్చకతింత్రి V ౧]

ప. ప్రాప్య, చ, అపి, ఉత్తిమం, జన్మ, లబ్ధ్వా, చ,
ఇంద్రియసౌష్ఠవం, న, వేత్తి, ఆత్తిహితం, యః, తు, సః,
సవేత్, ఆత్తిఘాతికః.

టీ. యస్తు (యః తు)=ఎవడయితే, ఉత్తిమం జన్మ=
శ్రేష్ఠమయిన మానవజన్మమును, ప్రాప్యచాపి (ప్రాప్య చ అపి)=
గాంచియును, ఇంద్రియ సౌష్ఠవం = సమస్త ఇంద్రియముల

మొక్కయు సంపూర్ణ ఆరోగ్యవస్థను, లబ్ధాచ=పొందియు,
ఆత్మహితం=తనకు హితమయినదానిని, నవేత్తి తెలిసికొనడో,
కాదు, ఆత్మహితకః భవేత్=ఆత్మహితకు డగును.

తా. ఉత్తమమగు మానవ జన్మమును, ఇంద్రియసౌ
ఖ్యమును పొందియుండియు, ఏ మానవుడు ఆత్మహితమును
తెలిసికొనజాలడో, అతడు ఆత్మహితకు డగును.

వ్యా. అత్తియొక్క హితమునుగురించియే సర్వదా ఆలోచింప
లేను జ్ఞానమునందును, ధర్మమునందును అత్తియెట్లు ఉన్నతమందును,
శ్రమభక్తియు, పవిత్రతయు ఎట్లు ఆభివృద్ధి నొందును, జీవాత్మ పర
మాత్మతోడి యోగమునొంది, ఎట్లు ముక్తిని పొందుటకు సమర్థమగును.
నిష్క్రమించుకొని, అందుకు తగిన ఉపాయముల నన్నిటిని అన్వేషణము
యవలయును అత్తియొక్క అనంతజీవితమును, అపరిమేయ దీర్ఘతను
ప్రయోగించుకొని, దాని కవసరమయిన వాని నన్నిటిని సంచయము
నీకొనవలయును. శ్రుతాధింగురములగు వస్తువులయందును, అపవిత్ర వస్తు
వులయందును గల మోహమును విడువవలయును ఏది అతడు అనంత
కాలమువరకు హితకారిగా నుండునో, దానినే గ్రహింపవలయును. తన
కాపాచరణమువలన తనకే యనిష్టము చేసికొనును. కనుక, తానే తన కని
ష్టము చేసికొని, ఆత్మవివాళము నొందించుకొనగూడదు ఇట్టి యుత్కృష్ట
మానవజన్మమును పాపకార్యములద్వారమున కలుషితము చేసికొన
గూడదు.

వాక్య. ౧౩] ద్వి తీ య ఖం డ ము

వి ఈ శ్లోకము పూర్వశ్లోకముయొక్క అభిప్రాయమునే బలపరచుచున్నది ఇది మానవజన్మయొక్క శ్రేష్ఠత్వమును ప్రతిపాదించుచు, దానిని సమపయోగమునకు తెచ్చుకొననివాడు అచైహంతకుడని నిరసించుచున్నది

శ్లో. పూర్వం వయసితత్ కుర్యాత్, యేనవృద్ధః సుఖంవశేత్ |
యావజ్జీవేనతత్ కుర్యాత్, యేనాముత్రసుఖంవశేత్ || ౧౩

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ ౩౫ ౮౦]

ప. పూర్వం, వయసి, తత్, కుర్యాత్, యేన, వృద్ధః, సుఖం, వశేత్, యావత్, జీవేన, తత్, కుర్యాత్, యేన, అముత్ర, సుఖం, వశేత్ ||

టీ. యేన=ఏ కర్తచేతను, వృద్ధస్సన్=ముసలివాడయి, సుఖం వశేత్ = సుఖముగా నుండగలఁజో, తత్ = ఆ కర్త, పూర్వం వయసి=పూర్వవయస్సునందే, కుర్యాత్=చేయవలయును. యేన=దేనిచేత, అముత్ర=పరలోకమునందు, సుఖం=సుఖముగా, వశేత్=ఉండునో, తత్=అది, యావజ్జీవేన=జీవితకాల మంతటిచేతను, కుర్యాత్=చేయవలయును.

తా. దేనిద్వారమున వార్ధక్యమునందు సుఖజీవనము చేయగలడో, అట్టి కర్తను పూర్వవయసునందే చేయవలయును. దేనిద్వారమున పరలోకమునందు సుఖమనభవింపగలడో, అట్టి కర్తను యావజ్జీవమును చేయవలయును.

వ్యా. కేవలము వర్తమాన సుఖమునందే నిమగ్నుడయి, మత్తిల్లి భవిష్యత్తును గురించి ఆలోచింపకుండా ఉండగూడదు తాత్కాలిక సుఖముకొరకు శాశ్వతసౌఖ్యమును మరువగూడదు. కేవలము క్రీడలతోను, కాతానాలములతోను బాల్యయావనములను గడిపివేయగూడదు బాల్యమునందును, యౌవనమునందు చెయదగిన జ్ఞానసంపాదనము, ధర్మసాధన, పరిశ్రమాభ్యాసము మొదలగు కార్యముల నన్నిటిని, ఆ వయసునందే ప్రయత్న పూర్వకముగా చేయవలయును లేనియెడల, వార్ధక్యము దుఃఖ హేతువును, విరక్తిజనకమును అగును. జీవితకాలమంతయు ఈశ్వరపరాయణుడయి, ఆయనయందు భక్తి నభివృద్ధి నొందించుకొనుచు, ఆయనకు హితవయిన కార్యములు చేయుచు, పరలోకమునందు ఉత్తమగతి నొంద బ్రయత్నింపవలయును. అట్లు ప్రయత్నింపక, క్షణస్థాయులగు విషయ సుఖములకొరకు, ఆకాఞ్చరపీడితుడవయి, ప్రథమవయసు నంతను గడిపి వేసితివేని, వార్ధక్యము తటస్థించినప్పుడు, శరీరము నుష్కించి, బలహీన మయినప్పుడు, ఇంద్రియపటుత్వము తగ్గినప్పుడు, శాంతికిగాని, విశ్రాంతికిగాని ఆశయెక్కడిది? పార్థివసౌఖ్యమే సర్వస్వముని భావించి, దానిని నేవించుటయందే అనకుడవయి జీవితకాలమంతయు నిర్విచారచిత్తముతో గడిపివేసి, జ్ఞానము, ధర్మము, పవిత్రత మొదలయిన ఆధ్యాత్మిక ధనముల

వాక్య. ౧౪] ద్వితీయఖండము

నాజ్ఞింపలేకపోతివేని, ఈ భూమండలమును విడిచి, పృథివియందలి ఒక్క వస్తువు నయినను, వెంట తీసికొని వెళ్లేని స్థానమునకు నీవు ప్రయాణమయి వెళ్లినప్పుడు, నీకెట్టి కష్టదశ సంప్రాప్తమగునో, నీ వెట్టి వేదన ననుభవింపకలసి యుండునో, ఒకసారి భావించి చూచుకొనుము ఆ స్థానమునం దావశ్యకములయి, నీ కక్కరకు వచ్చు ఆధ్యాత్మిక ద్రవ్యములను నీవు సంచయము చేసికొనలేకపోతివి, అప్పటి నీనీతిని ఇప్పుడే ఒకసారి భావించి చూచుకొని, ఇప్పటినుంచయు జాగ్రత్తపడుము. శ్రేయోమార్గమున నడువ ప్రయత్నింపుము

వి. ఐహికాముస్థిక సౌఖ్యమునకయి, యౌషనమునందే జ్ఞానధర్మముల నాజ్ఞింపుమని, ఈ శ్లోకము బోధించుచున్నది 'యువైవధ రశీలః స్యాత్' అను ఈ యధ్యాయమునందలి ౬వ శ్లోకమునందలి భావము నే ఇది విస్తరించుచున్నది

శ్లో నాభినందేత మరణం, నాభినందేత జీవితం ।

కాలమేవ ప్రతీక్షేత, నిర్దేశం భృతకోయథా॥ ౧౪
[మనుసంహిత VI ౪౫.]

ప. న, అభినందేత, మరణం, న, అభినందేత, జీవితం, కాలం, ఏవ, ప్రతీక్షేత, నిర్దేశం, భృతకో, యథా.

టీ. మరణం=మరణమును, నాభినందేత (న అభినందేత)=కోరగూడదు. జీవితం=జీవించియుండుటను, నాభినం

దేత=కోరగూడదు. నిర్దేశం=కూలినిగూర్చి, భృతకః=కూలివాడు, యథా=ఏ ప్రకారము వేదియుండునో, ఆ ప్రకారము, కాలమేవ=పరమేశ్వరు డేర్పరచిన కాలమునే, ప్రతీక్షేత=నిరీక్షింపవలయును.

తా. మరణమును అభిలషింపగూడదు, జీవనమును కోరగూడదు. కూలివాడు తన కూలికొరకు కాలము నెట్లు ప్రతీక్షించి యుండునో, అట్లే, మానవుడును కాలమునే ప్రతీక్షించి యుండవలయును.

వ్యా. ఇక్కడి నీ జీవితము అనిత్యమనుమాటను మరచి, పార్థివ విషయములయందు మోహపరవశుడవయి యుండకుము. పార్థత్రిక జీవితమున కెదురుచూచుచు, ఈ ఐహిక జీవనమును ఉపేక్షింతును, నిర్లక్ష్యము తోను చూడకుము. మన యావజ్జీవితమునకును ఈశ్వరుడే ప్రభువు. ఆయన ఎంతకాలము నిన్ను పృథివియం దుంచునో, అంతకాలమును, ఆయన యాజ్ఞలను సంతోషపూర్వకముగా పాలించుచుండుము నిన్ను లోకాంతరమునకు తీసికొని పోవుటకు ఆయన మరణము నెప్పుడు ప్రేరేపించునో, అప్పుడు, ఐహికరహితుడవయి, ఆయన యాజ్ఞను శిరసావహింపుము. నీ యాశను భూలోకమునందును స్థాపింపకుము, ద్యులోకమునందును స్థాపింపకుము. పరమలోకమయిన ఆ పరమేశ్వరునియందే స్థాపింపుము.

వాక్య. ౧౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వి. ఈ లోకమునుగాని, పరలోకమునుగాని అత్యైశ్వర్యో చూడ గూడదనియు, నిస్సంగత్వముతో పరమేశ్వరుని యాజ్ఞాకొరకు వేచి యుండవలయు ననియు, పరలోకమును మరచి, విహికసుఖనిమగ్నులయి యుండగూడదనియు, పరలోకమును దృష్టియందుంచుకొని, విహికము నందు నెరవేర్చవలసిన విధ్యుక్తధర్ములను నిరత్యము చేయజనదనియు, ఈ లోకము బోధించుచున్నది.

౫ అ ధ్యాయము

—o—o—o—

శ్లో. సంతోషం పరమాస్థాయ, సుఖార్థీ సంయతో భవేత్ ।
సంతోషమూలం హి సుఖం, దుఃఖమూలం విపర్యయః॥ ౧

[మమసంహిత IV ౧౨]

ప. సంతోషం, పరం, ఆస్థాయ, సుఖార్థీ, సంయతః, భవేత్, సంతోషమూలం, హి, సుఖం, దుఃఖమూలం, విపర్యయః.

టీ. సుఖార్థీ=సౌఖ్యమును కోరువాడు, పరం సంతోషం=తనకు కలిగినదానితో పరమసంతృప్తిని, ఆస్థాయ=పొంది, సంయతః భవేత్=జితేంద్రియుడు కావలయును. హి=ఎందుచేతనంటే, సుఖం=సౌఖ్యము, సంతోషమూలం = సంతృప్తియే మూలముగా గలది. విపర్యయః=అసంతృప్తి, దుఃఖమూలం=దుఃఖహేతుకము.

వాక్య. ౨] ద్వితీయఖండము

తా. సంతోషమే సుఖమునకు కారణము. అసంతోషమే దుఃఖహేతువు. కనుక, సుఖము నపేక్షించువాడు సంతోషము నవలంబించి, జితేంద్రియుడు కావలయును.

వ్యా. పరమేశ్వరుడు ప్రతిమానవునికి వానివాని యోగ్యతకు దగిన సుఖము నిచ్చుచు కనుక, అతడు తన యోగ్యతానురూప సుఖము నొంది సంతృప్తి నొందవలయును ఎవడు తన యోగ్యతకుమించిన సుఖమును వాంఛించునో, వానిని గురాశాపాతకు డిందురు. గురాశకు వశభూతులవయి అనవసరమయిన అసంతృప్తిని పొందకుము. అంగులన నివృత్త్యర్థముగా కష్టము ననుభవింపవలసి యుండును వైవశ్యమున నీకు సంప్రాప్తమయిన సుఖముయొక్క అస్వాదనను సహితము నివృత్త్యేయలేక పోదువు నీ ప్రయత్నములకును, నీ యోగ్యతకును అనుగుణ్యమయిన ఏ సుఖమును సమ ససుఖ సంధాయకుడగు పరమేశ్వరుడు నీ కనుగ్రహించియున్నాడో దానిని కృతజ్ఞతాపూరిత హృదయముతో స్వీకరించి, సంతృప్తి నొంది యుండుము ధనము, మానము, పదగౌరవము మొదలయిన భౌతికవిషయములకొరకు అత్యాశను కలిగి యుండకుము.

వి. ఈ అయిదవ యధ్యాయము ఓర్పును, సంతృప్తిని ప్రశంసించుచున్నది సంతృప్తియే సుఖమున కెల్లను మూలము కనుక సుఖార్థి సంతృప్తిసొంది యుండవలయునని ఈ శ్లోకము బోధించుచున్నది

శ్లో. అసంతోషవరామూడాగి, సంతోషం యాంతి పండితాగి |

అంతోనాస్తి పిపాసాయాగి, సంతోషగి పరమంసుఖం || ౨

[మహాభారత, ఆరణ్యపర్వ II ౪౪. ౪౫. II ౪౩.

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయము ౫]

ప. అసంతోషపరాః, మూఢాః, సంతోషం, యాన్తి, పండితాః, అన్తః, న, అన్తి, పిపాసాయాః, సంతోషః, పరమం, సుఖమ్.

టీ. అసంతోషపరాః=అసంతృప్తి నొందువారు, మూఢాః=మూర్ఖులు. పండితాః సంతోషం యాన్తి = పండితులు సంతృప్తి నొందియుందురు. పిపాసాయాః=విషయేచ్ఛ యనెడు దాహమునకు, అంతః నాన్తి=అంతములేదు. సంతోషం=సంతృప్తియే, పరమం సుఖం=శ్రేష్ఠమయిన సుఖము.

తా. మూర్ఖులే సంతోషరహితులయి యుందురు. పండితులు సంతోషము నవలంబించియుందురు. విషయతృప్తకు అంతము లేదు. సంతృప్తియే పరమసుఖము.

వ్యా. విషయముల ననుభవించిన కొలదిని, విషయతృప్త హెచ్చుచునే యుండును. ఒక విషయము హస్తగత మగుచుండగా, మనస్సు విషయాంతరమునకు పరుగిడుచుండును. దానిని సహితము పొందగలిగినయెడల, మరల నింకొక విషయముకొరకయి తృప్త జనించుచుండును. బుద్ధిమంతులు విషయతృప్తయొక్క ఇట్టి స్వభావమును తెలిసికొని, సంతృప్తింతరంగులయి, సుఖము ననుభవింతురు నిజమయిన తృప్తికి సానము విషయాతీతమని తెలిసికొని, విషయాస్తకి విడుతురు నూలదర్బులగు బుద్ధి

వాక్య. 3] ద్వి తీ య ఖం డ ము

హీనులు దీనిని గ్రహించలేక, బాహ్యుడెಂಬరమే సుఖహేతువని నిశ్చయించుకొని, బాహ్యవిషయములు ఎక్కడెంత సమృద్ధముగా నుండునో, సుఖము అక్కడెంత సమృద్ధముగా నుండునని భావించురు. కాని, బాహ్యవిషయములు ఎక్కువగానున్నది తక్కువగానున్నది, వాని న్యూనాధికతలతో సంబంధములేకయే సుఖభోగములయొక్కయు, దుఃఖభోగములయొక్కయు పరిమాణము, సర్వస్మి సమానముగానే యుండునని, వారు తెలిసికొనజాలకున్నారు అందుచేతనే వారు సుఖ రత్నమును పరీక్షించు గీటురాయి యనదగు సంతుష్టి నవలంబింపలేక, సర్వదా ఆసంతుష్టులును, దుఃఖితులును అయి యున్నారు కనుక, విషయ త్పిష్టను జయించి పరమేశ్వరు డిచ్చినదానితో సర్వదా సంతుష్టి నొందుట కధ్యసించుము.

వి. ఈ శ్లోకము ఆసంతుష్టవలని నష్టములను తెలుపుచున్నది. విషయవాంఛల కంతములేదనియు, మనశ్శాంతికి నిజమయిన ఆధారము సంతుష్టియే యనియు, బుద్ధిహీనులే ఆసంతుష్టులయి యుండురనియు కూడ బోధించుచున్నది

శ్లో సుఖదుఃఖం హి పురుషః, పర్యాయేణోపసేవతే |

సుఖదూపతితం సేవేత్, దుఃఖి మాపతితం వహేత్ || 3

[మహాభారత, అరణ్యపర్వ ౨౫౮ ౧౩. ౧౫.]

ప. సుఖదుఃఖం, హి, పురుషః, పర్యాయేణ, ఉపసేవతే, సుఖమ్, ఆపతితమ్, సేవేత్, దుఃఖమ్, ఆపతితం, వహేత్.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౫]

టీ. హి=ఏ కారణమువలన, పురుషః=పురుషుడు, సుఖ
 దుఃఖం=సుఖదుఃఖములను, పర్యాయేణ = ఒకదాని తరువాత
 నొకటిగా, ఉపసేవతే=అనుభవించుచున్నాడో, ఆ కారణము
 వలన, ఆపతితం=తటస్థించినటువంటి, సుఖం = సుఖమును,
 నేవేత్=అనుభవింపవలయును. ఆపతితం=తటస్థించినటువంటి,
 దుఃఖం=దుఃఖమును, వహేత్=అనుభవింపవలయును.

తా. మనుష్యుడు సుఖమును దుఃఖమును, ఉభయ
 మును ఒకదాని తరువాత నొకటిచొప్పన, అనుభవింపవలసి
 యుండును. కనుక, సుఖము సంప్రాప్తమయినప్పుడు, దాని
 సనుభవింపవలయును. అట్లే, దుఃఖము తటస్థించినప్పుడును
 దానిని సహించుకొనవలయును.

వ్యా. మంగళస్వరూపుడయిన పరమేశ్వరుడు నిరంతరము మన
 లను కనుపెట్టి చూచుచున్నాడు. ఏ సాధనమువలన మనకు మంగళ
 మగునో, దానినే ఆయన మనకు సమకూర్చుచున్నాడు. మన మాయన
 యభీష్టానుసారముగా, కల్యాణమయ మార్గమున నడచినప్పుడు, మన
 కాయన సుఖమును, అత్మసంతృప్తిని, బ్రహ్మసందేహమును యిచ్చి బహూక
 రించుచున్నాడు ఆయన మంగళమయ ఆదేశమును వినక, అసహ్యమున
 అడుగుపెట్టినప్పుడు, మరల మనలను సహ్యమునకు మరలించుటకు, సుఖ
 సంపదలనుండి దూరస్థులనుగా జేసి, దుఃఖమును కష్టములను సంప్రాప్తము

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖం డ ము

చెసి, మనకు సారకము తెచ్చి మేల్కొల్పించువాడు సుఖమఃఖములు
 చెందును పరమేశ్వరుని శుభ సంకల్పమును సిద్ధింపజేయుటకే, ఒకదాని
 తరువాత నొకటి సంప్రాప్త మగుచున్నవి పుష్పలులగు మానవులు చెంటిని
 అనుభవింపవలసి యున్నది సుఖము సంప్రాప్తమయిన యెడల, అది
 యీశ్వరప్రసాదమని కృతజ్ఞతతో ననుభవింపవలయును దుఃఖము
 సంప్రాప్తమయినను, అదియును మన మేలుకొరకే తటస్థించినదను విశ్వాస
 మతో శాంతిచిత్తిమతో, నిరంపవలయును. సర్వదా ఆయన కల్యాణ
 మయ అదేశము ననుసరింపవలయును.

వి సుఖమఃఖములు చెందును ఆవశ్యం భోక్తవ్యములనియు, సుఖ
 మున కుబ్బక, దుఃఖమునకు కుంగక, ఏది వచ్చినప్పుడు దానిని శాంత
 చిత్తిమతో ననుభవింపవలయుననియు ఈ శ్లోక ముపదేశించుచున్నది

శ్లో. న నిత్యం లభతే దుఃఖం, న నిత్యం లభతే సుఖం ।
 శరీరమే వాయతనం, దుఃఖస్య చ సుఖస్య చ॥ ౪
 [మహాభారత, శాంతిపర్వ ౧౩౪-౨౧.]

ప. న, నిత్యం, లభతే, దుఃఖం, న, నిత్యం, లభతే,
 సుఖం, శరీరం, ఏవ, ఆయతనం, దుఃఖస్య, చ, సుఖస్య, చ.

టీ. నిత్యం=నిరంతరము, దుఃఖం=దుఃఖము, న లభతే=
 లభించుటలేదు. నిత్యం=నిరంతరము, సుఖం=సుఖము, న లభతే=

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౫]

లభించుటలేదు. దుఃఖస్య చ=దుఃఖమునకును, సుఖస్య చ=సుఖమునకును, శరీరమేవ=శరీరమే, ఆయతనం=ఆశ్రయము.

తా. దుఃఖమును చిరకాల ముండదు, సుఖమును చిరకాల ముండదు. శరీరమే సుఖదుఃఖములు రెండింటికని సానభూతము.

వ్యా. సుఖమును చిరస్థాయి కాదు, దుఃఖమును చిరస్థాయి కాదు. మంగళమే చిరస్థాయి. సుఖము, సంపద, విశ్వర్థము వీనివలననే మనకు శుభము చేకూరునని తోచినప్పుడు పరమేశ్వరుడు మనకు వానినే దయచేయును దుఃఖమువలనను, విపత్తులవలనను మనకు శుభము చేకూరునని తోచినప్పుడు, ఆయన వానినే అనుగ్రహించును సుఖదుఃఖములు రెండును అసంపూర్ణుడగు మానవుని పరిపూర్ణుడగు పరమేశ్వరునియొక్క మంగళ రాజ్యమునకు తోడుకొని పోవుచున్నవి కనుక, సుఖదుఃఖములను లక్ష్య పెట్టక, రాబోవు పరమమంగళమునే లక్ష్యమునంచుకొని, జీవితము గడుపవలెను. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆయన మంగళోద్దేశమును నెరవేర్చుటకు, ఇచ్ఛాపూర్వకముగా సుఖసంపదలను విసర్జించి, దుఃఖములను విపత్తులను ఆలింగనము చెసికొనవలసియుండును. ఆ దుఃఖములు, ఆ విపత్తులు మన పరమ సౌభాగ్యమునకే తోడ్పడును

వి. సుఖముగాని, దుఃఖముగాని మన జీవితలక్ష్యములు కావనియు, ఆవి లేటసములనియు, ఆ సుఖదుఃఖములమూలముననే మన జీవితలక్ష్యముగు పరమ మంగళమును పొందగలమనియు ఈ శ్లోకము బోధించుచున్నది.

వాక్య. ౫] ద్వితీయఖండము

శ్లో నుఖం వాయది వాదుఃఖం, ప్రియంవా యదివా ప్రియం!
ప్రాప్తం ప్రాప్త ముపాసీత, హృదయే నాపరాజితా॥ ౫

[మహాభారత, శాంతిపర్వ ౧౭౪ కం.౧౫,౨౩]

ప. నుఖం, వా, యది, వా, దుఃఖం, ప్రియం, వా,
యది, వా, అప్రియమ్, ప్రాప్తం, ప్రాప్తం, ఉపాసీత, హృద
యేన, అపరాజితా.

టీ. నుఖం వా యది = నుఖమయినను, దుఃఖం వా
యది = దుఃఖమయినను, ప్రియం వా యది = ప్రియమయినను,
అప్రియం వా యది = అప్రియమయినను, ప్రాప్తం ప్రాప్తం =
పొందబడినదానిని, (తత్సర్వం = ఆ సమస్తమును), అపరాజితా =
తిరస్కరింపబడని, హృదయేన = మనసుతో, ఉపాసీత = అనుభ
వింపవలయును.

తా. నుఖము రానిప్పు, దుఃఖము రానిప్పు, ప్రియము
కలుగనిప్పు, అప్రియము కలుగనిప్పు. ఎప్పుడేది సంప్రాప్త
మగునో, అప్పుడు దానిని నిర్విచార చిత్తముతో ననుభవింప
వలయును.

వ్యా. సుఖము రానియు, దుఃఖము రానియు, స్త్రీయుము తటస్థింప
నియు, అస్త్రీయుము తటస్థింపనియు. హృదయము వానికి లొంగిపోయి
వానిచే పరాజితిము కౌతుండునట్లు మాత్రము సర్వదా జాగ్రతపడుము.
వానిచేతనే హృదయము జయింపబడినయెడల, ఏవు నీ కర్తవ్యమును మరచి,
ఘటనాస్తోత్రమునందు మునిగిపోయి అనేక కష్టముల ననుభవింపవలసి
వచ్చును. శ్రద్ధాభక్తులుగలవాడనయి, ఈశ్వరుని మంగళభావమునందే
సంపూర్ణ విశ్వాస ముంచి, ఆయనమీదనే భారము వేసి, సుఖదుఃఖముల
యొక్కయు, సంపద్విపత్తులయొక్కయు బలమును పరాజయము నొం
దింపుము. సర్వదర్శి, సర్వశక్తుడు, మంగళమయుడు, పరిపూర్ణుడు అగు
పరమేశ్వరుడు జీవవంతుడయి, చిరజాగ్రతుడయి మన సమీపమునందే
యున్నాడని నిశ్చయముగా తెలిసికొనుము. అపార సుఖసంపత్తులలో
నీ వోలలాడుచున్నప్పుడును, ఆయనను మరువకుము ఘోరతర దుఃఖములు,
విపత్తులు వచ్చి నిన్నులముకొన్నప్పుడును ఆయనను మరువకుము సుఖదుఃఖ
ముల జెనుకను, సంపద్విపత్తుల జెనుకను ఆయనయే యున్నాడని నిశ్చయ
ముగా తెలిసికొనుము. సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములయందే ఆయనను
దర్శించుట కధ్యసింపుము. అట్లయినయెడల, నిన్నేదియు పరాజయము
నొందింప జాలదు.

వి. ఇదియును జెనుకటి శ్లోకముయొక్క భావమునే ఇంకను
పెంచి చెప్పుచున్నది.

శ్లో. ప్రియే నాతిభృశం హృష్యేత్, అప్రియే న చ సంజ్వరేత్ ।

న ముహ్యే దర్థ కృచ్ఛ్యేము, న చ ధర్మం పరిత్యజేత్ ॥ ౬

[మహాభారత వనపర్వ ౧౦౬ ౪౨౨౦౬. ౪౩. శాంతిపర్వ ౯౩. ౧౧.]

వాక్య. ౩] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ప. ప్రియే, న, అతిభృశం, హృష్యేత్, అప్రియే, న, చ, సంజ్వరేత్, న, ముహ్యేత్, అర్ధకృచ్ఛ్ఛేషు, న, చ, ధర్మం, పరిత్యజేత్.

టీ. ప్రియే=ప్రియము ప్రాప్తించినప్పుడు, అతిభృశం=విశేషముగా, న హృష్యేత్=సంతోషింపగూడదు. అప్రియే=అనిష్టము తటస్థించినప్పుడు, న సంజ్వరేత్=విచారింపగూడదు. అర్ధకృచ్ఛ్ఛేషు=అర్థాభావమువలన సమస్తకష్టములయందును, న ముహ్యేత్=కార్యాకార్యమూఁడుడవు గాకుము. ధర్మం చ=ధర్మమును, న పరిత్యజేత్=విడువగూడదు.

తా. ప్రియము కలిగినప్పుడు అతిమాత్రముగా సంతోషింపగూడదు. అప్రియము తటస్థించినప్పుడు, అతివ్యసనము నొందగూడదు. ద్రవ్యాభావకాలమునందును, మనోవ్యాకులత్వము నొందగూడదు. ధర్మము నెన్నడును పరిత్యజింపగూడదు.

వ్యా. ప్రియమయిన కార్యములు తటస్థించినప్పుడు, సంతోషముచే ప్రమత్తుడవయి పొంగకుము. అప్రియమయిన కార్యములు తటస్థించినప్పుడు, విషాద నిమగ్నుడవు గాకుము. అతి సంతోషము, అతి విచారము ఈ రెండును వివేకశక్తి నపహరించునవే. వివేకము గోల్పోయిన

మానవుడు కార్యకార్య విమూఢుడయి అనేకానర్థముల ననుభవింపవలసి వచ్చును పరమేశ్వరుడే సమస్తమునకును మూలాధారుడని తెలిసికొని, సంపత్కాలమునందు వినుప్రసాదము యుండును. విపత్కాలమునందు ధర్మముని కనుగొనువయి, ఆ విపత్తునకు ప్రతికారమును చేసికొనుటకు ప్రయత్నింపుము ఏయే అప్రియకార్యములు తప్పించుకొనుటకు వీలు లేదో, అవశ్యం భోక్తవ్యములూ, అట్టివాని నన్నిటిని, ఓర్పుతో శాంత భావముతో సహించుకొనుము మన మేది ప్రయమని భావించి, అనందముతో దానికి స్వాగత మిత్తుమో, అది మనకు నిజముగా హితకరము కాకపోవచ్చును. ఏది అప్రియమని భావించి, భీతచిత్తులమయి, మనము తప్పించుకొన బ్రయత్నింతుమో, అదే మనకు వాస్తవముగా హితకరము కావచ్చును దారిద్ర్యము తటస్థించినప్పుడు, దుర్బలహృదయులగు మానవులు ధర్మమార్గము నతిక్రమించి, తమ జీవికను సంపాదించి బ్రయత్నింతురు కాని, ఇప్పుడేది దుఃఖమునుండి పరిత్రాణోపాయముగా కొనవచ్చుచున్నదో, తుద కది ఘోరతర దుఃఖముగా పరిణమింపవచ్చును కనుక, దుఃఖభారముచే ఈ క్షణభంగుర శరీరము భగ్నమయిపోనున్నను, ధర్మమును పరిత్యజించి, అత్త నపవిత్రము గావించుకొనకుము

వి. శాంతిపర్వమునందలి ఈ శ్లోకమునందు ‘ముష్కేత్’ అనుటకు బదులు ‘వ్యధేత్’ అని యున్నది ఈ శ్లోకము సంపదయందును, దారిద్ర్యమునందును శాంతభావము నాదేశించుచున్నది. సుఖసమయములయందు సంతోషముతో పొంగగూడదు, విపత్సమయములయందు దుఃఖముతో కంగగూడదు.

వాక్య. ౭] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

శ్లో. సంతాపాత్ భృశ్యతే రూపం, సంతాపాత్ భృశ్యతే బలం |
సంతాపాత్ భృశ్యతే జ్ఞానం, సంతాపాత్ వ్యాధిమృచ్ఛతి || ౭
[మహాభారత ఉద్యోగపర్వ ౩౬ ౪౪-౩౭ ౪౪.]

ప. సంతాపాత్, భృశ్యతే, రూపం, సంతాపాత్, భృశ్యతే, బలమ్, సంతాపాత్, భృశ్యతే, జ్ఞానం, సంతాపాత్, వ్యాధిం, ఋచ్ఛతి.

టీ. సంతాపాత్ = వ్యసనమువలన, రూపం = రూపము, భృశ్యతే = నశించుచున్నది. సంతాపాత్ = విచారమువలన, బలం = బలము, భృశ్యతే = నశించుచున్నది. సంతాపాత్ = సంతాపమువలన, జ్ఞానం = జ్ఞానము, భృశ్యతే = నశించుచున్నది. సంతాపాత్ = విచారమువలన, వ్యాధిం = వ్యాధిని, ఋచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

తా. సంతాపమువలన రూపము చెడును, బలము క్షీణించును, జ్ఞానము లోపించును, రోగము సంభవించును. కనుక, మనస్తాపమున కెన్నడును హృదయమునందు స్థానము నియ్యకూడదు.

వ్యా. మనస్తాపమును, హృదయవేదనను జనింపజేయు కార్యములు ఈ ప్రపంచములో నిరంతరము తటస్థించుచుండును బలహీన

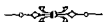
హృదయులయిన మానవులు ఆట్టి మనస్తాపముచే సరాభూతులయి, సంపదలను, బలమును, బుద్ధిని, ఆరోగ్యమును గోల్పోయి, అత్యంత క్షేమముల ననుభవించుదు కనుక, నీ హృదయమధ్యమున ఆతి సంతాపమునకు చోటియ్యకుము సంతాపకారణము జనించినయెడల, శాంతముతో, వివేచనతో సహించుకొని, సదా నీ హృదయమును సంరక్షించుకొనుము మన జీవితమునందు తటస్థించు ప్రతి ఘటనయు, మన కేదో యొక పాఠమును బోధించుటకే తటస్థించుచున్నదని తెలిసికొనుము మనస్తాపముచే ధీరత్వమును గోల్పోయి, మంగళ ప్రదమగు ఆ పాఠలాభమును, పోగొట్టుకొనుము అనేక సంతాపములు మన దోషమువలననే సంప్రాప్తమగుచున్నవి. వానివలన శాంతమును గోల్పోయి జ్ఞానవిహీనుడవు గావుము. నీ తప్పులను నీవు సవరించుకొనుటకు బ్రయత్నింపుము. హృదయమందిరమునందు ఆనవరతము విరాజిల్లుచుండు అనందమయునిగు సరమేశ్వరునియొక్క సహవాసమే సమస్త సంతాపములకును దివ్యోషధమని తెలిసికొనుము. ఆయనను నిరంతరము ధ్యానించుచు, నీ దుఃఖముల నన్నిటిని ఆయనకు నివేదించుకొనుము, నీ హృదయజ్వాలను చల్లార్చు శాంతి వారిని ప్రసాదింపుమని వేడుకొనుము. సదా, ప్రసన్నహృదయముతో జీవింప బ్రయత్నింపుము.

వి. ఈ శ్లోకము అనవసర దుఃఖమువలనను, మనస్తాపమువలనను కలుగు అనిష్టములను గూర్చి విశదీకరించుచున్నది ఆట్టి నిరర్థక చింత ఆరోగ్యమునకును, విశ్వధర్మమునకును, మనశ్శాంతికిని భంగకర మనుమాటయధార్థము.

వాక్య. ౧]

౬ అ ధ్యాయము

శ్లో స్వీయం యశః పౌరుషం చ, గుప్తయే కథితం చ యత్ |
కృతం యదుపకారాయ, ధర్మజ్ఞో న ప్రకాశయేత్ || ౧

[మహానిర్వాణతంత్ర VIII. ౫౬.]

ప. స్వీయం, యశః, పౌరుషం, చ, గుప్తయే, కథితం,
చ, యత్, కృతం, యత్, ఉపకారాయ, ధర్మజ్ఞః, న,
ప్రకాశయేత్.

టీ. స్వీయం = తన సంబంధమయిన, యశః = కీర్తిని,
పౌరుషం చ = పరాక్రమమును, గుప్తయే = దాచుటకు, యత్ =
ఏది, కథితం చ = (ఇతరులచేత) చెప్పబడినదో (దానిని) ఉప
కారాయ = (పరులయొక్క) ఉపకారముకొరకు, యత్ = ఏది,
కృతం = (నీచేత) చేయబడినదో (దానిని), దీనిసంతను, ధర్మజ్ఞః =
ధర్మము తెలిసినవాడు, న ప్రకాశయేత్ = ప్రకటన చేయ
గూడదు.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము. ౬

తా. తన కీర్తిని, తన పౌరుషమును, ఇతరులు దాచుమని తనకు చెప్పిన రహస్యమును, తా నితరులకు చేసిన యుపకారమును, ఈ సమస్తమును ధర్మజ్ఞుడయినవాడు బయటపెట్టకూడదు.

వ్యా. కీర్తికాముడవయి, కేవలము నీ యశమునే లక్ష్యమునందుంచుకొని, వ్యవహరించుకొని నీకు కీర్తియందుగల కోరికను అణచివేసికొని, ధర్మమునే లక్ష్యమునందుంచుకొని, జీవించుము. నీ పట్లు జీవించుచున్నప్పుడు ప్రజలు నీ కీర్తిని కొనియాడినయెడల, నీవు వారి స్తోత్రములకుబ్బి గర్వితుడవుగాక, వినయమును, నమ్రభావమునే కనబరచుము నీ వెన్నడును నిన్ను శ్లాఘించుకొనకుము నీవు స్తోత్రార్హుడ వనుకొనినప్పుడును, ఇతరులు నిన్ను స్తోత్రము చేయనప్పుడును, నీ వాశ్చర్యపడకుము చంచలమతివయి, నీ యశోగానమును నీవే చేసికొనుటకు ప్రయత్నించకుము. నీ కార్యములన్నిటిలోను, నీ మనస్సాక్షి సంతృప్తి నొందినయెడల, నీవు సంతృప్తి నొంది యుండుము ఎపుడయినను నిన్ను గురించి నీవే చెప్పుకొనుట అవశ్యకమయినయెడల, ఎంత యావశ్యకమో, అంతే చెప్పుకొనుము దానిని మించి చెప్పుకొనకుము పరమేశ్వరుడు ఎవరికి యెట్టి శక్తుల నిచ్చియున్నాడో, వానితో వారు తమ శక్త్యనుసారముగా ఆయనకు ప్రీయమయిన కార్యముల నాచరింపవలయును కాని, తమ శక్తులను గురించి తాము గర్వపడకూడదు మూఢులు తాము చేయు ఘనకార్యములను కంటే తమ ఘనతనే అధికముగా ప్రేమింతురు. బుద్ధిమంతులు హాసభావముతో తమ యావచ్చుకిని పరమేశ్వరుని సేవకే అర్పింతురు. ఎవరయినను

వాక్య. ౨] ద్వితీయ ఖండము

నీయందలి నష్టకముచే నీ కొక రహస్యమును చెప్పినయెడల, దానిని వెలిబుచ్చుము నీ పట్ల చెసినయెడల, నీవు విశ్వాసఘాతపడు వనబడుచువు న్నేహముగా పున్నప్పుడు నీతో నెవరయిన, ఏదయిన రహస్యమును చెప్పిన యెడల తరువాత, ఆ న్నేహమునకు ంగము కలిగినను, నీ వా రహస్యమును వెలిబుచ్చుక, గోపనముగా నుంచుటకే ప్రయత్నింపుము నీవు చెసిన పరోప కారమును నీ ముఖతః నివే దింపకుము అట్లు జెల్లడిచేసికొనినయెడల, ఆ యుపకారముయొక్క గౌరవమును, సంతయు, ధర్మస్వరూపమును లోపించును

వి. ఈ ౩ వ యధ్యాయమునందు ముఖ్యమయిన సుగుణములను కీర్తించు కొన్ని శ్లోకములు సమకూర్చబడినవి ఈ మొదటి శ్లోకము, ఆ తదుత్పత్తివర్జింపదగిన అవగుణమని యుపదేశింపబడినది ప్రతివాదులు తిమ కీర్తిని, ప్రతాపమును మరుగుపరచుకొన బ్రయత్నింపవలయును. పరోప కారమునకయి తాము చేసిన కార్యముల నెన్నడును ప్రకటించుకొన గూడదు ఈ శ్లోకమునందలి చివరభాగము 'నీ కుడిచేయి చేసెడు పనిని, నీ యెడమచేతికి తెలియనియ్యకుడు' అని జీససు చెప్పిన యుపదేశమును పోలియున్నది.

శ్లో సత్యం మృదు స్త్రియం వాక్యం, ధీరోహితకరం వదేత్ |

అత్థోత్కర్షం తథానిందాం, పరేషాం వరివర్జయేత్ || ౨

[మహానిర్వాణశంత్రి VIII ౬౨.]

ప. సత్యం, మృదు, ప్రియం, వాక్యం, ధీరః, హితకరం, వదేత్, ఆత్మోత్కర్షం, తథా, నిందాం, పరేషాం, పరివర్జయేత్.

టీ. ధీరః = వివేకి, సత్యం = యధార్థమయిన, మృదు = కోమలమయిన, ప్రియం = ప్రియకరమయిన, హితకరం = హితకరమయిన, వాక్యం = వాక్యమును, సర్వేభ్యః = అందరికొరకు, వదేత్ = పలుకవలయును. ఆత్మోత్కర్షం = ఆత్మస్తుతిని, తథా = అట్లే, పరేషాం నిందాం = పరులయొక్క నిందను, పరివర్జయేత్ = విడిచిపెట్టవలయును.

తా. ధీరుడయిన పురుషుడు సత్యమును, మృదువును, ప్రియమును, హితకరమును అగు వాక్యమునే పలుకవలయును. ఆత్మస్తుతియు, పరనిందయు పరిత్యజింపవలయును.

వ్యా. త్రికరణశుద్ధి కలిగియుండును నీ మనస్సులో నున్న భావమునకు వ్యతిరేక భావమును, నీ వాక్కుతో వ్యక్తము చెయ్యకుము. లోకులు నిజమయిన అర్థమును గ్రహింపలేక అనుమానపడవలసివచ్చునట్లు ద్వంద్వార్థపదములు ప్రయోగించి మాట్లాడుకుము “లోకులు నా మనస్సు లోనుండు ఆభిప్రాయమును తెలిసికొనలేక, దానికి భిన్నమయిన అర్థమును గ్రహింతురుగాక” అను ఉద్దేశముతో నెన్నడును మాట్లాడుకుము. నీకు సత్యమని తెలిసినదానిని చెప్పనప్పుడు, దాని నెంతమాత్రమును మార్చక, ఉన్నది ఉన్నట్లుగా చెప్పుము. నీవు మాట్లాడునప్పుడు ఇతరుల మనసునకు

నొప్పి కలిగించులాగున కఠోర వాక్యములను ప్రయోగించవచ్చును అదే విషయమునుగురించి మృదుమధురములగు ఉపమనవాక్యములు ప్రయోగించియు మాట్లాడవచ్చును సంశుచిత హృదయులు కటువాక్యములనుపయోగింతురు. అది యుక్తము కాదు. సచభావమును కఠోరభాషణమును పరిత్యజించి, సానుభూతిగలవాడవయి, అందరితోను మృదువుగా మాట్లాడుము. అప్రియవాక్యములను పలికి ఎవరి హృదయును నొప్పింపకుము. అందరి హితమును లక్ష్యమునం దుంచుకొని, హితవాక్యములనే పలుకుము. ఎన్నడును ఆత్మనుతి చెసికొనకుము నీ కీర్తిని ప్రకటించుకొనుటకొరకు, నీవు చేసిన కార్యములను అతిశయోక్తిగా పొగడుకొనకుము. పరుల నెన్నడును నిందింపకుము అన్యాయముగా ఇతరుల ధనసంపదల నపహరించుటయు, ఇతరుల కేదరు ప్రతిష్ఠల నపహరించుటయు చెందును సమానముగా నిందార్హములే ఎవరినయినను బాగుచేయుటకొరకుగాని, లోక కల్యాణమునకయిగాని, ఎవరి దోషములనయిన తప్పనిసరిగా ప్రకటింపవలసివచ్చినప్పుడు, వానిని సదయహృదయముతో, సానుభూతితో ప్రకటింపుము.

వి. ఈ శ్లోకముయొక్క చివరభాగము అతిసుతిని గర్హించుచు, కిందటి శ్లోకముయొక్క భావమునే పెంచి చెప్పుచున్నది మొదటి సగభాగములో సత్యము పలుకవలయుననియు, అట్లు పలుకుటలో మృదులముగను, ప్రియకరముగను పలుకవలయుననియు చెప్పుచున్నది. పరనిందను గర్హించుచున్నది

శ్లో. సత్యమేవ వ్రతం యస్య, దయా దీనేషు సర్వదా!

కామక్రోధౌ వశే యస్య, తేన లోకత్రయం జితం॥ 3

[మహానిర్వాణతంత్ర VIII ౨౫.]

ప. సత్యం, ఏవ, వ్రతం, యస్య, దయా, దీనేషు, సర్వదా, కామక్రోధౌ, వశే, యస్య, తేన, లోకత్రయం, జితం.

టీ. యస్య = ఎవనికి, సత్యమేవ = సత్యమే, వ్రతం = వ్రతమో, దీనేషు = దీనులయందు, సర్వదా = ఎల్లప్పుడు, దయా = దయయో, కామక్రోధౌ = కామక్రోధములు, వశే = స్వాధీనమందు (వస్తే తే = ఉంచున్నవో), తేన = వానిచేత, లోకత్రయం = మూడు లోకములును, జితం = జయింపబడినవి.

తా. ఎవనికి సత్యమే వ్రతమో, ఎవనికి సర్వదా దీనులయెడల దయయో, ఎవనికి కామక్రోధములు వశములయియున్నవో, అతడు మూడు లోకములను జయించును.

వ్యా. సర్వదా సత్యమే వ్రతముగలవాడే వగుము. మనోవాక్కాయకర్మలచే సత్యమునే ఆచరింపుము. దీనులయొక దయగలిగియుండుము ధర్మము తెలియనివారికి ధర్మోపదేశము చేయుము. అజ్ఞానులను జ్ఞానవంతులనుగా జేయుము బీదలకు ధనదానము చేయుము. కామక్రోధములను వశపరచుకొనుము. ఈ యంతశ్శత్రువులు వశులు కాదని, మానవుడనేక పాపకార్యములు చేయును. కామమును జయించుటకొరకు, కామ్యవిషయములనుండి నీ మనస్సును మరలించుము. క్రోధమును జయించుటకొరకు క్షమాశీలత నధ్యపించుము

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వి. ఈ శ్లోకము సత్యకళానమ యొక్కయు దీపికయొకల దయ
యొక్కయు, జితేంద్రియత్వముయొక్కయు ప్రభావమును పొగడు
చున్నది

శ్లో విరక్తః పరదారేషు, నిస్పృహః పరవస్తుషు ।

దంభ మాత్సర్యహీనో యః, తేన లోకత్రయం జితమ్ ॥ ౪

[మహానిర్వాణతం శ్రే VIII ౩౩]

ప. విరక్తః, పరదారేషు, నిస్పృహః, పరవస్తుషు,
దంభమాత్సర్యహీనః, యః, తేన, లోకత్రయం, జితం.

టీ. యః = ఎవ్వడు, పరదారేషు = పరభార్యలయందు,
విరక్తః = విగతానురాగముగలవాడో, పరవస్తుషు = ఇతరుల
పదార్థములయందు, నిస్పృహః=ఆసక్తిలేనివాడో, దంభమా
త్సర్యహీనః=గర్వమును మత్సరమును లేనివాడో, తేన=వాని
చేత, లోకత్రయం=మూడులోకములును, జితం=జయింపబడినవి.

తా. ఎవడు పరస్త్రీయందు విరక్తుడును, పరధనము
నందు నిస్పృహుడును అయి యుండునో, ఎవడు దంభమా
త్సర్యవిహీనడో, అట్టి పురుషుడు త్రిలోకములను జయించును.

వ్యా. పరశ్రీలను మోహదృష్టితో దర్శింపకుము, స్పృశింపకుము వారిని గురించి ఆలోచింపకుము. పరుల ధనమును, పరుల వస్తువులను ఆశింపకుము వ్యాయముగా నీ వాజ్ఞించిన విషయములతోనే సంతృప్తి నొందియుండుము. దంభమును మాత్సిర్యమును పరిత్యజింపుము ధర్మాచరణము చెయుచున్నట్లు నటించుటయు, ధార్మికునివలె వేషమువేయుటయు దంభము. ఇతరులకు కలిగిన మేలును జూచి, అనూయపడుటయే మాత్సిర్యము లోకులచే మెప్పువడయవలయునను అశను, లోకులను మోసపుచ్చవలయునను దురభిసంధిని విడిచి, బాహ్యంతర్వర్తియగు పరమేశ్వరుని దృష్టియందే ధార్మికుడవు కాబ్రయత్నింపుము అందరిని ప్రేమించుట నభ్యసించుము. సర్వభూతహితరతుడవు కము ఇట్టి సాధనవలన మన నీచహృదయములయం దుత్పన్నమగు మాత్సర్య మంతర్హితమగును

వి. ఈ శ్లోకముకూడ పవిత్రతగలవాడును, నిస్సంగుడును, అనూయా రహితుడును, కాపట్యములేనివాడును, మూడులోకములను జయించునని స్వము చేయుచున్నది

శ్లో. న విభేతి రణాద్యోవై, సంగ్రామేఽవ్యపరాఙ్ముఖిః ।

ధర్మయుద్ధే మృతోవాపి, తేన లోకత్రయం జితం॥ ౫

[మహానిర్వాహంత్ర VIII. ౬౨.]

ప. న, విభేతి, రణాత్, యః, వై, సంగ్రామే, అపి, అపరాఙ్ముఖిః, ధర్మయుద్ధే, మృతః, వా, అపి, తేన, లోకత్రయం, జితం.

వాక్య. ౫] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

టీ. యః నై=ఎవ్వడు, రణాత్=యుద్ధమువలన, న
 బిభేషి=భీతచిత్తుడు కాఁడో, సంగ్రామే అపి=యుద్ధమునందును,
 అపరాజ్యఖిః=పలాయనము నొందఁడో, ధర్తయుద్ధే=ధర్తయుద్ధ
 మునందు, మృతః వా అపి=మృతుడయినను, తేన=వానిచేత,
 లోకత్రయం జితం=మూడు లోకములును జయింపబడినవి.

తా. ఎవడు యుద్ధమునందు భీతచిత్తుడు కాఁడో, ఎవడు
 రణరంగమునుండి వెనుకకు మరలఁడో, ఎవడు ధర్తయుద్ధము
 నందు ప్రాణముల నర్పించునో, అతడు ముల్లోకములను
 జయింపగలడు.

వ్యా. యుద్ధము రెండు విధములు తమ కధికారములేనిదానిని,
 అన్యాయముగా నార్జించుటకు దుర్మారులు యుద్ధము చేయుదురు. ఇది
 న్యాయస్వరూపుడగు ఈశ్వరునితో విరోధమును సాధించుటయే ఇది
 అధర్తయుద్ధము. అన్యాయమును పరాజయము నొందించి, న్యాయమును
 ప్రతిష్ఠించుటకు చేయుటడు యుద్ధమును ప్రతికారయుద్ధమనికొని, ధర్త
 యుద్ధమనికొని యందురు ఇది అన్యాయమును రూపుమాపి న్యాయమును
 రక్షించును. ప్రేమస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని రాజ్యమునందు, ఇదియును
 విశేషముగా శోచనీయమే ఏమానవులు పెరస్పరము ప్రేమపూర్వకముగా
 అలింగనము చేసికొనవలసియున్నాఁడో, ఏ మానవులు మంగళస్వరూపుడగు
 పరమపితచే, సమానప్రేమతో పోషింపబడుచున్నాఁడో, అట్టి మానవులు
 తమ హస్తములను ఒకరి రక్తముతో నొకరు కలుషితము చేసికొనుట, ఒక

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౬]

సోదరుడు మరియొక సోదరుని ప్రాణాపాయకములగు అఘాతములచే నొప్పించుట, ఇట్టి విషయముల వాలోచించినయెడల, హృదయము శోకాచ్ఛన్నమును దుఃఖపూరితమగును శాంతివలనను, క్షమవలనను సత్యము సంరక్షింపబడగలిగినయెడల, ఎన్నడును యుద్ధము చేయగూడదు ధర్మయుద్ధము నెపముతో, నీ యాత్మగౌరవమును తృప్తిపరచుకొన బ్రయత్నింపకుము కాని, అధర్మనివారణముకొరకు ధర్మయుద్ధమునందు ప్రవేశింపవలసినవచ్చినయెడల, భీతిచితుడవై పరాఽఘ్నిదేవు గాకుము.

వి. ఈ శ్లోకము యుద్ధమునందు ధర్మము, పట్టుదల మొదలయిన క్షత్రియధర్మములను ప్రశంసించుచున్నది యుద్ధమున్న భయములేని వాడును, ధర్మయుద్ధమునందు వెనుదీయనివాడును ముల్లోకములు జయించునని చెప్పబడినది మహర్షి దేవేంద్రనాథ రామాయణము, యుద్ధముకంటె శాంతిని, క్షమాశీలతను ప్రశంసించుచున్నారు.

శ్లో సత్యం బ్రాయాత్, ప్రియం బ్రాయాత్, న బ్రాయాత్
సత్యమప్రియం ।

ప్రియం చ నాన్యతం బ్రాయాత్, ఏష ధర్మః సనాతనః॥ ౬

[మనుసంహిత IV . ౧౩౮]

వ. సత్యం, బ్రాయాత్, ప్రియం, బ్రాయాత్, న, బ్రాయాత్, సత్యమ్, అప్రియమ్, ప్రియం, చ, న, అన్యతం, బ్రాయాత్, ఏషః, ధర్మః, సనాతనః.

టీ. సత్యం=యథార్థమున, బ్రూయాత్=మాట్లాడవలయును. ప్రియం=ప్రియమయినదానిని, బ్రూయాత్=మాట్లాడవలయును. అప్రియం సత్యం=ప్రియకరముగాని సత్యమును, న బ్రూయాత్=మాట్లాడవద్దు. ప్రియం చ=ప్రియకరమయిన, అన్యతం=మిథ్యను, న బ్రూయాత్=పలుకవద్దు. ఏవః ధర్మః=ఈ ధర్మము, సనాతనః=నిత్యమయినది.

తా. సత్యమును పలుకవలయును, ప్రియమును పలుకవలయును. కాని, అప్రియమగు సత్యము నెన్నడును పలుకగూడదు. ప్రియమగు నసత్యమును పలుకగూడదు. ఇదే సనాతన ధర్మము.

వ్యా. సత్యమును కప్పిపుచ్చుక, వెల్లడి చెయుచున్నప్పుడు సహితము హృదయరంజకముగా నుండునట్లు మాట్లాడుట నధ్యసించవలయును. సత్యమయినను ఇతరుల మనసునకు వేదన కలిగించుదానిని, ధర్మసంరక్షణార్థమయి, అత్యంతావశ్యకమయినతప్ప, ప్రయత్నపూర్వకముగా దాచియుంచవలెను. ధర్మసంరక్షణకొరకు అత్యంతావసరమయినయెడల దయాపూర్వకముగా సత్యమును వెల్లడిచేయవలయును దానియందు తా నాన్వేషమును పొందగూడదు మనసులో సహితము అనందింపగూడదు. ప్రియకరమయినను అసత్యమును సంపూర్ణముగా పరిత్యజింపవలయును. ఈవిధముగా వాక్సంయమము నభ్యసించవలయును

వి. ఈ శ్లోకము సత్యభాషణమును మాత్రమేగాక, మధుర భాషణమునుకూడ శాసించుచున్నది. మొదటి పంక్తిలోని ౨వ భాగము “అప్రియమయినయెడల, సత్యమును మరుగుపరచమని” అర్థ మిచ్చుచున్నదని కొందరందురు. కనుక, సత్యమును అప్రియముగా పరిగణించుటదని వారరముచేతురు. మొత్తముమీద ఈ శ్లోకము సత్యముయొక్క ఉచ్చిత అదర్శమును బోధించుచున్నది.

శ్లో అద్భిర్గాత్రాణి శుధ్యంతి, మనః సత్యేన శుధ్యతి ।

విద్యాతపోభ్యాం భూతాత్మా, బుద్ధిర్జ్ఞానేన శుధ్యతి॥ ౭
[మనుసంహిత V ౧౦౯ విష్ణుసంహిత XXII ౯౨ వశిష్టసంహిత III.]

ప. అద్భిః, గాత్రాణి, శుధ్యంతి, మనః, సత్యేన, శుధ్యతి,
విద్యాతపోభ్యాం, భూతాత్మా, బుద్ధిః, జ్ఞానేన, శుధ్యతి.

టీ. గాత్రాణి=(స్వేదాదులచే మలినములయిన) శరీరములు, అద్భిః=జలముచే, శుధ్యంతి=పరిశుద్ధము లగుచున్నవి. మనః = (నిషిద్ధచింతనాదులచే కలుషితమయిన) మనస్సు, సత్యేన = సత్యకథనముచేత, శుధ్యతి = పవిత్రమగుచున్నది. భూతాత్మా=జీవాత్మ, విద్యాతపోభ్యాం = బ్రహ్మవిద్యాతపస్సులచేతను, శుధ్యతి=పవిత్రమగుచున్నది. బుద్ధిః=(వివర్తయజ్ఞానోపహతమైన) బుద్ధి, జ్ఞానేన = యధార్థజ్ఞానముచేతను, శుధ్యతి=పవిత్రమగుచున్నది.

వాక్య. ౧] ద్వితీయ ఖండము

తా. జలముచే శరీరములు పరిశుద్ధము లగుచున్నవి. సత్యమును చెప్పటవలన మనస్సు పరిశుద్ధ మగుచున్నది. బ్రహ్మ విద్యాతపస్సులచే ఆత్మ పరిశుద్ధమగుచున్నది. యథార్థ జ్ఞానముచే బుద్ధి పరిశుద్ధమగుచున్నది.

వ్యా. సంభాషణయందు సత్యవాదివి కష్టము. వ్యవహారమునందు సత్యపరాయణుడవు కష్టము అట్లయినయెడల, ఆత్మప్రసాదమునొంది, పరిశుద్ధుడగుచు బ్రహ్మవిద్యద్వారమున బ్రహ్మజ్ఞానమును సముజ్జ్వలము గావించుకొని, బ్రహ్మోపలబ్ధి నొందుము ఈశ్వరాదిష్టములగు కర్తవ్యముల ననుష్ఠించుచు, ధర్మానుష్ఠానస్వరూప తపమునందు నియుక్తుడవు కష్టము. దాని వలన, ఏ ఆత్మ మోహమునుండియు, పాపతాపములనుండియు, విముక్తి నొంది, పరిశుద్ధమగును. జ్ఞానానుశీలనద్వారమున, బుద్ధిని ప్రమత్తమాదములనుండి విముక్తి నొందించి, పరిశుద్ధము గావించుము. సర్వవిధములను శుద్ధసత్వప్రధానుడవయి, పరిపూర్ణ పవిత్రుడును, ఏ పాపముచే అంట బడనివాడును అగు పరమేశ్వరుని సాన్నిధ్యము నొంద బ్రయత్నింపుడు.

వి. ఈ శ్లోకము, శరీరమును, మనస్సును, ఆత్మను పరిశుద్ధముగా నుంచుకొనవలసిన కర్తవ్యమును, ఆ కర్తవ్యసాధనమును నిర్దేశించుచున్నది. శరీరము జలముచే పరిశుద్ధము చేయబడినట్లే, మనస్సు జ్ఞానముచేతను, ఆత్మ ధర్మానుష్ఠానముచేతను పవిత్రమగునని చెప్పుచున్నది.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం. ౬

శ్లో. యోఽన్యధాసంత మాత్మానం, అన్యథా ప్రతిపద్యతే।
కింతేన న కృతం పాపం చౌరేణాత్మాపహారిణా॥ ౮

[మహాభారత, అదిపర్వ ౭౪ ౨౩, ౨౪ ఉద్యోగపర్వ ౪౨ ౩౫౪౧, ౩౫.]

ప. యః, అన్యథా, సంతం, ఆత్మానం, అన్యథా, ప్రతి
పద్యతే, కిం, తేన, న, కృతః, పాపం, చౌరేణ, ఆత్మాప
హారిణా.

టీ. యః=ఎవడు, అన్యథా=ఓక విధముగా, సంతం=
ఉండెడి, ఆత్మానం=తన్ను, అన్యథా=మరియొకవిధముగా, ప్రతి
పద్యతే=తెలుపుకొనుచున్నాడో, ఆత్మాపహారిణా=ఆత్మాపహరి
యగు (తన్ను దొంగిలించెడు), తేన చౌరేణ=ఆ దొంగచేత,
కిం పాపం=ఏపాపము, న కృతం='చేయబడదు' (అన్నియు
చేయబడునని యర్థము).

తా. ఏ పురుషుడు, తా నొక విధముగా నుండి, తాను
మరియొక విధముగా నున్నట్లు ప్రకటించుకొనుచున్నాడో, అట్టి
ఆత్మాపహారి యగు చోరునివలన, నే పాపము చేయబడదు?
సమస్త పాపములు చేయబడునని భావము.

వాక్య. ౯] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వ్యా సర్వదా కపటము లేనివాడెవయి కార్యముల నాచరింపుము లోపల నొక ప్రకారముగానుండి, యింకొక ప్రకారమున్నట్లు పయికి కనబడ ప్రయత్నింపకుము ఏది అయోగ్యమని తెలిసికొందువో, దానిని సర్వతోభావముగా, లజ్జాపూర్వకముగా పరిత్యజింపుము. ఏది యోగ్యమని తెలిసికొందువో, దానిని ఏ వాక్కుతో వ్యక్తముచేసి, కార్యరూపమున చేసి చూపించుము

వి. ఈ శ్లోకము మోసమును ఆత్మగోపనమును నిందించుచున్నది తన్ను తానున్న రీతిని గాక, మరెవ్వరిరీతిని ఇతరులకు కనబరచువాడు, దొంగయని చెప్పబడుచున్నాడు. అత డెట్టి సాపమున కయిసను ఒడికట్ట గలడని ఎంచబడుచున్నాడు.

శ్లో. నాస్తి సత్యసమో ధర్మః, న సత్యాద్విద్యతే వరం ।

న హి తీవ్రతరం కించిత్, అసృతా దిహ విద్యతే॥ ౯

[మహాభారత, ఆదిపర్వ ౭౪. ౧౦౫.]

వ. న, అస్తి, సత్యసమః, ధర్మః, న, సత్యాత్, విద్యతే, వరం, న, హి, తీవ్రతరం, కించిత్, అసృతాత్, ఇహ, విద్యతే.

టీ. సత్యసముత్సాహముతో సమానమయిన, ధర్మము, ధర్మము, నాస్తిలేదు. సత్యాత్=సత్యముకంటె, పరంశ్రేష్ఠమయినది, న విద్యతేలేదు. ఇహ=విహికమునందు, అన్యతాత్=మిథ్యకంటె, తీవ్రతరం=నికృష్టతరం (పనికిమాలినది), కించిత్=కొంచెమయినను, న హి విద్యతేలేదు కదా !

తా. సత్యముతో సమానమయిన ధర్మము లేదు. సత్యముకంటె శ్రేష్ఠమయిన మరియొక వస్తువులేదు. విహికమునందు అన్యతముకంటె తీవ్రతరమయిన మరియొక పదార్థమును లేదు.

వ్యా సత్యమే ఈశ్వరుని స్వరూపము దానియందే ధర్మము ప్రకీర్తితమయి యున్నది జ్ఞానద్వారమున సత్యము నాద్వింపవలయును. సత్యము విషయమయి విశేషశ్రద్ధను గలిగియుండవలయును. ఆచరణమునందు సహితము సత్యపరాయణుడు కావలయును. మిథ్యను సంపూర్ణముగా త్యజింపవలయును ఆసత్యముకంటె అసహ్యము, కరోరము, నింద్యము అగునది వేరొకటి లేదు మిథ్యాబీజితమువలన జ్ఞానము మోహః ఛన్నమగును. వాక్కును, ఆచరణమును అపవిత్రములగును

వి. ఈ శ్లోకము సత్యముయొక్క చక్కదనమును, ఆసత్యముయొక్క అసహ్యతను మరల చెప్పుచున్నది. ఇది సుగుణములలోకల్ల సత్యమునకే కీర సాన మిచ్చుచున్నది.

వాక్య. ౧౦] ద్వి తీ య ఖ ౦ డ ము

శ్లో. ప్రియాః భవతి దానేన, ప్రియవాదేన చాపరకః ।

అప్రియస్య చ పథ్యస్య, వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః॥ ౧౦

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ ౩౯ ౩—౩: ౧౫]

ప. ప్రియా, భవతి, దానేన, ప్రియవాదేన, చ, అప
రః, అప్రియస్య, చ, పథ్యస్య, వక్తా, శ్రోతా, చ, దుర్లభః.

టీ. దానేన=ఈవిచేత, ప్రియాః భవతి=(ఒకడు) ప్రియు
డగుచున్నాడు. అపరః=వే రొకడు, ప్రియవాదేన చ=మంచి
మాటలచేత (ప్రియుడగుచున్నాడు). పథ్యస్య=హితమయినది
యయినను, అప్రియస్య=ప్రియముకాని దానియొక్క, వక్తా=
చెప్పిడివాడున్న, శ్రోతా=వినెడువాడున్న, దుర్లభః=అరుదు.

తా. ఒకడు దానముచేసి ప్రియుడగును, మరియొకడు
ప్రియమయిన మాటలుచెప్పి ప్రియుడగును. కాని, అప్రియ
మయినను, హితవాక్యములు పలుకు వక్తయు, అట్టి వాక్య
ములను విను శ్రోతయు, ఉభయులును దుర్లభులు.

వ్యా. హితకరములయిన వాక్యములు సర్వదా శ్రీ తికరము
లుగా నుండవు ప్రియవాక్యములు తరుచు అహితకరములుగా నుండును.
వినువారికి కష్టముగా నుండునను భయముచే, ఎవడు హితమును పలుకడో,

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయ. ౬

వాడు నిజమయిన హితుడు కాదు ప్రియముగా లేవని ఎవడు హితవాక్యములు వినడో, వాడు తప్పక దుఃఖము ననుభవింపవలసి యుండును. కనుక, సమస్తమయిన వారికిని హితమునే చేయగోరువాడవయి, హితవాక్యములనే పలుకుము. ఎవడయినను హితోపదేశమును చేసినయెడల, అది తాత్కాలికముగా నీ కప్రియముగా నున్నను భావిఫలమును మననునందుంచుకొని, దానిని శాంతచిత్తముతో నాకర్ణించి, లేదనుసారముగా వర్తించి, శుభిఫలము నొందుము.

వి. ఆప్రియమయినను, హితమునే చెప్పవలయునని ఈ శ్లోకము అదేశించుచున్నది. ఇది ఆప్రియమయిన సత్యమును చెప్పవద్దను, ఈ యధ్యాయమునందలి ౬ వ శ్లోకములోని భావమును పూర్వపక్షము చేయుచున్నది.

వాక్య. ౧]

౭ అ ధ్యాయము

శ్లో. సమక్షదర్శనాత్ సాక్ష్యం, శ్రవణాచ్చైవ సిద్ధ్యతి |
తత్రసత్యం బ్రువన్ సాక్షీ, ధర్మార్థాభ్యాం సహాయతే || ౧

[మహాసంహిత VIII ౭౪.]

ప. సమక్షదర్శనాత్, సాక్ష్యం, శ్రవణాత్, చ, ఏవ,
సిద్ధ్యతి, తత్ర, సత్యం, బ్రువన్, సాక్షీ, ధర్మార్థాభ్యాం, న,
హీయతే.

టీ. సమక్షదర్శనాత్=ప్రత్యక్షదర్శనమువలనను, శ్రవ
ణాచ్చైవ=వినికివలనను, సాక్ష్యం=సాక్షీత్వము, సిద్ధ్యతి=సిద్ధిం
చుచున్నది. తత్ర=దానియందు, సత్యం=యధార్థము (చూచి
నది చూచినట్లును, విన్నది విన్నట్లును,) బ్రువన్ = చెప్పెడి,
సాక్షీ=సాక్షి, ధర్మార్థాభ్యాం=ధర్మార్థములనుండి, స హీయతే=
విడువబడదు.

తా. సాక్షాద్ధర్మసము వలనన, శ్రవణము వలనన, సాక్షీత్వము సంభవించును. సాక్షీయము తీవ్రత్యము పలికిన యెడల, ధర్మార్థములనుండి విచ్యుతండు కాడు.

వ్యా. వ్యాయమునకును, సత్యమునకును జయము కలుగవలయు నని పరమేశ్వరుని యభిప్రాయము. సాధుపురుషుల యభిప్రాయమును యిదే కాని, అసాధువులు ఈశ్వరోద్దేశము నుల్లంఘించి, యితరుల కన్యాయము చెయుచున్నారు దానిని నివారింపనియెడల, లోకపిత్తికిని, లోక కల్యాణమునకును, విశేషముగా వ్యాపారము కలుగును కనుకనే, వ్యాయాధిపతులు వ్యాయావ్యాయములను విచారించి, వ్యాయపక్షముననే తీర్పుచెప్పి, ధర్మసంరక్షణము చెయుచున్నారు. వివేకియైన సాక్షి వివాదాస్పదవిషయములలో చూచినది చూచినట్లును, విన్నది విన్నట్లును ధర్మాధికారికి తెలిపి, ధర్మసంరక్షణమునందు సహాయకారి యగుచున్నాడు. ధర్మసానములయందు సాక్ష్యమిచ్చుట ధర్మార్థములకు విరోధమని యెంత మాత్రమును భావింపగూడదు

వి. ఈ ౭ వ యధ్యాయము వ్యాయసభయందు సత్యసాక్ష్య మిచ్చుటను గురించి చెప్పుచున్నది. సాక్షీయనగా నెట్టివాడో ముందు నిర్వచించుచున్నది. ఒక కార్యమును ప్రత్యక్షముగా చూచినవాడును, విన్నవాడును మాత్రమే సాక్ష్యము నిచ్చుట కర్హులు ఇతరులు కారు. వ్యాయసానములో సత్యమును చెప్పుట అధ్యాయక జీవితమునకు భంగ కరము కాదు.

వాక్య. ౨] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

శ్లో. యథా శ్రుతం యథా దృష్టం, సర్వమేవాజ్ఞసా వద
సత్యేన పూయతే సాక్షీ, ధర్మః సత్యేన వర్ధతే॥ ౨

[మనుసంహిత VIII ఆధ్యాయం ౧౦౧. ౨౩]

ప. యథాశ్రుతం, యథాదృష్టం, సర్వం, ఏవ, అజ్ఞసా,
వద, సత్యేన, పూయతే, సాక్షీ, ధర్మః, సత్యేన, వర్ధతే.

టీ. యథాశ్రుతం=వినబడినది వినబడినట్లు, యథాదృ
ష్టం=చూడబడినది చూచినట్లు, సర్వం=సమస్తమును, అజ్ఞసా
ఏవ=యథార్థముగానే, వద=చెప్పుము. సత్యేన=సత్యకథనము
చేతన, సాక్షీ=సాక్ష్యమిచ్చువాడు, పూయతే=పావమునుండి
విడువబడుచున్నాడు (పవిత్రుడగుచున్నాడు). ధర్మః=ధర్మము,
సత్యేన=(అతని) సత్యకథనముచేతన, వర్ధతే = వృద్ధిపొందు
చున్నది.

తా. చూచినది చూచినట్లును, విన్నది విన్నట్లును,
సమస్తమును యథార్థముగా పలుకవలయును. సత్యకథనము
వలన సాక్షి పరిశుద్ధుడగును, ధర్మము సంరక్షింపబడును.

వ్యా. యోగ్యుడగు సాక్షి చూచినది చూచినట్లును, విన్నది
విన్నట్లును, సమస్తమును యథార్థముగా సాక్ష్యమివ్వవలయును తనకు

తెలిసినంతవరకు హెచ్చుతగ్గులులేక సంపూర్ణముగా చెప్పవలయును ఎవడు తన కండ్లతో తాను చూచునో వాడే నిజమయిన సాక్షి. ఇతరుల నుండి విన్న సంగతులు నిజము, కావచ్చును, అబద్ధము కావచ్చును కనుక న్యాయస్థానములయందు సాక్ష్యమిచ్చినప్పుడు, చూచిన విషయములను, చూచినట్లును, విన్న విషయములను విన్నట్లును ప్రత్యేకించి, చెప్పవలయును ధర్మమును సంరక్షించుచుండుటచేత, సత్యసాక్ష్యమువలన పుణ్యము లభించును మిథ్యసాక్ష్యమువలన పాపము లభించును.

వి. సాక్షి తాను చూచినదానిని, విన్నదానిని యధారముగా చెప్పవలయునని ఈ శ్లోకము నిరూపించుచున్నది అట్లు చెప్పటవలన, సాక్షి పవిత్రుడగుటయేగాక, ధర్మమునం దభివృద్ధి నొందుచున్నాడు.

శ్లో. యస్య విద్వాన్ హి వదతః, తే త్రజ్జ్ఞో నాభిశజ్జతే ।

తస్మాన్న దేవాః శ్రేయాంసం, లోకేఽన్యం పురుషం విదుః॥౩

[మనుసంహిత VIII ౯౬.]

ప. యస్య, విద్వాన్, హి, వదతః, తే త్రజ్జ్ఞః, న, అభి శంకతే, తస్మాత్, న, దేవాః, శ్రేయాంసం, లోకే, అన్యం, పురుషం, విదుః.

టీ. వదతః=సాక్ష్యమును చెప్పుచున్న, యస్య=ఎవని యొక్క, విద్వాన్=చేతనవంతమయిన, తే త్రజ్జ్ఞః=జీవాత్మ, న

వాక్య. 3] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

అభిశంక తే=(ఇతడు సత్యమును చెప్పుచున్నాడా, అసత్యమును చెప్పుచున్నాడా యని) శంకించుదో (కాని, ఇతడు సత్యమునే చెప్పుచున్నాడని శంకలేనిదగుచున్నదో), లోకే = లోకము నందు, తస్మాత్ = అట్టి పురుషునికంటె, అన్యం = ఇతరుని, శ్రేయాం సంశ్రేయతరుడగు పురుషుని, దేవాః = దేవతలును, న విదుః = ఎరుగరు.

తా. ఏ సాక్షి సాక్ష్యము నిచ్చుచుండగా, సచేతన మగు అతని మనస్సాక్షి 'నే నబద్ధము చెప్పుచున్నా' నని శంకింపదో, ఈ లోకమునందట్టి పురుషునికంటె శ్రేష్ఠుడగు మరియొకనిని దేవతలుసహితము ఎరుగరు.

వ్యా. ఎవనిమట్టుకు వాని మనస్సునకు గోచరముగాని పాపము లేదు. కనుక, ఏ సాక్షి తాను సాక్ష్య మిచ్చుచున్నప్పుడు, తాను చెప్పనది అబద్ధము కాదని, సంపూర్ణముగా విశ్వసించుచున్నాడో, అతడే సత్యవాది యగు సాక్షి. సర్వదర్శియగు పరమేశ్వరుడు అతనియెడల, ప్రసన్నుడగును.

వి. ఈ శ్లోకము సత్యసాక్ష్యముయొక్క మహిమను కొనియాడు చున్నది. సత్యసాక్షికంటె ఉత్తముడగు పురుషుని దేవతలు సహితము ఎరుగరని ప్రశంసించుచున్నది

శ్లో. ఏకోహ మస్మి త్యాత్మానం, యత్త్వం కల్యాణ మశ్యనే ।
నిత్యం స్థితస్తే హృద్యేష, పుణ్యపాపేషీతా మునిః॥ ౪

[మనుసంహిత VIII ౯౧]

ప. ఏకః, అహం, అస్మి, ఇతి, ఆత్మానం, యత్, త్వం, కల్యాణ, మశ్యనే, నిత్యం, స్థితః, తే, హృది, ఏషః, పుణ్య పాపేషీతా, మునిః.

టీ. హే కల్యాణ=ఓ మంగళ స్వరూపుడా, ఏకః ఏవ= ఒక్కడనే అయిన, అహమ్=నేను, అస్మి ఇతి=ఉన్నాను అని, యత్ త్వం మశ్యనే=నీవు అనుకొనుచున్నావేమో (అట్లనుకొనవద్దు). (ఎందువలన ననగా) ఏషః=ఈ, పుణ్యపాపేషీతా= పుణ్యపాపద్రవ్యముగు, మునిః=సర్వజ్ఞుడగు పరమాత్మ, తే= నీయొక్క, హృది =హృదయమునందు, నిత్యం = ఎల్లప్పుడును, స్థితః=ఉన్నాడు.

తా. ఓ సౌమ్యుడా, 'నే నేకాకిగా నున్నా' నని, నీ వనుకొనుచున్నావేమో, ఎన్నడును అట్లనుకొనకుము. పుణ్య పాపదర్శియును, సర్వజ్ఞుడును అగు పరమపురుషుడు, సదా, నీ హృదయసీమయందు ప్రతిష్ఠితుడయి యున్నాడు.

వ్యా. శుభమును కౌంక్షించు, ఓ సాక్షీ, నీవు బాహ్యమునందును
 ఏకాకివి కావు, అంతరమునందును ఏకాకివి కావు పుణ్యపాపదర్శియును,
 సర్వజ్ఞుడును అగు పరమపురుషుడు నీ హృదయమునందు, నిత్య నివాసము
 చేయుచున్నాడు అలేడు పుణ్యమును బహుకరించుచున్నాడు పాప
 మునకు యుక్తదండన విధించుచున్నాడు నీవు సాక్ష్యమిచ్చునప్పుడు, ఈ
 సంగతిని జ్ఞాపక ముంచుకొనుము అబద్ధపు సాక్ష్యమునిచ్చి, నీ మస్తకము
 పయి పరిమేళ్యురని వజ్రాయుధమును పరిపీయకుము.

వి. సర్వద్రష్టయగు పరమాత్మ, సర్వదా, మన ఆత్మయందున్నా
 డనియు, ఇతరు లెరిగినను, ఎరుగకపోయినను, మనము సత్యము పలుకు
 చున్నది లేనిది, పరమేశ్వరు డెరుగుననియు, ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నది.

౧ అభిధ్యాయము

శ్లో॑ యత్కల్యాణమభిధ్యాయేత్, తత్త్రాత్మానం నియోజయేత్ |
స పాపే ప్రతిపాపః స్యాత్, సాధురేవ సదా భవేత్ || ౧

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౦౬. ౧౧—కాంతిపర్వ, ౯౪ ౧౦.]

ప. యత్, కల్యాణం, అభిధ్యాయేత్, తత్త్ర, ఆత్మా
నం, నియోజయేత్, స, పాపే, ప్రతిపాపః, స్యాత్, సాధుః,
ఏవ, సదా, భవేత్,

టీ. యత్=దేనియందు, కల్యాణం=మంగళము, అభి
ధ్యాయేత్=ఉన్నదని నీకు తోచుచున్నదో, తత్త్ర = దాని
యందు, ఆత్మానం=ఆత్మను, నియోజయేత్=నియోగింపవల
యును. పాపే=పాపాత్ముడగు జనునియందు, ప్రతిపాపః=ప్రతీ
కారపాపము చేయువాడవయి, స స్యాత్=ఉండవద్దు. (కాని)
సదా=నిరంతరము, సాధుః ఏవ భవేత్=సాధువుగానే యుండ
వలయును.

వాక్య. ౧] ద్వి తీ య ఖ ౦ డ ము

తా. దేనివలన నీకు కల్యాణము లభించునని యను
కొందువో, దానియందు నీవు నియుక్తుడవు కమ్ము. సాపక ర్థ
ములు చేయువాని యెడల సహితము సాపము నాచరింప
కుము. సదా సాధుత్వమునే యవలంబించి యుండుము.

వ్యా. దేనివలన మంగళము చెకూడనో, దానినే ఆచరింపుము.
ఈశ్వరుడు మంగళస్వరూపుడు మంగళమే ఆయనయొక్క యుద్దేశము.
ఏది ఒకనికి మంగళమయి, మరియొకనికి అమంగళమగునో, ఏది నేటికి
మంగళముగానుండి, రేపటికి అమంగళమగునో, అది వాస్తవముగా మంగళ
కరమయినది కాదు సమస్త మానవసంఘమునకును, ఏది శుభకరమో,
అనంతకాలమువరకు ఏది శ్రేయస్కరమో, దానియందే నీవు నియుక్తుడ
వగుము. అదే నిజమయిన మంగళము నీవు పాపియెడలనయినను సాపము
చేయకుము. అన్యాయము చేసినవానికి సహితము మరల అన్యాయము
చేయకుము. సదా సాధువయి యుండుము. సాధుత్వమువలననే అసా
ధుత్వమును పరాజయము నొందింపుము. న్యాయపథమునందుండియే,
అన్యాయాచరణమునకు ప్రతివిధానము చేయుము. దుష్టులు దుష్కృత్య
ములద్వారమున తమ కోపమును సంత్కృష్టి నొందింప బ్రయత్నింతురు.
కాని, సాధువులు తమ సాధుకృత్యముల ద్వారముననే, దుష్టులకు సాధు
త్వము నుపదేశించి, ప్రపంచమునందు కాంతిప్రతిష్ఠాపనమునకు సాహ
య్యము చేయుదురు.

౧౧౩

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౮

వి. ఈ ౮వ యధ్యాయము సర్వదా, సమస్త పరిస్థితులయందును, న్యాయమునే, ధర్మమునే ఆచరింపవలయునని నిర్దేశించుచున్నది. ఈ మొదటి శ్లోకము ఎప్పుడును మంచినే చేయవలయునని చెప్పుచున్నది. ఇతరులు తమకు అనిష్ట మాచరించినను, మరల వారికి తా మనిష్టము చేయ గూడదని బోధించుచున్నది.

శ్లో. అక్రోధేన జయేత్ క్రోధం, అసాధుం సాధునా జయేత్ !
జయేత్ కదర్యం దానేన, జయేత్ సత్యేన చాన్యతమ్ || ౨
[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౩౮. ౭౩-౭౪. ౭౩.]

ప. అక్రోధేన, జయేత్, క్రోధమ్, అసాధుం, సాధునా, జయేత్, జయేత్, కదర్యం, దానేన, జయేత్, సత్యేన, చ, అన్యతమ్.

టీ. అక్రోధేన=క్రోధము లేకపోవుటచేత, క్రోధం=క్రోధమును, జయేత్ = జయింపవలయును. అసాధుం = అయోగ్యమయిన కార్యమునుగాని, భావమునుగాని, సాధునా=యోగ్యమయిన కార్యముచేతగాని, భావముచేతగాని, జయేత్ =జయింపవలయును. కదర్యం=నీచుని (అపకారిని), దానేన=దానాది ఉపకారములచేత, జయేత్ =జయింపవలయును. అన్యతం=అబద్ధమును, సత్యేన=సత్యముచేత, జయేత్ =జయింపవలయును.

వాక్య. ౨] ద్వితీయ ఖండము

తా. క్షమవలన క్రోధమును జయించుము. సాధుత్వమువలన అసాధుత్వమును జయింపుము. ఉపకారముచేసి అపకారిని జయించుము. సత్యమువలన అసత్యమును జయించుము.

వ్యా. స్వయముగా తాను క్రోధపరవశుడుగాక క్రోధాంధుని జయింపవలెను వివిధోపాయముల నవలంబించి, ఏ కారణమువలన నిరరకముగా ఇతరులకు క్రోధము జనించుచున్నదో, ఆ కారణమును దూరీకృతముచేసి క్రోధము నుపశమింపజేయవలెను. అసాధువును సాధుత్వముచేతనే జయింపవలెను. అసద్వ్యవహారము చేసినవారియొడల సహితము నీవు సద్వ్యవహారమే చేయుము. నీ యొడల నిర్దయతో నుండువారిలో సహితము నీవు దయను కనబరచుము. నీకు అహితమును చేసి, నిన్ను గురించి అహితముగా భావించెడు వారికి సహితము, నీవు హితమునే చేసి, వారిని సద్భావముతో చూడుము. సత్యముచేతనే అసత్యమును పరాజయము నొందించుము ప్రాణమునయినను పణముగా నొడ్డి, సదా, సత్యమునే ఆవలంబింపుము. సత్యమే జయము.

వి. ఈ శ్లోకభాషము ‘నీ శత్రువులను ప్రేమింపుము, నిన్ను శపించువారిని దీవించుము...’ అను జీససుయొక్క మహోత్సాహమును ఉపదేశమును పోలియున్నది. ప్రతి దుర్గుణమును దానికి విరుద్ధమయిన శుగుణమువలన, అనగా క్రోధమును క్షమాశీలతవలనను, అసత్యమును సత్యమువలనను, చెడ్డతనమును మంచితనమువలనను, ద్వేషమును ప్రేమవలనను జయింపవలయునని ఈ తత్త్వజేత చెప్పుచున్నాడు.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయ. ౮

శ్లో. కుశలః సుఖదుఃఖేషు, సాధూంశ్చాప్యవసేవతే ।

సత్యసాధుసమారంభాత్, బుద్ధి ర్ధర్మేషు రాజతే॥ 3

[మహాభారత, వనపర్వ 3౦౯. ౧౨]

ప. కుశలః, సుఖదుఃఖేషు, సాధూన్, చ, అపి, ఉపసేవతే, సత్యసాధుసమారంభాత్, బుద్ధిః, ధర్మేషు, రాజతే.

టీ. సుఖదుఃఖేషు = (ఎవడు) సుఖదుఃఖములయందు, కుశలః=నేర్పుగలవాడయి, సాధూంశ్చాప్య=సజ్జనులను, ఉపసేవతే=సేవించుచున్నాడో, బుద్ధిః=(వాని) బుద్ధి, సత్యసాధుసమారంభాత్ = సత్యసాధు లక్షణములుగల కర్తానుష్ఠానము వలన, ధర్మేషు = ధర్మములయందు, రాజతే = ప్రకాశించుచున్నది.

తా. సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములు సంప్రాప్తమయి సప్రదు ఎవనిహృదయము చలించినో, ఎవడు సాధుపురుషులను సేవించుచు సత్సంగతత్పరుడయి యుండునో, అట్టి పురుషుని బుద్ధి సత్యసాధు కర్తానుష్ఠానద్వారమున ధర్మఫలమునందగ్రగామియై, దీప్తివంతమగును.

వా. సుఖసుఖములు చెందును చిత్తచాంచల్యమును జనింపజేయును. దుఃఖసమయమున, ఒక విధమగు చిత్తచాంచల్యము కలుగును సుఖసమయమునందు, మరియొక విధమయిన చిత్తచాంచల్యము కలుగును. ఒక్కొక్కప్పుడు దుఃఖభోగమువలని బాధలకంటె సుఖభోగమువలని మత్తయే ధర్మసాధనకు అధికతరమయిన విఘ్నములను ఉత్పాదనము చేయును. కనుక, చంచలచిత్తుడవుగాక, సుఖసుఖములవలని లాభములను పొందుటకు ప్రయత్నింపుము. ప్రయత్నపూర్వకముగా సాధుసాంగత్యము చేయుము. ప్రపంచమునందు మన మనేక విధములగు పరిస్థితులలో నుండవలసి వచ్చును అందువలన మన యంతఃకరణము అనేకవిధములుగా సంచలించి, విక్షిప్తమగును. ధర్మభావములు మానమగును. పవిత్రోత్సాహము చల్లారిపోవును. ధర్మశయములు అశాపీనములగును మోహపంక్తిముచే జీవితము కలుషితమగును ఇట్టి శోచనీయావస్థయందు, సత్సంగముతప్ప అత్ర నుద్ధరింపగలిగినది మరియొకటి లేదు సత్సహచారము యొక్క ప్రభావమువలన మరణావస్థయందుండు అత్ర పునర్జీవనము నొందును. నిరాశాంధకారమున అశాశ్వతీ జలుగును నిరుత్సాహంతఃకరణమునందు ఉత్సాహాన్ని యుదయించును. రూపవిహీనమగు సమస్తవస్తుప్రపంచమునకును సూర్యకాంతి ఎట్లు రూపమునిచ్చునో, అట్లే, సాధుపురుషులతోడి సహవాసము, అసాధువుల జీవనమును సహితము పవిత్రముగను, పుణ్యవంతముగను చేయును సాధుసంగముయొక్క గొప్పలాభమిది అది, అసాధుభావముల నణచివేసి, సాధుభావముల కుద్ధీపనము కలిగించును. కనుక, ధర్మజీవనాకాంక్షులు సత్పురుషులతోడి సహవాసమును సంపాదించుటకు శ్రద్ధావంతులయి యుండవలయును. దేని నాచరించుటవలన జ్ఞానమును హృదయమును ఔన్నత్యము నొందునో, పరిత్యజి

నొందునో, అదే సత్కర్మయనియు, పాదుకర్మయనియు తెలిసికొనుము. అట్టి కార్యానుష్ఠానమువలననే, ధర్మానురాగము ప్రజ్వలించును. హృదయముయొక్కయు, మనస్సుయొక్కయు ధర్మప్రబోధముల నుల్లంఘించి ప్రవర్తించువారి ధర్మజ్ఞానము క్రమక్రమముగా నిస్సారమయి మందగించును. తుదకు వారు ధర్మార్థ రవిచక్షణజ్ఞానమును సహితము గోల్పోవుదురు. అందువలన, వారు ధర్మరహితమునుండి పతితులయి అధోగతి నొందుదురు.

వి. పరిసితులు మంచినయినను, చెడ్డవయినను వానివలన మన శ్చాంచల్యము నొందగూడదనియు, మనస్సును వికసింపజేసి, హృదయము నందు పవిత్రైశ్వర్యములను మేలుకొలుపు సజ్జనసహవాసము చేయవలయుననియు, ఈ శ్లోకము హెచ్చరించుచున్నది. ప్రతి మానవుడును ధర్మభక్తుడనందు తన కదైర్యము తోచినపుడెల్ల, మహాపురుషుల జీవితములను పరించుచుండవలయును అధర్మమార్గమునుండి తప్పించుకొనుట కది యొక గొప్ప సాధనము

శ్లో మోహజాలస్య యోనిర్హి, మూఢై రేవ సమాగమః |

అహన్యహని ధర్మస్య, యోనిః సాధుసమాగమః || ౪

[మహాభారత, వనపర్వ I ౨౪.]

ప. మోహజాలస్య, యోనిః, హి, మూఢైః, ఏవ, సమాగమః, అహని, అహని, ధర్మస్య, యోనిః, సాధుసమాగమః.

వాక్య. ౪] ద్వితీయఖండము

టీ. మూఁడైః=మూఁథులతో, సమాగమః ఏవ=సంయోగమే, మోహజాలస్య=అవివేక సమూహమునకు, యోనిః=ఉత్పత్తిస్థలము. అహన్యహని=ప్రతిదినము, సాధుసమాగమః=సాధుసాంగత్యము, ధర్తస్య=ధర్తమునకు, యోనిః=కారణము.

తా. మూఁథులతోడి సహవాసమువలన, నమస్తమోహములును ఉత్పత్తియగును. అనుదిన సాధుసంసర్గమువలన, నమస్త ధర్తగుణములును ఆవిర్భవించును.

వ్యా. సాధువులతోడి సహవాసము అథ్వా తీకాభివృద్ధికి కారణము. ఆసాధువులతోడి సహవాసము మోహజాలము నభివృద్ధినిొందించును. సాధుసంగము అతోన్నతీహేతువు అసాధుసంగము అధఃపతనహేతువు. సాధుసంగమువలన నవజీవన ముదయించును. అసాధుసంగము మృత్యువునకు దారితీయును. సాధుసంగమువలన, ఈశ్వరునియొడల, శ్రద్ధాభక్తులు వృద్ధియగును. అసాధు సంసర్గమువలన సంశయమును, అవిశ్వాసమును జనించి, ఈశ్వరునుండి దూరమగుట తటస్థించును. అసాధువులతోడి సంభాషణము, వారి యాచరణము, స్నేహితుల ధర్మబంధమును శిథిలముచేయును. అసాధుసంగము పాపముయొడల నుండివలసిన ఆసమ్యాతను, ధర్మముయొడల నుండివలసిన శ్రద్ధను మందముచేయును. కనుక, ధర్మానురాగము గలవార, అనుదినము సాధుసాంగత్యము చేయుచు, దుస్సహవాసమును సంపూర్ణముగా పరిత్యజింప బ్రయత్నింపవలయును. ఎవరితోడి సహవాసము నిచకౌమములకును, నిచప్రవృత్తులకును

ఉద్దిపనము కలిగించునో, అట్టివారినుండి సదా నిన్ను సంరక్షించుకొనుము. కాని, ఎవరిని అసహించుకొనుము. సాధుత్వమనెడు నిర్మలనదీప్రవాహమునకు జనసానమగు మంగళమయపురుషునితో నిత్యనివాసము చేయుచు, ఆయన శుభాభిప్రాయమును సిద్ధింపజేయు నుద్దేశముతోనే సర్వత్ర సంచారము చేయుము

వి. ధర్మకాములు దుస్సహవాసము విడిచి, సత్సహవాసమునే చేయవలయునని ఈ శ్లోక మాదేశించుచున్నది.

శ్లో. యస్తు నిశ్రేయసం వాక్యం, మోహాత్ ప్రతిపద్యతే |

న దీర్ఘసూత్రో హీనార్థః, పశ్చాత్తాపేన యుజ్యతే || ౧౬

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౧౨౩. ౨౩.]

ప. యః, తు, నిశ్రేయసం, వాక్యం, మోహాత్, న, ప్రతిపద్యతే, సః, దీర్ఘసూత్రః, హీనార్థః, పశ్చాత్తాపేన, యుజ్యతే.

టీ. యః తు = ఎవడయితే, నిశ్రేయసం = శ్రేయస్కరమయిన, వాక్యం=వాక్యమును, మోహాత్=అవివేకమువలన, న ప్రతిపద్యతే = గ్రహింపజో, దీర్ఘసూత్రః = ఆలస్యమును, హీనార్థః=పురుషార్థహీనుడును (అయిన), సః=అతడు, పశ్చాత్తాపేన=పశ్చాత్తాపముతో, యుజ్యతే=యుక్తుడగుచున్నాడు.

వాక్య. ౬] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తా. మోహవశమువలన నెవడు హితవాక్యములను గ్రహించి, సత్కర్త నాచరింపడో, అట్టి కర్తజడుడు పురుషార్థమునుండి భ్రష్టుడయి, అనంతరము సంతాపము నొందవలసి వచ్చును.

వ్యా. కల్యాణకరమయిన యుపదేశము నెవరినుండి విన్నను దానిని జెంటనే స్వీకరింపుము మరభిమానముచే దానిని తిరస్కరింపకుము. నీ కర్తవ్యమును సత్వరముగా నెరవేర్చుము దీర నూర్చుడవయి కౌలవిలంబము చేయుకుము. హితవాక్యములను పెడచెవిని పెట్టుటయు, కర్తవ్య నిర్వహణమునం దలసత్వమును అచిరకౌలములోనే ఆచుతాప హేతువు లగును.

వి. ఎచ్చటనుండి వచ్చినను, మంచి యాలోచనను గ్రహింప వలయుననియు, అలనుడుగాక, కర్తవ్యమును యథాకౌలముననే నెరవేర్చ వలయుననియు ఈ శ్లోక మాదేశించుచున్నది,

శ్లో. సతాం మత మతిక్రమ్య, యానతాం వర్తతే మతే ।

శోచంతే వ్యసనే తస్య, సుహృదో న చిరాదివ ॥ ౬

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౧౨౩. ౨౬.]

ప. సతాం, మతం, అతిక్రమ్య, యః, అసతాం, వర్తతే, మతే, శోచంతే, వ్యసనే, తస్య, సుహృదః, స, చిరాత్, ఇవ.

టీ. సతాం మతం = సత్పురుషులయొక్క అభిప్రాయమును, అతిక్రమ్య=అతిక్రమించి, యః=ఎవడు, అసతాం మతే=దుష్టులయొక్క అభిప్రాయానుసారముగా, వర్తతే=ప్రవర్తించుచున్నాడో, సుహృదః=వాని మిత్రులు, స చిరాదివ=శీఘ్రకాలములోనే, తస్య వ్యసనే=వాని విపత్తునందు, శోచంతే=దుఃఖించుచున్నారు.

తా. ఏ పురుషుడు సాధుసత్తముల యభిప్రాయము సతిక్రమించి, అసన్తార్థము నవలంబించునో, అతని మిత్రులు అతడచిరకాలములోనే విపదగ్రిస్తు డగుటను కాంచి శోకింపవలసివచ్చును.

వ్యా. సాధువులయొక్క ఆలోచనను గ్రహింపుము. అసాధువుల ఆలోచనను పరిత్యజింపుము. ఎవరి వాక్యములయందును, కార్యములయందును నిష్కపటమయిన ధర్మనిష్ఠ కనపడుచుండునో, వారే సాధుపురుషులు. సాధుపురుషులయొక్క యుపదేశమును మన్నింపక, కష్టములు తెచ్చిపెట్టుకొని, నీ సుహృద్దళమును శోకాకులులనుగా చేయుటము. కేవలము నీ యైశ్వర్యమును, నీ సుఖభోగములను జూచి, నీతో పాల్గొని సుఖించువారు మాత్రమేగాక, నీ కష్టములు సంప్రాప్తమయినప్పుడు, నీవు దుఃఖాక్రంతుడవయినప్పుడు, నీ కష్టపరంపరలో పాల్గొని, నీ దుఃఖమును జూచి దుఃఖించువారే నీకు నిజమయిన హితులు, స్నేహితులు. నీవు దుఃఖములను తెచ్చిపెట్టుకొని, వారిని దుఃఖితులనుగా చేయుటము.

వి. సత్పురుషులయొక్క ఆలోచనను వినకపోవుటవలన అనిష్టము సంభవించునని, ఈ శ్లోకము నుడువుచున్నది.

శ్లో. అవిసంవాదకో దక్షః, కృతజ్ఞో మతిమాన్సృజః ।
కీర్తిం చ లభతే లోకే న చానర్ధేన యుజ్యతే ॥ ౭

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౩౭. ౩౭-౩౭. ౩౮.]

ప. అవిసంవాదకః, దక్షః, కృతజ్ఞః, మతిమాన్, ఋజుః, కీర్తిం, చ, లభతే, లోకే, న, చ, అనర్ధేన, యుజ్యతే.

టీ. (ఎవడు) అవిసంవాదకః=వివాదముచేయనివాడును, దక్షః=సమర్థుడును, కృతజ్ఞః=కృతజ్ఞతగలవాడును, మతిమాన్=బుద్ధిమంతుడును, ఋజుః=సరళస్వభావముగలవాడును, (భవతి=అగుచున్నాడో), (వాడు), లోకే=లోకమునందు, కీర్తిం చ=యశస్సును, లభతే=పొందుచున్నాడు. అనర్ధేన=అనిష్టముతో, న యుజ్యతే=చేర్చబడడు.

తా. ఎవడు వివాదవిముఖుడో, కార్యదక్షుడో, కృతజ్ఞుడో, బుద్ధిమంతుడో, ఋజువర్తనుడో, అతడు భూమండలమునందు శాశ్వతకీర్తిని గడించును. ఏ యనర్థక కార్యములయందును నియుక్తుడు కాడు.

వ్యా. ఎవరితోను వివాదమును పెట్టుకొనకుము. సర్వసముద్రగు-
 పరమేశ్వరుని మంగళభావమునే ఆదర్శముగా గ్రహించి, నీ కోపము నుప-
 సంహరించుకొనుము. అందరియొడలను, ప్రేమతోను క్షమాశీలతతోను
 వ్యవహరించుచు, నీ కర్తవ్యమును సంతోషపూర్వకముగా నెరవేర్చుము.
 ఇతరులతోడి వ్యవహారమునందు ప్రేమయే నిన్ను నడిపించు సూత్రముగా
 నుండవలెను. నీ వే పనియందు ప్రవృత్తుడవయినను, దానిని స్థిరభావము
 తోను, నైపుణ్యముతోను, పట్టుదలతోను నిర్వహింపుము. ప్రతికార్యము
 నుండియు నీవు కర్తృత్వనైపుణ్యము నభ్యసించవలయును. అట్లయినయెడల,
 కార్యములును చక్కగా నెరవేరును, నీ సచ్చరిత్రయు అభివృద్ధి నొందును.
 నీ కుపకారము చేసినవారియొడల, కృతజ్ఞుడవయి యుండుము. ఎవరు
 ఏ మాత్రము ఉపకారము చేసినను, దాని నెన్నడును విస్మరింపకుము.
 ఈశ్వరుడు నీ కార్యములయొక్క పరిమాణమును గ్రహించడు. నీ సాధు
 సంకల్పముయొక్క పరిమాణమును బట్టియే, నిన్ను బహుకరించును.
 అట్లే, నీకు హితముచేయుటకొరకయి, ఎవరేమాత్రము సంకల్పించినను,
 వారియొడల, కృతజ్ఞుడవయి యుండుము నీ బుద్ధిని వికసింపజేసికొనుము.
 సరళస్వభావుడవయి, నీ వాక్యములయందును, కార్యములయందును నిష్క-
 పటముగా వర్తింపుము.

వి. ఈ శ్లోకము సాధుశీలము, త్రికరణశుద్ధి, కృతజ్ఞత మొద-
 లయిన సద్గుణములను స్తవముచేయుచున్నది.

వాక్య. ౧] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

శ్లో. కుతః కృతఘ్నుస్య యశః, కుతః స్థానం కుతః సుఖం ।

అశ్రద్ధేయః కృతఘ్నాహి, కృతఘ్నానాస్తి నిష్క్రూతిః॥ ౧
[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౧౦౬, ౫౦—శాంతిపర్వ, ౧౩. ౧౯.]

ప. కుతః, కృతఘ్నుస్య, యశః, కుతః, స్థానం, కుతః, సుఖం, అశ్రద్ధేయః, కృతఘ్నుః, హి, కృతఘ్నే, న, అస్తి, నిష్క్రూతిః.

టీ. కృతఘ్నుస్య=కృతజ్ఞత లేనివారికి, యశః = కీర్తి, కుతః=ఎచ్చట? స్థానం = ఉనికి, కుతః = ఎచ్చట? సుఖం= సౌఖ్యము, కుతః=ఎచ్చట? కృతఘ్నా హి=కృతఘ్నుడు ప్రసిద్ధముగా, అశ్రద్ధేయః = మర్యాదకు అర్హుడు కాడు. కృతఘ్నే=కృతఘ్నుని విషయమయి, నిష్క్రూతిః=ప్రాయశ్చిత్తము, నాస్తి=లేదు.

తా. కృతఘ్నునికి యశమెక్కడ, స్థానమెక్కడ? సుఖమెక్కడ? కృతఘ్నుడు గౌరవపాత్రుడు కాడు. కృతఘ్నునికి తరణోపాయము లేదు.

వాగ్. కృతజ్ఞతకు విపరీతభావమే కృతఘ్నుత. ఎవడు ఇతరుల వలన ఉపకారమును పొందియు, వారియెడల తన హృదయమునందు

కృతజ్ఞత ననుభవించడో, ఉపకారమును పొందియు, ఆయుపకారమును హృదయపూర్వకముగా మన్నింపడో, ఇతరులు చేసిన మహదుపకారమును సహితము తృప్తికారభావముతో చూచునో, ఉపకారలయొక్క సమస్త ఉపకారములను విస్మరించి, వారి కపకారము చేయదలంచునో, అట్టి పురుషుని సాధువులు నరాధముడనియు, పరమనీచుడనియు భావింతురు.

వి. కృతజ్ఞతకు విరుద్ధగుణమయిన కృతఘ్నతయొక్క నీచత్వమును కనబరచి, వెనుకటి శ్లోకములో చెప్పిన కృతజ్ఞతనే ఈ శ్లోకము స్వమము చేయుచున్నది.

౩ అ ధ్యాయము

శ్లో. సంవిభక్తా చ దాతా చ, భోగవాన్ సుఖవాన్సరః ।
భవత్యహింసకశ్చైవ, పరమారోగ్య మశ్నుతే ॥ ౧

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౫౮. ౨౪.]

ప. సంవిభక్తా, చ, దాతా, చ, భోగవాన్, సుఖవాన్, సరః, భవతి, అహింసకః, చ, ఏవ, పరం, ఆరోగ్యం, అశ్నుతే.

టీ. సంవిభక్తా చ=భక్త్య పేయ పదార్థములు అన్యలకు విభజించి యిచ్చి, తానును వారితోడ భుజించువాడును, దాతా చ=దాతృత్వముగలవాడును, భోగవాన్=అనుభవించెడువాడును, సుఖవాన్=సుఖవంతుడును (అగు), యః సరః=ఏమనుజుడు, అహింసకః ఏవ చ=హింసచేయనివాడుగాను, భవతి=అగుచున్నాడో, సః=వాడు, పరం=ఆరోగ్యం=విశేషమయిన ఆరోగ్యమును, అశ్నుతే=అనుభవించుచున్నాడు.

తా. ఎవడు తనకుగల భక్త్యపేయ ద్రవ్యములను ఇతరులకుగూడ పంచియిచ్చి, వారితో కలిసి భుజించి ఆనందించునో, ఎవడు దానశీలుడో, భోగియో, సుఖవంతుడో, అహింసకుడో, అతడు పరమార్థోగ్యము ననుభవించును.

వ్యా. సమస్త మానవులను పరిపాలించుచు పోషించుచుండెడి పరమేశ్వరుడు ఏయే భక్త్యములను పేయములను ఏ కనుగ్రహించి యున్నాడో, వానినెల్లను దల్లితండ్రులు, సోదరీసోదరులు, భార్య, బిడ్డలు బంధువులు, స్నేహితులు, దానదాసీజనము, మొదలగువారి కందరకును, ఒక్కరిని విడిచిపెట్టక, ప్రతివారికిని వారివారికి తగినట్లుగా పంచి యిచ్చుచు, తా ననుభవింపవలెను. కేవలము తన క్షేమమునే చూచుకొనుచు, ఆశనవసనాదులలో ఆ త్తంభరియు, కుక్షీంభరియు కాగూడదు. సమస్తమును కేవలము తన భోగముకొరకే పరమేశ్వరుడు తన కిచ్చినాడని భావింప గూడదు తా నవశ్యము పోషింపదగిన బంధుబాంధవులను, ఆశ్రితగణమును న్యాయానుసారముగా పోషించి దుఃఖభారముచే కుంగిపోవుచున్న దీనులను, దరిద్రులను సహితము పోషింపవలెను. తానును ధర్మనిషిద్ధములగాని సుఖములను భోగములను అనుభవింపవలయును కృపణుడును, విలాసప్రియుడునుగాక ధర్మానుగతములగు సమస్త సుఖభోగములను అనుభవింపుచు, నీ మనస్సును మృదయమును వికాసము నొందించుకొనవలయును. ఎవరిని ద్వేషింపగూడదు, హింసింపగూడదు.

వాక్య. ౨] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వి. ఈ కావ్యధ్యాయము జ్ఞానార్థమునుగూర్చి చెప్పుచున్నది. తన భౌతికైశ్వర్యమును తన బంధువులతోను, స్నేహితులతోను, పరిజనులతోను కలిసి ఆనుభవించవలయునని, మొదటి శ్లోకము నుడుపుచున్నది

శ్లో. పాత్రస్య హి విశేషేణ, శ్రద్ధధానత యైవచ ।

అల్పం వా బహు వా ప్రేత్య, దానస్యావాప్యతే ఫలమ్॥ ౨

[మనుసంహిత VII. ౮౬]

వ. పాత్రస్య, హి, విశేషేణ, శ్రద్ధధానతయా, ఏవ, చ, అల్పం, వా, బహు, వా, ప్రేత్య, దానస్య, అవాప్యతే, ఫలమ్.

టీ. పాత్రస్య హి విశేషేణ=దానము తీసికొనెడివారి యోగ్యతావిశేషమునుబట్టి, శ్రద్ధధానతయా=దానము చేసెడి వారి శ్రద్ధకు తగినట్లు, అల్పం వా=దాన మల్పమయినను, బహు వా=దాన మధికమయినను, ప్రేత్య=ఈ లోకమునుండి గతించిన తరువాత, దానస్య ఫలం=దానముయొక్క ఫలము, అవాప్యతే=(దాతచే) పొందబడుచున్నది.

తా. దాత తన శ్రద్ధ ననుసరించియు, గృహీతయొక్క పాత్రత ననుసరించియు, దానక్రియయొక్క ఫలమును, అల్పముగనో, అధికముగనో లోకాంతరమునం దనుభవించును.

హ్య. కొద్దిగానయినను సరే, గొప్పగానయినను సరే, తన కేది ఎంతదానముచేయుట సాధ్యమో, దానిని శ్రద్ధాపూర్వకముగా సత్పాత్రులకు దానముచేయవలయును. దానమువలని పుణ్యఫలము, దాతయొక్క శ్రద్ధను, గృహీతయొక్క పాత్రతను అనుసరించి యుండును. యాచకుల బాధనుండి విడిపించుకొనవలయునను ఉద్దేశముతోను, వినుగుదలతోను ఒసంగబడిన దానము యాచకుల బాధనుండి తప్పించునుగాని, ధర్మముగా పరిగణింపబడదు ఎవరికి దానముచేసినయెడల, సోమరితనమునకును, ముష్కర్యకరణమునకును ప్రోత్సాహము కలిగించునో, అట్టి యపాత్రదానము ధర్మముమోదితము కాదు ఎవడు వాస్తవముగా దారిద్ర్యముచే బాధనొందుచున్నాడో, దాతయొక్క అనుగ్రహమే ఎవనికి ఏకమాత్ర ఆధారమో, అట్టి పురుషుడే నిజమయిన దానాత్ముడు. అట్టి సత్పాత్రులకు శ్రద్ధాపూర్వకముగా, యథాసాధ్యముగా దానము చేయుము

వి. ఎట్టి భావముతో దానముచేయవలయునో, ఎట్టివారికి చేయవలయునో ఈ శ్లోకము నూచించుచున్నది. పాత్రతనెయగని దానమును, అశ్రద్ధతోచేసెడి దానమును, ఇది నిషేధించుచున్నది.

శ్లో. దానా స్స దుష్కరం తాత, పృథివ్యా మస్తి కించన |

అర్థేచ మహతీ తృష్ణా, స చ దుఃఖేన లభ్యతే || 3

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౫౮. ౨౫.]

వాక్య. 3] ద్వితీయ ఖండము

ప. దానాత్, న, దుష్కరం, తాత, పృథివ్యాం, అస్తి, కించన, అర్థే, చ, మహతీ, తృష్ణా, సః, చ, దుఃఖేన, లభ్యతే.

టీ. హే తాత=ఓ తండ్రీ, పృథివ్యాం=భూతలమునందు, దానాత్=దానముకంటె, దుష్కరం=కష్టమయినది, కించన=కొంచెమయినన, నాస్తి=లేదు. అర్థే చ=ధనమునందు, మహతీ తృష్ణా=అత్యాశ (మానవులకు కలదు), స చ=ఆ అర్థమును, దుఃఖేన=అతి కష్టముచేత, లభ్యతే=ఆర్జింపబడుచున్నది.

తా. ఓ సొమ్ముడా, లోకులకు ధనమునందుగల తృష్ణకు మేరలేదు. అతి కష్టమువలనగాని ధనము సంప్రాప్తము కాదు. కనుక, భూమండలమునందు దానముకంటె దుష్కరమగు కర్మ మరియొకటి లేదు.

వ్యా. ఈ భూమండలమునందు ప్రజలు ధనతృష్ణచే ఆత్మంత వ్యాకులలయి యున్నారు. ధనధాన్యములును, భాగ్యభోగ్యములును నిజముగా అనాయాసలభ్యములు కావు, విశేష ప్రయాసమువలనను, క్లేశములవలనను సంపాదించవలసి యున్నవి. కనుక, ఎక్కడ ఏవిధమయిన బలవంతముగాని, స్వార్థపరత్వముగాని లేదో, అక్కడ అర్థదానము కేవల పరమార్థంత గలవారేగాని, ఇతరులకు సాధ్యముకాదు. అందుచేతనే.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౯]

దానము కర్తలలోకెల్ల బుష్కరమగు కర్తయని చెప్పబడినది. ఎవడు సర్వలోకబాంధవుడగు పరమేశ్వరుని ప్రియకార్యములను సాధించు నుద్దేశముతో ధనార్జనము చేయుచున్నాడో, ఎవడు కేవలము ధనముకొరకే ధనమును ప్రేమింపడో అట్టి పురుషుడే నిస్సార్థభావముగా దానధర్మములను చేసి కృతకృత్యుడగుచున్నాడు.

వి. మనుష్య స్వభావములో ధనాశ స్వాభావికముగా నిహితముయి యున్నది. ధనమునందు దోషము లేకు దాని వినియోగమునందే గుణదోషములు కలవు. కష్టావస్థమును ఈశ్వర ప్రీత్యర్థమయి వినియోగించుట, కఠోరసాధనలేక దుస్సాధ్యము. కనుకనే, స్వార్థరహితమగు ధర్మము కొరకు ధనమును ఖర్చుపెట్టుట, చాల కష్టమని ఈ శ్లోకము నుడుపుచున్నది.

శ్లో. అన్యాయా త్సముపాత్తేన, దానధర్మో ధనేన యగి ।

క్రియతే న న కర్తారం, త్రాయతే మహతో భయాత్ ॥ ౪

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౫౮, ౩౩.]

ప. అన్యాయాత్, సముపాత్తేన, దానధర్మః, ధనేన, యః, క్రియతే, న, నః, కర్తారం, త్రాయతే, మహతః, భయాత్.

హాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

టీ. అన్యాయాత్ = అన్యాయమువలన, సముపార్జితేన = సంపాదించబడిన, ధనేన = ధనముచేత, యః దానధర్మః = దానధర్మము, క్రియతే = చేయబడుచున్నదో, సః = ఆ దానధర్మము, కర్తారం = ఆ దాతను, మహతః భయాత్ = (పాపమువలన కలిగెడి) మహాభయమునుండి, న త్రాయతే = రక్షింపడు.

తా. అన్యాయోపార్జితధనముతో నేయే దానధర్మములు చేయబడునో, అవి ఆ దాతను పాపమువలని మహాభయమునుండి, రక్షింపజాలవు.

వ్యా. దానముకొరకయినను అన్యాయముగా ధనోపార్జనము చేయగూడదు అట్టి దానమువలన పుణ్యము లభించదు. అంతేకాదు. అన్యాయోపార్జిత ధనదానమువలన, అధర్మజనిత మహాపాపమునందు పతితులయి, పశ్చాత్తాపాగ్నితేవులయి, విశేషయాతనల ననుభవింపవలసి వచ్చును కనుక, నిపు ధనదానము చేయుట కనుమరదీ వయితేనని, ఇంకను మిగిలియున్న వివిధోపాయములచే దుఃఖితులయొక్క దుఃఖివిమోచనమును గావింపుము కాని, అన్యాయముగా మాత్రము ధన మెన్నడును ఆర్జింపకుము.

వి. అన్యాయముగా నార్జించిన ధనముతో చెసెడి దానమును ఈ స్లోకము గర్హించుచున్నది అన్యాయార్జితమువలని పాపఫలమును, ఆ ఆర్జితముతో చెసిన దానము నివర్తింపజాలదు

జ్ఞో. న్యాయోపార్జిత విత్తేన, కర్తవ్యం జ్ఞానరక్షణం ।

అన్యాయేన తు యో జీవేత్, సర్వధర్మ బహిష్కృతః॥ ౧

[మహాభారత, వనపర్వ.]

ప. న్యాయోపార్జితవిత్తేన, కర్తవ్యం, జ్ఞానరక్షణం, అన్యాయేన, తు, యః, జీవేత్, సర్వధర్మ బహిష్కృతః.

టీ. న్యాయోపార్జితవిత్తేన = న్యాయముగా నార్జించిన ధనముతో, జ్ఞానరక్షణం=జ్ఞానసంరక్షణము, కర్తవ్యం=చేయ దగినది. యః=ఎవడు, అన్యాయేన=అన్యాయముచేత, జీవేత్= జీవించుచున్నాడో, సర్వధర్మ బహిష్కృతః=(వాడు) సమస్త ధర్మములనుండియు భ్రష్టుడగును.

తా. న్యాయోపార్జిత ధనముతో జీవించుచు, దాన ధర్మములు చేయుచు, కర్తవ్యజ్ఞానమును సంరక్షించుకొనుము. అన్యాయాచరణముచే, నెవడు జీవన నిర్వహణము చేయునో, అతడు సమస్త ధర్మములనుండియు భ్రష్టుడగును.

వ్యా. తన జీవన నిర్వహణముకొరకయినను, తా నవశ్యము పోషింపవలసిన పరివారమును సంరక్షించు నిమిత్తమయినను, అన్యాయముగా ధనమును సంపాదించగూడదు. అధరాచరణమువలన తుణభంగుర

వాక్య. ౬] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

మయిన ఈ నశ్వర శరీరమును పోషించుకొనుటకంటె, న్యాయాన్యాయ వివేచనకొరకు పరమేశ్వరు డే నైతిక జ్ఞానమును మనకు ప్రసాదించి యున్నాడో, తదనుసారముగా జీవితమును గడుపుట శ్రేష్ఠము అన్యాయాచరణమూలక జీవితమే వాస్తవమయిన మృత్యువు ధర్మజీవితమువలన మరణము తటస్థించినను, ఆ మరణమే నిజమయిన జీవితము

వి. అన్యాయార్జితమువలని దోషమును ఈ శ్లోకము ఇంకను ప్రతిపాదించుచున్నది. తన కుటుంబమును పోషించుకొనుటకయినను, తన ప్రాణరక్షణమునకయినను, అధర్మముగా ధన మార్జింపగూడదు. అధ్యాత్మిక మరణముకంటె కారీక మరణము మేలు.

శ్లో. శక్త్యాన్న దానం సతతం, తితితౌ ధర్మనిత్యతా ।

యథార్హం ప్రతిపూజా చ, సర్వభూతేషు వై సదా॥ ౬

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౦౬. ౪౦.]

ప. శక్త్యా, అన్న దానం, సతతం, తితితౌ, ధర్మనిత్యతా, యథార్హం, ప్రతిపూజా, చ, సర్వభూతేషు, వై, సదా.

టీ. శక్త్యా = శక్త్యనుసారముగా, సతతం = ఎల్లప్పుడు, అన్న దానం = అన్న దానమును, తితితౌ = సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వ సహనమును, ధర్మనిత్యతా = నిత్యమును ధర్మానుష్ఠానమును, యథార్హం వై = యథాయోగ్యముగా, సర్వభూతేషు = సమస్త

భూతములయందును, సదా=ఎల్లప్పుడు, ప్రతిపూజాచరణ భావమును (ఈ సమస్తమును ఆచరింపదగినది.)

తా. శక్త్యనుసారముగా సదా అన్నదానము చేయవలయును. సహిష్ణుత నవలంబింపవలయును. నిరంతరము ధర్మకార్యముల నాచరింపవలయును. అందరియెడలను, యథోచిత సమాదరమును చూపవలయును.

వ్యా. మనుష్యు లే బాధలనయినను సహింపగలరుగాని, తుదాభిధను మాత్రము సహింపజాలరు. ప్రపంచమునందలి ఎన్నెన్నివిధముల దుఃఖములనయినను ఓర్పుకొని వారు జీవింపగలరు కాని, అన్నమే లేనియెడల, ఆచిరకాలములోనే మృత్యుముఖమున పడిపోవుదురు. కావున, తుదార్తులకు అన్నదానము చేయుటయే ప్రథమ కర్తవ్యము. ఈశ్వరుడే యుద్దేశముతో పరస్పర విరుద్ధములగు వేసవికాల శీతాకాలములను సృష్టించియున్నాడో, ఆ యుద్దేశముతోనే, సుఖదుఃఖములను, సంపద్విపత్తులను ప్రేరణచేయుచున్నాడు. కనుక, ఇట్టి ద్వంద్వములను ఓర్పుతో ననుభవించుట కభ్యసింపవలయును. సహిష్ణుత నభ్యసించినయెడల, ఏది నేవ్యమో, ఏది త్యాజ్యమో నాని భేదమును తెలిసికొనుటకు సమర్థుకలుగును. దేనికి ప్రతివిధానము చేయగలమో, దానికి ప్రతివిధానము చేయుటకును సామర్థ్యము కలుగును. ఏది అనుల్లంఘనీయమో, దానిని విశేష క్షేమ లేకనే అనుభవింపగలుగుదుము. అనుదినమును ఈశ్వరారాధన చేయుము నిత్యమును కల్యాణకరమయిన ధర్మమును సంచయముచేయుము.

వాక్య. ౭] ద్వితీయ ఖండము

పెద్దలు నీయెడల చూపెడు ప్రేమను ప్రతిఫలముగా వారిని గౌరవింపుము. నిన్ను ప్రేమించెడు స్నేహితులను నీవును ప్రేమింపుము ప్రేమాస్పదులగు వారు నీయెడల చూపెడు ప్రేమను బదులు నీవును స్నేహభావమునే కనబరచుము. నిన్ను ప్రేమించువారియెడల మామ్రమేగాక, నిన్ను దాసీన భావముతో చూచువారియెడల సహితము సమాదరభావమును కనబరచుము. ఇదే నిజమయిన యాదరణ

వి. తుభాద్రుల కన్నదానము మొదలయిన సుగుణము లీశ్లోకము నందు మెచ్చుకొనబడినవి.

శ్లో. దేయ మార్తస్య శయనం, పరిశ్రాంతస్య చాసనమ్ ।

తృప్తితస్య చ పానీయం, తుభితస్య చ భోజనమ్॥ ౭

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨. ౫౪.]

ప. దేయం, ఆర్తస్య, శయనం, పరిశ్రాంతస్య, చ, ఆసనం, తృప్తితస్య, చ, పానీయం, తుభితస్య, చ, భోజనమ్.

టీ. ఆర్తస్య=రోగపీడితునకు, శయనం=పడకను, పరిశ్రాంతస్య=బడలిక చెందినవానికి, ఆసనం=ఆసనమును, తృప్తితస్య=దప్పిగొనినవానికి, పానీయం చ=జలమును, తుభితస్య=ఆకలిగొనినవానికి, భోజనం చ=భోజనమును, దేయం=ఇయ్యదగినది.

తా. దానముచేయునప్పుడు ఎవరికేది యవసరమో దానినే దానముచేయవలయును. రోగికి శయ్యను, అలసిన వాని కాసనమును, తృష్ణార్తునకు పానీయమును, త్షుధార్తునకు భోజనమును ఇయ్యవలయును.

వ్యా. ఎవరికేది యావశ్యకమో, వారికి దానినే యిచ్చు. ఇట్టి సమయోచిత దానమువలననే, గృహీత యథార్థమయిన ఉపకారమును పొందును చాత ద్విగుణీకృత ఫలము నొందును కనుక, ఎవరి కేది యావశ్యకమో, వారి కట్టిదానినే దానముచేయుము పరమేశ్వరుడుగూడ సమస్త ప్రాణిజాతమునకును ఈ విధముగానే దానముచేయుచున్నాడు.

వి. ధర్మము ఒకటి విధము కాదనియు, త్షుధార్తున కన్నమును, తృప్తితార్తునకు పానీయమును, పరిశ్రాంతున కాసనమును, త్షాగార్తునకు శయ్యను, ఇచ్చుట మొదలయిన అనేక విధముల దానధర్మములు చేయవచ్చుననియు, ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నది.

శ్లో. అన్నదగి సుఖ మాప్నోతి, సుతృప్తగి సర్వవస్తుషు ।

భూమిదానాత్ పరం నాస్తి, విద్యాదానం తతోధికమ్ ॥ ౯

[సంవర్త సంహిత, ౮౦.]

ప. అన్నదగి, సుఖం, ఆప్నోతి, సుతృప్తగి, సర్వవస్తుషు, భూమిదానాత్, పరం, న, అస్తి, విద్యాదానం, తతో, అధికమ్.

వాక్య. ౮] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

టీ. సర్వవస్తుషు = అన్ని వస్తువులలోను, అన్నదః = అన్నదానము చేసెడివాడు, సుతృప్తస్సన్ = మంచిత్వప్తి కలిగిన వాడయి, సుఖం = సౌఖ్యమును, ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు భూమి దానాత్ = భూమి దానముకంటె, పరం = శ్రేష్ఠమయినది, నాస్తి = లేదు. విద్యాదానం = విద్యాదానము, తతః = దాని కంటెను, అధికమ్ = ఎక్కువయినది.

తా. అన్నదానము చేయువాడు, మిగిలిన సమస్త వస్తువులను దానము చేయువానికంటె, సుతృప్తుడును, సుఖవంతుడును అగును. భూదానము శ్రేష్ఠము. విద్యాదాన మంతకంటెను ఉత్తృప్తము.

వ్యా దానము చేయదగినది ధనమొక్కటే యనుకొనకుడు అన్నదానము దాతను, ప్రతిగృహీతను ఉభయులను వెంటనే పరమసంతృప్తులనుగా జేయును. భూదానము చిరస్థాయయు, ఆత్మయమును ఆగుటచే, అంతకంటెను మహా తరమయినది. దాతకును, గృహీతకును ఐహిక పారత్రిక మంగళముల నొసంగగల విద్యాదానము అన్ని దానముల లోను శ్రేష్ఠతమము.

వి. భూదానము శ్రేష్ఠమనియు, విద్యాదానము సర్వశ్రేష్ఠమనియు ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నది.

బ్రాహ్మ ధర్మము   [అధ్యాయం ౯]

శ్లో. జౌషధం పథ్యమాహారం, స్నేహాభ్యంగం ప్రతిశ్రయం ।
 దానా న్యేతాని దేయాని, హ్యన్యాని చ విశేషతః ।
 దీనాంధ కృపణాదిభ్యః శ్రేయస్కామేన ధీమతా ॥ ౯

[సంపర్క సంహిత, ౧౩.]

ప. జౌషధం, పథ్యం, ఆహారం, స్నేహాభ్యంగం, ప్రతిశ్రయం, దానాని, ఏతాని, దేయాని, హి, అన్యాని, చ, విశేషతః, దీనాంధ కృపణాదిభ్యః, శ్రేయస్కామేన, ధీమతా.

టీ. శ్రేయస్కామేన = శ్రేయమును కాంక్షించు, ధీమతా=బుద్ధిమంతునిచేత, జౌషధం = జౌషధము, పథ్యం=పథ్యము, ఆహారం=ఆహారము, స్నేహాభ్యంగం=తైలాభ్యంగము, ప్రతిశ్రయం=గృహము, ఏతాని దానాని చ=ఈ దానములను, విశేషతో హి = విశేషముగా, అన్యాని చ=ఇతర దానములను, దీనాంధ కృపణాదిభ్యః = దీనులకు గుడ్డివారికి, దయాపాత్రులకు, దేయాని=ఇయ్యదగినవి.

తా. శ్రేయోభిలాషియగు ధీమంతుడు దీనులు, అంధులు, మొదలయిన కృపాపాత్రులకు జౌషధము, పథ్యము, ఆహారము, తైలాభ్యంగము, నివాసస్థానము మొదలయిన వానిని, ఇంకను ఇతరమయిన దానములను ఇయ్యవలయును.

వాక్య. ౧౦] ద్వి తీ య ఖ ౦ డ ము

వ్యా అపాత్రునకు దానము చెయ్యకుము. ఎవరికి దానముచేసిన యెడల, దానిని వారు సద్వినియోగముచెయ్యక చుర్యవ్యపారములయందు నియోగింతుతో అట్టివారికి దాన మియ్యకుము ఎవరు కష్టపడుట కసమరులలో, ఎవరికి దానమును గ్రహించుటకంటె వేరు జీవనోపాయము లేదో, ఎవరు తమ స్వశక్తివలన దారిద్ర్యకష్టములనుండి విముక్తి నొందుటకును, కుటుంబవోహణమా చేసికొనుటకును సమర్థులు కాక, అట్టివారికి యధోయోగ్యముగా దానమిచ్చి, ఏ దానమును సార్థకము చేసికొనుము.

వి. ఈ శ్లోకమును ఇంకను కొన్ని విధములయిన ధర్మములను, దానయోగ్యులను వివరించుచున్నది నిజమయిన దీనులకే దానమియ్యవలయునని చెప్పుచు, అపాత్ర దానమును నిషేధించుచున్నది

శ్లో. శక్తః పరజనే దాతా, స్వజనే దుఃఖజీవిని ।

మధ్వాపాతో విషాన్వాదః, స ధర్మప్రతిరూపకః॥ ౧౦

[మనుసంహిత, ౧౧. ౯]

ప. శక్తః, పరజనే, దాతా, స్వజనే, దుఃఖజీవిని, మధ్వాపాతః, విషాన్వాదః, స, ధర్మప్రతిరూపకః.

టీ. స్వజనే=అవశ్యము తాను పోషింపవలసిన పితృ మాతృదిజనము, దుఃఖజీవిని సతి=కష్టజీవులగుచుండగా, శక్తః=దానముచేయశక్తిగల (ఏ జనుడు), పరజనే=సంబంధులుకాని

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౯]

ఇతరజనమునందు, దాతా=దాతయయి యుండునో (వాని యొక్క ఆ దానవిశేషము), ధర్మప్రతిరూపకః=ధర్మముయొక్క మారువేషము (అగుచున్నది, నిజమయిన ధర్మము కాదు.) యతః=ఏ కారణమువలన, మధ్వాపాతః=మధురోపక్రమము గలదియును, విషాస్వాదః=విషమే ఉత్తరఫలముగాగలదియును అగునో, (ప్రథమమున యశస్కరమును, తరువాత అవకీర్తికరమును అగుటచే) అట్టి ధర్మము చేయగూడదు.

తా. దాన సమర్థుడగు నే దాత, భార్యపుత్రాది స్వజనము కష్టము ననుభవించుచుండగా, వారిని నిర్లక్ష్యము చేసి, ఇతరులకు దానముచేయునో, ఆ దాతయొక్క దానము ధర్మవేషధారియేగాని, నిజమయిన ధర్మము కాదు. అదియు శస్కరమగుటచే, ప్రథమమున మధువువలె మధురమయి యున్నను, పరిణామమునందు విషతుల్య మగును.

వ్యా. దానముచేయుటకు సమర్థుడగువాడు ముందుగా తాన ముఖ్యముగా పోషింపదగిన తన తలిదండ్రులను, భార్యను, బిడ్డలను, దగ్గర బంధువులను పోషించి వారి కష్టముల నన్నిటిని తీర్చవలయును. ఎవడు అట్టివారి నుపేక్షచేసి, ఇతరులకు దాన మిచ్చుటకు ప్రవృత్తుడగునో, అతని దానము యథార్థమయిన ధర్మానుష్ఠానము కాదు. అది ధర్మముయొక్క

వాక్య. ౧౦] ద్వి తీ య ఖ ౦ డ ము

మారు వేషము. అది యశస్కరమగుటచే మధురమగు ఉపక్రమముగలదియు,
విషమయమగు ఉత్తరఫలము కలదియు నగును గృహస్తు ముందుగా
వృద్ధులగు తన తల్లిదండ్రులను, భార్యను, బిడ్డలను, ఇంకను భరణయోగ్యు
లగు నితరులను సంరక్షింపవలయును వారికిగల ఆభావముల నన్నిటిని
తీర్చవలయును. వారి బాధలను నివృత్తిచేయవలయును అట్టివారి నందర
నుపేక్షించి, తన ధర్మమును ప్రకటన చేసికొన నిశ్చయించువాడు, తన
కర్తవ్య ధర్మమును నెరవేర్చినవాడు కాడు.

వి. దగ్గర బంధువుల యవసరములను తీర్చక, లోకముయొక్క
మెప్పునకయి, ఆడంబరముతో చెయు దానమును ఈ శ్లోకము నిరసించు
చున్నది. అది పేర్కొన తీర్థలకు చేయబడునది గాన, దాన మనిపించుకొనదు.

౧౦ అ ధ్యాయము

శ్లో. ప్రజ్ఞయా మానసం దుఃఖం, హన్యాత్ శారీర మాషన్యైః ।
 న శోచన్తి కృతప్రజ్ఞాః, పశ్యంతః పరమాం గతిం॥ ౧
 [మమసంహిత]

ప. ప్రజ్ఞయా, మానసం, దుఃఖం, హన్యాత్, శారీరం,
 ఔషన్యైః, న, శోచన్తి, కృతప్రజ్ఞాః, పశ్యంతః, పరమాం,
 గతిమ్.

టీ. ప్రజ్ఞయా=జ్ఞానముచేత, మానసం దుఃఖం=మనో
 దుఃఖమును, ఔషన్యైః=ఔషధములచేత, శారీరం దుఃఖం=
 శరీరదుఃఖమును, హన్యాత్ = హతముచేయవలయును. కృత
 ప్రజ్ఞాః=సంస్కరింపబడిన బుద్ధిగలవారలు, పరమాంగతిం=
 పరమగతిని, పశ్యంతః=చూచుచున్నవారలయి (అనుభవించు
 చున్నవారలయి), న శోచన్తి=దుఃఖింపరు.

తా. జ్ఞానార్జనముచే మానసిక దుఃఖమును, ఔషధ
 సేవచే శారీరిక సంతాపమును ఉపశమింపజేసికొనవలయును.

వాక్య. ౧] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ప్రజ్ఞావంతులు రాజోవు పరమగతిని ప్రతీక్షించుచు,
తాత్కాలిక దుఃఖమునకు వశులు కారు.

వ్యా. కారీరిక రోగములు తటస్థించినప్పుడు, జౌషధములద్వారా
మున నెట్లు నివారణ చెసికొందుమో, అట్లే, మానసిక దుఃఖములు తటస్థించి
నప్పుడు, పరమగతియగు నా పరమేశ్వరుని స్మరించి, వానికి ప్రతీకారము
చెసికొనవలయును. ఎల్లప్పుడును వివేకముతో కూడినవాడయి, పరమార్థ
వస్తు విచారమునందు ప్రవర్తించవలెను పరివర్తనశీలముగు ఈ వర్తమానా
వస్తయందే సుఖశాంతులు కనుగొనవలెనని యాశించుము ఈ భూమం
డలము మనకు శిక్షణసానమేగాని, నిత్యసుఖభోగములకు నిలయము కాదు.
పరమేశ్వరు డొక్కడే నిత్యసుఖమునకును, నిత్యశాంతికిని ఆలయము.
అతడే మనకు శ్రేష్ఠమయిన లోకము. అతడే మన పరమగతి. అతడు మన
కద్యత్యుడయి యున్నను, మన సమీపమునందే యుండి, మన సర్వావస్థలను
చూచుచున్నాడు మనకు మంగళముగునుగాక! ఇదే ఆయనయొక్క ఏక
మాత్ర ఇచ్చు ఏ యుపాయమువలన మనకు సద్గతి కలుగునో, దానిని
ఆయన యొరుగును మన మంగళముకొరకు ఆయన విధించు విశాసమును
అన్యథా మార్చుట కెవ్వరును సమర్థులు కారు. బిడ్డలు దుఃఖాక్రాంతు
లయి యుండగా, చూచి, తండ్రి ఊదాసీనభావముతో మారకుండగలడా?
మన యీ వర్తమానావస్థ సర్వజ్ఞుడగు ఆయనకు తెలియకనే మనకు
తటస్థించినదా? ఆపరివర్తనయమును అమోఘమును ఆగు ఆయన మంగ
ళేశ్చ క్రియారహితమునేడు సభించియున్నదా? అట్లేన్నడును కాదు.
మనము కేవలము మోహాక్రాంతులమయి, శోకముచే దుఃఖముచే ఆభి
భూతుల మగుచున్నాము. కనుక, ఏ యావత్తు దృష్టిని, వర్తమానస్థితి

౧౪౫

యందే నిబద్ధము చేయకుము. భౌతికల్యాణమునకయి, ప్రతీక్షించుచుండుము. ఆ పరమగతి నే సరించుచు, వర్తమాన మానసిక దుఃఖములకు లోనుగాకుము.

వి. ఈ పదవ అధ్యాయము ఆత్మసంయమముయొక్క విలువను సవము చెప్పుచున్నది. నిజమయిన జ్ఞానమే ఆత్మసంయమమునకు పునాదియని, ఈ మొదటి శ్లోకము చెప్పుచున్నది. సమస్త కారీరిక రోగములును జౌషధమువలన నెట్లు నివారణ మగునో, అట్లే, సమస్త మానసికరోగములును జ్ఞానమువలన నివారణ మగును

శ్లో. మానం హిత్యా ప్రియో భవతి, క్రోధం హిత్యా న శోచతి॥
కామం హిత్యా లభవాన్ భవతి, లోభం హిత్యా నుభీ
భవేత్ ॥ ౨

[మహాభారత, వనపర్వ, ౩౧౨ కె.]

వ. మానం, హిత్యా, ప్రియః, భవతి, క్రోధం, హిత్యా, న, శోచతి, కామం, హిత్యా, లభవాన్, భవతి, లోభం, హిత్యా, నుభీ, భవేత్.

టీ. మానం = స్వాభిమానమును, హిత్యా = త్యజించి, ప్రియః = అందరికిని ప్రియుడు, భవతి = అగుచున్నాడు. క్రోధం = కోపమును, హిత్యా = విడిచి, న శోచతి = దుఃఖింపడు. కామం =

వాక్య. ౨] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

కోరికను, హిత్యా=విడిచి, అర్థవాన్=ధనవంతుడు, భవతి= అగుచున్నాడు. లోభం = లోభత్వమును, హిత్యా = విడిచి, సుఖి=సుఖముగలవాడు, భవేత్=అగును.

తా. అభిమానమును విడిచి, అందరికిని ఇష్టుడవు కమ్ము. క్రోధమును పరిత్యజించి శోకవిరహితుడవు కమ్ము. కామమును పరిహరించి, భాగ్యవంతుడ వగుము. లోభమును వదిలి సుఖవంతుడ వగుము.

వ్యా. అహంకారమును విడువుము ఈశ్వరానుగ్రహమే మానవుని సమస్తైశ్వర్యమునకును మూలము. అదే లేనియెడల, మనుష్యున కేమియు నుండదు ఏమి గల ధన మాన సౌందర్యములకొరకుగాని, జ్ఞానధర్మముల కొరకుగాని, మరి దేనికొరకుగాని, మానవసమక్షమున గర్వమును కనబరపకుము హృదయమునందయినను, గర్వమునకు స్థాన మియ్యకుము గర్వ మారంభమయినదని, ఏ హృదయమునం దేమాత్రపు నూచనలు కనపడినను, పతనము సమీపించుచున్నదని గ్రహించి, వెంటనే ఈశ్వరునకు శరణా గతుడ వగుము మంగళమయ్యుడగు పరమేశ్వరుడు తన గద్దికపుత్రుని వినమ్రునిగా జేయుటకు, అతని యహంకారమును చూర్ణము చేయును. తోడి మానవులును అతనిని నిందింతురు. క్రోధముచే ప్రమత్తడనయి, ఏ వితరులను ప్రతిహింసించి, పగ సాధింప దలతుడేని, తరువాత ఏమి పశ్చాత్తాపాన్ని చే దగ్గుడవు కావలసి వచ్చును కనుక, క్రోధమును పరిత్యజించి, శోకమునుండి విముక్తుడవు కమ్ము కోరికలు పెరిగినకొలదిని, మన

యభావముల జ్ఞానము సహితము పెరుగుచుండును ఎవడు ధనోపార్జనము యొక్క నిజోద్దేశమును విస్మరించి, కేవలము ధనతృప్త్యను తృప్తినొందించు కొనుటకొరకే, ధనార్జనమునందు ప్రవృత్తుడగుచో, అతడు నిత్యదరిద్రుడు, నిత్య దుఃఖితుడు. కనుక, ఎవడు కోరికలను జయింపగలుగునో, అతడే నిజమయిన భాగ్యవంతుడు ఎవడు అశను వశపరచుకొనునో, అతడే నిజమయిన ముఖవంతుడు

వి. ఇది నిజమయిన ఆత్మసంయమము నలవరచుకొనుటకు వలయు సాధనను నిరూపించుచున్నది కోరికలు విడుచుటవలన, మానవుడు నిజముగా భాగ్యవంతుడును, ముఖవంతుడును అగుననియు, గర్వమును విడిచి, అందరికిని ప్రియుడగుననియు, క్రోధమును విడిచి, సమస్త దుఃఖముల నుండియు విముక్తుడగుననియు, ఈ శ్లోకము నుడుపుచున్నది.

శ్లో క్రోధః సుదుర్జయః శత్రుః, లోభో వ్యాధి రనంతకః ।

సర్వభూతహితః సాధుః, అసాధు ర్నిర్దయః స్మృతః॥ ౩

[మహాభారత, వనపర్వ, ౩౧౨. ౯౨]

ప. క్రోధః, సుదుర్జయః, శత్రుః, లోభః, వ్యాధిః, అనంతకః, సర్వభూతహితః, సాధుః, అసాధుః, నిర్దయః, స్మృతః.

టీ. క్రోధః=కోపము, సుదుర్జయః=జయించుటకు దుర్లభమయిన, శత్రుః=శత్రువు. లోభః=లోభము, అనంతకః=అంత

వాక్య. 3] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ములేని, వ్యాధిః=రోగము. సర్వభూతహితః=నమస్త భూతము లకును ఇష్టుడయినవాడు, సాధుః=సాధువు. నిర్గయః=దయా శూన్యుడు, అసాధుః=సాధువుగాడని, స్తృతః=స్తృతికర్తలచేత చెప్పబడుచున్నది.

తా. క్రోధము జయింపరాని శత్రువు, లోభ మొక తీరని వ్యాధి. సర్వభూతహితరతుడే సాధువురుషుడు. నిర్గయ డెవ్వడో అతడే అసాధువురుషుడు, అని చెప్పబడినది.

వ్యా. క్రోధమువంటి హానికరమయిన శత్రువు మరియొకడు లేడు. లోభమువంటి బాధకరమగు రోగమును లేదు క్రోధలోభముల నుండియే క్రోధము జనించును క్రోధము, మానవుని, సాధుభావము నుండి ప్రేమని చెయును క్రోధము అన్యనికి బాధను కలిగించుటకు సేరేపించును లోభము స్వోత్కర్త తాదేవతయొక్క వేదికమీద సమస్త సాధుభావములను బలిగా నర్పింప ప్రోత్సహించును హత్య, చౌర్యము మొదలయిన ఘాతుకనేరములు క్రోధలోభములవలననే చేయబడుచున్నవి. కనుక, క్రోధలోభములను జయించి, అందరియొడలకు దయాపంతుడవు కము.

వి. క్రోధలోభములు మరర స్వభావముగల అంతశ్శత్రువులు, జాహ్లోశత్రువుల నెందరినయిన జయింపవచ్చునుగాని ఈఅంతశ్శత్రువుల జయించుట దుర్లభము ఇవి ఆత్మసంయమమునకు ప్రబలశత్రువులు. కనుక, వీని నెట్లయిన జయించి తీరవలయును.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం. ౧౦]

శ్లో. దాంతః శమపరః శశ్వత్, పరిక్లేశం న విందతి ।

న చ తప్యతి దాంతాత్మా, దృష్ట్వా పరగతాం శ్రియం ॥౪

[మహాభారత వనపర్వ, ౨౫౦. ౨౩.]

ప. దాంతః, శమపరః, శశ్వత్, పరిక్లేశం, న, విందతి,
న, చ, తప్యతి, దాంతాత్మా, దృష్ట్వా, పరగతాం, శ్రియం.

టీ. దాంతః=(ఎవడు) జితేంద్రియుడును, శమపరః=వశ
మయిన మనసుగలవాడును (అగుచున్నాడో, అతడు) శశ్వత్=
మరల మరల, పరిక్లేశం=వ్యసనమును, న విందతి=పొందడు.
దాంతాత్మా=వశీకృతమయిన అంతఃకరణము కలవాడు, పరగ
తాం శ్రియం=అన్యులకుగల సంపత్తును, దృష్ట్వా=చూచి,
న చ తప్యతి=దుఃఖంపడు.

తా. ఎవడు ఇంద్రియములను, అంతఃకరణమును నియ
మమునం దుంచుచున్నాడో, అతడు మాటిమాటికి క్లేశమును
పొందడు. శాంతచిత్తుడగు పురుషుడు ఇతరుల సంపత్తును
జూచి సంతప్తచిత్తుడు గాడు.

వాక్య. ౧.] ద్వి తీ య ఖం డ ము

వ్యా. అనుదినమును నిన్ను ఏపు విక్షణము నొందించుకొనుము, నిన్ను ఏపు కాపించుకొనుము, ధర్మపరాయణుడవు కాప్రయత్నింపుము. ఎవడు తన యింద్రియములను, అంతఃకరణమును వశము చేసికొనగలుగునో అతడు దుఃఖ మనుభవింపవలసిన యవసరముండదు. ఎవడు తన యింద్రియములను నిగ్రహింపజాలనో, అతనిని నలుపార్శ్వములనుండియు బాధలు వచ్చి యలముకొనును అతడు కేవలము తన దుఃఖమువలననే దుఃఖితుడు కాడు. ఇతరుల సౌభాగ్యముకూడా అతని మనోచేదనకు హేతువగును

వి. ఈ శ్లోకము జితేంద్రునియొక్క స్థితిని వర్ణించుచున్నది. ద్రియములను వశపరచుకొనినవాడు నిత్యశాంతిని పొందును.

శ్లో. య ః యోగీ పరవిత్తేషు, హృషే వీర్యే కులాన్వయే ।

సుఖసౌభాగ్యసత్కారే, తస్య వ్యాధి రనంతకః॥ ౧

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౩౪. ౪౩.]

ప. యః, ఈయః, పరవిత్తేషు, హృషే, వీర్యే, కులాన్వయే, సుఖసౌభాగ్యసత్కారే, తస్య, వ్యాధిః, అనంతకః.

టీ. పరవిత్తేషు=పరుల ధనమునందును, హృషే=హృషమునందును, వీర్యే=శౌర్యమునందును, కులాన్వయే=క్రేష్టవంశ పరంపరయందును, సుఖసౌభాగ్యసత్కారే = సుఖసౌభాగ్య

సత్కారములయందును, యః=ఎవడు, ఈర్ష్యః=ఓర్వలేనివాడయి యున్నాడో, తస్య వ్యాధిః=వాని వ్యాధి, అనంతకః=అంతములేనిది.

తా. ఇతరుల ధనమును, రూపమును, వీర్యమును, వంశమును, సంతానమును, సుఖమును, సౌభాగ్యమును, సత్కారములను చూచి, ఎవడు అనూయాపరవశుడగుచున్నాడో, అతని రోగమున కంతములేదు.

వ్యా. ఇతరుల కలిమి జూచి ఓర్వలేకపోవుటకంటె ఆసక్త్య కరమయిన వ్యాధి మరియొకటి లేదు ఇతరుల శుభమును జూచి యోర్వలేనివానికి మనశ్శాంతి యుండదు, విక్రాంతి యుండదు. ఈ ప్రపంచమునం దెవరెవరు ఉన్నతపదవుల వాఱించి, సుఖముల ననుభవింపుచుండుతో, వారు తమకు తెలియకనే, ఈర్ష్యాగ్రస్తుల హృదయములయందు వేదనను కలిగింతురు ఎట్టి యాన్నత్యము నొందినవారయినను, అనూయాపరులకు శత్రుతులులుగా కనపింతురు. కావున విశుద్ధప్రేమ ద్వారమున జౌహర్యము నభివృద్ధి నొందించుకొని, అనూయను జయించుము సమస్త మానవకల్యాణమునందును, నీ కల్యాణ మిమిడియున్నదని తెలిసికొని, సర్వవిధములయిన నీచభావములను పరిహరింపుము

వి. ఈ శ్లోకము హేయమగు అనూయను నిందించుచున్నది. అనూయాగ్రస్తునకు మనశ్శాంతి యుండదు. అత డందరి యైశ్వర్యమును జూచి శోకించుచుండును. తెవులులేని వేదన ననుభవింపును

వాక్య. ౬] ద్వితీయఖండము

శ్లో. మిత్రధుక్ దుష్టభావశ్చ, నాస్తికోఢాన్మజ శ్మరః ।
 గుణవంతం చ యోద్వేష్టి, తమాహుని పురుషాధమమ్ ॥౬॥
 [మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౧౩౫ ౩]

ప. మిత్రధుక్, దుష్టభావః, చ, నాస్తికః, అథ,
 అన్మజః, శ్మరః, గుణవంతం, చ, యః, ద్వేష్టి, తం, ఆహుని,
 పురుషాధమమ్.

టీ. మిత్రధుక్=మిత్రద్రోహియును, దుష్టభావః=దుష్ట
 స్వభావము గలవాడును, నాస్తికశ్చ=నాస్తికుడు (జగత్తునకు
 ఆధారమయిన ఆత్మయే లేదనియు, పరలోకము లేదనియు
 చెప్పవాడు)ను, అథ=మరియు, అన్మజః=కుటిలుడును, శ్మరః=
 మూర్ఖుడును, గుణవంతం చ యః ద్వేష్టి=గుణవంతుని ద్వేషించు
 చువాడును, తం=అయినటువంటి మానవుని, పురుషాధమం=
 (పండితులు) మానవులలో అధముడని, ఆహుని=చెప్పిరి.

తా. మిత్రద్రోహి, దుష్టస్వభావుడు, నాస్తికుడు,
 కుటిలవర్తనుడు, మూర్ఖుడు, గుణవంతులను ద్వేషించువాడు,
 ఇట్టి పురుషుని, జ్ఞానులు నరాధము డందురు.

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయం ౧౦]

వ్యా. మిత్రనియోడల విశ్వాసపూతకు ఉగుటయు, ముందాయ నకు విశ్వాసమును కలిగించి, అయన మనోభావముల నన్నిటిని గ్రహించి, తరువాత తన దురుద్దేశమును కొనసాగించుకొనుటయు, పరోక్షముగా గాని, అపరోక్షముగా గాని, అయన కనిష్టముచేయ బ్రయత్నించుటయు, మిత్రద్రోహమునబడును మిత్రద్రోహ మహాపాతకమునుండి, సర్వదా దూరమునందుండుము

మనస్సునందు ప్రచ్ఛన్నముగా దాగియున్న దురుద్దేశమునికే, దుష్ట భావమని కేర దురుద్దేశమువలనను, దుష్టభావము వలనను, సత్కార్యము లేన్నదను చెయబడవు ఈశ్వరునియెడల, శ్రద్ధాభక్తుల నెన్నడును గోల్పో కుము అయనయం దవిశ్వాసమును సంశయమును సాపముకంటెను అధిక తర భయోనకములు ఎవడు సాపమునకు దండనను, పుణ్యమునకు పుర స్కారమును విధానముచేసి ముక్తిమార్గమునందు నేతయి యున్నాడో, అట్టి పరమేశ్వరుని యెడల శ్రద్ధాభక్తులు లేకపోవుటయు, సంశయము జనించుటయు, ప్రాణహానికరములగు రోగములని తెలిసికొని, వినము లయి, మహాత్ములయొక్కయు, సాధుపురుషులయొక్కయు, సాహాయ్య ముచే, ఆ వ్యాధినుండి విముక్తులగుటకు బ్రయత్నింపవలయును.

సదా, సరళభావయుక్తులయి యుండుడు. సరళహృదయమే స్వయముగా నొక అసామాన్యసద్గుణము అనేక సద్గుణములు సరళత్వము యొక్క నిత్యసహచరులు. సరళత్వము నిలుపుకొన గలిగినయెడల, ఆ సద్గుణములును నిలుచును, సరళత్వమే లోపించినయెడల, ఆ సద్గుణములను లోపించును

వాక్య. ౭] ద్వి తీ య ఖం డ ము

సమత్వమున స్నేహభావము జూపుచు పరోత్తమున అనిష్టముచేయ
బ్రయత్నించువానిని శరణిండురు. శరత్వమును సంపూర్ణముగా పరిత్య
జించి, సర్వదా, సమస్త మానవసంఘముయొక్కయు హితమునే
కొంతించుచు, హితమునే ఆచరింపుము

పరమేశ్వరునియొక్క పురిపూర్ణ మంగళభావమునుండియే, సమస్త
సద్గుణములను ఉత్పన్నములగుచున్నవి కావున, సద్గుణములను ద్వేషించిన
యెడల ఈశ్వరుని ద్వేషించినట్లే. సద్గుణసంపన్నులయి జగదుపకారము
చేయువారిని సదా గౌరవింపుము. ఏ యుపకృతిని చేయలేనివారిని సహి
తము ద్వేషింపకుము.

వి. ఈ శ్లోకము కాపట్యముతో సంబంధముగల మరొకొన్ని
చరణములను నిందించుచున్నది

శ్లో. అనర్థ మర్థతః పశ్యన్, అర్థంచైవావ్యనర్థతః ।

ఇంద్రియై రజితై ర్బాలగి, సుదుఃఖం మన్యతే సుఖమ్॥ ౭

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, 33. ౬౦.]

ప. అనర్థం, అర్థతః, పశ్యన్, అర్థం, చ, ఏవ, అపి,
అనర్థతః, ఇంద్రియైః, లజితైః, బాలః, సుదుఃఖం, మన్యతే,
సుఖమ్.

టీ. బాలః=అల్పప్రజ్ఞగలవాడు, అజితైః=జయింపబడని, ఇంద్రియైః=ఇంద్రియములచేత, అనర్థం=అకార్యమును, అర్థతః=కార్యమునుగాను, అర్థంచై వాపి=కార్యమును, అనర్థతః=అకార్యమునుగాను, వశ్యన్=చూచుచు, సుదుఃఖం=మిక్కిలిదుఃఖమును, సుఖం=సుఖమునుగాను, మన్యతే=తలచుచున్నాడు.

తా. ఏ పురుషుడు ఇంద్రియనిగ్రహరహితుడయి, బాలకునివలె, చేయవలసినదానిని చేయరానిదిగను, చేయరానిదానిని, చేయవలసినదిగను భావించునో, అతడు అత్యంత దుఃఖమును సహితము సుఖముగనే భావించును.

వ్యా. తీక్షణ్ విష భరితమగు నల్ల తాచును పట్ట బ్రయత్నించు చాలకులవలె, అల్ప ప్రజ్ఞులును, అజితేంద్రియులును అగు మానవులు విపత్తులనే సంపత్తులని భ్రమింతురు వారు భావి పరిణామమును దర్శింప జాలరు తాత్కాలికముగా, తమ సమస్త ప్రవృత్తులను తృప్తినిొందించు వానియందే సర్వాంతఃకరణముతో నాసక్తులయి యుండురు. మీరట్లు చెయక జితేంద్రియులయి, మీ బుద్ధిని చక్కగా వినియోగించి, రాబోవు పరిణామమును దర్శింపుడు. మన జీవితమున కంతములేదు ఈశ్వరునితో మనకు గల యోగము ఆనంతకాలవ్యాప్తము. ఈ యనంతకాల జీవితమును దృష్టియందుంచుకొని, మీ వర్తమాన జీవితమును యథా యోగ్యముగా గడుపుడు

వాక్య. ౭] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వి. ఈ శ్లోకము ఇంద్రియనిగ్రహము లేకపోవుటవలన యన
రములను కనబరచుచున్నది ఇంద్రియనిగ్రహములేని యవివేకి భావి
దుష్ఫలములను గురించి యాలోచింపక, అప్పటికి సంతోష కరముగా
నుండు విషయసుఖములకయి పరుగిడు బాలకునివంటి వాడనికూడ చెప్పు
చున్నది

౧౧ అ ధ్యాయము

శ్లో. ధృతి త్తమా దమోఽస్తేయం, శౌచం ఇంద్రియ నిగ్రహః।
ధీ ర్విద్యా సత్య మక్రోధో, దశకం ధర్మలక్షణమ్॥ ౧

[మనుసంహిత, VI. ౯౨.]

ప. ధృతిః, త్తమా, దమః, అస్తేయం, శౌచం, ఇంద్రియ నిగ్రహః, ధీః, విద్యా, సత్యం, అక్రోధః, దశకం, ధర్మలక్షణం.

టీ. ధృతిః=ధైర్యమును, త్తమా=త్తమాశీలతయు (ఇతరులు అపకారముచేసినను, వారికి మరల ప్రత్యపకారము చేయకయుండుట), దమః=నిశ్చలచిత్తమును (వికారహేతువులగు విషయములయొక్క సన్నిధానమునందున్నను, వికారమునొందకుండుట), అస్తేయం=చౌర్యరాహిత్యమును (అన్యాయముగా పరధనాదికమును గ్రహింపకపోవుట), శౌచం=పారిశుద్ధ్యమును (మృత్తు జలము మొదలయినవానిచే దేహమును శుద్ధిచేసికొనుటయు, జ్ఞానతపస్సులచే అఃతఃకరణమును శుద్ధిచేసికొనుటయు), ఇంద్రియ నిగ్రహః=ఇంద్రియ సంయమమును, ధీః=శాస్త్రాది త

వాక్య. ౧] ద్వి తీ య ఖం డ ము

త్వజ్ఞానమును, నిద్యా=పరమాత్మజ్ఞానమును, సత్యం=యథార్థమును చెప్పటయు, అక్రోధః=కోపములేకపోవుటయు, (క్రోధహేతువులున్నను కోపపడకపోవుట), దశకం=ఈ) పదియును, ధర్మలక్షణం=ధర్మముయొక్క లక్షణములు.

తా. ధైర్యము, తమ, మనస్సంయమము, అచార్యము, దేహముయొక్కయు, అంతఃకరణముయొక్కయు పారిశుధ్యము, ఇంద్రియనిగ్రహము, శాస్త్రజ్ఞానము, బ్రహ్మవిద్య, సత్యమును పలుకుట, కోపములేకపోవుట, ఈపదియును ధర్మముయొక్క ముఖ్యలక్షణములు.

వ్యా. సంపత్తునంగును విపత్తునందును సహిష్ణుతను వహించుము. నేయి తప్పులు చేసినవానినయినను హృదయపూర్వకముగా తమపాపము వేడినయెడల, తప్పుక తమింపుము వికారజనకములగు ప్రలోభనములపై పరివ్రేష్టితుడవయినను, ఏ యంతః కరణము సంఘటింపకుండులాగున, మనస్సంయమము నభ్యసించుము సొంతగానికి చెప్పకగాని, మోసగించికొని, బలవంతుముగాకొని, ఇతరుల వస్తువులను గ్రహింపకుము. కాయిక, వాచిక, మానసిక దోషముల నన్నిటిని కడిగివేసికొని, సర్వవిధముల పరిశుద్ధుడవయ్యుండుము. ఇంద్రియములను వశపరచుకొనుము. బుద్ధిని సద్వినియోగమునకు తెచ్చు జ్ఞానమును సాధనచెయుము. సత్యము పలుకుము. క్రోధము నుపసంహరించుకొనుము.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౧

వి. ఈ ౧౧ వ అధ్యాయము నిజమయిన ధర్మమేదో తెలుపుచున్నది. ఈ మొదటి శ్లోకము ధర్మముయొక్క పదిలత్వములను చెప్పుచున్నది

శ్లో. హ్రీమాన్ హి పాపం ప్రద్యోష్టి, తస్యశ్రీ రభివర్ధతే!
హ్రీర్వాతా బాధతేధర్మం, ధర్మోహన్తి హతశ్శ్రియమ్॥౨

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౭౧. ౩౬—౭౧ ౧౯.

ప. హ్రీమాన్, హి, పాపం ప్రద్యోష్టి, తస్య, శ్రీః, అభివర్ధతే, హ్రీః, హతా, బాధతే, ధర్మం, ధర్మః, హన్తి, హతః, శ్రియమ్.

టీ. హ్రీమాన్ హి=సిగ్గుగలవాడే, పాపం=పాపమును, ప్రద్యోష్టి=మిక్కిలి ద్యోషించుచున్నాడు, తస్య=సిగ్గుగలవానికి, శ్రీః=సంపద, అభివర్ధతే=వృద్ధి నొందుచున్నది. హ్రీః=సిగ్గు, హతా=నశించినదయి, ధర్మం=ధర్మమును, బాధతే=వీడించుచున్నది. ధర్మః=ధర్మము, హతస్సన్=నాశనముచేయబడినదయి, శ్రియం=సంపత్తును, హన్తి=వినాశము నొందించుచున్నది.

తా. సిగ్గుగలవాడు పాపమును ద్వేషించును. అతని సంపదయును అభివృద్ధి నొందును. లజ్జ నశించినయెడల, ధర్మ హాని తటస్థించును. ధర్మము వినష్టమయినయెడల, సిరియును తొలగిపోవును.

వ్యా. ఇతరులముఖమునుండియైనను, అస్థిలవాక్యములు వినటకు సిగ్గుపడువాడే, నిజమయిన లజ్జావంతుడు ప్రామంతుడు పాపమును సంపూర్ణముగా ద్వేషించును, దాని సంపర్కమునుండి దూరముగా నుండుటకు స్వాభావికముగా నిచ్చుచుండును అట్టి ప్రామంతుడే, అధిక శ్రీమంతుడగును. సిగ్గువిడిచినవానికి, అసహ్యకరమగు పాపపథమునందు నడుచుట మలభమును, కల్యాణకరమగు ధర్మమార్గమునందు నడుచుట కష్టముగను కన్పట్టును. అత డధర్మపథమునందు పడి శ్రీహీనుడును, ఆపవిత్రుడును అగును కనుక, లజ్జావిహీనుడవుగాక, వాక్కునందును, భావమునందును. శేషభాషలయందును స్రయత్న పూర్వకముగా సిగ్గును నిలుపుకొనుము.

వి. మానవుని పుణ్యమార్గమునందును, ధర్మమార్గమునందును నిలుపుటలో లజ్జయొక్క ప్రాముఖ్యతను గురించి, ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నది.

శ్లో. అననూయుగి కృతజ్ఞశ్చ, కల్యాణాని చ సేవతే ।

సుఖాని ధర్మమర్థం చ, స్వర్గం చ లభతే నరసి ॥ 3

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౦౮. ౪౧.]

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయం ౧౧

ప. అనసూయుః, కృతజ్ఞః, చ, కల్యాణాని, చ, సేవతే, నుఖాని, ధర్మం, అర్థం, చ, స్వర్గం, చ, లభతే, నరః

టీ. అనసూయుః=ఈర్ష్యలేనివాడును(గుణవంతునియందును దోషారోపణముచేయువాడు అనూయుడు. అనూయుడు కానివాడు అనసూయుడు), కృతజ్ఞః=ఇతరులు తనకు చేసిన యుపకారమును స్మరించుచుండువాడును, కల్యాణాని చ=శ్రేయస్కరములగు కర్మలను, సేవతే=చేయువాడును, (అయిన) నరః=మనుష్యుడు, నుఖాని=సుఖములను, ధర్మం=ధర్మమును, అర్థం=ద్రవ్యమును, స్వర్గం చ=స్వర్గమును, లభతే=పొందుచున్నాడు.

తా. అనూయారహితుడును, కృతజ్ఞుడును, శుభకర్మానుష్ఠాన తత్పరుడును అగు నరుడు, సుఖమును, ధర్మమును, అర్థమును, స్వర్గమును పొందుచున్నాడు.

వ్యా. ఎవరి గుణములయందును దోషారోపణము చేయకుము. ఉపకారముచేసినవానియెడల, హృదయపూర్వకముగా కృతజ్ఞుడవయి యుండుము. శుభకర్మానుష్ఠానమునందు తత్పరుడవయి యుండుము. అట్లు కానియెడల, ధర్మభావ మభివృద్ధి నొందదు, హృదయము పవిత్రముకాదు, ఈశ్వరోపలభి కలుగదు హృదయమునం దానందము, ప్రాపంచికైశ్వర్య

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ము, ఆభ్యాసోన్నతి, ఆనంతకాలవ్యాప్తమగు సగతి, ఈనాలుగును మానవ జన్మమందున కార్జింపవలసిన పరమ పురుషార్థములు.

వి. ఈ శ్లోకము కృత్తితను ప్రవముచెయుచున్నది. అమాయా రహితుడును, కృతజ్ఞుడును, సత్కార్యములు చెయువాడును, విహింసకుఁ ఁను, అముష్టిక నుఖమును ఉధియమును పొందునని చెప్పుచున్నది

శ్లో. సర్వో దండజితో లోకో, దుర్లభో హి శుచి ర్నరః |
దండస్య హి భయాత్సర్వం, జగద్భోగాయ కల్పతే || ౪
[మనుసంహిత, VII ౧౨]

ప. సర్వః, దండజితః, లోకః, దుర్లభః, హి, శుచిః, నరః, దండస్య, హి, భయాత్, సర్వం, జగత్, భోగాయ, కల్పతే.

టీ. సర్వలోకః=సమస్తలోకము, దండజితః = దండము చేత నియమింపబడుచున్నదయి (మంచిమార్గమునందు ప్రవర్తించుచున్నది) శుచిః = స్వభావముచేతనే పరిశుద్ధుడయిన, నరః=మానవుడు, దుర్లభః=దుర్లభము. దండస్య హి భయాత్ = దండన భయమువలననే, సర్వంజగత్ = సమస్త భువనమును, భోగాయ కల్పతే=భోగముకొరకు సమర్థమగుచున్నది.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౧౧]

తా. సమస్త మానవులును దండమువలననే శాసింపబడి, సన్తార్థమునందు ప్రవర్తించుచున్నారు. స్వభావము చేతనే పరిశుద్ధుడగు నరుడు చుల్లభుడు. దండన భయమువలననే సమస్త భువనమును పరిపాలింపబడుచున్నది.

వ్యా. సమస్త మానవులు, దండనభయమువలనగాక, పరిస్పరము ప్రేమచే బంధింపబడి, సమదేశములతో, ధర్మముయొక్క అదేశానుసారముగా, మనస్సాక్షియొక్క ప్రబోధమువలననే, ఈశ్వరమహిమను జెల్లడిచేయుటకే, సమస్త కార్యములను చేసినప్పుడే మానవసంఘము పరమోత్కృష్టదశ నొందియుండును అట్టిదిన మింకను చాల దూరముగా నున్నది. ఇప్పుడు సాధుపురుషులకంటె అసాధువులే ఎక్కువగా నున్నారు సద్వ్యవహారముకంటె అసద్వ్యవహారమే అధికముగా నున్నది. నేటికిని రాజదండముయొక్క శాసనమువలననే, ఈ భూమండలమునందలి ప్రజలు కించిత్తాత్రముగా నయినను ధర్మమును, అరమును, సుఖమును భోగింపగలుగుచున్నారు. కనుక, మానవసంఘముయొక్క పరాకాష్ఠదినమును సమీపమునకు తెచ్చుటకు ప్రతిమానవునకును కర్తవ్యమయి యున్నది.

వి. ఈ శ్లోకము న్యాయాధికారుల శిక్షణము యొక్కయు, శిక్షయొక్కయు అవసరమును తెలుపుచున్నది. లోకమునందు అధర్మమే ఎక్కువగా నున్నదని యూహించి, అధికారుల దండనవలనను, బహుశరణము వలననే సంఘము మంచినీటియందుంచిబడునని నిశ్చయించుచున్నది

వాక్య. ౫] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

శ్లో. అధర్మదండనం లోకే, యశోఘ్నం కీర్తినాశనం !

అన్వర్గ్యం చ పరత్రాపి, తస్మాత్తత్ పరివర్జయేత్ ॥ ౫

[మమసంహిత, VIII ౧౨౩.]

ప. అధర్మదండనం, లోకే, యశోఘ్నం, కీర్తినాశనం, అన్వర్గ్యం, చ, పరత్ర, అపి, తస్మాత్, తత్, పరివర్జయేత్.

టీ. (ఏహేతువువలన) లోకే=లోకమునందు, అధర్మదండనం=అన్యాయముగా శిక్షించుట, యశోఘ్నం = యశస్సును పోగొట్టునదియును, కీర్తినాశనం=కీర్తిని నశింపజేయునదియు, పరత్రాపి=పరలోకమునందును, అన్వర్గ్యం చ=స్వర్గప్రాప్తికి ప్రతిబంధకమును (అగునో), తస్మాత్=ఆ కారణమువలన, తత్=దానిని, పరివర్జయేత్=విడిచిపెట్టవలయును.

తా. అన్యాయదండనము ఇహలోకమునందు యశమును, కీర్తిని వినాశమునొందించును. పరలోకమునందు స్వర్గప్రాప్తికి ప్రతిబంధక మగును. కనుక, ఎవరిని అన్యాయముగా దండింపగూడదు.

వ్యా. అన్యాయముగా దండింపగూడదు దండధారణము యొక్క ఉద్దేశము, మంగళమయునుగు పరమేశ్వరునియొక్క ధర్మ

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౧]

రాజ్యమును విస్తరింపజేయుటకే ఆయు యుండువలయును కనుక, ప్రభువులు శ్రీధావేశపరవశులయి, అధర్మదండనమునకు పూనుకొనరాదు

వి. ఈ శ్లోకముకూడా, ప్రస్తుత పరిస్థితులలో రాజదండనము యొక్క అవసరము నంగీకరించుచు, రాజకీయోద్యోగులు, అధర్మదండనము చేసి, తమ యధికారమునకు కళంకము తీసికొనిరాగూడదనిమాత్రము నొక్కి వక్కాణించుచున్నది.

శ్లో. త్సమా వశీకృతి ల్లోకే, త్సమా హి పరమం ధనం

త్సమా గుణో హ్యశక్తానాం, శక్తానాం భూషణం త్సమా॥

౬

[మమసంహిత]

ప. త్సమా, వశీకృతి, లోకే, త్సమా, హి, పరమం, ధనమ్, త్సమా, గుణః, హి, అశక్తానాం. శక్తానాం, భూషణం, త్సమా.

టీ. త్సమా=ఓరిమి, లోకే=లోకమునందు, వశీకృతిః=వశీకరణము (అవశమయినదానిని వశముచేయును). త్సమా హి=త్సమయే, పరమం ధనమ్=శ్రేష్ఠమయిన ధనము. అశక్తానాం=శక్తి లేనివారికి, త్సమా హి=త్సమయే, గుణః=గుణము. శక్తానాం=శక్తి గలవారికి, త్సమా=త్సమ, భూషణం=ఆభరణము.

తా. ఓర్పువలననే, నమస్త మానవులును వశీభూతులగుదురు. ఓరిమియే పరమ ధనము. ఓరిమియే శక్తివిహీనులకు నద్గుణము, శక్తిమంతులకు భూషణము.

వ్యా. సర్వదాక్షమాశీలుడవయి యుండుము. జైరులను బాధించి పగతీర్చుకొనవలయు ననెడి సంకల్పమును సంపూర్ణముగా విడిచిపెట్టుము. ప్రత్యేకకారమచెయుటకు తగినంత సామర్థ్యమున్నప్పుడు సహితము, ఇతరులుచేసెడు అపకారమును సహించి, యోర్పుకొనుటలోనే నిజమయిన దక్షమాశీలతయొక్క లక్షణ మిమిడియున్నది. 'నా కపకారము కలిగిన కలుగునుగాక, కాని, నావలన పరుల కపకారము కలుగకుండునుగాక' అను సత్సంకల్పము స్వర్గీయ దక్షమాగుణ సంభూతము

వి. ఈ శ్లోకము దక్షమాశీలతను ప్రశంసించుచున్నది. కాని, 'ఏ శత్రువులను సహితము ప్రేమించుము నిన్ను శపించువారిని దీవించుము' అను జీససు ఉపదేశమునకు సాటిరాదు

శ్లో. యదైవాత్తా పరస్తద్వత్, ద్రష్టవ్యః శుభమిచ్ఛతా ।
 నుఖదుఃఖాని తుల్యాని, యథాత్మని తథా వరే ॥ ౨
 [దక్షసంహిత III ౨౦.]

ప. యథా, ఏవ, ఆత్మ, పరః, తద్వత్, ద్రష్టవ్యః, శుభం, ఇచ్ఛతా, నుఖదుఃఖాని, తుల్యాని, యథా, ఆత్మని, తథా, వరే.

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయం ౧౦]

టీ. శుభమిచ్ఛతా = శుభమును కోరెడి జనునిచేత,
ఆత్మా = తాను, యదైవఁబట్టి, తద్వత్ = అదే తీరున, పరాఁ
ఇతరుడు, ద్రష్టవ్యః = చూడదగినవాడు. ఆత్మని = తనయందు,
యథా = ఎట్లో, తథా = అదే తీరున, పరే = ఇతరునియందును,
సుఖదుఃఖాని చ = సుఖదుఃఖములు, తుల్యాని = సమానములు.

తా. శుభమును కోరువాడు తన్నెట్లు చూచుకొనునో,
ఇతరులనుకూడ అట్లే చూడవలయును. ఏలయన, సుఖదుఃఖ
ములు తనకును పరులకును, ఉభయులకును సమానములే.

వ్యా. సుఖదుఃఖములు రెండును ఏకైకం, ఇతరులకును అట్లే.
కావున, ఏవు దేనిని కావలయునని కోరుదువో, దానిని ఇతరులనుండి యప
హరింపకుము. ఏవు దేనిని ఏనుండి తొలగించుకొన బ్రయత్నింతువో,
దానిని ఇతరులకు ప్రాప్తింపజేయకుము. ఇతరులు నిన్ను ప్రేమించుచుండగా
చూచి, ఏకైక సుఖంపగోరుదువో, అట్లే, ఏవును ఇతరులను ప్రేమించి,
వారిని సుఖవంతులనుగా జేయుము. ఇతరులు నిన్ను ద్వేషించుచుండుటను
జూచి, ఏకైక బాధపడుదువో, అట్లే, ఏవును ఇతరులను ద్వేషించి, వారిని
బాధపెట్టకుము. ఈ విధముగా సకల విషయములయందును, ఇతరులను
ఏతో పోల్చుకొని, వారితో వ్యవహరింపుము సుఖదుఃఖములు రెండును,
ఏయిందెట్లో, ఇతరులయందును అట్లే సమానముగా ఆనుభవింపబడు
చున్నవి. ఇట్టి సదాచరణమే, కల్యాణప్రాప్తికి పరమసాధనము

వాక్య. ౮] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వి. ఈ శ్లోకము ఇతరులను తనవలెనే చూపవలయునను నీతిని బోధించుచున్నది. ఇది 'ఆత్మోపమ్యేన సర్వత్ర' అను గీతావాక్యమును ప్రతిభవించుచున్నది. "న కితరు లేమి చేయగోరుచునో, ఏవు దాని నికరు లకు చెయుము" అను జీససు ఉపదేశమును సరణకు చెప్పుచున్నది

శ్లో. మాతృవత్ పరదారాంశ్చ, పరద్రవ్యాణి లోప్తవత్ |
ఆత్మవత్ సర్వభూతాని, యః పశ్యతి స పశ్యతి || ౮
[అపస్తంభసంహిత, X ౧౧.]

ప. మాతృవత్, పరదారాన్, చ, పరద్రవ్యాణి, లోప్తవత్, ఆత్మవత్, సర్వభూతాని, యః, పశ్యతి, స, పశ్యతి.

టీ. పరదారాంశ్చ = అన్యుని భార్యను, మాతృవత్ = తల్లివలెను, పరద్రవ్యాణి=ఇతరులధనమును, లోప్తవత్=మట్టి బెడ్డవలెను, సర్వభూతాని=సమస్తభూతములను, ఆత్మవత్=తన వలెను, యః=ఎవడు, పశ్యతి=చూచుచున్నాడో, స ఏవ=వాడే, పశ్యతి=వాస్తవముగా చూచుచున్నాడు.

తా. ఎవడు పరస్త్రిని తల్లివలెను, పరద్రవ్యమును మట్టి బెడ్డవలెను, సమస్తప్రాణులను తనవలెను చూచునో, అతడే యథార్థప్ర.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౧]

వ్యా. పరశ్రీని తల్లివలె చూడుము పరధనమును పనికిమాలిన
మట్టిబెడవలె చూడుము. నిన్ను నీవెట్లు ప్రేమించుకొందువో, ఇతరులను
సహితము అట్లే ప్రేమదృష్టితో చూడుము.

వి. ఈ శ్లోకము సమస్త భూతములను తనవలెనే చూచుకొన
వలయునని, ఉపనిషత్తులనాటినుండియు వచ్చిన హైందవ భావమును
సూచించుచున్నది.

౧౨ అ ధ్యాయము

శ్లో. అన్యాయో పరివదన్ సాధుః, యథా హి పరితప్యతే ।

తథా పరివదన్ అన్యాయో, తుష్టో భవతి దుర్జనః॥ ౧

[మహాభారత, అదిపర్వ, ౩౪ ౯౧]

ప, అన్యాయో, పరివదన్, సాధుః, యథా, హి, పరితప్యతే, తథా, పరివదన్, అన్యాయో, తుష్టః, భవతి, దుర్జనః.

టీ. అన్యాయో=ఇతరులను, పరివదన్=నిందచేయుటచేత, సాధుః=సజ్జనుడు, యథా=ఎట్లు, పరితప్యతే = పరితాపము నొందుచున్నాడో, తథా=అట్లే, దుర్జనః=దుర్మార్గుడు, అన్యాయో= ఇతరులను, పరివదన్=నిందించుటచేత, తుష్టః=సంతోషించిన వాడు, భవతి=అగుచున్నాడు.

తా. ఇతరులను నిందించి సాధువును మెచ్చి పరితపించునో, ఇతరులను నిందించి, దుర్జను డట్లు సంతోషించును.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౨]

వ్యా. ఈశ్వరునియందు భక్తి, మానవులయందు ప్రేమ కలవాడే సాధుపురుషుడు. అతడెన్నడును మనుష్యులమీద అపవాదములను వేసి ఆనందింపడు మానవు డతనికి ప్రేమాస్పృహడు అతడెవరి దోషమునయినను చూచినప్పుడు దుఃఖించును, ప్రేమతో దానిని సంస్కరింప బ్రయత్నించును అతడు మానవుని మానవుడనే ప్రేమించును. కనుకనే, అతడెవరి సద్గుణమునయిన చూచినప్పుడు ఆనందించును, ఎవరి దోషమునయిన చూచినప్పుడు పరితపించును అతనికి సుఖము కలిగినను, దుఃఖము కలిగినను ఉభయమును ప్రేమసంజనితములే, కావున, అతడెన్నడును ఇతరుల దోషములను ఘోషించి యానందించడు. తల్లిదండ్రులు పుత్రుని పుత్రుడనియే ఎట్లు ప్రేమింతురో, పుత్రుని సుగుణములను జూచినప్పుడు ఆనందించుచు, దుర్గుణములను జూచినప్పుడు విచారింపుచు నుండురో, అట్లే, మనుష్యుని కేవలము మనుష్యుడనియే ప్రేమించుటకు సాధనవేయుము అట్లయినయెడల, నీ వితరుల దోషములను జూచి యానందింపజాలవు. ఎవడు అన్యుల దోషములను జూచి, అన్యుల దోషములను ఘోషించి, యానందించునో, అట్టివాని హృదయ మతిక్షుద్రము అట్టి నీచత్వము నుండి నిన్ను సర్వదా సంరక్షించుకొన బ్రయత్నింపుము

వి. ఈ ౧౨ వ అధ్యాయము సత్పురుషునియొక్క— మరికొన్ని సుగుణములను వర్ణించుచున్నది. సాధుపురుషుడు పరుల దోషములను చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు విచారింపుననియు, గుణములను చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు సంతోషించుననియు ఈ మొదటిశ్లోకము చెప్పుచున్నది.

వాక్య. ౨] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

శ్లో. విపత్తి స్వవ్యథో దక్షో, నిత్య ముత్థానవాన్ చరః ।

అప్రమత్తో వినీతాత్మా, నిత్యం భద్రాణి పశ్యతి॥ ౨

[మహాభారత, సభాపర్వ, ౫౪ ౮]

ప. విపత్తిః, అవ్యథః, దక్షః, నిత్యం, ఉత్థానవాన్, నరః, అప్రమత్తః, వినీతాత్మా, నిత్యం, భద్రాణి, పశ్యతి.

టీ. విపత్తిః=(ఎవడు) ఆపత్తులయందు, అవ్యథః=దుఃఖములేనివాడును, దక్షః=నేర్పరియును, నిత్యం=ప్రతిదినమును, ఉత్థానవాన్=ఉద్యమశీలుడును (అయిన), నరః=నరుడో, అప్రమత్తః=ప్రమాదరహితుడును, వినీతాత్మా=వినీతస్వభావుడును (అగుచున్నాడో, అతడు), నిత్యం=ఎల్లప్పుడు, భద్రాణి=శుభములను, పశ్యతి=చూచుచున్నాడు.

తా. ఎవడు విపత్కాలమునందు దుఃఖింపడో, ఎవడు కార్యసమర్థుడో, నిరంతర కార్యశీలుడో, ప్రమాద రహితుడో, వినయస్వభావుడో, అతడు సదా శుభములనే దర్శించును.

వ్యా. సహనశక్తియు, ఆభినివేశమును లేని మానవుడు ఆపత్కాలమున విశేష వ్యథ నొందును. కనుక, యుద్ధభటు లెట్లు విపత్సంకుల భీకర సంగ్రామరంగమునందు, ఏ తొట్టుపాటును లేక స్థిరచిత్తిమితో

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయం ౧౨]

నిలువబడుటకు మొదటినుండియు, శిక్షణము నొందియుండుటో, అట్లే, జీవితసంగ్రామమునందును ధైర్యస్థైర్యములతో నిలువబడుట కభ్యసించుము. అట్లయినయెడల, ఎన్ని విపత్తులు సంభవించినను, నిన్ను విచారకుల చిత్తునిగా చెయ్యజాలవు. ఈశ్వరు డేయే శక్తులను నీకు ప్రసాదించి యున్నాడో, వాని నన్నిటిని వికాసము నొందించుకొని, శక్తిసామర్థ్యములలో వినదిన ప్రవర్థమానుడవగుము అలసత్వమును బదకమును విడిచి నిరంతర కార్యశీలుడవు కమ్మ మత్తతను, అన్యమనస్కృతను పరిత్యజించి, అభినివిష్ట చిత్తముతో లక్ష్యసాధనమునందు ప్రవృత్తుడవు కమ్మ. ఈశ్వరానుగ్రహమువినా, నీవొక అడుగయినను ముందుకు పెట్టలేవను సంగతి సదా స్మరణయం దుంచుకొనుము. శరీరము, మనస్సు, ఆత్మ, బలము, బుద్ధి మొదలగు సమస్తమును, ఆయన దయమీదనే ఆధారపడియున్నవి. కనుక, నీకు గల సర్వమునకును ఆయనే మూలమని తెలిసికొని, అహంకారమును, జౌధత్యమును పరిత్యజించి, వినమ్రుడవు కమ్మ.

వి. ఈ శ్లోకము ఓర్పు, పట్టుదల, కార్యశీలత మొదలయిన మరి కొన్ని గుణములను పెచ్చుకొనుచున్నది.

శ్లో. బహవోఽవినయా నృష్టాః, రాజానః సపరిచ్ఛదాః |

వనస్థా అపి రాజ్యాని, వినయాత్ ప్రతిపేదిరే || 3

[మనుసంహిత VII. ౪౦.]

వ. బహవః, అవినయాత్, నష్టాః, రాజానః, సపరిచ్ఛదాః, వనస్థాః, అపి, రాజ్యాని, వినయాత్, ప్రతిపేదిరే.

వాక్య. 3] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

టీ. బహవః రాజానః=అనేకమంది రాజులు, స పరి
 చ్ఛదాః=పనుగులు, గుర్రములు, రథములు, యుద్ధభటులు,
 ధనాగారములు మొదలయిన పరిచ్ఛదములతో కూడినవారు
 (అయినను), అవినయాత్=వినయములేక పోవుటవలన, నష్టాః=
 ప్రాణములను గోలుపోయిరి. (కాని) వనస్థాః అపి=(నిస్సహాయు
 లయి) అరణ్యమునం దుండువారయినను, వినయాత్=వినయ
 మువలన, రాజ్యాని=(పరివారిములతో గూడిన) రాజ్యములను,
 ప్రతివేదికే=పొందిరి.

తా. వినయవిహీనులగుటచే, అశ్వరథాది బహుపరి
 వారముతో కూడినవారయినను, అనేకులగు రాజులు వినాశము
 నొందిరి. వినయనంపన్నులగుటవలన, అనేకులగు రాజులు
 ఏకాకులయి వనవాసులయినను, పోయిన రాజ్యములను మరల
 పొందగలిగిరి.

వ్యా. వినయముగలవాడే ఆధ్యాత్మిక సంపదను పొందుటకు
 సమర్థుడగును. వినయముగలవాడే భౌతికైశ్వర్యమును పొందగలడు.
 వినయ విహీను డందరిచేతను ద్వేషింపబడును. ఏకు సంపద యున్నయెడల,
 వినయము దాని శోభి నభివృద్ధి నొందించును విపత్తు తటస్థించినయెడల,
 వినయము దానినుండి నిన్ను విముక్తి నొందించును. కనుక, ఆంతరము

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౨]

నందు ఏ కీర్త్యుడు ప్రసాదించిన సద్గుణసంపన్నుని గురించిగాని, బాహ్యము నందు ఏ కాయన యనుగ్రహించిన భాగ్యభోగ్యములకొరకుగాని, త్విదా కాలమయినను అహంకార యుక్తుడవు గాకుము

వి. ఈ శ్లోకము వినయమును కీర్తించుచున్నది మహాసత్యసంపన్నులగు రాజులు సహితము గర్వమువలన చెడిపోయిరి. ఏకాకులగు రాజులు సహితము వినయమువలన రాజ్యములను పొందగలిగిరి

శ్లో. యత్కర్మ కుర్వతోఽస్యస్యాత్, పరితోషోఽస్తరాత్తనః |
తత్ప్రయత్నేన కుర్వీత, విపరీతం తు వర్జయేత్ || ౪

[మమసంహిత IV ౧౬౧]

ప. యత్, కర్మ, కుర్వతః, అస్య, స్యాత్, పరితోషః, అస్తరాత్తనః, తత్, ప్రయత్నేన, కుర్వీత, విపరీతం, తు, వర్జయేత్.

టీ. యత్ కర్మ కుర్వతః=ఏ కర్మను చేయుటవలన, అస్య=ఈ, అంతరాత్తనః=అంతరాత్తకు (మనస్సాక్షికి), పరితోషః=సంతోషము, స్యాత్=అగునో, తత్=దానిని, ప్రయత్నేన=సర్వప్రయత్నములచేతను, కుర్వీత=చేయవలయును. విపరీతం తు=దానికి విరుద్ధమయినదానిని, వర్జయేత్=విడిచిపెట్టవలయును.

తా. ఏ కర్త చేసినయెడల, అంతరాత్మ ప్రసన్నమగు
నో, అట్టి కర్తనే సర్వప్రయత్నిములచేతను చేయవలయును.
తిద్విపరీతమగు కర్తను పరిత్యజింపవలయును.

వ్యా. ధర్మానుష్ఠానముయొక్క అమాఖ సలము ఆత్మప్రసా
దము—అంతరాత్మయొక్క సంతోషము. ఆత్మప్రసాదమునందే, ఈశ్వర
ప్రసాద మనుభవమునకు వచ్చును ఆత్మప్రసన్నమయినయెడల, సమస్త
దుఃఖములు సమసిపోవును ధర్మానుష్ఠానము లేనిది, ఆత్మ సంతృప్తి నొం
దగు విషయముఖానుభవమువలనను, మనస్సు సుఖము ననుభవించును.
కాని, ఆత్మయందు అపవిత్రత యున్నయెడల, మనోమాలిన్య మున్న
యెడల, రాసులు రాసులుగా నుండు ప్రాపంచిక సౌఖ్యములన్నియు,
నిరుపయోగములగును కనుక, ధర్మాచరణద్వారమున ఆత్మప్రసాదము
నొందుడు. దేనివలన ఆత్మసంతోషమునకు హాని కలుగునో దానిని సంపూర్ణ
ముగా పరిత్యజింపుడు ఏ కార్యమును చేయుటవెత అంతరాత్మ సంతో
షించునో, ఆ కార్యము తనకెంత అయిష్టముగా నున్నను, సర్వప్రయత్న
ములచేతను అచరించి తీరవలయును. అంతరాత్మ కిష్టములేని కార్యమును,
తన కెంత యిష్ట మున్నను మానివేయవలెను ధర్మావమాడును, వాపనుదు
డును అగు పరమేశ్వరుడు మానవ హృదయమునందు మనస్సాక్షీస్వరూప
మున ప్రకాశించుచున్నాడు. మనస్సాక్షీప్రబోధములే ఈశ్వరాజ్ఞలు.
కనుక, వేదవాక్యముకంటెను, శాస్త్రప్రమాణముకంటెను, గురూపదేశము
కంటెను, అంతరాత్మప్రబోధమే అధిక అనుసరిణీయము

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౨]

వి. ఈ శ్లోకము తన అంతరాత్మను తృప్తి నిచ్చు కార్యమును చేయవలయుననియు, తద్విరుద్ధమును మానుమనియు బోధించుచున్నది.

శ్లో. ధర్మకార్యం యతః శక్త్యా, నోచేత్ ప్రాప్నోతి మానవః |
ప్రాప్నోతి భవతి తత్ పుణ్యం, అత్ర మే నాస్తి సంశయః || ౧

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౯౨, ౬.]

ప. ధర్మకార్యం, యతన్, శక్త్యా, నో, చేత్, ప్రాప్నోతి, మానవః, ప్రాప్నోతి, భవతి, తత్, పుణ్యం, అత్ర, మే, న, అస్తి, సంశయః.

టీ. మానవః=మనుష్యుడు, ధర్మకార్యం = ధర్మకార్యమును (చేయుటకు), శక్త్యా=శక్తికొలదిని, యతః=యత్నము చేసినవాడయి, న ప్రాప్నోతిచేత్=కార్యసిద్ధిని పొందకపోయినను, తత్ పుణ్యం=ఆ పుణ్యఫలమును, ప్రాప్నోతి భవతి=పొందినవాడగుచున్నాడు. అత్ర=ఈ విషయమయి, మే=నాకు, సంశయః=సందేహము, నాస్తి=లేదు.

తా. మానవు డే ధర్మకార్యమునయిన చేయుటకు తన శక్తికొలదిని ప్రయత్నము చేసినవాడయి, కృతకార్యుడు కాక

వాక్య. ౧౬] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

పోయినను, అతడు దాని పుణ్యఫలమును పొందితీరును.
ఈ విషయమయి ఎంతమాత్రమును సంశయములేదు.

వ్యా. ధర్మకార్యము లాచరించుటకు ఏకు సాధ్యమయినంత
వరకు, స్రయత్నము చేయుము ఏ యావచ్చుక్కిని వినియోగించి, కృత
కార్యుపైపు కాకపోయినను, దాని నిశ్చయఫలమగు పుణ్యము మాత్రము
ఏకు అభిందితీరును. ఈశ్వరుని కార్యము అనంతములు ఎవడెంతవరకు తన
కార్యములు నెరవేర్చునని ఆయన గణింపడు ఆయన ఎవరికే శక్తి నిచ్చి
యున్నాడో, వారు దానిని నిష్కాపట్యముతో వినియోగించవలయు
ననియే, ఆయన యభీష్టము. అట్లయిన యెడల, ఆయన వానిని కృత
కృత్యుని చెయును

వి. ఇది శ్రీకృష్ణమూర్తి విచారనకుచేసిన యుపదేశము. నిజమయిన
గొప్పతనము బాహ్యకర్తలమీద నాధారపడి యుండును తన విధికృత్య
మును నెరవేర్చుటకు తన యావచ్చుక్కిని వినియోగించుటలోనే యున్నది.
ఈ శ్లోకము 'కర్తవ్యవాధికారనే' అను గీతాశ్లోకమును ప్రతిధ్వనించు
చున్నది.

౧౩ అ ధ్యాయము

శ్లో. ఇంద్రియాణాం విచరతాం, విషయేష్వపహరిషు ।

సంయమే యత్న మాతిష్ఠేత్, విద్వాన్ యస్తేవ వాజి

నామ్॥ ౧

[మనుసంహిత, II ౮౮.]

ప. ఇంద్రియాణాం, విచరతాం, విషయేషు, అపహరిషు, సంయమే, యత్నం, ఆతిష్ఠేత్, విద్వాన్, యస్తా, ఇవ, వాజినామ్.

టీ. అపహరిషు = అపహరణశీలములగు, విషయేషు = విషయములయందు, విచరతాం = సంచరించుచున్న, ఇంద్రియాణాం = ఇంద్రియములయొక్క, సంయమే = నియమించుటయందు, విద్వాన్ = విద్వాంసుడు, వాజినాం (రథమునకు కట్టబడిన) గుర్రములయొక్క, యంతా ఇవ = సారథివలెనే, యత్నం = ప్రయత్నమును, ఆతిష్ఠేత్ = చేయవలయును.

వాక్య. ౧] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తా. రథసారథి రథాశ్వముల నన్నిటిని వానివాని యిష్టానుసారముగా పరుగిడనియ్యక, వాని నన్నిటిని, తన వశమునం దుంచుకొని, తన యిష్టానుసారముగా నెట్లునడిపించునో, అట్లే, జ్ఞానియగువాడు మోహమయవిషయములయందు ప్రవృత్తిములయిన తన ఇంద్రియముల నన్నిటిని, వశమునం దుంచుకొని, తన యిష్టానుసారముగా ప్రవర్తింపజేయవలయును. తానే వానికి వశుడు కాగూడదు.

వ్యా. ఏ సవస్త విషయములు ఇంద్రియగోచరములయిన యెడల అంతఃకరణమునం దసద్భావములు జనించునో, అట్టి అపవిత్ర విషయముల యందు నీ మనస్సును వినియోగింపకుము పవిత్ర విషయభోగముల ద్వారమున, ఇంద్రియములను పరిశృష్టి నొందించుచు, జీవితోద్దేశమును సాధించుటకొరకు అనుదినమును ప్రయత్నింపుము

వి. ఈ ౧౩ వ అధ్యాయము అర్హతసంయమమును గురించి వివరించుచున్నది “సారథిచే నియమింపబడని రథాశ్వములవలె మోహజనకములగు విషయములతో సంబంధముగల ఇంద్రియములు అర్హతసంయమములేని మానవుని తప్పుదారికి ఈడ్చివేయును,” అని చెప్పుచున్నది. ఈ భావమును, ఈ అలంకారమును ఉపనిషత్తులయందును, ఘనవదీకేయం మును కూడ కలవు.

శ్లో. ఇంద్రియాణాం హి చరతాం, యస్యనోఽనువిధీయతే |
తదస్య హరతి ప్రజ్ఞాం, వాయు ర్నావ మివాంభసి || ౧
[భగవద్గీత, II ౬౨.]

ప. ఇంద్రియాణాం, హి, చరతాం, యత్, మనః, అనువిధీయతే, తత్, అస్య, హరతి, ప్రజ్ఞాం, వాయుః, నావం, ఇవ, అంభసి.

టీ. చరతాం=(స్వచ్ఛందముగా విషయములయందు) సంఛరించుచున్న, ఇంద్రియాణాం హి=(అవశీకృతములయిన) ఇంద్రియములకే, యత్ మనః=ఏ మనస్సు, అనువిధీయతే=అనుకూలమయినదగునో, తత్ మనః=ఆ మనస్సు, అస్య=ఈ పురుషునియొక్క, ప్రజ్ఞాం=జ్ఞానమును, హరతి=హరించి వేయుచున్నది. (దేనివలె?) అంభసి=(సముద్రాది) జలమునందు, (ప్రమత్తుడయిన కర్ణధారునియొక్క) నావం=ఓడను, వాయుః ఇవ=వాయువువలెనే (వాయువు ముంచివేసినట్లే).

తా. ఎప్పుడు మానవుని మనస్సు స్వేచ్ఛాప్రవృత్తములగు ఇంద్రియములకు వశమగునో, అప్పుడు ప్రచండ వాయు వెట్లు నావను నదియందు ముంచివేయునో, అట్లే, హని మనస్సు ఆ పురుషునియొక్క బుద్ధిని వినాశము నొందించును.

వ్యా. ఎప్పుడే ప్రవృత్తి జనించునో, దానియందెల్ల నీయిం
ద్రియగణమును సంచారము చేయనియ్యవము కాని, అధ్యాత్మిక ధర్మము
యొక్క అదేశానుసారముగా, మనస్సును సుశిషితమును, వశిభూతిమును
చేసికొని, ఇంద్రియములను నిగ్రహింపుము మనస్సే వశిభూతమయిన
యెడల, ఎన్ని అపవిత్రవిషయములు ఇంద్రియసంచారమారములయందు
గోచరించినను, అవి, ఆ మానవుని పవిత్రపథమునుండి ప్రక్షుని చేయ
జాలవు. ఎప్పుడు ప్రలోభనసంకుల స్రాపంచమునందుండియే, ధర్మసాధన
చేయవలసి యున్నదో, అప్పుడు మనోనిగ్రహమే లేకపోయినయెడల,
అడుగడుగునకును విపత్తులే తటస్థించును, మనస్సు ఇంద్రియానుగతమే
యయిన యెడల, మానవుడు హతచేతనుడయి, కింకర్తవ్యవిమూఢుడయి.
వాపమోహములయందు నిమగ్నుడగును.

వి. ఈ శ్లోకము వెనుకటి శ్లోకములో చెప్పిన యంశమునె
ఆనగా, అవశమయిన మనస్సువలన సంభవించెడు అపాయములనే, ఇంకొక
అలంకారముతో వర్ణించుచున్నది. ఎవని మనస్సు ఇంద్రియములకును,
కోరికలకును లోనగునో, అట్టి మానవుడు తుపానులో చిక్కుకొన్న
ఓడివలెనే వినాశమునొందును.

శ్లో న జాతు కామగి కామానాం, ఉపభోగేన శామ్యతి |

హవిషా కృష్ణవర్చైవ, భూయ ఏవాభివర్ధతే || ౩

[మనుసంహిత, II. ౯౮-మహాభారత, ఆదిపర్వ ౭౫. ౪౯-౫౦. ౧౨.]

ప. న, జాతు, కామః, కామానాం, ఉపభోగేన, శామ్యతి, హవిషా, కృష్ణవర్త్యా, ఇవ, భూయః, ఏవ, అభివర్ధతే.

టీ. కామానాం = విషయములయొక్క, ఉపభోగేన = అనుభవముచేత, కామః = శోరిక, జాతు = ఒకానొకప్పుడును, న శామ్యతి = శమనమును పొందదు. (కాని) హవిషా = ఘృతము చేత, కృష్ణవర్త్యా ఇవ = అగ్నిహోత్రమువలెను, భూయః ఏవ = మరల మరల, అభివర్ధతే = వృద్ధియగుచున్నది (భోగముల ననుభవించినవానికి సహితము ప్రతిదినము, పూర్వముకంటెను అధికమయిన భోగాభిలాష కలుగుచుండుటచేత).

తా. కామ్యవస్తువులను భోగించుటవలన కామ మెన్నడును, తృప్తినొంది, నివృత్తము కాదు. అంతేకాదు, ఘృతము వేల్చబడిన అగ్నిహోత్రమువలె మరింత జ్వాలగా ప్రజ్వరిల్లును.

వ్యా. “విషయభోగములతో సంతృప్తి నొందించినయెడల, ఇంద్రియములు వాసంతటవే వశిభూతములగును, యత్నపూర్వకముగా ఇంద్రియసంయమముగూర్చి సాధవచేయవలసిన యవసరము లేదు?” అని ఎన్నడును అనుకొనకుము విషయభోగముల ననుభవించినకొలదిని, విషయశృష్ట అధికమగుచుండును, అంతఃకరణ మంతకంతకు దుర్బంత

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

మగుచుండును. కనుక, ఇంద్రియవచనమునందును, మనస్సంద్రులమునందును, ఎన్నడును శిథిలభావమును కనబరపకుము

వి. ఈ శ్లోకము 'కోరికలు అనుభవించినకొలదిని అధికమగుచుండును' అను మానసిక విజ్ఞాన నియమమును తెలుపుచున్నది భోగానుభవమువలన, భోగవాంఛ తగ్గ ననుకొనుట అజ్ఞానము ఈ శ్లోకమునందలి భావమే యథార్థము

శ్లో. ఇంద్రియాణాం తు సర్వేషాం, యద్యేకం క్షరతీంద్రియం ।
తేనాస్య క్షరతి ప్రజ్ఞా, దృతేః ప్రాత్రాదివోదకమ్॥ ౪

[మనుసంహిత II ౯౯]

ప. ఇంద్రియాణాం, తు, సర్వేషాం, యది, ఏకం, క్షరతి, ఇంద్రియం, తేన, అస్య, క్షరతి, ప్రజ్ఞా, దృతేః, ప్రాత్రాత్, ఇవ, ఉదకమ్.

టీ. సర్వేషాం ఇంద్రియాణాం=నకల ఇంద్రియములలోపల, ఏకం ఇంద్రియం=ఒక్క యింద్రియమయినను, యది క్షరతి=స్కలనమయినయెడల, (విషయాసక్తమయినయెడల), తేన=(ద్వారభూతమయిన) దానిచేత, అస్య=(విషయాసక్తుడయిన) ఆ మానవునియొక్క, ప్రజ్ఞా=బుద్ధి, క్షరతి=స్కలన

మగుచున్నది (వినాశమునొందుచున్నది ఇతర ఇంద్రియముల చేత నిలువదు). (ఇందుకు దృష్టాంతము) దృతేః పాత్రాత్= చిద్రముగల చర్మపాత్రమునుండి, ఉదకమ్ ఇవ=ఉదకమువలె (ఒక్కచోట నున్న చిల్లివలన పాత్రయందుండెడి సమస్త జలము ఎట్లు న్రవించిపోవునో, అట్లే, వశీభూతముకాని ఇంద్రియమనెడు చిద్రముద్వారా, హృదయకలశమునందలి జ్ఞానామృత మంతయు కారిపోవునని భావము.)

తా. ఒక పాత్రకు ఒక్క చిల్లి యున్నను, దాని యందలి జలమంతయు ఎట్లు కారిపోవునో, అట్లే, ఇంద్రియము లన్నిటిలోను, ఒక్క ఇంద్రియము చలించినను, దానివలననే మానవునియొక్క బుద్ధియంతయు భ్రష్టమగును.

వ్యా. ఆపవిత్రవిషయములు ఒక్కయింద్రియముద్వారాగాని, అనేక ఇంద్రియములద్వారాగాని, అంతఃకరణమునందు ప్రవేశించి, ఆపవిత్రపుకొరికలకు జనింపజేసినయెడల, మనుష్యుని పతనమునకు హేతు వగును. కనుక, ఏయింద్రియమునకును యథేచ్ఛగా విషయభోగముల ననుభవించుటకు సమయము దొరకనియ్యకుము.

వి. ఒకని ప్రవర్తనయందు ఏమాత్రము లోపమున్నను సవరించు కొనవలయుననియు, ఆక్రద్ధచేసినయెడల అపాయకరమనియు, ఈ శ్లోకము

వాక్య. ౧] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

నూచించుచున్నది ఈదాహరణము—ఒక సా త్రయందు ఎంత చిన్న చిల్లె యున్నను, సా త్రమునందలి జలమంతయు ఎట్లు కారిపోవునో, అట్లే, నిగ్రిహింపబడిని ఒక యింద్రియ మయినను, సర్వవాశనమునకే చారి తీయును

శ్లో స త తైతాని శక్యస్తే, సంనియన్తు మనేవయా ।

విషయేషు ప్రజాప్తాని, యథా జ్ఞానేన నిత్యశః ॥ ౧

[మనుసంహిత II ౯౬.]

ప. స, తథా, ఏతాని, శక్యస్తే, సంనియన్తు, అనే వయా, విషయేషు, ప్రజాప్తాని, యథా, జ్ఞానేన, నిత్యశః.

టీ. యథా=ఎట్లు, జ్ఞానేన=జ్ఞానముచేత (శక్యమగునో), తథా = అట్లు, విషయేషు = విషయములయందు, ప్రజాప్తాని= ప్రవర్తించియుండెడి, ఏతాని=ఈ యింద్రియములను, నిత్యశః= సర్వదా, అనేవయా=నితాంత విషయనేవనము లేకపోవుట చేత, సంనియన్తుం=వశపరచుకొనుటకు, న శక్యం తే=శక్యములు కావు.

తా. జ్ఞానముయొక్క సహాయముతో, యథాయోగ్యముగా విషయసుఖముల ననుభవించుచు, విషయాన క్తములగు

ఇంద్రియముల నన్నిటిని, నిరంతరము వశమునందుంచుకొనుట సాధ్యమగునుగాని, సంపూర్ణ విషయపరిత్యాగమువలన, ఇంద్రియములను వశపరచుకొనుట ఎన్నడును సాధ్యము కాదు.

వ్యా. విషయసుఖాస్వాదనము సంపూర్ణముగా పరిత్యజించిన యెడల. ఇంద్రియములు తప్పక వశీభూతము అగు ననుకొనగూడదు. వివేకముయొక్క సాహాయ్యమువలన, ఏ విషయములు హేయములూ, ఏవి ఉపాదేయములూ, విభజించి తెలిసికొని, హేయవిషయములను పరిత్యజించుచు, ఉపాదేయ విషయములను గ్రహించుచు, క్రమక్రమముగా ఇంద్రియసంయమరూపసంసిద్ధిని పొందవలయును.

వి ఇంద్రియములను సంపూర్ణముగా అణచివేయుటకంటె, వానిని సద్విషయములలో చొప్పించుట మేలనియు, ఇంద్రియనిగ్రహమునకు సంపూర్ణ అనేననుకంటె, వాని సద్వ్యవహారమును, జ్ఞానముచే నడుపబడుటయు, మంచి యుపాయములనియు ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నది.

శ్లో అవిద్వాంస మలం లోకే, విద్వాంస మపి వా పునః ।

ప్రమదా హ్యుత్పథం నేతుం, కామక్రోధ వశానుగం॥౬

[మనుసంహిత II. ౨౧౪]

పాఠ్య. ౬] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ప. అవిద్వాంసం, అలం, లోకే, విద్వాంసం, అః, వా, పునః, ప్రమదాః, హి, ఉత్పథం, నేతుం, కామక్రోధ వశానుగమ్.

టీ. లోకే=లోకమునందు, అవిద్వాంసం=విద్వాంసుడు కాని వానిని, పునః=మరియు, విద్వాంసమపి వా=విద్వాంసు నయినను, కామక్రోధవశానుగం=కామక్రోధములకు స్వాధీను డయిన పురుషుని, ప్రమదాః=స్త్రీలు, ఉత్పథం=విషమమార్గ మును, నేతుం=పోందించుటకు, అలం=సమర్థులు.

తా. ఈ ప్రపంచమునందు కామక్రోధపరవశుడగు పురుషుడు పండితుడయినను సరే, పామరుడయినను సరే, అతనిని స్త్రీలు సులభముగా దుష్పథమున కీడ్చు సమర్థులు. ఇంద్రియసంయమము తోడుపడినట్లు, పాండిత్యము నాయ పడదు.

వ్యా. విద్యయున్నంతమాత్రమున జితేంద్రియుడు కాదు, ఎవడు కామక్రోధాది అరిష్టస్వర్గముయొక్క అధీనుడయి యుండునో అతడు విద్వాంసుడయినను సరే, మూఝుడయినను సరే, సులభముగా, ధర్మపథస్థుడు కావలసి వచ్చును. కావున, సర్వవిధములచేతను, అంతి శ్చక్రేవుల వశపరచుకొన బ్రయత్నింపుము.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౩]

వి. కేవల పాండిత్యము సచ్చరిత్రకు సాధవభూతము కాక
అను కామక్రోధాదులకు లోనగువాడు సులభముగా తప్పదారి కీడ్చి
బదును. ఈ కాస్త్రకారుడు, పురుషులయందుండెడు పక్ష సాతముచే, స్త్రీల
మీద, అనవసరముగా, అన్యాయముగా, ఒక నిందాబాణమును వదలు
చున్నట్లు, ఈ శ్లోకమువలన కానవచ్చుచున్నది.

శ్లో వశేకృత్వేంద్రియగ్రామం, సంయమ్య చ మనస్తథా ।
సర్వాన్ సంసాధయే దర్థాన్, అక్షిణ్యన్ యోగతస్త
నుమ్ ॥ ౭

[మనుసంహిత, II ౧౦౦]

ప. వశే, కృత్వా, ఇంద్రియగ్రామం, సంయమ్య, చ,
మనః, తథా, సర్వాన్, సంసాధయేత్, అర్థాన్, అక్షిణ్యన్,
యోగతః, తనుమ్.

టీ. ఇంద్రియగ్రామం = బహిరింద్రియగణమును, వశే
కృత్వా=వశముచేసికొని, తథా=అలాగుననే, మనః=మనస్సును,
సంయమ్య చ=నియమించి, తనుం = శరీరమును, అక్షిణ్యన్=
పీడించక, యోగతః=ఉపాయమువలన, సర్వాన్ అర్థాన్=
సకల పురుషార్థములను, సంసాధయేత్=సాధింపవలయును.

వాక్య. ౭] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తా. శరీరము కృశించి శిథిలము కాకుండు నుపాయము నవలంబించి, ఇంద్రియముల నన్నిటిని వశపరచుకొని సర్వార్థములను జయప్రదముగా సాధింప బ్రయత్నింపవలయునుగాని, కృత్ర సాధనముల నవలంబించి, శరీరారోగ్యము చెడగొట్టుకొనరాదు.

వ్యా. ఉపవాసాదుల ద్వారమున, శరీరమును క్షీణింపజేయుట, పురుషార్థమును సాధించుటకు నిజమయిన యుపాయము కాను, అట్టి కృత్ర సాధనలవలన మనుష్యుడు నిస్తేజుడయి, క్షివిహీనుడయి నానా చరణమునండి ఎట్లు మరలునో, అట్లే పుణ్యాకార్యములు చెయుటకును అసమర్థుడగును కావున, మనస్సును ఇంద్రియములను అపవిత్ర విషయ భోగములకొరకు ఉత్సుఖములు గాకుండునట్లు, వశపరచుకొని, తగిన యుపాయము నవలంబించి పురుషార్థమును సాధించుటయందు ప్రవృత్తుడవు కమ్ము నేత్ర శ్రోత్రాది జ్ఞానేంద్రియములద్వారా జ్ఞానము నాజ్ఞించుచు, హస్తపాదాది కర్మేంద్రియములద్వారా కర్మల నాచరించుచు, భోక లోకాంతరములకు ప్రయాణము చేయుచు, శివాత్మ జ్ఞానమునందును ధర్మమునందును అంతకంత కభివృద్ధి నొందుచుండునను పరమోద్దేశముతో పరమేశ్వరుడు మనుష్యునకు ఈ రెండు విధములయిన ఇంద్రియములను ఆనుగ్రహించెను. కాని, ఇంకను ఆయన దయ యెట్టిదో చూడుడు. అజ్ఞానోపార్జన, సత్కర్మప్రాప్తినములతోపాటు విషయ సుఖమును సహి

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౧౩]

తము అస్వాదించి, సౌఖ్య మనుభవింపగలుగుట కంగీకరించెను. కాని, ఏ పురుషుడు ఇంద్రియములుండుటవలని ప్రధానోద్దేశమును మరచి, కేవలము వాని అనుష్ఠానిక ఫలము లయిన విషయసౌఖ్యభోగములయందే ప్రమత్తుడయి, సంతృప్తి నొందుచుండునో, అట్టి నరుడు తప్పక అవనతి నొందును, పరమ పురుషార్థమును గోల్పోవును.

వి. ఈ శ్లోకము శరీరమును శుష్కింపజేయుట మొదలయిన కృత్రుసాధనలను నిషేధించుచున్నది. మనస్సంయమమును, ఇంద్రియసంయమమును, ఈ యుద్ధయమును ప్రశంసించుచున్నది

వాక్య. ౧]

౧౪ అ ధ్యాయము

శ్లో. యదా న కురుతే పాపం, సర్వభూతేషు కర్హిచిత్ ।

కర్తృణా మనసా వాచా, బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా ॥ ౧

[మహాభారత, అదిపర్వ, ౩౬ ౫౧.]

ప. యదా, న, కురుతే, పాపం, సర్వభూతేషు, కర్హిచిత్, కర్తృణా, మనసా, వాచా, బ్రహ్మ, సంపద్యతే, తదా.

టీ. యదా=ఎప్పుడు (మనుష్యుడు), కర్హిచిత్=ఒకప్పుడయినను, కర్తృణా=తన ప్రవర్తనచేతగాని, మనసా=మనస్సుచేతగాని, వాచా=వాక్కుచేతగాని, సర్వభూతేషు=సమస్త భూతములయందును, పాపం న కురుతే=పాపమును చేయడో, తదా=అప్పుడు, (అతడు), బ్రహ్మ=బ్రహ్మమును, సంపద్యతే=పొందుచున్నాడు.

తా. మానవు డెప్పుడు, మనస్సుచేతగాని, వాక్కుచేతగాని, కర్తముచేతగాని, ఏ జీవీయెడలను పాపము నాచరింపడో, అప్పుడే బ్రహ్మోపలబ్ధిని పొందగలడు.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౧౪]

హ్య. ఎవరికిని అనిష్టమును చేయకుము. ఎవరికయినను అనిష్టము చేయవలయునని మనసునందయినను సంకల్పించుకొనకుము అన్యథా కనిష్టము కలుగు వాక్యముల నయినను పలుకకుము. నీ వితరుల కనిష్టము నాచరించితివా, నీవే పాపపంకమునందు నిమగ్నుడవగుదువు కనుక, మనోవాక్కాయములయందు పరిశుద్ధుడవయి, అందరియెడలను సద్భావమును కనబరచుము. అందువలన, నీవు పవిత్రాత్ముడవయి, పవిత్ర స్వరూపుడయిన పరమేశ్వరుని పొందుటకు సమర్థుడవగుదువు

వి. ఈ పదునాల్గవ యధ్యాయము, దుష్కార్యములు పరిత్యజించి, ధర్మజీవనము గడుపవలెనని బోధించుచున్నది ధర్మజీవనముయొక్క ప్రాచుఖ్యతను తెలుపు పెక్కు శ్లోకము లిందు చేర్చబడినవి. మనోవాక్కాయకర్తలచే దుష్టకర్తలను పరిత్యజించినవేగాని, ఈశ్వరోపలభి కలుగదని, ఈ మొదటి శ్లోకము నుడువచున్నది.

శ్లో. పుణ్యం కుర్వన్, పుణ్యకీర్తిః, పుణ్యస్థానం స్త గచ్ఛతి |

పుణ్యం ప్రాణాన్ ధారయతి, పుణ్యం ప్రాణద ముచ్యతే || ౨

[మహాభారత, అదిపర్వ, ౧౫౪ శ్లోకద్వ్యంశపర్వ ౩౪. ౬౪]

వ. పుణ్యం, కుర్వన్, పుణ్యకీర్తిః, పుణ్యస్థానం, స్త, గచ్ఛతి, పుణ్యం, ప్రాణాన్, ధారయతి, పుణ్యం, ప్రాణదమ్, ఉచ్యతే.

వాక్య. ౨] ద్వి తీ య భ ం డ ము

టీ. పుణ్యం కుర్వన్=పుణ్యముచేయువాడయి, పుణ్య కీర్తిస్సన్=పవిత్రమయిన కీర్తిగలవాడయి, (మానవుడు) పుణ్య స్థానం=పుణ్యలోకమును, గచ్ఛతి స్త=పొందుచున్నాడు గదా! (ఏ హేతువుచేత) పుణ్యం=పుణ్యము, ప్రాణాన్=ప్రాణములను, ధారయతి=ధరింపజేయుచున్నదో, (ఆకారణమువలన) పుణ్యం= పుణ్యము (లోకులకు), ప్రాణదం = ప్రాణమిచ్చునదియని, ఉచ్యతే=చెప్పబడుచున్నది.

తా. మచుమ్యుడు పుణ్యకర్తము చేసినయెడల, పవిత్ర కీర్తిని పొందును. పుణ్యలోకముల కేగును. పుణ్యము జీవుల ప్రాణమును సంరక్షించును. పుణ్యము ప్రాణదాత యని చెప్ప బడుచున్నది.

వ్యా. అన్న పానము లెట్లు భౌతిక జీవనమును పోషించి సం రక్షించునో, అట్లే, ధర్మము ఆధ్యాత్మిక జీవనమును పోషించి, సంరక్షిం చును. కనుక, ఏ కర్మల చేయుటవలన హృదయము ధర్మయుతమయి, పవిత్రవంతమగునో, అట్టి కర్మలు చేయుటయందు, సదా యత్న శీలుడవు కమ్ము నిషిద్ధకర్మలు పరిత్యజించి, ఎట్లు పాపరహితుడవగుచువో, అట్లే విహితకర్మల నాచరించి, పుణ్యవంతుడవగుము ధర్మాతుడు విహితము నందు పవిత్ర కీర్తి నార్జించి, ఆముష్మికమునందు ఉన్నతలోకముల మౌందును.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౪]

వి. ఈ ధర్మము ధర్మజీవనమును విశేషముగా స్వము చేయుచున్నది. ధార్మికమును ఇహసౌఖ్యమును, పరసౌఖ్యమును సాధయింపకలుగునని చెప్పుచున్నది.

శ్లో. పాపం చింతయతే చైవ, బ్రవీతి చ కరోతి చ ।

తస్యాధర్మే ప్రవిష్టస్య, గుణాః సశ్యన్తి సాధవః ॥ ౩

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౦౯౯౯.]

ప. పాపం, చింతయతే, చ, ఏవ, బ్రవీతి, చ, కరోతి, చ, తస్య, అధర్మే, ప్రవిష్టస్య, గుణాః, సశ్యన్తి, సాధవః.

టీ. పాపమేవ(ఎవడయితే) పాపమునే, చింతయతే చ=తలంచుచున్నాడో, బ్రవీతి చ=వచించుచున్నాడో, కరోతి చ=చేయుచున్నాడో, అధర్మే ప్రవిష్టస్య=అధర్మమునందు ప్రవేశించిన, తస్య = అతనియొక్క, సాధవః = యోగ్యములైన, గుణాః=గుణములు, సశ్యన్తి=నశించుచున్నవి.

తా. ఎవడు అధర్మమునందు ప్రవృత్తుడయి, పాపచింత, పాపాలాపము, పాపానుష్ఠానము చేయునో, వాని సద్గుణము లన్నియు అచిరకాలముననే వినష్టమయిపోవును.

వాక్య. 3] ద్వితీయఖండము

వ్యా. చింతాస్రాతి మేదో యోక విషయమునందు ప్రవహింపక, నిరాధారముగా నుండజాలదు మనుష్యు డెప్పుడు సద్విషయములను గురించి యాలోచించునో, అప్పు డాయన సద్భావములన్నియు సూక్ష్మ యుక్తములయి, సత్కర్తానుష్ఠానముకొరకు ఆయనకు ప్రవృత్తిని, కోరికను జనింపజేయును. అట్లే, అత డెప్పుడు అసద్విషయములను గురించి యాలోచించుచుండునో, అప్పు డాయన యసద్భావము లన్నియు ఉద్దాపనము నొంది, ఆయనను పాపాలాపమునందును, పాపాచరణమునందును ఉత్సాహ వంతునిగా జేయును కావున, పాపచింత ఉదయమయిన వెనువెంటనే, దాని నున్నాలనముచెయ్య సమకట్టుము నాపపు టాలోచనలు ప్రబలమయిన యెడల, మానవులు సహిషణులను గోల్పోయి, పాపకార్యములయందు ప్రవృత్తులగుదురు వారిట్లు క్రమక్రమముగా పాపమునందు నిమగ్నులగుదురు ఎవరిట్లు క్రిమాగతముగా పాపకార్యముల నాచరించుచు, పాపమునందు ప్రవిష్టులయి యుందులో. అట్టివారి మిగిలిన స్వభావము లన్నియు, అంతర్హితములగును కనుక, ఏ యాలోచనల నెప్పుడును సద్విషయములయందే వినియోగింపుము. నాపాలాప పాపకర్తములు సంపూర్ణముగా పరిత్యజింపుము

వి. ఈ శ్లోకము అధర్మజీవితమును నిరసించుచున్నది మనో వాక్మయకర్తలలో అపరిశుభమయిన మానవుని మగుణములన్నియు, స్వల్పకాలములోనే నశించుననికూడ చెప్పుచున్నది.

శ్లో. యే పాపాని న కుర్వంతి, మనో వాక్కర్తృ బుద్ధిభిః ।
తే తపంతి మహాత్మానో, న శరీరస్య శోషణం ॥ ౪
[మహాభారత, వనపర్వ, ౧౯౯ శ్లో.]

ప. యే, పాపాని, న, కుర్వంతి, మనోవాక్కర్తృ బుద్ధిభిః,
తే, తపంతి, మహాత్మానః, న, శరీరస్య, శోషణం.

టీ. యే = ఎవరు, మనోవాక్కర్తృ బుద్ధిభిః = మనో
వాక్కర్తృ బుద్ధులచేత, పాపాని=పాపములను, న కుర్వంతి=
చేయరో, తే మహాత్మానః=ఆ మహాత్ములు, తపంతి=తపము
చేయుచున్నారు. శరీరస్య శోషణం=శరీరశోషణమును (చేయు
వారు), న=(తపస్సు చేసెడివారు) కారు.

తా. తపస్సు చేయు వ్యాజమున శరీరమును శుష్కింప
జేసికొనువారు నిజమయిన తపస్సులు కారు. ఎవరు మనో
వాక్కాయకర్తృలచేతగాని, బుద్ధిద్వారమునగాని, ఎంతమాత్ర
మును పాపము నాచరింపరో, అట్టి మహాత్ములే నిజమయిన
తపోధనులు.

వ్యా. పాపపు శోకములు, పాపపు టుద్దేశములు, పాపాత్మత్తి
కరములగు వాక్యములు, కార్యములు విడిచిపెట్టుము. సర్వవిధములను

వాక్య. ౧] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

నిష్పాపులయి యుండుటకు చేయు తీవ్ర ప్రయత్నమే తపస్సు ఉప
వాసాది కృత సాధనములద్వారా శరీరమును శుష్కింపజేయుట తపస్సు
కాదు

వి. మనోవాక్క్యాయక్ రుచే పాపమునకు దూరముగా నుండ
వలయు ననియు, అదే నిజమయిన తపస్సనియు, శరీరశోషణము మొద
లయినవి తపస్సు కాదనియు, ఈ శ్లోక ముపదేశించుచున్నది.

శ్లో ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ రమతే, ధర్మం వై వోపజీవతి ।

ధర్మాత్మా భవతి హేవం చిత్తం చాస్య వ్రసీదతి॥ ౧

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౦౮. ౪౬—౩౦౮ ౪౭.]

ప. ప్రాజ్ఞః, ధర్మేణ, రమతే, ధర్మం, చ, ఏవ, ఉపజీ
వతి, ధర్మాత్మా, భవతి, హి, ఏవం, చిత్తం, చ, అస్య,
వ్రసీదతి.

టీ. ప్రాజ్ఞః=ప్రజ్ఞావంతుడు, ధర్మేణ సహ = ధర్మముతో
కూడ, రమతే=విహరించుచున్నాడు. ధర్మం వై ఉపజీవతి=
ధర్మకార్యములు చేయుటయే జీవనోపాయముగా జేసికొని
ప్రాణములు నిలువబెట్టుకొనుచున్నాడు. ఏవం హి=ఈ వ్రకా
రముగానే, ధర్మాత్మా=ధర్మశీలుడు, భవతి=అగుచున్నాడు.

అస్య=ఈ ధర్మాత్మనియొక్క, చిత్తం=చిత్తము, ప్రసీదతి=ప్రసన్నమగుచున్నది (నిర్మలమగుచున్నది)

తా. ప్రాజ్ఞుడయినవాడు ధర్మమునందే ఆనందించును. ధర్మమార్గముననే జీవితనిర్వహణము చేసికొనును. ఇట్టి మార్గానుసరణమువలననే, మనుష్యుడు ధర్మాత్మ డగుచు న్నాడు, మరియు వాని చిత్తమును ప్రసన్నతనొందుచున్నది.

వ్యా. ప్రాజ్ఞుడు, వివేకముయొక్క తెలుగులో పవిత్రత యొక్క సౌందర్యమును, పాపముయొక్క వికార స్వరూపమును దర్శించి, పాపకృత్యములనుండి మరలి, ధర్మకార్యముల ననుష్ఠించుచు, ధర్మపథమునందుండియే తన జీవన నిర్వహణమును చెసికొనుచుండును. పాపాచరణజనితమును పరిణామమునందు క్షేత్రజనకమును, అగు తీర్ణభంగురసుఖమును పరిత్యజించి, అమూల్యమగు ఆత్మప్రసాదము ననుభవించుచుండును. కనుక, ధర్మానుష్ఠానమునందు తాత్కాలికముగా నెట్టి కష్టమనుభవించవలసి వచ్చినను భీతచిత్తుడనయి తనార్థమునుండి పరాజ్ఞములు డవు గాకుము అట్లే, పాపాచరణమునం దెట్టి తాత్కాలిక సుఖము అభించినను, మోహపరవశుడనయి, దానియందు ప్రవృత్తుడవు గాకుము రెండవ పక్షమున, ఏ ప్రజ్ఞయొక్క సాహాయ్యమువలన పుణ్యసాపముల యొక్క భావిఫలాఫలములను గురించి, సదా పర్యాలోచనము చేయుచుండుము.

వాక్య. ౬] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వి. ఈ శ్లోకము ధర్మయొక్క జగన్మోహన సౌందర్యమును పునః ప్రశంసించుచున్నది పామరులు, అల్పజ్ఞులు అగువారు అకస్మింప బడు శారీరిక సౌందర్యముకంటె, హృదయ సౌందర్యమే ధర్మసౌందర్యము ధర్మజీవనముచే ఈశ్వరిప్రసాదమును అత్తప్రసాదమును ఉరయమును కలుగుచున్నవి.

శ్లో. యస్యాత్మా విరతః పాపాత్, కల్యాణే చ నివేశితః ।

తేన సర్వ మిదం బుద్ధం, ప్రకృతి ర్వికృతిశ్చ యా॥ ౬

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, 32 ర్క—3౩ ర్క]

ప. యస్య, ఆత్మా, విరతః, పాపాత్, కల్యాణే, చ, నివేశితః, తేన, సర్వం, ఇదం, బుద్ధం, ప్రకృతిః, వికృతిః, చ, యా

టీ. యస్య ఆత్మా=ఎవని యాత్మ, పాపాత్=పాపము నుండి, విరతః=మరలినదయి, కల్యాణే చ=శుభ కార్యమునందు, నివేశితః=ప్రవేశించి యున్నదో, తేన=ఆ నివేశితేత, యా=ఏది, ప్రకృతిః=స్వభావసిద్ధమో, (ఏది) వికృతిః=స్వభావ విరుద్ధమో, ఇదం సర్వం=ఈ సమస్తము, బుద్ధం=తెలియబడుచున్నది.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౧౪]

తా. ఎవని హృదయము పాపమునండి విరతినొంది, శుభకార్యానుష్ఠానమునందు ఆసక్తమయి యుండునో, అట్టి పురుషుడే, ఏది స్వభావసిద్ధమో, ఏది స్వభావవిరుద్ధమో, స్పష్టముగా తెలిసికొనగలడు.

వ్యా. ఆత్మ, పాపప్రవృత్తయం దున్నంతకాలము సత్యమును దర్శింపజాలదు విపరీత దృష్టిని కలిగియుండును దుఃఖమును జూచి సుఖమునుకొనును. పాపాకార్యములే సుఖహేతువులని స్రమించును ఆపి చేడగును. ధర్మముయొక్క మధురాస్వాదనము తీక్షణముగా కానుపించును. పాపకృత్యములను ప్రోత్సహించు దుష్టత్వంలే ప్రేమాస్పృహలగుదురు. పాధు సంగమునందు విరక్తి కలుగును. ఈశ్వరుడు ఛాయామాత్రుడగును. ధర్మము శూన్యమని తోచును. తాత్కాలికసుఖమే సర్వస్వమని తోచును. ఆనంతజీవనము వయిపునః దృష్టి మందగించును. ఆత్మ, ఇట్టి వికారదశను పొందినప్పుడు, ఏది స్వభావసిద్ధమో, ఏది స్వభావవిరుద్ధమో, తెలిసికొనలేనంత తోచనియావస్థ సంప్రాప్తమగును కనుక, పాపాచరణమునుండి నివృత్తి నొంది, పుణ్యాచరణమునందే ప్రవృత్తుడవు కమ్ము అట్లయిన యెడల, సిప్రజ్ఞ ప్రజ్వలితమయి, ఏది సత్పుణమో, ఏది దుష్పుణమో సులభముగా ప్రదర్శించుచుండును

వి. ఈ శ్లోకము ధర్మజీవనముయొక్క ఫలములను సూచించుచున్నది. పాపమును పరిత్యజించి, పుణ్యాజీవితము నవలంబించినవాడు ధర్మాధర్మములయొక్క భేదమును సులభముగా తెలిసికొనగలడు. ఆయనయొక్క ఆధ్యాత్మికదృష్టి విమలమును లేజస్వంతమును అగును.

వాక్య. ౭] ద్వితీయఖండము

శ్లో. ప్రజ్ఞాచక్షుః సర్వ ఇహ, దోషాన్నై వానురుభ్యతే |
 విరజ్యతే యథా కామం, స చ ధర్మం విముంచతి || ౭
 [మహాభారత, వనపర్వ ౨౦౮. ౫౦.]

ప. ప్రజ్ఞాచక్షుః, సర్వ, ఇహ, దోషాత్, స, ఏన,
 అనురుభ్యతే, విరజ్యతే, యథా, కామం, స, చ, ధర్మం,
 విముంచతి.

టీ. ప్రజ్ఞాచక్షుః=జ్ఞాననేత్రములుగల, సర్వ = సర్వము,
 ఇహ=ఈలోకమునందు, దోషాన్=పాపములను, స ఏన అనురు
 భ్యతే=అనుసరించును. యథా కామం=కామాతిక్రమణము లేక
 (కామాతిశయము కలుగకుండుట కయి), విరజ్యతే=వీతరాగు
 డగుచున్నాడు (ఆశలు విడిచినవాడగుచున్నాడు). ధర్మం చ=
 ధర్మమునున్న, స విముంచతి=విడువడు.

తా. ఎవనియొక్క జ్ఞాననేత్రము వికాసమునొందునో,
 అట్టివాడు ఈ లోకమునం దిక నెన్నడును, ఏ దోషమును
 చేయనొల్లడు. అతడు హృదయపూర్వకముగా విషయాసక్తిని
 పరిత్యజించును. ఎట్టి విపత్సమయమునందును ధర్మమును పరి
 త్యజింపడు.

వ్యా. అధర్మమునందు విరాగమును, ధర్మమునం దనురాగమును కల్యాణలాభమున కుపాయములు ఎవని జ్ఞాననేత్రము వికసించునో, ఆతడు ధర్మాధర్మముల ప్రకృతిని, పరిణామమును, యథార్థముగా దర్శించి, ధర్మము విషయములు జాతరాగుడును, అధర్మము విషయములు వీతరాగుడును అయి, మరే దోషమునందును లీపుడు కాడు. కావున, జ్ఞానము ద్వారా పాపమునందు విరాగమును, ధర్మమునం దనురాగమును అభివృద్ధి నొందించుకొనవలయును జ్ఞానియగువాడు ధర్మాధర్మములను విచారించి, ధర్మానుమోదితములు కాని విషయములయం దనురాగమును, అట్టి విషయ సేవనమును స్వేచ్ఛానుసారముగా పరిత్యజించును కాని, ధర్మానురాగమును, ధర్మానుసౌనమును ఎన్నడును పరిత్యజింపడు

వి. ఈ శ్లోకముకూడ ధర్మజీవనముయొక్క ఫలితముల నింకను పెంచి చెప్పుచున్నది ఆధ్యాత్మిక దృష్టి వికసించినవాడు ఎన్నడును పాప ప్రలోభనములలో దగుల్కొనడని కూడ చెప్పుచున్నది.

శ్లో. వార్యమాణోఽపి పాపేభ్యః, పాపాత్మా పాపమిచ్ఛతి ।

చోద్యమానోఽపి పాపేన, శుభాత్మా శుభమిచ్ఛతి॥ ౮

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౧౩౮ ౮-౧౩౯ ౮.]

ప. వార్యమాణః, అపి, పాపేభ్యః, పాపాత్మా, పాపం, ఇచ్ఛతి, చోద్యమానః, అపి, పాపేన, శుభాత్మా, శుభం, ఇచ్ఛతి.

వాక్య. ౮] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

టీ. (ఎవడు) పాపాత్మా=పాపాచరణశీలుడో (వాడు), పాపేభ్యః=పాపకృత్యములనుండి, వాగ్యమాణః అపి=(అనేకులచే) నివారింపబడినవాడయినను, పాపం=పాపమునే, ఇచ్ఛతి=(చేయ) గోరుచున్నాడు. (ఎవడు) శుభాత్మా=ధర్మానుష్ఠానశీలుడో (వాడు), పాపేన=పాపముచేత, చోద్యమానః అపి=ప్రేరేపింపబడినవాడయినను, శుభమ్ ఇచ్ఛతి=శుభమునే చేయ గోరుచున్నాడు.

తా. పాపాత్ముడు పాపకృత్యములనుండి మరలింపబడుచున్నను, మరల మరల పాపమును చేయుటకే ప్రవృత్తు డగుచుండును. పుణ్యశీలుడు పాపకర్తలను చేయుటకు ప్రోత్సహింపబడినను, పుణ్యకృత్యములయందే ఆసక్తు డగుచుండును. కనుక, ధర్మానరక్తుడగు మానవుడు హృదయమును సంపూర్ణముగా ధర్మమునకే వశముచేయ నభ్యసింపవలయును.

వ్యా. పాపకార్యములు చేయుట ఒకసారి అభ్యాసమయినయెడల ఆయభ్యాసమునుండి తప్పించుకొనుట సులభసాధ్యముకొను అట్లే, పుణ్యకార్యములు చేయుటయే, అభ్యాసమయినవానికి, పాపకార్యములయందు ప్రవృత్తి కలుగుటయు సులభముకొను కనుక, అనుదినమును ధర్మానుష్ఠానము చేయు నభ్యాసము నలవరచుకొనుటయే, ధర్మమార్గము

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం. ౧౪]

నందు మందుకు నడువగలుగుటకు ఉత్సృష్టోపాయము. ప్రప్రథమమున నది కష్టముగా కానుపించినను, దాని నెట్లో సహించుకొని, ధర్మావరణ మధ్యసించినయెడల, తుద కది అత్యంత సులభ వ్యాపార మగును

వి. ఈ శ్లోకము ఆభ్యాసముయొక్క బలమును సూచించుచున్నది. ఒక్కసారి దురభ్యాస మలవడినయెడల, దానినుండి విముక్తు డగుట దుర్లభము. అట్లే, సదభ్యాసములుగలవాడు సులభముగా దుర్వ్యాసములలో డిగడు కావున, సదా సదభ్యాసములనే అలవరచుకొనవలయును

శ్లో. ధర్మ ఏవ హతో హన్తి, ధర్మో రక్షతి రక్షితః ।

తస్మాద్ధర్మో నహంతవోఽ, మానో ధర్మో హతో వధీత్ ॥ ౯

[మనుసంహిత, ౮ ౧౫-మహాభారత, వనపర్వ, ౩౧౨. ౧౨౮.]

ప. ధర్మః, ఏవ, హతః, హన్తి, ధర్మః, రక్షతి, రక్షితః, తస్మాత్, ధర్మః, న, హన్తవ్యః, మా, నః, ధర్మః, హతః, వధీత్.

టీ ధర్మః=ధర్మము, హతః=హతముచేయబడినదయి (అతిక్రమింపబడినదయి), హన్తి ఏవ=(తనను హతముచేసిడి వారిని) హతముచేయుచున్నది. ధర్మః=ధర్మము, రక్షితః=రక్షింపబడినదయి, రక్షతి=(రక్షించెడివారిని) రక్షించుచున్నది.

వాక్య. ౯] ద్వితీయఖండము

తస్మాత్=అందువలన, ధర్మః=ధర్మము, న హంతవ్యః=హతము చేయబడగూడదు (అతిక్రమింపబడగూడదు). ధర్మః=ధర్మము, హతః=హతముచేయబడినదయి, నః=చుమ్మును, మా వధీత్=హతముచేయకుండునుగాక !

తా. ఎవడు ధర్మమునకు హానిచేయునో, అనగా ధర్మము నుల్లంఘించునో, వానిని ధర్మమే హతమొనరించును. ఎవడు ధర్మమును సంరక్షించునో, అనగా ధర్మము ననుసరించునో, అతనిని ధర్మమే సంరక్షించును. కనుక, ధర్మము నెన్నడును మీరరాదు. ధర్మము మనచే హతమొనరింపబడినదయి, మనలను హతమొనరింపకుండునుగాక !

వ్యా. ఎవడు ధర్మము నుల్లంఘించునో, అతడు చురగ్గిరి పొంది, దుఃఖ మనుభవింపవలసి వచ్చును. ఎవడు ధర్మమును పాలించునో అతడొన్నత్యము నొంది సుఖించును. ఈశ్వరుడు మన కల్యాణముకొరకే ఇట్టి నియమమును ప్రతిష్ఠించెను. కనుక, అయన శుభాభిప్రాయము యొడలన, అనుల్లంఘనీయ నియమము యొడలను శ్రద్ధాసంతులము, ప్రాణమునయినను పణముగా నొడ్డి ధర్మమును పాలించుచు, అయన కిష్టమయిన కల్యాణమయో మార్గమునందే ముందుకు నడువవలెను. ధర్మము నుల్లంఘించి అధః పతితులు కాగూడదు.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౧౪]

వి. ఈ శ్లోకము ధర్మముయొక్క అనతిక్రమణీయ నియమమును చక్కని భాషలో వర్ణించుచున్నది. ధర్మనియమమును మీరినయెడల పర్వనాశ మనివార్యము. ధర్మపాలనమువలన జయము నిస్సందేహము.

శ్లో. ఏక ఏవ సుహృద్ధర్మో, నిధనే వ్యనుయాతి యగ్గి ।

శరీరేణ సమం నాశం, సర్వ మన్యధి గచ్ఛతి ॥ ౧౦

[మనుసంహిత]

ప. ఏకః, ఏవ, సుహృత్, ధర్మః, నిధనే, అపి, అనుయాతి, యః, శరీరేణ, సమం, నాశం, సర్వం, అన్యత్, హి, గచ్ఛతి.

టీ. ధర్మః ఏవ ఏకః సుహృత్ = ధర్మమొక్కటే మిత్రుడు. యః=ఏది (అది), నిధనే అపి=మరణమునందును, అనుయాతి=(అభీష్టఫలము నిచ్చుటకయి) వెంబడించుచున్నది. అన్యత్ సర్వం=మిగిలిన వన్నియు (భార్యాపుత్రధనాదికము సమస్తమును), హి=ప్రసిద్ధముగా, శరీరేణసమం=శరీరముతో, నాశం గచ్ఛతి=వినాశము నొందుచున్నది (కనక, దారా పుత్రాదుల యందలి మమకారముచే ధర్మోల్లంఘనము చేయ గూడదు.)

వాక్య. ౧౦] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తా. ధర్మము మరణకాలముసంజయినను మానవుని విడిచిపెట్టక, వెంటనంటి వచ్చును. మిగిలినవన్నియును, శరీరముతోపాటు వినాశము నొందునవియే. మిగిలినవారందరును మరణముతో నాగిపోవువాచే. కనుక, అందరికిని ధర్మమొక్కటే పరమమిత్రము.

వ్యా. మరణానంతర మేయే విషయములతో మనుష్యునకు సంబంధము విడిపోవునో, అట్టి విషయములయందు అత్యంతాసక్తుడవు గావూము. మరియు, ధర్మముయొక్క అనురోధమువలన వాటినన్నిటిని త్యజప్రాయముగా పరిత్యజించుటకును కుంఠితుడవు గావూము. ఇక్కడి వేవియు మన వెంటరావు. పుణ్యపాపములు రెండే మన వెంటనంటి వచ్చును. పుణ్యము ప్రాణన్నే హితునివలె మనలను ఉన్నతలోకములకు గొనిపోవును. పాపము గర్భశత్రువువలె, భయానకమయి, మనల చుఱుగ్ని యందు దగ్ధముచేయును. కనుక, జీవితకాలమంతయు, ధర్మము నాశ్రయించియుండి, మిగిలిన యన్నిటియందు కంటెను, ధర్మమునందే అత్యంతానురక్తులు కండు

వి. ఈ లోకము ధర్మముయొక్క శాశ్వతఫలమును గురించి చెప్పుచున్నది. ఐహిక జీవితముతో విడిచిపెట్టక మరణానంతరముకూడా జెంబడించునది ధర్మమొక్కటే. లోకుల మెప్పున కుల్గియు, నిందకు భయపడియుగాక, ధర్మముయొక్క సౌందర్యమును, అధర్మముయొక్క వికారమును గ్రహించి, చిరజీవనసఖుడగు ధర్మమును చేపట్టుము

శ్లో. స ధర్మోఽస్థితి మన్వానాశి, శుచీ నవహస్యన్తి యే ।

అశ్రద్ధధానా ధర్మస్య, తే నశ్యన్తి స సంశయశ్చ ॥ ౧౧

[మహాభారత, వనపర్వ, ౨౦౬, ౪౬]

ప. స, ధర్మః, అస్తి, ఇతి, మన్వానాః, శుచీన్, అవ
హస్యన్తి, యే, అశ్రద్ధధానాః, ధర్మస్య, తే, నశ్యన్తి, స,
సంశయః.

టీ. యే=ఎవరు, ధర్మః=ధర్మము, నాస్తి ఇతి=లేదని,
మన్వానాః=తలచినవారలయి, శుచీన్=ధర్మిష్టులను, అవహస్యన్తి=
పరిహాసము చేయుచున్నారో, (ఎవరు) ధర్మస్య అశ్రద్ధధానాః=
ధర్మమునందు శ్రద్ధాభివృద్ధులు గాకయున్నారో, తే=వారును,
నశ్యన్తి=నశించుచున్నారు. స సంశయః=సందేహము లేదు.

తా. ధర్మమనున దొకటి లేదనుకొని, ధర్మాత్ములగు
సాధుపురుషుల నపహసించుచు, ధర్మమునం దశ్రద్ధ వహించు
వారు, తప్పక వినాశము నొందుదురు. అందుకు సందేహము
లేదు.

వ్యా. ధర్మమనున దొకటి లేదని, ఎన్నడును అనుకొనకుము.
భారీకులను పరిహసించకుము. ఎప్పుడయినను ధర్మముయొడల, అవిశ్వాసము

ప్రాశస్త్యం. ౧౨] ద్వితీయఖండము

జనించినయెడల, ఏవు ఏ స్వాభావికస్థితిని గోల్పోయితివనియు, మహా విపత్తు తటస్థింప నున్నదనియు, గ్రహించి సావధానుడవు కము జడ రాజ్యమునం చెట్లు భౌతికనియమములు సాపీతములయి యున్నవో, అట్లే ఆధ్యాత్మిక ప్రపంచమునందును ధర్మనియమములు సంస్థాపితములయి యున్నవి ఎంతమాత్రమును సంజేహము లేదు ఈశ్వరు డెట్లు ప్రకృతికి నియంతయయి యున్నాడో, అట్లే, సమస్త ఆత్మలకును నియంతయయి యున్నాడు విశ్వమునం చెక్కడను ఆరాజకత యుచునది లేదు వానాతు దవశ్యము దండింపబడును, పుణ్యాత్ము దవశ్యము బహుకరింపబడును.

వి. ఈ శ్లోకము ధర్మముయొక్క సత్యత్వమును గురించి చెప్పు చున్నది ధర్మమునది లేదని, మతమును మతప్రసరకులను పరిహసించు వారు తప్పక వివాళము నొందుదురు.

శ్లో. సుఖం హ్యవమతః శేతే, సుఖం చ ప్రతిబుధ్యతే |

సుఖం చరతి లోకేస్థిక్, అవమన్తా వినశ్యతి || ౧౨

[మహాభారత, శాంతిపర్వ, ౨౯౯. ౨౬]

ప. సుఖం, హి, అవమతః, శేతే, సుఖం, చ, ప్రతిబుధ్యతే, సుఖం, చరతి, లోకే, అస్థిన్, అవమన్తా, వినశ్యతి.

టీ. అవమతః=అవమానింపబడినవాడు, సుఖం హి= సుఖముగా, శేతే=విద్రించుచున్నాడు. సుఖం చ=సుఖము గానే, ప్రతిబుధ్యతే=మేల్కొనుచున్నాడు. అస్థిన్ లోకే=ఈ

బ్రాహ్మధర్మము [అధ్యాయం ౧౪]

లోకమునందు సుఖం చరణి=సుఖముగా సంచరించుచున్నాడు. అవమన్త=అవమానించెడువాడే, వినశ్యణి=నశించుచున్నాడు.

తా. అవమానింపబడినవాడు సుఖముగా నిద్రించి, సుఖముగా మేల్కొని, సుఖముగా జీవననిర్వహణము చేయును. కాని, అవమానించువాడు మాత్రము వినాశము నొంది తీరును.

వ్యా. ఎవరిని అవమానింపకుము. ఎవడు అవమానింపబడునో, అతనికి నిజముగా నేయనిష్ఠమును సంభవింపదు. కాని, ఎవడు అవమానించునో, అతడే ఆయవమానమువలని యనిష్ఠము ననుభవింపవలసి వచ్చును

వి. అన్యాయచరణము అత్తహత్యవంటిదని ఈ శ్లోకము నుడువుచున్నది అన్యాయము చెయబడినవానికి ఏయనిష్ఠమును కలుగదు. అన్యాయము చేసినవాడే దాని ఫలము ననుభవించును. ప్రకృతి నియమములవలన, ఇదియును ఒక అనుల్లంఘనీయ అధ్యక్ష నియమము.

శ్లో. పాపం కుర్వన్ పాపకీర్తిః, పాపమే వాశ్చ తే ఫలమ్ |
పుణ్యం కుర్వన్ పుణ్యకీర్తిః, పుణ్యమత్యంతమశ్చ తే || ౧౩
[మహాభారతః ఉద్యోగపర్వ, ౩౫. ౭౧.]

వాక్య. ౧౩] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ప. పాపం, కుర్వన్, పాపకీర్తిః, పాపం, ఏవ, అశ్నుతే, ఫలమ్, పుణ్యం, కుర్వన్, పుణ్యకీర్తిః, పుణ్యం, అశ్నుతే, అశ్నుతే.

టీ. పాపం కుర్వన్=పాపము చేసినట్లయితే, పాపకీర్తిః=పాపమును అపకీర్తిని పొంది, పాపమేవ=పాపమునే, ఫలం=ఫలముగా, అశ్నుతే=అనుభవించుచున్నాడు. పుణ్యం కుర్వన్=పుణ్యము చేసినట్లయితే, పుణ్యకీర్తిః=పుణ్యాత్ముడను కీర్తిని పొంది, అత్యంతం=విశేషముగా, పుణ్యం=పుణ్యమును, అశ్నుతే=అనుభవించుచున్నాడు.

తా. మనుష్యుడు పాపము నాచరించినయెడల, పాపాత్ముడను అపకీర్తి పాలగుటయేగాక, అశుభఫలముల ననుభవింపవలసి వచ్చును. పుణ్యకార్యములు చేసినయెడల, పుణ్యాత్ముడను సత్కీర్తి వహించుటయేగాక, అత్యంత శుభఫలముల ననుభవించును.

వ్యా. పాపకార్యములు చేసినయెడల, మనుష్యులసంతుష్టులయి, వాని యపకీర్తిని ఘోషింతురు సర్వపాక్షియగు ఈశ్వరుడు సహితము వానిని దండించును. పుణ్యకార్యములు చేసినయెడల, మనుష్యులు సంతుష్టులయి వాని పవిత్ర కీర్తిని ప్రచారము చేయుదురు ఈశ్వరుడును వానిని బహుశరించును కనుక, పాపకృత్యములు చెసి, ఈ ప్రపంచమునందు

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౪]

ముఖసంతోషములు పొందవచ్చుననియు, ధర్మమార్గమునందు నడిచినయెడల, ఈ లోకమునందు కేవలము కష్టములే అనుభవింపవలసి వచ్చుననియు, ఎన్నడును తలంపకుము. సర్వశక్తుడగు పరమేశ్వరుడు ధర్మమున కనుకూలడు, అధర్మమునకు ప్రతికూలుడు. అతడు మనుష్యులను గుహితము ప్వాభావికముగా పాపమునకు విపత్తులుగను, పుణ్యమునకు స్వపత్తులుగను చెసి సృష్టించెను. ఎవడయినను పాపము నాచరించినయెడల, పరమేశ్వరుడు వానియంతరమునందుండి దండనను విధించును, మనుష్యులు బాహ్యమునందుండి దండింతురు మరియు, ఎవడయినను పుణ్య మాచరించినయెడల, ఈశ్వరుడు వాని హృదయమునందుండి బహూకరించును, మనుష్యులు! జెలుపలనుండి బహూకరింతురు మానవసంఘముయొక్క తెలివితేమి, వలనను, విచారదోషమువలనను, అప్పుడప్పుడు, ఇందుకు వ్యతిక్రమము ఘటించవచ్చును. కాని, న్యాయస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని మంగళ విధానమువలన, అత్యల్పకాలములోనే పుణ్యకార్యములు ద్విగుణీకృత తేజముతో విరాజిల్లుచుండును. పాపకార్యములు ద్విగుణీకృత హేయ భావముతో పదతలమునందణచివేయబడును. మహాతేజస్వీయగు దివాకరుని ప్రధిను, మంచు ఎంతకాలము దాచియుంచగలదు? కనుక, పాపకర్తను, పరిత్యజించి, పుణ్యకర్తల నాచరించి, ఉభయలోకములయందును తేజస్వంతముగా ప్రకాశించుము.

వి. ఈ ల్లోకముకూడ పాపకృత్యములవలన సాపథలములను, పుణ్యకార్యములవలన పుణ్యఫలములను, గురించి విస్తరించుచున్నది.

వాక్య. ౧౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ఇో తస్మా త్పాపం న కుర్వీత, పురుషః శంసితవ్రతః ।

పాపం ప్రజ్ఞాం నాశయతి, క్రియమాణం పునః పునః॥ ౧౪

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౩౪, ౬౦.]

ప. తస్మాత్, పాపం, న, కుర్వీత, పురుషః, శంసితవ్రతః,
పాపం, ప్రజ్ఞాం, నాశయతి, క్రియమాణం, పునః, పునః.

టీ. తస్మాత్=ఆ కారణమువలన, పురుషః=పురుషుడు,
శంసితవ్రతః=ప్రతిజ్ఞ చేసికొనినవాడయి, పాపం=పాపమును, న
కుర్వీత=చేయకుండునుగాక! 'పాపం=పాపము, పునః పునః=
మరల మరల, క్రియమాణం (నత్)=చేయబడినదయి,
ప్రజ్ఞాం=బుద్ధిని, నాశయతి=నాశనము చేయుచున్నది (కనుక,
శ్రేయఃకాములచేత పాపనంబంధమును విడిచి, ధర్మాచరణమే
చేయదగినది.)

తా. మరల మరల పాప మాచరించు పాపాత్ముని
బుద్ధి త్వరలో వినాశమునొందును. కనుక, పురుషుడు దృఢ
ప్రతిజ్ఞ చేసినవాడయి, పాపము నెన్నడును చేయకుండునుగాక!

వ్యా. దృఢప్రతిజ్ఞ చేసి పాపకర్తృమల బరిత్యజింపుడు. ప్రతిజ్ఞ
బలమే లేనియెడల, పాపమును జయించుట కష్టసాధ్యము. పాపము

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౪]

యొక్క సహాహనశ కి మనుష్యుని హఠాత్తుగా విమోహితునిగా జేయును. పాపము చేయ నను కర్మోర ప్రతిజ్ఞను సహితము శిథిలముచేసి, మానవ హృదయమును బలాత్కారముగా నాకరించును హృదయమునందు పాపానలము ప్రజ్వరిల్లినయెడల, బుద్ధి, హేతుజ్ఞానము వివేకము దగ్గ మగును. కావున, పరమేశ్వరుని హృదయమునందు నిలిపి దృఢప్రతిజ్ఞను పూనుడు ఆయన సాహాయ్యమువలననేగాక, మరిచేని వలనను, పాపము చేయనను సీ ప్రతిజ్ఞ నెరవేరజాలను

వి. దృఢప్రతిజ్ఞ చేసికొని, పాపకృత్యములు పరిత్యజింపవలయు నని, ఈ ల్లోకము ఈ యధ్యాయమునందు మరల నొకసారి ప్రబోధించుచున్నది.

౧౫ అ ధ్యాయము

శ్లో. నిషేవతే ప్రశస్తాని, నిందితాని న సేవతే ।

అనాస్తికః శ్రద్ధధానః, ఏతత్ పండితలక్షణమ్ ॥ ౧

[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, 33-౨౩]

ప. నిషేవతే, ప్రశస్తాని, నిందితాని, న, సేవతే,
అనాస్తికః, శ్రద్ధధానః, ఏతత్, పండితలక్షణమ్.

టీ. (ఎవడయితే), ప్రశస్తాని = స్తుతియోగ్యములయిన శుభకర్మలను, నిషేవతే = చేయుచున్నాడో, నిందితాని = నిందనీయములయినవానిని, న సేవతే = చేయడో, అనాస్తికః = నాస్తికుడు కాడో, శ్రద్ధధానః = శ్రద్ధావంతుడో, (వానికి), ఏతత్ = ఇది, పండితలక్షణమ్ = జ్ఞానముయొక్క ఫలము.

తా. ఎవడు నింద్యకర్మలను పరిత్యజించి, ప్రశస్తకర్మముల నాచరించునో, ఎవడు ధర్మమునందు శ్రద్ధావంతుడును, ఈశ్వరాస్తిత్వమునందు దృఢవిశ్వాసీయు, అయియుండునో, అతడే నిజమయిన జ్ఞానసంపన్నుడు, పండితుడు.

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయము ౧౫]

వ్యా. ఎట్టి జ్ఞానము నార్జించినయెడల, హృదయము విశాలమగునో, సత్కర్మానుష్ఠానమునం దాసక్తి, అసత్కర్మలయందు విరక్తి కలుగునో, ధర్మమనం దాసక్తి, పరమేశ్వరునియెడల భక్తిశ్రద్ధలును ఉదయించునో, అట్టి జ్ఞానము నార్జించి, జ్ఞానవంతుడవు కము

వి. ఈ ౧౫ వ యధ్యాయము ధర్మబీజితమును నుతించుచు కొన్ని ధర్మకార్యములను, కొన్ని అధర్మకార్యములను వివరించుచున్నది. ఈ మొదటి శ్లోకము నిజమయిన జ్ఞానము ధర్మబీజితమునందే యున్నదని నిరూపించుచున్నది

శ్లో. ఏకో ధర్మః పరం శ్రేయః, తుమైకా శాంతి రుత్తమా |
విద్యైకా పరమా తృప్తిః, అహింసైకా సుఖావహా || ౨
[మహాభారత, ఉద్యోగపర్వ, ౩౨. ౫౬]

ప. ఏకః, ధర్మః, పరం, శ్రేయః, తుమా, ఏకా, శాంతిః, ఉత్తమా, విద్యా, ఏకా, పరమా, తృప్తిః, అహింసా, ఏకా, సుఖావహా.

టీ. ఏకః ధర్మః=ధర్మమొక్కటే, పరం=శ్రేష్ఠమయిన, శ్రేయః=కల్యాణ సాధనము. ఏకా తుమా=తుమ యొక్కటే, ఉత్తమా శాంతిః=ఉత్తమమయిన శాంతి. ఏకా విద్యా=విద్య యొక్కటే, పరమా తృప్తిః=ఉత్తమమయిన తృప్తిహేతువు.

వాక్య. ౨] ద్వి, తీ య ఖ ం డ ము

ఏకా అహింసా=హింసచేయకపోవుట యొక్కటే, సుఖావహా= సుఖమును పొందించునది.

తా. ధర్మ మొక్కటే సమస్త మంగళములను సమ కూర్పగల పరమ సాధనము. త్తమాశీలతయొక్కటే మన శ్మాంతిని సమకూర్పగల ఉత్తమ సాధనము. విద్యయొక్కటే ఋషి తృప్తిని కలిగింపగల ప్రశస్తోపాయము. అహింస యొక్కటే నిత్య సుఖమునకు అమోఘ కారణము.

వ్యా. ధర్మానుసరణము తప్ప శుభప్రాప్తికి వేరొండు యుపాయము లేదు కనుక, ధర్మపరాయణుడవు కమ్మ త్తమాశీలతను, సహిష్ణుతను అభ్యసించి, శాంతి నార్జింపుము. విద్యానురక్తుడవయి తృప్తిసుఖము ననుభవింపుము. ఎవరిని హింసింపక సుఖవంతుడవు కమ్మ.

వి ఈ శ్లోకము త్తమ, అహింస, విద్య మొదలయిన సుగుణము లను స వము చేయుచున్నది

శ్లో. శుభాశుభఫలం కర్త, మనోవాక్ దేహ సంభవం ।

కర్తజ్ఞా గతయో నృణాం, ఉత్తమాధమ మధ్యమాః॥౩

[మనుసంహిత, XII ౩]

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం. ౧౫]

ప. శుభాశుభఫలం, కర్మ, మనోవాగ్దేహసంభవం, కర్మజ్ఞా, గతయః, నృణాం, ఉత్తమాధమమధ్యమాః.

టీ. శుభాశుభఫలం = సుఖదుఃఖఫలముల నిచ్చెడు, కర్మ=కర్మము, మనోవాగ్దేహసంభవం=మనోవాగ్దేహసంభూతమయినది. (అట్లే) నృణాం=మనుష్యులకు, ఉత్తమాధమమధ్యమాః=ఉత్తమాధమమధ్యమములయిన, గతయః=గతులు (సహితము) కర్మజ్ఞాః=కర్మలవలన కలుగునవే (అగుచున్నవి).

తా. మానవులయొక్క మానసిక, వాచిక, కాయిక ములగు త్రివిధ కర్మలనుండియే శుభాశుభ ఫలములు ఉద్భవించును. వానిననుసరించి, వారి ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ గతులు సహితము ఏర్పడును.

వ్యా. ఆలోచన మొదలయిన మానసిక క్రియలవలనను, వాక్యోచ్ఛారణము మొదలయిన వాచిక క్రియలవలనను, శరీరముద్వారా అనుష్ఠింపబడిన కారీరిక క్రియలవలనను, ఈ త్రివిధ క్రియలవలనను, శుభాశుభఫలములు సంప్రాప్తమగును. మనస్సుతోగాని, వాక్కుతోగాని, శరీరముతోగాని మమభ్యుద్ధుడేనిని చేయునో, దానిలో బిందుమాత్రమయినను విఫలము కాదు ఒక్క యాలోచన యయినను వ్యర్థము కాదు, ఒక్క వాక్యోచ్ఛారణమయినను వ్యర్థము కాదు, ఒక్క కార్యమయినను

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వ్యర్థము కాదు. సమస్తవిధ కర్తృలనుండియు ఏదో యొక శుభఫలమో అనుభవము ఉత్పన్నమయి ఆత్మయందు ప్రవేశించును అట్టి, తద్వలన సారముగా ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ గతులను పొందును అలోచనద్వారమున. వాక్యోచ్ఛారణముద్వారమున, కర్తృంద్రియములద్వారము ఎంతెంత పుణ్యకార్యముల నాచరింతువో, అంతెంత పవిత్రత నియాప్తయందు సంచితమగును ఎంతెంత సాపకార్యముల నాచరింతువో, అంతెంత మాభివ్యము నియాప్తయందు ఘనభవించును. కనుక, మనోవాక్మయములచే సదా, శుభకర్తృములయందే ప్రవృత్తుడవు కను

వి. మనుష్యులు వారివారి ప్రవర్తన ననుసరించియే మంచివారును, చెడ్డవారును అగుచున్నారని ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నది మనోవాక్మయకర్తలయొక్క మంచిచెడ్డలు ఆత్మయందవశ్యము పరిణమించును

శ్లో. పరద్రవ్యేష్వభిధ్యానం, మనసాఽనిష్టచింతనం |

వితథాభినివేశశ్చ, త్రివిధం కర్త మానసం || ౪

[మనుసంహిత, XII ౫]

ప. పరద్రవ్యేషు, అభిధ్యానం, మనసా, అనిష్టచింతనమ్, వితథాభినివేశః, చ, త్రివిధం, కర్త, మానసం.

టీ. పరద్రవ్యేషు = పరధనములయందు, అభిధ్యానం = తలంపు (ఎట్లు పరుల ధనమును అన్యాయముగా సంగ్రహిం

తును అను సంకల్పము), మననా=మనస్సుచేతను, అనిష్టచింత
నమ్=(లోకులకు) అనిష్టమును కలిగింతునను ఆలోచన, విత
థాభినివేశః=వ్యర్థమయిన యభిప్రాయము (పరలోక మనునది
లేదు, జగత్తునకు కారణమయిన పరమాత్మయనున దొకటి
లేదు, అను అయోగ్యాభిప్రాయము)ను, త్రివిధం=ఈ మూడు
విధములయిన (కర్తయు), మానసం=మనస్సువలన జనించు,
కర్త=(అశుభఫలప్రదమగు) కర్తగా నున్నది.

తా. పరద్రవ్యాపహరణచింత, లోకమున కనిష్టము
కలుగవలయుననెడి ఆలోచన, జన్మాదులకు కారణుడగు పర
మేశ్వరునియందును, పరలోక పరకాలములయందును అవి
శ్వాసము, ఈ మూడు విధములయిన ఆలోచనలును మాన
సిక దుష్కర్మలు.

వ్యా. ఏ పురుషుడు పరద్రవ్యాపహరణము చేయవలయునని
యూహించుకొనునో లోకుల కనిష్టము చేయవలయునని తలంచునో,
“ఈశ్వరుడు లేడు, పరలోకము లేదు, ధర్మము లేదు” అని యాలోచిం
చునో, అతడు మనస్సులోనే పాపము చేయును. మనసులోనే పాపము
చేసాలోచించుకొనుట, సంకల్పించుకొనుట, ఇది మానసిక పాపకర్మయని
పరిగణింపబడును. ఏలయన, ఇది కార్యరూపముగా పరిణమింపక పోయి

చాక్ర్య. ౫] ద్వితీయ ఖండము

నను, ఆతను కలుషితముగా చేసివేయును. ఎవడు పాపమునకు దండ విధాయకుడో, అతడు బాహ్యను పాపములనుమాత్రమేగాక, హృదయభావములను సహితము వీక్షించును.

వి. ఈ శ్లోకము వివిధములగు మానసిక దుష్కర్మలను తెలుపుచున్నది

శ్లో. పారుష్య మన్యతంచైవ, పైశున్యం చాపి సర్వశః ।

అసంబద్ధ ప్రలాపశ్చ, వాఙ్మయం స్యా చ్చతుర్విధమ్॥ ౫

[మనుసంహిత, XII. ౬.]

ప. పారుష్యం, అన్యతం, చ, ఏవ, పైశున్యం, చ, అపి, సర్వశః, అసంబద్ధప్రలాపః, చ, వాఙ్మయం, స్యాత్, చతుర్విధం.

టీ. పారుష్యం=కఠినవచనములు పలుకుట, అన్యతం చైవ=అబద్ధమాడుటయు, పైశున్యంచాపి = పరోక్షమునందు పరదూషణము చేయుటయు, అసంబద్ధప్రలాపశ్చ=నిష్ప్రయోజన వాగ్విన్యాసమును, సర్వశః = ఇవన్నియు, చతుర్విధం=నాలుగు విధములయిన, వాఙ్మయం=వాక్కుతోచేరిన (అశుభ ఫలప్రదమగు కర్మ), స్యాత్=అగును.

తా. నిష్కారవాక్యప్రయోగము, అసత్యకథనము, పరోక్షమునందు పరనింద, అసంబద్ధప్రలాపము ఈ నాలుగును వాచిక దోషములు.

వ్యా. మానసిక దోషములవలెనే, వాక్యదోషములనుండియు, నానావిధ అనిష్టములు ఉత్పన్నములగును. ఆవియును మానవుని యాత్మయందు సంక్రమించును.

వి. ఈ శ్లోకము వాచిక సంబంధమయిన వివిధ దుష్కర్మలను తెలుపుచున్నది.

శ్లో. అదత్తానా ముపాదానం, హింసా చై వావిధానతః |
పరదారోపనేవా చ, శారీరం త్రివిధం స్మృతమ్ || ౬
[మనుసంహిత, ౧౨. ౩]

ప. అదత్తానాం, ఉపాదానం, హింసా, చ, ఏవ, అవిధానతః, పరదారోపనేవా, చ, శారీరం, త్రివిధం, స్మృతమ్.

టీ. అదత్తానాం = దానముచేయబడని, ఉపాదానం = ధనగ్రహణము (అన్యాయముగా పరుల ధనమును గ్రహించుట), అవిధానతః = అవిహితమయిన, హింసాచైవ = హింసయును, పరదారోపనేవా చ = పరుని భార్యతో గమనమును,

వాక్య. ౭] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

త్రివిధం=ఈమూడు విధములయిన (కర్తృలును), శారీరం=శరీర సంబంధమయిన (అశుభకర్తృలని), స్త్రోతం = స్త్రోతకర్తృలచే చెప్పబడుచున్నది.

తా. అన్యాయముగా పరుల ధనము నపహరించుట, నిష్కారణముగా ఇతరులను హింసింపుట, పరదారాభిగమ నము, ఈ మూడును శారీరిక కుకర్తృలు.

వ్యా. అన్నిటికంటెను శారీరిక దుష్కర్తృములు అధిక అనిష్టమును కలుగజేయును. మానసిక దోషములు కేవలము దోషినిమాత్రమే బాధించును. శారీరిక దోషములు ఇతరులకుగూడ ఘోరములగు అనిష్టములను సమకూర్చును

వి. ఈ శ్లోకము శారీరిక విషయమయిన మూడు దుష్కర్తృములను గురించి చెప్పుచున్నది

శ్లో. త్రిదండమేత నిక్షిప్త్య, సర్వభూతేషు మానవః |

కామక్రోధా తు సంయమ్య, తతః సిద్ధిం నియచ్ఛతి || ౭
[మనుసంహిత, XII ౧౧.]

వ. త్రిదండం, ఏతత్, నిక్షిప్త్య, సర్వభూతేషు, మానవః, కామక్రోధా, తు, సంయమ్య, తతః, సిద్ధిం, నియచ్ఛతి.

టీ. మానవః=మనష్యుడు, సర్వభూతేషు=సమస్త భూతములయందును, ఏతత్ త్రిదండం=పయిని చెప్పబడిన మనో వాక్కాయములయొక్క నియమ త్రయమును, నిక్షిప్త్య=చేసి, కామక్రోధౌ తు=కామక్రోధములను, సంయమ్య = జయించి, తతః = పిమ్మట, సిద్ధిం=(మోక్షప్రాప్తి లక్షణమయిన) సిద్ధిని, నియచ్ఛతి=పొందుచున్నాడు.

తా. స్వార్థపరత్వముతో స్వేచ్ఛాచారిగాక, సమస్త ప్రాణులకును హితమును కలుగజేయు నిమిత్తమయి, తన మనస్సును, వాక్కును, శరీరమును నియమమునం దుంచుకొని, కామక్రోధాది శత్రువర్గమును జయించి, మానవుడు మోక్షప్రాప్తి లక్షణముగల పరమ పురుషార్థమును సాధించును.

వ్యా. మనస్సునుండి దోషములు జనింపకుండునట్లు, మనస్సును స్వాధీనము చేసికొనవలయును. ఏ సమస్త ఆలోచనలు, సంకల్పములు, కామములు మనస్సును కలుషితముగా జేయునో, అవి హృదయమునం దుదయించినంతమాత్రముననే, ఈశ్వరచింతనము, సాధుసంగము మొదలయిన సమస్తోపాయముల నవలంబించి, ప్రయత్నపూర్వకముగా వాని ముక్తాలింపవలయును. వాక్యదోషము లుత్పన్నము గాకుండునట్లు, వాచోనియమము నభ్యసించుము. హస్తపాదాది కర్తేంద్రియములను మనస్సు యొక్క దుష్టప్రవృత్తుల ననుసరింప నియ్యకుము.

వాక్య. ౮] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

వి. ఈ శ్లోకము మనోవాక్కాయములయొక్క నియమ ప్రాశస్త్యమును వర్ణించుచున్నది. అట్టి సంయమమే పరమ పురుషార్థమునను చారి తీయును

శ్లో. కృత్వా పాపం హి సంతప్య, తస్మాత్ పాపాత్ ప్రముచ్యతే |
నైవం కుర్యాం పునరితి, నివృత్త్యా పూయతే తు సః || ౮

[మహాసంహిత, ౧౧ ౨౩౧.]

ప. కృత్వా, పాపం, హి, సంతప్య, తస్మాత్, పాపాత్, ప్రముచ్యతే, న, ఏవం, కుర్యాం, పునః, ఇతి, నివృత్త్యా, పూయతే, తు, సః.

టీ. (మానవుడు అజ్ఞానవశమువలనగాని, మోహము వలనగాని) పాపం హి=పాపమును, కృత్వా=చేసి, (తరువాత) సంతప్య = (అట్లు చేసినందుకు) సంతాపమునొంది, తస్మాత్ పాపాత్ = ఆ పాపమునుండి, ప్రముచ్యతే = విముక్తు డగు చున్నాడు, ఏవం=ఈ ప్రకారము, పునః=మరల, న కుర్యాం ఇతి=చేయనని, నివృత్త్యా తు=నివృత్తుడగుటచేత, సః=అతడు, పూయతే=పవిత్రుడగుచున్నాడు.

తా. పొరపాటువలన నేదయిన పాపముచేసి, దాని విషయమయి పశ్చాత్తాపము నొందినయెడల, మానవుడా పాపఫలమునుండి విముక్తుడగును. ఇట్టి పాపకృత్యము నింకెన్నడును చేయనని ప్రతిజ్ఞచేసి, అట్లు నివృత్తుడయినయెడల, అతడు పవిత్రుడును కాగలడు.

వ్యా. మనుష్యుడు పాపమునందు క్రమక్రమముగా నునికి పోయి వినాశము నొందకుండునట్లు కరుణామయుడగు పరమేశ్వరుడు పాపముతో బాధను సంయుక్తముచేసియున్నాడు. ఎట్లు కారీరిక రోగము తటస్థించినప్పుడు, కారీరిక బాధ సంప్రాప్తమగునో, అట్లే, అత్యంత పాపము జనించినయెడల, అతానందమును, అత్తశాంతియు అంతరాన మగును, మనస్తాపమును, అశాంతియు అతను క్షతవిక్షతముగా చేయును ఇదే పాపానుస్థానమువలని దండన మనుష్యుడీ విధముగా అంతరిక దండన ననుభవించి, అనుభవుడును పాపమునుండి నివృత్తుడయి, పుణ్య మార్గమున నడుచుట కుత్సహితుడును. పాపకార్యములు చేయు మానవుని హృదయమునందు అతడు తన వికృతావస్థను తెలిసికొనగలుగు జ్ఞానము నుదయింపజేయుటకుగాను, పరమేశ్వరుడు వానిని దండించును. దండా ఘాతమువలన సాపక్షోధ ముదయించి, పశ్చాత్తాపము కలుగును అను తాపము కలిగినప్పుడు, దండనవిధానముయొక్క యుద్దేశము సఫలమగుటను గాంచి, పరమేశ్వరుడు ఆ పాపియొక్క పూర్వాపరాధముల నన్నిటిని, క్షమించును అప్పుడా మనుష్యుడు మరల పాపముల నాచరింపక, సన్మార్గము నవలంబించినయెడల, మరల వాని హృదయమునందు ఎప్పటి

వాక్య. ౮] ద్వితీయఖండము

వలె, శాంతియు, పవిత్రతయు వర్షించును అనుతాపము నొందుటయు, పాపమునుండి మరలి పుణ్యమార్గమున నడుచుటయు, ఈ రెండును ధ్యాయ శ్చిత్రముయొక్క రెండు అంగములు అనుతాపము ఈశ్వరనియమాను సారముగా తటస్థించును రెండవ అంగము మనుష్యుడు యత్నపూర్వకముగా సాధింపవలసిన విషయము సర్వదా ఆత్మపరీక్ష చేసికొనుచు, పాపమునుండి నివృత్తుడవు కమ్మ పుణ్యకర్మల ద్వారమున పాపపరిహారమును గావించుకొనుము

వి. ఈ యధ్యాయముయొక్క ఈ చివర శ్లోకము పాపమునుండి విముక్తినిొందు మార్గమును నూచించుచున్నది. అనుతాపమువలన, మానవుడు పాపవిముక్తు డగుననియు, మరల నట్టి పాపము చేయనవి ప్రత్యక్షపట్టి, అట్లాచరించుటచే, శాంతి పవిత్రతలు మరల హృదయమునందు ప్రకాశించుననియు కూడ చెప్పుచున్నది.

౧౬ అ ధ్యాయము

శ్లో. అధార్థికో నరో యోహి, యస్య చాన్యస్మృతం ధనం |
హింసారతశ్చ యో నిత్యం, నేహాసౌ నుఖ మేధతే || ౧

[మనుసంహిత, IV ౧౩౦]

ప. అధార్థికః, నరః, యః, హి, యస్య, చ, అసి,
అస్మృతం, ధనం, హింసారతః, చ, యః, నిత్యం, న, ఇహ, అసౌ,
నుఖం, ఏధతే.

టీ. యః హి నరః=ఏ నరుడు, అధార్థికః=అధర్మముగా
వ్యవహరించునో, యస్యాపి చ=ఎవనికి, అస్మృతం=అబద్ధమాడు
టయే, ధనం=జీవనోపాయమో, యః చ=ఎవ్వడు, నిత్యం=
నిరంతరము, హింసారతః=ఇతరులను హింసించెడు స్వభావము
గలవాడో, అసౌ=అట్టి పురుషుడు, ఇహ=ఈ లోకమునందు,
నుఖం=నుఖమును, నఏధతే=పొందడు.

తా. ఏ మనుష్యుడు అధార్థికుడో, అసత్యమాడుటయే
ఎవని ధనార్జనమునకు ఏకమాత్ర ఉపాయమో, ఎవడు సదా

వాక్య. ౨] ద్వితీయఖండము

పరహింసారతుడయి యుండునో, అట్టి పురుషుడు ఇహలోకమునందయినను సుఖమును పొందజాలడు.

వ్యా. అధర్వాచరణముద్వారా విహిక సుఖసంతోషముల నయినను పొందుదమని ఎన్నడును శోరకుము విహికమునందయినను, ఎవడును, ఎన్నడును అధర్ము నాచరించి సుఖవంతుడు కాలడు. ఇహలోకమును ఈశ్వర రాజ్యములోనిదే అయిన న్యాయదండము ఇహలోకమునందును వ్యాప్తమయి యున్నది

వి. ఈచివర యధ్యాయము ధర్మజీవనముయొక్క ప్రాముఖ్యతను ఇంకను బలపరచుచున్నది మొదటి మూడు శ్లోకములును అధర్మజీవనము వలని నష్టములను పేర్కొనుచున్నవి. ఈ మొదటిశ్లోకము “యర్థార్థుడు అముష్మిక సుఖము మాట యటుండనిచ్చి, విహిక సుఖమునయినను పొందజాల”డని చెప్పుచున్నది.

శ్లో. స సీదన్నపి ధర్మేణ, మనోఽధర్మే నివేశయేత్ |

అథార్థికాణాం పాపానాం, ఆశు పశ్యన్ వివర్యయమ్ || ౨

[మనుసంహిత, IV ౧౭౧.]

ప. స, సీదన్, అపి, ధర్మేణ, మనః, అధర్మే, నివేశయేత్, అథార్థికాణాం, పాపానాం, ఆశు, పశ్యన్, వివర్యయమ్.

టీ. ధర్మేణః=ధర్మజీవనముచేత, నీదన్నపి = అవసన్నుడయ్యును (దుఃఖము పొందినవాడయినను,) అధార్మికాణాం=ధార్మికులుగాని, పాపానాం=పాపాత్ములయొక్క, ఆశు=శీఘ్రమయిన, విపర్యయం=వ్యత్యస్తదశను, పశ్యన్=చూచుచు, మనః=మనస్సును, అధర్మే=అధర్మమునందు, న నివేశయేత్=ఎన్నడును ప్రవేశపెట్టగూడదు.

తా. ధర్మమార్గమునందు నడచుటచేత, గొప్ప కష్టములు సంప్రాప్తము కావచ్చును. అధార్మికులగు పాపాత్ములే తాత్కాలికముగా సుఖసంపదలలో నోలలాడుచుండవచ్చును. ఇట్టి పరిస్థితులు స్థిరములు కావని తెలిసికొని, అధర్మమువయిపున కెన్నడును మనసును మరలించకుడు.

వ్యా. ధర్మమార్గమునం దుండుటచే కష్ట మనుభవింపవలసి వచ్చుచున్నది శరీరము మనస్సు అవసన్నమగుచున్నవి మరియు పాపకృత్యములు చేయువాడు అచిరకాలముననే సుఖసంపత్తులలో తులతూగుచున్నాడు. ఇవన్నియు చూచి, ధర్మము నిష్కల మనుకొని, ఏ బెన్నడును అధర్మచరణమునందు ప్రవృత్తుడవు గాకుము ధార్మికజీవనము చేయువానియొక్క దీనదశలో, హీనావస్థలో అమృతఫలములు దాగియున్నవనియు, పాపాత్ముని సుఖసంపత్తులయందు మారాత్మకాన్ని ప్రచ్ఛన్నమయి యున్నదనియు, తెలిసికొనుము యుక్తకాలమున, ధర్మపరాయణుడు అనంద

వాక్య. 3] ద్వితీయ ఖండము

నీరమునందు అభిషిక్తుడగును, సాపి హాహాకారములు సలుపవలసినవచ్చును. కావున, ప్రాణమునయినను పంచెముగా నొడి ధర్మమార్గమునందు సిరిముగా నిలువబడుము నిరుత్సాహము నొంది అధర్మమార్గమునం దొక్కయడుగయినను కిందికి దిగకుము.

వి. అధర్మజీవనమువలన తాత్కాలిక ముఖ మొకప్పుడు కలుగవచ్చునని, ఈశోక మంగీకరించుచున్నది కాని, అది తక్షణస్థాయిగుటచే, చాంఛనీయము కాదు. కనుక, ధర్మజీవనము నిష్ఫలమని యెంచి అధర్మజీవనము నెన్నడును చెప్పటకూడదు

శ్లో. అధర్మే నైభతే తావత్, తతో భద్రాణి వశ్యతి |

తతః సపత్నాన్ జయతి, సమూలస్తు వినశ్యతి || 3

[మనుసంహిత, IV ౧౭౪]

ప. అధర్మేణ, ఏధతే, తావత్, తతః, భద్రాణి, వశ్యతి, తతః, సపత్నాన్, జయతి, సమూలః, తు, వినశ్యతి.

టీ. అధర్మేణ=ఇతరులను ద్రోహముచేయుట మొదలయిన వ్యాపారములచేత (దుర్మార్గుడు), తావత్=తాత్కాలికముగా గ్రామధనాదికములతో, ఏధతే = వధిల్లుచున్నాడు. తతః=ఆ యైశ్వర్యముచే, భద్రాణి = బహు భృత్యగవాశ్వాది శుభములను, వశ్యతి=పొందుచున్నాడు. తతః=తదనంతరము,

సపత్నాన్=శత్రువులను, జయతి=జయించుచున్నాడు. (తరువాత శోలదికాలములోనే అధర్మపరిపాకవశమున) సమూలః=మూలకారణమయిన ధనాదికముతో, విసశ్యతి=నాశమునొందుచున్నాడు.

తా. అధర్మజీవనమునందు తాత్కాలికముగా సర్వవిధముల సభివృద్ధి నొందవచ్చును, శుభముల పడయవచ్చును, శత్రువులను పరాజయము నొందింపవచ్చును. కాని, ఇవన్నియు శీఘ్రకాలములోనే సమూలముగా వినాశమునొందును

వ్యా. పాపాత్తుడు తన సాపథ్యము నెప్పుడో యొకప్పుడు అవశ్యము అనుభవించవలసి యున్నది. మనుష్యుడు పాపాచరణముద్వారా మొదట ఎంత ఔన్నత్యమునొందునో, తరువాత అంత దుర్గతి ననుభవించును. ఎవడు ఎంత ఉచ్చస్థానమునకెక్కునో, పడునప్పు డతడు అంత పెద్ద చెబ్బను సహించుకొనవలసి యుండును ఒకచోటనుండు వాయువు సూర్యకిరణముల వేడిమిచే నుత్తప్తమయి మింటి కెగసినప్పుడు నలుపార్శ్వములనుండు వాయువు ఆందోళితమయి, దాని స్థానము నాక్రమించుకొనుట కెట్లు పరుగిడునో, అట్లే, ఈశ్వరునియొక్క ధర్మరాజ్యము సహితము శృంఖలాబద్ధమయి యుండుటచే, ఎవడియినను, ఎక్కడినయినను, దాని నేమాత్రమయినను అతిక్రమించినయెడల, నలువయిపులనుండు అధ్యాత్మిక శక్తులన్నియు ఆందోళితమయి, దానికి ప్రతివిధానమున చేయుటయందు ప్రవృత్తమగుచున్నవి. కనుకనే, పాపాత్తుడు పాపకార్య

వాక్య. ౪] ద్వి తీ య భం డ ము

ములుచెసి, చిరకాలము జయమును పొందజాలడు, తాత్కాలికముగా అతిదంత శ్రీమంతుడయినను, కాలము వచ్చినప్పు డితడు సమాలముగా విశాళము నొందు అతని యయిశ్వర్యమే అతనిని కాలసర్పమయి కరచును. కావున, ప్రాపంచిక గుణముల కౌశింబి, ఏ చెన్నడును పాపమార్గమును బట్టకుము పరిపూర్ణ న్యాయస్వరూపుడయిన పరమేశ్వరునిమీద భారమువేసి, ఆయనచే ప్రతిష్ఠితమయిన ధర్మశాసనముల పాలింపుము

వి. ఈ శ్లోకముకూడ వెనుకటి శ్లోకభావమునే బలపరచుచున్నది. పాపియొక్క అధఃపతనము నిశ్చయమని నొక్కి చెప్పుచున్నది.

శ్లో. ధర్మం శనైః సంచినుయాత్, వల్లీకమివ పుత్తికాః ।

వరలోకనహార్యం, సర్వభూతా న్యవీడయన్ ॥ ౪

[మనుసంహిత IV ౨౩౫.]

ప. ధర్మం, శనైః, సంచినుయాత్, వల్లీకం, ఇవ, పుత్తికాః, వరలోకనహార్యం, సర్వభూతాని, అవీడయన్.

టీ. పుత్తికాః = చెదపురుగులు, వల్లీకమివ = (మహాంత మగు) పుట్టునువలెనే, (మానవుడు) సర్వభూతాని = సమస్త భూతములను (ఏ భూతమును), అవీడయన్ = వీడించక (అహింసా సాధనమువలననే), ధర్మం = ధర్మమును, శనైః = అల్పాల్పముగా, సంచినుయాత్ = ఆరింపవలయును.

తా. మానవుడు ఏ ప్రాణికిని హింసను కల్పింపక, పరలోక సహాయార్థమయి, చెదపురుగులు చెదపుట్టలను నిర్మాణముచేయురీతిని, మెల్లమెల్లగా, ధర్మధనమును సంపాదించుచు చేసికొనవలయును.

వా. చెదపురుగులు పుట్టలనువలె ధర్మసంపాదము చేయుచు, అవి ఎంత అల్పప్రాణులయినను కొంచెము కొంచెముగా, ఎంతి ఆశ్చర్యకరములయిన పుట్టలను నిర్మాణము చేయుచున్నవో చూడుడు. అట్లే, కొంచెము కొంచెముగా నయినను, ధర్మకార్యములు చేసి, పుణ్యము నాజ్ఞించి పరలోకమునం దనుకూలించు ధర్మధనమును సంపాదించుచు చేసికొనుడు.

వి. ఈ శ్లోకము శ్రమశ్రమముగా వికాసమునొందు ఆధ్యాత్మికాభివృద్ధిని సూచించుచున్నది. అల్పప్రాణులగు పగడపు పురుగులను, చెదపురుగులను ఉదాహరణముగా తీసికొనుచున్నది. పగడపు పురుగులను, చెదపురుగులను నిశ్శబ్దములయి, నిరంతరక్రియాశీలములయి రవంత రవంత చొప్పున చేర్చి మహంతములగు దీవులను, పుట్టలను నిర్మాణముచేయుచున్నవి. అట్లే, మానవులుకూడ, నిరంతర క్రియాశీలురయి, తమ ఆధ్యాత్మిక జీవితములను నిర్మాణముచేసికొనవలసియున్నది.

శ్లో. నాముత్రహి సహాయార్థం, పితా మాతా చ తిష్ఠతః |
స పుత్రదారం న జ్ఞాతీకి, ధర్మస్థితి కేవలః || ౧౬
[మనుసంహిత, IV ౨౩౮].

వాక్య. ౫] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

ప. న, అముత్ర, హి, సహాయార్థం, పితా, మాతా, చ, తిష్ఠతః, న, పుత్రదారం, న, జ్ఞాతిః, ధర్మః, తిష్ఠతి, కేవలః.

టీ. హి=ఏ కారణమువలన, అముత్ర=వరలోకమునందు, సహాయార్థం = సహాయముకొరకు, పితా మాతా చ = తల్లి దండ్రులు, న తిష్ఠతః=ఉండరో, (అల్లే) పుత్రదారం=పుత్రులు గాని భార్యగాని (ఉండరో), న జ్ఞాతిః=జ్ఞాతులయినను ఉండరో, కేవలః ధర్మః=కేవలము ధర్మ మొక్కటే, తిష్ఠతి=ఉండునో, ఆ కారణమువలన ధర్మసంచయమునకు మహాయత్నము చేయ వలయును.

తా. వరలోకమునందు సహాయముచేయుటకు తల్లి దండ్రులుగాని, భార్యపుత్రులుగాని, జ్ఞాతులుగాని, మిత్రులు గాని, మరేబంధువులుగాని ఉండజాలరు. కేవలము ధర్మ మొక్కటే, అక్కడ సాహాయ్యము చేయుటకు సంసిద్ధమయి యుండును. కనుక, సర్వప్రయత్నములచేతను ధర్మసంచయము చేయవలయును.

వ్యా. మృత్యువు వచ్చి, ఆ తిను దేహమునుండి వేరుచేసినప్పుడు, భూమండలమునందలి ఏ స్త్రీహితులుగాని, ఏ బంధువులుగాని, ఎంతమాత్ర మును సహాయము చేయజాలరు. అప్పుడు కేవలము ధర్మమమాత్రమే

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౬]

వచ్చి, ఓచార్చి, శాంతిమార్గమునకు దారి చూపును కనుక, తల్లిదండ్రులు మొదలయిన సమస్త బంధువులకంటెను ధర్మమే ప్రీయతరమయిన బంధువని తెలిసికొనుము.

వి. భూమండలమునందు సహాయభూతులయిన బంధుమిత్రుడు లెవడును మరణానంతరము తోడ్పడజాలరనియు, అప్పుడు సహాయము చేయగలిగినది ధర్మమొక్కటేయనియు, ఈ శ్లోకము చెప్పుచున్నది

శ్లో ఏకగి ప్రజాయతే జంతుగి, ఏక ఏవ ప్రళీయతే ।

ఏకోఽనుభుజ్ క్తే సుకృతం, ఏక ఏవ తు దుష్కృతమ్ ॥ ౬

[మనుసంహిత, IV ౨౪౦.]

ప. ఏకః, ప్రజాయతే, జన్తుః, ఏకః, ఏవ, ప్రళీయతే, ఏకః, అనుభుజ్ క్తే, సుకృతం, ఏకః, ఏవ, తు, దుష్కృతమ్.

టీ. (మరియు) జంతుః=జీవుడు, ఏకః ఏవ=ఒక్కడే, ప్రజాయతే = పుట్టుచున్నాడు (బంధువులతోకూడ పుట్టుట లేదు). ఏకః ఏవ = ఒక్కడయ్యే, ప్రళీయతే = మృతినొందుచున్నాడు. ఏకః=ఒక్కడే, సుకృతం=పుణ్యఫలమును, అనుభుజ్ క్తే=అనుభవించుచున్నాడు (ఎవనితోను కూడి అనుభవించుటలేదు). ఏకః ఏవ తు=ఒక్కడే, దుష్కృతం=పాపఫలమును (అనుభవించుచున్నాడు).

తా. మానవు డీ ప్రపంచమున ఒంటరిగా జన్మించును. ఒంటరిగా చనిపోవును. ఒంటరిగా స్వీయ పుణ్యఫలము ననుభవించును. అట్లే, పాప ఫలమును సహితము ఒంటరిగానే అనుభవించును.

వ్యా. ఎవరియొక్క అనుకోధమువలనను ధర్మార్థమును విడుదలము. ఏ కారణమువలనను, ఎన్నడును, అధర్మము నాచరింపకుము. ధర్మరక్షణార్థము నివృత్తమును పరిత్యజింపవలసివచ్చినను, అవశ్యము పరిత్యజింపుము. ఎందుకెతెనంటే, ధర్మపరిత్యాగమువలన ఏవే నరకయాతనను అనుభవింపవలసివచ్చునో, దానినుండి నిన్ను ఉద్ధరింపగలవాడుగాని, లేక దానిని నీతోపాటు పంచుకొని అనుభవింపగలవాడుగాని, ఎవడును ఉండడు. పాపపుణ్యములయొక్క ఫలము మనుష్యుడు ఇతరుల కెంతమాత్రమును పంచియిచ్చుక, స్వయముగా, ఏకాకిగా అనుభవింపవలసియుండును

వి. ఈ శ్లోకము, మానవుని సమస్తానుభవములలోను, అతనియొక్క ఏకాకిత్వమును, హృదయస్పర్శములగు భావములతో చిత్రించుచున్నది. మానవుడు ఏకాకిగా జనించుచున్నాడు, మరణించుచున్నాడు, పుణ్యపాప ఫలముల ననుభవింపుచున్నాడు. ఇది నిస్సందేహముగా సత్యమే. కాని, ఇది సంపూర్ణ సత్యము కాదు, అర్థ సత్యము. మానవు డెన్నడును తన యేయనుభవములలోను సంపూర్ణముగా ఏకాకి కాడు. అతడు తన కర్మఫలమును లోకమునకుకూడ పంచియిచ్చుచున్నాడు. తన కర్మఫలమునకు మాత్రమేగాక, లోకులయొక్క కర్మఫలమునకు గూడ, తన జన్మవలననే వారసు

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయ. ౧౬]

ఉగ్రుచున్నాడు, అనగా వారియొక్క కర్మఫలమును గూడ తాను పంచుకొని అనుభవించుచున్నాడు పలువురు హైందవ ధర్మశాస్త్రకారులు మానవజీవితముయొక్క ఈ పక్షమును చూడజాలరయిరి

శ్లో మృతం శరీర ముత్సృజ్య, కాష్ట లోష్ట సమం క్షీతౌ ।

విముఖా బాంధవా యాన్తి, ధర్మస్త మనుగచ్ఛతి॥ ౭

[మనుసంహిత, IV ౨౪౧]

ప. మృతం, శరీరమ్, ఉత్సృజ్య, కాష్టలోష్టసమం, క్షీతౌ, విముఖాః, బాంధవాః, యాన్తి, ధర్మః, తం, అనుగచ్ఛతి.

టీ. మృతం = ప్రాణాది రహితమయిన, శరీరం = దేహమును, క్షీతౌ = స్తశానభూమియందు, కాష్టలోష్ట సమం = కర్మముక్కవలెను, మట్టిబెడవలెను, ఉత్సృజ్య = విడిచిపెట్టి, బాంధవాః = బంధువులందరు, పరాజ్ఞముఖాః = పరాజ్ఞముఖులయి, యాన్తి = గృహమును గూర్చి పోవుచున్నారు. ధర్మః = ధర్మము, తం = వానిని (ఆ మృతినొందిన ధార్మికుని), అనుగచ్ఛతి = వెంటడించుచున్నది.

వాక్య. ౭] ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

తా. ఎట్టి బంధువులయినను, మృత శరీరమున కట్టె పుల్లవలెను, బెడముక్కువలెను, స్వర్ణ భూమియందు దిగ విడిచి, గృహభిముఖులయి వెడలిపోవుదురు. అట్టి సహాయమున వెంటనంటి వచ్చునది ధర్మ మొక్కటే.

వాన్. ధర్మముతో సమానమయిన బంధువు మరెవ్వరును లేరు. మరణము తటస్థించినప్పుడు, పృథివియందలి సహస్ర బంధువులును మృత కశేబరమును సమానభూమియందు దిగ విడిచి ఇంటికే మరలిపోదురు. అత్త ఏకాకియయి లోకాంతరమునకు వెరి, కేవలము తానదివరకు సంపదము చెవికొనియున్న ధర్మముయొక్క బలములననే, తదనుగుణమయిన సద్గతిని పొందును. ఇట్టి పరమ బంధువు నెన్నడును పరిర్యజింపకుడు.

వి. ఈ శ్లోకము మానవాత్మయొక్క మరణాంతర దశను వివరముగా వర్ణించుచున్నది బంధుమిత్రులు మృతికశేబరమును వదిలి మరలిపోదురు అత్తను వెంటబడింపజాలరు ధర్మమొక్కటే అత్త సమసరించును.

శ్లో. తస్మాద్ధర్మం సహాయార్థం, నిత్యం సంచినుయాత్ శనైః |
ధర్మేణ హి సహాయేన, తమ స్తరతి దుస్తరమ్ || ౮

[మనుసంహిత, IV. ౨౪౨.]

ప. తస్మాత్, ధర్మం, సహాయార్థం, నిత్యం, సంచిను యాత్, శనైః, ధర్మేణ, హి, సహాయేన, తమః, తరతి, దుస్తరమ్.

అరం

టీ. తస్మాత్ = అందువలన, సహాయార్థం = తన సహాయముకొరకు, నిత్యం = ప్రతి దినమున, ధర్మం = ధర్మమును, శన్తై = మెల్లగా, సంచయూత్ = సంచయము చేసికొనవలయును. ధర్మేణ హి సహాయేన = ధర్మముయొక్క సహాయమువలననే, దుస్తరం తమః = దాట శక్యముకాని అజ్ఞానాంధకారమును, తరతి = (మానవుడు) దాటుచున్నాడు.

తా. కావున మరణానంతరము మీకు సాహాయ్యము చేయుటకు, మీ జీవితకాలమునందే, ధర్మమును కొంచెము కొంచెముగా నయినను చేర్చిపెట్టుకొనుడు. జీవుడు ధర్మముయొక్క సాహాయ్యమువలననే దాటరాని విషయమోహాంధకారజలధిని దాటగలుగుచున్నాడు.

వ్యా. ధర్మహీనుడయి, ఈ లోకమునం దెవడు సుఖమునుభవింపగలడు? పరలోకమునందయినను, ధర్మద్వారమున తప్ప, మరే ద్వారమునను జీవుడు సాంత్యవమును పొందగలడు? ధర్మమువలన తప్ప మరేదేనివలన, మనుష్యుడు మనుష్యత్వము నార్జింపగలడు? దేవతలు తమ దేవత్వమును మరక్షించుకొనగలరు? ధర్మమే ధార్మికులయొక్క బలము ధర్మమే పురుషుల పౌరుషము, ధర్మమే స్త్రీల యలంకారము ధర్మమే సుఖ సంపాదనమున కుపాయము. ధర్మమే ఆత్మప్రసాదమునకును, మనస్సంతుష్టికిని ఆకరము ధర్మమే బ్రహ్మసందోపలబ్ధికి పరమహేతువు. కేవలము

వాక్య. ౯] ద్వితీయ ఖండము

ధర్మముయొక్క సాహాయ్యమువలననే, మానవుడు చుస్తర తిమిర జలధిని చాటి, అధియ మమృతి మహోక మనాద్యనంతుడును, నిత్య శుద్ధ బుద్ధి ముక్త స్వభావుడును, పరమానంద స్వరూపుడును అగు పరబ్రహ్మముయొక్క సాన్నిధ్యమును పొందగలడు.

వి. ఈ చివర స్లోకము, దేని సాహాయ్యమువలన, మానవుడు జ్ఞానాంధకారమును చాటగలడో, అట్టి ధర్మము ననుష్ఠింపవలయునని శాసించుచున్నది ఇది ఈ యధ్యాయముయొక్క సమాప్తికేగాక, ఈ గ్రంథముయొక్క సమాప్తికే ఎంతో అనుకూలముగా నున్నది.

వా. ఏమి ఆదేశ ఏమి ఉపదేశ, ఏత దనుశాసనమ్ ।

ఏవ ముపాసితవ్య, మేవ ముపాసితవ్యమ్ ॥ ౯

[తైత్తిరీయోపనిషత్, ౧ వల్లి, ౧౧ వాక్య.]

ప. ఏమి, ఆదేశ, ఏమి, ఉపదేశ, ఏతత్, అనుశాసనమ్, ఏవమ్, ఉపాసితవ్యమ్, ఏవమ్, ఉపాసితవ్యమ్.

టీ. ఏమి ఆదేశః=ఇదే కర్తవ్యవిధి. ఏమి ఉపదేశః=ఇదే మనుష్యులొరకు ఉపదేశము. ఏతత్ అనుశాసనమ్=ఇదే ప్రమాణవచనము. ఏవ ముపాసితవ్యం = ఇట్లే ఉపాసింపవలయును. ఏవ ముపాసితవ్యమ్=ఇట్లే ఉపాసింపవలయును (గ్రంథ సమాప్తి నూచకముగా ద్వీరుక్తముగా చెప్పబడినది).

బ్రాహ్మ ధర్మము [అధ్యాయం ౧౬]

తా. ఇదే ఆదేశము, ఇదే యుపదేశము, ఇదే శాస్త్రము ఈ విధముననే, ఆ పరమపురుషును నుపాసింపుడు, ఆ పరమపురుషును నుపాసింపుడు.

న్యాయా. ఏ నిండు మనసుతో పరమేశ్వరుని ప్రేమించుము. సంపాదమునందుండియు అయినను హితమయిన కార్యములను వెయుము ఇదే అయిన యారాధన. ఇదే మనుష్యుడు పురుషార్థమును సాధించు నుపాయము. దీనివలననే విహిక శుభమును, పారత్త్రిక శుభమును, ఉభయమును చేకూరును ఇదే బ్రాహ్మ ధర్మమయొక్క ఆదేశము, ఇదే బ్రాహ్మ ధర్మమయొక్క యుపదేశము, ఇదే బ్రాహ్మ ధర్మమయొక్క ప్రమాణము. అయినను ప్రేమించి, అయినను హితమయిన కార్యములు చేయుటకంటె, జీవునకు గల్గెంతరములేదు

వి ధర్మజీవనమును జీవించుటయు, అయినను ప్రియకరమైన కార్యములు చేయుటయు, ఇదే నిజమయిన ఈశ్వరోపాసన యని ఈ వాక్యములు చెప్పుచున్నవి. ఈ విధముగా, అదర్శ జీవితమునందు జ్ఞానమును, భక్తియు, కర్మయు సమన్వయము కౌవలయును

ఓమ్ ఋతమ్ వదిష్యామి, సత్యమ్ వదిష్యామి, తస్మాత్ పతన్, తద్వక్తార మవతు, అవతు మామ్, అవతు వక్తారమ్, అవతు వక్తారమ్.

[శైలితీయాపనిషత్, ౧ బ్రహ్మ, ౧ వాక్యం.]

వాక్య.] ద్వితీయ ఖండము

ప. ఓమ్, ఋతమ్, వదిష్యామి, సత్యమ్, వదిష్యామి,
తేత్, మామ్, అవతు, తేత్, వక్తారమ్, అవతు, అవతు,
మామ్, అవతు, వక్తారమ్, అవతు, వక్తారమ్.

టీ ఓమ్=బ్రహ్మమునకు సమన్వయము. ఋతమ్=
యథావక్తవ్యమున, వదిష్యామి=చెప్పుదును. సత్యం=సత్య
మును, వదిష్యామి=చెప్పుదును. తేత్=సత్యము (బ్రహ్మము),
మామ్=నన్ను, అవతు = రక్షించునుగాక! ఇత్ = సత్యము
(బ్రహ్మము), వక్తారమ్=ఆచార్యుని, అవతు=రక్షించునుగాక!
మామ్=నన్ను, అవతు=రక్షించునుగాక! వక్తారం=ఆచార్యుని,
అవతు=రక్షించునుగాక! వక్తారం=ఆచార్యుని, అవతు=రక్షిం
చునుగాక!

వ్యా. నేను (తప్పును చెప్పును) ఒప్పును చెప్పుచును, నేను
సత్యము పలుకుదును, సత్యము (బ్రహ్మము) నన్ను రక్షించునుగాక!
సత్యము వక్తను రక్షించునుగాక! సత్యము నన్ను రక్షించునుగాక!
సత్యము వక్తను రక్షించునుగాక! సత్యము వక్తను రక్షించునుగాక!
(ద్విరుక్తి ఆదరణార్థము)